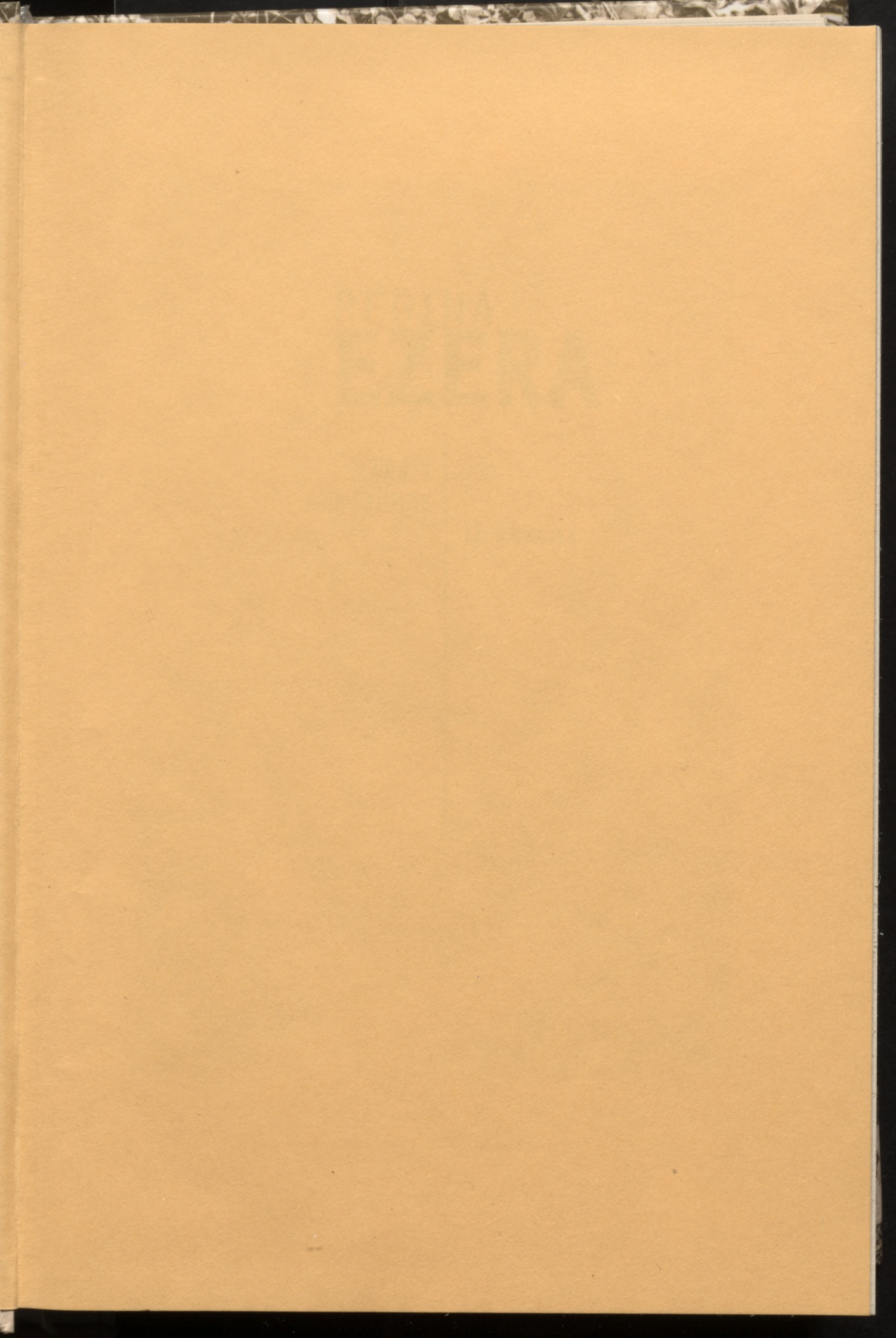

RAKSTI

**REGĪNA
EZERA**

REGĪNA
EZERA

RAKSTI
3 SĒJUMOS

II SĒJUMS

2001-4

L 50

L

REGĪNA
EZERA

SAULES
ATSPULGS

NAKTS
BEZ
MĒNESNĪCAS

VARMĀCĪBA

NODEVĪBA

II SĒJUMS

nordik

UDK 821.174-3(081)
Ez 350

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0301029975

**Raksti nāk klajā
ar Latvijas Kultūrkapitāla fonda atbalstu**

Mākslinieks ALEKSANDRS BUSSE

Rakstu I un II sējuma iekārtojuma
izmantoti GUNĀRA JANAIŠA fotoattēli

ISBN 9984-675-36-X

© R. Ezera, 2001
© A. Busses mākslinieciskais iekārtojums, 2001
© Nordik, 2001

SAULES ATSPULGS

STĀSTS AR LAIMĪGĀM BEIGĀM

SAULES ATSPULĒS

1. NODAĻA

Braucot pāri Ogresi, Vanags tiri apžilbst: upe pilna saules vižņu, zibina un dzirkstī. Netālu no tilta sēklītī – šļakatas, spiedzieni – daži zeperi jau peldas. «Kamēr mammas neredz,» viņš pasmaida savā nodabā. Ūdens, goda vārds, vēl nevar būt nekāds siltais. Tāds kā sajucis tas pavasaris šogad. Martā trakoja lietus gāzes, aprīlī Viršos nācās brist līdz potītēm pa sniegu, bet tagad pa galvu pa kaklu: plaukšana un ziedēšana uz nebēdu. Ievas un ķirši, un sazin kas tur vēl. Šosejas malā sabridušas lāmā dzeltenas, druknas puķītes. «Un purenes,» viņš domās piebilst.

Patiesību sakot, ir pat drusku par karstu, vismaz maijam. Un Vanags atver sārlogu. Spīrgta pūsma iesitas sejā. Uh, cik labi! Citādi tveice kausē nost. Uzvējo ūdeņu elpa. Tepat jau viņa ir – Daugava. Bēg un skrej kā zila lapsa, te tuvodamās, te attālinādamās no šosejas. Pa priekšu smagi tusnī piebāzts un noputējies astmatīķis «Rafiņš». Ak tētīt, ja katru sestdienu vajadzētu šitā kratīties, iespīestam kaktiņā, stāvot uz vienas kājas! Vanags piedod gāzi, un «Moskvičs» ar strauju rāvienu pašaujas autobusiņam garām. Somā iztraucētām balsīm sašķindas pavirši ietītās pudeles. Iešķindas un aprimst... Galu galā varētu līdz Viršiem aizlaist arī kādu darbdienas vakaru. Piecdesmit nieka kilometru. Pagājušo nedēļu gan neiznāca. Smaga nedēļa. Smaga, bet laba. Tāpēc somā sarunājas divas pudeles. Paldies dievam, «Teātru pavasaris» ir cauri un miers, varēs atvilkt elpu. Nogurums tāds, it kā grāvjus būtu racis. Un kamēr izpilda Elzas pasūtījumus! Veikalos, kā jau sestdienā, visur rindas... Ak tu piķis, svaigie gurķīši tomēr izkrita no prāta! Elza rūks, ka tie mūžīgie salāti galīgi apnikuši. Tā arī ir, bet nepārvērtīsimies par vēdera vergiem, iztiksim... Jā, un par meistarū neatlika vaļas painteresēties, taču noteikti jāpārtaisa plīts mūris. Kaut kāds kurpnieks – varbūt Zēbergs pats – uzkleķējis, silst ziema vai

vasara. Pie viena nekaitētu pagudrot par verandu, Virši izskatītos daudz maz pēc vasarnīcas, citādi būda kas būda. Bez tam viena telpa nāktu klāt. Tajās divās istabēlēs, kur vecajam Zēbergam ar to... ar to konkubīni iznāca vietas atliku likām, viņiem trijatā, nē, pat četratā – Edvins taču vēl – nudien pašauri. Un ja vēl ierodas kāds ciemiņš...

Jānišu skrajajos kokos šūpojas putni. Kādi – notālēm nevar saskatīt. «Kā tumši augļi,» neviļus ienāk prātā Vanagam. «Par ko es īsti domāju?»

Par ciemiņiem, Žani Vanag!

«Ak jā, par ciemiņiem. Ja ierodas kāds, tad mums ar Elzu jāguļ klēti... Galva kaut kāda durna. Vai nu no neēšanas, vai no benzīna smakas.»

Tomēr roka ierasti ielien kabatā, lai salūkotu kelitrīna tableti. Mutauts, atslēgas, dažas monētas, pildspalvas uzgalis... Jupis, bet kur tad pati pildspalva? Būs atstāta redakcijā. Nazis, dzēšamā gumija... Pareizi, tabletes taču palika brūnajos svārkos, Rīgā.

Tā, arī Ķegums klāt. Tikai uz aizsprosta var pa īstam novērtēt vēja stiprumu. Daugava sakulta balta. Virs zivju ceļa ķērkdamas svaidās dažas kaijas. Gar tilta malu velkas zēns, stiepdams klaipiem piestūkētu zilu tikliņu. Apstājas pie margām, nolauž baltmaizes kukulim galu un gremo. Iedegušie, apaļie vaigi kārdinoši kust.

Būs tomēr no neēšanas, Žani Vanag! Jums vajadzēja Centrārtirgū paņemt to pašu duļķaino kafiju un sardeli uz papīra. Lai gan, tiesa, apetīti tā nemodina...

«..Jo izsmērētās sinepes atgādina... hm, hm...» viņš sarkastiski domā.

Ja nu Elzai būtu izdevies Ziedulejās sadabūt kādu zivi! Ja ne, lai mudīgi uzcep šķēlīti karbonādes. Protams, tas laikam no viņa puses nebija necik gudri bāzt gaļu portfeli. Elzai atkal nebūs pa prātam. Bet ko tad viņa mūžīgi pasūta! Varētu pati iesēsties autobusā un aizbraukt līdz Ogrei...

«Neviens nav tik nikns kā paēdis suns un izsalcis cilvēks,» Vanags atminas un pavīpsnā pats par sevi stīvām lūpām, pabraukdams garām pludinātāju kantorim. «Nu jau tikpat kā mājās.»

Pēc sabangotās Daugavas mežs liekas rāms un kluss, viegli ligojas koku galotnes. Neviena pretimbraucoša automašīna neizlien likumā. Vieniņi patālāk, klajumā, ar kāds vīrs. Bet arī cilvēka un zirga mazās, kustīgās figūriņas iederas mierīgajā ainavā, kas ir saulaina kā akvarelis.

Pēkšņi krāsu dzidrumš saduļķojas. Krūtis kā karsta ogle iekrīt spalga sāpe.

«Nolāpīts, tomēr streiko, vecā ragana!»

Klusi ievaidēdamies, Vanags strauji apstādina mašīnu. Sāpe lien kā čūska gar kaklu, gar roku. Viņš sastingst, bīdamies pakustēties, it kā varētu kaut kas neglābjami un nenovēršami pārtrūkt.

«Vai tiešām beigas?»

Pazīstama sāpe, pazīstama doma. Ausīs iešalcas tāla sēru mūzika.

«Citām reizēm es vismaz nedzirdēju bērnu orķestri...»

Žņaudzošie pirksti atslābst. Lēnām atraisīdamies no stinguma, viņš izvelk no kabatas mutautiņu, slauka pieri, vaigus. Roka dreb kā vecim.

Pārgāja.

«Es laikam izskatos pēc miroņa.»

Viņš atver durtiņas.

Mežs paklusām šalc. Priedes dvašo pēc sveķiem. Klajumā kust vīrs. Cilvēks pelēkās drēbēs un bērs zirgs. Viss tāpat. Nelielā gravā tek strauts, un pie tā citu koku paēnā balta stāv ieva. No tāluma vējš lāgiem atnes ragu mūzikas skaņas.

«Nu, vismaz halucinācijas man vēl nerādās. Kaut vai tik daudz labuma.»

Vanags izraušas no mašīnas. «Ak tētīt, kājas kā diegi!» Nokāpj gravā. Ož pēc valgmes un pērnajām lapām. Ūdens tek gandrīz nemanāmi, viegli griezdamies ap siekstām. Sazin kas un sazin kālab strautiņam pāri pārmetis laipu, mitru, it kā eļļainu dēli. Viņš uziet uz tā, paraugās lejup. Ūdenī iznirst seja, virmo kā televizora ekrānā. Vanags noliecas, pasmeļ riekšavu un mazgā vaigus, pieri. Galva drusku reibst. Dziļi apakšā kust zāles, aizpeld sīks knislis – zivtiņa vai kukainis – aizzib un pazūd. Tikai rets stars izlaužas cauri lapotnēm. Zaļganajā mijkrēslī šepat, kaut kur pavisam līdzās, tikai neredzams, ūbo meža balodis. Otrajā pusē, kur strauts kā spožs zalktis izlokās no gravas pakrēšļa, mirdz gaišums. Vanags izslienās, pagriež galvu: ūdenī viz saules atspulgs. Pati saule ir aiz kokiem, klusi šūpojas vienīgi atspulgs, brīžam uzdzirkstīdams.

Ieva ir sākusī pārziedēt, birdina lejup savu balto sniegu, un straumīte to aizvien nes un nes projām. Vanags paskatās uz savu piedurkni. Ieva apbirdinājusi arī viņu. Uz pleciem un krūtīm guļ konfeti ripiņas. Viņš pārbrauc ar delnu pāri galvai – ziedlapiņas iekritušas arī matos...

Pa ceļu aizdārd kravas mašīna. Vanags atminās atstāto «Moskviču». Savādā, mierīgā laime gaist, klist kā dūmi. Viņš lēnām kāpj augšup pa nogāzi. Salocīti jauno paparžu zaļie vēdekļi. Zemeņu baltās

zvaigznītes. Uz «Moskviča» jumta tup cielaviņa. Ierauga viņu, aizspurdz. Šoseja mirdz blāvi, un tālumā pa to kust cilvēku bariņš. Mūzika tagad skan pavisam skaidri. Nē, nekāda īpaša orķestra tur nav. Divi trīs ragi citīgi un nesaskanīgi pūš «Tek saulīte tecēdama»...

«Īsti Piltenes prāģeri!» Vanags pavīpsnā, aizcērt durtiņas un nospiež pedāli.

Brūns zirģelis velk ratus ar zārku, nopakaļ nāk cilvēku divdesmit – nomirējs, redzams, nav pat vietējā mēroga priekšniecība. Kleperis nekautrīgi un cienīgi, kā pārliecināts par sava uzdevuma svarīgumu, klidzina pa ceļa vidu. Vanags nobrauc no asfalta, un sejas uzreiz pagaiš palsā putekļu mākonī.

«Put kā sudmalās.»

Garām arī tas. Lūk, Viršu ceļa gals. «Moskvičs» sāk zvalstīties uz prieku saknēm, rāpjas kā zaļgana vabole. Abas pudeles siki, nepātraukti šķind.

«Jāsaorganizē daži vezumi grants,» domā Vanags, jau iebraukdams pagalmā.

Viršu sētsvidū šalc pīlādzis, pilns baltiem čemuriem. Tuvumā, ielikti vāzē, šie čemuri ož riebīgi, pēc kaķiem, bet šeit, vējā, no tiem pa bridim uzvējo tikams šipra aromāts. Un Vanags nodomā, ka vecais Zēbergs gluži muļķis nav bijis, iestādīdams pīlādzi: rudenī un arī tagad, ziedu laikā, izskatās varen dekoratīvi. Vanags izceļ somu, portfeli. Nerādās ne Elza, ne Sarma. Nez, kur nu ielidušas? Bet tur jau Elza arī nāk. Sasārtusies, ar strīpainu priekšautu, kā no virtuves.

– Tu viens, Žani?

– Kam tad vajadzēja būt tam otrajam?

– Edvīns neatbrauca?

– Viņš piezvanīja, ka šodien esot kaut kāds kross ar tiem sikaļjiem.

– Tu neņem ļaunā, man breksis uz pannas, – viņa atminas un nozūd.

Tātad Elzai patiešām izdevies samangot zivis. Tikai viņam ēstgriba pārgājusi. Tāds vājums kā parasti pēc sāpju lēkmes.

Virtuve pilna dūmu kā elles priekša.

– Ko tu te svilini?

– Drusku piedega.

Vanags noliek savus nesamos turpat pie durvīm, jo list dziļāk negribas. Tad nu kūpina gan, cirvi var pakārt!

– Elziņ, vai tev nav karsts ūdens? Kamēr tu ņemsies, es pagūtu noraut bārdu. «Harkivu» atkal aizmirsu Rīgā.

Atrodas, protams, ir karsts ūdens, ir skujamie riki, ko Elza veikli sameklē, pa starpām apgrozīdama zivs gabalus. Vanags ieiet istabā pie spoguļa. Vispirms kaklasaiti nost un kreklu vaļā! Apkaklītes pēdējā laikā sākušas drusku spiest – taktisks mājiens, ka viņš kļuvis druknāks. Vajadzētu vairāk kustēties, taču vecu vecā nelaime – allaž tā iegrozās, ka pārāk maz darba iznāk tieši kājām, bet pārāk liela slodze galvai un kādai pavisam pretējai vietai: sapulces un apspriedes, sēdēšana redakcijā un sēdēšana mašīnā. Un laime, ka augums ir metrs un astoņdesmit pieci centimetri, citādi ātri varētu pārvērsties par komisku resnīti.

Viņš ielūkojas spogulī.

«Veči kļūstam,» paškritiski apvērtē. Atceras par zālēm, atvilktne sameklē aizsāktu nitroglicerīna paciņu, pabāž zem mēles vienu tableti. Tad sākt kult putas.

Ienāk Elza ar abām pudelēm.

– To sarkano, «Kabernē», vajadzēja ielikt spainī, lai atdziest, – viņš saka. – Somā sasilis kā tēja.

– Vai tad dzersi?

– Mazliet dzersim abi.

– Varbūt nevajadzēja... – Elza raugās Vanagā, kā viņš mērc otu putās, kā triepj uz vaigiem.

– Atkal piedegs, – viņš atgādina.

– Izcepu jau... Tu tāds pabāls.

– Noguru. Rīgā – briesmas! – kāda tveice.

– Te jau arī, – viņa atbild un liek vienu pudeli skapī.

Vanags atskatās. Liks arī otru? Neliek.

«Varbūt patiešām nevajadzētu?»

Bārdas rugāji viegli skrapst zem asmeniņa. «Bārda augot arī pēc nāves,» viņš ne no šā, ne no tā atceras.

– Varbūt tu gribētu karstāku?

– Ko tad?

– Ūdeni.

– Nu jau tūlīt būšu beidzis.

Viņa ierauga uz galda tablešu paciņu.

– Ieņēmi?

Kā viņš to nepaguva noglabāt!

– Nu, vienu. – Smieklīgi melot.

– Un tu vēl gribi vīnu, – viņa pārmet. – Tava stenokardija...

Viņš neatbild neko. Pierasts. Skujamais melodiski piesitas bļodiņas malai.

– Es jau tūlīt no tavas sejas redzēju...

– Pasniedz, lūdzu, pulverizatoru!

Aizvēris acis, viņš apsmidzina seju ar odekolonu. Tiksmi slaukās dvielī.

– Kur tad Sarma?

– Viņa teicās iet uz bērēm.

– Ko tad tur tādu sevišķu glabā?... Tā, tagad tu vari visu vākt nost. Elza ņem skujamo, bļodiņu, uzmet dvielī pār roku.

– Jurģa māti.

Vanags dodas uz aku. Grieztuve pīkst un smilkst. Veca, sarūsējusi grieztuve. Bet ūdens labs. Garšīgāks nekā Rīgā. Dzidrs kā asara, auksts kā ziemas gaiss. Viņš uzceļ spaini uz grodu malas un iegremdē pudeli. Pīlādzis šalc. Pa zaļo zāli staigā melnsvārcis strazds. No slapjās ķēdes skanīgas lāses pil atpakaļ akas dziļumos. Nodun kaut kur apakšā kā zvans.

Vanags atgriežas.

– Vai tas ir tas blondais, Elza? Tas plostujāņa kapteinis?

– Jā.

– «Kaptein's stūri nenotur.

Kuģit's aiziet ļur, ļur, ļur...»

– Kāpēc tik nicinoši?

– Kur ir korķu vilķis?

– Jurģis ir tāds jauks, simpātisks puisis.

– Vai tu, Elziņ, pamazām jau nāc tajos gados, kad aplam simpātiski sāk likties galīgi zaļi puikiņas? – Vanags paķircina, vandīdamies pa karošu kastīti.

– Ko nu, Žani! – viņa mulsi iesaucas. Apklust. Tikai šķīvji šķind rokās.

«Elzai jau arī nekad nav bijis humora izjūtas.»

Uz plīts malas garo kartupeļi. Elza ņem traukus no plaukta un nes istabā.

– Vai vilķis nav skapī?

– Pameklē pie āmuriem!

«Pameklē pie āmuriem». Ir nu gan kārtība!

Viņš ņem otru kastīti. Kalts, knīpstangas, naglu bundžiņas un – korķu vilķis.

Rokā gan!

Elza sadabū divas zilas stikla glāzes ar lielām pekām. Vai nenopūtās? Ej nu sažini! Noliek blakus šķīvjiem – vienu Vanagam, otru sev. Viņas rūpes glaimo un kaitina, un viņš saka:

– Šodien var. Šodien mums jāiedzer par Krēmertu.

Viņa paceļ vaicājošas acis. Apaļi, pie plīts sakarsuši vaigi, sviedru lāsītes uz baltās pieres.

– Krēmerts iet pensijā. Un Brīvkalnam par vietnieku cels laikam mani.

– Jā? – viņa tikai saka. Tas nav ne īsti jautājums, ne apgalvojums.

Elza taču varēja kaut ko vaicāt, kaut ko piebilst. Viņa taču varēja vismaz pasmaidīt. Bezkrāsains «jā?», no kura saplok prieks. Bet vai tad viņš nepazīst Elzu! Viņa iet uz virtuvi pēc kartupeļiem un pēc zivs. Viņš atnes no Sarmas istabas magnetofonu, pārtin lentu.

– Tad jau tu mājās būsi vēl mazāk, – Elza, atkal ienākusi, ieteicas. Tas ir viss, ko viņa paguvusi izgudrot pa mazo britiņu virtuvē.

«Kam viņai vajag, lai es būtu mājās?» viņš pavīpsnādams domā.

Dzied Edīte Piafa.

– Esi tik laba, paņem no spaiņa pudeli, – Vanags tikai palūdz.

Elza aiziet, tā arī nesaņēmusi atbildi. Un kāda te varētu būt atbilde? Kam tā vajadzīga?

Edīte Piafa dzied par Džoni, par bezbēdīgo, nepastāvīgo Džoni.

Uz galda smaržo ceptas zivs gabali. Nopaukšķēdams izsprūk korķis no slaidās pudeles kakliņa. Vīns met Elzas sejā kustīgu atblāzmu.

«Viņa varētu vismaz noraisīt priekšautu.»

Arī no sārtā kustīgā atspulga Elzas vaibsti nekļūst dzīvāki. Palsas cirtnas, kādas vairs nav modē. Pelēkas acis, rāmas un pelēkas kā rudens ūdeņi.

«Cik viņa satriecoši neizskatīga!» Vanags domā.

– Es tev uzlikšu vienu no vidusgabaliņiem, – Elza saka un izvēlas pašu zeltaināko.

Vīns plūst noguldzēdams.

– Pietiks, – viņa aptur.

Vanags paceļ glāzi.

– Nu tad!

Ja te būtu vēl kāds trešais, tas droši vien piebilstu:

– Par jauno redaktora vietnieku!

Bet trešā nav. Elzas raupjie pirksti saudzīgi tur zilās glāzes trauslo kājiņu. Un sacīt «par jauno redaktora vietnieku» pašam Vanagam tomēr neērti, kaut arī Elza ir tikai sieva. Abas glāzes iedziedādamās saskaras. Vanags izdzer strauji līdz dibenam, Elza gausi un maz, kā putns.

Sāk skanēt dakšiņas pret šķīvjiem. Labi, ka Vanags pirmīt attapās uzlikt magnetofonu. Tagad abi var izlikties, ka klausās mūziku. Īsajos klusuma brīžos starp divām dziesmām laukā šalc ābeles.

– Vai tev ir kādas nepatīkšanas?

Tā ir Elza, kas beidzot ieminas, nerunības nomākta.

– Nē, – viņš atteic, iznāk īsi un strupi. Taču ko lai saka? Vai to, ka brauca liksms, bet saīga no viņas, Elzas, neatsaucības, no neizteiksmīgās sejas, no palsajām cirtiņām uz nosvidušās pieres, no mūžīgā strīpainā priekšauta.

– Zini, dienvidu pusē pie ķiršiem es iestādīju kannas...

– Ko, ko?

– Kannas. Atcerējos, ka tev patika. Tās ir tās pašas puķes ar lielajiem, sarkanajiem ziediem, ko mēs redzējām pie Brīvkalniem. Tu, Žani, vēl sacīji, ka esot kā no samta...

«Varbūt man viņai nevajadzēja priekšlaikus stāstīt,» Vanags domā. «Vislabāk ir neko neteikt līdz tam brīdim, kamēr nav galīgi nobungots. Brīvkalns taču ierunājās stingri konfidenciāli...»

Pudeles kakliņš atkal notinkšķ pret glāzes malu – vienreiz, otrreiz.

– Tur ir ļoti sausa zeme, nespēju vien pielaistīt.

«Nu, Elza tomēr nav pļāpa. Vismaz šis sieviešu netikums viņai nepiemīt...»

– Varbūt gribi vēl salātus, Žani? Tu tik maz ēdi.

– Paldies, pietiks.

Vējš pa atvērto logu viegli plīvina aizkaru.

– Jā, – viņa atsāk, – puķes kalst galīgi laukā. Vajadzētu lietu, ak, kā vajadzētu!

«Neviens priekšnieks negrib vietnieku, kas būtu par viņu gudrāks. Kas to teica? Kā tad, Apse no lauksaimniecības nodaļas. Un kāpēc manā klātbūtnē? Mājiens? Vai būtu jau izbazūnēts par gaidāmajiem jaunumiem? Un no kurienes allaž uzož, par ko runā augšā?»

Elza pastiepj roku un pieduras Vanaga plaukstai, kā mierinādama vai lūgdama piedošanu.

– Par ko tu lauži galvu, Žani?

Viņš pagriežas un pasmaida.

– Par to, ka tu uz svētdienu piesauc to velna lietu, bet man arī gribas pasauloties. Tu te cepinies cauru nedēļu.

Viņa atvelk roku un skatās logā. Nesaka neko – ne par puķēm, ne par zemi.

Vanags noslauka pirkstus papīra salvetē un pieceļas.

– Tu kaut kur iesi?

Viņš apsver: doties uz Daugavu vai atlaisties šepat zem ābeles, dārzā. Atceras sasodītās šaurās apkaklītes.

– Paiešos līdz upei.

Pāraujas vieglās, ērtās sandalēs, uzmet uz pleciem svārkus.

Pie durvīm, balstīdamās pret stenderi, stāv Elza. Priekšauta mala nobirusi miltiem, matu šķipsniņa pielipusi pie deniņiem, drukni, pastrupi pirksti burza blūzes atloku. Iedams garām, viņš noskūpst Elzu uz vaiga. Vaigs ir apaļš, tvirts un karsts. Mati ož pēc kaut kā cepta. «Ak jā,» viņš atceras, «pēc ceptas zivs.»

Elza noskatās, kā viņš aiziet. Svārku pelēkā mugura starp zaļajiem ogulājiem aizvien attālinās, kamēr pazūd. Un notālēm spīd vienīgi mirdzoši zila Daugavas strēmelīte – tāds nieks no lielā plašuma, kas pa istam atsedzas dziļā rudenī, lapkritī. Viņa atgriežas istabā, ņemas novākt traukus, slauka galdu. Vāzē ieliktais ievas klusi birst no katra satricinājuma.

«Viss paiet,» ienāk prātā.

Vai šo skumjo atziņu uzvēdi vīstošās ievas, kuras vēl šorīt viņa ienesa krāšņas un svaigas? Vai Žaņa skatiens pirmīt pie durvīm, skatiens, kurā viņa uztvēra žēlumu un noniecinājumu? Tas ir sāpīgi, taču patiesībai jāskatās acis. Viņa pamazām, tomēr nenovēršami izmainījusies un ne jau uz labo pusi, apvēlusies miesās (un Žanim nekad nav patikušas resnas sievietes!), mati kā pakulas, ne gaiši, ne tumši (varbūt krāsot?), uzradies dubultzods. Un tas, protams, atklājas neaizplīvuroti un nežēlīgi tieši šeit, Viršos, kur tuvumā nav ne frizieres, ne manikīres, kur negribas žņaugties korsetē un kur galvenais apģērba gabals gan virtuvē, gan dārzā ir puķaini un svītraini katūna halātiņi, kas ir ērti, taču augumu vērs nejdzīgu, bez vidukļa.

Elza ielej vanniņā ūdeni. Virtuvē neciešami karsti. Sviedru urdzīnas notek gar deniņiem, viņa noslauka tās ar priekšauta malu.

Atceras:

«Tu te cepinies cauru nedēļu.»

Pasmīn:

«Cepinos gan – pie plīts. Cepinos šķūnītī – malku skaldīdama.»

Varbūt vajadzēja pateikt? Kas mainīsies, ja viņa pasacīs? Jau tāpat viņa bija Žanim sabojājusi garastāvokli. Jābūt aklai, lai to neredzētu. Viņa netika pasacījusi sliktu vārdu, itin neko tādu, kas... Vienīgi prieku nebija pratusi noliekuļot, to gan...

Istabā skaļi tikšķ tēva vecais pulkstenis. Kad Elza vēl bija bērns, viņa no tā baidījās. Vienmēr šķita, ka aiz sienas kāds staigā sikiem soliņiem: tip, tip, tip... Staigā un staigā, un nekur neaiziet. Vēlāk viņa pierada. Pat vēl vairāk – pulkstenis šķiet kā šīs mājas dvēsele, labais gars. Pietiek pamosties tumšā bezvēja naktī: nekas neiečaukstas, nekas

neiegrabas, viss klusē, viss aizmidzis, tikai pulkstenis ne, modrs kā suns. Žanis gribēja to izmest – pārāk skaļi sitot un traucējot. Tā jau ir, un Žanim miegs trausls. Tomēr viņai žēl tā ņemt un aizsviest, it kā kaut ko dzīvu un tikai mūžu nokalpojušu. Drīzāk kauns, nevis žēl. Lai stāv, lai tikšķ, vecs kā pasaule...

Tieši pret virtuves logu ābelē iemetas strazds un svilpo. Tas neredz Elzu, pilnīgi nodevies savai vienkāršajai dziesmiņai. Viņa nešķindina traukus, lai neiztraucētu putnu. Vienīgi pulkstenis vienmērīgi, prātīgi tikšķ un sīc tējkanna uz plīts. Vējš kustina sikas, melnas spalviņas strazda pakaklē.

«Tā tad tagad es būšu redaktora vietnieka sieva. Biju literārā līdzstrādnieka, pēc tam nodaļas vadītāja sieva.»

Strazds aizlido, šūpojas tikai zars ar piebriedušajiem, sārtajiem ziedpumpuriem.

Tu kāp uz augšu, Elza!

Tējkanna uzvārās – mutuļi iet pāri, un Elza to noceļ no plīts.

Viņa ir pieradusi, ka Žanim veicas. Pie Žaņa panākumiem, pie Sarmas mūžīgajiem piecniekiem. Laikam pārāk pieradusi. Jā, kad Sarmu uzņēma universitātē, Elza arī staigāja tāpat – kā no laivas izmesta. Un tagad atkal. Kas tas ir? Skaudība? Nav tiesa, tā nevar būt skaudība. Žanis ir viņas vīrs, un Sarma ir tikpat kā meita. Tā nevar būt skaudība.

Spodrs divielis slīd pāri tīrajiem, vēl gluži karstajiem šķīvjiem, kas tītē pa brīdim nograb te dakšiņa, te karote, te nazis.

«Jāpierod arī pie tā, ka citiem veicas un citiem ne,» viņa domā.

Iziet laukā, lai izlietu netiro ūdeni. Tālumā, aiz Daugavas, svilpj prečinieks. Dūmu mutuļi paceļas virs kokiem kā vasaras mākonis – spoži balts – un klīst. Vējš viegli kustina Elzas matus, vēsina sakarsušo seju.

«Kādēļ ir tik skumji? Nav jau noticis itin nekas slikts, drīzāk gan otrādi...»

Strazds – varbūt tas pats, kas pirmīt sēdēja ābelē, – staigā pa zāli, brīžam kaut ko uzknābādams. Nebaidās no Elzas. Vienīgi tad, kad noplān viņas priekšauts, paceļ galvu. Tad tipina atkal un knābā atkal. Augstu gaisā atskan cīruļa treļļi. Elza atgāž galvu. Starojošas debesis, neviena mākonīša, tikai, pamazām izplūstot, pāri dzidrajam zilumam stiepjas milzīga sniegbalta svītra, ko atstājusi neredzama lidmašīna.

«Dung, dung, dung...» sit pulkstenis.

Daba ir tik liksma un pavasarīgi jauna, bet Elza jūtas veca, veca kā šis pulkstenis, kas pašlaik dobji sit aiz sienas...

Saule noslīd aiz violetas mākoņu svītriņas. Vēl kādu brīdi skatās un glūn kvēlojoša, blēdīga acs. Nozūd. Un ielejā, kur pagājušajā nedēļā vizēja pelēka pavasara ūdeņu lāmiņa, uzreiz sakustas migla. Kāds it kā rosās, staigā, klāj palagus naktsguļai un uzbužina spilvenus. Viss – miglas baltums, rieta debesu sarkanums, egļu melnums – ir pārsteidzoši, pat nedabiski spilgts.

«Gleznā tas būtu tīrais impresionisms,» nodomā Vanags.

– Paskaties, cik skaisti! – jūsmīgi ieteicas Elza.

Vanags nesaka nekā. Ko lai atbild? Pačalot par to, kas jau tāpat redzams? Tikai reta sieviete prot baudīt skaistumu klusēdama, un Elza pie tām nepieder.

«Vai tad kāds brīnums, ka māksliniece no viņas tā arī neiznāca.»

– Vai tev nav auksti, Žani?

«Protams, tūlīt viņa sāks runāt par sasaldēšanos!»

– Pēc tik sutīgas dienas vakars tomēr padzestr, – Elza turpina. – Jā, nav jau vēl vasara.

Tie nav vārdi, uz kuriem var atcirst, un tonis nav tas.

Vanags sēž uz soliņa, atbalstījies ar muguru pret mājas sienu. Tā ir saules puse, un dēļi vēl glabā siltumu kā mūrītis, kad plīts jau sen apdzisusi un kurtuvē palikuši vienīgi pelni. Tuvējā bērzā ielaižas dzeguze un sāk kūkot. Pašķīst dzidras atbalsis. Vakars ir skanīgs kā stikls.

«Tūlīt viņa teiks: – Paklausies, dzeguze! – it kā man nebūtu ausu!»

– Paklausies, dzeguze! – viņa ierunājas.

Viņš īsi iesmejas.

– Par ko tu smeji, Žani?

– Tāpat... Kāpēc tu neej gulēt?

Elza to saprot pa savam – un varbūt viņai taisnība, kas to lai zina – kā mājienu, ka ir lieka. Sakustas mēmā aizvainojumā un iet iekšā. Bet – Elza paliek Elza – pēc brītiņa iznāk atkal, ar adītu svīteri pār roku.

– Uzvelc, Žani. Vēss un... odi.

Mežā miegaini sasaucas putni.

Elza vēl pakavējas.

Vai viņa gaida, ka arī Vanags nāks līdzī istabā? Vai viņai nenāk miegs?

Pa šoseju aizbrauc automašīna. Tālumā ūjina un smejas, un nevar saprast, vai tas ir Daugavas viņā krastā vai šajā. Mierīgs un nemierīgs vakars.

Elza stāv un gaida. Bet, tā stāvot, var sagaidīt, ka Žanis atkal vaicā, kālab viņa nedodas gulēt. Un Elza aiziet, apspiesti nopūšas un aiziet.

Debasis balo, un egļu gotiskie torņi, tīdamies dūmakā, vīd zilgani kā tālu kalnu galotnes.

«Rīt tomēr būs lietus,» domā Vanags.

Uz melnās puķu dobes, kur nevar samanīt vēl neko uzdīgušu, krit loga četrstūrainais, gaišais atspīdums, kuram pa brīdim pārslīd pāri Elzas ēna. Apdziest arī tas, un Vanags ir gluži viens. Laikam tie paši, kas pirmīt smējās, tagad dzied: dažas jaunas balsis un ģitāra. Vienubrīd viņam ienāk prātā, ka varbūt tur ir arī Sarma, bet tad viņš atceras – Sarma taču bērēs, jo nomirusi kaut kāda sveša sieviete.

Paplaiksnās doma, ka jāiet gulēt arī pašam. Viņš iztēlojas sakarsušo istabu, krēma kārtiņu uz Elzas sejas, rullīšus matos. Vienaldzīgo izteiksmi, ar kādu Elza noklausījās ziņu par gaidāmo pārmaiņu viņu dzīvē.

Spingdams notumsā gar galvu laidelējas ods.

Ja Vanags kādu mēnesi Elzai iedotu nevis divsimt rubļu, bet, teiksim, divdesmit, laikam arī tad viņa paņemtu naudu ar tādu pašu neizteiksmīgu, neko neizteicošu seju. No tirgus nestu govš kājas. Vāritu prosas šķīdeni. Kartupeļus ar mizu. Pacietīgi, visu pacietīgi kā mūlis un truli kā mūlis. Bet varbūt ne. Varbūt trūkums viņu uzspriecinātu, un viņa sāktu prasīt, pieprasīt.

Dzeguze kūko ļoti ilgi. Tālumā norimst balsis, apklust ģitāra, bet dzeguze, laiciņiem atpūtusies, no jauna atsāk zvanīt. Vēsi. Vanags uzvelk svīteri.

«Ar viņas gādību man izredzes kļūt par priekšzīmīgu vīru. Baidīšos no saaukstēšanās, no nikotīna, no holesterīna, no sievietēm, no nāves, no...»

– Tu jau sen te sēdi, papu?

– Ak tu tā esi, Sarmīt!

Viņai mugurā kleita vien – pārāk plāni tik dzestram vakaram. Un Vanags tikko nociešas, neizteicis mazu piezīmi šajā sakarībā.

«Nepārvērties nu par Elzu!»

– Vai ilgāk tevi tur vairs nepaturēja?

– Nedusmojies, papu... Nokavēju beidzamo autobusu.

Viņas gaišā kleita rēgaini balsnī. Kurpes rokā, nākusi basa.

– Tas ir tālu?

– Ne visai. Pie Naģes.

– Vai tā ir tā upele pie krautuves?

– Tā pati.

– Tev nebija bail nākt pa tumsu?

Vanags gaida, ka viņa teiks: «Mani pavadīja Jurgis», bet viņa tikai atbild:

– Nē, papu.

Augšā bikli iemirdzas zvaigznes. Lejiņa, kurā pirmīt kāds klāja palagus, tagad pielietā līdz malām ar tikko slauktu pienu – balta un viegli kūpoša.

– Elza jau laikam guļ?

– Jā, aizgāja... Skat, nelieši, tik auksts vakars, tomēr laidelējas!

Vanags pūlas noķert odu. Vai nu tas izdodas vai ne, bet spindzoņa apklust.

– Elza saka, tu esot bijusi uz kaut kādām bērēm?

– Jā, – Sarma isi atbild.

Viņas seja pustumsā ļoti maiga, nenoteiktiem, kā izplūdušiem vaibstiem.

– Vai tev nesalst? Redz, un ķepa pavisam auksta!

Sarma pagriež galvu un pasmaida. Meitas smaidis viņam liekas paskumīgs. Gribas teikt, ka nav ko ņemt pie sirds sveša cilvēka nāvi, ka pasaulē katru sekundi kāds mirst un ja gribētu visus apraudāt... Nepasaka. Lieki. Lieki un nežēligi – lai gan taisnība vien ir.

– Kas tad viņa bija?

– Viņa? Viņa bija... no Audariņiem.

Ne uzvārda, ne profesijas, tikai «no Audariņiem». Jautājums jautājuma pēc, atbilde atbildes pēc. Un kas gan sevišķs var būt viena lauku sieviete? Krietni padzīvojusi un turklāt jau mirusi. Kādam sieva, kādam māte.

Klusajā naktī grandēdams kā pērkons, no Rīgas nāk pēdējais vilciens – pāri visam ūdens plašumam dzirdams, kā piestāj stacijā, kā atkal sāk ripot.

– Iesim iekšā! – Vanags saka.

Kamēr viņš noņemas ar durvju slēgšanu un aizkrampēšanu, nevarēdams uzreiz sataustīt ne bultu, ne atslēgu, Sarma ne no šā, ne no tā atsāk:

– Tās ir mājas pie Naģes, pavisam iespiestas starp šoseju un upi. Tur dzīvo tāds Barons, mežstrādnieks ar ģimeni, un...

– Kas par lepnu uzvārdu!

Nobūkšķ bulta.

– Velns, kā nodauzīju pirkstu! Sataisītas te visādas barikādes kā cietoksnī. Uzdedz, Sarmīt, gaismu.

Viņa ieiet virtuvē, uztausta slēdzi. Nospiež.

– Vajadzēs sameklēt montieri, lai ievēl elektrību arī priekšnamā. Citādi, jupis zina, kā alu laikmetā... Vai tu negribi ēst?

– Nē, paldies, papu.

Muļķīgi piedāvāt. Tomēr atsacīšanās nez kāpēc sarūgtina. Miegš nenāk ne lūdzams. Tas tā ir vienmēr pēc lēkmes – nespēks un bezmiegs. Nāksies gulēt līdzās Elzai vaļējām acīm un raudzīties griestos, pat lampu nedrīkstēs degt, lai viņa nepamostos.

Sarma sadabū čības, tad siltu ūdeni no plīts katla un, piemetusies uz ķebliša, mazgā kājas. Nepaklausīgie, taisnie mati visu laiku spītīgi krīt uz sejas, viņa atmet tos ar smagu noguruša cilvēka kustību.

«Sarma kļūst aizvien līdzīgāka Ņudai. Tikai matiem nav zilganā melnuma.»

– Viņa pārvērtās līdz nepazīšanai. Vēl pagājušo vasaru...

«Kas tāda?» Vanags grib pavaicāt

Sarma platām, brūnām acīm raugās projām. No slapjās rokas uz grīdas krīt rupjas ūdens pīles.

– Bet jaunībā...

Sarma ievēro, ka piepilina grīdu. Noslauka delnu pret kleitas sudraboto zīdu.

– „Jaunībā viņa esot bijusi ļoti skaista.

– Kas tāda?

– Nu, viņa... Noras tante.

Sarma noliecas un no jauna ziepē gaišās, slaidās pēdas.

– Tā, no Audariņiem?

– Jā, papu.

Pasaka un aplūst. Domīgas acis, taisnas, virsdegunē saaugušas uzacis.

«Par ko viņa domā? Kad bērni pieaug, to uzminēt kļūst aizvien grūtāk. Viņa teica «tā, no Audariņiem», viņa teica «Noras tante». Bet ne reizi «Jurģa māte», kā Elza... Vai tiešām tik nopietni?»

Sarma izlej ūdeni.

– Tev nenāk miegs, papu?

– Un tev?

– Man gan, kā mākonis.

Uzsmaida. Melnīgsnēja seja, vaigiem vēl bērnišķīgs apaļums, bet lūpas sārtas un valšķīgas.

– Nostaigājos pa garo dienu. Un vēl uzvilku laiviņas ar augstajiem papēžiem.

Virš plīts uz āķiem blāvi mirdz noberzti vēderaini katli – lieli un mazi, aprimuši un cienīgi. Elzas valstība. Sūri ož pēc žūstošas apses malkas.

«Trūkst vienīgi circeņa.»

– Ar labu nakti, papu.

Ja viņš varētu pateikt, cik ļoti gribas pasēdēt vēl kādu stundiņu divatā, pie kafijas tases, teiksim, – lai sajustu, ka ir dzīvs, nevis lieta, invalīds, grausts. Par spīti sāpēm uz ceļa pie gravas. Nepasaka. Sarma piekususi. Sēdēs, kaudamās ar miegu, bez prieka, aiz pienākuma.

Atvērdamās un aizvērdamās klusītiņām iečikstas durvis.

Varbūt tomēr vajadzēja pasacīt? Viņa paliktu...

Vanags pasmeļ ar kausiņu lāsi ūdens no spaiņa un padzeras. Sasilis un pretīgs, kā no peļķes. Tīkams ir tāds, kas viegli saldē zobus. Pie akas, no skārda krūzītes... Viņš ievēro, ka Sarma aizmirsusi kurpes, paņem un noliek pie istabiņas durvīm. Aiz tām pilnīgs, dziļš klusums. Cik viegli aizmigt jaunībā! Viņš izdzēš virtuvē gaismu un ieiet pie Elzas. Dziļi, vienmērīgi elpas vilcieni, krēma un odekolona salkanās smaržas, pulksteņa prātīgie tikšķi, mūrīša siltums. Gribas atvērt logu. Bet lai nu paliek, sanāks odi. Vanags izģērbjas, atlaižas Elzai blakus, miegā viņa pavirzās, dodama vietu.

Kad viņš jau laižas snaudā, sienas pulkstenis iečērkstas, tad sāk sist. Divpadsmit. Pulkstenis nopļerkšķ, kā taisīdamies sist vēl trīspadsmito reizi, pēc tam kaunīgi apklust, tikai iekšā, mehānismā, vēl britiņu dun un dūc.

«Būs tomēr jālingo tas draņķis laukā.»

Viņš baidās, ka atkal, kā parasti, miegs būs vējā, bet tikšķi ir tik vienmuļi, tik nomierinoši vienmuļi...

Bet tanī laikā, kad Viršos, pulksteņa iztraucēts un atkal iemidzināts, otrreiz iesnaužas Žanis Vanags, Jurgis pārrodas Audariņos.

Bērinieki izklīduši, jo pēc patālā gājiena uz Tomes kapiem – lai gan atpakaļ visus viens un divi atrāva mežniecības smagā mašīna – nogurums gulēja kaulos. To gan ātri aizdzina pirmās šņabja glāzītes, tomēr vēlāk, kad stiprāki dzērieni bija cauri, tas pieteicās no jauna, nu jau divkārt uzmācīgāks. Vīri droši vien būtu gatavi pakvernētāji un panīcēji, jo tik jau nu atrastos, kā uz katru degunu pa krūzei alus. Taču sievas, tīri sasparojušās, lai dabūtu savas otrās puses mājās pa godam, grūda šiem dunkas sānos un meta ar acīm, lai protas. Pamazām nāca prātā visādi nepadārīti un uz rītu nekādā ziņā neatliekami darbi, kuriem viņas atmetu ar roku varbūt vienīgi tad, ja Audariņos būtu cepta torte vai cits našķis. Bet zināms jau, kāds ir bērnu mielasts, ja mirusi pati saimniece un ģimenē nepaliek sievieša cilvēks, jo Ināra ar Austru vēl nav par pilnu ņemamas. Un noraudājušies skuķi, nopinkšķējušies, māte taču...

Kaut kas nošvīkst un noskrapst pret Jurgā kurpju zolēm. Sakapātās egļu skujas, savandītas ar smiltīm, tumsā neatšķiramas. Pļavā biežē

migla, vīd zirga siluets. Jurģis nogriežas no ceļa un brien pa rasu, brien pa balto miglu.

..Redzēs, redzēs, kā tagad Baroni, nabadziņi, iztiks. Būs ar steigu jāņem vedekla mājās vai arī pašam Tenim jālūkojas pēc sievas vēlreiz. Vai tad neatrastos nācēja! Sieviešu jau netrūkst. Lai gan Tenis, saprotams, nav pirmajā jaunībā, citādi neko neteiksi. Nu labi, iedzer pa reizei, bet kurš vīrišķis tad bez grēka? Un vai Norai savējais kādreiz bijis jādzen rokā bufetē vai ceriņos pie bodes kā dažai citai sievietei? Iemet savus gramus un kājo mājup. Svešam meitietim acu neuzmeta. Tikai Nora un tikai Nora... Tāpēc arī nelaiķe mūždien turējās tāda palepna, ne parunāties kur gāja uz kaimiņiem, nekā, ja nu vienīgi, kad satikās autobusā vai veikalā. Dzird stāstām, ka jaunībā bijusi kā bilde, un tās jau palaikam degunu nes augstu. (Ak mīļā, kura tad no mums jaunībā nav bijusi smuka!) Bet, kad atnāca dzīvot uz šo pusi, tad, tiesa gan, nekāda sevišķa skaistuma vairs nevarēja samanīt: tak jau gadi dara savu, neviens jaunāks nekļūst, un ja vēl cilvēku vēzis pamazām ēd un ēd kopā...

Ak sievas, sievas! Iesilušas no saldā «Kagora», ko Jurģis bērēm pārveda no Lielvārdes, viņas nevarēja noturēties, maķenīt nepatrinušas mēles. Nekā ļauna jau viņu vārdos nebija. Pasarg dievs, lai viņas par nelaiķi teiktu ko sliktu! Pie vaļējā kapa viņas cītīgi raudāja, un asaras nepavisam nebija liekuļotas. Viņām no sirds bija žēl gan bāreņu, gan atraitņu, gan pašas aizgājējas, kas taču varēja vēl dzīvot un dzīvot, jo kas gan ir tie četrdesmit pieci vai seši gadi, ja nemirst, rau, še kur vecais Pakalns, kam pērn apritēja pilns simts; pusakls un stīvs kā rags, bet nelien zem velēnām, un ko tu šim padarīsi...

«Kāpēc tas viss nāk prātā?»

Zirgs sagaida Jurģi, laipni bubinot.

– Nu, Brūni, tev šeit vēl ir ko grauzt? – viņš vaicā.

Brūnis ieklausās cilvēka rāmajā balsī. Blāvi viz Naģes ūdeņi, tajos viegli šūpojas zvaigzne.

– Noplūcis esi visu pa tīro.

Apkārt valda gandrīz pilnīgs klusums, kaimiņos visi guļ, tikai Daugavas plašumos trauksmaini un žēli čikst kādas laivas duļļi. Jurģis pārsien zirgu, iet mājās bez takas. Viņpus tilta, biezoknī, kautrīgi iepogojas lakstīgala, apklust, tad atsāk no jauna. Patālāk brikšņos atsaucas otra kā atbalss. Audariņu māja, melna un rēgaina, stāv kā noenkurojusies liellaiva ar priekšgalā uzkarinātu vējlukturi. Iztek Kāravs un soli soli seko Jurģim. Migla kāpj aizvien augstāk. Nakts kļūst miegaina. Nečikst vairs nemiernieki duļļi, nečikst.

Aizmidzis arī Tenis Barons, turpat pie galda, kur sēdējis. Galva uzlikta uz rokām. Lampa spoži un nesaudzīgi apgaismo iesirmo, izspūrušo pakausi, rievās uz kakla – baltas rievās uz sarkanīgi brūna, vēju un saules aprauta kakla. Saburzītā apkaklīte sametusies šķībi.

– Tēv!

Kūkums mugurā, uzrauti kalseni pleci.

«Tēvs māti ļoti žēloja.»

Jurģis atpapas, ka šeit drīzāk būtu vietā vārds «mīlēja», tikai tas nesaderas ar pasirmo galvu, ar baltām rievām uz brūna kakla un ar kūkumu.

Viņš tēvu sapurina aiz pleca. Tenis Barons ieņurdas, sakustas un piepeši atsaucas aizsmakušā balsī:

– Nora?

Uztrūkstas pats no sava sauciena. Paveras blāvām, sareibušām acīm.

– Tu, Jurģi?

– Tēv, iesim gulēt.

– Mhm, – Barons piekrītoši norūc, noliek galvu uz rokām, – vai tad nu...

Snauž, atkal snauž. Aiz durvīm kaut ko neskaidri murmina un sauc viena no māsām, Austrā laikam.

– Tēv, vajag taču atgērbties! Kas nu tā par kvernēšanu?

Zem kājām iečikstas grīdas dēlis. Aiz durvīm atkal skan Austras balss, žēlabaini, kā sūdzēdamās.

– Mhm, – Barons iepurpinās, – vajaga gan, vajaga gan...

Negaidīti uzraušas, ļodzīgiem, nedrošiem soļiem pieklumburo pie bufetes.

– Man bija vēl viena pudelīte.

Saliecies, neveiklām rokām kā akls grābājas pa apakšējo plauktu – kaut kas nočaukst, kaut kas nograb.

– Tēv, mīļais, nu nevajag taču. Ir jau vēls, jāiet pie miera.

– Es zinu, man bija... Tu te nestāsti!

Barons smagi nosēžas uz grīdas, sēkdams ņem laukā un liek zemē visu pēc kārtas: cības, turziņas, svečturi, piestu.

– Bet es zinu, ka jābūt. Jūs man nepūtiet pīlītes...

Aproces poga vaļā, pa garo dienu jau savazātā krekla piedurknes gals kūļājas kā apgriezts spārns.

– Jūs, ko domājat, ka vecais dulls? Reku viņa ir!

Neaizkorķētā «Kristāla» pudelē šūpojas caurspīdīga lāse. Atgāzis galvu, viņš izdzer to vienā malkā. Nokust asais gāmurš. Tā, tukša. Viņš kārtīgi noslauka lūpas ar plaukstu virspusi.

– Tagad tā būda ir galīgi sausa, un varu iet sust!

Sejā rāms apmierinājums kā pēc labi paveikta darba.

Atgūlies Barons tūlīt sāk šņākt, pat iekrācas pa brīdim. Tad sagrozās un pēkšņi saka skaļā, skaidrā balsī:

– Tā paiet pasaules godība.

Dziļi nopūšas. Un atkal šņāc, un atkal brīžam iekrācas.

Jurģis ieiet māsu istabā. Uzrauj sērkociņu. Austras krūtis cilā nedzirdamas elsas.

«Nu nevajag tā.»

Māsas šaurā plauksta grābstās pa svītrainās segas virsu. Uz augstās pieres sīkas sviedru pilītes.

– Austrīņ...

Klusums.

Sērkociņš apdziest. Jurģis vēl brīdi pastāv, tad atgriežas, cenzdamies nečikstināt grīdu. Apkritusi tukšā pudele, kaņepju piesta, ar stearīnu nopilējis svečturis, turziņas... Viņš vēl pa īstam pat nezina, ko tur pirkusi, ko glabājusi māte.

Jurģis nodzēš gaismu un apgulstas. Priekšmeti uz grīdas ir kā zemē satupies putnu bariņš. Viņš aiztaisa plakstus. Mātes vājā, svešā seja, tumšie dobuļi, smailais deguns... Viņš atver acis. Balo loga četrstūris aiz baltā aizkara, lielā aloje stiepj ķeburīgos zarus...

«Jādomā par kaut ko citu.»

Bet aizvērto acu priekšā atkal tas pats: vaska dzeltenas, nedzīvas, kopā saņemtas rokas, vaska dzeltena, kā ar papīru pārvilkta piere...

Tikai, beidzot aizmigdams, viņš māti ierauga citādu. Viņa guļ uz muguras pļavā, izlaistiem matiem. Pret zāles košo zaļumu mati ir ļoti tumši, gandrīz melni.

– Bet kāpēc tev ir melni mati? – viņš brīnās.

– Tev nepatik?

– Nē, ir ļoti skaisti, tikai kaut kā nepierasti.

Un viņa smejas.

Ari Vanags tonakt redz divainu sapni.

Viņš raugās ūdenī, ko sagrambojusi vēja ņirboņa. Kad tad aprimst, viņam pretim iznirst maigs sejas ovāls, platas un lepnas tumšzilas acis, apaļas gaišas krūtis kā «Baltās dzidrās» āboli. Bize ir atraisījusies, samirkusi, no tās pil lielas lāses, krit atpakaļ – un katra nodun kā tāls zvans. Viņš strauji pastiepj roku, bet saviļņo tikai virsmu – attēls saduļķojas, sāk virmot, izplūst un pagaist. Pēc tam viņš gaida, kamēr ūdens no jauna norims, gaida... Taču šoreiz iznirst vienīgi paša seja.

Viņš ņem sīkus akmentiņus un pa vienam met savā attēlā, lai viņu aplī to izdzestu un lai atkal parādītos jaunās sievietes valdzinošais atspulgs. Bet ikreiz iznirst tikai viņa novecojusi seja...

Vanags pamostas. Istabā smacīgi. Viņš pieceļas un atver logu. Vēsums staigā pa istabu, kā ūdens apskalo sienas, vecās mēbeles, sejas. Elza miegā sagrozās un piespiežas viņam tuvāk klāt. Laikam sāk salt. Aiz plānā zīda liela, mīksta krūts. Viņš paraugās Elzā – mijkrēslī izplūstoši vaibsti, matu ruļļi kā jūras mīnas radziņi, zem zoda naivas naktskrekla saitītes. Viņš cenšas iemigt – un atkal ūdenī virmo Noras seja, viņam pretim raugās skumjās acis...

«Sapnis ir bijušo izjūtu nebijusi kombinācija,» viņš atceras, cenzdamies pārvarēt dīvainu nemieru, ko izraisījis šis sapnis. Viņš pat spēj sausi izanalizēt, no kurienes radušās tā detaļas – Sarma pieminēja Noras vārdu, ar tāla zvana dunoņu vakar krita piles no spaiņa akas dziļumā, un savādā laime bija tā pati, kā graviņā, uz laipas, kad ieva apbēra viņu ar baltu konfeti, bet ūdenī starodams šūpojās saules atspulgs... Nē, vienreiz lāses tiešām pilēja no bizes gala. Toreiz, pēc tā trakā pērkona negaisa, kad viņi abi izmirka līdz ādai un Nora, paslēpusies aiz eglītes, izgriezta slapjo kleitu ar jocīgiem, tumšiem ķeksišiem.

«Kādas blēņas tikai nesaglabā atmiņa!»

Līdzās dvašo Elza. Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa. Mierīgi, vienmērīgi.

«Ķeksiši kā putna pēdas sniegā...»

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa... Blakus dzīva, silta krūts, dzīva, silta roka, laukā stiklaina, dzestra nakts...

Viņa izgriezta kleitu ar tumšajiem ķeksišiem kā putna pēdas sniegā. Bize palika slapja, galīgi nežuva, un viņš sajuta to vēsu un miklu kā glodeni pie sava kakla, pie vaiga, pie delnas. Bet seja saulē nožuva ātri un kļuva silta un smaržīga kā maize...

Dung, dung, dung, – sit pulkstenis.

Gaisma aiz loga aust pelēcīgi sudrabota.

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa...

Skaniģi nodzied Zieduleju gailis.

Vanags ceļas, taustās pa atvilktņi pēc lumināla. Nograb kaut kāda bundžiņa.

Ieelpa – iz...

– Kas ir, Žani?

– Guli! Atvēru logu. Karsti.

Gailis dzied otrreiz. Un klusumā var dzirdēt, kā atsaucas otrs, ļoti tālu, laikam viņpus Daugavas.

«Kā Dārdedzēs,» ienāk prātā. Katru rītu taču dzied gailis Ziedulejās, tikai šodien pēkšņi doma: «kā Dārdedzēs», – pēc šī sapņa...

Aizvērsim logu, Žani Vanag. Tā. Lai tie bļauri, tie Zieduleju un tie Dārdedžu gaiļi, klaigā uz veselību ārpusē!

Vanagam beidzot izdodas uztaustīt lumināla paciņu.

Vai jūs nesākat pārāk aizrauties ar zālēm, Žani Vanag?

«Tā nu ir,» piekrīt Vanags, «bet vienu var. Lai nenīktu līdz rītam...»

Taču rīts, patiesību sakot, jau klāt. Noribina vilciens, to var dzirdēt pat caur aizvērtu logu. Netīrs, nomācies rīts. Piesit viena lāsīte pie rūts, piesit otra. Lietus.

«Elza tomēr piesauca to velnu,» viņš atceras, bet bez dusmām, pat bez īsta īgnuma.

Piesit trešā lāsīte, ceturtā, piektā... divdesmitā... Iečabas mežavīnos. It kā sačukstas, it kā iesmejas. Un tad pēkšņi sāk vienmērīgi šalkt.

2. NODAĻA

Lietus grabināšanās pret rūti ir arī pirmais, ko Vanags dzird uzmostoties.

«Cūcība,» viņš nogremžas žāvādamies.

Cik pulkstenis? Pieklājīgi! Gandrīz desmit. Tad nu gulēts gan!

Tuk – tuk – tuktuk...

Tur augšā, tai kantorī, nūdien trūkst īstas kārtības! Veselu nedēļu varēja svilināt un cepināt, neaizvelkot tai trakajai saulei priekšā ne mākoņa skrandiņas, bet, kolīdz brīva diena, tā, lūdzu...

Tuk – tuk – tuk...

Rīgā lietus ir ciešamāks. Lai gāž zemē vai dzīvu ūdeni, vienmēr var atrast, kā pašināt laiku. Tur tu drīksti kaut cauru dienu nebāzt laukā degunu. Taču šeit, grozies kā gribi, nekādi neiztikt bez āra. Tad šis, tad tas, te uz aku, te uz šķūni, te atkal apķeries, ka sazin kāds nepieciešams nieks klēti. Un galu galā, kā visur uz laukiem, mazā māja aiz kūts zem klajas debess. Un tur, jods parāvis, nez-kas lēcies jumtam: lietainā laikā pil taisni uz galvas! Sava vasarnīca, lai arī tikai būda kā Virši, tomēr uzliek pienākumus: jābūt gan dārzniekam, gan sētniekam, gan jupis zina, vēl kam. Labi, ka ir tāds Edvīns! Citādi jāstaigā pie kaimiņiem un jākrīt katra amatnieķeļa priekšā uz ceļiem, lai nāk un salabo. Un vēl jādzirdi ar šņabi, un vēl jāļauj, lai uzrunā ar «tu»...

Skapja atvilktne pusvirus. Elza laikam nav taisījusi ciet, lai nečikstinātos un neklaudzinātos. Viņš attopas, ka pats to atvēris naktī, lai sameklētu luminālu. «Bet kas mani uzmodināja?»

Pulkstenis? Karstums? Odi? Ak jā, kaut kāds sapnis...

«Ko es redzēju?»

Viņš nespēj atminēties. Nespēj pat atcerēties, vai tas bija labs vai slikts sapnis. Un vai nav vienalga?

Lietus kladzinās gar logu. Ā-āk tētīt, kā jāžāvājas, it kā nebūtu nogulētas normālas septiņas stundas vienā gabalā! Vajadzētu celties, vai? Būtu paņēmiem līdzī tulkojums, varētu paknibināties. Skrube zvaniņa, ka līdz pirmajam jūlijam manuskriptam jābūt uz galda, citādi... Un kamēr Ivonna pārrakstīs. Bet vai tad uz strādāšanu viņš bija noskaņojies, šurp braukdams? Bez tam vēl tā miļā saspīestība. Zināms, arī Rīgā nav diezin kādi apartamenti, taču šeit – šī pati ir ēdamtelpa, ir guļamistaba, ir viesistaba. Elza iekšā, Elza ārā, Elza pie skapja, Elza pie galda. Aizrādi. Apvainojas: «Es taču neteicu neviena vārda!» It kā traucēt varētu vienīgi ar vārdiem...

Atliek makšķerēšana. Brīvkalns nūdien būs aplaidis ar šito sērgu! Ak tu piķis, un vakar ar visu nevaļu viņš neaizbrauca uz zooveikalu! Kur lai tagad ķer ēsmu? Pie kūts nātrēs var sarakt tīri ņiprus zilgalvišus, bet tādā laikā kā pašreiz – brr! – katorgas darbs. Un vēl piedevām laivu jāiet prasīt uz Ziedulejām, tur atkal Guņa lūr kā uz badišanos. Viens prasts bābietis ar voluntāriskām tieksmēm...

Vanags pasmaida pats par savu apzīmējumu.

Sarmai taisnība, jānopērk pašiem sava laiva. Jāparunā ar Zieduleju Pēteri. Lai pagādā. Cik tāda mantiņa varētu maksāt? Nu, rubļus piecdesmit, sešdesmit. Ja laba, iespējams, ka visus simt. Vasaras vidū, kad pārskaitīs sešdesmit procentus no izdevniecības...

– Maksā, vecīt, ragā! – Vanags pats sev pusbalsi saka istabas klusumā.

– Tu ko prasīji, Žani? – Durvīs pabāžas Elzas galva.

– Lietus ... – viņš atņurd.

– Jā, beidzot! – viņa moži atsaucas. – Ja tu redzētu, kā atžirgst puķes. Aug acīm redzami. Un kā smaržo bērzi!

– Vai vēl stipri list?

– Nu jau trakākais pāri. Vairs smidzina vien... Zini, Edvins atbraucis.

– Kur tad viņš ir?

– Vēl klēti. Atradu tikai zīmīti durvīs.

Elza iziet ārā un atgriežas ar savilgušu papīra lapiņu. Burti izplūduši, tomēr var pazīt Edvina stāvo rokrakstu.

«Ierados ar nakts vilcienu. Guļu. Modināt uz brokastīm un ne minūti agrāk.

Edvīns.»

– Tātad ir vēl lielāki guļavas par mani... Un kas būs brokastis? – Vanags painteresējas.

– Iejaucu miklu pīrāgiem.

– Vai pāris duču arī Edvīna tiesai? – viņš smeļoties vaicā, atgādinādam Jaungadu pirms trīspadsmit gadiem. Toreiz, ciemodamies pie Vanāgiem, Edvīns, tāds garstilbains pusaudzis (svainis, jāsmējas!), notiesāja divdesmit četrus pīrādziņus ar speķi.

– Pietiks visiem. Un ko tu gribētu klāt – tēju vai pienu? – viņa pajautā, priecīga, ka vakardienas nesaprašanās pārgājusi un piemirsta.

– Pienu, – viņš saka. – Putna pienu.

Noliekdamās pie Vanāga, viņa pasmaida. Seja vēl mikla, dažas gaišo matu šķipsniņas pielipušas pie deniņiem, redzams, staigājusi pa lietu ar kailu galvu. (Kāda jēga tad bija nakti gulēt ar ruļļiem?) Arī kājas basas un slapjas. No Elzas dveš dzīvesprieks un svaigums, pat beidzamajā laikā viņai pavisam neraksturīga bezbēdība, kā senās dienās. Un mati ož nevis pēc zivs, kā vakar, bet pēc vēja un meža. Arī blūze samirkusi, īpaši uz krūtīm un pleciem, un Vanags nodomā: cik saudzīga viņa ir pret citu veselību, tik nevērīga pret savējo. Viņai vajadzēja nevis kulties uz Rīgu, ceļot sapņu pilis par mākslinieces karjeru, bet apprecēties šepat ar kārtīgu kolhoznieku, nu, labākajā gadījumā ar agronomu. Kaut kur pie govīm vai blakus siena zārdiem viņa ar visu savu druknumu liktos tīri ražena un pievilcīga. Elza labi izskatītos, piemēram, avīzes sieviešu dienas numurā pirmajā lappusē bērnu bara vidū. «Māte varone» un tā tālāk. Bet pie plīts viņa ir tipiska mājstrādniece. Neilona kažoks viņai mugurā izskatās lienēts, uz nagliņpapēžiem viņa iet kā begemotiene. Tas ir gluži divaini: kas citu sievieti izdaīļo, padara graciozu, Elzu spoko. Turpretim tāda – basām kājām, samirkušiem matiem... Daža būtu līdzīga slapjai vistai, taču Elza...

– Kur tu staigāji? – Vanags vaicā, atbildēdam viņas smaidam.

– Tepat, līdz bērziem, – viņa mundri atbild. – Peļķēs ūdens tik silts, ka tu nemaz nevari iedomāties. Un pilns priežu putekšņiem, gluži dzeltens. Gribi, es ienesīšu kādus zarus?

Nenogaidījusi atbildi, Elza atkal izmetas laukā un – ak tētīt! – iestiepļ veselu meiju. Sadomā aizspraust bērziņu aiz gultas galvgala. Un, kamēr viņa rikojas, Vanagam sejā krīt sikākas un rupjākas lāsītes. Viņš viebjas un miedz acis, tomēr nepatīkami tas nav.

Elza klusi smejas. Siltais pavasara lietus, tāpat kā saulē izkaldušo zemi, atveldzējis arī abu attiecības. Tāds mierīgs, nesteidzīgs rīts. Elza zina, ka tas nebūs mūžīgs. Bet kas gan ir mūžīgs, Elza? Beidzas viss, labais un sliktais, tikai labais aizvien paiet ātrāk, tas taisnība...

– Atvēršu logu. Citādi tu nemaz nemani, kas notiek laukā, – viņa gaiši saka.

Pieiet un atver. No āra plūst smaržīgs, valgs dzestrums.

– Ai, ķirši uzdziedējuši!

Elza atbalstās pret palodzi un kā apburta raugās dārzā. Vanags no gultas redz tikai Elzas pakausi, puķainas drēbes apspīlēto muguru, spēcīgos gurnus.

– Elza! Liec ķiršiem mieru.

Viņa atskatās. Sejā bērnišķīga aizgrābtība, naiva jūsma. Un šī aizgrābtība un jūsma tik ļoti nesaderas ar viņas izaicinošo un pat nekautrīgo pozu, ka Vanagam sanāk smieklī.

– Ko tu teici? – viņa nesaprot.

– Pieslēdz durvis un nāc šurp!

Elza paklausīgi pagriež slēdzeni, paietas dažus soļus un sastomās.

– Bet kā būs ar miklu? Vai nepāries pāri?

– Pie velna visu miklu! Nāc.

– Es aizskriešu un samalšu kafiju, – Elza saka. – Vai, un pavisam piemirsu, ka uzliku sildīt ūdeni! Būs kannā izvārijusies tukša.

No viņas puses tā ir augstākā labvēlība, jo, tāpat kā cigarešu, arī pupiņu kafijas dēļ abiem mūžīgais karš – Elza aizvien cenšas iemānīt cigoriņus, miežu graudus, ozolzīles un sazin vēl kādu draņķi. «Tālas atmiņas par kafiju», kā Vanags iesaucis šo brūngano suslu.

Elza darbojas virtuvē: vārsta plīts durtiņas, jo uguns laikam apdzisusi, stumda riņķus, lej ūdeni un šļakstinās. Izieta un atgriežas. Nožļarkst skārds – atnesa cepešpannas. Klusītēm sprēgā malka. Skaņas, omulīgas un mājīgas, atgādina bērību. Ar ko īsti? Vanags nevarētu pateikt, ar ko.

Aiz loga paspīd blāva saule.

«Kā neizgulējusies, kā paģiraina,» viņš domā.

Vajadzētu slieties augšā, bet tikams, gurdens apslinkums. Virtuvē mīlīgi iemurrājas kafijas dzirnaviņas. Atplūst brūns smaržas vilnis, taisni elpa aizraujas.

– Nu, Žani, kā tad būtu ar rīta rosmi? – viņš pats sev jautā ar izlutināta runča laiskumu, labi zinādams, ka tomēr nevingros, lai gan apkaklītes spiež un – lieki trīspadsmit kilogrami.

«Nekas, vēlāk paņems no Ziedulejām laivu un krietni paairēs.»

Labā, nomierinošā domiņa, tikpat kā mazs plāksterītis.

– Tu necelsies? – no virtuves atskan Elzas balss. – Es tev ielēju ūdeni ko nomazgāties.

– Tu domā, ka vajadzētu celties?

– Edvīns pagalmā jau staipa savas atsperes.

– Nu, espanderu pastaipīt nekaitētu arī mums abiem, diviem resnišiem! – viņš atsaucas, atsviež segu un lēni ģērbjas.

Uz plīts nez kas pāriet pāri un kūšā. Elza steidzīgi šķindina riņķus.

– Ko tad tu? Garu uzmeti?

– Ko? – viņa nevaļīgi pārvaicā.

– Tu tur garu uzmeti?

– Kafijas ūdens pārgāja pāri, kamēr ņemos ar miklu.

– Kur mans zaļais kreklis ar rāvējslēdzi?

– Skapī. Vidējā atvilktnē. Esi tik labs un paņem pats, man rokas ar miltiem.

Vanags pieiet pie skapja, skatiens krīt pa logu. Mazie leišu ķirsiši uzziedējuši. Izbiedēts paceļas spārnos putnu bariņš. Nometas tālāk, ceļa smiltīs, tekalē.

«Ķeksiši kā putnu pēdas...»

Ak jā, sapnī viņš redzēja Noru!

Tikko atvērušies pumpuri mirdz maigi un vēl mitri no lietus. Bērzi aiz pļavas, kas vēl vakar spīdēja gandrīz gaisīgi, sakuplojuši zaļi un cirtaini. Elzai taisnība, lietus bija vajadzīgs.

«Tagad viņa taču ir veca. Vecāka par Elzu.»

Smaržo pēc mitras zāles, pēc zemes. Viņš aizvelk krekla rāvējslēdzi un atiet no loga. Jā, sāk smaržot jau arī pēc pīrāgiem.

«Šodien Elza odīs pēc pīrāgiem. Vakars pēc cepta brekša, šodien pēc pīrāgiem. Rit...»

Iztrūkst aprocas podziņa, nopaukšķ un aizribo.

– Poga notrūka, – viņš paziņo. Sanāk dusmas pašam uz sevi. «Poga notrūka!» Kā bezpalīdzīgs zīdains! Sarota piedurknes pāri elkoņiem un iet uz virtuvi. Uz vadža karājas spodrs dvielis, bļodā ieliets silts ūdens. Vanags iemērc roku – ne pārāk silts, taču arī ne ledains, apriemis pa nakti, nevar sacīt sliktu vārdu – un sāk mazgāties. Pēc tam ilgi, ar patiku slaukās.

– Sarma vēl guļ?

– Kur nu! Jau sen kājās. Padzērās rūgušpienu un aizskrēja mācīties. Rit esot ieskaite, – Elza pastāsta un negaidīti šķelmīgi piebilst: – Visi jau nav tādi miegamices kā tu!

Vanags sēž pie galda, skatās, kā Elza miltainiem, lietišķiem pirkstiem veikli valsta miklas gabaliņu, piepilda ar speķi un valsta atkal, līdz tas pārvēršas baltā, gludā, likā pīrādziņā.

Ienāk prātā:

«Vai viņa vēl aizvien paslepen niekojas ar māliem vai arī atmetusi pavisam?»

Baltie pīrādziņi rātņi rindojas uz plāts.

«Pavaicāt? Kam tas vajadzīgs? Sāks vēl gausties par dzīvi.»

Elza atver cepeškrāsni – uzvēdī salda svelme. Gatavie pīrāgi ir kā saulē gozējušies, spīdīgi un brūni.

– Un ubadziņam vienu! – Vanags pastiepj sauju.

– Karsti, – Elza iebilst, taču uzliek pašu prāvāko atsevišķi uz galda malas.

Vanags dzesēdams mētā to no delnas delnā.

– Bet Sarmu tu gan varētu barot ar ko sātīgāku, nevis rūgušpienu. Būt kalsnai, protams, moderni, bet ir, kā saka, savas robežas. Nu labi, sesija, tomēr...

– Tad jau visi kļūst tievi, – Elza saka, neizdibināmi pasmaidīdama, un viņas rokas aprimst.

– Sesijas laikā? – viņš vaicā, nokodis kumosu ar prāvajiem, spēcīgajiem zobiem.

Elza paceļ skatienu.

– Cik tu neattapīgs, Žani. Sarma... viņa taču ir iemilējusies.

«Sievietes loģika!» gremodams Vanags domā.

– Ko tu skaties tā? Sarmai drīz būs deviņpadsmit gadu. Kad mana māte bija šādā vecumā, viņai piedzimu es.

– Tev labi darbojas izziņu birojs, Elziņ.

Pīrāgs silda delnu kā maza, dzīva būtne. Vanags nokož vēl.

– Kāpēc izziņu birojs? Man vienkārši ir acis...

Elza ar karoti izgrabina miklas bļodu. Nepatīkama, riebīga čirkstoņa. Metāls pret mālu kā smiltis zobos.

«Un ko Sarma atradusi šajā plostujāņa motoristā? Zināms, sievietēm viņš var patikt. Tomēr robusta, primitīva pievilcība. Par laimi, jaunības aizraušanās nav ilgstošas...»

– Cik viņam gadu?

– Jurgim? Divdesmit četri, ja nemaldos.

– Izglītība?

– Liec viņam izpildīt kādu anketi.

– Tu kļūsti zobgalīga. Tas man patik.

Vanags noēd pīrāgu. Ierauga, ka pie elkoņa pielipusi miltu picīņa, notrauc ar knipi.

– Nu, es domāju, ka nekas nopietns tur nav, – viņš saka, it kā pavilkdams svītru.

Elza palūkojas atpakaļ.

– Kas nav nopietns?

– Nu, Sarmai ar to kap-tei-ni! Varu iedomāties, ka šis jau nu ieķēries pamatīgi. Bet mūsu Sarma nav muļķe.

Vanags izlīdzinoši pasmejas. Elza veras viņam pretim ar satumsušu skatienu. Ierasti viegli kustas tikai rokas.

– Tu tā runā kā... – viņa beidzot nomākta ieminas. – Kā saimnieks par kaķēna slicināšanu. Kaķene to baro, laiza, silda, bet viņš... viņš gudro, cik lielu akmeni vajadzētu ielikt maisā.

– Tavi salīdzinājumi no dzīvnieku valsts ir patiesi aizkustinoši.

Viņa novēršas.

Viņa domā:

«Redz, jaukais, saskanīgais rīts jau garām.»

Viņš domā:

«Elzai ir apbrīnojams talants sabojāt otram omu.»

Viņa vairs neskatās uz Vanagu, staigā, dara savu, un neviens trauks nenoskan stiprāk kā parasti.

Viņa domā:

«Kāpēc Žanim viss iznāk tik paštaisni un nicinoši?»

Vanags sēž vēl aizvien pie tā paša virtuves galda, vienīgi milti ir noslaucīti, un gluda un spoža mirdz vaskadrāna.

Viņš domā:

«Vai manā jautājumā par Jurģa izglītību Elza saklausīja dzēlienu sev? Jeb vai tā ir tikai ēzeliģa stīvēšanās pēc «saviem uzskatiem» un pēc «lidztiesības?»»

Kas būtu, ja to visu pasacītu balsī? Skaidrība? Vai tracis? Neviens kaimiņš nevar pateikt, ka būtu kaut reizi dzirdējis skandālu pie Vanagiem.

Uzklājusi galdu, Elza ielūkojas mazajā istabiņā – Sarma sēž, pavilkusi kājas pa turku modei. Uz segas atvērtas kladītes, pāris grāmatu.

– Nāc, Sarmīt, brokastīs!

– Bet es taču pirmīt paēdu.

– Tēvs mani jau sabāra par tādu ēdināšanu.

– Jā?

Smejas. Kreisajā vaigā šķelmīga bedrīte, ar lenti kā skuķenam pakausī sasieti mati, pidžama, brūna kā rieksts.

Istabiņā nekādas kārtības: galds apkrauts papīriem un grāmatām, uz krēsla veļa, krūsturis pat nokritis uz grīdas. Elza pieliecas, paceļ. Tāda Sarma bijusi aizvien. Cik cīņu nav izkarots, cik vārdu nav izrunāts! Par velti. Rau, arī aizkars, logu verot, pavisam sameties. Elza pieiet, sakārto, pie viena nodomādama, ka šonedēļ būtu jānomazgā rūtis. Ņemoties pa dārzu, vēl nav iznācis.

Laukā atkal rāmi list. Narcīšu asni kā sipolu loki, peoniju kaisli sarkanās jaunās lapas, zaļi, pat cauri lietus dūmaciņai žilbinoši zaļi bērzi.

– Ar ko paps tur runājas, Elziņ?

– Edvīns atbraucis.

«Kopš kura laika viņa sāka mani uzrunāt vienkārši vārdā?»

Elza neievēroja. Agrāk – tante un tante. Trispadsmit gadus. Tikai, aizgājusi uz vecāku sapulci, viņa kļuva «Sarmas mamma». Sēdēja, iespiedusies solā, tumšā kleitā ar baltu apkaklīti, bikla un gaišmataina – pati kā skolniece. Mājās «tante». Nekad: «Māt!» Nekad: «Māmiņ!» Nu, «tante» vismaz ir labāk nekā «pamāte»...

Uzvēdi pēc naktsvijolēm vai puķutabakas. Ak, šepat uz palodzes zila stikla flakoniņš! Nebūs labi aiztaisīts, ja tā izgaro. Elza gluži sievietiski nenociešas – mazliet atskrūvē plastmasas vāciņu, paceļ pudelīti pie sejas. Smaržo rūgtensaldi, nē, nav ne naktsvijolītes, ne puķu tabaka. Tad jau drīzāk žūstoši siena vāli, jauni, vēl mazliet sveķaini grābekļu kāti un meža zemenes piesaulē.

Aiz muguras nošķind Sarmas divāna atsperes, sadziedas vecišķām, ierūsējušām balsīm kā pensionāru koris.

– Taisni galva reibst no tās valodniecības! – pasūrojas Sarma.

Elza noliek flakonu un atskatās.

– Nevajadzēja atlikt uz pašu beidzamo dienu, Sarmīt.

– Ko tad? Kalšanu? Nav jau eksāmens. Izlasišu uz ātru roku un diezgan. Ieskaitīs.

Tā jau ir, un, patiesību sakot, piezīme nevietā. Izlasis uz ātru roku un diezgan. Kā citām reizēm, kā aizvien. Bet Elzai... Elzai bija grūta galva! Tikai pati īsti zināja, cik pūļu prasīja tie stīvie, ragainie četriņieki, no kuriem mudžēja liecība. Vienīgi zīmēja bez piepūles, viegli, kā dzied putns...

Sarma pārkar kājas pāri divāna malai, izlec uz grīdas, izlobās no pidžamas kā balts kodols no brūnas čaumalas un pāris mirkļos atkal apģērbjas. Apliek jostiņu ap tievo vidukli, pieiet pie spoguļa un sukājas. Klusumā zem ķemmes sprakst mati. Mazliet apsūbējis Elzas mātes

spogulis melnā, pulētā ietvarā. Sarmas viegla smaida apstarotā, skaistā seja, gaišie pleci, slaidā roka ar ķemmi...

«Kā sens portrets.»

Tikai mati sprakst.

«Kāda divaina iedoma.»

No blakusistabas Vanags jau nepacietīgi sauc Elzas vārdu, un viņai ienāk prātā, ka, vienalga vai tā ir mirkļa burvestība vai tikai ilūzija, aizvien valdonīgi sauc kāda balss. Sauc un uzmodina.

– Iesim, Sarma, – viņa saka, uzreiz steidzīgi un paklausīgi.

Viņas dodas uz blakusistabu abas kopā. Pa priekšu Elza, aiz tās Sarma. Elza, smagi šļūkādama čībām. Sarma, skaļi, pat izaicinoši skaļi noklaudzinādama papēdišus.

– Labrīt, papu!

Pastiepj roku Edvīnam. Mūžīgā ķircinošā uzruna:

– Labrīt, onkul!

Jābūt aklai, lai neredzētu, kā, Sarmai ienākot, atplaukst Vanaga seja.

«Vai vismaz kādreiz viņš ir tā milējis mani?»

Elza neatminas. Bija it kā viss, kam tādās reizēs jābūt, bet nekad, arī pirms tiem trīspadsmit gadiem, Žaņa seja nav tā uzstarojusi, Elzai ienākot...

Viņa ielej kafiju. Tases ir trīs, viņi ir četri. Neviens neievēro, ka viņa aizmirsusi uzlikt arī sev. Met cukuru, ziež maizi, ķeras pie pīraģiem, runājas. Neviens viņai neko nevaicā.

«Paprais, kad vajadzēs kafiju, atcerēsies, kad pietrūks sviesta.»

Elza knibinās ap maizes kancīti, raudzīdamās kā no malas: trīs pazīstamas, dzīvas sejas. Žaņa parupjie, enerģiskie vaibsti, kas pēdējā laikā sākuši tā kā izplūst. Edvīna askētiski asās deguna, vaigu un zoda līnijas. Sarmas pareizais dienvidnieciskais profils pret lietus lāsīšu sīki izraibināto, pelēcīgo rūti.

«Kā sens portrets,» atkal ienāk prātā Elzai.

Krūtis kaut kur dziļi vēl dzīvas tās savādās izjūtas, kas uznāca pirmīt, kad Sarma raudzījās spogulī – gail kā sarkana ogle zem palsiem pelniem. Kas tas ir? Bijība pret skaistumu? Visu mūžu kā tāls dzērves kļedziens Elzu pavadījušas daiļuma alkas. Viņa kādreiz vienīgi bija aplam iedomājusies, ka tik spēcīgām jūtām katrā ziņā jāiemiesojas spējā radīt skaistumu...

– Elza, kur tad Šveices siers? Es taču vakar atvedu.

Tā, atcerējās. Atcerējās arī viņu. Tikai šoreiz ne kafijas un ne sviesta dēļ, kā viņa bija iedomājusies. Šveices siera dēļ.

Viņa uznes to no pagraba un virtuvē uz dēliša sagriež. Aiz durvīm smejas. Un, lai gan šiem smiekliem nav itin nekāda sakara ar Elzu, viņā kaut kas saduļķojas. Pāri vaigam negaidot norit asara, norit un nokrīt. Nazis noklaudz pret dēlīti. No dzeltenā, norasojušā gabaliņa atdalās dzeltenas, plānas, gludas šķēlītes. Drukni, lietišķi pirksti, kam ne par ko citu nav daļas, kārtīgi saliek sieru uz šķīvja.

– El-ziņ!

Tā, atminējās vēlreiz. Viņa rūgti pasmaida, noslauka vaigu ar priekšautu. Notrin labi dūšīgi.

– Lūdzu, Elziņ, vajadzētu vēl kafiju.

Mutes kaktiņiem nodrebot, Elza pavīpsnā, svešādi, ironiski.

– Kas tad tev?

– Nekas.

Tie trīs raugās uz Elzu, viņa neraugās ne uz vienu.

– Nekas, – viņa atkārto.

Un patiesība jau arī ir. Neviens taču neuzkiedza, neviens nepieprasīja. Teica «lūdzu» un teica «Elziņ».

Viņa ņem kannu, dodas uz virtuvi, pielej. Kafija ir padzisusi. Viņa domā: sildīt vai nesildīt. Remdena kafija – kā dzīve, kā vienmuļa dzīve. Uzrušina pāris karstu oglišu, uzmet baltu tāstiņu. Uzliesmo. Elza uzliek kannu, uzkarsēs par jaunu, lai gan arī sildīta kafija ir vienkāršs, tumšs šķidrums bez smaržas. Kā dzīve, kā pelēka dzīve.

3. NODAĻA

– Elza, vai tu nezini, kur ir mans vecais lietusmēteliņš?

– Kaut kur iesi?

– Edvīns aicina rumpučos...

Arī viņa tā kā sarosās, bet drīz vien apstājas. Un prātīgi darīts, Elza! Trauki jāmazgā, viens, pēc piena jāiet, divi, pusdienas jātaisa, trīs... Viņa sameklē grozu, ar lupatu notrin zirnekļa tīmekļus, ieklāj papīru, nesaka ne vārda.

– Tu vēl esi sapūtusies?

– Nē, – Elza īsi atteic un paveras Vanagā.

«Kādas viņai neizteiksmīgas acis!» ne no šā, ne no tā ienāk Vanagam prātā. Rodas pēkšņa vēlēšanās, lai šīs acis vismaz satumstu dūsmās vai uzšķiltu dzirksteli. «Nu, nepiesauc velnu!»

Viņa sadabū arī lietusmēteli, tam iztrūkusi poga. Atnes šujamkastīti, pavandās, kamēr atrod piemērotu pogu, ne nu gluži tādu pašu, bet līdzīgu – vecs apģērba gabals taču, ar tādu tikai mežā ejams vai uz upi. Vanagam negribas mēteli vilkt nost – un Elza šuj tāpat, kamēr viņš stāv, atbalstījies pret durvju stenderi. Viņš redz Elzas noliekto galvu un labo roku ar adatu – laulības gredzens drusku ieēdies miesā. Pa brīdim nozib baltmetāla uzpirkstenis.

– Tūlit, – viņa saka, lai gan Vanags nav bildis ne vārda, tikai sagrozījies.

Tas pats vakardienas halātiņš, tas pats vakardienas priekšauts.

«Būs jāpasaka, lai netaupa un valkā nost to, kas pašūts agrāk. Kaut arī lauki... Viņa tomēr ir mana sieva, un es nevaru pieļaut, ka...»

– Gatavs, – Elza paziņo, aptin diegu ap pogas kātiņu un atlikumu norauj.

«Goda vārds, man arī kādreiz gribas pastaigāt basām kājām, bet stāvoklis uzliek pienākumus...»

– Ap cikiem būsiet atpakaļ?

– Nu, ceru, pēc stundiņām trim.

– Tad es taisīšu pusdienas uz diviem.

– Taisi, – viņš atņurd, domādams savu, un pēc acumirkļa aizmirst, ko Elza teikusi un ko pats atbildējis. Tukša, parasta, ikdienišķa saruna. Ienāk Edvīns, jau saposies – gumijeņi gurkst kā melns sniegs.

– Ejam?

Durvīs Vanags uzsmaida Elzai. Viņa atbild, bet acīs nav prieka – tukšas, kā pārvilkušās ar plānu ledus plēvīti.

«Kad cilvēkam ir nelaiimes par maz,

Viņš tā kā kaķis ar to spēlējas –

Pats ne vien ņaud, bet pats vēl arī pīkst...» – pēkšņi ataust atmiņā Vanagam. Iegribas pateikt skaļi, izaicinoši skaļi. Bet viņš saka vienīgi:

– Atā!

Vārdiņš – apaļš un milīgs kā zīdainsis pūkainā adītā cepurītē.

– Atā, Elziņ!

Pamazām pārstāj smidzināt, parādās saule. Saule – diriģents. Un visādu vīterotāju, čivinātāju un svilpotāju koris rauj vaļā uz balsīm, aizcieties pa lietaino, padrūmo priekšpusdienu.

– Kā zooveikalā, – ieteicas Vanags, priecīgs, ka izkustējies no mājām.

Piemirkušās priedes vēl iešalcas tīri grūtsirdīgi, taču viss cits sāk liksmi rosīties – apse noskandina zvārguļus, aizlec vāvere, trīsuļo taurenis. Vanags iesmejas.

– Mežā sakām: kā zooveikalā. Zooveikalā sakām: kā mežā. Dialektika! Uh, tad nu sutina gan... Labi būtu atvilkt tos velna mēteļus.

Lūdzu, lietusmēteļus var arī atvilkt. Lūdzu, var pat apsēsties. Divi celmi šepat stigas malā kā uz pasūtījumu, draudzīgi viens otram līdzās. Kā nekā svētdiena. Un uz Rīgu ātrāk par novakari nav ko skriet, aizbrauks – stundu agrāk vai stundu vēlāk. Vanags pacilā grozu, kritiski apvērtē saturu. Tikko pusē. Un krokotie, brūniem zemes pikūļiem līdzīgie rumpučī arī nav diez kādi – vairāk tādi sikmaņi vien. Redzams, par sausu bijis. Nu, bet galu galā diezgan ar to pašu. Vai tad sēņu balli rīkos vai uz tirgu stieps? Savējiem vien, un pasarg dievs no pārāk ilgas rumpuču diētas, jo Elzas Pļuškina daba neatļauj neko derīgu ēdamu izsviest laukā. Sadomās vēl dot līdzī uz Rīgu!

Pār stigu pavisam tuvu pārļepo garausis.

– Sa-a-arauj! – nokliedz pakaļ Edvīns.

Zaķis atskatās, bet necik nepaliekina ātrumu. Attālinās nesteidzīgi, ar cieņu, jaunaudzes zaļumā nospīd gaišā līpiņa.

– Viņi te izlaidušies! – Vanags nosmej. – Maz skrotis manījuši...

Pa daudzajām kabatām viņam izdodas sameklēt cigareti un to pašu sagumzītu, apbirzušu. Bet, kā saka, bada laikā velns ēd pat mušas. Vanags uzrauj sērkociņu, sargādams liesmu saujā, aizpīpē.

– Klapana – vecā redaktora laikā es pats biju drusku pasācis medīt. Izbraukājām Dundagu, Engures mežus... pēc tam kopa izjuka. Dūmkoks, tā teikt, tagad rūsē pie sienas. Pārsviedos, kā zini, uz zivju bēdēšanu. Mierīgāk. Un mežā es kaut kā slikti orientējos. Šodien pat – būtu desmitreiz apmaldījies bez tevis.

– Ej nu ej? – Edvīns brīnās.

– Goda vārds. Bez tam vienatnē – vīrieša cilvēkam pat kauns atzities – it kā neomulīgi. Varbūt tāpēc, ka bērņības pusē lielu silu nebija, neesmu pieradis.

«Bet varbūt tās ir sekas no Dārdedzēs pavadītā laika?» viņš domā. Klist tabakas zilganie dūmi.

– Es bērņībā gribēju kļūt par mežsargu, – atzīstas Edvīns.

– Un ne par sportistu? – Vanags pārvaicā.

– Tas jau bija krietni vēlāk, – Edvīns atbild un auj nost kājas.

«Par ko es vēlējos kļūt bērņībā?» ienāk prātā Vanagam.

Saules stari silda seju, un tā, izlutusi un pavasara vēju vēl īsti neaprauta, kaist. Cigarete sāk dedzināt pirkstus. Vanags nomet to pie kājām, smagi piemin ar zābaku.

«Bet par ko es gribēju kļūt?...»

Piemirsies. Katrā ziņā par žurnālistu ne. Viņam pat nebija skaidra priekšstata, kas tas par putnu. Tēvs tā arī līdz nāvei redakciju sauca par avižu kantori un vienmēr brīnījās, kā var uztrāpīt, lai pierakstītu

avīzi uz mata pilnu. Tēvs gribēja, lai viņš kļūtu par skolotāju. Un arī viņam, deldējot solu, tas šķita gluži pieņemami.

Uzšalc priedes un apimst, nopūšas un...

Kā tad! Rozenē uz ielas viņš ieraudzīja skursteņslauķi, un viņam sagribējās staigāt tādām smuki melnam, lai visi apskauž. Pastāstīja Leonam. Un pēc tam viņi divatā kala plānus, kā rāpsies pa jumtiem un to darīs, tā sakot, legāli.

Viņš iesmejas pusbalsī, šos plānus atceroties.

– Mēs atkal gribējam kļūt par skursteņslauķiem. Abi ar brāli.

– Ar to, kas Vācijā?

– Viens jau vien ir... Būtu jocīgi, ja bērnības sapņi piepildītos, vai ne? Tu skraidītu pa mežiem ar colštoku vai olekti... Kā sauc to uzrikti, ar kuru mežsargi mēri ciešmetrus? Es rāptos jumtos.

Edvīns smaida.

– Man pašam, atklāti sakot, arī grūti iztēloties, kā es to darītu ar saviem simts kilogramiem. Un vai tev nešķiet, ka pasaulē skursteņslauķu kļuvis mazāk? Varbūt man nāktos pārkvalificēties? Kā tu domā, Edvīn?

Pa gaistošo mākoņu blāķiem rūkdama cīnās lidmašīna. Vanags atmet galvu. Nē, saskatīt nevar nekā. Saules žilba ir asa kā nazis. Kūko dzeguze.

– Labi, ka nepaņēmām mašīnu.

«Ku-kū, ku-kū,» zvana tuvējos bērzos. Stiga viegli garo, smaržo pēc svaigiem arumiem un skujām.

– Laiku pa laikam, Edvīn, ir tā jāparikšo bez kaklasaites un bez platmales, un visādiem citiem civilizācijas atribūtiem. Gumijeņos, ar sēņu grozu elkonī. Izvēdināt galvu. Nebūt ne priekšniekam, ne apakšniekam, bet vienkārši tāpat...

Vējelis kustina Vanaga īsi apgrieztos matus pie deniņiem. Viņš pieliek roku pie vaiga, pie pieres – delna ir tikami vēsa pret kaistošo sejas ādu.

– Goda vārds, nemaz negribas braukt prom. Esmu jau arī nozinies līdz beidzamajam.

– Atvaļinājumā nelaiž? Vai atkal brauksi uz Jaltu?

– Laistu jau. Tikai pašlaik tas nebūtu visai gudri. Pavergošu vēl.

– Tas ir sakarā ar paaugstināšanu?

Vanags pagriež galvu.

– No kāda informācijas avota, ja drikstu zināt?

– No parastā. Turklāt ar piekodinājumu neizbazūnēt.

«Varbūt Elzai tas nemaz nav tik vienaldzīgi, kā liekas no malas?»

– Nu, no tevis man nav īpaši ko slēpt... Nodaļas vadītāja krēslā es it kā būtu pat aizsasēdējies. Vairāk nekā desmit gadi.

– «Tik augstāk, augstāk un a-augstāk...» – pusbalsi iedziedas Edvīns.

– Mājiens uz karjerismu? Bet pasaki tu man... nedefinē robežu starp karjerismu un veselīgu, stimulējošu godkāri, bez kuras mēs droši vien vēl dzīvotu alās un vistītos zvērādās.

– Es domāju, ka šī robeža varētu būt... nu, dzišanās pēc kāda amata par visu vari. Ja jau tu prasi definīciju. Lielajā enciklopēdijā skatīties neesmu.

– Kas tas ir «dzišanās par visu vari» – tu, sholast? Nositot konkurentu? Piedraudot ar nosišanu? Skrīvējot anonīmas vēstules? Šantāžējot? Arī es enciklopēdijā skatīties neesmu, bet man šķiet, ka robeža starp karjerismu un dabisku tiekšanos augšup ir piemērotība. Ja esmu pārliecināts, ka veikšu darbu labāk par citiem, tad man ir pat pienākums tiekties pēc tā. Sabiedrības locekļa pienākums!

– Bet ja tu kļūdieš?

– Tāpēc jau neviens nevienā amatā neieceļ pats sevi.

«Ku-kū, ku-kū, ku-kū...»

– Ir cilvēki, kas spējīgi visu mūžu nostrādāt par sētniekiem, – Vanags, brīdi apsvēris, atsāk, – un vēl piedevām būt apmierināti ar dzīvi. Taču, ja dzimtu vienīgi «sētnieki», nebūtu atklāta ne tikai Amerika, bet pat Zaķu sala.

– Karjerismu raksturo varbūt vēl savtīgums... – piebilst Edvīns, iegrimis savās domās.

– Tad arī es esmu karjerists, turklāt automātiski, jo mana jaunā alga būs par četrdesmit rubļiem lielāka... Tad suns būtu aprakts tikai naudā un algā. Bet darbs? Nedomā, ka redaktora vietniekam viegli. Mēnešiem Brīvkalns ņemsies ar disertāciju, nāksies viņa vietā parakstīt avīzi – un parakstīt avīzi nav tikai ar pildspalvu uzšņāpt dažus kriceļus! Viņa vietā nāksies iet arī uz kafiju, – Vanags drūmi pasmejās. – Un kafija, kā tu zini, stenokardijas slimniekam kaitīga. Tātad, redzi, raugos nākotnē bez idealizēšanas.

– Četrdesmit rubļi tomēr ir gandrīz apkopējas aldziņa. Par to var pastaigāt arī uz kafiju.

– Ironizē?

«Viņam ir tipiska neveiksminieka pieeja, kaut kāda pasīva attieksme pret dzīvi plus skaudībiņa,» Vanags sapīkdams nodomā.

Atgūstas.

«Lai nu ko Edvīnam var pārmet, tikai ne skaudību, tikai ne to. Viņam vienīgi, tāpat kā Elzai, nav ne mazākās godkāribas. Varbūt

nelaime viņu salauza? Viņam tas bija gan gluži reāls, gan vienlaikus simbolisks kritiens...»

– Četrdesmit rubļus var nopelnīt arī daudz mierīgāk, Edvīn. Ja dabūtu regulāri tulkot izdevniecībai...

– Vai tad nedod?

– Tā var vaicāt tikai tāds, kas nav lietas kursā. Katra grāmatiņa jāizrauj burtiski ar knīpstangām, mīlais! Ja pieprasījums pārsniedz piedāvājumu... Tu pats esi politekonomiju mācījies. Simtiem cilvēku iztēlojas, ka viņi var tulkot. Desmitiem ir tādu, kas spēj, cits labāk, cits vājāk. Un arī to ir vairāk nekā nosaukumu izdevniecības plānos. Tātad tīri objektīvi visus apmierināt nav iespējams. Un dabiski, ka persona, kas to izšķir...

– Tā garā dāma? Skribe vai Skrabe?

– Skrube... Un dabiski, ka Skrubei svaru kausos iekrīt nevis viena bumbiņa «ko tu vari?», bet arī otra «kas tu esi?». Un otrā nereti ir smagāka.

Edvīns pazobojas:

– Tātad: redaktora vietnieks tulko labāk nekā nodaļas vadītājs, redaktors labāk nekā viņa vietnieks, ministrs... Pēc principa: no augšas tālāk redzams, un kvalifikāciju nosaka algas lielums, nevis otrādi.

– Tu esi ķeceris, mīlais!

Pa Vanaga roku augšup tek sīks, zaļš kukainītis ar garām zīda ūsām. Viņš noliec galvu, vēro, kā šis knislis centīgi rāpjas, ņipri kustinādams kājeles.

Negaidot iešaujas prātā:

«Visi mēs tāpat cītīgi rāpjamies uz augšu...»

Kad zaļais nieciņš grib patverties piedurknes tunelī, viņš ar trāpīgu knipja cirtienu notrauc to zemē.

«..taču uz leju aizvien iet ātrāk un vieglāk.»

Viņš pūlas saskatīt nokritušo kukainīti, bet tas pazudis, gluži kā izkūsis zālē.

Vanags nezina kāpēc nopūšas.

– Bet galvenais nav godkāriba vai nauda. Tas drīzāk ir morālas dabas. Gandarijums.

«Es it kā taisnojos viņa priekšā.»

– Gandarijums?

– Tu tad vēl staigāji isās bikšelēs... Mani atstūma Leona dēļ. Tāpēc, ka viņš bijis leģionā. Neuzņēma partijā. Tam, ka es pats nebiju leģionā, ka vairijos no friču mobilizācijas, slapstīdamies Vidzemes mežos, ka cīnijos Sarkanajā Armijā, ka spoži rakstiju – izrādījās, visam

tam ir nieka vērtība, salīdzinot ar to manas biogrāfijas gigantisko faktu, ka brālis ārzemēs.

Krūtis iekrīt sīka, urdoša sāpīte.

«Es vēl aizvien uztraucos atceroties.»

– Tas bija ļoti sen, – Edvīns klusi saka.

Vai tas ir mierinājums? Vai vienkārši konstatējums?

Vanags taustās pa kabatām. Varbūt atradisies vēl kāds smēķa galiņš? Nē, tikai izbiruši tabakas smalkumi, sausas maizes druskas, droši vien no pērnējās vasaras. Un re, kur poga! Viņi ar Elzu nebija iedomājušies to pameklēt šeit. Melna, spīdīga poga ar četriem caurumiņiem.

– Tu saki «sen»... Bet tas viss ir noticis manā mūžā. Un vārdus no dziesmas neizmetīsi.

Vējš plivina un šķirsta Vanaga matus, un Edvīns ievēro, ka tie stipri sirmi – agrāk viņš nez kādēļ netika pamanījis. Un tagad apnēsātās drēbēs, gumijas zābakos, ar saulē kaistošu, mazliet uzburbušu seju Vanags atgādina padzīvojušu lauku vīru. Vienīgi rokas baltas, skaistiem, slaidiem, gandrīz vai vijolnieka pirkstiem, tās nesaderas ar pārējo.

– Atklāti sakot, Edvīn, reizēm man gribas uzspļaut visiem amatiem. Būt ierindas žurnālistam, daudzities pa komandējumiem un, ja ko rakstīt, tad ar eleganci, ar aizrautību, strīdīgi, kašķīgi. Bet kas man tagad iznāk, ja ņemu rokā spalvu? Tas katram zināmais, kas sākas un beidzas ar burtu «s». Taču kādreiz mani raksti karājās redakcijā pie dēļa. Kā paraugi.

– Tev nav vēl pat pilni piecdesmit un...

– Neesi liekulis, Edvīn! Tavos gados tādi kā es liekas vecīši. Un es patiešām esmu vecs. Vecs un slims. Un... un pārvērties par ierēdni. Kad pērn atgriezos no Skandināvijas, Brīvkalns man sacīja, lai es kaut ko uzrakstot par braucienu. Vērojumus, pārdomas. Pajokoja: «Tikai ne ģeogrāfijas grāmatu!» Šādas tādas piezīmītes man bija, sadabūju materiālus vēl no bibliotēkas. Izdzēru milzīgu daudzumu kafijas, sirds galīgi satrakojās, nonīku naktis. Redzu, iznācis tieši tas, ko nevajag. «Ģeogrāfijas grāmata». Stereotipas ievadrakstu frāzītes! Drukā jau arī tādus rakstugalus, bet man, kā saka, firmas gods neatļāva tur likt savu uzvārdu apakšā. Iedomājos parādīt Sarmai. Viņa, paldies Dievam, to uztvēra kā uzticēšanos, ķērās klāt ar entuziasmu. Skatos, pārtaisīja it kā nedaudz, kļuva krāsaināk, panīdējām frāzainību. Nopublicēja. No honorāra uzdāvināju viņai smaržas, bet pārējo nodzēru. Pēc ilgiem gadiem pietemos kā lops...

Edvīna skatienā Vanags samana žēlumu. Tas strauji atskurbina.

«Kālab es viņam to stāstīju?»

Vaļširdības reibums pārskrējis. Un ir pretīga paģiru sajūta, kā pēc lēta konjaka un pārlicēģas atklātības. Gribas pateikt ko tādu, kas aizslaucītu no Edvīna sejas pazemojošo līdzcietību.

– Tagad tu teiksi, ka arī redakcijas darbinieki ir vajadzīgi un... un fizikultūras skolotāji ir vajadzīgi...

Edvīns nesaka neko.

«Kam bija vajadzīgs šis dzēliens?»

– Nedusmojies, – Vanags paklusām ieminas.

– Tu jau nepateici neko tādu, kas nebūtu taisnība, – Edvīns atbild, raudzīdamies Vanagā.

Elzas rāmās acis, pelēkas kā rudens ūdeņi...

«Cik viņi vienādi!» domā Vanags novērsdamies.

Dienvidvējš nes projām skaņas, un viss, kas varētu vēstīt par lielceļa tuvumu – automašīnu rūkoņa un motociklu parkšķi – neatli-do līdz šejieni. Vientuļā stigas mala ar abiem sveķainajiem celmiem ir kā aizmirsta, saulaina sala zilganajā ezerā.

– Būs jākust, – Edvīns ieteicas un sāk auties. Ass vīrišķīgs profils, skaists sarkanbrūns iedegums, muskuļots kakls, tikai sejā kaut kas puicisks, pazīstams, kas nepadodas laika pārvērtībai. Tas pats puiciskais, kā toreiz, Jaungadā, kad Edvīns apēda divdesmit četrus pīrādziņus.

«Kam bija vajadzīgs šis garīgais sadisms?» domā Vanags. Gribas pateikt kaut ko izlīdzinošu, labāku nekā kokainais «Nedusmojies»...

Edvīns ir apāvies.

Salocījuši lietusmēteļus un pasituši padusē, viņi dodas pa stigu lejup. Priekšā paveras koša ieleja, kur abās pusēs drūzmējas krūķļi, alkšņi un kārkli, kāpj pa nogāzi lejup un droši brien pat dūksnājā. Īsta maza, zaļa elle, no kuras paceļas spindzošu odu bari un ūbo meža balodis.

«Vai nav tas pats strauts, kas gravā?»

Viņi pienāk pie paša ūdens. Tas ir stāvošs un brūns kā iesala ekstrakts, kurā iemērķta liela koka karote – sieksta. Nē, tā ir pavisam cita tērcīte. Vanags vienkārši kļūdiņies. Šī ir daudz šaurāka. Edvīns viegli pārkāpj pāri ar savām garajām dzērves kājām, pastiepj roku Vanagam.

Stiga atkal ved augšup. Zem zolēm no jauna švikst skujas un gurst smiltis. Vanags paceļ galvu. Pāri priežu galotnēm plešas mirdzošs, tīrs zilums.

– Redzi, noskaidrojās pavisam.

Priekšā nodārdina kravas mašina – starp stumbriem pavīd it kā vilka ēna, žigla un pelēka.

«Pa ceļam, ja Ogres tanks būs vaļā, paņemsim benzīnu,» prātā ienāk jau gluži lietišķa, praktiska doma. Tas tur, klajumiņā pie diviem celmiem, bija tikai tāds mazs intermeco dzīves prātīgajā, stabilajā ritumā.

Šosejas asfalts skanīgi atbild katram gājēju solim. Rau, arī Virši klāt. No skursteņa ceļas balti dūmi, saulē mirdz rūtis, un pelēkās ēkas izskatās uzposušās un priecīgas.

4. NODAĻA

Elza izvada savus «rīdziniekus». Tie sasēstas, aizcērt durtiņas, Vanags iedarbina motoru. Viņa stāv līdzās, pūlēdamās atminēties, vai nav kas aizmirsts vai atgādināms. Nevar atcerēties neko. Vējš vēl nav rimies, pēcpusdienā pat pieņēmies – plīvina matus, planda svārkus ap spēcīgajiem stilbiem.

– Nu tad, Elziņ, pagaidām!

Viņa noskatās pakaļ. Kā neveikla vabole «Moskvičs» rāpjas prom pa meža ceļu, nozvalstīdamies uz priežu saknēm. Likumā jau pie pašas šosejas pamirdz nez kas gaišs un plivojošs. Varbūt tur Sarma pamāj atvadas, varbūt kāds no aizbraucējiem ko izpurina? Viņa paceļ roku, taču baltums nozūd, un, pamazām saplūstot ar koku šalkām, izdziest arī motora rūkoņa. Elza pastāv, nesteidzīgi ieiet mājā. Apri-mis magnetofons, balsis, durvju klauzēšana. Tikai klusums un lielā, modrā pulksteņa dobjie tikšķi: tip, tip, tip... Tukša kā pamesta, kā aizmirsta māja.

Elza apsēžas, paņem jauno «Zvaigzni». Var atpūsties. Smeldz kājas. Viņa šķir lapu pēc lapas, negribas lasīt. Pa brīdim nočaukst papīrs.

– Tip, tip, tip...

Cik vientuļi! Pēc skraidīšanas, nīkšanas pie plīts, galda klāšanas un novākšanas, trauku šķindoņas. Liekas, to vien visu sestdienu un svētdienu būtu darījusi, kā klājusi un novākusi galdu – un pretīgi šķindējuši trauki. Pāršķiras nākamā lappuse.

Tip, tip, tip...

Siki noslēpumaini soliši. Kā toreiz, bērnībā. Toreiz Elza vienīgi nesaprata, kas tur staigā un kāpēc, un uz kuriem. Tagad iedomājas: tā

ir dzīve. Tur aiziet dzīve – sikiem nemanāmiem soliņiem, viltīgi lēnām un viltīgi ātri.

Viņa noliek žurnālu, paver Sarmas istabiņas durvis – pusbalsi iedziedas viras. «Vajadzēs palūgt Edvīnu, lai ieelļo, citādi kā tādā šķūnī,» paplaiks nās ierasta doma un izvējojas kā dūmi.

Elza dodas pie spoguļa. Pulkstenis cauri sienai tikpat kā nav dzirdams. Klusums, mierīgs un dziļš kā akacis.

Uz vadža pidžama rieksta brūnumā, blakus spogulim dzeltenā lentīte, uz palodzes flakons ar ieslodzīto meža zemeņu un priežu sveķu aromātu. Viss tāpat. Tikai grāmatas un kladītes krāsainajos vākos projām. Tai jābūt savā dai sajūtai, kad ir deviņpadsmit gadu.

«Ko es darītu, ja man būtu deviņpadsmit?»

Elza to apjauž neskaidri, kā caur zilu dūmaciņu. Vai viņa tad sāktu citādi? Un kā? Tas ir vilinoši un biedējoši – būt deviņpadsmit gadu vecai. Jaunībā pats valdzinošākais laikam ir ticība, ka viss piepildīsies. Elzas jaunībā pats labākais bija tieši tas. Sapņi nāca droši kā zilītes ēst kaņepes no viņas saujas.

Kāpēc nekas, itin nekas nepiepildījās? Kas vainīgs? Nu labi, ne katra kļūst māksliniece. Taču pat sievietei raksturīgā tieksme pēc gluži parastas normālas laimes – ne pēc izcilas, bet ikdienišķas laimes – ar saskanīgu ģimeni un pāris bērniem neguva piepildījumu.

«Vai Žanis mani mīl? Vai viņš vispār kādreiz mīlējis mani? Tad man paliktu vismaz atmiņas...»

Ja kāds to būtu pastāstījis Elzai, kad viņai bija tik daudz gadu, cik tagad Sarmai, viņu droši vien būtu pārņēmis izmisums.

Elza pasmaida. Greizi un zobgalīgi pasmaida pretim viņas attēls.

«Dzīve iekārtota gudri,» viņa domā, vērdamās pati savā rūgtajā smaidā. «Dzīve sniedz patiesību nelielās porcijās, pamazām, jo patiesība, tāpat kā medikamenti, lielās devās ir inde. Ja visas vilšanās nāktu uzreiz, es laikam būtu salūzusi. Bet tās man tika pakāpeniski, pa vienai, pārlietas ar rožainu un saldu cerību mērci.»

– Nu, uz ko mēs tagad cerēsim? – viņa izaicinoši jautā savam attēlam un aizsmakušā balsi iesmejas. – Uz redaktora sievas godu?

– Tip, tip, tip, – paklusām atbild otrajā istabā.

Viņai nezina kāpēc kļūst bail šajās četrās sienās, mājā ar vecajām mēbelēm. Tēva pulkstenis, kas sāk dobji, čerkstoši sist, mātes spogulis melnajā, saplaisājušajā koka ietvarā ar izgredtām rozītēm – pierastas, labas, nomierinošas lietas mēmi atgādina, ka viss paiet un viss beidzas.

Elzai uznāk vēlēšanās pēc otras dzīvas būtnes. Sajust elpu, ķermeņa siltumu, vienalga – cilvēka, kaķa vai putna. Pieskarties, manīt, kā strāvo asinis un pukst sirds.

«Aiziešu pie Guņas,» viņa negaidot nolemj.

Ikdienīšā doma izkustina no sastinguma. Cik tas vienkārši: izlemt, ka jāaiziet kaut kur, un uzreiz atbrīvoties – no sīkajiem ļaunajiem solišiem blakusistabā, no klusuma, no vientulības. Attēls spoguļī raugās Elzai pretim bez sasprindzinājuma un vīpsna, rāmi un vērīgi. Elza dažas reizes ar ķemmi pārbrauc matiem, vairāk ieraduma pēc, jo vējš jau tik un tā tūlīt izpurinās. Uzvelk jaciņu. Pieliekamajā uz grīdas vēl stāv grozs ar sēnēm. Viņa vārīgi ņem pa vienai, izlasīdama skuju un viršu lapiņas, pārliet baltā emaljētā bļodā. Iznāk pilna un vēl ar kaudzi.

Elza iziet no mājas, aizslēdz durvis, iebāž atslēgu pamatu ierobā – tur to glabā jau kopš tēva laikiem –, nogriežas uz upes pusi, uz Ziedulejām. Kad Elza tiek garām dārzam, no zaļās nokalnes atsedzas Daugavas plašumi. Pa vējam slīd laiva, braucēji uzvilkuši buru. Un laiva skrej pāri viļņiem kā lidojoša putna ēna, bet bura pret ūdeņu un debesu satumstošo zilumu mirdz spoži balta.

«Balta kā ilgas,» nodomā Elza, nu vairs tikai ar vieglām, pat gaišām skumjām, it kā cauri pieraduma anestēzijai pirmītējo sāpju skaudrums izlauztos kā trula, gluži paciešama smeldze.

Marss pazīst Elzu. Ierejas tikai pāris reižu, un tās pašas drīzāk priecīgi nekā nikni, pēc tam, sēdēdams pie būdas, draudzīgi būkā asti. Elza noglauda suņa spīdīgo, gludo galvu un iegriežas kūti, kur dzird kādu rosāmies. Jā, tā ir Guņa, kas slauc kazu, melnbaltu, bārdainu radījumu ar negantu dabu. Reiz pagājušajā vasarā, tikusi brīvībā, tā dzinās pakaļ Vanagam pa Zieduleju sētšvidu, līdz viņš ar visām makšķerēm iespruka un aizkrampējās šķūnītī pie airiem, tikliem un laivas motora.

Žanis pēc tam teica: «Durovs raksta, ka dzīvnieks laika gaitā kļūstot līdzīgs savam saimniekam.»

Guņa savukārt smēja: «Viņa man necieš kungus.»

Bet ne jau no tā izcēlās naidis. Tas sākās krietni agrāk, pirms gadiem.

Žanis: «Viņa vēl mani te komandēs, šī konkubīne!»

Guņa: «Ko tu neteiksi! Šis tik ir tas cūka, citi jau nav nekas!»

«Abi tādi lepmi, spīviem raksturiem, katrs ar savu taisnību,» domā Elza.

Kaza, padzirdusi svešus soļus, pagriežas pret durvīm. Elza turpat pie sliekšņa padod labvakaru. Piena strūkļas mīksti čaukst baltajās putās. Zieduleju govš gremodama raugās pretī atnācējai, vienīgi cūcietis tusnī un trinas savā nodabā.

– Es tev atnesu sēnes.

– Ko tad? – Guņa pārvaicā, palūkodamās pār plecu. – Sēnes? Vai sālītas?

– Nē, rumpučus.

Guņa beidz slaukt. Nesdama plastmasas spainīti ar siltu, garojošu pienu, panākas pie durvīm, vairāk gaismā, un saudzīgi kā cāli paņem pirkstos sēnīti.

– Kādi smuki rumpuciši! Un es domāju, ka šopavasār ar to sausumu neaug. Viņnedēļ aizstaigājām abas ar Marutu līdz pat Vilku-kalniem. Viņai divas, man četras, tā arī visa bagātība, ne ko skatīties, ne ko ēst.

Guņas acis šauras, sikām grumbiņām apaustas. Starp bālganajām skropstām zeltaini brūnas un saulē kļūst vēl gaišākas, gandrīz dzeltenas. Kā kaķei.

Žanis: «Vai tu ievēroji, kādas viņai viltīgas acis?»

Elza: «Man nemaz neliekas viltīgas. Acis kas acis, kā citiem cilvēkiem.»

Tiksmīnādamās ap sēnēm, Guņa taujā:

– Kur tad salasīji?

– Svilumā. Edvīns bija aizgājis.

Elza neko neteic par Žani. No tā rumpučī nekļūs ne labāki, ne sliktāki, ja viņa pasacīs.

Guņa aiziet pēc siena. Atnes prāvu klēpi, satvērusi ar gluži vīrišķīgu tvērienu – liela, stiegraina, pakausī atšļucis izbalējis kokvilnas lakatiņš – pastumj govī ar sānu: «Nu, griezies, griezies, kas tad ir!» un iegāž sienu redeles.

– No tās zāles vēl ne velna nav.

Balss Guņai paskaļa, vārdi skarbi, daba šerpa.

«Un dusmas neapdziest ilgi kā zemdegas,» ienāk prātā Elzai.

Viņas abas iziet pagalmā. Guņa pie akas izkāš pienu alumīnija kanniņā. Gar kailajiem stilbiem trinas un pinas Latvijas lauku tiģeris. Viņa tam iekrata poda lauskā putas.

– Varbūt arī tu dzersi kādu krūzi? – Guņa uzbilst Elzu.

– Nē, paldies, kazas piens man neiet pie sirds, tu jau zini.

- Kas tad šim vainas, tāds pats vien ir kā no govsv.
 - Kazas smaka.
 - Ka-zas sma-ka! Tas ir tāpēc, ka bada smaku neesi ostijusi.
- Guņa piesien kanniņas rokturi pie virves un ielaiž akā.
-

Žanis: Tu dumja sāk palikt! Kur tu liksi to kveksi? Uz Rīgu rudeni varbūt ņemsi līdzī?

Elza: Bet tas bija vienīgais, ko viņa lūdza. Ziedulejās neņemot ar Kāravu, tur jau esot viens suns. Man jau tāpat bija kauns skatīties, kā viņa aizstūma savas mantas ar ķerru uz Ziedulejām. It kā mēs viņu būtu padzinuši no Viršiem.

Žanis: Vai tad viņa stāsta, ka padzinuši?

Elza: Nē, to viņa nestāsta. (Pauze.) Un tomēr man ir kauns.

Īss šļakstiens akas dziļumos. Guņa auklas galu piesien pie grieztuves balsta. Gariem puisieša soļiem iet pāri pagalmam uz lieveni. Un Elza seko. Zāles zaļumā Guņas papēži ir pelēki sasprēgājuši.

Elza: Sacirti būdu?

Žanis: Protams, bojāja tikai skatu.

Elza neatbild.

Žanis (skarbi): Es neredzu nekādas vajadzības pēc sentimentālas...

Elza: Arī es neredzu nekādas vajadzības to sacirst tieši tad, kad garām iet viņa.

Žanis: Bet kāpēc tad viņa mūžīgi glūn ar baltu aci? Kā par spīti ņēma un apmetās šepat mums degungalā. Lai tikai katru dienu vāzotos garām.

Elza: Viņai te ir tuvu līdz dārzniecībai.

Pauze.

Žanis: Vai viņa, naiviķe, bija cerējusi, ka mantos māju? Ja būtu sareģistrējusies, zināms, tad cita lieta. Taču šitādas ačgārnības civilkodekss nepieļauj.

Elza: Kas nepieļauj?

Žanis: Civilkodekss.

Raugoties šajos sasprēgājušajos papēžos, Elza domā:

«Kāds sakars tam visam ar civilkodeksu?»

Un ir vecā, kremtošā neveiklības sajūta.

«Ko Žanis sacītu, ja zinātu, ka es nāku pie viņas?»

Zieduleju ēkas uzceltas puslokā pašā Daugavas krastā. Ūdeņu svaigā elpa, dīgstoši kalmju zobentiņi, tukšas vabas. Dārzā balti ziedoša sīku ķiršu rindiņa.

– Tavējie?

Guņa atskatās.

– Ak ķirši? Jā, iestādiju. – Pasmejas. – Tā jau mana indeve: visur, kur kāds tukšs zemes pleķītis, stādīt kaut ko iekšā.

«..Un pēc tam aiziet projām,» domā Elza.

Žanis: Tu pasaki, ka viņa, ja grib, var rakt no mūsu dārza tos savus kociņus laukā.

Elza: Es pasacīju.

Žanis: Un?

Elza klusē.

Žanis: Nu, viņa raks?

Elza klusē.

Žanis: Viņa tev pārmeta?

Elza: Nē. Viņa teica, lai tu tos paturot par piemiņu. Vai lai cērtot malkā, ja gribot...

Pāris laivu klusi šūpojas Zieduleju liča gurdajos ūdeņos, tikai tā, ar buru, aizpeldējusi, aizskrējusi kā putna ēna. Elza paveras atpakaļ. Pakalnā uz meža fona vid' Virši, gala logā rietošās saules atblāzma, it kā iekšā kāds būtu uzdedzis gaismu.

Guņa notrin pēdu apakšas pret egļu skujām, kas nosvietas uz pakāpiena. Virtuvē ož skābeni – pēc slapjiem žagariem un cūkēdiena, bet cementa klons gaiši izberzts. Uz palodzes māla podā vienu vēlinu ziedu uzplaucējusi neliela kalla – balta un glezna pret sīkajām rūtim. Elza pieiet klāt. Slaidās zaļās lapas pašā galiņā turas dzidra caurspīdīga lāse kā asara.

Elza pajautā:

– Ari laikam tava?

– Patīk? Pārnesu no siltumnīcas. Tur izbrāķēja, izmeta, bet es pievācu. Un, rau, uzziēdēja! Par zantedešijām sauc pēc grāmatas. Gandrīz pilna vesela augu māja. Ziemā uz Rīgu veda. Redzi, raud, tas uz lietu.

– Jā?

– Pēteris jau vienādiņ. Pienāk: «Nu, Guņa, ko tavs barometris atkal rāda?» No iesākuma neticēja, smējās... Piesēsti! – viņa piebilst, ķebli noslaucījusi ar priekšautu. – Varbūt ko ēdīsi?

– Nē, paldies.

– Tu tāda sanikusi. Salēcies ar savu Vanagu?

Divi acu pāri sastopas – Guņas zeltainās un Elzas pelēkās.

– Nē, tante, tāpat vien. Piekusu pa garo dienu.

– Kādi nu tev kalni gāžami! Ne bērnu, ne lopu.

Guņa ņemas kurt plīti. Viņas kustības straujas, pat asas. Skalus plēšot, balti zibsnī duncis. Atsizdamās pret pavarda sāniem, iežļarkstas durtiņas. Skaļi aizšvīkstas sērkokciņš. Elzas acu priekšā tā vien kust punktainās flaneļa blūzes mugura. Tievā roka pieliek aizdegto sērkočiņu pie krustiski saliktajiem skaliem. Un mazas, gaišas liesmiņas sāk nedroši ložņāt pa tiem kā jāņtārpiņi.

– Kur tad Maruta?

– Visi trīs nobrauca uz Skrīveriem, uz krustībām, – Guņa stāsta, lauzdama žagarus pret celi. – Vakar bērēs, šodien krustībās. Un mūždien tas puika līdzī pie visvisādām dzeršanām. Pīpēt pasācis. Tup mazajā mājiņā iekrampējies un kūpina. Es viendien saku Marutai: «Tu gribi, lai iziet tāpat kā ar Jāni?» Šī baltas acis pretim: kas tad tik slikts esot ar Jāni, ka cietumā būtu ielikts, to šī vēl neesot dzirdējusi. Lai nu, lai aizstāv, varbūt tur, dienestā, izmācis par cilvēku.

Žagari deg negribīgi, čīkstēdami un pīkstēdami. Guņa ieliek pa starpām kādas pagalītes stiprākas malkas. No uguns viņas seja kvēlo, mati atsit sarkanīgu spīdumu. Beidzot viņa uzslienas no bluķīša plītspriekšā un uzceļ uz riņķiem melnu grāpi ar mazajiem cūku kartupeļiem. Sāk ņemties ar sēnēm, pārliet katliņā, uzlej ūdeni, runādama:

– Ruden, braucot no Rīgas, sēdu Ogrē, autoostā. Sēdu un skatos, autobusu gaidīdama. Redzu, šepat grābj un slauka ielu vīrišķu pulciņš, milicis lai blakām. Viens ģimis tā kā pazīstams. Pieeju – Zieduleju Janka! Galva noskūta uz pliko. Saku: «Ak tad Jānis gan!» Neatbild, nodūris acis un tik velk ar grābekli pa lapām, un tik velk. Kur nu čakls palicis, nenobrīnīties. Neilona krekls savazāts kā grīdaslupata. «Kaut tu arī mājās būtu tik nadzīgs uz darbu!» tā es. Milicis, tas smeļ. Bet šie, arī Janka, kurli un mēmi. Vēlāk, pārradies no savām sutkā, tad gan klupa man virsū: es esot viņu apkaunojusi. Apžēliņ, es apkaunojusi! Vai es savalkātā krekla uz ielas lapas grābu? Vai man milicis stāvēja klāt? Vai mana galva bija plika kā pakaļa? Pēc tam ilgi staigāja šņākdams un nerunāja. Lai tik šņāc uz veselību. Kad biju par brigadieru, šitādi šņācēji manā priekšā dancoja kā tie operā ar tām sieviešu zeķēm.

Guņai patīk pie gadījuma atcerēties laikus, kad kolhozā pie Jēkabpils bijusi par brigadieru, lai gan tas notika krietni pasen un

nevilkāš necik ilgi, jo esot sastridējusies, kā pati apgalvo, «ar kungiem». Un, nokļuvusi šajā pusē, viņa sāka strādāt kolhoza dārzniecībā.

Aiz durvīm žēli ieņaudas kaķis. Guņa atver durvis, ielaiž. Tad namiņā sameklē aizgrieztu maizes klaipu, biezpiena bļodiņu un piena krūzi.

– Tomēr neēdīsi? – vēlreiz noprasa Elzai, bet, kad tā atsakās, ķeras klāt viena pati. Ņem un grābj biezpienu ar naža galu, piestrebj pienu no visas krūzes, lieliem kumosiem kož maizi – zobi vēl balti un stipri, tikai pašā malā kāda trūkst.

Pamet pa skatienam Elzā.

– Vai tikai stāvokli neesi? – beigu beigās noprasa ar sievietes tiešumu.

Elza mana, ka pietvīkst. Siltums pārlīst pār seju un kaklu, aizsvilstas ausis. Viņa noliec galvu. Virtuves galds apsegts ar zilu vaska-drānu – dzeltenī aplīši uz zila, locījumu vietās izbīruša pamata.

– Nē, Guņastant.

– Bet bērņus tev vajag, tad nestaigāsi kā mēnešsērdzīga.

Nazis čirkst un skrapst pret māla bļodiņas dibenu.

– Paskaties, kāda paliek kaut vai vista, kad viņai neļauj perēt, – Guņa gremodama prāto tālāk. – Tu vari viņu mērcēt, turēt zem kubula, spundēt pagrabā, bet viņa tik savu – kluks un neēd. Izkrītas miesās – spalva un spalva – un tik viena doma prātā, kā noslēpt olas un pamanīties izperēt... Pieliec vēl malku, Elza. Met arī no tām smukajām šķiliņām. Citādi sic vien, līdz pusnaktij vārīsies.

Elza dara, ko viņai liek. Liesmas pieķeras sausajiem ķērpjiem un jautri uzšvirkst. Katls uzmet mutuli.

– Tu varbūt spried, kas nu tai vecajai raganai par daļu, ko viņa lien. Kā, rau, Maruta saka...

– Tā es nedomāju, – Elza ātri iebilst. Atgriežas savā vietā, sēž, skatīdamās Guņā. Laukā sabiezē zilgans mijkrēslis. Liesmu atspīdumi dejo pa virtuves sienu.

– Kaut arī man no bērņiem palikušas asaras vien.

– Es zinu, – klusi saka Elza.

Guņa it kā ieklausās, bet rūc vienīgi labi iekurējusies uguns.

Katls pāriet pāri, paceļas garaiņu mutulis un mīksti klājas gar nokvēpušajiem griestiem. Guņa noņem vāku, atver durvis, lai izlaistu sutu. Iekšā plūst Daugavas dzestrums un saplaukušo koku elpa.

– Es nesaku, ka tas ir viens vienīgs prieks. Nepavisam, – viņa atsāk. – Skrieni un gādā, un sities nost, un baro, un aplāpi... Un kad beigās iziet tā kā man vai kā, rau, šepat Marutai ar puikām. Šķic no galda! Es tev gan rādišu kārstīties!

Šķind cūku spaiņi, šļakst ūdens, nobūkšķēdama nokrīt pavārnīca.

– Cik reižu baltās dūsmās nenodomāju: «Kam, jods, tos bērņus vajag?» Pārnāk apdauzījušies, saskrāpējušies, biksēm stara nost – darbs tikai adatai. I notesu pa reizei, daba jau man ātra, un Mārtiņš bija atsities manī...

Kaķis pienāk pie Elzas un, īsi iemurrādamies, ielec klēpī. Spalva silta un zīdaini mīksta, un viņa klusēdama glauda un glauda to ar delnu.

Guņa vāc nost galdu, kāš kartupeļus. Elzas skatiens to pavada visur.

– Vai atkal, kad guli nedēļas. Guli un gudro: neparko vairs nedzemdēšu otrreiz, ni un ni. Bet pēc gada, pēc diviem viss piemirsies – un atkal sāc no gala... Paņem uz rokām, un smiekls nāk: cilvēks esot, kājas, rokas, galva. Nenobrīnīties. Un no kurienes radies un tavējais... Nekas nav bez sava prieka. Dzīvē jau viss uz pusēm. Prieks un asaras, laime un bēda. Lai po kā laipodams, nekādi neizgrozīsies pa vidam. Šūpo augšā un lejā. Ne velti ir tāda sena dziesma: «Dzīvīte, dzīvīte, šūpojos tevī...»

Guņa iedziedas. Balss viņai skarba un aizlūzusi.

Laukā tumst. Un plaukstošo koku un zāles smarža nav vairs spirtgi smaragdzaļa, bet bieza un balta kā nakts migla.

«Kur es esmu lasījusi, ka zāle augot naktīs?» domā Elza.

Veca dziesma un veca balss, un vecs, mūžu nodzīvojis cilvēks. Pa brīdīm nosprakst malka, uz sienas pland liesmu atspīdumi.

– Es nu iešu, – Elza ieteicas, kad Guņa apklust.

– Varētu vēl pasēdēt, māja tukša i man, i tev. Sazin, kad pārbrauks Ziedulejas, varbūt tikai gaismā. Govi jau šiem izslaucu, tāpat veprus pabarošu.

– Ir jau vēls... Ar labvakaru, tante.

Aizgāja un bļodu lai aizmirsā. Nu nekā, paņems rītā, nākdama pēc piena. Tāda kā sajukusi ieradās, tāda pati aizgāja projām. Būs salēkusies ar to savu Vanagu, citādi nav, tikai stāstīt negrib. Branga kļuvusi, bet tāda klusa, bāla.

Nesdama uz kūti cūkēdienu, Guņa pamet skatienu uz Viršu pusi. Mežs ir kā tumšs mūris, ēku apveidi saplūst ar to gandrīz pilnīgi – spožs atspīd viens vienīgs logs.

Un Guņa nodomā: «Vēl neguļ. Diez ko nu nīkst tik ilgi, ko gudro.»

5. NODAĻA

Vispirms Vanags aizkuļas uz Pārdaugavu pēc Edvīna. Tieši «aizkuļas», neviens cits vārds te neder: sestdiena, ielas pilnas mašīnu, putekļi. Vienīgi Komjaunatnes krastmalā dveš svaigums – savilņodams ūdeņus, zēģelē ziemelis. Tikai braucēju te ir gandrīz vēl vairāk nekā citur. Uz tilta «Moskvičam» pa priekšu velkas furgons, brūns un stūrainis kā veca govs. Vanagam pretim klieudz uzraksts: «Ievēro distanci!» Cauri stiklam saule silda it mīlīgi. Atklāti sakot, mācas virsū miegs: vakar ilgi nācās nojāņot pa tipogrāfiju, jo sporta reportāžas virsrakstā bija izkritis burts, ko, protams, nepamanīja neviena no tām biežpiengalvām korektorēm. Šorīt agri viņu uzrāva augšā Sarmas modinātājpulkstenis, un aizmigt vairs neizdevās...

«Ievēro distanci!» apnicīgi tricinās acu priekšā, brīžam līgani nošūpodamies. Lejā balts gulbis – upju tramvajs. Sievietes uz ietves – svārki vējā kā japāņu saulesargi. Kaijas kā papīra lidmašīniņas pret zilo debesi.

«Ievēro distanci!», «Ievēro distanci...», «Ievēro...», «Ievē...»...

«Izgudrojuši tīri makiavelisku iemidzināšanas līdzekli!» Vanags nodomā, juzdams, ka acu priekšā metas raibs, un nožāvājas.

Beidzot tilta gals. Vēl abi apmet loku, turēdamies viens aiz otra – pa priekšu «Ievēro distanci!», aiz tās, kā trosē vilkta, Vanaga automašīna. Tad «Moskvičs» ar strauju izrāvienu paskrej garām, atbrīvots traucas gar apkvēpušajiem namiem... un atkal sadurstās pie trolejbusa pieturas. Goda vārds, braukāt pa pilsētu šādā laikā ir īsta elle. Kraties svešu izpūtēju zilajā dvingā, velcies aiz kādas piena cisternas vai atkritumu izvadātāja, mīņājies aiz tramvajiem, knapi atraujies – stop! – sarkanā gaismā. Ja viņu kāds spiestu ar varu, Vanags nebrauktu neparko, jo būs taču jākuļas šo gabalu atpakaļ līdz centram. Bet viņš pats piezvanīja Edvīnam, iztēlodamies sevi svaiņa vietā: ar trolejbusu līdz stacijai, ar elektrisko vilcienu līdz Ogresi, tad ar autobusu tālāk, un tie, kā jau sestdienā, piebāzti kā brīkšķ.

«Nevajag būt sunim!» viņš nosprieda un piezvanīja.

Mašīna nogriežas ap stūri un ripo pa šaurām, dārzos slīgstošām ieliņām – pavasarīgi zaļu nomales valstību, kamēr apstājas pie gaišas mājiņas, kur cauri žogam spraucas vilkābeļu zari. Vanags jau pasniedzās pēc niķelētā roktura, bet tur jau Edvīns arī nāk – zilais boloņas mētelis vaļā, piebriedusi mape padusē. Sparīgi atrauj durtiņas, uzmet nesamo uz pakaļējā sēdekļa un apmetas Vanagam blakus.

– Tev labs deguns! – labsirdīgi pazobojas Vanags.

– Tad drīzāk ausis! Te braukā reti, nav jau Ļeņina iela.

– Nu tagad kustam pēc Sarmas!

Aiz stikla zīb mājiņas un dārzi, mājiņas un dārzi.

– «No pilsētas ārā, no dūmiem mūs ziedošais pavasar's sauc...» Ko tik domīgs un stomīgs? Noskraidelējies ar tiem saviem sikajiem?

– Pierasts. Un es jau mazāk pats skraidelēju, vairāk trenkāju citus...

Zini, man šodien viens pārlēca metru divdesmit pieci. Tāds galīgs knauķis, no ceturtās. Arvis. Būs lietas koks. Rudeni jāsūta uz sporta skolu.

«Lai uztrenē un padara par čempionu kāds cits.»

– Pamazs gan augumā, bet varbūt pastiepsies. Abi vecākie brāļi tādi pagari. Viens pabeidza mūsu skolu, otrs astotajā klasē. Ielāgo, varbūt nāksies kādreiz dzirdēt – Arvis Zvaigzne.

– Piemērots uzvārds! – pasmejas Vanags.

«Un tu tik lēti samierinājies, ka visu mūžu tev vajadzēs talantus tikai atklāt? Pēc gadiem nopublicēsim: «Arvis Zvaigzne – trenera sporta meistara XY audzēknis...» Tādu Edvīnu Zēbergu neviens pat nepieminēs...»

– Viņš ir rudmatains kā uguns. Citi puikas viņu sauc par Sarkan-galvīti.

– Un vai tevi nesauc par Vilku?

– Par Spico.

– Kā, kā?

– Spicais.

– Nevarētu teikt, ka pārlietu cildinoši...

«Spoža, aprbrīnota sprintera vietā tu esi kļuvis par Spico...»

No jauna tilts, vēja sakultā Daugava, kaijas, kuģu basi, krastmalas apstādījumu žirgtais zaļums.

«..un teļa sajūsmā runā par citu izredzēm. Vai nav pārlietu bēdīga tāda sildīšanās pie svešas uguns?»

– Pašu iemiļotāko skolotāju pie mums sauca par Klibiķi. Viņš aizgāja pensijā, un mana klase tagad gaužas: «Kad mums botāniku mācīja Klibiķis...» Bet tagadējo, jaunu un skaistu vīrieti, siržu lauzēju, viņi nicinoši saukā par Ģēniju. Tiec nu gudrs!

Vanags neatbild nekā un iegriež mašīnu Vecrīgas šaurībā.

«Varbūt arī tevi atcerēsies, kad tu aiziesi pensijā: «Kad mums fizikultūru mācīja Spicais...» Ja līdz tam laikam jau nebūsi sariebis un par tevi nesacīs: «Paldies Dievam, tas kraķis vienreiz ir prom!» Jo jaunie ir nežēligi, un fizikultūra ir jaunības daļa.»

Krustojumā luminofora sarkanā acs glūn un gail. Vanags atrauj skatienu no ielas, pašķielē iesāņus, uz Edvīnu.

«Vai arī toreiz kritienā sadauzītais celis liks sevi manīt, un uz vecumdienām arī tevi sauks par Klibiķi.»

Uzmirdz dzeltenā gaisma. Automašīna sāk viegli trīsēt – kā zirgs sacensībās pirms starta.

«Kādēļ es kļūstu cinisks? Neizgulējies, samieļojies un cinisks. Edvīns ir godīgs un labs. Pierasts pa šiem garajiem gadiem. Viņš tikai ir...»

Zaļā gaisma. «Moskvičs» sakustas, bez rāvienu, bez lēciena, labi kopts, labi iebraukts motors.

«Edvīns tikai ir «sētnieku tipa»,» Vanags domā, paraudzīdamies pulkstenī.

– Jau ceturksnis pāri. Un Sarmai es liku nokāpt lejā jau četros. Būs pārgaidījusies, – viņš saka.

Sarkanā gaisma, dzeltenā gaisma, zaļā gaisma, krustojums, vēl viens krustojums, raibi ģērbtu cilvēku pulciņi un virtenītes, automašīnas kā upes straumē slidoši ledus gabali – skaļa, gaiša, drūzmīga sestdienas novakare.

– Iededzini man cigareti, Edvīn.

Vanags aizsmēķē, iekodies zobiem cigaretē, viebjas no dūmiem, kas ceļas tieši acīs. Rokas uz stūres – spēcīgas un mierīgas.

– Žigli uz mājām!

Taču lejā uz ielas Sarmas nav. Vanags izlien no mašīnas, palūkojas augšup uz dzīvokļa logiem – četras blāvas, aklas acis.

– Pūderējas, – Vanags noburkšķ, un no viņa balss nevar saprast: nosodījums vai vienkāršs konstatējums?

Minūte, vēl viena minūte. Roka tā vien snaikstās pati no sevis – krietni paspaidīt, pabrēcināt signāla pogu. Rāpies nu ceturtajā stāvā!

– Es uzskriešu augšā, – piedāvā Edvīns.

– Jā, laikam nāksies gan... Zini, pie viena paķer priekšnamā no plaukta papes kastīti, tur ir jaunā spēle. Pirmīt piemirsās.

– Nav ļaunuma bez labuma.

– Tu vēl spēj filozofēt? Nu, kājas jau tev piekārtas labi. Nav kā man – vecītim. Sāk mosties ilgas pēc lifta.

Vanags iekāpj atpakaļ mašīnā, smagi atzveļas mīkstajā sēdekli un gaidīdams nesteidzīgi kūpina...

Pazīstama, miegaina kā aizmirsta ieliņa ar kastaņām. Pelēki baloži uz pelēka trotuāra. Maza meitenīte dzeltenā kleitiņā pienāk «Moskvičam» gandrīz iepretim un sāk putnus barot, laudzama no maizes rikas rupjus kumosus. Met strauji, nepacietīgi, iesmiedamās. Baloži katrreiz uzspurdz spārnos.

– Vecomāt, kādi viņi jocīgi, no maizītes baidās!

Pelēka ietve, pelēki baloži, kastaņu jaunās, maigās plaukstas.

Pamazām Vanagu apņēms miers, tāds gurdens apslinkums. Visas skaņas atplūst iztālēm, tikai kastaņu šalkas skaņas un šie dzidrie smieklī.

– No maizītes baidās...

Pirms cik gadiem Sarma bija tāda kā šī mazā? Pirms četrpadsmit, piecpadsmit. Garstilbainais svainis Edvīns, tramīgs kā trusis...

«Un es pa šiem gadiem esmu novecojis.»

– Vecomāt, iedod vēl gabaliņu!

«Vai brīžam man neuznāk jau tādas pensionāra noskaņas?»

– Kāpēc onkulis tā skatās, vecomāt?

– Rimsties, ejam tālāk.

– Bet te ir balodiši...

Viss ir apslāpēts, kā klusināts ar surdini. Attālās Ļeņina ielas trokšņi, tāpat rūpes, tās nogrimst kā kalni aiz apvāršņa. Liekas savādi, ka vēl pavisam nesen viņš varēja igt par vienu izkritušu burtu virsrakstā un gremsties, ka Sarma nav nonākusi lejā, kā norunāts. Viņš grimst tādā kā rāmā, krāsainā pussnaudā. «Uz vecumdienām nav vairs tā jestrā niknuma. Pat suņi zaudē zobus,» viņš pavīpsnā pats par sevi...

Nobrakšķ durtiņas.

– Tu snaud, papu?

– Tevi gaidot, atklāti sakot, var arī izgulēties.

Sarmas acis viņu pēti: ir dusmīgs? nav dusmīgs? Bet kaut kur dzilēs kā zivtiņa šaudās mazs smieklīņš.

– Negribējās stāvēt uz ielas ar paunām, – viņa atzīstas, nemaz nepūlēdamās izdomāt kādus «objektīvus iemeslus».

Nesamie jau nu nav tādi, ka nevarētu pagaidīt arī lejā pie durvīm – elegants klūgu groziņš ar vāku, tūristu soma un rokas somiņa – un Vanags saka:

– Nākamreiz es vienkārši braukšu projām. Varēsi kratīties ar vilcienu.

Sarma neatbild nekā (tikai smieklu dzirkstelīte apdziest), iekārtojas pakaļējā sēdekli ar somām un groziņu. Vanags neparaugās atpakaļ, lai redzētu, vai viņai tur ērti ar mantām un vai nevajadzētu ko ielikt bagāžniekā. Iedarbina motoru. Brauc, pārmīdams retu vārdu ar Edvīnu, un gandrīz nepārtraukti mana viņas skatienu.

«Varbūt nevajadzēja tik bargi?»

Viņš jūtas tā kā mazliet vainīgs, jo uzrūca taču ne aiz niknuma, bet tāpat, aiz «tirās pedagoģijas», kārtības labad. Patiesību sakot, pasēdēt lejā tās dažas minūtes nenāca par ļaunu, tad jau drīzāk otrādi.

Aiz muguras klusums, tikai pāris reižu noklikšķ slēdzis.

«Bet, ja nebūtu Edvīna, man pašam nāktos kāpt augšā. Esam Sarmu krietni palutinājuši...» viņš domās piemetina, veltīgi cenzdamies uzkurināt dusmas – parastas cilvēciskas dusmas, kas attaisno skarbāku vārdu.

Līdzās šosejai paceļas lidmašīna. Kādu brītiņu «Moskvičs» it kā turas līdzī, bet tad tā pārvēršas par putnu, brītiņu vēlāk par spāri, pēc tam par viendienīti caurspidīgiem spārniem un beidzot izkūst. Un zilā velve, no kuras brāzmas aizslaucījušas pilsētas dūmu un putekļu plēvīti, plešas tukša un tāla.

Pa šoseju velkas pārpildīti autobusiņi, spīd saule, pūš spēcīgs vējš, viss ir tāpat kā pagājušajā sestdienā, tikai Ogrē peldēties nepeldas neviens un baltie ievu kalni izskatās noplukuši un izbalējuši.

– Paskaties, papu!

Pļavas pie Ciemupes viz gluži saulainas no pienenēm, vietumis ziedī saplūst vienā vienīgā paklājā.

– Skaisti, – viņš piekrit, priecīgs, ka Sarma pārtraukusi nelādzīgo un muļķīgo klusēšanu.

«Sastrīdējāmie kā divi milētāji, gandrīz bez iemesla...»

Virs pļavas cīrulis kā pelēks trīsošs punktiņš.

– Tik skaisti, ka gribas dziedāt... – Sarma nopūšas.

Viņš iesmejas.

– Nu, dziedī!

Viņa apjukusi aplūst, nesacīdama vairs ne vārda. Atkal noklikšķ rokas somiņas slēdzis.

«Varbūt nevajadzēja smieties?»

Reiz ziemā pirms daudziem gadiem viņš Sarmu pārsteidza pagalmā dziedam.

Uzbārās:

– Tu sasaldēsi kaklu!

Sarma paraudzījās samulsušām, pārsteigtām acīm.

– Redzi, kāds sniegs!

Un skatījās, kā slīd lejup milzīgas, pūkainas pārslas.

– Bet laukā nedrīkst dziedāt. Atkal gulēsi ar angīnu.

– Sniegs taču krīt, – viņa ietiepīgi atkātoja savu...

Zaļi dzeltenās pļavas paliek aiz muguras. Un Vanagam kaut kā ir divaini žēl. Kā? Viņš pats nevarētu pateikt. Sametas kauns un dusmas par neizprotamajām, sentimentālajām izjūtām.

«Manos gados dabas skaistums ir kā restorāna mūzika pie laba bifšteka.»

Viņš nosmīn par savu kalambūru, bet balsī nepasaka: šādi salīdzinājumi nav domāti šīm divām naivajām, jūsmīgajām dvēselēm.

Pie Vanaga muguras pieskribinās Sarmas pirksti.

– Lūdzu, papu, pieturi.

– Kas noticis? – viņš iejautājas atskatīdamies.

– Pieturi. Tas ir Barons. Pavedīsim.

– Par pavešanu draud kriminālatbildība, – viņš pajoko, pieripinādamas mašīnu grāvmalē.

«Kas tas par Baronu? Tā kā dzirdēts... Pareizi, Jurģa tēvs!»

Atsprāgst durtiņas. Iecērtas spēcīga, dzestra gaisa strāva. Vanags neviļus nodreb.

«Kļūst sasodīti auksts. Trakoja, trakoja karstums un uzreiz...»

– Labdien!

Dobja, aizsmakusi balss.

Vanags atburkšķ. Atskatās. Tāds noplucis Goliāts brūnā adītā svīterī. Gumijas zābaki, cepure ar spīdīgu nagu.

«Tādas naģenes valkāja jau Apsišu Jēkaba laikos...»

– Autobusi pilni, neviens mani neņem, un vēl ar paunu.

– Kas tad jums tur ir – sūknis ne sūknis, zāģis ne zāģis.

– Uz to pusi ir. «Družba».

– Torte, vai?

Barons īsi pasmejas.

– Laba tortīte!

– Tādas mantas gan jāvadā ar kravas mašīnu.

– Pareizi jau ir, bet... – Barons noplāta rokas.

– Tad nu gan bagāžniekā. Vai nav eļļains?

– Kur nu! Satīnu brezentā kā zīdaini.

Aizmugurē Barons blāksķinās ap bagāžnieku. Edvīns izkāpis palīgā. Pa vaļā pamestajām durtiņām iekšā ārā staigā vējš. Lejā balti putaina, nikna Daugava.

«Vai tiešām tik vēss, vai arī esmu sasaldējies?»

Tālumā kā divi pelēki kupri Ņeguma tilta fermas.

«Ko nu piņķerējas tik ilgi?»

– Var braukt, – atgriezdamies saka Edvīns.

Barons apmetas Sarmai blakus, atzveļas sēdeklī, salīgi savilcis plecus.

– Ņem cauri! Pa radio teica, ka nakti būšot zem nulles. Tā jau mūždien – kā nostāj ziemeļu vējš, šī klāt.

– Kāda šī? – pārvaicā Vanags, lāga neieklausījies.

– Salna.

– Ak salna!

– Un tieši ziedu laikā, – pagaužas Edvīns.

– Tā jau mūždien...

«Pesimists!»

Zem riteņiem slid un skrien blāvi vizošs asfalts.

«Bet viņam tikai pirms nedēļas mirusi sieva. Pēc Ludmilas nāves es arī staigāju kā apdullis...»

Asfalts mirdz salti, zilpelēks kā ledus pavasarī, kad jau nodzīts sniegs un cauri viz dzelmes melnums.

Aiz muguras Barona klusais baritons, ko slāpē motora troksnis. Sarmas dzīvā čalošana – Rīga, ieskaites, puķes, Jurgis...

Ceļmalās krāšņi baltsārti dārzi.

«Vai tiešām būs salna?»

Saulē smeļ šie liksmie dārzi, un tas šķiet vienkārši neiedomājami. Ceļš tukšs, motors rūc vienmērīgi, murrā kā runcis.

«Virši ir pārāk tuvu Daugavai, lai salna varētu būt diez cik stipra.»

Pāri šosejai pārskrien vara krāsas gailis. Likumā izlien autobusa buldoga purns. Ķeguma pusē atkal kāds braukā ar buru. Varbūt tas pats, ko viņdien redzēja Elza? Pa tiltu neviens neslaistās gremodams. Retie gājēji iet tecīņiem, sterbeles vējā pland kā spārni.

Lūk, jau graviņa, kur viņreiz Vanags bija nokāpis. Ieva pārziedējusi un apbirusi pavisam. Necila un parasta, saplūdusi ar pārējo koku zaļumu. Un strauts ielokās patiltē necils un parasts, kā tūkstošiem citu, tikai tāds paplatāks grāvis.

– Varbūt aizvedisim viņu uz mājām? Tas zāģis ir pasmags, – Edvīns paklusām ieminas, pamezdams ar galvu uz aizmuguri, kur ducina dobjaais baritons.

Vanags atskatās piebremzēdams.

– Jums vēl tālu?

– Nu jau vairs tikai kādi trīsarpus kilometri. Ja arī negadīsies vedējs, aiziešu kā briedis.

– Aizvizināsim...

– Ko nu manis dēļ tērēsiet benzīnu?

Vanags pasmīn.

«Viņam drīzāk piestāvētu: ko nu manis dēļ deldēsiet riepas...»

Aiz loga abpus šosejas sāk zibēt lielas mastu priedes. Tikai vienā vietā paspīd noras gaišums, atkal mežs, mežs, mežs. Un piepeši kā brīnums – zila, ņirboša ūdens svītriņa.

– Šaipus tilta, – Barons palūdz. – Veicīgi gan atrāvāt.

Izņēmīs no bagāžnieka vistokli, Barons vēl pabāž galvu pie Vanaga.

– Paldies par vizināšanu.

Roka čamdās pa kabatu, iezvanās sīkas monētas, un Vanags saviebies noburkšķ:

– Kas par blēņām!

– Nu, tad vēlreiz lielu lielais paldies. Un tu, Sarma, atnāc kādreiz...

Barons aiziet, drusku sameties zem nesamā.

«Aiziešu kā briedis!»

– Vai šis teļupēteris domāja, ka es esmu kāds ubags? – Vanags īgni izmet.

– Viņš droši vien negribēja nekā slihta, – Edvīns izlidzinoši saka.

Baronam krekls izlīdis no biksēm, un no brūnā svītera apakšas pa brīdim parēgojas gaiši rūtota maliņa.

– Un šis plukata dos man dzeramnaudu! Interesanti, cik viņš man būtu piedāvājis. Desmit kapeikas? Piecas?

Tie divi klusē.

– Tāpēc jau es negribu nevienu svešu vadāt. Cits tevi iegāž autoinspektoram, cits pievemj mašīnu, cits...

Tie divi nesaka neko, abi it kā juzdamies drusku vainīgi.

Apgriezdams «Moskviču», Vanags pamet skatienu uz Audariņiem un norūc jau ar atslābušām dusmām:

– Tad nu gan cilvēki! Atraduši arī, kur māju celt!

– Viņi jau nav cēluši, – bikli iebilst Sarma, naivi taisnodamās, – viņi ir atnācēji no Dzērbenes, un to māju...

– No kurienes? – Vanags pārvaicā.

Sarmu pārsteidz tēva seja – niknumu tajā nomaina pēkšņs apmulsums, pat it kā izbailes.

– No Dzērbenes. Un kas tad ir?

– Es pārklausījos, – viņš klusi atbild, un viņa sejā vairs nevar izlasīt nekā.

Sarma gaida, vai tēvs nejaūtās vēl ko. Bet viņš sēž priekšā, pie stūres, mazliet sakumpis, un garām skrien raupjie, rudām mizas zvīņām klātie priežu stumbri.

Intermēdija

Uz šo upi nevar braukt ar autobusu vai mašīnu.

Ja jums nelaimēsies un jūs sēdēsiet Daugavas pusē, tad nesaskatīsiet itin nekā jēdzīga, tikai plostus ūdenī un baļķu grēdas smilšainā, traktoru sadangātā krastmalā, jo tur ir krautuve, parasta krautuve,

kādu no Ķeguma līdz Pļaviņām būs savs desmits, ja ne vairāk. Ja jums laimēsies un jūs dabūsiet vietu otrā pusē, tad no tilta uz acumirkli kā brīnumš novizēs stūrainš spoguļa gabaliņš meža ietvarā, tik gleznains un neskarts, ka jums aiz pārsteiguma aizrausies elpa un liksies vienkārši neticami, kā mūsu tehnikas laikmetā kaut kas tāds vispār varējis patverties, turklāt pašā šosejas malā. Iekams to pagūsiet izdomāt, automašīna jau būs aizjoņojusi garām un priekšā izniris dzeltens lupīnas lauks, žilbinoši saulains pat pelēkā lietūs dienā. Tālāk ceļš kā bulta šausies pāri klajumam ar retiem māju puduriem, aiz kuriem pa brīdim zili paspīd Daugava, tad pārlēks pāri urdzošam strautam, kur sīka straumīte maldās starp cienīgiem, drukniem akmeņiem, un pēc tam klusi ielocīsies tumšā eglu vēri ar cirtainu lazdu pamežu, bet jums vēl aizvien smelgs sirds it kā par kaut ko neiegūtu vai pazaudētu, un tas būs Naģes skaistums.

Naģe... Jūs jūtaties drusku vilušies, dzirdot šo vārdu? Jums šķita, ka daiļumam vajadzētu arī saukties skanīgi, jo pasaulē taču ir tik daudz skaistu vārdu? Neko nevar darīt, Naģe ir Naģe, un ar to ir jāsamierinās.

Gar šo upi nevar iet kājām, kā, teiksim, gar Gaujas krastu, kur allaž pa priekšu droši vijas uzticama taciņa un pāri attekām un strautiem gādīgi pārņemts balķēns vai vismaz pāris līganu, rūgtu alkšņu rokas resnumā. Naģes ličos un licīšos baltās ūdensrozes un dzeltenās lēpnes zied tā, ka liktos, pa ziediem vien varētu pāriet pāri sausām kājām, tomēr melnas dūkstis nelaiž šim krāšņumam ne tuvumā. Un, ja tad, kad jūs esat nobridies pa sliķšņām tā, ka mugura kūp, kad jums stilbi sašvikāti ar grīšļu nažiem, seja sašautīta nekaunīgām kārķļu vicām, jums pēkšņi liksies, ka esat samanījuši zem kājām tādu kā celīti, neticiet tai. Taciņas šeit ir viltīgas. Tās vai nu pametīs jūs neizbrienamas dangas malā, negaidot no krasta nokāps tieši ūdenī, vai vilinās projām, projām, projām – un, kad jūs beidzot atjēgsieties, jums virs galvas rāmi šalkos augstas priedes un no upes nebūs ne miņas.

Pa Naģi jābrauc ar laivu.

Ja būs maijs, ūdens nesīs jums pretim baltu ievziedu sniegu. Jūnijā augstprātīgās ūdensrozes maigi un padevīgi saritinās savus čūsku kātus pie jūsu kājām uz tilaudām. Bet augustā, lēnām peldēdami uz Daugavu, straumē gozēsies āboli. Jūs skatīsiet un nevarēsiet saprast, vai tiešām šī upele tek no tālās, brīnumainās zemes Leiputrijas, līdz pašā krastā, gandrīz ūdenī iebriđušu, ieraudzīsiet augļu pilnu mežābeli.

Nesteidzieties iebraukt patiltē, kur zem betona velves cilvēka balss izklausās pēc vēršā baurošanas un smiekliem atsaucas tumšas atbalsis.

Vispirms pametiet skatienu sāņus un palūkojieties uz mājeli, kas iespiedusies uzbērumam pašā padusē starp Naži un šoseju.

Varbūt jūs iesauksities tāpat kā toreiz Žanis Vanags, kad viņš bija atvedis Teni Baronu gandrīz līdz pat tiltam:

– Tad nu gan cilvēki! Atraduši, kur celt māju!

Varbūt jums pat šķitīs gluži neticami, kā ļaudis var šeit dzīvot – ar galvu lielceļa putekļos un kājām ūdenī. Kā redzat, var. Un te viņiem no dobēm spraucas ne tikai loku un burkānu zaļās sekstes, ne tikai pupiņas kāpelē pa kārtīm kā akrobātes, bet logu priekšā zied arī puķes. Cilvēks tās neaudzē tur, kur viņam slikti, no kurienes viņš grib aizbēgt, vai ne?

Jūs esat uzminējuši. Šīs mājas ir Audariņi.

Upe pieder visiem. Tālab nav īpaši ko kautrēties un varat droši stūrēt laivu pa pašu seklumu, cieši gar dobēm. Un, ja arī pār sliksni iznāks Baronu melnais suns, tad vankšķēt neņemsies, nē, veltīgi Kāravš neapries nevienu. Kas brauc garām, lai brauc uz veselību, pierasts, jo vasarā te iras daudzi: tūristi un makšķernieki, un pavisam parasti mirstīgie – vienkārši vizinās. Bet tiesa gan, kamēr no Daugavas līdz Naģes tiltam jūs airēsieties minūtes desmit vai pat divpadsmit, visiem saredzams un apskatāms, tikām ar divriteni pa šoseju var aizjotot garām Audariņiem (īstenībā Audariņu skurstenim) gluži nemanīti. Kas gan ievēros nieka velosipēdistu starp «Ziliem», «Maziem», «Volgām» un piena cisternām? Cilvēks, kas grib palikt nemanīts, tātd izvēlas šoseju.

Ko tad izdarījis cilvēks, ja viņš negrib, lai viņu kāds ierauga? Vai viņš kādam ko nozadzis? Vai kādu apvainojis? Ak, nepavisam. Šis cilvēks vienkārši ir kautrīgs, varbūt arī mazliet lepns. Viņam šķiet: ja no Audariņiem viņu kāds ieraudzītu, tad tūlīt uzminētu, kālab viņš šeit braukā ar savu velosipēdu. Viņš aizmirst vienkāršo patiesību, ka ceļi taču pieder visiem... Nu, labi, neslēpsimies aiz nenoteiktā vārda «cilvēks», nesacīsim «viņš».

Tā ir viņa. Sarma.

Audariņos jau deg gaisma – notālēm logs spīd kā maza, upmalā sakurta uguntiņa. Sarma aizbrauc līdz autobusa pieturai kalnā un atgriežas. Naģes ūdeņi nav ne zili, ne pelēki, bet bālgani sārti kā perlamutrs. Sētsvidū gaišs stāvs šķindinās pie akas, Austrā vai Ināra.

Čiv, čiv, čiv, čiv – pīkst vecā grieztuve.

Vakara vēsumā Naģē mazliet kūp.

Čiv, čiv, čiv – pamazām apklusdama, grieztuve pīkst kā nomaldījies čālis.

Priekšā divos melnos krastos metāliski spīd šosejas upe.

Kāpēc sirdī iekrīt vilšanās? Viss noticis taču tā, kā bija vēlējusies Sarma, neviens viņu neredzēja šajā gaitā...

Tumsa pacerēs sabiezē kā melleņu ķīselis. Biezoknī kāds ietarkšķas un apklust. Izbijās? Vai tāpat – vienkārši dziesma galā? Un klusums ir pilnīgs – dziļš un rāms, un labs, kāds ir tikai nakti un tikai mežā.

Tas nemiera gars krūmos ietarkšķas atkal un no jauna apklust, apraujas. Pa ceļmalu nāk vientuļš stāvs, melns pret šosejas pelēkumu. Viņi gandrīz izmainās tumsā – riteņbraucēja un gājējs.

– Sarma?

– Tu? – viņa atsaucas mulsi un priecīgi. – Bet es tevi nepazīnu.

Nokāpj no riteņa, skatās augšup, Jurģi.

– Tu esi tā jocīgi saģērbies...

– Tēva vatenis. Kur tu biji?

– Es? Tāpat. Pavizinājos.

– Ieskaiti noliki?

Viņa iesmejas.

– Sen.

Tumsā Jurģa seja balsnī gaiši un neskaidri kā mēness cauri mākoņiem.

– Un cik tev ielika?

– Necik. Ieskaitēs atzīmes neliek.

– Tad jau var arī neko nezināt?

– Mazdrusiņ vajag. Citādi jāiet otrreiz... Un kur tu klisti?

– Biju uz Kalnaūpiem pēc stikla griežamā. Vējš izsita rūti.

Pāri mežam kaut kur rūc lidmašīna. Sarma atmet galvu, cenzdāmās saredzēt mirgojošo uguntiņu. Nekā, aizrūc un aprimst. Koku galotnes ir izgrieztas no melna kartona ar neasām šķērēm – robainas, pilnīgi nekustīgas un it kā plakanas.

– Varbūt man paieties ar tevi? Vēsi tā stāvēt.

– Labi, nāc.

Jurģis paņem divriteni, apliek roku ap Sarmas pleciem.

– Tu esi pavisam nosalusī.

– Būšot salna.

Soļi uz asfalta atbalsojas dziedoši un skanīgi.

– Bet tas... nebistas.

– Kas?

– Tas, kas tur tarkšķ.

– Vakarlēpis?

– Un es domāju, ka zemesvēzis... Vai tas taisnība, ka viņš akls?

– Laikam.

– Es kādreiz domāju, ka viņš ir skaists. Kad paklausās viņu vasaras vakarā, tad tā šķiet... Bet vienreiz kaimiņu zēns atnesa burkā... tādu ķēmu. Un teica, ka tas esot viņš un ka viņš graužot saknes. No sākuma neticēju... Un pēc tam man vairs negribējās būt par viņu.

Jurģis paklusām iesmejas.

– Tātad tu gribēji kļūt par zemesvēzi?

Tumšais vatenis smaržo pēc skujām un sveķiem. Sarma dziļi ievēl elpu.

– Tu od pēc meža... Jā, man dažreiz iegribas kļūt gan par šo, gan par to. Vienreiz es redzēju, kā planēja stārķis. Meta un meta lokus augstu gaisā, spārnus gandrīz nekustinādams, un mākoņi bija kā balti dūmu mutuļi. Man sagribējās kļūt par stārķi. Bet pēc tam es redzēju, kā viņš grāvī ēda vardes...

– Un tu vairs ne...

– Man šķita, ka viņš mani nekrietni pievilis.

– Tu biji iztēlojusies, ka viņam jāēd kaut kas skaists?

Sarma pasmaida.

– Es netiku par to domājusi. Biju pavisam maza. Bet vienreiz man ienāca prātā kļūt par veļu, un tas gan notika pavisam nesen.

Starmešiem abus vientuļos gājējus apžilbinādama, garām pagrand automašīna ar kaut kādām dārdošām mucām vai kastēm. Aizribina kā tāls pērkons, iztraucēdama nakti. Un kādu brīdi tā ir sabijusies, akla un mēma.

– Par veļu?

– Nesmejies! Visi smejas. Ja tu būtu redzējis šo veļu! Tas bija šepat pie pludinātāju kantora, upmalā. Veļa, balta kā bura, smaržodama plandija uz auklas vējā pret tādu gluži pārsteidzošu Daugavas zilumu...

– Tu esi savāda meitene, Sarma.

– Pa vieniem vienīgiem mākoņiem, jā? – viņa dzīvi pārvaicā.

– Nē, ne tā. Bet man dažreiz ienāk prātā, ja es būtu galdnieks vai mūrnieks... Ja toreiz, pērnvasar, nebūtu Daugavas, plostu un uguns-kuru...

Viņa klusē.

Viņa brauca pāri, uz otru krastu, uz veikalu, bet ceļu aizšķērsoja plosti, pārgriezdami upi gareniski uz pusēm. Viļņi cilāja laivu un šļacās pret balķu apaļajiem, it kā eļļainajiem sāniem. Puiši uz kuģīša – viens liels un gaišmatains, otrs mazāks un melns kā čigāns – māja

viņai, smējās un sauca: nevarēja saprast, ko. Bet plosti slidēja un slidēja garām, lēni un bezgalīgi, un viņa visu laiku centās pagriezt laivu, lai to nenestu balķiem virsū. Beidzot palika tikai putains ceļš, ko noslaucīja viļņi ar ūdens slotu.

Atgriezusies viņa ilgi sēdēja krastmalā, gaidīdama, vai atkal neparādīsies velkonītis – mazais, apkvēpušais, čaklais kuģītis, bez vārda, tikai ar numuru uz sāna. Vējš pamazām nostāja. Ķeguma tilta fermas rieta debesīs iezīmējās kā divēji tumši vārti. Visbeidzot tornī sāka mirkšķināt signāla sarkanā acs un iedegās retas ugunis pretējā krastā.

– Es nezinu, – viņa domīgi atzīstas. – Viss – pagājušā vasara, plosti, kuģītis – ir kā daļa no tevis. Nevaru iedomāties neko citu, sacīt «ja būtu» vai «ja nebūtu»...

– Drīz mēs vairs nepludināsim kokus.

– Jā? Tu brauksi projām no šejienes?

– Iešu tēvam līdzī mežā. Šo to sajēdzu no motoriem. Man solija dot traktoru.

Klusums.

– Tas nebūs vairs tas...

– Katrs darbs jau ir citāds.

Viņš saprot, ka tā nav ne atbilde, ne izskaidrojums. Sarma domājusi kaut ko pavisam citu. Vai viņa maz zina, kas tas ir – pelnīt maizi? Studentu talkas – romantika. Koku pludināšana – romantika. Viņa romantiku atradis arī meža cirsmā. Viņai sagribēsies kļūt par kādu skaistu zaļu bērzu vai vienkārši par skuju smaržu, tāpat kā par stārķi un par tīru veļu...

Jurģa melnajam vatenim piespiestais Sarmas plecs baltajā džemperī ir sasilis un draudzīgs.

Darbs ir arī nauda sarepējušā, sveķainā saujā. Zābaciņi Austrai, zeķu pāris, maizes klaiņi ar spīdīgu, drusku saplaisājušu garozu... Viņai labi izcepts riecieni ir romantiska piedeva slēpošanas izbraukumā pie ugunskurā ceptas desas, saules mirgas, sniega gurstēšanas un violetām ēnām...

Tumsā Sarmas profils ir bērnišķīgi maigs.

Cik viņa ļoti tuva un ļoti sveša...

Viņš saņem Sarmas roku, tā ir auksta un viegli dreb.

– Būšu sasaldējis, brūnacīt, – Jurģis saka un silda viņas plaukstu savā dvašā, kā ziemā. No elpas ceļas balts mutulītis, arī kā ziemā.

Uz šosejas iznāk cilvēks.

– Tēvs, – ierauga Sarma.

Vanags saģērbies, cepure galvā.

– Tu kaut kur saposies, papu?

– Iznācu paskatīties, kā ar dārzu.

Viņš pastiepj sveicienam roku.

– Jurģis laikam?

– Jurģis gan.

Rokas sadodas un izšķiras.

– Vai neiesim iekšā? Auksti.

– Vēls, – Jurģis mulsi iebilst.

– Rīt svētdiena. Uzvārisim kafiju... nenāk miegs. Tāda neomulīga salnas nakts.

– Es gan nezinu.

– Nu, Jurģi, – Sarma saņem viņu zem rokas, – nestīvējies... Elza guļ?

Vanags pamāj ar galvu.

– Bet mēs klusītiņām, – un viņa sazvērnieciski smejas.

Viņi iet trijātā uz Viršiem, kājas mīksti grimst smiltīs, retumis papēdis noskan pret akmeni, retumis sīki iezvanās divritenis. Zem eglēm ir dziļa, mierīga tumsa kā miegs bez trauksmainiem sapņiem. Bet klajumā debesis ir vēl gaišas – ļoti plašas un ieaļģanas. Un Viršu ēkas liekas vēlniecīgākas nekā dienu, sakņupušas un melnas pret šīm varenajām, augstajām debesīm. Vanags iesāņus paraugās Jurģi – seju nevar saskatīt, tā it kā izplūst mijkrēsli. Augums liels, pat drusku garāks nekā Vanagam, atviz gaišie mati, tādi paši mazliet iepelēki kā...

«Tumsā visi kaķi pelēki,» Vanags paironizē. Pierasta, rutinēta ironija – pierasta kā ievalkāts apavs, kā skūšanās no rīta. Tomēr sirds nodreb un iesmeldzas. Arī sāpe pazīstama un pierasta – ja vien pie sāpēm vispār var pierast.

Tālumā garlaikoti, gausi, kā ieklausīdamies rej suns.

– Nu, mudīgi siltumā, – Vanags skubina, – durvis es nemaz neslēdzu. Velosipēdu atstājiet tepat. Kad to zags, to veco klaberkasti.

Priekšnamā akļajā tumsā viņi uzgrūžas cits citam – čuksti, aplāpēti smiekli, nez kas nošķindēdams gāžas.

– Kuš, neuzceliet Elzu!

– Kas tur ir?

– Sazin kādi dzelži.

– Kas par dzelžiem! Lejkanna!

– Klusāk... Dedz taču uguni!

Uzdegas. Un viss uzreiz nostājas savās vietās, kļūst nosvērts un rāms. Katli, kā aizvien, klusi un cienīgi spīdina nospodrinātos sānus.

Dvieļi kā balti ūdenskritumi. Māla ķobī uz virtuves galda bikli, trausli vizbuļi.

– Ejam pie tevis, Sarma, vai šepat?

– Tur gan būtu civilizētāk, papu, bet pupiņas malt nevar. Tāpat jau spilvens jāliek virsū. Uzcelsies Elza: «Ko-o? Kolumbijas kafiju nakti! Jūs visi laikam vēl par maz nomokāties ar bezmiegu...»

Smieklī.

– Tss, klusāk, trakie, jūs gribat izjaukt visu! Sēdies, Jurģi!

– Kursim plīti vai...

– Garlaicīga ņemšanās. Kaut kur jābūt elektriskajai kannai... Papu, kad nāks tie meistari taisīt verandu, lai uzmūrē arī kamīnu.

– Verandā, vai?

– Vienalga... Redz, tējkanna rokā!... Mēs sarīkotu tādu vakarēšanu pie kamīna, ar šašlikiem un...

– Striptīzu!

– Pa-pu!

Vanags aiz virtuves skapiša sadabū pudeli ruma. Izloba no papīra, cēli un svinīgi uzliek galda vidū.

– Apgūstiet pieredzi, Jurģi! Kad apprecēsieties, zināsiet, kur glabāt. Kā tai anekdotē: «Uzmini, Pēter, kur es slēpju naudu no sievas? Savās caurajās zeķēs...»

Spuldze spilgti apgaismo Jurģa seju.

– Cik jūs esat jau stipri iededzis!

– Tāds jau man darbs, – Jurģis smaida, – uz ūdeņiem un vējā, un tad tā iznāk pavisam nevilšus, pats no sevis. Bet Rīgā dažreiz prasa, vai neesmu atbraucis no dienvidiem.

– Es arī pērn šitāds pārrados no Jaltas.

– Tur skaisti?

– Karsti! Uz turieni jābrauc rudenī, bet es aizkūlos jau augustā. Vienos sviedros. Jāpierod.

Žēlīgi un smalki iepīkstas tējkanna.

– Mani arī iesākumā taisījās sūtīt tā kā uz dienvidiem. Bet beigu beigās nokļuvi ziemeļos.

– Flotē dienējāt? – Vanags apvaicājas, sākdams skrubināt vaļā korķi.

– Tā saucamajos jūras kājniekos.

– Pērn pārnācāt?

– Aizpērn.

– Cik jums gadu? – Vanags jautā, nepaceldams galvu.

Jurģis pasmejas.

– Jau vecs. Pavasarī palika divdesmit trīs.

Vanags ilgi un cītīgi urbina korķi. Drūp gaišbrūnā smalkne. Nevedas.

– Bet pie glāzītēm mēs, miļie, netiekam, – nogremžas Sarma. – Tās ir iekšā, skapī. Varu piedāvāt pa liekai tasei.

Tā, pudele vaļā. Dzeltenīgā, dzidrā šķidrums virspusē peld drusciņas.

– Atvelciet taču vateni, Jurgī. Te, šķiet, ir tīri pasilts. Elza pirmīt kūra.

Vatenis ir apbružāts, spīdīgiem sveķu traipiem.

– Man gan nav šlipes.

– Visi mēs te esam bez šlipes, – Vanags pajoko.

«Ja viņu cilvēciski apģērbtu...»

– Uzmanību! Izšķirīgs brīdis. Maļu kafiju!

«Kā lai es viņam pavaicāju?»

Zem spilvena dzirnaviņas dūc kā lapsēnu pūznis.

– Sarma stāsta, jūs esot atnācēji no Vidzemes augstienes, no Dzērbenes, vai?

– Tā ir.

– Man arī kādreiz gadījies tur būt...

– Jā?

«Varbūt labāk nevajadzēja par to sākt?»

– Dažas reizes, – viņš ātri piebilst, kā taisnodamies. Un vēl pēc maza brīža piemetina: – Makšķernieka gaitās.

– Klusu! Vai nestaigā Elza? – Sarma izbiedēti čukst. – Un mums uz galda rums!

Visi trīs ieklausās, bet aiz sienas skan vienīgi lielā pulksteņa prātīgie soļi.

Tip, tip, tip...

– Nav vis...

Tasītēs smaržīgi kūp un garo kafija.

– Tur ir skaists apvidus, – Vanags atsāk aizsmēķēdams.

– Jā, ūdeņi un meži. Mans tēvs tanī pusē ilgāku laiku bija atsveķotājs.

– Tādu Juveri zināt?

Cauri tabakas dūmiem Jurģa seja ir blāva, kā izplūdusi.

«Kādas viņam ir acis? Liekas, zilas.»

– Kā tad! – Jurģis moži atbild. – Mēs jau dzīvojām tur pašā ezeru biezumā – Kaupēns, Asmenītis, Varžums, Ilzes ezers, Apatu ezers...

– Lūdzu, te cukurs. Cepumus Elza nez kur nobāzusi. Vai arī esam jau notiesājuši, nevaru saprast.

- Paldies, Sarmīt. Ko nu tā pūlies?
- Bet Juveris kā pasaka, – Vanags lēni ierunājas, nobirdinādams pelnus uz apakštasītes.
- Papu, kafija atdziest.
- Jā, ķeramies klāt, – viņš piekrīt. Pudeles kakliņš pēc kārtas viegli piesitas tasišu malai.
- Man tikai drusciņu, papu.
- Labi, tu jau mums esi tā mazākā... Un kāpēc pārcēlāties šurp?
- Tur māsām tālu uz skolu. Jādzīvo internātā. Bet te ar autobusu var izbraukāt katru dienu. Tad vēl māte sāka stipri slimot, un šeit tuvu līdz Rīgas ārstiem.
- Nu, tad uz iepazīšanos!
- Vai šis tosts neizklausās mazliet... dīvaini, Žani Vanag?
- Un viņš piebilst:
- Līdz šim redzējāmieš vairāk tikai tā, pa gabaliņu.
- Tasītes neprot zvanīt kā glāzes. Sausi notikšķ viena pret otru. Malks ir aromātisks un dedzinošs, apsvilina rīkles galu kā maza liesma.
- Jums ir arī māsas?
- Veselas divas, – iestarpina Sarma. – Austrā un Ināra.
- Lielas?
- Vienai trīspadsmit. Otrā šopavasār beidz astoņgadīgo skolu. Piecpadsmit.
- Nekautrējieties, Jurģi, ņemiet savu kafiju. Varbūt kaut ko ēdamu?
- To gan ne. Paldies.
- Žani Vanag, neraugieties tik neatlaidīgi, Jurģi mulsina jūsu ska-tiens!
- Viņš novērsdamies domā:
- «Nora būs ilgi palikusi neprecējusies...»
- Žēl, ka nevar uzlikt magnetofonu, – gaužas Sarma.
- «Uz ko gan viņa cerēja? Bet naudu atsūtīja atpakaļ...»
- Edvīns saka, varot jau peldēties. Mīļie, kāpēc mēs neuzcēlām Edvīnu? Iesim un uzbungosim?
- Varbūt pēc otra malka tu iesi bungot augšā arī Elzu?
- Nu, ko tu, papu... Elza no vienas glāzītes mums uzburs atskurb-tuvi!
- «Cik es viņai toreiz aizsūtīju?»
- Papu, Jurģis zina, kur var dabūt labu laivu.
- Jūlija vidū, ne agrāk.
- Vai, tad jau vasara gandrīz cauri!

«Jā, piecsimt rubļu. Piecsimt rubļu vecajā naudā...»

– Bet ja mēs pakratītu Edvīnu, papu?

– Man nepatīk parādi.

– Kas nu tas par parādu! Edvīns taču...

«Es viņai būtu sūtījis regulāri...»

Aiz sienas dobji sit pulkstenis.

«Galu galā es būtu varējis arī izstāstīt Ludmilai...»

Cik tas vienkārši liekas šodien, Žani Vanag, vai ne?

– Jurģi, nu neej vēl projām? Nav jau tik vēls.

Vanags attopas, ka nelādzīgi klusējis.

– Gan jau aiziesit, Jurģi... Un kāpēc jāiet? Paņemsiet Sarmas divriteni.

– Paldies, tomēr palikt nevaru. Govij šinīs dienās jānāk slaucamai.

Varbūt šonakt. Un tēvs viens.

– Kaut kāda tur govs! – vilusies sūkstās Sarma. – Un bija tik jauki!

– Nē, Sarmīt, nevar nudien.

– Tad vismaz velosipēdu ņemiet, – Vanags sarosās.

– To gan varbūt.

Viņi divatā izvada Jurģi pagalmā. Tumsa ātri aprij vēlino ritenbraucēju.

– Viss jaukais vienmēr pāiet tik ātri, – nopūšas Sarma.

Ap Ziedulejām klājas biezi dūmi.

– Kurina, – saka Vanags, – lai ziedi nenosalst.

Brižam iemirdzas dzidri sarkana liesmiņa, mundra un liksma, tad iekrīt un noslāpst baltajos mutuļos.

– Varbūt iekurt arī mums?

– Un govs dēļ... – domādama savu, saka Sarma.

– Ej gulēt.

Viņas pleci savilkti, plaukstas pamišus sabāztas baltā džempera piedurkņu galos.

– Ej, Sarmīt, gulēt...

Kāds klusums! Ne suņu reju, ne cilvēka balss, ne uguns sprakstu. Un tas, pie Ziedulejām, arī droši vien ņemas vienatnē. «Tā būs Guņa, kas tur spokojas,» Vanags uzmin.

– Un tu, papu?

– Es arī iešu.

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa...

Kur tas jau vienreiz bija?

Notumsā izplūstoši sejas vaibsti, matu ruļļi kā jūras mīnas radziņi, naktskrekla naivās zīda saitītes...

Tas ir bijis vakar un pirms nedēļas, un pirms gada, un pirms trīspadsmit gadiem.

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa...

Vēsums staigā pa istabu un kā ūdens apskalo sienas, vecās mēbeles, gulētāju sejas. Salna nāk.

Salna nāk, Žani Vanag!

Viņš klusē. Un vēsums staigā pa istabu, nedzirdams un viltīgs.

..Kleperis cienīgi kāpj pa pašu šosejas vidu. Brūns zirgs un brūns zārks...

Klusums, auksts un stiklains klusums, bez pavasara nakts ierastās, noslēpumainās čaboņas, kas atgādina milētāju čukstus un nopūtas.

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa...

..Pavadītāju sejas pagaist patsā putekļu mākonī...

Debesis aiz loga bāli zaļas kā dziļā rudenī.

Ieelpa – izelpa.

..Un atkal pa šosejas vidu klidzina zirģelis. Brūns zirgs, brūns zārks, brūns...

Ieelpa – izelpa, ieelpa – izelpa...

Vismaz kāds troksnis varētu pārtraukt šo nomācošo klusumu. Nosvilptu prečinieks Daugavas otrā krastā, ierietos Zieduleju suns kā viņnakt, sāktu sist šis nolāpītais sienas pulkstenis.

Viņš ieklausās – apstājies.

Līdzās dvašo Elza. Mierīgi, vienmērīgi. Blakus dzīva, silta krūts, dzīva, silta roka, pie sienas drūms, klusējošs pulkstenis, un laukā stiklaina zaļa nakts.

..– Es nezinu neko labāku par maizes smaržu. Tu visa smaržo pēc maizes – rokas, seja un mati. Katreiz, kad es sajūtīšu maizes smaržu, atcerēšos tevi.

– Tu runā tā, it kā mums nekad vairs nebūtu lemts tikties... It kā tu nekad vairs neatgrieziesies.

– Es atgriezīšos, Nora. Miļā, labā. Mēs noteikti vēl satiksimies...

..Zirģelis nekautrīgi nāk pa pašu lielceļa vidu. Sejas, sejas, sejas izkūp pelēkos putekļos...

Kāpēc apstājās pulkstenis? Laikam neviens nav atcerējies uzvilkt.

Laukā varētu ietarkšķēties vismaz zemesvēzis – akls un neglīts kukainis, kuru noķertu spundē gaiša stikla cietumā.

Vanags pakāpj uz krēsla, tāpat, bass un vienās peldbiksēs, uzvelk pulksteni. Uzvelkot tas čirkst, Elzas vienmuļā elpošana nojūk. Viņš stāv uz krēsla, ieklausās kā zēns: pamodīsies? nepamodīsies?

Pulkstenis čakli tikšķ pie pašas auss. Aizelšas un aizsmacis sit trīs reizes.

Viņš nokāpj uz grīdas, iečikstas dēlis. Vēsa grīda, kas saldē pēdas, gluda un vēsa kā asfalts. Ziedulejās nespodri un dobji, kā mucā, dzied gailis. Tikšķ pulkstenis, un gailis dzied.

Viņš uzģērbj pūkainu, siltu halātu, apaujas un iziet ārā. Austrumu pusē citrondzeltēna svītriņa. Gaiss kā avota ūdens list starp pirkstiem un aizplūst. Rēgaini baltas ziedošas ābeles. Vanags iet pie tām lieliem soļiem pa čaukstošo zāli.

«Tas ir viņš...»

Pie Ziedulejām vēl aizvien stīdz dūmi, dārzā liesmiņa kā magone. Saplok, uzplīvo, uzsitas mutulis. Daugavas strēmelīte kā stikla gabals, koki uzzīmēti ar tušu uz pelēka papīra.

«Tas ir viņš...»

Augšā miegāini mirgo zvaigznes.

Vanags iet uz malkas šķūni, atnes dažas pagales, sveķīti, pagrābj drazas kaktā, kur mitrāks. Aizkur uguni dārzam ziemeļu pusē, no kurienes brīžam velk it kā tikko manāma vēsma. Liesmas staigā pa šķilām, uzdzirksteļo, pieķērušās ķērpjiem, uzplīvo. Ugunskurs – priecīgs un gaišs kā Jāņos. Bet viņš plūc slapjo, auksto zāli un met liesmās, lai dūmo. Atkal iet uz šķūni pēc mizām, atkal plēš zāli – uguns uzpland un smok, uzpland un smok. No pirksta sūcas asinis. Viņš norauj ceriņiem lapu, aptin. Kādas melnas plaukstas, kā skursteņslauķim!

«Vai es tiešām kādreiz gribēju kļūt par skursteņslauķi? Cik tas sen? Vai patiesi tas vispār bijis?»

Iegriezts ir dziļi. Nopil otra lāse.

«Vai patiesi arī es esmu nodzīvojis mūža lielāko daļu, jo līdz šim tam tādi kā es neaizvelk... Kas vēl manā dzīvē varētu būt tāds, ko neesmu izbaudījis? Ģikts sāpes?!»

Žani Vanag, uguns dzied!

Viņš atkal iet pēc šķilām. Sārtena svītriņa gail austrumos. Bet kur tad zvaigznes? Nodzisušas. Tikai viena bāli mirgo virs meža, ar tušu uz pelēka papīra uzzīmētā meža. Un dūmu strūkļa kā svece pret debesīm, un dzīvas liesmiņas runājas ar baltiem ķērpjiem, un spokaini gaišās ābeles pilnos ziedos.

Aust rīts.

..Divas draudzīgi apkampušās rokas – melna un balta. Viena baltā adītā džemperī, otra – melnā sveķainā vatenī...

Leja aiz Viršiem ir sirma no salnas.

Viņš ieiet istabā, nomet halātu un, juzdamies noguris līdz nāvei, tāpat – ar nokvēpušu, svitrainu seju un pelnainām rokām, iekrit gultā.

Uzmostas Elza.

– Ak Dievs! Kas ir ar tevi? Tev slikti?

Viņa sēž uztrūkusies. Maigi dzeltens naktskrekls, matruļļu melnie radziņi un pārbiedēta, iztrūcināta seja – komiski radziņi un apjukusi seja.

– Atnest zāles? Nu, saki! Atkal sāpes?

Viņš iesmejas. Cieti un drūmi, tā ka Elza sabīstas vēl vairāk.

– Gribu gulēt, – viņš saka, aizgriežas un aizver plakstus.

Acu priekšā bezgalīgs vienmuļš tukšums kā sniega klajums bez putna tumšajām pēdīnām.

– Vai, kā tu mani pārbiedēji! Domāju, notikusi kāda nelaime.

Elzai mugurā vairs nav bezjēdzīgā, kaitinošā naktskrekla, bet zaļi svītrotā, labi izgludināta blūzīte, mati sasukāti un sasprausti. Kārtīga, spodra namamāte, pat neviena melnumiņa aiz nagiem.

– Skrēju savas desmit reizes skatīties, vai tu neesi pamodies.

Pa griestiem zibinās saules zaķītis. Tas no ūdens, ko Elza ienesusi bļodā. Uz krēsla atzveltnes divielis. Viņam divielis, viņam ūdens, kas, vēl nenorimis, klusām zvārojas.

«Ko es naktī spokoju kā apmāts? Tā stenokardija mani patiešām vēl pataisis par istu neirastēniķi.»

Saules zaķītis dejo uz griestu pelēcīgajiem, krāsotajiem dēlišiem, uz priekšu un atpakaļ, kamēr apstājas.

Nu, tagad nomazgāties, tas pašlaik viņam vajadzīgs vispirms. Un kāds palags no viņa nokvēpušajām rokām!

– Redz, ko es te esmu nostrādājis! – Vanags ierunājas atvainodamies.

– Ak nekas! Palagu pārmainīšu. Ka ar tevi tikai viss labi. Tā nobijos...

«Nora man būtu bijusi kā pineklis pie kājām. Ar tādiem radiem tajos trakajos gados...»

Elza atsāk:

– Tev vajadzēja uzcelt mani. Ziedulejās uz rīta pusi esot kūruši pat trijatā un viņiem... Tu nemaz neklausies.

– Es klausos.

– Un Ziedulejās zemenes izglābuši, bet mums pagalam.

«Viņa tagad būtu vecā. Sarma taču stāstīja, ka viņa pārvērtusies līdz nepazīšanai. Vēž slimnieki jau izdilst kā ģindeņi.»

– Skatos, visi vidi tumši. Bet vakar ziedēja gluži baltas dobes. Vai tu dzirdi, Žani?

– Jā, ziedēja gluži baltas dobes, – viņš atsaucas.

«Kādas dobes? Kas ziedēja?»

– Tev bija taisnība, kad tu teici, lai es nestādot.

– Ko tādu?

– Nu zemenes, ko tad citu.

– Ak zemenes!

– Tu laikam vēl neesi izgulējies?

– Es? Kāpēc tad ne? Gluži normāli.

Viņš ceļas, mērc rokas tikami remdenā ūdenī. Elza sniedz ziepes, apaļu, dzintardzeltenu, gludu gabalu, kas milīgi iegulst saujā kā viņu noslīpēts jūras akmens.

«Galu galā tas viss sen miris un aprakts...»

Aiz sienas mūzika. Redzams, Sarma augšā. Saules garausis lēkā tieši virs Vanaga galvas. «Halli – galli, halli – galli,» skan viņpus sienas.

«Un tagad mirusi arī viņa.»

Plaukstās, pamazām kļūdamas pelēkas, čaukst mikstās putas.

Un Elza runā:

– Es redzēju, kur tu nakti esi kūris uguni. Ziedulejām jau tur pie pašas upes salnas aizvien vieglākas. Tēva laikā dažreiz viņiem nenosala nekas, kamēr mums viss bija pagalam.

Cik savādi Elza to saka – «tēva laikā»!

Kara laikā. Pētera Pirmā laikā. Mēra laikā. Tēva laikā. Ja viņš, Vanags, nomirs agrāk, viņa droši vien tikpat nopietni teiks: «Žaņa laikā.»

– «Dzidrajai» dūmi nākuši tieši virsū, tā nemaz nav cietusi. Bum-bierābele vēl nebija īsti uzdziedējusi. «Zelta renete» – tā gan.

Mūzikas skaņas spiežas cauri sienai kā filtrpapīram. Vanags slaukās tīrā, iecietinātā linu dvielī, un tas tikami gurkst.

«Zeltījums paliek tikai nepiepildītām mīlestībām. No sievām ne-iznāk ne Beatričes, ne Lauras...»

Jē, jē, jē, halli – galli!

Dvielis gurkst.

«Tikai ko lai tagad dara ar Sarmu un Jurģi?»

Jē, jē, jē...

Runājot gausi kust Elzas pilnīgās, pabālās lūpas.

Tēva laikā...

Vanags paraugās Elzā. «Tēva laikā» – tā ir viņas jaunība. Nav ko skaisties, smieklīgi skaisties. Gaišās uzacis gandrīz saplūst ar pieres

baltumu, pāris krunciņu acu kaktiņos, masīvs mīksts zods. «Tēva laikā...» Vārdi kā pieneņu izpletņi. Resnām sievietēm nepiestāv vārdi kā pieneņu izpletņi, viņām piestāv griezt sieru uz koka dēliša.

Izpletņi aizlido pa vējam, viegli un gaiši, un vairs neatgriežas. Vanags pakar divi uz krēsla atzveltņes, un tas negurkst un klusē.

– Neņem to tik ļoti pie sirds, Elziņ.

Halli – galli-i...

– Zemenes mēs vienkārši nopirksim. Arī ābolus.

– Un tomēr... žēl.

– Kā žēl?

– Tāpat.

Ūdens aprimis, un saules zaķītis vairs nedejo, tup sarāvies uz gries-tiem, jo nogurst arī saules zaķiši.

6. NODAĻA

Klēts gala sienā mazs lodziņš, maza nespodra rūts, mazs staru kūlītis apgaismo iekšpusi: pāris apcirkņu, apbružātas tīnes ar sen-laicīgiem apkalumiem, ēvelsolu, sakas uz vadža, sašķobijušos, ap-bružātu skapīti. Lietas ir pelēkas un apputējušas kā vecas atmiņas, ko vakara gaisma cenšas apzeltīt kā mācēdama. Lauku māju klētis, kūts-augšās un pažobelēs ir veselas šādu vecu lietu un vecu atmiņu kap-sētas...

«Pēc kā es nācu?»

Cauri rūgtenajai putekļu smakai uzvējo tikko jaužams ābolu aro-māts, kaut arī augļus te sen vairs neglabā. Kad Elza ļoti, ļoti sen atpa-kaļ šeit gulēja, no apcirkņa saldi kā vīraks cēlās ābolu smarža. Bet vai arī šī smarža nav tikai atmiņa?

«Pēc kā gan es galu galā nācu?»

Nespodrā rūts tvikst sārta. Četrstūrainā un sārta kā kvēlojošām oglēm pilna plīts kurtuve.

Uz vadža līdzās Edvīna drēbēm («Jāienes taču iekšā, skapī!») nez no kādiem laikiem karājas tēva zaķene – melna, sasprēgājusi ādas virsa, līdz plikumam sadeldētas spalvainās ausis, vienā vietā pat vate izspraukusies. Kas nu vairs tādu liks galvā un uz kurieni ies? Aiz-metama.

– Vai, Velnaģimis!...

Intermēdija

Jā, tas esi tu, Velnaģīmi. Vecais paziņa, šķelmis. Sārts stars caur lodziņu atspīd tieši stikla acīs, un tu izskaties sabozies un nikns. Nē, tas no saules, tāds tu neesi, ne sabozies, ne nikns. Tu esi no drusku skumjajiem un labajiem velniem. Es taču tevi tik ilgi pazīstu. Es pieiešu, pagrozīšu tevi uz naglas – redz, sārtā elles uguns acīs apdziest, tās kļūst tumšas un samtainas kā uzticamam sunim.

Kur tu biji nozudis visus šos gadus? Un kas tevi atrada un piekāra pie sienas?

Droši vien Edvīns...

Nekas liels jau nav noticis. Tu tikai esi mazliet apputējies, un arī tavas krāsas vairs nav tik spilgtas. Bet tā jau tas notiek ar visiem. Rau, kāda es esmu kļuvusi, arī drusku apputējusi pa garajiem gadiem...

Tu esi labs velns, tu man nekā nesaki, nepārmet, ka es tevi nobāzu nezin kur, aizmirsu pavisam. Bet aizmirst – tas ir pats smagākais grēks, vai ne, aizmirst to, kas bijis vajadzīgs, kas licies skaists... Tu man kādreiz likies skaists. Tu man šķiti pats skaistākais no visiem velniem pasaulē. Bet tas ir ļoti daudz – būt pašam skaistākajam velnam no visiem velniem pasaulē, vai ne?

Tu esi velns – džentlmenis. Tu nesaki:

– Mamma, kas ar tevi noticis? Kāda tu esi kļuvusi?

Atceries, tas bija Edvīns, kas mani iesauca par tavu Mammu. Viņš teica, ka Velna māte izklaustoties slikti, bet Velna mamma ne. Un tevi pašu viņš iesauca par Velnaģīmi. Viņš bija pirmais, kam es tevi parādīju, un arī viņam tu likies skaists.

Viņš teica:

– Uztaisi vēl vienu tādu ķēmu.

Viņš tā arī teica: «ķēmu», lai gan tu viņam patīki. Bet es netaisīju. Ne tāpēc, ka viņš tevi nosauca par ķēmu. Gribēju, lai tu būtu vienīgais pasaulē.

Es nekad nespēlējos ar lellēm, tu biji mana lelle. Nu, nu, neap-skaisties, ja es par tevi saku «lelle», nevajag tā.

Galu galā šodien varu atzīties:

– Es pat tevi milēju.

Tu saki – kā tad es tevi varēju pamest putekļiem un laika zobam, ja milēju. Esmu daudz ko pametusi. Pametu, pametu... Nu, neskaties tik pārmetoši!

Redzi, te plaukta pašā stūrītī ir manas vāzītes. Šī drukna un raup-ja kā čiekurs, un brūna. Bet šī viegli pelēka, dūmaina, slaida kā puķes

kāts. Bet tas... Ak, tas ir mans māla zaķis! Es ļoti tālu gāju pēc šiem zaļganajiem māliem. Vienā vietīnā, krastmalā, jau aiz Lielvārdes. Lai gan – kāpēc zaķi jātaisa no zaļganiem māliem? Kur pasaulē ir zaļgani zaķi? Varbūt tāpēc viņš arī iznāca tāds sērīgs. Zaķim jābūt brūnam un jautram, zaķi nedrīkst būt skumji.

– Un velni? – tu vaicā.

Velni drīkst. Velni... ir tādi paši kā cilvēki. Vieni ir skumji, bet citi ne. Vieni ir jauni, bet citi ne. Un velniem sāp. Kad viņus pamet un aizmirst, viņiem sāp. Es agrāk domāju, ka tu mūžīgi būsi jauns. Bet nu redzu – neļauņojies! – kļūst veci arī velni. Un ir bēdīgi tā: būt jaunam – pagulēt dažus gadus pieputējušā klēts plauktā – attapties vecam.

Piedod. Piedod, mans vecais, labais, skumjais Velnaģīmi...

– Visu māju var izstaigāt, ne dzīva gara, un... Kas tad te, Elza, par izstādi!

Viņa lūko slēpt, bāzt nost no acīm. It kā būtu spēlējusies ar plīša lācīti. Jaunības atmiņu plīša lācīti.

– Es jau pati, Elziņ, šito mantību salīku te, plauktiņā. Lai nemētājas un stāv. Bet zīmējumus sarullēju un nobāzu tinē. Gribi, parādišu, kur.

– Nevajag, Guņastant.

Guņas pirksti groza drukno māla vāzīti.

– Tēvs jau vienādi teica, ka no tevis būtu iznākusi māksliniece.

– Nē, – Elza ātri saka.

– Kas «nē»? Redzi, kāds smukiņš!

– Tā nav māksla. To var katrs.

– Un kādas mākslas tad tu tagad taisi? Pa ķēķi? Vai pa gultu?

Elza piesarkst kā uguns.

Guņa pacilā māla zaķīti.

– Rau, iesprādzis pie kakla. Aizlīmē, citādi būs galva nost!

– Lai...

– Runā kā bērns... Es toreiz izskatīju visu smalki... tos tavus papīrus. Daugava un meži, Daugava un meži. Un tad es teicu Jēkabam: tā tikpat kā tāda burvība. Dienām ej un skaties... Vai tad es Daugavu neesmu redzējusi? Atliku likām. Rudeņos, miglu laikā, viņa ņem un nāk taisni pa logu iekšā. Bet, kaņ tā ieraugi uzzīmētu uz papīra...

– Aizvediņu tevi uz Rīgu, uz muzeju.

– Mani? Tur jau visi smiesies, ja es... tāda iešu.

– Neviens nesmesies.

Klētī krēslo.

– Neviens nesmiesies, Guņastant. Tur nāk dažādi cilvēki. Staigā stundām, sēž, klusē. Reiz redzēju, ka viena sieviete stāvēja pie gleznas, un viņai acis bija asaras.

– Raudāja?

– Jā.

– Un kas tad tur bija uz tās bildes, vai kaut kas briesmīgs?

– Nepavisam. Tikai viens vienīgs zils tālums... Tik bezgalīgs, ka sāp sirds.

Tumst un kļūst blāva arī mozaika uz strupās aprūsējušās naglas. Velnaģīmja stikla acis raugās tukšas un aklas.

– Tēvs vienādi teica, ka tev nevajadzējis iet prom no tā kombināta, Elza.

– Man apnika kopmītnē. Ja tu būtu redzējusi – lažas un plikas sienas, kā koncentrācijas nometnē.

– Būtu nobeigusies, jā? Nokristu un pagalam?

– Nezobojies, Guņastant. Man gribējās īstas mājas, ne tikai dzelzs lažu.

– Tev gribējās pulierētu divguļamu karieti.

– Nav taisnība, nē... es Žani mīlēju un...

– Vai maz gads bija apkārt, kā šis apbedījis to ģenerāļa meitu, to, – kā viņu, – Ludmilu, un tu jau...

– Man bija žēl Sarmas. Viņa izskatījās gandrīz caurspīdīga. Kā svecite. Tev, Guņastant, nevajag aizmirst, ka arī es uzaugu bez mātes.

Elzas rokas nervozi ņem vāzītes un māla figūriņas, liek plauktā. Stumj labi dziļi – tumsā, putekļos. Atpakaļ, atpakaļ. Lai nerēgojas.

Viņa runā neatskatīdamās:

– Un es vēl sapratu, ka īsta māksliniece no manis nekad neiznāks, tāpēc...

– Kā ieraudzīji Vanagu, tā uzreiz saprati.

– Man gribējās kādam darīt labu.

Satumst vēl vairāk. Velnaģīmja acis vairs nav aklas, bet gluži melnas un atkal tādas kā parasti – skumīgas. Viņa noņem no naglas arī mozaīku un iebāž plauktā. Stikla gabaliņi noskrapt pret dēli.

– Tu raudi, Elza? Nu, redzi, es, vecā muļķe, atvilkos un sabēdināju... Nācu pēc gaļas mašīnas, bet te – māksla un dzīve, un sazin kas vēl. Un tagad tu raudi.

– Nekas nav noticis, – Elza saka, greizi pasmaidīdama. – Viss jau bija – vakar un aizvakar, un vienmēr.

– Kas bija?

– Viss, Guņastant. Iesim uz virtuvi, sadabūšu gaļasmašīnu. Dzīves ir dažādas – labas un grūtas...

Pagalmā modrs un kluss kā sargs stāv pilādzis.

– Un tavējā?

– Manējā? Nezinu... Neprotu iet kā tu – taisni, pāri un cauri. Vienmēr atskatos, stomos, mīņājos.

Virtuvē tumša, siltums, klusums. Elza uzdedz gaismu.

– Sēdies, Guņastant.

– Kur tad nu es esmu tā soļojusi, kā tu saki: pāri un cauri? Uz kurieni?

– Tava dzīve vienkārša kā... kā daba. Tu vienmēr esi darijusi, ko iegribēji un...

– Ak, Elziņ, Elziņ! Lai Dievs nedod tev izbrist cauri tādām dūkstīm, kādas man nācies brist. Tu domā, ka cilvēki kļūst nātres aiz viegla mūža? Nātres jau dzelz tāpēc, ka ir sētmalu augs, nīdēts un laukā plēsts. Aizstāvas, kā prazdamas. Man dažreiz ienācis prātā: ja cilvēki sāktu nātres audzēt dobēs, mēslojot un laistīt, viņas ar laiku pārstātu dzelt. Varbūt ne tūlīt, pēc simtu gadiem, pēc divi simti...

Guņa klusē un domā, kavēdamās kaut kur kādās savās atmiņās.

– Tev esot bijis nelāgs vīrs. Vai tas taisnība?

Guņa nopūšas.

– Nelāgs... Tu nezini, kas ir būt dzērāja sievai. Ar kādām ellēm mācītājs var iebaidīt dzērāja sievu? Kādas mocības solīt?

Elza klusē.

– Naktīs pamosties: varbūt pārrodas? Nē, aiz loga tikai zari grabinās. Pusnešus stiept mājās, lai nenosalst sniegā. Redzēt, kā žogmalē guļ un kā citi smejas. Smejas – bet tev ap sirdi, pati mani, aug un briest kā rūpuļaina vītola miza. Ļaunums. Iztecēja mani spēki kā ūdens no cauras krūzes, reiz pat sagriezās galvā, domāju, nosītišu un miers, beigas mokām. Stāvu ar cīri pie gultas, šis, atmetis galvu, krāc, mēness spīd pa logu... Ko tu uz mani tik bailīgi skaties, Elza?

Guņa iesmejas – tumši, skarbi.

– Zināms, briesmīgi jau izklausās...

Viņa dziļi nopūšas, it kā atslābdama. Atsāk rāmi, neiekaisdama, jūtams, viss sen pārsāpējis, izdzisis, tikai, kad tā krietni savanda ar atmiņu kruķi, tad gan... atkal uzsit mazu karstu izplēnošu liesmiņu.

– Toreiz Oskars nesen kā bija nomiris ar difterītu. Un man likās – kāpēc tā, kāpēc vajadzēja nonikt tai nevainīgajai bērna dzīvībai? Kāpēc ne šim?... Pirms kara tādas šķiršanās jau nebija modē, vien-

kāršiem ļautiņiem nepavisam. Apprecējies un dzīvo kopā līdz kapam. Tu jau pazīsti manu karsto dabu, nūdien, būtu vai nu šo beigu beigās nositusi, vai pati sen galu padarījusi, ja ne Mārītiņš... Bet tu saki «taisni» un «pāri», un «cauri»...

Klusums, ko neaizpilda nekas, tikai dziļi, mierīgi elpas vilcieni.

– Un pēc tam, Guņastant?

– Pēc tam? Pēc kara beigām, tad gan aizgājām katrs uz savu pusi... Kad atnesa vēsti, ka Mārītiņš kritis, šis bija galīgi piesūcies. Nekādi nevarēju viņam to iestāstīt. Kratu viņu aiz pleca: «Celies, Mārītiņš pagalam!» Bet viņš kaut ko murmulē – atceros kā šodien – tik savu un savu: «Aiziet, puķīt, pa dambi...» Un purinās aiz smiekliem... Kur šis tagad, vai maz dzīvs, vilks zina. Te no Jumpravas viens vīrs, kas strādā uz dzelzceļa, lopus vadā, bija aizdaudzījies nez kur Kazahijā vai Uzbekijā, pilsētu pat nemāku izrunāt. Tur šo saticis, bet tas jau pasen: gadi desmit būs, ja ne divpadsmit. Vai man šo vajag un vai šim mani?...

– Un vēlāk, Guņastant?

– Tu jau zini, Elziņ. Ko lai tev stāsta? Plēsos pa kolhozu. Iecēla par brigadieru. Par priekšniecību plikumam un tukšumam – stingri turējāmieš beidzamajā vietā rajonā. Rāvos kā tērēta – man jau nebija nekā cita. Iedeva mazu izbrāķētu zirģeli, ar ko braukāt pa brigādi, spalva uz muguras kā kūla, kušķiem nāk nost. Tā nu es braukāju ar iekaisušām acīm, aiz negulēšanas sarkanām. Atkūlās viendien tāds spruksts no pilsētas – gludeni razierēts, smird pēc odekolona kā padauza, mapīte lai padusē kā mācītājam bībele. Es pašlaik biju kūti, fermā. Šis ienāk, savācis stērbeles, lai nenotaisītos, un: kāpēc tas tā? un kāpēc tas šitā? Iesākumā es vēl neko. Bet, kad šis sāk pacelt balsi, kliegt, ka mums visiem trūkstot tā... nu tā entuāzisma un ka mēs elementi esot... es kā paķeru mēslu dakšas un šim: «Uz vietas laukā! Uz šīs pašas līdzenas vietas!»

Guņa apraujas atjēgusies. Pirmais «uz vietas» noskan kā šāviens. Otrais – lēni lido un krīt lejup kā sniega pārsla.

– Vēlāk šis stāstīja, ka esot draudējusi nodurt. Sekumus rokā jau man bija redzējuši arī citi un redzējuši tāpat, kā šis izmeties no kūts laukā plēsumis... Man laimējās, mainījās laiki. Un tā... Viegli tiku cauri. Varbūt tāpēc, ka dēls kritis Sarkanajā Armijā vai citādi... Tikai no brigadiera šeftes noņēma, to gan... Un tu saki – «taisni», «pāri» un «cauri»... – viņa atkal atceras un pasmaida. – Tālāk jau tu zini vēl labāk. Tie astoņi gadi, ko sadzīvoju ar tavu tēvu – tagad, kad atskatās – laikam paši laimīgākie. No malas paraugoties, jau jocīgi rādās – sakūlušies divi veci cilvēki, kāda tur laime. Dzīvo tik un gaidi nāvi. Ne

laulāti, nekā, tīri kauns. Sieva ne sieva, brūte ne brūte. Vai kā tavējais, Vanags, mani saukāja tai modīgajā, svešajā vārdā...

– Bet tēvs tevi sauca par Katiņu, Guņastant...

Laukā jau liela tumsa. Guņu Ziedulejās gaida sīkas raudiņas un asariši, kas jāsamaļ kotletēm. Būtu jānes gaļas mašīna, jāsāk kaut ko darīt. Taču viņa sēž Viršos. Tāds jau tas sieviešu niķis – kā atnāk, tā nevar vien tikt projām. Bet varbūt viņai vienkārši šeit ir labi, šini mājā, kur viņa kādreiz bijusi laimīga. Tās ir īpašas mājas, kur mēs esam bijuši laimīgi. Un ar arhitektūru tam nav nekā kopīga, itin nekā.

Un tanī brīdī, kad Elza saka: «Bet tēvs tevi sauca par Katiņu...» – Rīgā, Vanagu dzīvoklī, bikli un melodiski iestrinkšķas baltais, elegantais telefona aparāts. Vanags pašlaik sēž pie rakstāmmašīnas un «pārklapē» tulkojuma priekšpēdējās nodaļas beidzamo lappusi, jo tāds ir viņa ieradums – vēl vakarā pārrakstīt dienas paveikumu.

Tālrunis ieskanas vēlreiz. Viņš paceļ klausuli, strupi, nevaļīgi atsaucas.

– Klausos.

– Žanis?

– Jā.

– Ko tu tik nelaiplns? Uzcēlu no gultas?

– Kas zvana?

Ausi kutina šie sīkie, sudrabainie smieklīņi. Protams, viņš pazīst. Pazina uzreiz. Viņu tikai kaitina šī vēlā piezvanišana, šis ķircinošais tonis. Telefons kā nekā.

– Uzmini!

«Viņai nevajadzētu teikt «Žanis» un teikt «tu»...»

(Bet kā tad, Žani Vanag?)

– Trīsreiz atļauts minēt! – viņa tincina.

– Ivonna?

– Tomēr...

«Pietiek pasēdēt divus vakarus pie kafijas tasītes, un sieviete jau iedrošinās tev zvanīt uz dzīvokli, aizmirstot, kas ir viņa un kas esi tu...»

(«Pasēdēt pie kafijas tasītes?» Jums labpatik apzīmēt to tik pieticīgi, Žani Vanag?)

Viņš nokremšļojas.

– Ko tu dari, Žani?

«Kālab gan viņa man zvana?»

(Jums burvīgi piestāv šis aizkustinošais naivums, Žani Vanag!)

– Strādāju.

– Ai! – viņa iesaucas kā sabijusies, bērnišķīgi nopietni. – Es atvainojos.

Viņam negribot jāpasmaida.

«Viņa tēlo astoņpadsmitgadīgu meiteni, turklāt diezgan sekmīgi!»

– Spaidu «Kontinentālu» ar vienu pirkstu.

– Man vairs neuztici pārrakstišanu?

– Vēlāk, kad pabeigšu galīgi. Neganti sasvītrots. Un tu jau zini, kāds man daktera rokkraksts. Atkal sajauksi «rietu» ar «lietu».

Viņa no jauna kaitinoši, aizrautīgi smeļ.

– Tu esi ļoti kritiski noskaņots... priekšniek.

«Priekšniek... Ahā, tālab zvana. Izdzirdusi. Redzams, redakcijā par to jau stipri runā. Droši vien pļāpā, ka būšu stingrāks par Krēmertu.»

Kādu brīdi klausulē valda gandrīz pilnīgs klusums. Tikai nez kur tālumā – varbūt Ivonnas istabā – skan radio.

Pēc tam atkal viņas balss:

– Brīnumains vakars.

Viņš paskatās. Balkona durvis vaļā. Ailē samtaini zils debesu četrstūris. Trolejbusam garām braucot, tas iegaismojas kā no tālas rūsas.

– Jā.

«Viņa dzīvo šepat triju kvartālu atstatumā...»

(Nevajadzētu pat meklēt taksi. Vai ne, Žani Vanag?)

– Šodien Lilija atnesa maijpuķītes. Uzlika uz galda man un sev, un...

– Ko tādu?

– Maijpuķītes. Un man uzreiz tā sakārojās kaut kur izbaukt. Tev rīt ir radošā diena, Žani?

«Tūlīt viņa gribēs, lai es viņu kaut kur vizinu. Tas ir tīrais neprāts, ko var izdomāt vienīgi sievietes smadzenes! Ja mūs redzētu kopā!...»

– Ko tu gudro, Žani?

– Ko es varu gudrot? Man rīt jāraujas.

(Nopūta iznāca patiesi dabiska, Žani Vanag, patiesi...)

– Bet uz dažām stundiņām?

– Man vēlākais pirmajā jūlijā jānodod manuskripts.

– Pirmais jūlijs taču aiz kalniem!

– Un ar mašīnu kaut kas nav īsti kārtībā, jāpaurķējas pa to. Laikam akumulatorā vaina.

– Tad gan, – viņa piekrīt, tomēr nespēj noslēpt vilšanos.

Brīdi klusē, kā pārdomādama, ko vēl pateikt, tad nomākta saka:

– Ar labunakti.

– Ar labunakti, Ivonna.

Pikstieni klausulē. Noknikšķ aparāta dakšiņa.

Tā.

Uz ielas kā saksofons sāk brēkt runcis. Galdalampas dūmakainā gaisma. «Kontinentāls» izkāris baltu papīra mēli. Teikums pārtrūcis vidū, tai vietā, kad ietrinkšķējās telefons: «Viņa ne...» Vanags sameklē ar acīm manuskriptā: «Viņa neteica neviena vārda.»

Viņš prātīgi spiež ar pirkstu taustiņu pēc taustiņa: «n-e-t-e-i-c-a...» Pfū, tu! Neneteica... Darbs dzēšamajai gumijai!

Ausī ķiķina un smeļ Ivonnas balss.

n-e-t-e-i...

«Jauka jau nu viņa ir, taču...»

..c-a n-e-v-i-e-n-a...

Iztraucēja tomēr. Varbūt patiesi vajadzēja dot Ivonnai – sešas lapiņas stundā uzsistu kā spēlēdamās. Bet, tikai pats pārrakstot, šitā spaidot pa burtam ar pāris pirkstiem, isti redzi buciņus. Negribas aizgrūst Skrubei jēlu...

..v-ā-r-d-a... punkts.

Lejā žēlabaini, kā spīdzināts brēc kaķis.

Tā, atkāpe.

Tālāk: «Viņa nespēja iedomāties, ka...» Jupis zina, kas tas par vārdu?

Ahā: «...ka Kirils...» Plaks-plaks-plaks...

Atgriežas vecā doma:

«Visu mūžu turējos pie labā čigānu principa – nezagt savas mājas tuvumā! Bet uz vecumu vai nu slinkums, vai piesardzības trūkums...»

– Eū-ū-ū, – brēcieni kļūst sirdi saplosoši.

Plaks, plaks...

«Visātrāk un vissmagāk iekrīt ar romāniem darbā...»

– Eū-ū-ū...

«Nolādētā suga!»

Vanags nervozi pieceļas, pieiet pie balkona durvīm, lai tās aizvērtu. Pa ielu mīksti aizslīd automašīna, iztraucēdama koncertētājus. Lejā, zem kājām, melnas, klusas kastaņas. Jā, kāds labs vakars! Vanags sameklē papirosu, aizsmēķē. Pa dienu sasīlušie mūri lēni izstrāvo maigu siltumu.

Tumsā iegailas gruzdošais smēķa gals.

Ienāk prātā:

«Pilsētā nekad nav pavasara salnu.»

Atkal iekvēlojas papiross kā sarkana signāluguntiņa.

Pavasara salnas ir briesmīgas. Toreizējā nakts atmiņā palikusi kā viens vienīgs murgs. Kāpēc tas jāatceras?

Apdziest apgaismots logs otrpus ielas.

«Vajadzēja tomēr aizstaigāt pie Ivonnas. Saģērbties un aiziet. Varbūt piezvanīt?»

Viņš paceļ klausuli – pie auss vienmuļais, mūžam modrais, dūcošais signāls.

«Būs par vēlu...»

Pirksts uzgriez: nulle-nulle-trīs. Un bezkaislīgi laipna balss atbild: divdesmit trīs piecdesmit deviņas minūtes.

«Tiešām par vēlu! Būs aizgājusi gulēt. Un labāk nevajag... vismaz pagaidām. Pašlaik man varbūt vajadzētu sabraukt uz ceļa visparastāko gaiļi, lai kaut kur kaut kam iešautos prātā šaubas par manu...»

Viņš atgriežas uz balkona, atkal stāv, atkal smēķē.

Apdziest otrs logs. Tikai tieši iepretim aiz bieza aizkara viens viegli sārtens spīd kā ugunskurs nakts tumsā.

– Eū-ū-ū veū-ū-ū...

Atsākas. Te nu bija labā, mierīgā nakts! Iztraucēts no dziļā, it kā pārdomu pilnā klusuma, viņš ierasti paironizē:

«Un kopš kura laika esmu sācis izcelties ar īpašu bailīgumu?»

Gruzdošā tabaka iekvēlojas un dziest, iekvēlojas un dziest. Viņš nokrata pelnus pāri margām. Ironija nepalīdz – savāds iekšējs satraukums, ko var noslēpt, bet nevar nomākt. Nervi, nervi... Visu laiku zemapziņā it kā šķiet – kaut kas notiks, kaut kam jānotiek.

«Slikta asociācija, vairāk nekas. Divas reizes cēla par daļas vadītāju, un tikai trešajā...»

Trolejbusi vairs neiet, un šķietamā rūsa neiegaismo debesis. Pilsetas debesis – zilas un blīvas kā vadmala. Pēkšņi satumst arī iesārtais logs pāri pretim, un viss nams otrpus ielas iegrimst tumsā.

«Ir. Ir jau noticis! Jurģis... Tieši tagad!»

Tālumā basā dūc kaut kāda automašīna.

«Mani vienkārši vajā nelaiimes ēna. Divdesmit trīs gadus viņš varēja likties mierā un nu uzreiz...»

(Kas tad neliekas mierā, Žani Vanag?)

Viņš attopas, dziļi ievelk dūmus un aizkāsējas. Mašīnas rūkoņa pakāpeniski pastiprinās. Viena vienīga dobja skaņa nakts klusumā – aug un tuvojas.

«Vai Jurģis zina, ka Barons nav viņa tēvs?»

Tiklīdz šķiet, ka sudrabainais saldētavas furgons iebrāzīsies namā, kur uz ceturtā stāva balkona stāv Vanags, skaņa sāk norimt. Attālinās, attālinās... izdziest.

– Eū-ū... veū-ū-ū...

Atkal atsākas.

Gribas nosviest lejā kādu puķupodu... Bet toreiz, salnas naktī, bija baigi tieši no klusuma... Papiross izsmēķēts, viņš aizsviež to – oglīte vēlreiz iekvēlojas un nozūd kā bezdibenī.

«Mieru! Vēl nekas nav pierādīts...»

Sametas vēsi, un viņš atgriežas istabā.

«Vēl nekas nav pierādīts, pirmkārt...»

Viņš paņem zīmuli un ievilk treknu krustu manuskriptā tai vietā, līdz kurai pārrakstīts, – krustu teikuma vidū aiz vārdiem «... ka Kirils...»

«Nekas nav pierādīts, pirmkārt. Otrkārt: ja Noras vecāki miruši – kas ir gandrīz vai droši –, tad to zina tikai viņa un es... tātad vienīgi es. Treškārt...»

(Nu, treškārt... ceturtkārt... Drošāk, Žani Vanag! Piektkārt...)

Zilas un skumjas pretim raugās Noras acis, un viņam sametas kauns.

Viršu virtuvē vēl deg uguns – nežēlīgi spoža, kaila spuldze – un Elza kavējas atmiņās:

– Biju pieradusi pie savas nākotnes, Guņastant. Tā staigāja visur man līdzī kā liels, uzticams suns. Kad citas meitenes minēja un zilēja, kurp iet un ko iesākt, jutos pārāka, vecāka. «Ak, kaut mums būtu tāds talants kā tev!» man skaudīgi teica, jo Mākslas akadēmija likās vilinoša un noslēpumaina. Aizbraucu kā spārnos, bet izkritu eksāmenā. – Viņa brīdi paklusē. – Krāsaino cerību balonu visi bija pūtuši itin brangi – radi, draugi un skolotāji, bet, kad pāri palika ļengana gumijas šipiņa, tad tā nu tika man vienai...

– Visi vainīgi, tikai tu ne?

– Es nevainoju nevienu. Neviens it kā nav vainīgs, visi it kā gribēja labu – citi un es pati – un sliktu negribēja neviens. Tikai no tā itin nekas nekļūst ne labāk, ne citādāk.

– Tu runā kā simtu gadu veca. It kā dzīve jau būtu galā.

Klusums.

– Zini, Guņastant, kāds ir pats skumjākais vārds pasaulē?

– Nu, nu?

– Bija.

Rīgas dzīvokli vēl deg uguns – dūmaina, maiga gaisma, ko met moderna galda lampa ar slaidi izliektu gulbja kaklu, un Vanags, drusku nomierinājies, kavējas atmiņās:

«Viņa man nekā neatbildēja uz vēstuli, bet naudas pārvedumu atsūtīja atpakaļ. Un ko lai viņa būtu atbildējusi? Pārmetusi? Draudējusi? Rakstīju, ka esmu precējies ar Ludmilu, un, patiesību

sakot, tas bija tikai dienu jautājums... Es viņai nekad netiku neko solījis. Un par to, ka mani slēpa un baroja tur, Dārdedzēs... par visu es pamazām būtu samaksājis...

Vai tagad viņa grib man atriebties, iebāzt sprunguli riteņos, lai beidzot triumfētu?...»

(Žani Vanag, atjēdzieties! Kāda atriebība, kāds triumfs! Viņa taču mirusi.)

«Tā jau ir,» domā Vanags.

(Un viņa jūs netraucēja visus šos gadus, tas nav maz. Nu, tikai tā vienīgā vēstule! Viņai tur nevajadzēja rakstīt, ka māsasvīrs notiesāts pēc piecdesmit astotā panta. Atzīstieties, šī ziņa jūs pārbiedēja daudz vairāk nekā vēsts, ka jums ir dēls! Likās, ka ir diezgan nelaimes jau ar to vien, ka Leons bijis leģionā, vai ne?)

«Tā jau laikam ir,» viņš atkal piekrīt.

(Ja nebūtu šīs ziņas, varbūt jūs būtu aizbraucis uz Dārdedzēm, kā solijāt? Vismaz tik daudz taču jūs solijāt?)

Klusums.

(Atminieties, kādreiz jūs sacijāt, ka Noru milat. Vai nebija tā?)

«Viss paiet...» viņš rezignēti domā.

(Bet vai jūs arī neteicāt: «Tas viss ir bijis manā mūžā...» Tiesa, tiesa, citā sakarībā un citā reizē – tosvētdien uz celma stigas malā, Edvīnam.)

Vanags atkal klusē.

Debesis aiz loga ir rāmas un tumšzilas.

«Vajag domāt par ko citu...»

– Es tevi pavadišu, Guņastant.

Elza izdzēš elektrību, abas iziet naktī. Debesis ir rāmas un tumšzilas. Smiltis čirkst un gurkst zem kājām.

– Tev nebūs bail vienai nākt atpakaļ?

– Esmu pieradusi.

Ļoti tālu droši vien Naģes biezokņos, tik tikko dzirdami loka balsi lakstīgala.

– Vai tev gadījies kādreiz pieiet tā pavisam, pavisam cieši klāt un redzēt?

– Ko tādu?

– Lakstīgalu pogojam.

– Nav vis. Tur, pie Jēkabpils, tai kolhozā, kur es... ha-hā... ar sekumiem nobadīju pilnvaroto, dziedāja pat dārzā. Bet redzēt dabūju tikai pa tādu gabaliņu. Kā pieiet klātāk, tā šai knābis ciet...

- Man arī nekad.
– Tu esi kā bērns, Elza.

Vanags pasniedzas, nospiež galda lampa slēdzi un, kad istaba satumst, apsedzas, un cenšas aizmigt.

«Vajag domāt par ko citu...»

Augstāvē ieraudas bērns, nodip viegli, ātri soļi.

«Vajag...»

Ak jā, pēc pusotras nedēļas būs Elzas dzimšanas diena.

Reizumis zem balkona pusbalsī iečabas kastaņa, jo laikam pa druskai ceļas vējš.

Dzimšanas dienas patiesi ir laba lieta, patiesi, īpaši ja iekrīt istajā reizē. Lietišķas domas tek pelēkas un vienādas, un paklausīgas kā aitas, drūzmējas sprogainām mugurām, ņudz un kust. Tām nav stirnu graciozo kāju un samtaini brūno acu, toties tās neaizdīp pār noru uz neatgriešanos – tās var cirpt, slaukt un pat nokaut, ja vajadzīga gaļa.

7. NODAĻA

Svētdienas vakarā, patiesību sakot, jau naktī, kad viņi paliek vieni, Vanags par to ieminas Elzai:

– Ak jā, Elziņ, nākamsestdien es atvedīšu līdzī dažu cilvēkus.

Viņa sēž pie spoguļa – līdzās bļodiņa ar siltu ūdeni, matu ruļļi kastītē, balta ķemme. Elza sukā matus pa šķipsnai un uztin. Viņš redz Elzas plecu halātā, augšup paceltu roku, ausi un vienu vaigu. Ko cilvēks domā, to nevar noteikt pēc pleca puķainā halātā, sārtas auss un pabāla, apaļa vaiga.

– Ko tu par to saki, Elza?

Viņa atskatās – pelēkās acis raugās Vanagā. Pirksti staipa un knibina gumiju, nevarēdami sataustīt ruļļa gropīti.

– Tieši manā dzimšanas dienā?

Vai tas ir pārmetums? Vai iebildums? Katrā ziņā atsaucība tā nav.

– Tu nekad neesi dzirdējusi, ka dzimšanas dienā lūgtu ciemiņus?

Elza mērcē ķemmi ūdenī, atkal sukā, atkal tin, puķes uz halāta – fantastiskās puķes, kādas neaug nevienā dārzā, – viņo un ņirbinās.

– Un kas tie būs, šie m a n i ciemiņi?

«Ne velti runā, ka gadu gaitā laulātie topot līdzīgi viens otram. Abi bijām gaišmataini, tad apvēlāmies resni, un tagad arī viņa kļūst ironiska.»

– Brīvkalns ar Olgu, viens, – viņš iesāk.

Apklust, ieklausās: būs vai nebūs konkrēti iebildumi? Konkrētu iebildumu, kā jau bija gaidāms, nav. Lietišķi pirksti darbojas ap pelēcīgiem, mikliem matiem.

– Vītols ar sievu, divi...

Straujš galvas pagrieziens. Gandrīz vai pārbiedēta sejas izteiksme. «Vajadzēja sākt citādi.»

– Kas tas par Vītolu?

– Tas ir no Preses komitejas, Elziņ. Ļoti...

– Bet tu taču zini, cik mums te nolaists. Remonts nav taisīts, un virtuve piekvēpusi.

– Piekritu, visam piekritu. Iztaisīsim remontu, pārmainīsim mēbeles. Un pašu pirmo šito ķēma skapi ar zārka kājām – malkā! Taču pagaidām jāiztiek, kā ir. Vītols arī cēlies no laukiem, Brīvkalna skolas biedrs. Redzējis vēl draņķīgākas būdas nekā tādus Viršus.

Viņa lūkojas noraizējusies.

– Bet...

– Ja gribi, es pat neteikšu, ka tev dzimšanas diena. Viņi brauks pie mums makšķerēt. Vītols ir vēl trakāks zivju bende nekā Brīvkalns.

Vanags smejas.

Elza neatbild neko.

«Nu, labi, ja klusē, tad neiebilst. Ak pasaulīt, cik grūti pierunāt Elzu pat uz tādām miniviesībām! Un tagad viņai piedevām jāpasaka par Veru Skrubi...»

– Vēl es domāju, – Vanags paklusējis atsāk, – tev, Elziņ, protams, taisnība, ir šauri un tā tālāk... bet es domāju, ka...

Elza nopūšas.

– Vai tiešām atkal to vecmeitu no izdevniecības?

– Nebiju līdz šim ievērojis, ka tev ir arī inde. Bet no šīs, kā tev labpatīk izteikties, vecmeitas daudz kas atkarīgs.

– Neteiksim, ka daudz. Teiksim, ka tulkojumi. Skaidrības labad.

– Bet skaidrības labad piezīmēsim, ka ir diezgan liela starpība – vismaz man – vai varu vienā paņēmienā novālēt trīsdesmit Španova loknes vai jānoknibinās ap piecām Kazakova autorloksnītēm, peroties pa intonācijām un noskaņām. Liktos normāli, ka arī tev tas nebūtu vienalga, jo ar manu aldziņu vien...

– Man nebūtu kažoka un tev nebūtu mašīnas. Jā?

– Kaut vai tā, Elziņ, dažbrīd tu spried tiešām reālistiski.

Viņa klusē. Viņš klusē.

Viņa domā:

«Tā ir mana dzimšanas diena. Un man gribējās pasēdēt tāpat četratā. Tu, es, Sarma un Edvīns.»

Viņš domā.

«Četratā mēs varam pasēdēt simtiem, tūkstošiem citu reižu... Es zinu, ka tu neesi sieva – ieroču nesēja. Tu neesi no tām, kas prot žēlot uzvarētos, kopt ievainotos un apraudāt kritušos. Es neprasu no tevis neiespējamo. Es lūdzu tik maz, minimālo. Minimālo izpratni, minimālo atbalstu.»

Vai Elza var kaut ko saskatīt spogulī? Varbūt vajadzētu uzdegt gaismu? Lai gan – pavasara vakari ir pagaiši.

Viņa domā:

«Es nespēju rādīt laipnu seju tādām, kas man nepatīk. Vienkārši nespēju.»

Viņš domā:

«Visi to spējam. Arī tu. Pienāks nākamā sestdiena, un tu rādīsi mīlīgu vaigu pat Skrubei. Atradīsi attaisnojumu: pieklājība, viesmīlība, takts. Ir daudz labu vārdu, kā nosaukt...»

Viņa domā:

«Liekulību, jā?»

Mati ir uztīti. Elza atver logu, izlej ūdens paliekas un raugās laukā. Abeles pārziedējušas, tumšzaļas un parastas. Pa zaru starpām spīd uguns Zieduleju logos.

Viņa domā:

«Es neprotu tā kā tu. Klapana laikā tu mediji. Atnāca Brīvkalns, un tu pārmeties uz makšķerēšanu. Ja tev ieceltu priekšnieku, kam patīk rokdarbi, tu sāktu mācīties tamborēšanu.»

Viņš domā:

«Tas ir viegli, varbūt pat gluži patīkami – zoboties un tēlot neatkarību ne no viena un ne no kā... Bet galu galā katram no mums pēc iespējām jāattaisno sava eksistence. Arī tev.»

Viņa domā:

«Jāattaisno sava eksistence... jāattaisno sava eksistence...»

Salīgi savēl plecus, neviļus nodrebot. Atskatās.

– Kā tad būs? Tā arī klusēsīm cauru vakaru? – tas ir viņš, kas atsāk.

– Nē, – Elza atbild.

Ātrs, naivs «nē». Neklusēsīm! Ko tad? Stridēsīmies? Vai saligsīm mieru?

– Tici, Elza, gribu mums tikai labu, – vārdi izskan atklāti un sirsnīgi.

«Kas tas ir – labi?» viņa domā. Pateikt? Muļķīgi. Visi zina, kas ir labi. Bet varbūt nezina? Sarīkot aptauju, pie radiem, pie kaimiņiem:

vai viņai, Elzai, ir labi? Citi teiks «jā», citi teiks «nē». Visi zina, kas ir labi, bet citi teiks «jā», citi «nē».

– Nestāvi pie loga, saaukstēsies.

Rūpes par viņu vai rūpes par viņas dzimšanas dienu? Kāpēc nāk prātā tādi jautājumi? Par tiem ir kauns, vienkāršs, cilvēcisks kauns.

Viņam taisnība: Elza rādīs laipnu vaigu pat Skrubei, atradis attaisnojumu – ne vienmēr cilvēks ir vainīgs, ka tas mums nepatīk.

Vanags apliek roku ap viņas pleciem – fantastiskās puķes ir aukstas un šķiet valgas. Viņa stāv nekustēdamās, tas ir tik reti, kad Vanags apliek viņai ap pleciem roku. Par to jāmaksā. Dzīvē par visu jāmaksā, arī par to, ka otrs apliek roku ap plecu, pieskaras puķēm, kādas neaug nevienā dārzā un smaržo pēc ceriņiem, pēc ceriņu odekolona.

Un Elza saka:

– Labi, lai notiek, ved viņus. Gan jau kaut kā saspiedisimies.

Viņš noskūpst Elzu uz vaiga, arī tas ir vēss un šķiet mikls.

Un Elza saka:

– Es pacentīšos, lai iznāktu labi.

Jo par visu jāmaksā.

Viņi stāv apskāvušies. Ja varētu aizsviest projām, padzīt to, kā dēļ viņi stāv apskāpušies šajā pavasara vakarā, patiesību sakot, jau naktī. Nolobīt kā čaumalu, lai paliek tikai nakts, apskāviens, siltas lūpas pie vēsa vaiga. Un nekā cita. Bet ir vēl dzimšanas diena, Vītols no Preses komitejas un Vera Skrube no izdevniecības.

Intermēdija

Lampa ir uzdegta. Divi cilvēki sēž pie galda, priekšā papīra lapa ar apskrubinātu, plūksnainu malu. Brūns zīmuļa galiņš.

Ko tad dara šie abi cilvēki?

Tss, klusāk, viņi sacer dzejoli. Laukā dvašo smaržīga pavasara nakts, un viņi sacer dzejoli. Divatā. Strups zīmuļa galiņš Elzas strupajos pirkstos.

«300 g Latvijas siera.»

Kāds klusums! Pilnīgs bezvējš. Pļavā urina zemesvēzis. Kad paklausās iztālēm, tad patiesi šķiet, ka viņš ir skaists, vai ne? Liekas, tāda maiga, melodiska balss nevar būt nekam neglītam, aklam, tādām, kas grauž otram saknes. Bet izrādās – var...

«500 g sutināta šķiņķa.»

Balts, viegls aizkars. Aiz tā stikls, aiz stikla debesis ar dažām retām, zaļganām zvaigznēm.

«2 kārbiņas šprotu,
2 kārbiņas ķilavu...»

Kāpēc pavasaros zvaigznes ir zaļas, bet rudenos zilgas un ziemā gandrīz spoži baltas? Kāpēc tas tā ir?

«3 klaipiņi saldskābmaizes,
1 klaips klona maizes.»

Pagaidiet, uz mēneša beigām, kad ziedēs rudzi, tad āres smaržos pēc maizes. Vai jūs zināt, kādi ir rudzu ziedi? Siki, sudrabpelēki pakariņi. Bet smarža ir liela un varena, nāk kā vilnis un aizskalo visu citu.

«500 g dūmu desas.»

Kas tad vēl aizmirst? Jā, sviests, jā, gurķi.

Applūkāta, no bloka izrauta rūtiņpapīra lapa. Elzai ir skaists rok raksts, burti kā krellītes. Bet rokas nav skaistas, platām plaukstām, īsiem, apaļiem nagiem.

«700 g iecienītās desas.»

Īsas rindas gludā, līdzenā stabiņā. Tikai jāuzliek virsraksts vai vienkārši trīs zvaigznītes.

«1 pudele krējuma.»

Vēl viena rinda. Tas ir garš dzejolis. Tikai virsraksts vajadzīgs.

«Dzimšanas diena».

Vanags saloka zīmīti četrām kārtām un noglabā svārku krūšu kabatā. Agrāk viņš tur nēsāja mazās Sarmas ģimētnīti, pirms tam Ludmilas fotouzņēmumu, jo tā patika ģenerālim Smirnovam. Bet ģenerālis dzīvo pie dēla Vladivostokā, tas ir tālu, viņš kļuvis ļoti vecs, sen pensijā, bez tam stiept līdzī kabatas portfeļos sievu un bērnu fotogrāfijas ir vecmodīgi. Tāpēc Vanags tur ieliek dzejoli par dzimšanas dienu, jo dzeja tagad esot modē.

Vēl ir otrs dzejolis, tas paliek Elzai, bet Elza to nepieraksta, jo zina no galvas...

Palūgt no Ziedulejām laivu uz visu nakti.

Aizņemties traukus.

Izberzt grīdas.

Pārmainīt aizkarus.

Uzsliet saliekamās gultas.

Nospodrināt rūtis.

Un tā tālāk, un tā joprojām. Arī šim dzejolim varētu likt virsrakstu «Dzimšanas diena». Un arī tas būtu garš dzejolis.

Piektdien Elza brauc uz Ogrī. Nopirkt to, ko Vanags neatvedīs, gaļu cepetim un raugu, un vēl to, ko viņa aizmirsusi ierakstīt zīmītē, – kāds sīkums jau vienmēr izkrist no prāta, teiksim, sinepes vai vaniļas cukurs.

Viņa sēž uz soliņa pie autobusa pieturas. Šinī pusē šosejai mežs, viņā pusē šosejai mežs, miers un dzegužu kūkošana.

Garām rībina smagā mašīna, sāņus pasviežas gaišu putekļu pinkainā aste. Šoferā līdzbraucējs, izliecies pa lodziņu, kaut ko sauc, nez kāpēc smeļ un sazin kādēļ vicina roku. Kam vicina, kam sauc? Elza aplaiž skatienu – nav neviena. Tātad viņai! Iegribas nebēdīgi pamāt pretim. Tāpat, ne no šā, ne no tā. Putekļi klājas pār zāli kā plīvurs. Tālumā izgaistoša motora rūkoņa. Dzegužu zvanišana. Un zilas kā nomazgātas debesis. Un spoži sarkans autobusu pieturas soliņš, svaigi krāsots, neapbružāts, nažiem neizgrebts, jo ir vēl tikai pavasaris. Un stabs ar plāksnīti «Uz pieprasījumu». Saule ir augstu, «Uz pieprasījumu» met īsu ēniņu, kas izskatās pēc strupa, tumša zābaka.

Likumā iznirst mazs ķiršbrūns autobusiņš, mazs un ķiršbrūns kā blusa – šosejas blusa. Velkas noputējis un piekusis. Liekas, apstāsies un nebūs vairs izkustināms, kā pārguris zirgs. Nekā. Apstājas un nopūtīs sāk kustēt tālāk. Jo viņam jāved Elza uz Ogrī.

Maksājot kasierei, viņa ierauga pazīstamu seju.

– Sveiki, Jūrģi!

Sniedz roku. Kājās sliedamies, tas gandrīz sadauza galvu pret autobusiņa zemajiem griestiem. Elza skatās augšup: ak, kāds milzis! Seja kā varā atlieta.

– Sēdieties, sēdieties... Tā iedegt var laikam vienīgi uz ūdeņiem, – viņa saka.

Indiāņa seja un zilas acis. Kādas acis ir indiāņiem? Brūnas, pelēkas? Nevienā grāmatā nav rakstīts, kādas acis ir indiāņiem. Un Elza smaida par savu iedomu.

– Kā tad jums klājas, Jūrģi?

Viņa grib teikt: «Kā tad jums tagad klājas?» – bet izlaiž «tagad».

– Kaut kā iztiekam, – viņš atbild. – Ināra noņem ar eksāmeniem. Tikai tēvs vasarā sazin kā saķēris angīnu.

Kad to pastāsta bezbēdīgi, ar smaidu, tad šķiet pat amizanti, ka var vasarā saķert angīnu.

«Viņiem iet grūti,» domā Elza. Bet ko lai pasaka? Pasacīt: «Jums ir grūti.» Pasaulē nav nekas vieglāks kā pateikt: «Jums ir grūti.» Tikpat kā iemest monētiņu līdzjūtības ziedojumu bundžā. Nograb, nošķind – un sirdsapziņa mierā: artaviņa ziedota.

Aiz loga Daugavas zibošais zilums, baļķu grēdas liča malā dzeltenā, sadangātā smiltī. Tūlīt pludinātāju kantoris, un Jūrģis izkāps.

Un Elza steigšus ieteicas:

– Atbrauciet rītvakar, Jūrģi.

Zilās acis paraugās vērīgi un jautājoši.

– Vai jums... būs kaut kas tāds?

– Nē, – viņa atbild pasmiedamās, – nebūs nekas tāds. Atbrauks Sarma...

«Esmu iemācījusies skaisti melot,» viņa pati konstatē, pilnīgi bezkaislīgi, vēl vienaldzīgāk, nekā būtu teikusi: «Esmu iemācījusies skaisti apvilēt nagus.»

Viņa noraugās, kā Jurģis izkāpj un paliek ceļmalā.

«Cik viegli tas man jau izdodas,» viņa domā par sevi.

Pludinātāju kantoris ir kā gaišs tvaikonis pret Daugavas ūdeņiem. Sakustas, aizslīd un pazūd. Uz auklas pland veļa. Te dzīvo vairākas ģimenes un uz auklas gandrīz vienmēr plivo kaut kāda veļa, vējos smaržīga un balta pret upes zilumu, tāda pati, par kādu reiz vēlējās kļūt Sarma.

«Bet vai man vajadzēja teikt patiesību, lai viņš tērējas un pārkdāvanu vai lai nenāk aiz kautrības? Lai sēž kā piesiets pie māsas, kas liek eksāmenus, pie tēva, kas guļ ar angīnu.»

Nē, tie nav briesmīgi meli. Katrā ziņā tie nav briesmīgākie meli Elzas mūžā. Nepavisam. Un Sarma būs priecīga, ja atbrauks Jurģis.

Noputējusi šosejas blusiņa čakli tek pa asfalu. Tāpat kā noguris zirgs, kas pieliek soli, manīdams māju tuvumu. Aiz loga slīd bezgalīgas pļavas.

Intermēdija

Pirmajā sēdekli aizraudamies sāk brēkt mazulis, tāda trīs četrus gadus veca knīpa rožainā mētelīti.

– Kāpsim ālā!

– Pagaidi, meitiņ, aizbrauksim līdz...

– Kāpsim ā-l-ā!

Aizmugurē čuksti:

– Kādi tagad bērni!

Viņpus stikla zaļas, smaragdzaļas pļavas.

– Kāp-sim ā-l-ā!

Iekšā benzīna dvinga. Līdzcietīgi vārdi, nosodoši vārdi, mierinājuma vārdi, sašutuma vārdi.

Elzai ienāk prātā: izkāptu, paņemt pie rokas meitenīti rožainajā mētelīti. Ietu abas pāri šim pļavām.

Autobusiņš uzcītīgi ripo pretim Ogrei. Mazulim asaras iegrauzušas divas sliedītes pāri vaigiem kā ragaviņu slieču pēdas. Bet bērns vairs

nebrēc, jo ceļmalā staigā stārķis. Stārķiem ir tāda īpašība – ierasties negaidīti, laikā un nelaikā. Lielais putns prātīgi čāpo pa zāli, meklēdams vardes, jo stārķi diemžēl ēd vardes, skaisti stārķi ēd neglītas vardes. Ragaviņu slieču pēdas žūst un gaist. Iztika. Iztika bez zaļajām pļavām ar dzeltenajām ziedu zvaigznītēm, jo ceļmalā staigā melni balts putns ar garām, sarkanām koka kājām, tik krāšņs, it kā būtu mākslīgs.

Arī stārķis paliek aiz muguras. Un mazulis neraud. Mazulis spēlējās ar kasieres somu. Izrādās, ka arī stārķis nemaz nav tik vajadzīgs. To var aizstāt ar apdilušu, tumšpelēku kasieres somu, kas senāk, jaunībā, bija spoža un melna, bet tagad ir vienkārši tumšpelēka.

Kad Ogres autoostā pasažieri izkāpj, Elza uzsmaida meitenītei. Mazā ēd konfekti un pasmaida Elzai pretim. Kasiere aiznes somu. Izrādās, ka var aizstāt arī somu. Ar konfekti, teiksim.

Visu var aizstāt: smaragdzaļas, bezgalīgas pļavas ar stārķi, stārķi ar somu, kas jaunībā bijusi melna un spīdīga, un somu ar konfekti raibā papīrītī, konfekti, ko var aizbāzt aiz vaiga un ilgi un taupīgi sūkāt vai sagrauzt ar asiem, nepacietīgiem zobiem.

Elzai skumji. Viņa iet caur skvēru uz tirgu pēc cūkgaļas cepetim, ar ko cienāt Vītolu no Preses komitejas un Skrubi no izdevniecības, un viņai ir skumji. Violetas, dzeltenas un baltas jautras atraitnītes, klinthenes ar vaskaini gludām lapiņām. Zem kājām kraukšķ grants kā konfekte starp zobiem.

Autobusus neapstādina, lai cilvēka bērns varētu paskrieties pa smaragdzaļu pļavu. Ja cilvēka bērnam vajadzētu... tad būtu citādi. Apstādinātu.

«Kādas dumjas domas!»

Dzelzeļa pusē elektriskie vilcieni taurē kā dūsmīgi ziloņi. Elza iet gar puķu galdu. Dzejnieku narcises, baltas un trauslas kā meitenes svētku kleitās, trompetu narcises kā pasaku karaļu heroldi, augstprātīgās, vēsās skaistules tulpes, maijpuķīšu dzidrie zvaniņi kā laimīgi smiekli. Ir muļķīgi pirkt narcises, kas aug Viršu dārzā, ir neprāts pirkt maijpuķītes, kas zied mežā aiz Viršiem. Bet tulpes savās dobēs rīt droši vien sagriezīs Guņa vai Maruta.

– Pērciet puķītes, tikai piecpadsmit kapeiku pušķītis.

Elzai neērti aiziet, un viņa pērk. Kreimenītes smaržo un ir lētas. Ap bāli zaļajiem kātiņiem aptīts pelēkas, raupjas lauku dzijas galiņš.

– Paņemiet vēl tulpītes!

Viņa vainīgi pasmaida, pakrata galvu un dodas projām. Maijpuķītes smaržo kā jaunības atmiņas, un Elza pērk raugu. Iegriežas

«gastronomā», universālveikalā, pēc tam pie traukiem. Stāv un skatās uz melni glazētu māla servīzi. Lielā krūze ir kā koka stumbenis ar nocirstu zaru pēdām. Pārdevēja vēro: pirks – nepirks?

– Kas autors? – Elza vaicā.

Pārdevēja brīnās: autors? Kāds autors? Cena septiņi rubļi piecdesmit kapeikas. Pirmā šķira. Brāķa nav. Priekšmeti pārbaudīti. Var ietīt katru atsevišķi papīrā. Kāds autors? Kas par autoru? Te nav ne izstāde, ne mākslas salons... Pienam, sulām...

Māla krūze ir kā pārļoļojies koka stumbenis. Melna pret porcelāna servīzēm ar puķītēm, svītriņām un rimbulišiem. Nēģeriete pret baltajām.

Vairāk neviena nav, pārdevēja stāv un pacietīgi gaida. Varbūt tomēr pirks? Tāda mollīga, pēc skata tīri naudīga pircēja, zaļa zīda kleita, sandales ar korķa zoli.

– No kurienes?

– Kā?

– No kurienes atsūtīts?

– No kombināta. Es jums varu parādīt tuvāk. Lūdzu.

Glazūra ir vēsa kā mikls akmens.

Savāda sajūta, redzot, ka cits iztaisījis to, ko kādreiz esi gribējusi tu.

– Jums izlīs krējums, – aizrāda pārdevēja, jo burka Elzas tiklīnā sagāzusies uz sāniem.

«Es nekad vairs neko neuztaisīšu, jo man nav ne virpas, ne krāsns, ne piemērota māla. Tā, zaļganā, Daugavas kranti iepretim Lielvārdei bija ļoti, ļoti maz. Un zaķītim pie kakla ir plaisa...»

– No tiklīnā izlīs krējums!

«Visu var aizstāt. Smaragdzaļas pļavas ar stārķi, stārķi ar somu, somu ar...»

Nepērk. Tomēr nepērk. Aiziet. Bet krējums iztecēs, nudien iztecēs. Laikam nav tik daudz naudas. Tomēr kā nekā – septiņi rubļi un piecdesmit kapeikas. Pārdevēja liek krūzi atpakaļ plauktā. Varbūt aizgāja pēc naudas...

Nē, Elza nebrauks pēc naudas. Skaisti, bet pārāk bēdīgi būtu turēt tādu krūzi savā mājā. Krūzi, ko iztaisījušas citas rokas. Viņai pēkšņi iegribas, lai tā būtu sieviete, kas pagatavojusi šo viņas krūzi.

Viņa gaida autobusu. Jauki, viņa ir iepirkusies ātri un labi. Šķiņķis ir pirmšķirīgs, divas paciņas rauga... Cilvēks nevar dzīvot bez gaļas un rauga. Viņš nevar klist pa pasauli kā bezmiesīga astrāla būtne. Viss ir pareizi. Krējums saglabāts un nav iztecējis no burkas, jo vāciņš stingrs. Smaržo vanilīns un maijpuķītes.

Ļaudis staigā un sēž ar saiņiem, ļaudis staigā un sēž bez saiņiem.
Gaiss ož pēc putekļiem, steigas, darvas un benzīna.

Pēc kā smaržo melnas māla krūzes?

Cilvēkam vajag krējumu un vanilīnu, un maijpuķītes, un vajag ārstēties no angīnas, un vajag Veras Skrubes labvēlību.

Vai cilvēkam nepieciešama melni glazēta māla krūze? Krūze, kas maksā septiņi rubļi piecdesmit kapeikas kopā ar sešiem melniem māla ķobīšiem. Ķobīti var ieliet pienu vai dzērveņu morsu Verai Skrubei. Alkoholu viņa nedzer, jo viņai ir slimas aknas. Var ieliet bērzu sulas, kumelišu tēju, ozolziļu kafiju.

– Uz jūsu veselību, Vera Janovna!

Starp autobusiem droši staigā pelēkzili baloži. Pieraduši un nebaidās. Staigā starp grumbuļainām, smagām riepām. Tikliņš nolikts sola ēnā, lai pirkumi nesasiltu. Elza ir prātīga namamāte, kādēļ viņai jālauza galva par kaut kādām māla krūzēm? Kāpēc viņai jālauza galva, kāda acu krāsa ir indiāņiem? Un kāpēc jāapstādina autobusi, lai cilvēku bērni varētu paskrieties spoži zaļā zālē. Šādās leknās pļāvās zeme ir mitra, var saslapināt kājas, var dabūt iesnas... var nomirt. Nomirt no smaragdzaļas zāles. Tas ir briesmīgi. Un par naudu, ko maksā melna māla krūze ar sešiem melniem māla ķobjiem, var nopirkt... var nopirkt gandrīz četrus kilogramus cūkgaļas. Liesas vai cauraugušas, jo trekna nav veselīga. Tādu ēdot, var saslimt ar sklerozi vai hipertoniiju, var pat nomirt. Tas ir briesmīgi, nomirt no treknas gaļas, vai ne?

Nākošajā rītā Guņa atnāk ar grozu un papīra vīstokli. Grozā trauki, vīstokli septiņas tulpes.

– Tie četri šķīvīši ar neaizmirstulēm ir mani. Pārējie Marutas. Ieliku arī dakšiņas. Neatcerējos, tev vajadzēja dakšiņas vai nevajadzēja.

Protams, Elzai vajadzēja dakšiņas.

– Te būs salātu trauks. Te divas smukas bļodas kartupeļiem vai rasolam, tortes karote...

Šķīvji un bļodas, piesitoties cita citai, paklusām sarunājas.

Groza stūrī avīžpapīrā ievīstīta gara pudele. Guņa attin. Vīns.

– Tas no Marutas un Pētera. Paštaisīts. Ķirši un jāņogas. Bet no manis...

Guņai aizsiets viegli strīpots priekšauts, kam kabata nav vis sānos, bet priekšā – kabata kā ķengura somiņa. Guņa iebāž roku šajā ķengura somiņā, izvelk lielu tomātu.

– Ņem. Nebaidies, nav zagts.

Guņa smejas.

– Ņem, tev garšo.

Puķu vistoklītis guļ aizmirsts aiz šķīvju grēdas un slaidās pudeles ar garo žirafes kaklu, guļ kā bārenītis, kamēr atceras arī viņu.

– Un šitās ieliec ūdeni.

Tulpes ir sārtas, drusku plūksnainām ziedlapām, maigi izliektiem, līganiem kātiem. Elza sameklē stikla vāzi, ielej vēsu ūdeni, tas dzirksti caurspīdīgajā traukā kā zelteris. Viņa ieliek vienu ziedu, otru, trešo... septīto, sakārto bālganās, šmaugās lapas.

– Varbūt atkorķēsim pudeli?

– Bet man jau jāiet uz darbu, Elziņ.

– Pagūsi.

– Aiziešu piedzērusi.

– Tik daudz es tev nemaz nedošu.

Elza sadabū korķu vilķi. Tas ir kā medību suns – radis klausīt vīrieša rokai. Korķis drūp un lūst.

– Cik tad tev paliek, Elza?

– Daudz.

Elza paceļ galvu, pasmaida, kā atvainodamās par to, ka daudz.

– Trīsdesmit trīs, Guņastant.

– Vēl bērns! – Guņa saka, un abas smeļ.

– Iesim varbūt uz istabu. Tur skapī ir arī vīna glāzes.

– Būs labi tepat, – Guņa atbild. – Un kādas tur vēl smalkas glāzes vajag! Tikai saplēsisim.

Viņa ceļas un ņem tepat no plaukta divas slipētās, pret kuru šķautnēm Vanags reizumis asina notrulušus bārdas skujamos asmenišus. Pastumj nostāk atnestos traukus, un, lūdzu, ir vieta, tieši tik daudz, cik vajag, lai divi sieviešu cilvēki varētu nomēģināt dzimšanas dienas vīnu, kas plūst kā palu ūdens, nesdams nodrupušus korķa smalkumiņus.

– Būtu tev uzcepusi kādu klaipiņu īstas maizes, – Guņa runā, kamēr vīns guldzēdams tek, – bet pērnie rudzu miltiņi ir cauri, un... Pilnu gan nelej, Elza!... un jāiztiek ar to pašu, ko dod bodē. Līdz rudeņam, kamēr dalīs jaunos.

No vīna, kas šūpojas glāzē, pa griestiem šaudās mazs zibsnītis kā sarkans velnēns.

– Pasaulē nav nekā garšīgāka par lauku rudzu maizi, – Elza domīgi saka.

– Tā gan ir, nemainītu ne pret kādām kūkām... Nu, lai tev labi klājas! – Guņa novēl un ceļ glāzi pie lūpām. – Stiprs gan.

– Nomēģināsim arī tomātu?

– To nu gan ne, Elziņ, tas tev. Un man nav arī vaļas ilgi sēdēt.

Vīns ir salds un viegli, tikami reibina, īpaši tukšā dūšā. Cik nu vajag vienai sievieša galvai! Tulpju smagie ziedi ikreiz nošūpojas, tiklīdz viena vai otra no viņām pastiprāk pieduras galdam. Sarkanais velnēns uz griestiem nervozi salecās. Tikai tomāts spīd rāmi kā vakara saule.

– Tev ir skaists darbs, Guņastant.

– Kas nu tur par skaistumu!

– Kā nu ne! Tu audzē puķes. Visu ziemu tu audzēji kallas. Vakarā pārnāc no dārzniecības un iztēlojies, kam nopirka tavas kallas. Varbūt kāds uzdāvināja tās kādam citam, kuru ļoti, ļoti mīl, un augiem vakariem tu...

– Augiem vakariem es mocījos ar rokām, Elziņ.

– Kā – ar rokām?

– Pavisam parasti...

Guņa pastiepj Elzai abas plaukstas ar augšup pavērstām delnām. Āda ir pelēcīgi brūna un sasprēgājusi kā sausā smiltī augušan kartupeļim. Īkšķos rupjas, dziļumā gaišsārtas plaisas.

– Tas ir no augsnes un mēsliem. Kamēr pārpiķē. Un vēl tāpēc, ka ar slapjām rokām iziet laukā, vējā. Bet staigāt ārā nākas, tik smalki izgrozīties nevar, kā gribētos, raujamiem kā turki. Vēl vajadzētu vismaz pāris meitiešu klāt... Un tu saki – skaists darbs!

Uz galda malas guļ divas raupjas plaukstas ar augšup pavērstām delnām, un Elza klusē.

– Ziemu pat nobraucu uz Ogrī pie daktera. Izrakstīja tādu mīkstu smērīti. Kamēr ziedu, tikām bija tā kā labāk. Bet izbeidzās, un tas pats dievs.

Elza groza pirkstos glāzi, pret kuras šķautnēm Žanis pa reizei asina asmenišus, un klusē.

– Kalla jau balta ir gan, tomēr tanī pašā melnajā zemītē vien izaug. Tāpat kā bietes, kartupeļi un citas nebaltas lietas.

– Dzersim, Guņastant!

Guņa aizvāc rokas, un viņas abas dzer līdz dibenam.

– Es tev iedošu labu krēmu, – Elza ieminas, iet uz istabu un atgriežas ar gaišzilu bundulīti. – Tas ir poļu. Ar žeņšeņa ekstraktu. Tikai aizsākts gan.

– Ko nu man! – Guņa atvairās, taču atskrūvē vāciņu, ceļ pie deguna.

– Diez kā neož vis. Bet dārgs jau laikam gan.

Ir dārgs. Nav dārgs. Vai nav vienalga?

– Nu, pusotra rubļa... Man atveda no Maskavas.

– Apžēliņ, pusotra rubļa par tādu peņģerotu! – Guņa brīnās un atkal ceļ plastmasas trauciņu pie deguna, it kā cenu varētu saost. Tad rūpīgi ar mazo pirkstiņu paņem pikulīti un ieziež delnā.

Paslavē:

– Tāds milīgs gan! Kā krējums, tikai baltāks.

Ieziež otrā delnā. Atdod bundulīti.

– Ņem pavisam, Guņastant.

– Kur nu tik dārgu!

– Vai tad es tev pārdot taisos, ka tu runā par dārgumu?

Sarepējusi roka nes krēmu uz priekšauta kabatu.

– Tomēr... Tev jau pašai, Elziņ. Tu tāpat ņemies pa dārzu.

Bundulis iekrīt «ķengura somiņā», nograbēdams pret kaut kādiem niekiem.

– Savu mūžu tos smāķus neesmu pirkusi. Te, redz, uz vecuma galu sāksu zieķēties ar poļu krēmiem... – viņa smejas, zibinādama zobus.

– Kad vēl biju par brigadieru tajos jēkabpiliesos, uz vieniem svētkiem man no valdes iedāvināja odiera pudeli. Sasmaržinājos, bet bites uzklupa kā trakas, sadzēla degunu. Nopampa šitāds! Nekur rādīties. Biju kā nekā priekšniecība. Nevar ļaut, lai citi ņirdz, nebūs tās... autorites vai kā viņu. Tā arī notupēju trīs dienas mājā, kamēr tūkums atslāba... Vai, nu gan man jāskrien, Elziņ!

Elzai gribētos ielūgt Guņu uz vakaru. Neiedrošinās. Neuzdrikstas ar visu skurbumu.

Un Guņa aiziet – kabatā pret citiem sīkumiem grab poļu krēma cibiņa. Paliek divas slīpētas glāzes, aizsākta pudele, tulpes ar slaidiem kakliem un tomāts kā maza, sarkana saule.

– Man šodien ir dzimšanas diena, – saka Elza.

Galva viegli reibst.

«Ko sacītu Žanis, ja redzētu, ka es dzeru vīnu – un vēl ar Guņu?»

Bet viņš nūdien ir stiprs.

«Visām sievietēm ir noslēpumi, ko nezina pat vīri,» Elza domā tālāk, un viņai gribas smieties, jo galva tikami, viltīgi reibst.

Kādēļ jūs smīnat par to, ka Elzai gribas dejot? Viņai ir trīsdesmit trīs gadi, tas nav tik daudz, lai nevarētu dejot. Bet kas ir daudz? Četrdesmit? Septiņdesmit? Deviņdesmit?

Pēc stundas viņa atcerēsies, ka jākur uguns un jāšauj plītskrāsni cepetis. Un jāvāra bietes rasolam. Un jāmicā mikla. Un jāmazgā griņas. Un... Un... Un pēc tam viņa augu vakaru skraidīs ar ēdienu traukiem un ar netīriem šķīvjiem. Kritīs nost no kājām un smaidīs. Svidīs un smaidīs. Lai viņai vienu nieka stundu gribas dejot, jo šī ir viņas dzimšanas diena.

8. NODAĻA

Patiesību sakot, pie visa vainīgs Brīvkalns. Vanags jau grib piedāvāt vietu sev blakus priekšējā sēdekli, kad tas galīgi nelaikā ierosina:

– Laidīsim pie mūsu dāmām jaunāko!

Un jaunākais ir Edvīns.

Vanags skatās: sarks vai nesarks? Sarkst. Verai Skrubei ir piecdesmit četri gadi, Olgai Brīvkalnei četrdesmit vai pat vairāk (šādām dedzīgām brunetēm grūti noteikt vecumu!), bet Edvīns sarkst.

Blakus smagnēji apsēžas redaktors.

– Liekas, esam pilnā sastāvā.

Tas nozīmē, ka var kustēt. Jā, viņi ir «pilnā sastāvā», kā sacīja Alfrēds Brīvkalns. Vītola nav un nebūs. Piezvanīja: sieva drusku apslimusi. Ej nu sažini – īsta vai diplomātiska kaite. Varbūt vienkārši negrib, lai sāktos liekas tenkas. Kad Vanagu iecels par redaktora vietnieku, uzreiz atradīsies acis, kas būs redzējušas, atradīsies ausis, kas būs dzirdējušas, un atradīsies mutes, kas izbazūnēs, ko acis redzējušas un ausis dzirdējušas: «Nu jā, vai tad tur jābrīnās, ja Vītols ciemojies pie viņa pat mājās...» Zināms, deldē mēles par visu un vienmēr, tomēr tādas valodas, respektīvi nevalodas, nav patikamas. Bez tam jau nākamo ceturtdienu Vanaga apstiprināšana. «Vītols nav muļķis...» viņš atzinīgi nodomā.

Mājīgi kūp Brīvkalna kadiķa saknes pipīte. Ak tētīt, bet kālab tāds kapa klusums aizmugurē? Edvīns, muļļa, pat neprot abām dāmām pakavēt laiku, un tās sēž kā sastrīdējušās.

«Nesader biostrāvas!» Vanags atceras nez kur dzirdētu teicienu.

Vera Skrube, sarāvusies pašā maliņā, stīvi raugās pa logu.

«Vai viņa vienreiz nesacīja, ka automašīnā kļūstot nelabi?»

– Vera Janovna, vai jums ērti? – viņš gādīgi apvaicājas.

– Pateicos, Žan Arvidovič. Neraizējieties!

«Pateicos, neraizējieties... Bet blenž kā kobra. Viņu nevajadzēja sēdināt blakus Olgai!»

Veras Skrubes rokās vīst neļķes, jo «Elzas dzimšanas dienas fakti» – kā sacītu Brīvkalns, – noslēpt tomēr nav izdevies. Mašīnai nozvalstoties uz Maskavas ielas bruģa, somā koloratūrsoprāniem sašķindas pudeles. Nāsīs cērtas Latvijas siera dvaka, no Brīvkalna pipītes vējo «Zelta aunādas» aromāts, smaržo pēc kūstošas šokolādes, smird pēc benzīna – smaržo un smird pēc komforta un civilizācijas.

– Kā tiksīm ārā no pilsētas, tā būs labāk, – Vanags saka visiem un nevienam.

Kas labāk? Kam labāk?

«Moskvičam» pa priekšu žļarkstēdams ripo tramvajs. Vanags cenšas to apdzīt, bet tramvajs nesas kā plēsts un strauji nobremzē pie pašas pieturas. Jāapstājas arī «Moskvičam». Caur stiklu divi puikas smeļ – balti zobi mirdz vien – un rāda garus degunus.

– Jaunatne! – aiz muguras Skrube beidzot saka vienu vārdu.

– Jā, jaunatne... – piekrīt Vanags.

Ļoti, ļoti interesanta saruna! Tomēr labāk nekā nelādzīgais klušums.

Olga klusi smeļ.

Tramvajs atkal sakustas. Aiz stikla nekautrīgi mirdzinās četras rindas apskaužami baltu zobu.

– Veicīgāk, Žani, – Olga skubina. – Piedodiet gāzi! Nu!

«Moskvičs» līdzās tramvajam. Aiz rūts divos acu pāros azarts, baltzobainās mutes vaļā, bet plaukstas vairs neceļas pie strupajiem deguniem.

– Nu, Žani, piespiediet! Vēl, vē-ēl...

Divos acu pāros vilšanās.

Olga pieliecas pie lodziņa un rāda tiem abiem ņirgām tramvajā garu degunu. Skrube nosodoši groza galvu. Pārējie trīs smejas. Beidzot pavīpsnā arī Skrube, jo nav labi atrauties no kolektīva.

– Kāda debešķīga, vasarīga diena! – priecājas Olga.

Debešķīga, vasarīga, karsta diena. Karstumā kūst šokolāde, vist neļķes, svīst pieres.

Vanags atskatās.

– Vera Janovna, vai jūs negribētu novilkēt jaku?

– Nē, pateicos.

Vera Skrube sēž un atkal raugās pa logu – korekts, pelēks kostīms, korekta, sniegbalta blūze, korekta, gluda frizūra, nekorektas, saldkaislas neļķes. Olgas Brīvkalnes dziļajā kleitas izgriezumā viņa augstas krūtis.

– Vai jums tiešām nav par siltu, biedre Skrube?

– Man nekad nav par siltu. Esmu tāds cilvēks.

– Arī vasaru ne?

– Arī vasaru ne, biedrene Brīvkalne.

– Man atkal nekad nav par aukstu.

Olgai runājot, zelta pūsmēneši sārtajās ausu līpiņās izaicinoši zib un spīguļo kā turku zobeni.

Skrube ir mazrunīga, un Olga lūko sākt valodas ar Edvīnu. Bet Edvīnam tikai četras atbildes: «jā» un «nē», «lūdzu» un «paldies», jo viņu

mulšina redaktora sievas apaļais, siltais gurns, kas brīžam neviļus pieduras viņa sānam. Trijatā sēžot, nekāda īpaša plašuma te nav. Un Olga jūtas kā maizes klaipts – karsts, garojošs, nupat no krāsns izvilkti – starp diviem saltiem akmeņiem. «Vajadzēja iet sēdēt blakus Vanagam, tas vismaz ir dzīvs cilvēks!» viņa garlaikota domā.

– Vai pie jums tur var jau peldēties? – Olga vaicā, vērdamās Vanaga pakausī. «Viņš taču ir stingri pasirms, agrāk nebiju ievērojusi. Un pēc paaugstināšanas viņš sāks sīrnot vēl straujāk, to es zinu no pieredzes...»

– Pirmšķirīgi, dārgā Olga. Ūdens silts. Baltas smiltiņas. Lēzens pamats. Un, kad jūs iebriđisiet ūdenī, jums ap kājām saskries mazas zivtiņas.

– Kāpēc? – Olga naivi brīnās.

– Viņas tā dara aizvien, kad peldēties iet skaista sieviete.

– Neaizmirstiet, Žani, ka to klausās arī mans vīrs.

Olgas smieklī ir aizrautīgi, skaļi un, kā mēdz teikt, lipīgi. Atkal smejas visi, un atkal ar lūpu kaktiņiem pavīpsnā arī Skrube.

– Un, kad peldēties iet vīrietis, – Olga ķircina, – ko tad dara jūsu zivtiņas?

– Zivtiņas nedara neko. Bet uz saliņas tad sauļojas jaunas nāras.

«Cik labi, ka vismaz Olga iesāka šo pļāpāšanu,» domā Vanags, «citādi kā tādā bērū braucienā.»

– Kā mēdz teikt – katrai gaumei, jā? Jums Žani, vajadzētu strādāt «Intūristā» pie prospektu sastādīšanas. Katru grāvi jūs apdzejotu tā, ka ārzemnieki brauktu plūkdamiēs.

«Ko dara Skrube? Iepriecinoši – uzlabojusies sejas krāsa!»

– Apžēlojieties, kāds tad te grāvis, tā ir Daugava!

– Kad es ceļoju aizpērn pa Volgu ar...

Bet uz šosejas, nesdamiēs sazin kurp, pēkšņi uzskrien spīdīgi brūns teļš, Vanags strauji bremzē, Olga iesaucas: «Vai, kāds debešķīgs stulbiķis!» – un sabiedrība «Moskvičā» tā arī nedabū zināt, ko īsti piedzivojusi Vera Skrube aizpērn, ceļodama pa Volgu. Viņas lūpas sakniebjas plānas plāniņas, logam pievērstaīs skatiens saspringst, it kā tur, ceļmalā, būtu nez kas tāds, kas jāiegaumē uz visu mūžu.

Vanags pamet atpakaļ bažīgu skatienu.

«Pag, par ko viņa iesāka stāstīt? Vajadzētu pavaicāt, izrādīt interesi... ja vien varētu atcerēties, ko viņa iesāka, pirms tas dumjais govšlops uzdrāzās uz ceļa. Goda vārds, izvējojies! Un viņa tagad sēž piepūstusies, it kā es to teļu būtu pasūtījis tišuprāt!»

– Varbūt atvērt logu, Vera Janovna? – viņš vaicā ar apburošāko no saviem smaidiem. – Iekšā, liekas, ir smacīgi.

– Nepūlieties, Žan Arvidovič, – viņa atbild, raudzīdamās uz ceļmalas alkšņiem. – Negribu nevienam sagādāt neērtības.

«Kāda spartāniska, aizkustinoša pieticība... Laužas, vecā ragana! Vai gan brīnums, ka piecdesmit četru gadu laikā nevienam tā arī nav ienākusi prātā doma viņu apprecēt!»

– Kas nu par neērtībām! Es domāju, ka pārējiem arī nebūs iebildumu.

Vanags atver logu. Un nu automašīnā starp vecajām smaržām un smakām, kas braukušas par zaķiem no pašas Rīgas, ierodas jauns, kautrīgs bērzu aromāts.

– Vai jums nevelk par daudz virsū, Vera Janovna?

– Pateicos, ir ļoti labi, – Skrube atbild un drusku pasmaida. – Uzreiz tik svaigi.

Vējš mazliet plīvina viņas zēngalviņu, sakustina baltās blūzes apakles stūrus. Sausnējā roka ierasti ceļas, lai to sakārtotu, saglaustu matus. Neļķu ziedlapiņas dreb kā nervozas skropstas.

– Te pa kreisi, kur garais dūmenis, ceļ jauno trikotāžas kombinātu. Vera Janovna, jūs laikam no savas vietas nevarat to saredzēt?

Trikotāžas kombināta jaunceltne jau redzēta ne vienu vien reizi, bet uzmanība glaimo. Skrube atbild savu parasto: «Pateicos, man ir ļoti labi,» taču plānajos vaigos saplaukst mazs priecīgs sārtumiņš.

Brīvkalns kūpina pīpi. Bet Olga... Olga beidzot tomēr atradusi kopīgu valodu ar Edvīnu. Izrādās, ka var itin veikli tērzēt arī tad, ja viens no sarunas biedriem atbild gandrīz vienīgi ar «jā» un «nē».

«Tādai tarkšķei kā Olga tas pat zināmā mērā izdevīgi,» Vanags savā nodabā paironizē.

– Un kopš tā laika jūs arī strādājat par fizikultūras skolotāju? – aizmugurē skan Olgas dzīvā balss.

– Jā.

– Bet vai tad tiešām mūsu laikos kāju nevarēja salāpīt tiktāl, lai...

«Ar savu metodi viņa līdz Viršiem izvilks no Edvīna visu biogrāfiju,» Vanags domā tālāk. «Jurists tomēr paliek jurists. Un, patiesību sakot, notariāta kantorī viņas vietā varētu kvernēt arī kāds cits. Apstiprināt dzimšanas apliecību un diplomu norakstus, pirkšanas un pārdošanas līgumus, spiest zīmogus...»

– Bet ne jau katrs sportists var strādāt par skolotāju? Vai tā nav, biedri Zēberg? Tur taču nepietiek, sacīsim, ar bicepsiem un tricepsiem, jābūt arī pedagoga talantam, jāmil bērni...

– Tā jau laikam ir.

«Milēt bērnus – tas ir abstrakts jēdziens. Es varu milēt tikai kaut ko konkrētu, noteiktu. Es varu nemilēt bērnus vispār. Neviens to nevar, arī Edvīns ne, un tā auskaru zibinātāja ne. Divdesmit trīs gadus es zināju, ka man ir dēls, bet arī tas bija abstrakts jēdziens. Neviens nevar milēt neko abstraktu. Pat dievu ticīgajiem nācās konkretizēt, piekarot viņam bārdu un uzraujot kājās sandales...»

– Žan Arvidovič, vai tur priekšā tas jau ir Ņeguma tilts?

– Patiešām, tas ir Ņeguma tilts, un mēs, kā saka, strauji tuvojamies mērķim, – Vanags atbild, domādams savu.

«Divdesmit trīs gadus man pat neradās interese par viņu, kā itin nekāda interese nerodas par tiem miljoniem bērnu, kurus mēs mūžā potenciāli varam radīt, bet neradām...»

– Vai tu laivu sarunāji? – iejautājas Brīvkalns.

– Elza būs nokārtojusi.

«Sabiedrība, paldies dievam, atdzīvojas,» konstatē Vanags, iztraucēts no pārdomām, galīgi liekām un pilnīgi nevietā.

Ūdeņu tuvums padara Brīvkalnu nemierīgu, logam pievērsta. Skrubes skatiens nav vairs tik kokains un sasprindzis, un Olga stāsta Edvīnam:

– Es arī kādreiz gribēju kļūt skolotāja. Biju vecākā no četrām māsām. Autiņus un auklēšanu nācās iznest uz saviem pleciem. Bet vēlāk viss salikās citādi. Saprotiet, Edvīn... Ja jums nav iebildumu, teikšu vienkārši «Edvīn».

– Jā.

– Un jūs sauciet mani par Olgu.

– Vai tas būs ērti?

– Jūs mani uzskatāt par tik vecu?

Un automašīna atkal pielīst ar Olgas aizrautīgajiem smiekliem.

Vanags pamet skatienu sāņus, uz Brīvkalnu. Ir greizsirdīgs? Nav greizsirdīgs? Sfinksas neizdibināmā seja aiz zilgana dūmu plīvuriša, ko klieidē vējš.

«Jābūt vai nu fanātiskai pārliecībai, pilnīgam aklumam vai absolūtai vienaldzībai. Vienam no trim. Vai es tā sēdētu, pakškinādams pīpi kā simtgadīgs vecis, ja mana sieva smietos tā kā Olga? Lai gan... Ar Elzu tas pilnīgi neiedomājami. Arī fantāzijai vajadzīgs reāls atbalsta punkts.»

– Starp citu, es jau esmu vecmāmiņa! – negaidīti paziņo Olga.

– Nevar būt!

– Tomēr, tomēr. Pirms desmit dienām manai meitai piedzima dēls. Vakar pārvedām mājās. Četri kilogrami simts piecdesmit gramu!

– Cik tad gadu jūsu meitai?

Veras Skrubes tonis un sejas izteiksme tāda kā cilvēkam, kas sagatavojies dzirdēt ko netikumīgu.

– Drīz būs divdesmit viens.

– Agri.

– Labāk agri nekā vēlu.

Skrubes vaigos saplaukst divi sarkani plankumi. Redzams, Olgas vārdos viņa saklausījusi kādu mājienu.

– Tā vis nesakiet, – viņa atbild un atkal sakniebj lūpas.

«Vēlreiz piepūtās! Un pilnīgi bez iemesla. Īsti klimaktērija untumi. Elzai būs grūti,» Vanags domā ar bažām, bet balsi jautri stāsta:

– Tas ir pat amizanti – būt pieaugušu bērnu vecākiem! Es jums pastāstīšu vienu starpgadījumu. Nākam šoziem ar Sarmu no Dailes teātra, abi zem rokas – bija traki slidens. Uz Stučkas ielas stūra stāv divi pienapuikas uz tādām grīlīgām kājām. Kā ejam garām, šie noskata Sarmu, pēc tam pablenž uz mani. Tad viens piebiksta otram un nobrēcas tā paskaļi: «P-p-paskaties, kādu jauniņu un s-s-smuku nokantējis, v-v-vecais āzis!»

Atkal, tāpat kā iepriekš, visi skaļi smeļ, lūpu galiņiem tik tikko pasmaida arī Skrube.

«Nabaga Elza! Ciemiņi sakomplektējušies pēc Noasa šķirista principa: no katras sugas pa vienam. Kaut nu izietu labi!»

Iziet tomēr labi.

Izdzirdusi tuvojamies automašīnu, Elza iznāk pagalmā. Līdz kaklam sapogāta gaišzila kleita, mazliet vizuļojoša kā zivs sāns. Rūpīga, kaut arī paštaisīta (ar Sarmas palīdzību) frizūra. Liekie apaļumi iegrozoti korsetē. Kārtīga, laipna namamāte, kas izgājusi sētsvidū sagaidīt mīļos ciemiņus. Kas viņā vairs pazītu to drusku iereibušo, vieglprātīgo meitieti, kam šorīt gribējās dejot? Kas viņā uzminētu to skumjo, bālo sievieti, kura vakar Ogrē ilgi stāvēja un nespēja izlaist no rokām māla krūzi – vēsu kā akmens, melnu kā pārņģļojies koka stumbenis?

Ceļa likumā iznirst «Moskvičs», un Elza sauc:

– Sarma, tie ir mūsējie!

No lieveņa, uz kāpnītēm kā Pelnrušķīte nozaudēdama vieglo kurpīti (ak, šī bezpapežu sandaļu mode!), izskrien Sarma, kas atbraukusi uz Viršiem jau pusdienlaikā.

Jā, tie ir «mūsējie». Atsprāgst durtiņas, kāpj laukā cits aiz cita, sa-gumzījušies un atviegloti. Olga apkrīt Elzai ap kaklu, nobučo uz vaiga, Brīvkalns skūpstā roku. Vera Skrube kā vēlīga karaliene pastiepj šauro

plaukstu. «Apsveicam», «Novēlam», paciņas, sainīši, apvītuši ziedi, pusizkususi šokolāde, sametusies torte, pudeļu šķinda, staniola čaukstēšana. Aizraudamies vankšļ suns Ziedulejās.

Smaidi, Elza! Elza smaida.

Aicini taču ciemiņus iekšā!

Un Elza aicina ciemiņus iekšā. Bet atbraucēji nemaz nevēlas istabā, šepat esot ļoti jauki.

– Nekur nav tik burvīgs meža gaiss kā jūsu Viršos, – skaļi jūsmo Olga. – Un ko jūs te audzējat, Elziņ? Zināt, man arī patīk pakašāties pa dobēm. Alfrēds apgalvo, ka man esot sliecība uz naturālo saimniecību.

Olgai viegli smaidīt, viņai viss iznāk dabiski, pat pavulgārais «pakašāties» izripo apaļš un mīksts kā pūpols.

Elza jau grib stāstīt par kannām, ko iestādījusi, tādām pašām kā Brīvkalnu vasarnīcā jūrmalā. Atskatās. Edvīns ar Sarmu nes mantas, Vanags kravājas pa bagāžnieku. Bet Vera Skrube... Vera Skrube stāv sētsvidū kā vientuļš koks, un tikai vējā pland svārku mala.

– Vai, dārgā Vera Janovna!

Skrube atļauj, lai viņu apsēdina, atļauj, lai dzirdī ar dzērveņu morsu, pagrabā atvēsinātu sarkanu morsu ar citrona šķēlīti kā mazu, dzeltenu sauli.

«Svētais tēvs tiem laipni ļāva

Bučot savas tupeles...»

Kādas mulķības var ienākt prātā!

– Varbūt mazu maizīti, iekams sēdisimies pie vakariņām?

– Jūs esat ļoti laipna, Elza Jakovļevna. Pie jums es vienmēr jūtos tik labi.

Elza sēž uz soliņa līdzās Skrubei. Soliņš ir šorīt noberzts, kāpnītes ir šorīt noberztas, grīda ir šorīt noberzta. Kājas drusku pietūkušas potītēs, un Elza tās pūtinādama šūpo. Mazliet, jo stipri šūpot kājas ir nepiedienīgi.

– Atbraucām labi. Žanis Arvidovičs bija tik uzmanīgs.

«Svētais tēvs tiem laipni ļāva

Bučot savas...»

Ienāk kaut kas prātā un griežas riņķī, kā suns, ķerdams asti. «Kur es to esmu lasījusi un kad?»

Vanags vairs nekraujas pa bagāžnieku, viņš ir beidzis piņķerīgo noņemšanos, ko ieteica pārdevēja puķu veikalā. Rozes, svaigas un stingras, kā tikko no dārza. Vanags apskauj Elzu, noskūpst uz lūpām. Deviņas tumšsarkanas rozes tvirtiem ērkšķainiem kātiem. Saņemot tās, viņa sadur pirkstu.

– Kādas skaistas! – nenoturas Skrube.

Vanags smaida. No pušuma Elzas pirkstā nokrīt zemē sarkana asinlāsīte. Mute vēl sajūt sauso, cieto lūpu pieskārienu.

– Jūs, Elza, esat laimīga sievietē! Vīrs tā jūs mīl! – Olga atklāti priecājas.

Un Vanags smaida. Elza nolaiž plakstiņus. No pirksta pil otra asinlāse. Elza skatās – vai nenopilēs uz kleitas. Nē, nokrīt samīdītā, sabradātā zālē.

– Vai neiesim tomēr iekšā? – viņa beidzot saka. – Galds ir klāts.

– Sākt ar ēšanu ir mietpilsoniski, – iebilst Olga. – Es te veicu nelielu organizatorisku darbu bez jūsu ziņas, Elziņ. Pielauzu Alfrēdu, Edvīnu, Sarmu... Vispirms ejam izpeldēties!

«Netaktiski!» nosodoši domā Skrube.

– Kā vairākums nolemj! – skaļi sauc Vanags.

Trešā asins pīlīte pamazām sarec uz pirksta ādas. Dārzā čalo Olga. Un bez mitas, līdz aizsmakumam rej un rej suns Ziedulejās.

– Un mēs, Vera Janovna, – Elza vaicā, – iesim uz Daugavu vai neiesim?

Skrube pateicīgi uzsmaida viņai par šo «mēs», neveikli pajoko:

– Neatrausimies no kolektīva...

Garākās rozes zieds pieskaras pie Elzas zoda. «Kādēļ tik kvēli sarkanām puķēm ir tādas vēsas ziedlapiņas? Vajadzētu dedzināt kā oglēm...»

– ..lai gan peldēties ārsti man aizlieguši, Elza Jakovļevna.

Elza iedomājas, cik skumji sēdēt krastā, kad citi plunčojas un šļakstās, un saka:

– Es arī nepeldēšos.

– Aiz solidaritātes vai aiz aukstuma? – atplaukdama Skrube jautā un domā: «Kāda patīkama sievietē!»

– Aiz aukstuma, – atbild Elza un domā: ««Svētais tēvs tiem laipni ļāva...» Atcerējos. Tas ir no Pumpura «Lāčplēša»..»

Tagad, kad mīkla atminēta, uzmācīgā divrinde vairs nemoka Elzu.

«Tas ir par pāvestu un par Kaupo...»

Mīkla ir atminēta, un burvestība lauza.

Elza ienes rozes istabā. Mazā brīvdabas izrāde beigusies, un rozes var likt ūdenī. Guņas tulpes. Skrubes neļķes zemū nokārtām galvām, kā piedzērušās. Žaņa svaigās, krāšņās, dzīvespriecīgās rozes.

«Jūs, Elza, esat laimīga sievietē...»

Vīrs abas istabeles ir par šaurām tik daudzām greznām puķēm.

«Vīrs jūs tā mīl...»

Neļķes nedrīkst likt rožu tuvumā, tāpēc Elza tās uzceļ uz palodzes. Rozes uz galda – uz sniegbalti klātā viesību galda starp pudelēm, salātu traukiem, šķīvjiem un glāzēm. Sarma meklē otru peldcepuri, Olgai, tīrus dvieļus. Staigā šurp un turp, bezpapēžu sandales kladz kā klabatas.

– Tu arī nāksi, Elziņ?

– Jā.

Pulkstenis tikšķ. Tip, tip, tip, tip... Spodri logi, spodri aizkari, spodri galdauti. Ož pēc rasola un majonēzes.

– Zini, Sarmīt, bet rozes nezin kāpēc nesmaržo.

Paraugās atpakaļ: Sarma ir projām. Un nav tiesa, ka rozes nesmaržo, tā nemēdz būt. Gluži vienkārši rasols ož stiprāk un majonēze arī.

– Tikai, Alfrēd, lūdzu, vismaz šoreiz bez tām mūžīgajām makšķerēm, – pa logu dzirdama Olgas balss. – Naktī jāņojiet ar Žani pa upmalu, cik tik. Bet tagad tas būs vienkārši netaktiski pret Elzu.

Brīvkalns kaut ko paklusām bubina. Piekrīt? Nepiekrīt? Nevar saprast.

– Tā taču ir Elzas dzimšanas diena, nevis vienkāršs pikniks.

Brīvkalns atkal bubina.

«Šodien ir mana dzimšanas diena!» nez kuro reizi atceras Elza.

– Ē-elza, gājuši!

– Jā-ā! – viņa atsaucas.

Aiziedama palūkojas: vai viss kārtībā? Viss kārtībā, itin viss. Tikai mazliet smeldz kājas un drusciņ spiež korsete.

Jautrā, skaļā kompānija dodas uz Daugavu. Pa priekšu Olga Brīvkalne starp vīru un Edvīnu. Aiz viņiem Vanags starp Elzu un Veru Skrubi. Nopakaļ kā nastu nesējs, stiepdama pītu plastmasas somu ar dvieļiem un peldkostīmiem, iet Sarma.

Elza palūkojas atpakaļ:

– Sarmīt, nāc pie mums? Ko tu viena?

Bet ceļš četriem par šauru. Diviem, jā. Trijiem, jā. Taču ceturtajam jābrien pa sirmajām vērmelēm. Smilšainais izkaltušais ceļš put. Zem katra gājēja kājām paceļas palss mutulītis. Vanags iet zem rokas ar Elzu. Bet, kad Skrube nedaudz paklūp, viņš paņem aiz elkoņa arī to.

Skrube atvairās:

– Nemaz nevajag, gan jau es pati...

Drusku pietvīkst, bet vaļā neraisās.

Sarma atskatās. Zaļš mežs, pelēkas ēkas, dzeltenīgs ceļš. Debesis riņķo liels putns, met lokus virs Ziedulejām un Viršiem. Pirmajā trijniekā jautri čalo Olga. Otrajā trijniekā kaut ko paklusām stāsta

Vanags, un Vera Skrube nopietni un cienīgi loka mazo galviņu, tikai auss gliemežnīca gluži sārta, meitenīgi sārta, jo iet zem rokas ar vīrieti ir reizē patikami un neveikli.

Sarma raugās augšup – kājas smiltis ģeņģerē pa savam prātam.

– Palūkojieties! – viņa sauc un rāda uz debesīm.

Tie seši pagausina soli: «Kas? Kur? Kas tas ir par putnu?»

– Stārķis laikam.

– Cik skaisti!

– Vai jums neliekas aizdomīgi, ka stārķis riņķo tieši pāri Viršiem?

– Nesarkstiet, Elziņ!

– Redziet, kā planē, nemaz nekustinādams spārnus!

Stārķis slīd pelēcīgajās, viegli aizdugušajās debesīs, aizlido garām blāvajai saulei un atkal atgriežas – kaut kas lepns, brīvs, atraisīts ir viņa lidojumā, un ir grūti atraut skatienu.

«Visu var aizstāt... Zaļas pļavas ar stārķi, stārķi ar tumšu dermatina somu, somu ar...»

– Ko tu tik klusa un domīga, miļā Elza?

– Ak, nemaz! – un viņa smaida, jo ir nepieklājīgi būt klusai un domīgai, ja atbraukuši ciemiņi. – Nepavisam, – viņa piebilst un vairs neveras augšup, bet uz priekšu, kur upmalā, pacēlus galvu, meklējina Guņas kaza.

– Sarmīt, kur tu paliec?

– Es nāku, – atskan balss aiz muguras.

Arī Sarma vairs nelūkojas uz augšu un pieliek soli. Somas rokturis tikami gurst sauļā. Pa pinuma spraugu ziņkārīgu galvu pabāzis ūdenstermometrs. Izkritis. Nē, neizkrit. Klanās soļu rakstā, piespiedis stikla sānu grabošam ziepju trauciņam. Runājas Olga ar Edvīnu, runājas Vanags ar Skrubi, runājas ūdenstermometrs ar raibu ziepju trauciņu – visi runājas.

– Miļā Elza, Vera Janovna ieteic, lai mēs pie mājas iestādot smilšu-ērķšķi. Esot kaut kādi tur vitamīni un...

– ..A un Cē, Žan Arvidovič.

– Jā, – Elza saka. Viņa droši vien sacītu «jā» arī tad, ja Vera Skrube būtu ieteikusi iestādīt banānkoku vai eikaliptu.

– Tu esi kādreiz redzējusi tos smilšuērķšķus, miļā Elza?

– Nē.

Viņa gandrīz piebilst: «Miļais Žani.» Un kāpēc ne? «Miļā Elza», «miļais Žani». «Mums labi padodas brīvdabas izrādes, miļais Žani.»

No Daugavas uzdvieso valgums. Pāri ūdeņiem, metāliski atmir-dzēdama, skrien viegla ņirboņa. Aizšaujas bezdelīga kā melns zibens.

Bet kur tad stārķis? Debesis ir tukšas, pārvilkta ar pelēcīgu, gludu zīdu un tukšas.

Olga pirmā novelk kleitu, aizsviež kurpes, brien ūdenī, raugās lejup platām, vērigām acīm.

– Bet kur tad ir jūsu zivtiņas, Žani?

Zem kājām tikai viļņu sagrumbots pamats, rievains kā jauns veļas dēlis, gliemežu izsliedētas iedobītes, ūdenszāles kā tumšas mežģīnes.

– Jūs taču solijāt zivtiņas.

Raibā peldkostīmā iespīlēts, apaļīgs stāvs, dzimumzīmīte uz pleca, «turku zobenu» zeltainie zibšņi, lielas, brūnas bērna acis.

«Kādas zivtiņas?» domā Elza.

«Kas tās par zivtiņām?» nesaprot Sarma.

– Mums nūdien derētu kādas zivtiņas. Ēsmāi, – atminas Brīvkalns.

– Proza! – Olga nopūšas.

Visi atģērbusies. Pusplikoņu tauta, peldkostīmieši. Visi atģērbusies, vienīgi Elza un Skrube ne. Sēž maliņā uz avīzes, jo Verai Janovnai ir glieti pelēki svārki, uz kuriem zaļi zāles traipi izskatītos nejauki. Skroderu un šuvēju mākslas šedevri guļ krastmalā čupiņās vai karājas uz ceriņu zariem. Apvērtēšanai pieci puskailli ķermeņi. Labi gribot, vainas atrast viegli, katram savu. Redaktora sievai peldkostīms varēja būt pāris izmēru lielāks, jo nav vairs tie gadi, lai varētu šitā izspīlēt savus jaukumus. Vanags, protams, ir stalts un pievilcīgs vīrietis, taču sāk jau iezīmēties vēderiņš, toties redaktors Brīvkalns sporta biksēs ir smieklīgi tievs un balts. Priekšniekam ar tādu figūru nav ieteicams peldēties kopā ar padotajiem. Sarmas krūšturis vairāk simbols nekā apģērba gabals (un vēl komjauniete!), bet šim Edvīnam... tos kaprona peldu trijstūrīšus mūsu vieglā rūpniecība pēc rietumu parauga sākusi ražot tādus, ka godīgai sievietei kauns skatīties... Sēžot labi pašutos pelēkos vilnas svārkos krastmalā uz avīzes, nepavisam nav grūti atrast katram savu vainu, nepavisam...

Peldētāji sabrien ūdenī, šļakstās un smeļ. Ziedulejās bez apstājas vankšķ suns. Guņa taču varēja ņemt un ieslodzīt vismaz šķūnīti!

– Ārsts man teica – tikai vannā, un lai nebūtu ne mazāk, ne vairāk par trīsdesmit septiņiem grādiem. Es papriekš vienmēr izmēru, – Vera Skrube stāsta Elzai. – Sirds man nav īsti laba, un vēl tā aknu ciroze.

No ūdens kāpj kalmju smarža.

«Gribētos vismaz iebrist,» Elza apcer, «bet nebūs taktiski atstāt viņu!»

– Un pavasarī analizē atrada asinīs cukuru.

Elza raugās, kā Edvīns māca Olgu peldēt.

– Nebaidieties bāzt galvu ūdenī. Tas ir pirmais, kas jāiegaumē, lai... Drošāk, drošāk, nesliktiet, es jūs turu!

– Ai, man kut!

Smiekli. Rejas. Varavīkšņainas šlakatas.

– Par ko jūs smaidāt, Elza Jakovļevna?

Elza iztrūkstas. Kā, vai tad viņa smaidīja? Ir augstākā mērā nepieklājīgi smaidīt, kad otrs stāsta, ka analizē atrasts asinīs cukurs.

– Nē, es tāpat, – viņa mulsi taisnojas – Tātad ārsts jums atrada asinīs...

– Jā, cukuru. Man cauru mūžu bija bail no diabēta. Manam tēvam...

«Žanis nemaz nedrīkst tik tālu peldēt,» Elza raizējas, vērodama, ka Vanaga gaišā galva un Sarmas koši sarkanā peldcepurīte šūpojas ūdenī jau netālu no saliņas. «Ja nu kas notiek...»

– Gan raksta, ka mūsu dienās viss ārstējams, bet man viens pazīstams dakteris teica, ka diabēts...

Pa otru krastu aizlokās vilciens. Tāls, aicinošs svilpiens pārlido pāri ūdeņiem un iekrīt silā.

– Edvīn, es laikam nekad neielauzišos, – šļakstinādamās aizelsusies sauc Olga. – Alfrēds man mācīja peldēt jau pirms divdesmit diviem gadiem!

– Pēc jaunākās metodes...

– Ai, es grimstu!

Vilciens nozudis. Tikai virs meža svītras ceļas un gaist dūmi, ceļas un gaist.

– Man izgādāja ungāru preparātu. Es tikai baidos, lai no tā neceltos asinsspiediens. Lasīju, ka vajag izvairīties no ogļhidrātiem. Jūs klausāties, Elza Jakovļevna?

– Jā, es klausos.

– Jūs nelasījāt par ogļhidrātiem?

– Nē. Man ir dzelzs veselība, – Elza atbild ar smaidu, kā juzdamās neērti, ka viņai ir dzelzs veselība tai pašā laikā, kad nabaga dārgajai Verai Skrubei...

– Arī Ļevam Nikolajevičam bija...

– Kādam Ļevam Nikolajevičam?

– Tolstojam. Arī viņam bija, kā jūs sakāt, dzelzs veselība, tomēr...

– Visi mīrsim, Vera Janovna. Visi.

– Tā ir demobilizējoša runa. Mūsu veselība pieder sabiedrībai, un mūsu pienākums rūpēties par to.

Vanags ar Sarmu griežas atpakaļ, un Elza uzelpo. Raugās tālumā, aptvērusi ceļgalus rokām. Saliņa ūdenī peld kā pinkaina kažokādas cepure. Grišļi un niedres. Pelēki, kā apburti vecu ēku pamati.

Olga, izkāpusi krastmalā, slaukās. Brīvkalns bradā pa līcīti, pūlēdamies pamanīt grunduļu vai vismaz mailišu baru. Edvīns skaistiem, slaidiem vēzieniem peld dziļumā.

– Tur kādreiz bija mūsu mājas! – ne no šā, ne no tā ieminas Elza.

– Kur? – nesaprot Olga.

– Uz saliņas. Lai gan toreiz tā nebija sala, bet tikai tāds paugurs. Un dārzs nogāzē. Kad appludināja, mums piešķīra zemi kalnā, kur Virši tagad.

– Vai jums kādreiz nesametas žēl? – Olga jautā, vilkdama pār galvu gaišzilu kombineju.

– Žēl? Nē, laikam nav... Es tad biju tikko piedzimusi un neko neatceros. Bet māte atminējās. Izskatījies ļoti skaisti, stāvi krasti un ievas. Plosti nākuši no pašas augšas, un te, pie Ķeguma, bijušas krāces... Edvīns pērnavsar nolaidās ar akvalangu mūsu kādreizējā pagrabā.

– Cik aizraujoši, Elziņ!

– Viss esot apglumējis, pa daļai aizbrucis, pilns ar gliemežiem... Kad ūdens līmenis stipri zems un nav vēja, dažreiz, braucot ar laivu, var saredzēt ābeļu celmus.

– Un tomēr mazliet bēdīgi, – Olga saka un sukā matus.

– Bet te, kur mēs tagad sēžam, bijuši Zieduleju pamati.

– Un es domāju, ka tie ir akmeņi.

– Nē, tie ir mūra gabali. Redziet, tur ceriņu krūms un ābele. Ceriņi vēl zied, bet ābele augļus vairs nenes, par vecu.

Krastā iznāk Vanags ar Sarmu.

– Uh, piekusām līdz nāvei!

– Jūs esat labs peldētājs, Žan Arvidovič!

Vanags, lēkājot uz vienas kājas, krata no ausīm ūdeni.

– Biju, Vera Janovna.

– Briesmīgi gribas ēst, – atzīstas Sarma. – Nācis nu tas Edvīns sausumā.

Tā, beidzot arī Edvīns malā, un visi dodas atpakaļ. Tāpat kā iepriekš. Pirmajā trijniekā Olga ar Edvīnu un Brīvkalnu. Otrajā trijniekā Elza ar Vanagu un Skrubi. Nopakaļ Sarma. Tikai šoreiz somu viņa nenes, jo Elza teica:

– Edvīn, esi taču džentlmenis.

Edvīns ir džentlmenis un nes somu.

Viss ir tāpat kā iepriekš. Mekšķina Guņas kaza, put ceļš, debesis ar dūmaciņu pārvilkta. Vienīgi stārķa nav. Un jautrais bars virzās ātrāk, jo gribas ēst.

9. NODAĻA

– Uz Elzas veselību!

Septiņas zila stikla glāzes piesit cita citai sānu. Kuru reizi jau? Piekto? Sesto? Nojucis.

Tagad tu būsi ļoti, ļoti veselīga, Elza!

«Jā, tagad es būšu vēl veselīgāka,» viņa domās piekriet, bet balsi nesaka – balsi pateikti, šie vārdi izklausītos izaicinoši.

Septiņas vienādas zilās glāzes. Divās konjaks, četrās rislings, vienā esentuki septiņpadsmit.

Elza vēro, kā Vanags rosās, dzer, tērzē, stāsta anekdotes, apkalpo dāmas. Ne vārda par redakciju, ne vārda par paaugstināšanu, ne vārda par tulkojumiem – viss laba takta robežās. Jautrs, saskanīgs pulciņš, kas sanācis vienkārši tāpat, papriecāties, jo Elzai ir dzimšanas diena.

Vanags pārprot viņas skatienu.

– Šodien var, mīļā Elziņ, nelūkojies tik pārmetoši. Tu jau esi mans labais sargeņģelis, tomēr šovakar drikst.

«Pasaki to vēl skaļāk, mīlais Žani, jo varbūt visi nedzirdēja!»

Viņš noliecas un skūpst Elzai roku.

Viņa veras Vanaga mazliet izspūrušajā pakausī.

Viens sirms mats, divi sirmi mati...

Sirdī neievilņojas gluži nekas, it kā cieta, auksta čaula būtu apkārt.

..trīs sirmi mati, četri sirmi mati... Skan balsis, skan dakšiņas pret šķīvjiem. Kāpēc neieskanas neviena jūtu stidziņa? It kā sirds vietā būtu ielikta bezveidīga māla pika, sakaltusi un ķeburaina, kuru neviens nav nogludinājis rūpīgiem, saudzīgiem pirkstiem.

Viņš paceļ galvu, klusām pārmet:

– Nerādi taču tik skābu seju!

– Mīļā Elza, – viņa tikpat klusu piebilst.

– Ko tu teici?

– Neko, – viņa saka smiedamās.

Atdziest cepetis, sasilst rasols.

– Varbūt tomēr malciņu viņa, Vera Janovna?

– Nē, nē... nē. Ārsts man teica, ka...

Sarma iedarbina magnetofonu.

Paziņo:

– Uzmanību – letkiss!

– Lūdzu, lūdzu visi! Vera Janovna, lūdzu arī jūs!

– Es neprotu, vai jums prāts!

– Tas ir ļoti vienkārši. Redziet! Viens, divi, viensi, divi, trīs...

– Un jūs to dabūjat gatavu ar savu slimo sirdi? – Skrube pirmoreiz iesmejas skaļi un īsti.

– Es... Vera Janovna... vairāk cenšos ar kājām... – viņš saka, mazliet aizelsdamies. – Viens divi, viensi...

– Jūs esat mazdrusciņ ieskurbis, Žan Arvidovič.

– Un tāpēc jūs atsakāties, Ve...

– Ne tāpēc, ne tāpēc! Priekš manis tas vienkārši par strauju. Ja nu valsi...

– Sarmīt, tev ir kāds valsis? – viņš sauc pāri istabai, izvelk mutautiņu, slauka seju. – Tomēr arī man laikam par strauju.

Viņš stāv Skrubes priekšā, liels un stalts, pat savā ziņā skaists ar visu sirmumu, piecdesmit gadiem un jau grūti noslēpjamo vēderiņu. Vera Skrube pēkšņi sazin kāpēc jūtas nedroša, tāda pavisam maza savā zemajā krēslā.

– Valsis! Kas pasūtīja valsi?

– Un tagad, Vera Janovna? – Vanags pusbalsī vaicā, noliekdamies pie viņas.

Skrube pietvīkst.

«Kāpēc viņa sarkst?»

– Pabīdīsim krēslus nost.

Viņš apliek roku ap Skrubes tievo vidukli. Zem delnas nez kādi cieti izciļņi – korsete ne korsete? Skriemeļi ne skriemeļi? Vanags valse mazliet smagnēji, taču brīvi, droši. Veras Skrubes blūze žilbinoši balsnī pret pietvīkušo seju un kaklu.

«Man laikam vajadzēja sākt ar Elzu. Bet ko var darīt, ja tā iznāca, nekādi ne...»

– Vai tas jums neatgādina jaunību, Žan Arvidovič?

– Ko, lūdzu?

– Vai tas jums neatgādina...

– Jaunību? Nē. Es laikam vēl nejūtos vecs, – viņš bezbēdīgi izmet.

– Nu, vīrieša mūžs jau relatīvi garāks, – viņa piezīmē, ne īsti ar nožēlu, ne īsti ar skaudību.

– Lai nu kurš to teiktu, tikai ne jūs, Vera Janovna.

– Ko jūs! – Skrube nomurmina un mulsi novēršas.

– Ja var dejot valsi ar tādu vieglumu, tad runāt par kaut kādu pagājušu jaunību ir vienkārši...

– Man jau reibst galva.

– Vai no esentuki? – viņš labsirdīgi pazobojas.

«Cik viņa gara un plakana! Tāda sajūta, it kā dejotu ar spundētu dēli!»

Skrube nopūšas.
 «Vai šī vecā grezele nenodarbojas ar telepātiju?»
 – Vai jūs ko sacījāt?
 – Nē... es tāpat, – Skrube skumji nopūšas, raudzīdamās pār Vana
 naga plecu. – Cik žēl, ka viss kādreiz beidzas.
 Galva patiesi nedaudz reibst no griešanās. Sejas, sejas, sejas...
 – Kas, Vera Janovna?
 – Viss.
 – Visu var atkārtot.
 – Nē.
 – Kālab ne?
 – Visu nevar. Piemēram dzīvi, Žan Arvidovič.
 – Vai tad jūs gribētu atkārtot dzīvi? – Vanags cenšas to pavaicāt
 rotaļīgi, tomēr neizdodas noslēpt izbrīnu.
 Viņa neatbild. Nezina ko atbildēt, vai negrib.
 «Vai viņa vēlētos vēl piecdesmit četrus tādus vienmuļus gadus?
 Brr! Vai arī viņa censtos, kā saka, dzīvi «pārspēlēt par jaunu?»»
 – Jums taisnība, beidzas viss, – viņš pajoko, kad valsis izskan.
 Skūpstā Skrubei roku un ved uz vietu, saņēmis aiz elkoņa. Viņa iet
 viegli, pat graciozi, vaigi kaist.
 Bet kur tad Elza? Laikam aizgājusi uz virtuvi pēc kaut kā...
 – Šeiks! – sauc Sarma. – Biedri, vai tad neviens nedejos šeiku?
 Redaktor, es jūs uzlūdzu!
 – Bet, mīļais bērns, tādu danci es dzirdu pirmo reizi.
 – Tas ir gaužām vienkārši. Paskatieties!
 Sarmas melnīgsnējās kājas sarkanās kurpītēs sakustas. Straujāk,
 straujāk. Zib un ņirb. Papēži spalgi, izaicinoši ribina grīdu.
 Knakš, knakš, knakš.
 Sārtā mute paveras, liekas, tūlīt atskanēs skaļš, liksms sauciens.
 Knakš, knakš, knakš...
 Bet, nē, neatskan. Sarma attopas, aplaiž apkārt skatienu, mulsi sa-
 stomās, spīvā gaisma acīs noslāpst.
 – Nu tā, – viņa saka it kā apdzisdama.
 «Cik Sarma līdzīga Ludmilai!» Vanagam atkal negaidot ienāk
 prātā.
 – Šitā miņāties un lēkāt es arī varu, – paziņo Brīvkalns. – Atļaujiet
 tikai novilkēt svārkus!
 «Bērni nezina kāpēc nav padevušies līdzīgi man. «Viņam ir tikai
 tavs zods,» rakstīja toreiz Nora, «tavs stūrgalvīgais zods, Žani.»»
 Brīvkalns ar Sarmu dejo šeiku.

«Vai man ir stūrgalvīgs zods?... Atradis, par ko lauzīt galvu!»
Olga ar Edvīnu dejo šeiku.

– Un mēs, Vera Janovna? Redziet, cik labi ar jaunajām dejām jau iet redaktoram!

Abi smejas.

– Nu, redaktoram, Žan Arvidovič...

– Jūs gribat sacīt, ka redaktoram vienmēr jābūt lietas kursā par jaunumiem, vai ne?

– Jūs esat liels zobgalis! Starp citu, vai tas taisnība, ka jūs paaugstinot?

– Ar jūsu muti runā pats allahs!

– Tātad taisnība? Jums ir... ēverģēlīgs garastāvoklis!

– Un ēverģēlīgais garastāvoklis kūda mani izdzert ar jums glāzi vīna!

– Nē, nē, es jau teicu.

– Arī par to ne, ka mani ceļ par Brīvkalna vietnieku?

– Jūs sākat lietot neatļautus paņēmienus.

– Lai kļūtu par Brīvkalna vietnieku?

– Ak nē jau! Lai piespiestu mani dzert vīnu.

«Apžēliņ, šī vecā kūka koķetē!»

– Vienu, tikai vienu. Nu, tad par jūsu...

– Nē, par jūsu paaugstināšanu, Žan Arvidovič!

Ting – kling! – piesitas glāzes.

– Par mūsu sadarbību, dārgā Vera Janovna.

– Tango! – sauc Sarma. – Es gribu redzēt, kurš aizbildināsies, ka neprot tango.

Skrube dzer sīkiem malkiem, piešķiebusi galviņu. Šaurajā sejā savāda, sveša tiksmie, bērnišķīga ziņkāre un slepenas bailes.

Sarma ar Edvīnu dejo tango.

– Vēl mazlietiņ, jūs taču neko nedzērāt, kā tāds zvirbulēns! Nu, Vera Janovna...

Olga ar Brīvkalnu dejo tango.

– Un mēs, Vera Janovna?

– Es nezinu... – viņa atbild, un viņas acis ir platas un spožas.

«Bet kur gan ir Elza?»

Laukā, ķiršu pavēnī, stāv Zieduleju Marss, ko vakara pusē saimieki palaiduši izskrieties. Aumaļām plūst un plūst pa atvērtajiem logiem smaržu straume. Svaigas baltmaizes smarža ir viegla kā pūka un aizviļņo gar purnu un ausīm, tik tikko pieskardamās tumšajām ūsām. Klona maizes smarža nokrīt pie kājām kā garoza un paliek

guļam zālē. Šķiņķa dūmainais smārds kņudina degunu kā tur ielidis knislis, bet cepeša brūnais aromāts laidelējas līdzīgi putnam: planē zemū, zemū gar pašu purna galiņu, lai pēkšņi negaidot uzspurgtu gaisā. Trīc melnās ūsiņas, labpatikā samiedzas brūnās acis.

– Ko tu šeit dari, Mars?

Viņa pirmā doma – bēgt. Bet tad viņš pazīst Elzu.

– Tagad tu esi atnācis...

Iekšā švikst zoles pret grīdu, sazvanās glāzes. Kaut ko sauc Vanags, iesmejas Olga, noblarkšķ atstumts krēsls. Aumaļām plūst un plūst pa atvērtajiem logiem skaņu straume.

– ..bet pirmīt tu rēji bez apstājas. Apniki riedams.

Viņš vienīgi pakustina asti.

– Vai tā var, Mars?

– Uzmanību – tvists! – istabā atskan Sarmas skaļā balss. – Dzied Emīls Dimitrovs!

Debesis no pamales līdz pamalei aizvilkušās ar netīru vati. Nozībsnī.

Ritmā klauz dekotāju soļi aiz sienas.

Zībens uzplaiksnī vēlreiz.

«Būs negaiss,» Elza domā, salīgi nodrebēdama kā dzestrumā, lai gan ir ļoti silts, pat sutīgs.

Jauna zībens šautra pāršķeļ pelēkās debesis.

– Nāc virtuvē, es tev iedošu kaulu!

Nemierīgi iešalcas pilādzis sētsvidū. Sāk bailīgi sarunāties priežu galotnes.

– Nav labi ubagot kaulus, vai ne, Mars?

Tumšs un dobjs pērkona grāviens.

– Dzīvē nav labi ubagot itin nekā, vai ne? Un tomēr kaut kā iznāk. Tev... un arī man... pa reizei.

Strauji sakrēslo kā saules aptumsuma laikā.

– Elza!

Viņa paklusām atsaucas Vanagam.

– Elza, vai tad tā var? Tu aizej un pazūdi.

Grāviens. Vēl viens grāviens.

– Tuvojas negaiss, – viņa saka.

Uz debesu fona lokās tumšās, skujainās galotnes kā melnas, pinķainas galvas.

– Pēc tevis jautā, bet tu...

– Tēva laikā, redzi, vienreiz iespēra tur tai lielajā priedē.

Mežs vēja brāzmā iekliedzas kā izbiedēts.

– Ja tu esi greizsirdīga uz to... uz to veco graustu, tad tas, maigi izsakoties, izskatās komiski, lai neteiktu vairāk.

– Drīz sāks lit.

Vējš izrauj aizkaru ārpusē, un tas plīvo un pland loga ailē kā balta liesmu mēle.

– Bet kur palika suns?

– Kāds suns?

– Suns. Viņam vajadzēja kaulu... mīlais Žani.

– Nebiju domājis, ka tev tik ātri reibst, – viņš pazobojas. – Nu, nu, neskaisties. Šodien tu esi jubilāre un nedrīksti dusmoties.

– Šodien es drikstu smaidīt.

Nokrīt pirmās lāses. Noplakšķ smiltis, zālē, ābelēs, jumtā, rupjas un smagas.

– Tu salīsi, Elziņ, – Vanags saka un apliek viņai roku ap pleciem.

«Cik viņam smaga roka!» Elza domā.

Atkal uzplaiksnī, atkal dārd.

– Niķosimies rītā, labi? – viņš mierina kā bērnu. Noglauda viņas vaigu, uz kura uzkritusi lietus pīle. – Nevajag, Elziņ. Tas taču skandāls!

Silta, mīksta delna glāsta matus, seju.

Pērkona dārds pārveļas pāri debesīm. Lietus čaboņa atgādina daudzus tālus čukstus.

– Ceturtdien mani apstiprinās. Atpūtīsimies pēc tam abi, atvilksim elpu. Arī es... arī es viss esmu kā uzskrūvēts. Man brīžam vairs netur nervi.

Vanags pievelk Elzu klāt, un viņa, it kā pamazām atslābdama, lēni piekļaujas.

«Kāda sajūta ir mušai, kad tā slikt sīrupā? Kāda sajūta ir mušai, kad tā...»

«...un tā sirsniņ',

ko viņ' mīlē,

lai dzīvo sveiks!»

– Klusāk, kāds klauvē!

– Neviens nekļauvē. Vējš grabina durvis.

– Cik šausmīgs negaiss!

– Pilsētā pērkons nekad neliekas tik baigs. Nograndina pār jumtiem, un nekas. Bet te viss klauudz, šņāc un dārd.

– Nu, klauvē, kad es jums saku.

– Kas tad te nāks tādā lietus gāzē?

– Ei, dzīvā dvēsele, neskribinies un nāc iekšā!... Redziet, neviena nav!

- Elziņ, ej un paskaties!
 – Kā tad, kā tad! Jums, Žani, ir tipiska stiprā dzimuma pieeja: tik-
 līdz draud briesmas, dāmām priekšroka!
 – Kādas briesmas! Nekļūsim smieklīgi.
 Aiz loga šķeļ zibens, pērkonā grandiens tricina rūtis.
 – Nebīstieties, Vera Janovna, mums ir zibensno...
 Atkal...
 – Dārdina vienā gabalā!
 – Man stāstīja, ka negaisa laikā vajagot nodzēst uguni, tad neie-
 sperot.
 – To būs izgudrojuši milētāji, lai tumsā netraucēti varētu iz-
 bučoties.
 – Beidziet, zobgaļi! Tik bargs laiks.
 – Labāk dziedāsim! «Vien' zaļ' pudel' karājas pie sien's...»
 – Pārtrauciet šo stulbo dziesmu! Alfrēd, tiešām kauns klausīties...
 Elza pieceļas un iziet laukā. Virtuvē. Priekšnamā. Vējverī. Garš
 stāvs melnā lietusmēteli. Viņa gandrīz iztrūkstas.
 – Labvakar, es laikam esmu nepieklājīgi vēlu?
 – Ak jūs, Jurgī! Nepazīnu, pat nobijos. Ko tad nenācāt iekšā, durvis
 taču vaļā, – viņa labsirdīgi baras.
 «..Bet, ja vēl vienu pudeli piekārtu klāt,
 Tad div' zaļ's pudel's karātos pie sien's...»
 – Jums ir ciemiņi?
 – Daži vīra darba biedri. Atbrauca. Laikam stipri salijāt?
 – Izskatos pēc ūdensšurkas, jā? No pieturas skrēju skriešiem. Bet
 nu gāž gan!
 «Div' zaļ's pudel's karājas pie sien's,
 Div' zaļ's pudel's karājas pie sien's,
 Bet...»
 – Domāju, ka nemaz nebūsiet.
 – Agrāk netiku. Dabūju zirgu, vagojām kartupeļus. Tēvs vēl nav
 isti uz kājām.
 – Esmu jau gandrīz aizmirsusi, kā vago kartupeļus...
 «..ja vēl vienu pudeli piekārtu klāt...»
 – Dodiet mēteli, te ir nagla!
 «Tad trīs zaļ's pudel's karātos pie sien's...»
 Nočikst durvis.
 – Elza, kur tu atkal pazudi? Kas tur ir? Ā... Jurgīš!
 Viņi sarokojas.

Zibens baltajā gaismā abas sejas uznirst nedabiski bālas un stingas. Atvērto durvju ailē vēja pieliekts pelēks, izspūris pilādzis. Apdziest, viss apdziest. Un tumsa tagad ir bieza un melna kā darva.

«Trīs zaļ's pudel's karājas pie...»

– Nāciet iekšā, būsiet Elzas ciemiņš.

– Tā tad jums tomēr ir kaut kas tāds...

– Nevis nekonkrēts «kaut kas», bet pavisam konkrēta dzimšanas diena.

– Jūs mani drusciņ piemānījāt tad, autobusā?

– Tiešām – drusciņ...

«..tad četras zaļ's pudel's...»

– Mazu uzmanību! Ieradies vēl viens viesis! Jurģis... kaimiņš. Iepazīstieties!

Bezgalīgā dziesma par zaļajām pudelēm pie sienas pārtrūkst pusvārdā.

– Tas ir mūsu redaktors! Viņš savās slejās kā dievs tas kungs var cilvēku celt jebšu nogrūst pišļos.

– Beidz, Žani, – un redaktors pastiepj Jurģim četrstūraino, cieto plaukstu. – Brīvkalns.

– Un šī ir pasaules skaistākā vecmāmiņa... pēc Marlēnas Dītrihas – Olga Brīvkalne. Tālāk – tulkotāju karaliene Vera Skrube...

– Žan Arvidovič!

Elza skatās Vanagā izbrīnījusies. Drudžaina, pārgalvīga, mākslota jautrība. «Kas ir ar Žani?»

– Jurģi, nāc pie manis! Šeit taisni ir vieta.

– Khm, khm.

– Nekrešķiniet, redaktor, te patiešām ir brīva vieta.

– Elziņ, sadabū vēl vienu glāzi! – lūdz Vanags. Tad nepacietīgiem, lieliem soļiem dodas pats pie skapja – čaukstinās, šķindinās.

– Laid, – Elza saka, – tu saplēsi. Ko jūs, Jurģi, dzersiet – vīnu vai konjaku?

– Un ko citi? – viņš smaidīdams atjautā un veras apkārt.

«Kāds viņam gaišs, labs skatiens!» domā Elza. «Sarmai laimējies.»

Māju dimdina pērkonu grāvienu. Sienas čikst, grab, knikšķ.

– Vai beidzot tas nepāries? – klusām bažijas Skrube, palūkodamās nez kur augšup, uz griestiem.

Varētu taču kāds atminēties, pateikt mierinoši: «Viss pāriet...» Bet neattopas neviens, nesaka neviens.

Vanags ielej Jurģim.

Tinkš-tinkš-tinkš, – pudeles kakliņš nervozi piesitas glāzei.

Intermēdija

- Uzmanīgāk, Žani Vanag, jums dreb roka!
- Pateicos par aizrādījumu.
- Nu, tā. Jūs lieliski valdāt pār sevi. Seja mierīga, tikai mazliet pietvikusi, bet to var saprast... Konjaciņš. Acis metāliski vēsas bez skurbuma migliņas. Lūpas savilkta smaidā. Oficianta smaidis. Garderobista smaidis. Šveicara smaidis.
- Jūs tā mani noraksturojāt, ka...
- Es tikai aizmirsu jūsu stūrgalvīgo zodu.
- Zodi vienmēr ir vienādi, tie ir, tā sakot, ar raksturu – nepakļaujas garstāvokļiem.
- Žani Vanag, Vera Skrube garlaikojas...
- Lai viņa iet pie...
- Klusāk! Te nu bija – nupat nopriecājos par jūsu pašsavaldību, un uzreiz: «Lai viņa iet pie...»
- Man ir apriebies!
- Jurģa ierašanās jūs satraukusi. Nesaprotu, par ko jūs nervozējat, – neviens taču nezina. Vai bīstaties, ka no klātesošajiem kāds varētu samanīt līdzību? Nav pamata. Jau toreiz Nora rakstīja, ka dēls neesot atsities tēvā. Un tagad – es nūdien neredzu līdzību.
- Jums tā liekas?
- Nu, lūk, jūs uzelpojāt. Un Jurģim ar Sarmu... Tādas jaunības aizraušanās nav ilgstošas.
- Jūs domājat?
- Tā jūs pats vienreiz teicāt.
- Man vienmēr kļūst aukstas kājas, kad es iztēlojos, ka viss varētu nākt gaismā. No mietpilsoņu redzes viedokļa, kā viss, kas neatbilst pierastajām normām...
- Tā ir slimīga fantāzija, Žani Vanag. Tā liecina tikai par jūsu pārpūlētajiem nerviem. Jurģa tuvumā jūs uzvedaties nemierīgi kā slepkava.
- Bet es taču neesmu slepkava!
- Kā saka, gluži otrādi.
- Jūs kļūstat ironiska, autore...
- Žani Vanag, nesēdiet tā. Sabiedrība var nodomāt, ka jūs – piedodiet! – esat iekampis pavairāk. Dejojiet! Iemāciet tvistū Verai Skrubei! Ka Jurģis nedejo, tas ir saprotami, bet ka jūs... Klusējat?
- Skrubei taisnība – dzīvi nevar atkārtot.
- Un jūs gribētu?

– Es nezinu... Ja Brīvkalns aizies uz Zinātņu akadēmiju, varbūt par redaktoru iecels mani. Tas ir maksimālais, ko varu sasniegt. Profesora smadzeņu man nav. Un rakstītājs, kā jau zināt, esmu kļuvis kusls.

– Jūs runājat tikai par iecelšanu. It kā iecelšana būtu visa dzīve.

– Esmu vienmēr baidījies kļūt par tādu Edvīnu. Tā ir pelēkā masa, skrūvītes, ritentiņi. Jā, jā, bez tiem nevar iztikt, bet vēstures grāmatās viņu vārdus neieraksta.

– Kā sauca to cilvēku, kas nodedzināja templi, lai viņa vārdu ierakstītu vēsturē?

– Esmu aizmirsis... Kāds briesmīgs negaiss!

– Baidāties, ka neiesper?

– No pērkona baidās tā vecā grezele.

– Un jūs? No kā bīstaties jūs? No nāves?

– No nāves es bīstos tikai tad, kad ir sāpju lēkme. Bet tam ir fizioloģisks pamats. Visvairāk mani biedē krišana.

– Saprotu.

– Zināt, kā mūs audzināja tēvs? Mēs bijām divi brāļi, es un...

– Leons?

– Jā. Par kopīgām blēņām mūs sodīja tā – vienu pēra un otram lika skatīties. Vieglāk bija tam, kuru pēra... Jo tas, kas skatījās, nemitīgi mocījās ar domu: «Nākamreiz es. Nākamreiz mani.» Esmu redzējis, kā cilvēkus atceļ...

– Pie daudz kā var pierast.

– Bet ne visi. Cits, piemēram, – piedodiet par naturālismu! – droši rakņājas morgā pa liķu iekšām, cits ģībst no šī skata vien.

– Un jūs tātad esat no tiem, kas ģībst?

– Acīmredzot jā.

– Neņemiet ļaunā, bet, ja man ļautu izvēlēties, es sev labāk gribētu parastas, dabiskas bailes no nāves...

Grāviens... un tumsa.

– Vai!

– Mierīgi, Vera Janovna, tūlīt dabūsim sveci.

Apdzisusi elektrība. Apstājies magnetofons. Klusums ir dziļš un melns. Tikai vienmuļi čabina jūmtā lietus, klauvē pret rūtīm, grabinās pelēkiem pirkstiem.

– Iespēra transformatorā vai stabā. Elziņ, vai tev nav kāda svece?

– Virtuvē vajadzētu būt kādam galiņam.

Notinkšķēdama apgāžas glāze.

– Neplēsiet traukus!

- Velna tumsa.
- Pipmaņi, uzraujiet sērkociņu! Ai, tā ir mana kāja!
- Kas šeit mētā apkārt savas kājas?
- Tumsā cilvēku stāvi kustas sveši un ķēmīgi. Kā rēgi. Tikai balsis dzīvas. Vārdi, nopūtas, smieklī, izsaucieni. Zibens gaisma izrauj spokaini bālas, sastingušas sejas.
- Vai, tūlīt būs atkal!
- Bet grandiens pārveļas pāri Viršiem, aizripo piekusdams, pieklusdams. Un atkal grabinās lietus.
- Vai tiesa, ka zibens saspertu cilvēku vajagot uzreiz ierakt zemē?
- Ja tuvumā ir zārks, tad to var.
- Ņirgas!
- Pārtrauciet runas par nāvi, tāpat jau neomulīgi. Nu, kur ir gaisma? Cauru vakaru kūpina kā dampji, bet kad vajag sērkociņus...
- Sērkociņš noskrapst. Mazā, dzeltenā liesmiņa klusi, satraukti plīvo kā dzīvība. Ēnas, ēnas, ēnas... Pland uz sienām, aug un plok, un kustas kā melni viļņi.
- Ir pat savā ziņā romantiski, tikai diemžēl nevar dejot.
- Liesma apdziest.
- Elziņ, kā ir ar sveci?
- Es nevaru tā uzreiz atrast, – viņa atsaucas no virtuves.
- Vanags atkal uzrauj sērkociņu. Skatās. Acis, acis. Plati ieplestas, nedabiski spožas – visās gail un deg uguntiņas atspulgs. Skrubes acis. Brīvkalna acis. Edvīna acis. Sarmas acis. Jurģa acis. Jurģa acis...
- Tumsa.
- Negaiss, liekas, attālinās, – ar atvieglinājuma nopūtu ierunājas Skrube.
- Pērkons tā bieži paiet – ar vienu grandiozu spērienu. Zināt, tas ir tāpat kā dusmās – pietiek triekt pret sienu šķīvi: noskan lauskas un cauri, izlādēšanās notikusi.
- Tu, Žani, teoretizē vai stāsti no savas pieredzes? Elza, cik servīzes viņš jums saplēsis?
- Te būs ko uzdegt, – Elza saka, ienesdama pavisam strupu, druknu sveces galiņu.
- Nošvirkst trešais sērkociņš. Svece deg, viegli kūpēdama.
- Cik jūs bāla, Vera Janovna!
- Viņa mulsi pasmaida. Roka ceļas, lai saglaustu izspūrušo zēngalviņu, sakārtotu nošķiebušos apkakliti.
- Kauns atzities, kā nobijos, – viņa rāmi stāsta, jo sveces gaisma ir nomierinoša un laba. – Man likās, ka tiešais trāpījums. Viss notika tik

strauji, ka nepaguvu neko citu izgudrot. Pirmā doma: tiešais trāpījums! Un tikai pēc tam atjēdzos, ka pērkons.

– Kas tas ir – tiešais trāpījums?

– Tas ir tad, kad bumba, Sarmīt, krīt tieši uz tavas dumjās galviņas.

– Skaidrs, papu. Tikai vai nevarēja bez... epitetiem?

– Jūs esat bijusi frontē, Vera Janovna?

– Jā. Sanitāre. Bet nevajag par to runāt...

Būtu iznācis labs tosts, piemēram, «Par bijušajām frontniecēm» vai tamlīdzīgi, bet aprautais, kā ar cirvi nošķeltais «nevajag par to runāt»... Un ieilgst neveikls klusums, kad neviens nevar īsti attapties, ko un kā teikt, kā salāpīt sarunu, un vienīgais glābšanas riņķis ir pudele.

Aiz loga pa brīdim zibeņo, bet pērkons kļuvis gurdāks, ierūcas bez istām dūsmām kā paēdis, samiegoties suns. Tikai lietus bungo vēl uzstājīgāk, kaļ un kladzina pret rūtīm kā dzenis.

– Agrāk ļaudis daudz vairāk baidījās no pērkona, – saka Elza, novākdama tukšos šķīvjus. – Mana vecāmāte sēdēja gultā un, kamēr pārgāja negaiss, skaitīja pātarus, lai neiesper mājā.

Šķīvji šķind un kladz. Elzai kustoties, liesmas mēle raustās, metas sāņus kā tramīgs zvēriņš.

– Un es pati lidu ar visu galvu zem segas. Zibeni tad neredzēja, bet likās, ka ar ratiem kāds brauktu pa jumtu.

– Velns nav tik melns, kā viņu mālē. Mūsu dienās...

– Bet transformatorā taču iespēra.

– Manas mātes mājas nodega negaisā līdz pamatiem, – saka Jurģis.

– Jā? – Vanags savādi vaicā. «Cik dīvaini – nodegušas Dārdedzes...»

Ārs iegaismojas no zibens. Un pērkons? Pērkona vairs nav. Nevis zibens, bet rūsa, klusā gaisma. Kādā krāsā ir skumjas? Skumjas ir kā rūsa, bāli dzeltenas.

– Un tāpēc jūs aizbraucāt no Dzērbenes, ka nodega mājas?

– Nē, tas bija pavisam citā pusē, Lubānā, mātes jaunības dienās. Uz Dzērbeni mēs pārcēlāmies tikai ap piecdesmit trešo gadu, kad tēvs sāka strādāt par atsveķotāju.

– Tātad jūsu māte bija no Lubānas?

– Jā.

Jurģis veras Vanagā. Acīs divi spoži atspulgi, divas rāmi degošas guntiņas.

«Tūlīt viņš vaicās: «Un kas tad ir?»»

Nejautā.

– Vai tas tiesa, ka agrāk pērkona ugunsgrēkus baidījušies dzēst?

– To jūs, Sarma, būsiet salasījusies no brāļiem Kaudzītēm vai Apsīšu Jēkaba.

«Tā tad tas nav viņš!...»

– Miliši, svece drīz apdzisis.

– Tad iesim uz upi.

– Lietus pārstāj. Klusāk, paklausisimies, vai nav rāmāks!

Atkal maigi iegaismojas rūsa.

– Un kā sauc mājas, kurās jūs Dzērbenē dzīvojāt? – Vanags negaidot jautā un ātri piebilst: – Varbūt zinu...

– Vasariņi. Pēc iepriekšējo saimnieku uzvārda. Esat dzirdējis?

– Nē, – viņš īsi saka un nezin kāpēc piebilst: – Diemžēl ne.

«Man vajadzēja to pavaicāt toreiz, salnas naktī. Cik daudz nervu būtu aiztaupījis...»

– Vasariņa! – sauc Olga. – Pusi karaļvalsts par tādu uzvārdu!

– Kas jūsējam vainas?

– Ziniet, ir tādi uzvārdi, kā... khm, khm... dāmas, cerams, neņems ļaunā. Piemēram...

– Alfrēd, neiedrošinies!

– Mājas cenzūra!

«Tā tad tas nav viņš,» Vanags domā ar atvieglinājumu un divainu nožēlu. Ar atvieglinājumu – jā. Bet kāpēc ar nožēlu? Kālab ar to, Žani Vanag?

«Es nezinu.»

Vanaga pirksti virpina zilās glāzes kājiņu. Šaudīga gaisma met dziļas ēnas sejā, ievēl kā ar ogli. Krunciņu, vēl vienu krunciņu, vēl vienu krunciņu...

Cik jūs jau esat vecs, Žani Vanag!

«Visu laiku es slepeni cerēju, ka tas nebūs viņš...»

Rūsa noplaiksnās tik tikko manāmi.

– Ļautiņi, mūsu Žanis kūko!

Bet tanī brīdī liesma sāk raustīties, uzstīdz tieva kā matiņš balta strūkļa.

– Dziest!

– Tagad – pie skalu uguns.

– Sāk jau svīst gaisma. Atveriet logu!

– Jūtiat? Ozons!

– Uz upi, uz copi!

– Tādā slāpjumā: brr! Man varētu piemaksāt.

– Bet mūsu Žanis nolūzis.

Žani Vanag, sakiet taču kaut ko, iesmejieties, citādi jūs patiešām noturēs par...

Viņš skaļi iesmejas un mundri sauc:

– Kurš te cēla par mani neslavu?

– Lāči, puķes! Negāziet apkārt vāzi!

Aiz loga virmo sudrabaini pelēcīga gaisma. Viešņas apguldītas. Jurgis aizgājis uz māju. Vanags ar Brīvkalnu un Edvīnu maksšķerē. Elza beidzot ir brīva. Zem rokām ātri plok netīro trauku blāķis. Brīva kā putns... Aust rīts, dzimšanas diena galā.

Elza, vai tu juti, ka tev bija dzimšanas diena?

Viņa pasmaida. Ak, juta jau gan un jūt vēl tagad – visi kauli kā salauzti.

Virtuves logs vaļā. Rožaina pamale un oļģumelnas koku galotnes. Šķīvji pusbalsī šķind, nograb karotes – pierasta, ikdienišķa šķindēšana un grabēšana. Guņas šķīvīši ar neaizmirstulēm, Marutas šķīvīši bez neaizmirstulēm, tasītes ar zelta maliņu, tasītes bez zelta maliņas.

No āra plūst dzestrums un ūdeņu valgme. Tālumā, laikam pie Naģes, iepogojas lakstīgala, tik tikko sadzirdami raksturīgie locījumi un klakšķi. Elza nodreb no vēsuma. Lielais maizes šķivis cienīgi nobūkšķ pret galdu. Glāzītes iečivinās kā izbiedēti zvirbuļi. Tā, un vienai no zilajām peka nost! Labi, ka no pašu traukiem, nevis no Zieduleju.

Debesis ievizas perlamutra krāsā. Neviena mākonīša, nevienas zvaigznes. Negaiss norimis, nakts pagājusi. Palikusi tikai migla ielejā un zila stikla peka. Trauki, spodri mirdzēdami, kārtojas žāvētāja res-tītēs, Elza slauka rokas dvielī. Viss padarīts. Mundri dzied kaimiņu gailis. Tikai Virši kā izmiruši.

Garām iedama, Elza ielūkojas Sarmas istabiņā. Klusums, dziļi elpas vilcieni, saldens puķu aromāts. Olga guļ un smaida miegā, zelta auskari blāvi kā apsūbējuši. Liekas, tā ir tikai maza šķelmība, tūlīt melnās skropstas nodrebēs, plakstiņi pavērsies un... Nē, augstu cilājas krūtis, acis neatveras. Elza stāv un skatās, kā smaida aizmigusī Olga. Nemaņa, ka smaida arī pati.

Aiz sienas iekāsējas Skrube, un Elza dodas uz otru istabu.

– Jūs, Elza Jakovļevna?

– Neguļat?

– Svešā vietā man grūti aizmigt. Varbūt varētu palūgt glāzi ūdens. Ieņemšu pulverīti.

Elza atnes, uz labu laimi, novārītu. Skrube nočaukstina papīrīti, ieber pulveri mutē. Uzdzer malku ūdens.

Balsnī palagi. Aizkars kā palsa migliņa. Maigi iesārta gaisma, kāda ir tikai īsi pirms saules lēkta un vēl sapnī. Uz spilvena vīd Skrubes seja ar plaši atvērtām acīm.

– Man nevajadzēja dzert vīnu, – viņa ieteicas. – Alkohols ir inde manām aknām. Bet Žans Arvidovičs pierunāja. Viņš tā prot pierunāt...

Un viņa negaidot paklusām iesmejas. Elza stāv un klausās, kā laimīgi smejas Vera Skrube. Beidzot saka:

– Varbūt pulkstenis jūs traucē? Žanis arī ilgi nevarēja pierast. Vai arī rožu smarža? No dažu ziedu smaržas pat sāpot galva. Es iznesīšu ārā.

– Nevajag.

Uz grīdas papīrītis kā balts taurenis.

– Kad man palika piecdesmit, no izdevniecības sadāvināja visādus ziedus... – Skrube atkal iekāsējas.

– Jūs būsiet saaukstējusies krastmalā.

– ..bet man nekad neviens nav dāvinājis sarkanās rozes.

Elza klusē, vienīgi zem kājām šņirkst grīdas dēlis.

– Bērnu namā mēs tādi bagātņieki nebijām. Un, kad studēju Hercena pedagoģiskajā institūtā, saslimu vienreiz vasarā. Tad man atnesa paša plūktas margrietiņas. Veselu klēpi. Nācās aizņemties spaini no kopmitnes komandanta... tādu baltu cinkota skārda spaini...

Skrube savādi smaida, lūkodamās Elzai garām. Viņas plānās, bālās lūpas gausi kust.

– ..un arī frontē nebija sarkanu rožu.

– Bet vēlāk?

– Viņš krita...

Ko lai saka? Teikt, ka dzīve vēl nav galā? Vai apgalvot, ka var aizvadīt mūžu arī bez sarkanām rozēm, jo...

«Kāpēc es to nevaru pasacīt? Es taču tik labi protu melot.»

– Pāries, – ierunājas Elza un pati attopas. «Kas pāries? Slimība? Bēdas? Dzīve?»

Lielais sienas pulkstenis čakli skaita sekundes.

– Kas pāries? – vaicā Skrube kā pamoždamās.

– Tāpat, vienkārši ienāca prātā... Varbūt atnest miega zāles? Man vēl atradīsies kāda tabletīte lumināla.

– Baidos pierast. Centīšos aizmigt tāpat. Domāšu par kaut ko labu...

Viegli iečikstēdamās, aizveras durvis. Ak pareizi, durvis Elza tomēr aizmirsusi ieelļot. Tātad visu viņa tā arī neatcerējās. Elza dodas uz

klēti, kur klātas guļvietas viņām abām ar Sarmu. Pagalmā apstājas. Lec milzīga, sarkana, starojoša saule. Pāri sētšvidum krit pīlādža ēna, kas atgādina stārķi.

Klēts durvis arī čīkst, pat vēl spalgāk un uzstājīgāk. Bet klēts durvīm arī jāčīkst.

– Elziņ?

– Kāpēc tu vēl neguli, Sarma?

– Nezinu. Biju gandrīz aizmigusi, bet kaut kur skribinās pele.

Elza izģērbjas, palien zem segas. Piepūšamais matracis līgans kā vilnis, palagi vēsi kā ūdeņi.

– Vajadzēs uzlikt slazdiņu, – viņa saka.

– Zieduleju Minka jau mūsu peles neķer. Skrāpējas, ņaud un laužas laukā.

Sarma paklusām iesmejas. Elza skatās: guļ, salikusi rokas aiz galvas, tumšas matu šķipsnas kā brūnas krāsas strūklas uz spilvena baltuma.

– Kas ir, Sarmīt?

– Atcerējos, kā tā vecā pūce ar papu flirtēja. Ģību aiz smiekliem.

«Kādēļ Sarmas mutē šis «flirtēja» izklausās tik rupji?»

– Viņa arī guļ un nevar aizmigt...

– Nu, blusu mums nav!

– ..tāpat kā mēs abas.

Kad Sarma sagrozās, saliekamajā gultā ikreiz kaut kas metāliski noklankšķ.

– Es jau saprotu, ka Skrube ir vajadzīgs cilvēks, tomēr komiski noskatīties.

«Kādēļ mani tā iztrūcina vārdi «vajadzīgs cilvēks»? Pie tiem sen bija laiks pierast. Sen. «Svētdien pie mums pusdienos X. Viņš, Elziņ, ir vajadzīgs cilvēks. Pa svētkiem mēs iesim pie Y, viņi ir vajadzīgi cilvēki.» «Kālab man kļūst baigi, kad to saka Sarma?»

Saliekamajā gultā atkal noskan atspere.

«Cik vienkārši, ja var pateikt: Šodien pie mums atnāks X. Viņš ir mans draugs.» Un vairāk neko.

Tīrie palagi sasildami dvašo svaigumu. Kāds klusums! Tikai zilītes aiz sienas kaļ lemešus.

«Bēdīgi ir būt tikai vajadzīgam cilvēkam. Varbūt glaimojoši, bet bēdīgi.»

Cauri putekļu smakai uzvējo tikko sajūtama ābolu smarža. Nespodrā rūs klēts gala sienā ir zaļi izrakstīta ar krūmu zariem un lapām.

– Bet Jurgis aizgāja...

Sarma vēl aizvien guļ tāpat: rokas aiz galvas, vērdamās augšup. It kā cits kāds, nevis viņa būtu pateicis šos vārdus, cits, nevis tas, kas sacīja «vajadzīgs cilvēks».

– Man gribējās uz upi, bet, kad viņš aizgāja, pārgāja vēlēšanās, – tas izskan ļoti rūgti.

– Jurģa tēvs slims ar angīnu.

Sarma neko neatbild.

– Pēc kāda laika tas, Sarmīt, kas tev šodien liekas bēda, šķitīs kā laba atmiņa, – Elza iesāk mierinādama. – Tu atcerēsies, kā mēs abas gulējām klētī, kā pa lodziņu spīdēja rīta gaisma. Čivināja putni, bet tu nevarēji aizmigt, jo Jurģis bija aizgājis. Uzlēca saule, un vēl tu nevarēji aizmigt. Un tev liksies, ka klētī smaržoja pēc āboliem. Tu vairs neatcerēsies, vai apcirknī tiešām glabājās āboli, tikai atminēsies smaržu. Beidzot tu atskārtīsi, ka bija tikai jūnijs, taču smarža tikpat paliks.

«Vai arī es nedzīvoju vairs tikai no atmiņām? No atmiņām pārtiek, kad nav nākotnes. Bet man ir trīsdesmit trīs gadi. Jau un tikai...»

Kāds viegli piesit pie rūts kvadrātiņa. Elza paceļ galvu no spilvena. Aiz loga grozās mazais kalējs – zilite.

– Es nezinu, – Sarma domīgi saka. – Grāmatās mīlestība ir pavisam citāda. Liela, īsta. Romeo un Džuljeta. Viņi nežēloja viens otra dēļ dzīvību. Bet te... Gavs nāk slaucama, un viņš aizskrien. Kaut kāda angīna – un prom. Mīlestībai taču nav nekādas daļas ne par govīm, ne par angīnām.

– Un tu spētu milēt tādu, kam viss cits vienalga? Kas varētu stundām nikt pie upes, labi zinot, ka tēvs mājās slims?

– Bet tur taču ir arī tās abas meitenes. Un galu galā Jurģis nav nekāds vergs.

Tā ir tā pati balss, kas teica «vajadzīgs cilvēks». Un Elza klusē.

– Kāpēc tu neatbildi, Elziņ?

– Tu runā tikai par to, kas tu esi viņam. Bet ne vārda – kas viņš ir tev.

– Bet viss taču tāpat skaidrs. Un es domāju, ka manas... nu, jūtas dod tiesības prasīt... Tas, bez šaubām, izklausās avīžnieciski – nu, prasīt iejūtīgu izturēšanos.

«Vai mīlestība kādreiz dod tiesības arī prasīt? Vai tā nedod vienu vienīgu tiesību – atdot visu?»

– Tu kļuvi tik savāda, Elziņ. Tev laikam nāk miegs?

Elza neatbild nekā.

– Ko mēs strīdēsimies, Elziņ, vai ne? – Sarma izlīdzinoši ieteicas.

– Vai tad mēs strīdamies?

– Nu, redzi, tu skaisties.

Elza, neklusē, pasaki visu, ko tu domā! Vienreiz taču tas jādara!

Un, klausoties zilišu mundrajā tinkšķēšanā, viņa skumji, bezcerīgi atzīst:

«Un ko tas līdzēs? Ko tas vērsīs par labu? Ir par vēlu...»

«Moskvičs» jau izbraukts uz ceļa. Olga noskūpst Elzu. Skrube sniedz vēsu, sausu roku. Elza raugās viņas sejā: vai nenodrebēs kaut muskulītis? Nenodreb. Piekļājīgs, atturīgs, oficiāls smaids. Redakcijas vadītāja, «tulkotāju karaliene». It kā nebūtu bijis pagājušās nakts, laimīgo smieklus un sūrā bezmiega. Pelēkie vilnas svārkī nedaudz sagumzijušies, sauja šepat mežā salasītu kreimeņu pušķītis.

– Ļoti pateicos par viesmīlību, Elza Jakovļevna.

Rokas izšķiras.

Ko gan Elza vēl gaida? Viss ir pasacīts, kas tādās reizēs jāsaka. Pasacīts, pasmaidīts. Un aizgājusi nakts ir pagātne.

– Pie jums bija tik jauki!

Lūdzu, vēl piedeva! Nu gan vairs nav nekā, kas spētu ciemiņus aizkavēt. Trokšņaina sasēšanās mašīnā, jo sešatā ir traka šaurība. Ak jā, Skrube aizmirsusi lietussargu, un Elza ieiet istabā, atnes to. Tagad gan beidzot viss. «Moskvičs» sakustas. Brīvkalns aizved septiņpadsmit ķīšus, astoņus mēra asarus un vienu sapaliņu. Olga aizved skaistu, vienmērīgu iedegumu. Skrube aizved kreimenes un sasēdētus svārkus.

Elza attopas, ka vēl aizvien māj ar roku, lai gan «Moskvičs» jau nozudis likumā, un atgriežas istabā. Kārtīgi, pieklājīgi ciemiņi. Nekas nav izdedzināts, apliets vai sadauzīts. Un pat to vienīgo glāzi, kas gāja bojā uz viesmīlības altāra, saplēsa Elza pati. Viņa novāc «atvadu mīlasta» traukus. Vai, un rozes novītušas! Viņas bija četras sievietes, un vismaz vienai varēja ienākt prātā, ka ziedi jānones pagrabā vai jāaptin ar mitru avīzi. Galu galā tās taču bija Elzas puķes... Nu, labi, nemeklēsim vainīgo. Rozes novītušas, un tur neko nevar līdzēt. Elza ņem vāzi un iet uz virtuvi. Plīti vēl deg uguns. Viņa izvelk puķes un iebāž kurtuvē. Liesmas noplok, iečūkstas pagales. Bet viņai negribas izmest rozes atkritumu bedrē pie kartupeļu mizām, lauskām un asakām. Kaut kā žēl. Un viņa ņem krukli, maisa ogles, papūš, uzmet pāris sveķainu skalu. Sulīgie, vēl svaigie kāti pīkst ugunī, trumulis īgni klusē.

Gan jau sadegs. Ar laiku viss sadeg.

Elza plaši atver vaļā logus un slauka grīdas. Pa istabām skraida vēji, spēlē sunīšus, slēpjas aizkaros, rausta galdauta stūrus. Aiz gultas brūna

ķemmīte. Veras Skrubes manta. Vanagam būs iemesls aiziet uz izdevniecību...

Visu apdarījusi, viņa aizsien brezenta priekšautu, salūko kapli un dodas dārzā, jo pēc siltā, negantā lietus dobēs sadīgušas nezāles. Rušina irdeno zemi pirkstiem – tā ir valga, silta un melna.

Sētsvidū iegriežas automašīna. Elza izslienās un iet pretim.

– Tik ātri? Vai kaut kas notika?

Vanags smaidīdams atvaicā savu parasto:

– Kam tad vajadzēja notikt? Aizvzināju šepat līdz Ķeguma stacijai, braukt uz Ogri sešiem riskanti. Var uzkulties autoinspektoriem. Paskatījāmieš vilcienu sarakstā – tieši iet dizelis. Sasēdināju... Un ko tu rušķējies svētdienā?

– Tāpat, – viņa bezkrāsaini saka.

– Jāatpūšas, jāatpūšas... Noskraidījies kā suns. Jā, abas dāmas tevi varen slavēja atvadīdamās.

Viņš smiedamies raugās Elzā – stalts, elegants, labi izgludinātā uzvalkā un žilbinoši baltā kreklā, jau nedaudz iededzis un tālab it kā kalsnāks, vienīgi krunciņas ap acīm nodod negulēto nakti. Elza slauka zemainās delnas pret priekšauta brezentu.

– Atklāti sakot, iesākumā pat baidījies, ka šīs abas nesalecas. Šurp braucot, bija kā elektrizētas. Bet tev ir kaut kādas īpašas spējas, Elziņ. Pat to untumaino grēfieni aptini ap pirkstu. Izdevniecībā redaktori trīs un dreb viņas priekšā.

– Es viņu netinu ap pirkstu. Man no viņas nekā nevajag, – Elza saka, raudzīdamās projām. – Man viņas žēl. Viņa atzinās, ka neviens viņai neesot dāvinājis sarkanas rozes, un skatījās tā, it kā...

– Sarkanas rozes! Cepuri nost – tev ir biktstēva talants, Elziņ. Pat to tu no viņas izspiedi! Tāpēc jau aizbraucot skandināja katra vārda galā: Elza Jakovļevna, Elza Jakovļevna... Ielūdza pie sevis, uz Bulduriem, esot tāds jumta ūķis no vasarnīcu tresta. Ievēro, viņa tikpat kā nevienu nelūdza pie sevis mājās.

– Jūtos ļoti pagodināta.

– Kur ir tā dzeltenā flaneļa lupatiņa? Jānoslauka priekšlogi.

– Varbūt man vajadzēja pajautāt, kad ir viņas dzimšanas diena?

– Nu tu patiesi! Elza, beidz ņirgāties! Goda vārds, laikam esi greizsirdīga uz to garo slieku.

Viņa ļoti, ļoti rūpīgi slauka rokas priekšautā. Pēkšņi paceļ galvu, acis pilnas asaru:

– Ja tu zinātu... ja tu zinātu, kā man apnicis!

– E-elziņ, kas tad nu? Kāpēc tu raudi?

– Kā man aprieibušās šīs izrādes... šie vajadzīgie cilvēki... šī lieku-
liba... Es vairs nevaru izturēt!

– Nervi, nervi!

Elzas pleci raustās no elsām. Viņš apskauj tos, pievelk sev klāt,
tāpat kā vakar, negaisā.

– Nāc istabā! Nu, met to kapli pie joda!

Viņš slauka asaras no Elzas vaigiem.

– Nu, Elziņ, es vienkārši nesaprotu! Kas tad ir noticis tik briesmīgs?
Viss taču beidzās labi, un tu ne no šā, ne no tā... Elza, apmierinies,
rimsties... Vismaz neslauki seju ar netirām rokām. Elziņ...

Epilogs

– Netieku gudrs – kāpēc viņa raud?

– Tiešām? Tagad, pēc trīspadsmit kopdzīves gadiem ar jums, Žani
Vanag, viņa raud, un tas ir briesmīgi. Bet es bistos, ka vēl pēc trīs-
padsmit – varbūt pat pēc trim – viņa vairs neraudās, un tas būs vēl
briesmīgāk.

– Es jūs nesaprotu.

– Jūs esat tik neattapīgs? Agrāk to nevarēja teikt. Lai gan, visa šī...
epopeja ar Jurģi Baronu, atklāti sakot, gan liecina par pretējo.

– Patiesi. Tagad pat brīnums, kas ar mani bija noticis. Kaut kādi
sentimenta uzplūdi! Elementāras loģikas trūkums! Bābiska juteklība!
Kad atceros to salnas nakti – brr! – vēl tagad šermuļi skrien pār kau-
liem. Kā murgs. Cikstējos ar iedomu vējdzirnavām kā dons Kihots.
Brīnums, ka neaizdzīvojos līdz miokarda infarktām.

– Protams, ar jūsu slimo sirdi.

– Jā, ar manu slimo... Jūs zobojaaties, autore?

– Nē, kāpēc gan?

– Atminaties tās rindas, ko es kādreiz skaitīju Elzai? Paškritiski jā-
atzīst, ka tās pilnā mērā attiecas arī uz mani pašu.

– Piedodiet, bet man piemirsies. Kādas rindas?

– «Kad cilvēkam ir nelaimes par maz,

Viņš tā kā kaķis ar to spēlējas –

Pats ne vien ņaud, bet pats vēl arī pīkst...»

– Paldies, atcerējos.

– Labi, ka vismaz nenostādāju nekādas muļķības. Ziniet, toreiz,
kad viņš bija pie mums, tanī vakarā pirms salnas, es vienbrīd gandrīz
novaicāju viņam atklāti: «Vai jūsu māte nebija Nora Dārdedze?» Bet

tam taču varēja būt nepārredzamas sekas. Gadījumā, ja viņš atbildētu «jā».

– Bez šaubām. Es to pat nenojautu. Tomēr tas būtu ienesis skaidribu uzreiz un pasargājis jūs no daža laba grūta briža.

– Un dažreiz mani it kā kūdit kūdija iedot viņam naudu.

– Pasarg dievs!

– Kā zināt, no tādiem galējiem soļiem es pratu izvairīties...

– Bet pagaidiet, Žani Vanag, mēs abi ar jums esam izlaiduši kaut ko būtisku.

– Un proti?

– Pasaulē tomēr dzīvo otrs Jurģis. Pareizi, mēs abi gan nezinām viņa vārdu, tomēr... Nemetiet ar roku!

– Es neko negribu dzirdēt. Tagad, kad viss beidzies labi un...

– Paklausieties, Elza raud.

– Nu, sieviešu asaras! Tās ir kā palu ūdeņi, pārskrien, noplok un... un... Kur tad es īsti paliku? Ak jā, par laimīgajām beigām! Pag, kā tas bija angļiski?

– *Happy end!*

– Pareizi! *Happy end!* Kā jau kārtīgā, rātnā stāstā tas pieklājas, vai ne, autore?

NAKTS
BEZ MĒNESNĪCAS

FANTASMA GORIJA

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

AUTORE

Cienījamo lasītāj, mūsu stāsta darbība notiek šonakt. Redziet, tur tālumā, kur spīd divas uguntiņas – nē, nē, vairāk pa labi, spožākās, – ir Dzegu stacija. Pirmā no tām ir lampa Sālzirņa mājelītē, otra – vienuļa spuldze pie staba zem skārda jumtiņa, kura kā ciklopa acs raugās uz tukšo peronu. Pāri blāvajām sliedēm pārslīd tikai zema, melna ēna un pazūd aiz apbirušā dzīvžoga – tas ir suns. Stacija ir neliela dēļu ēciņa, uzcelta pirmajos pēckara gados nojumes vietā, kas bija šeit stāvējusi līdz tam. Īsta ēka, lai cik maza, protams, ir labāka par nojumi, kur lietūs un sniegs gan nenāk uz galvas, bet vēji svilpo gar visiem četriem stūriem. Kāds – kas īsti, to Dzegās neviens vairs lāgā neatminas – reiz iestādīja mežavīnu atvasītes, kas ziemeļu pusē iznīka, toties gar pārējām trim sienām sāka stiepties un kāpt uz augšu, kamēr, gadiem ejot, sasniedza jumtu un būtu aizsegušas pat uzgaidāmās telpas un dežuranta istabas logu, tāpat stacijas nosaukumu, ja ik pavasari šāda patvaļa netiktu iegrozīta. Un tāpēc no maija līdz oktobrim robainās lapas – zaļas vai vīna sarkanas atkarībā no gada laika – grezno ķiršbrūnās, jāsaka atklāti, jau diezgan noplukušās sienas, nekaitēdamas nevienam. Es saku «nekaitēdamas» tišuprāt, jo īstenībā šo krāšņumu dabū apskatīt vairāk tikai tie, kas dzīvo šepat tuvumā, jo, redziet, pasažieru vilcieni Dzegām garām iet pa nakti, tumsā: vispirms no Rīgas, pēc tam, jau pret rītu, uz Rīgu. Jūs, lasītāj, sakāt, ka satiksme ārkārtīgi neērta? Neesiet pārsteidzīgs, tā liekas tikai pirmajā acumirkli. Tiesa, tiem, kam mājas ir «Komunāra» viņā galā, kolhozā «Birkava» vai mežniecībā, iznāk panīkt stacijā vai kulties pa nakts melnumu. Toties šādam vilcienu sarakstam ir arī savas priekšrocības, vismaz nav dzirdēts, ka šeit kāds būtu sūdzējies par to. Iedomājieties, ka jums no Dzegām uz Rīgu jāizbrauc darīšanās. No rīta jūs esat pilsētā: varat izstaigāties pa iestādēm un veikaliem, sapirkties, izciemoties – un jau

nākamajā naktī atgriezties. Parocīgi? Protams. Un galu galā stacijā un vagonā var arī nosnausties. Dzegās, starp citu, vēl neviens vilcienu nogulējis nav. Liecieties mierīgi uz auss, Sālzirnis, dežurants un kasieris vienā personā, – savlaicīgi pamodinās jūs.

Pašlaik, tik vēlā rudenī, stacijas ēciņa, zināms, izskatās diezgan necila, jo lepnās mežavīnu lapas nobirušas un kailo zaru pinums atgādina rupjacainu zvejnieku tiklu, kas vējainā laikā trinas pret sienām un švikst. Uzgaidāmā telpa piekurināta silti, pat karsti, melnā skārda krāsns nokaitēta kā gludeklis, drusciņ ož pēc sviluma. Malku Dzegās netaupa – apkārt ir mežu meži, – toties elektrību gan. Pie pašiem griestiem isā metāla kātiņā piestiprināta tāda kā liela sniegoga un skopi apgaismo telpu, īstenībā tikai tās vidū – soli gar sienmaļiem grimst notumsā. Kad tuvosies vilciens, iedegsies vēl viena spuldzīte virs kases lodziņa, agrāk ne.

Man ir jāatvainojas, ja lasītāju garlaiko garlais stacijas apraksts. Taču tas ir nepieciešams, jo šeit šonakt sastapsies mūsu varoņi, lai atkal izšķirtos. Aiz uzgaidāmās telpas durvīm mēs jau dzirdam balsis un pat krācienus, tātad daži jau ieradušies: Olmaņu pāris – Kristīne un Teodors, Emīlija un Liesma, un vēl Jāzeps, visi tālumnieki. Krācējs ir Teodors Olmanis. Diemžēl jūs nevarat saredzēt viņa seju, jo viņš sēž, noliecies tik zemu, ka iespējams saskatīt tikai gludu, kā labi nopulētu galvirsu, ko pakavveidīgi apņēm miksti pūkaini matiņi. Viņa cepure nokritusi uz grīdas augšpēdus. Gulēdams Teodors pa brīdim paklanās, un es saprotu jūsu vēlēšanos pieiet un cepurē ielikt kapeiku. Taču nedariet to – šāda rīcība varētu izraisīt sekas, jo Kristīnei nav humora sajūtas, toties ir asa mēle. Kura no abām paveicākajām sievietēm ir Kristīne? Tā plānā kā garoza ar žigļajām peles acīm, kurai pie kājām zem sola stāv balti apsiets emaljēts spainis un kura brīdi pa brīdim piegrūž Teodoram un saka – «nekūko!» vai «nesver tabaku!», kā nu kuro reizi. Teodors neatbild neko, tikai nojūk viņa krācienu ritms.

Bet lielākā, ar rubensiskajām formām un apaļu, jau pavītušu, bet vēl aizvien glītu seju, ir Emīlija. Viņa viscaur ģērbusies melnā – melns mēteliņš, melns lakats, melnas zeķes. Jūs nojaušat, ka Emīlija brauc uz bērēm? Tā arī ir. Jūs tikai drusku mulsina sarkanie gumijas zābaki? Tur neko nevar darīt, vienīgi tādi bija atsūtīti uz Dzegu veikalu. Ar papīru apspraudītais vainags, kas atbalstīts pret sienu un izplata paskumju, tikamu skuju aromātu, protams, ir Emīlijas īpašums. Kristīne domā, ka būtu bijis prātīgāk, ja Emīlija to atstātu laukā, bet Emīlijai negribas skraidīt iekšā ārā, lai to uzraudzītu, kaut arī maz ticams, vai kādam rastos kāre un vajadzība zagt bērnu vainagu. Savukārt

Kristīnei bail no visa, kam sakars ar miroņiem, spokiem, kapiem un tā tālāk, jo kopš Liberts... Nu, par to vēlāk.

Emīlijas un Kristīnes sarunā brīdi pa brīdim iesprauž kādu vārdu Jāzepe. Kas viņam būtu ko jaukties, sēdējis un šķirstījis savu «Dadzi», bet – nē. Viņu ir kā urdit urda abas vecās tantes pakaitināt. Jāzepe šovakar uzcirties, tūlīt redzams, ka brauc uz pilsētu. Galvā jauna, kupla kažokādas cepure, kuru viņš nenoņem pat šeit, siltumā, šalle atsista vaļā, un rēgojas balta neilona krūteža ar pelēku kaklasaites mezglu. Turklāt viņš dūšīgi salaistījis ar «Figaro», cenzdamies ar odekolonu nomākt smēreļļu smaku, ar kuru ir gluži kā impregnēts.

Bet Liesma ir baltmataina jauna meitene, kas sēž pie loga, apskāvusi brūnu somu klēpī kā kaķi un uzlikusi uz tās apaļīgu, vēl bērnišķīgu zodu. Uzmetot paviršu skatienu, šķiet, ka Liesma iemigusi, taču viņas acis ir vaļā un izklaidīgi raugās prom, it kā viņai šeit nebūtu intereses ne par vienu un ne par ko.

Tālu projām no šejienes, meža meistara mājā, ko mūsu skatienam aizsedz slaidas, tā saucamās mastu priedes, vēl spīd trīs logi. Divos no tiem gaisma tūlīt apdzisis, Bernāti, juniori, dosies pie miera, bet aiz trešā sāks kustēties ēna, pēc tam nočikstēs durvis, pagalmā iznāks Bernāts, seniors, un dosies jūgt zirgu, lai brauktu uz staciju pretim sievai Gaidai.

Bet kas tur tāds? Mēs laikam esam drusku apžilbuši no spilgtās gaismas meža meistara logos. Vai jums nelikās, ka tumsā uz ceļa būtu sakustējies kāds dīvains četrkājis? Atskan apslāpēti sievietes, pēc tam vīrieša smiekli, turklāt pavisam reāli. Gluži vienkārši tur apskāvušies stāv divi cilvēki un pa brīdim skūpstās. Balsis šķiet tādas kā pazīstamas. Ā, agronoms Alfons Skrastiņš un Rasa! Pagaidām atturēdamās no komentāriem, nocitēšu tikai Kristīnes izteikumu:

«Tagad jau visi uz tām jaunajām kā sadeguši. Skrastiņš lai. Tā teikt, cilvēks gados, bet vēl nevar rimties ādā. Atstāj sievu, atstāj bērnus – maksāšot alimentus, un šķiras vaļā dēļ tā skolotāja Millera meitas...»

Skrastiņam acīs Kristīne to nesaka – taču priekšniecība, tāpēc būsīm drusku rezervēti pret viņas vārdiem.

Rau, klajumā cauri koku stumbriem paspīd vēl viena uguntiņa. Tie ir Patmalnieki, ceļš ved gandrīz gar pašu žogu. Ievērojāt? Tas, kas nule pazibēja aiz rūts, kreklā ar bikšturiem ir Voldemārs Pilādzītis. Nepaguvāt saskatīt? Nu nekas, drīz ar viņu atkal sastapsimies. Jums šķita, ka saklausījāt tādu kā dobjū, apslāpētu dziedāšanu. Par nez kādiem tur kanārijuputniņiem? Tas patiešām varētu būt, jo Pilādzītis ir lust... Taču nesteigsimies ar priekšlaicīgiem raksturojumiem.

Ja mēs pieliktu soli, tad panāktu Annu ar mazo Dainu, kas apspīdina ceļu viņām abām ar kabatas lukturīti: grambu kuprus un peļķu aizsalušās aklās acis. Dainai ir biešu krāsas mētelītis, balta adīta cepurīte un gluži jauni gumijas zābaciņi. Viņa izvaicā Annu, un Anna atbild. Par ko? Par ziloņiem, tiģeriem un lauvām. Nesmejieties! Viņa līdz šim nav bijusi zooloģiskajā dārzā un Rīgu pat neatceras vairs. Īstenībā Dainai jau būtu laiks gulēt, bet šī ir tāda sajukusi nakts ceļa jūtīs, nemēģināsim te nodibināt savu kārtību un ļausim, lai ar Annu un Dainu vispirms sastopas mūsu stāsta pēdējais varonis **Toms Melnalksnis**. Šis viņam ir grūts gājiens, tāpēc nenolaupīsim viņam ceļabiedrus. Varbūt jūs vēlāk sacīsiet: daudzējādā ziņā viņš pats ir vainīgs, ka viņam tagad ir skumji. Bet nenosodīsim, lai gan tiesāt citu cilvēku likteņus ir pati tikamākā un vieglākā nodarbība, vai ne?

Toms šķērso Melnalkšņu pagalmu, uziet uz taciņas un soļo pa to uz ceļa pusi.

Cik pulkstenis?

Bez trim minūtēm desmit, pareizāk sakot, divdesmit viens un piecdesmit septiņas minūtes. Taču Patmalnieku sienas pulkstenis jau sāk sist desmit. Tas vienmēr steidzas, šis vecais stundenis, kaut arī vecumā nevienam it kā vairs nebūtu iemesla nekur īpaši steigties.

Nu labi, lai notiek pēc Patmalnieku laika! Ir divdesmit otrais oktobris, pulkstenis divdesmit divi, un sākas mūsu stāsts.

TOMS

Kad, nonācis uz ceļa, atskatos uz Melnalkšņiem, kur mājas galā kā maza bāka vēl spīd tēva lukturis, mani pēkšņi kaut kas sāpīgi saviļņojas. Uz pelēko, plakano debesu fona neskaidri vīd ēkas, arī pelēkas un plakanas kā dekorācijas. Varbūt visu to redzu beidzamo reizi? Un man kļūst žēl pašam sevis... Man ir kauns par šīm glēvajām, nevīrišķīgajām jūtām, taču es neko nespēju padarīt, un tumsa, kurā nav ne mēnesnīcas, ne zvaigžņu un gail vienīgi luktura tālā, skopā ugunīņa, slēpj manu želumu un manu kaunu. Uznāk neganta kāre uzsmēķēt, papirosi ir šepat, mēteļa kabatā, taču neiedrošinos uzdegt sērkokciņu, kamēr tēvs, acīm redzot, vēl aizvien stāv pagalmā, lūkodamies šurp. Negribas, lai viņš uzminētu, ka arī es stāvu, savukārt raudzīdamies atpakaļ uz mājām. Beidzot vējlukturis sakustas, sāk slidēt projām, nozūd – un nu iedegas gaisma istabas logā, aiz kura brižam noplivo

par pieneņu pļāvām, jo jaunībā ir labi sapņi. Un augšā, virs jumta, pa brīdim kaut kas nošalc. Paceļu galvu – ozols. Vecais koks vēl nav nometis pēdējās lapas, un tās čabinās un čaukst. Attālinādamies dzirdu šos ozola sausos, noslēpumainos čukstus, un, kamēr gausi kāpju pār kalnu, tie mani pavada, neviļus atgādinot kaut ko tādu, par ko negribas domāt.

Čemodāns laikam iznācis par smagu. Ticis kalngalā, jutos aizkūsis, kreklis pa druskai jau līp pie muguras. Taču vējš te manāms daudz stiprāks, un es atsakos no vilinājuma atpūsties šajā skaistajā vietā. Starp citu, nakts jau arī aizsedz visu krāšņumu, kas atklājas dienas gaismā: gravu, kurā, likumos uzmirdzēdams kā zivs sāns, lokās strauts, tālas, zilganā dūmakā gaistošas āres, bērzus, kas ziemā lēni un prātīgi nes augšup sniega nastas, bet vasarā skrien lejup plīvojošiem matiem. Tagad to visu var tikai apjaust, un, ja brīžiem neatskanētu apslāpēta ūdens irgšana, šķistu, ka stāvā nogāze ved uz nekuriem. Kad pamazām tuvojos, čalas kļūst skaļākas, alkšņi strauta malā un visbeidzot tiltiņš pāri tam iegūst apveidus. Man zem kājām nodun dēļi, ūdens, tumšs kā darva, plūst zem tilta, kritušās lapas, ko tas nes līdz, izskatās kā lielas zvaigznes pie melnām debesīm. Nolieku nesamo, piemetos uz čemodāna stūra, salūkoju smēķi un uzrauju sērkociņu. Plaukstu velve sargā trīsošo liesmas dzīvību, un es, aizmirsis piepipot, tikai skatos, kā sērkociņš pamazām pārogļojas, sačokurojas, nomelnē.

Apdzisa...

Tad es izvelku no kārbīņas un uzrauju nākamo, aizsmēķēju. Iztālēm, sakumpis uz čemodāna un bārdains, laikam izskatos kā vecis, bet te jau nav neviena, kam mani vērot un vērtēt, visapkārt klusi elpo nakts, saudzīgi pārsegusi tumsu pāri visam – cilvēku sapņiem un nomodam, laimei un sāpēm, kaislibām un nāvei.

Dziļi ievelku dvašu, uzreiz ierasti apreibst galva. Nevajadzēja smēķēt. Pārsviežu papirosu pāri margām, lejā tas nočūkstēdams apdziest. Nekur nav ne uguntiņas, mākoņi gausi slid kā netīras vates pinkuļi, zaros čabinās pa kādai vientuļai, sausai lapai, un, kamēr es tā sēžu atpūzdami, kāda nolidinās arī uz tilta dēļiem, bet tās, kas pirmīt mirdzēja ūdenī kā zvaigznes, jau aizslidējušas straumītei līdz un nozudušas skatienam, tāpat kā aizslid un nozūd viss – laiks un dzīve.

Skumji, pelēki un skumji.

Labāk vajadzēja braukt rit, gaismā, ar autobusu cauri Cēsīm, bet tā jau ir – tikai vēlāk redzams, kas pareizi un kas ne, tagad atliek samierināties ar to, ko esmu izvēlējis pats, un turēties pretī grūtsirdībai, kura velk sevī kā dūkst. ... Atminos, kā aizbraucu no mājām pirmajā studiju

gadā: pa ceļam pieturēja Varis, vezdams uz Cīruļiem tukšās kannas, uzrāpos augšā, kulbā, kannas skanēja kā lieli zvani, pūta gluži vasarīgs dienvīdu vējš – un pēkšņi sagribējās dziedāt. Man nav ne balss, ne muzikālās dzirdes, un es aizvien jūtos neērti, kad citi sāk dziesmu, bet todien es dziedāju. Vējš norāva no lūpām vārdus un neveiklās, klibās skaņas; pats nedzirdēju tās – tikai kannu zvanišanu un vēja svilpšanu...

Sīkās atmiņas, kas gadiem ilgi kā oļi gulējušas apziņas dzelmē, tagad brīžiem pārsteidz mani pašu, negaidīti uznirstot no aizmirstības duļķēm. Varbūt tās ceļ augšā vienkārša cilvēciska nepieciešamība atrast manā mūžā kaut ko pilnīgi tīru? Savukārt tas, kas vēl pirms dažiem mēnešiem šķita tik svarīgs un būtisks, ir izbalojis un zaudējis vērtību kā lapas Vecsniķeru ozolā: vēl turas mana dzīves koka zaros, taču jau sausas, it kā nevajadzīgas, it kā nometamas. Bet arī visam labajam, ko gribas noturēt, pāri guļas skumju zilā ēna.

Uz tilta nemana ne pūsmas, tikai augšā mākoņi maina apveidus, formas un toņus, virzās blīvi, sānu pie sāna kā pelēku aitu ganāmpulks – ne uz brīdi nepavīd zvaigznes mazā, šķelmīgā acs. Lejpus tilta kaut kas iebrišķšas, pēc tam nočaukst kritušajās lapās strauta malā. Gribu jau celties un iet, lai mani kāds nepārsteigtu te sēdam. Pēc tam atskārstu, ka tas, kas tur brišķinās un čabinās, nav cilvēks. Zem nācēja kājām nožļarkst krastmalas dubļi, atskan sēcoša elpa, pret blāvi vizošo strauta limeni pavīd stāvs skausts, noliecas smaga galva – redzu tās apveidus un dzirdu ūdens šļurkstēšanu. Dzīvnieks nesajūt manu tuvumu vai varbūt vienkārši nebīstas no mana nekustīgā stāva – un es raugos notiekošajā kā brīnumā. Alnis paceļ galvu, ieklausīdamies apkārtņē vai pats sevī, atkal noliecas, un atkal šļurkst ūdens starp biežajām lūpām. Padzēries tas izslienās un nesteidzīgi aiziet. Vēl kādu brīdi dzirdami soļi, pēc tam skaņas izdziest klusumā. Nepaliek pat pēdas, it kā alnis būtu izbridis cauri tikai manām domām – šī tumšā, parastā nakts nemaz nav tik nabaga, kā šķita. Mani pārņem savāds un jau aizmirsts liksms satraukums, un es pusbalsī iesmejos nakts mēmajā klusumā, pats tūlīt apraudamies, jo man negribas nevienu sabiedēt (cilvēki sazin kāpēc bīstas no vientuļiem smiekliem). Kādu brīdi pats sev liekos stiprs un vesels, un man šķiet, ka arī čemodānu spēšu panest kā senāk, gandrīz nesajūtot svaru. Taču jau pirmie soļi mani atskurbina, nesamais, protams, nav kļuvis vieglāks. Tas pirmīt bija tikai māns, kaut kāda naiva ticība, kas mani laiku pa laikam pārņem, īpaši tajos retajos rītos, kas pamostos bez galvassāpēm ar labu domu, ka varbūt visu nelāgo esmu tikai nosapņojis. Bez šaubām – brīnumi nenotiek.

Un es gausi lieku soli aiz soļa, cenzdamies vismaz neizzaudēt dīvaino saviļņojumu, kas nez kāpēc atgādina tālas laimes nojausmu un mani izbrīnī, jo esmu redzējis gandrīz visu, pēc kā man kādreiz bija kārojies, – Krimu, Parīzi un Kapri, kaut kādā ziņā pieradis pie domas, ka ne ar ko īsti pārsteigt mani nav iespējams, un pat samierinājies ar to.

Ticis ārā no gravas, ieraugu starp koku stumbriem gaismiņu. Nakti atstatumi ir mājīgi, uzreiz neattopos, vai uguntiņa spīd Arājos vai Patmalniekos. Tikai piegājis tuvāk, redzu, ka Patmalniekos un ka tas ir apgaismots logs. Ceļš, kas jau Vecsniķeros slapstās ap ēkām, šeit nekautrīgi ved gar pašu dzīvojamās mājas un kūts galu. Redzams, Alīse vēl joprojām puķu dārziņu lieveņa priekšā ik pavasari apsprauda ar žagariem, izveidojot tādu kā žodziņu – ne īsti pret mašīnu saceltiem putekļiem, ne īsti pret vistām, ne īsti pret svešiem zābakiem. Istabā degošās lampas atblāzmā žagaru sētiņa rēgojas arī tagad, vēl neaizvākta, lai gan sargāt vairs nav ko – tas, kas pa vasaru audzis viņā pusē, tagad atgādina vecas zaru slotas un kūlas kušķus. Aizkars nav aizvilktis, spuldze apgaismo istabu kā savdabīgu skatuvi. Tur ar seju pret logu sēž vīrietis. Uz galda stāv kortelītis, sēdētājs ielej sev glāzē, piesit ar peku pie pudeles sāna – kā dara, dzerot vienatnē –, glāzīti iztukšo, greizi pavīpsnā un skatās... tieši uz mani. Loga rāmī kā portreta ietvarā redzu viņa kalsno seju ar rievām vaigos, ko biežās ēnas vērš vēl dziļākas, it kā iegrebjot tās abās pusēs prāvajai mutei. Vēl aizvien raudzīdamies logā, viņš pasmaida šķelmīgi un mazliet ironiski. Es viņu nepazīstu, taču, pieļaujot, ka viņš varētu pazīt mani – tā ir dažkārt gadījies –, apstādamies sveicinu ar galvas mājīenu. Vīrs aiz loga neatbild, turpina raudzīties un dīvaini smaidīt. No apgaismotās istabas viņš, protams, āra tumsā neko saredzēt nespēj, tikai paša atspulgu rūti kā spogulī. Es pēkšņi apkaunos, lai gan manu apstāšanos un sveicināšanu neviens tā arī nav redzējis. Steigšus dodos projām, pūlēdamies nesacelt troksni, kā zaglis, it kā būtu ielūkojies nevis svešā logā, bet svešā sirdī. Par laimi, neviens neredz arī manu aizbēgšanu no Patmalniekiem, taču muļķīgais atgadījums ir kaut ko sapostījis, izkļiedējis mierīgo saskaņu ar dabu, kas mani pārņēma uz tilta, – un tās man ir visvairāk žēl. Cenšos atsaukt to, atvedinot prātā detaļu pēc detaļas: sastingušās zāles sauso čaukstoņu, smagās galvas lēno noslīgšanu pāri blāvi vizošajam ūdenim, pamazām apklustošo un izgaistošo soļu troksni, – bet mani pūliņi ir veltīgi, atmiņām trūkst dvēseles. Atkal neglābjami un neatgriežami nozaudēts kas skaists. Bet es neesmu vairs tik bagāts, lai drikstētu šķiesties ar to, ko vēl sniedz dzīve.

No iešanas piere pavisam nosvidusi, un, apstājies un atstūmis pakausī bereti, manu, ka āda vēsumā kūp. Māte par varītēm uzspieda antonovkas ābolus, lielus un gleznus, smagus kā laukakmeņi. Nevarēju atteikties, lai nebūtu jāstāsta patiesība, ko tobrīd biju nolēmis nedarīt. Jau tāpat viņas vērīgais skatiens pamanīja izmaiņas manī, viņa teica, ka ar bārdu es izskatoties stipri vājāks. Galu galā nebija peļama ideja uzauzēt bārdu.

Ābolus es paņēmu, nospriedis, ka nepieciešamības gadījumā pa ceļam varēšu aizsviest kādu daļu no balasta. Tieši tā tobrīd nodomāju – «nepieciešamības gadījumā» un «balasts», vairīdamies šajos neitrālajos vārdos ielikt īsto jēgu. Bet tagad, domājot par šādu atrisinājumu, mani pārņem dīvainas, kaut kādā ziņā pat mānīcīgas bailes, un zinu, ka stiepšu šos nelaimīgos ābolus līdz galam, lai arī cik grūti nāksies...

Sadabūjis mutautiņu, noslauku vispirms pieri, pēc tam visu seju. Pamalē iedūcas lidmašīna. Te pazudama mākoņos, te atkal iznirdama, tā, mirkšķinot signāluguntiņu, pārlaižas pāri mežam, pāri manai galvai un attālinās stacijas virzienā. Gaismas uzplaiksnīšanās kļūst aizvien vājāka un bālāka. Vēl reizi... Vēl reizi, kamēr izkūst tālumā. Sadugušās debesis atkal plešas pelēkas, vienaldzīgas un milzīgas, un es stāvu zem tām kā niecīga, melna, nožēlojama figūriņa.

Vējš pieņem. Mākoņi peld skrandaini un sapluinīti – balto lepno vasaras burenieku tālie nabaga radinieki. Nebūtu brīnums, ja sāktu līt. Galu galā jau ir tik auksts, ka varētu arī ķepēt slapjdraņķis. Vēsums lien aiz apkakles un pa piedurkņu galiem. Neviļus nodrebu. Labi, ka paņēmu tēva dūraiņus un savus ādas cimodus nobāzu čemodānā, lai gan pirmīt virtuves omulīgajā siltumā tas šķita lieki un pat drusku smieklīgi: oktobrī ar dūraiņiem! Turklāt tie – zaļi, ar brūniem rakstiem un no rupjas, asas lauku dzijas adīti, nepavisam nepiestāv pie mana tumšzilā mēteļa. Cik tas viss ir mazsvarīgi patlaban, šajā vientulīgajā vēla rudens naktī, ko nespēj izkļiedēt tālās, skopās uguntiņas, kuras iznirst no tumsas un atkal izgaist! Dīvains vadātājs ved mani atpakaļ, atpakaļ, atpakaļ, turp, no kurienes neatlaidīgi cenšos tikt projām. Saprotu, ka sliktākais, ko pašlaik varu darīt, ir no jauna sligt pašapcerē, taču (ha-hā, es kādreiz sevi uzskatīju par stipru!) neko nespēju padarīt un no jauna jūtu, ka padodos, grimstu kā narkotikas reibumā, instinktīvi meklēdams kādu vai kaut ko, pie kā pieturēties.

Un nopriecājos, ieraudzījis priekšā gaišdzeltenu aplīti – pa ceļu iet vēl kāds, acīm redzot, ar kabatas lukturīti. Gaismas plankumiņš tumsas purvā kustas kā malduguns: pazūd un parādās no jauna, visu laiku attālinādamies un it kā vilinādamies. Pielieku soli, neiztēlodamies, vai

tas varētu būt pazīstams vai svešs cilvēks, aizmirsis piesardzību; atklāti sakot, beidzamajā laikā baidos no izvaicāšanas: dižoties man negribas, stāstīt patiesību vēl jo vairāk. Taču šobrīd, salīdzinot ar smago, nomācošo vientulību, viss pārējais liekas paciešams; attopos, ka gluži vienkārši ilgojos pēc vēl kādas dzīvas būtnes nakts melnajā, mēmajā klusumā. No malas tas droši vien izskatās sentimentāli.

Atstatums pamazām sarūk; tas ar luksturīti virzās uz priekšu gausi, un drīz vien sadzirdu balsis – tātad gājējs nav viens. Vēl pēc brīža patiešām iznirst divi stāvi, lielāks un mazāks. Lielākais nes somu vai čemodānu, mazākais ar luksturīti apgaismo ceļu. Iztālēm tie liekas kā divi rokās saķērušies bērni, taču, pienācis tuvāk, saklausu zemu altu, kam atbild meitenītes balss zvaniņš. Abas nedzird manus soļus, zem viņu kājām šņirkst un plīst ledus, turklāt mazā laikam tišuprāt kāpj peļķēs, jo šķindoņai seko smiekli, un alts saka:

– Dainiņ... ne... sagriezīsi zābakus...

Pēkšņi man acīs iesitas gaisma, negaidīta un tāpēc asa, un apžilbis es saklausu meitenītes saucienu:

– Vai onkulis ir čigāns?

PĪLĀDZĪTIS

Ko tu neteiksi, galvā iemeties tāds mazs žvingulītis! Bet arī kočiņš ir pie beigām. Pulkstenis sit pusvienpadsmit. Saprotams, vēl trūkst kādu triju četru minūšu, kā arvien tas vecais muļķis steidzas. Sitiens noskan kā tukšā mucā. Nē, omulīgi nav. Labi, ka drusku iemetu, citādi būtu jākauc kā vilkam. Kā Alīse dzīvos Patmalniekos viena, kad es aizbraukšu? Nu, galu galā tā ir viņas pašas darīšana. Ir dzīvojusi un dzīvos, nenomirs. Vismīļāk es būtu no šejienes jau lielgabala šāviena attālumā, bet neko darīt. Vilciens iet tikai krietni uz rīta pusi; dziedī vai raudi, kādu stundiņu vēl jāpanīkst šepat. Kad Alīse pārradīsies no Cēsīm, būšu jau Rīgā, tad ar pirmo autobusu līdz Vecumniekiem. Ko tur svētajos rakstos tēvs kāva par godu savam pazudušajam dēlam? Ahā, teļu. Nu, teļu Emma, he-hē, manis dēļ nekaus, bet citādi...

Ieleju no pudeles glāzītē paliekas un taupīgi nodzeru tikai pusi. Ko tu, cilvēk, neteiksi, uz atvadībām vēl iznāca tāda maza, negaidīta iešmorēšana. Un sākās kā arvien gluži nevainīgi...

Aiz durvīm ieņaudas kaķene. Izmetu atlikumu, eju ielaist. Laukā viena vienīga vella tumsa un klusums. Citvakar vismaz prečinieks

aizdārdina garām stacijai vai pa ceļu aiztaustās kāda smagā mašina. Tad tu jūti, ka pasaulē vēl dzīvo cilvēki un tu nav viens. Brr, tik klusu kā kastroli zem vāka! Kaķene trinas gar stilbiem.

Nu, Briska?

Grib, lai šo noglauda. Bet es jau tāpat šodien ir nolikājies gar tām Kārkliņu grīdām, pat krustus lauž. Vai nu vecums nāk, vai uz laika maiņu, jupis zina. Ielaižu Brisku ķēķī, šī ņaud un ņaud. Laikam grib hropņīt, vecā mistikla. Jālien būs kambarī. Ja tā padomā, arī pašam nav par nāvi ko nebūt ieknābāt.

Maize, sviests, biezaispiens...

Rimsties, Briska, ko tu vari ņerkstēt!

..speķis, olas...

Dzersi pienu?

Kā tad nu ne! Bet ko tad pats? Alise solījās atvest no Cēsīm labas kūpinātas desas. N-nu, tagad tas atkrit. Rīgā ieiešu Centrāltirgū, paviljonā, un pielocīšos ar sardelēm. Vēss, dzirkstošs žigulītis un sardeles ar sinepēm, ek! Pagaidām tas ir sapnis, gan tikai līdz rītam. Taču ēst vajag jau šodien un, gribi vai ne, jācep tās pašas apnikušās vella olas, jākur plīts un jāpiņķerējas, bet laika jau arī ir lēvenis. Iekuru plīti, sagriežu speķi no paša biežākā gabala, pa krikumam nosviežu arī zemē šai, kaķenei, uzsitu uz pannas olas, vispirms divas, pēc tam trešo. Vairāk ne, cilvēks jau nav lops. Olas čurkstēdamas garšīgi cepas, pirmā zakušments, labi, ka nebiju slinks. Nenāktu par nāvi vēl kāda lāsīte grādīgāka dzēriena. Kārkliņi uz atvadībām kā ubagam iebāza mēteļa kabatā kočiņu zirgu šņabja, tikai iekārdināja. Tagad rikli taisni kaltēt kaltē. Nauda būtu, vēl sveiki un veseli tie piecdesmit rubļi, – bet kur ķersi dzeramo? Ja tā padomā, nekas dzīvē nav pilnīgs. Citreiz tu, cilvēks, slienādamies staigā gar leti, acu priekšā sānus mirdzina pudeles un pudelītes, tikai ķešā šķind melnā nauda vai vēl biežāk – nešķind nekas. Tagad skanošais būtu un... Vells ar ārā, speķis svilst! Ātri norauju pannu no uguns un taisos ēst tāpat, jo Alise baras, ka lieki piecūko traukus. Bet kas es ir? Suns, vai, ka man jāēd no pannas? Tie laiki beigušies, cienītā!

Eju istabā pie bufetes, ņemu labus šķīvjus un tasi ar zelta maliņu. Šovakar visu darišu tā, kā jūs neļaujat, cienītā. Galdu klāšu istabā ar labiem traukiem un baltu galdautu – kā restorānā.

Skapja durvis atveras nočikstēdamas. Palagi un dvieļi, un spilvenkules... Kur tad galdauti? Čamdoties pa veļu, pirksti atduras pret kaut ko cietu un apaļu. Neticēdams savai laimei, izgrūstu palagus, taisni rokas trīc. Kungsdievsaugstaisdebesīs, rumāņu rums! Un knapi aizsākts!

*Nu ir piepildījies viss,
Ko es lūdzu klusībā...*

Skaļi dziedu, klādams sniegbaltu iestērķelētu galdautu. Briska uzlec uz divāna, skatās apaļām, zaļām acīm: dzišu vai nedzišu projām.

«Guli, guli, vecā mačalka! Šodien saimnieks ir es. Nu, priekā!»

Ieņemu malku tāpat no pudeles. Uh! Pēc tam iztaisu nelielu revīziju bufetes dziļumos. Nekā dzerama tur diemžēl nav, bet – ja tā padomā – cilvēkam jau arī nevajag būt alkatīgam. Ā, cepumiņi! Drusciņ gan ož pēc vecuma, nu nekas, nenomiršu, kādi mēsli tikai nav ēsti un dzerti pa visu garo mūžu! Pašam brīnums, ka neatstiepu kājas. Bundžiņa kafijas... Hē, ko tu neteiksi, man būs pat istā pupiņu kafija. Vēl tikai citronu! Žēl, ka Alise neaudzē citronkoku. Pieietu – knikt! – un sagrieztu smaržīgās šķēlītēs. Uz palodzes podā aug tikai viena puķe, kaut kāda curella murella – nekādi nevaru atcerēties vārdu. Un šitā curella izplaucējusi vienu pašvaku ziedu zvaniņu, par kuru Alise ir stāvā sajūsmā. Es zvaniņu nokniebju un ielieku stikla piņģerotā. Tagad vēl cukurtrauku, dakšiņu... Smaržo pēc labas kafijas un ruma. Restorāns!

Uzvelku svārkus. Auksti man nav, nē, krāsns piekarsēta kā pletīzeris. Tikai gribas, lai šovakar viss būtu uz goda. Pēc tam pārmetu pār roku tīru dvieli kā obers, paklanos un saku pats sev:

«Laipni lūgtu pie galda!»

Pieēju pie spoguļa, pamēģinu vēl.

«Lūgtu pie galda!»

Zemāk, zemāk, kas tad ir mugurā, vilka kauls, vai? Nu, vēl reizīti! Vells, tie krusti!

Paplātes Patmalniekos nav, paņemu no bufetes garenu cepešu šķīvi, uzlieku uz tā ruma pudeli un stiepjju pie galda.

«Lūgtu!...»

Aizsviežu dvieli, cienīgi piepūšos, nevaļīgi atburkšķu:

«Nāku!»

Sēžos klāt: atkorķēju, ieleju glāzītē – pro! – un izmetu tukšu.

Kaķene, aizvērusi acis, snauž, tikai dzirnaviņas omulīgi maļ un maļ. Attēls spogulī atkārtu katru manu kustību. Ieskatos pats sevī. Mjā, tāds pabružājies, nospurojies, nebūtu par nāvi jauns ancuks. Ja es ierastos Vecumniekos pie Emmas jaunā ancukā – man piestāvētu zils ar mazām švikiņām –, baltā neilona krekļā ar sarkanbrūnu šlipsi. Neesmu jau vēl vecs – un nesmuks nepavisam. Aizietu pie friziera, lai nopucē kaklu un apšpricē ar odekolonu. Vecumniekos vai vislabāk jau Rīgā, lai tur, galā, parādītos svaigs kā gurķītis. Kaimiņi varbūt

mani uzreiz pat nepazītu, sačukstētos: he-hē, sak, Emmai uzradies štucēris, kamēr Voldemārs prom...

Atkal sit pulkstenis. Un es nobraucu kā ar ragutiņām no kalna. Nevajag celt gaisa pilis! Paklanos pret spoguļi.

«Lūgtu, cepetis atdzies!»

Bet tagad pašam tā rādās tikai tāda ālēšanās. Katrs bārdas rugājs uz vaigiem, apdilušās piedurknes, savalkātā krādziņa – viss saredzams kā caur palielināmo stiklu. Ieleju – roka sasodīti trīc, it kā nabagu būtu sitis. Iedzers, tad netrīcēs.

Iedzeru. Uh, rums apsvilina rīkli kā uguns! Nu vai arī uzkost, lai gan «cepetis» jau drusku padzisis.

Lai atkal nenāktu prātā jods zina kādas blēņas, pūlos atcerēties, kad mēs abi ar Alīsi šo rumiņu aizsākām. Ak tā, toreiz, kad pārrados, lietū izmircis līdz pēdējai vilei. Mālēju pie Olmaņiem, Kristīne vēl piesolīja širmi, bet es kā muļķis nepaņēmu... Un Alīse atkorķēja šito rumānieti un ielēja man divas špicglāzītes, lai es izsalies nesaslimstot. Ak dievs, cik un kur pēc tam neizmeklējos aizsāktu pudelīti – kambarī, bufetē, pagrabā! Vai man varēja ienākt prātā, ka šī nobāzta skapī aiz galdautiem? Nemūžam! Uz priekšu zināšu Alīses knifus. Mjā, tas man arī vairs nebūs vajadzīgs...

«Nu, Briska, uz tavu veselību!»

Kaķene, izdzirdēdama savu vārdu, paver acis mazās spraudziņās un skatās.

Uh! Kubas rums gan tā kā labāks, šitais mazdrusciņ pēc politūras. Nu, bet nespļausim akā. Arī olas sacepušās mazliet par stingru, tikai tā ir manis paša vaina. Un kādas zoļādas pa visu garo mūžu nav ēstas, apkārt kuļoties, kungs un dievs. Kā toreiz pat Inčukalnā ar tiem penkokiem. Abi ar mazo Frīdi, notriekuši avansu, sacepām penkokus ar transformatora eļļu un pēc tam cauru nakti nedabūjām acis aizvērt: pamišus bizenējām laukā, bikses rokās turēdami. Dažādi gadījies, jā...

Kaķene murrā skaļi un omulīgi. Arī man maz pamazām kļūst tā kā siltāk ap sirdi. Jaunības atmiņas uzlabo štīmi. Un tik nemājīgi Patmalniekos šovakar nemaz nav, tikai trakoti gribas ar kādu papļāpāt.

«Briska, zini, tik nabagi jau mēs nemaz nav.»

Izvelku no svārku iekšējās kabatas divus violetus divdesmitpieciņiekus. Naudu Kārkliņi iedevuši jaunu, pat vēl nesalocītu, gurkstošu. Kad to paceļ pret gaismu, skaidri var saskatīt ūdenszīmes. Ancuks tur, saprotams, neiznāk. Ja būtu pietaupījies viss Dzegās sapelnītais, tad jau nu gan ar atliektiem galiem. Ja tantei, kā saka, būtu rīteņi... Vai dienīņ, tik vien dzīvē palaists, ak tu manu dienīņ!

Iedzēsim uz ceturto kāju – pro!

Viens violetais papīriņš būs jāmaina laukā. Tur ceļam, tur frizierim. Nenāktu par nāvi aizvest kādus ciemakukuļus Emmai un zeņķiem. Tie laiki garām, kad sievām dāvināja lakateļus, es nopirkšu kapronenes. Bez viles vai... ar vīli. Un puikām šokolādi, vislabāk sojas, tā ir garšīga un lēta, četrdesmit kapeiku tāfelīte, katram divas, – lai ēd, kamēr, he-hē, apšķēbinās dūša. No tā paša vēl iznāk priekš desām un alus. Ja būs tumšais, ņemšu tumšo un pāris porciju sardeļu. Galu galā varbūt pietiks arī ar vienu, ko tur ies lieku tērēties. Jāizgrozās tā, lai otrs divdesmitpiecnieks ne par ko nebūtu jāmaina. Aizvedīšu Emmai tādu gludu un čaukstošu... Pietiek, ka jau pavasarī pārados nošņurcis kā izpeldināts runcis, pat atcerēties negribas. Autobusa naudu notriecu uz kārtīm jau vilcienā, kūlos uz Vecumniekiem ar gadījuma mašīnām, kratījos visvisādās netirās kravas kastēs, labi, ka bija jau maijs, ak dievs! Emma, kā aizvien, projām nedzina, pabaroja, aplāpīja. Ja kādam ir zelta sieva, tad tāda ir man...

Eh, žēl, ka naudiņu priekš ancuka ar vieglajām švikiņām, grozies, kā gribi, uz ātru roku nekur nevar sagābelēt. Man gribētos vienreiz atgriezties tā, lai viņai nebūtu par mani kauns. Neilona kreklu Alīse solījās man uzdāvināt dzimumdienā. Nu, to lai viņa tagad iesāla, es nav nekāds ubags. Un jaunu šlipsi nopirkšu pats; cik tad šī maksā, kādu rubli, daudz, ja pusotra. Ja Rīgā atliks laika, es, goda vārds, šlipsi patiešām nopirkšu, tumšsarkanu, gandrīz brūnu kā gatavi leišu ķirši. Aplikšu ap kaklu, savilkšu līdzenu, gludu mezglu – un sākšu jaunu dzīvi!

Taisnība, esmu mēģinājis to jau agrāk, tikai kaut kā līdz šim nav iznācis. Bet nu šoreiz gan pa istam: punkts, visam vecajam krusts pāri! Iestāšos darbā turpat tuvumā, nekur nedauzīšos apkārt, braukšu ar zēniem likt gruntenes. Galu galā varu sakrāt ne tikai labam ancukam, bet pat motociklam. Paulim nags uz motoriem. Citi cilvēki tā dzīvo, kāpēc es tā nevarētu?

Kaķene, sagarlaikojusies uz divāna, pienāk pie manis, ielec klēpī un glaužas gar roku. Lopa sirds jūs šķiršanos. Viņas spalva ir mīksta kā sievietes mati.

«Nu, Briska, nu, nu... Būs jau labi. Ko lai tev iedod? Še, izlaiži šķīvi! Tā, tā. Ak, tu mana vecā rožmaize!»

Piepakojies tagad esmu gruntīgi, varēšu ciest līdz ritam, līdz Centrāl-tirgum. Un, atraugājies un nošķūrējis kaķeni no klēpja, eju uz virtuvi, lai sakrāmētu mantību. Pindzeles stāv šepat aizdurvē, iemērtas ūdenī gurķu burkā. Izvelku, notrinu grīdas lupatā un savīstu vecas avizes lapā. Ja sakaltis, atmērcēšu ar terpentīnu. Lineāls, krāsu rulliši, špahtele,

bundžiņa ar ķīti... Nu, tā lai paliek Alisei, es nav gnīda. Arī pāri palikušo krāsu un limi neņemšu, neiešu staidīties. Bet ko lai dara ar dungriņiem? Ņemt vai neņemt? Saplīsuši un netīri jau nu ir, taču, krāmējoties ar kaļķiem un krītu, sevišķi – mazgājot griestus, nekādu godīgu apģērba gabalu mugurā nemaz nevar vilkt, noķēpājies no galvas līdz kājām kā beidzamais draņķis. Kā Ludis izdomāja tovasar Kalnciemā: izmetās plīks un nu mazgā. Racionalizācija – saka. Bet ilgi necieta vis, neganti kniešot, un, he-hē, beigu beigās kā Ādams aizplēsa uz Lielupi; laime, ka Lielupe tuvu. Kaimiņmājas vecene mums vēl pēcāk cēla neslavu: galīgi pillā bijuši! Kādi tur pillā, kungs dievs augstais, tikpat kā skaidrā, pusdienās uz abiem viens kočiņš «Ķemeru rūgtā»... vai «Kalnu ozola», nē, liekas, tomēr «ķemernieka». Tas tik bija skats, kā Ludis joza uz upi, kino tur uzņemt varēja! Diez kur nu šim tagad gals? Kā iestrēdzu Patmalniekos, tā abi izšķīrāmies. Būtu vismaz kādu vēstuli atsūtījis. Divatā bija pavisam cita šancēšana. Vai tur kādas stalažiņas jāsana glo vai kāds skapis jāpārbīda – viens tu raujies pušu kā nūģis, kamēr pa diviem: žvikt-žvakt, un gatavs ir.

Nē, dungriņus tomēr satīšu, cik nu tur tā smaguma, aiznest varēs vienmēr. Ja tā padomā, papriekš jātiek pie jauniem, tad aizsviedīšu vecos... Ahā, vēl smidzinātājs. Ar šito neparocīgo daiktu vienmēr liela ķēpa. Vistu to vaskadrēbē tikpat kā zidaini, dūšīgi nosienu ar striķi un beigās uzmetu cilpu – aiz kā nest. Pēc tam ķeros pie drēbēm. Skapja apakšējā šūflādē ir mana bagātība: divi pāri apakšbikšu, sporta krekliņi – visi samazgāti tādi puspelēki, vairs nepateiksi, kurš kādreiz bijis zils, kurš dzeltens –, zeķes un viens rūtains krekls. Tas, kam man mugurā, jau savazāts un piesvīdis, tāpēc uzvelku rūtaino. Uzreiz svaigāka sajūta. Bikses, atklāti sakot, būtu jāpabuktē, staras kā ermoņiku plēšas, bet lai – negribas ķimerēties, pa ceļam sagumzīsies atkal. Gan jau Emma...

Vai vella, kur pase? Man pat mugura sametas slapja, iedomājoties vien, ka Alise to būtu noglabājusi. Tad... tad jau galīgs vāks! Kā lai brauc bez pases? Pat kārtīgam sunim ir! Atrauju galda šūflādi, kur Alisei glabājas dažādi papīri, vandos pa rēķiniem, kvītēm, apliecībām, polisēm un fotogrāfijām. Alise dārzā. Alise pie strauta. Alise ar mammu. Alise ar māsu. Bet te puse bildes nošņāpta ar šķērēm un palikusi tikai pati Alise un vīrieša roka ap viņas viduci. Droši vien vecais štucēris. Alise iedomājas, ka es ir greizsirdīgs. Man par to aizvien nācis ņirdziens, bet lai, lai domā... Sieviešiem vienmēr vajag ļaut, lai domā, ko grib. Trakāk kā no nāves šīs bīstas no patiesības. Pateiksi patiesību – ardievu, svētais miers: tu esi nelietis, krāpnieks, pasaules kuilis, rupjš tēviņš, viss kaut kas tu uzreiz esi. Meitieši paķerami uz trim makšķerēm: saki,

ka viņa smuka (pat ja izskatās pēc vella ar ragiem), saki, ka viņu mīli, un, ja vēl apsolīsi precēt, tad – allelūjā!

Skatos Alises apaļajā ģīmī ar mīlīgu un gluži omulīgu dubultzodiņu. Vairāk es viņu neredzēšu, atklāti sakot, aizbraukšu, lai neredzētu. Atrastie foto vēl apstiprina apņemšanos doties projām no Dzegām, lai nekad vairs neatgrieztos. Pasaule taču ir plaša, un labs amatnieks vajadzīgs visur kā ēst...

Ak kungs, bet kur tad pase? Alīse taču nebūs tik dulla, ka vazās to sev līdzī uz Cēsīm. Vai šis bābietis varbūt nojauta, ka es taisos laisties lapās? Vai arī es pats – pasargi dievs! – kādreiz neskaidrā prātā būtu ko izmurkšķējis? Nē, es nekad nevienam nebildu ne vārdiņa, es biju mēmāks par zivi.

Vandos kā traks, aizvien vairāk iekarsdams. Tā ir vienkārši katastrofa! Un brīžiem man šķiet, ka pie auss smejas Alīse kā dažreiz gultā. Vai es nesāku jukt prātā? Ja viņai bijušas kaut mazākās aizdomas, tad, saprotams, pase būs noglabāta tādā vietā, ka es varēšu to meklēt trīs nedēļas, ja jau nieka ruma pudelīti viņa slēpa veļā un... Veļā... Un es ķeros pie skapja. Tikai mieru, «mieru un pareizu elpošanu», kā mīlēja sacīt Ludis. Visu pēc kārtas, plauktu pēc plaukta. Te neder strēbt karstu. Alīses maigi sārtos un iezilganos libriņus ceļu un lieku ar vieglu pretīgumu kā nodirātas čūsku ādas – vēl lieks atgādinājums, ka pēdējais laiks ņemt kājas pār pleciem, kamēr neesmu ar negodu padzīts no Patmalniekiem kā rāmīts avens. Pārcilājis zeķes un krūšturus, atrodu korseti. Man nebija ne jausmas, ka Alīse spīlējas korsetē! Bet ja padomā: mēs, vīrieši, bieži vien tā arī nomirstam, daudz ko nemaz neuzzinājuši... Paskat, iestīvināts ar bleķa drātiņām! Kādos dzelžos tikai tie sievieši nespundējas, kungs dievs augstais, kamēr tevi, nabagu, savaņģo savās cilpās un uzliek ķepu! Knibuļi un knabuļi, ruļļi un federes – kā tāda kuļmašīna, kur tu ievēlies ar visām ķidām un esi beigts un pagalam... Pag, kas tur tāds četrkantīgs? Alīses krājgrāmatiņa un – Ozianna! – pase uz Voldemāra Pilādziša vārda. Nu sakiet, cilvēki mīļie, – vai var dzīvot kopā ar tādu meitieti, kas tev neuzticas kā zaglim, kā laupītājam, kā... slepkavam? Pasi kor-se-tē!

Taču es nu reiz nav tas cilvēks, kas spētu ilgi vārieties svētā un taisnīgā sašutumā. Dusmas maz pamazām pāriet, un mani uzšvunko brīvestības sajūta. Sagribas dziedāt. Vilkdams mugurā mētelī, iesāku:

*Lustīgs vecpūsis es esmu,
Visa manta: cisu maiss,
Putnu būris, rīta kurpes
Un vēl zobu bakstāmais.*

Uzmaucu galvā žļobeni, paņemu vienā rokā drēbju saini, otrā – aiz auklas cilpas smidzinātāju. Gan mētelis, gan cepure ir vasarīgi plāni un gaiši, jo šurp atkūlos ap Jāņiem. Nekas – nenosalšu. Atveru durvis un – pasarg dievs! – pēdējā acumirkli apķeros, ka bezmaz aizmirsu aizsākto ruma pudeli uz galda. Ak tu caurā galva! Pie viena paķeru arī glāzīti, jo žurnālos stāv rakstīts, ka šņabi vajagot dzert kulturāli. Pēc tam durvis kārtīgi noslēdzu un pabāžu atslēgu zem koka redelēm.

«Uz neredzēšanos, cienītā!»

Soļoju pa ceļu projām. Jūtos kā pirmajā pavasara zālē izlaists teļš un dziedu ar prieku un pat ar sajūsmu:

*Man ir pieci putniņi,
Kanā-āri, kanā-āri,
Bet tie negrib pāroties,
Nē un nē, un nē...*

– ..ē... ē... ē... – no tumšā meža man atbild mēdoša atbalss, un kaut kur tālu aiz muguras – Vecsniķeros vai varbūt pat Melnalkšņos – sāk vaukšķēt suns.

Ne reizes neatskatos atpakaļ uz Patmalniekiem. Ja tā padomā: ko es tur būtu pazaudējis vai aizmirsis?

ANNA

– Normunds teica, ka tīģeris ir liels kaķis...

Visu ceļu Daina izvaicā mani par zooloģisko dārzu un ne reizes ne ar vienu vārdu nepiemin Laumu. Arī es nepieminu Laumu. Mīlestībā mēs visi esam egoisti. Atbildu, ka jā, tīģeris patiešām ir liels kaķis.

– Vai tik liels kā Atvaru Murka?

Paskaidroju, ka daudzkārt, varbūt desmit reižu lielāks. Tumsā sajūtu – Daina pārsteigta skatās manī. Pat lukturiša gaismas kūlītis novīrās no ceļa grambām un apgaismo pļavmalas kūlas kušķus. Brīdinu, lai viņa nepaklūp.

– Annīt, vai...

Viņa mani tā arī vēl aizvien sauc, kā reiz iesākusi. Māte ar to sen samierinājusies, bet Lauma ne. Laumu Daina sauc par tanti. Cik reižu Lauma ir Dainai izskaidrojusi, ka tante esmu es, un viņa – mamma. Taču meitene paliek pie sava: par mammu viņa iesaukusi vecomāti, bet man iebieksta ar pirkstu krūtīs, raugās šķelmīgām acīm un draudzīgi saka:

– Tā taču Annīte!

«Pasaki, Dainiņ, – kuru tu visvairāk mīli?»

Kāpēc Laumai vajadzīgi šādi jautājumi? Tomēr var saprast arī viņu. Viņa grib saņemt kādas pretvērtības par to, ka devusi dzīvību un atvedusi dāvanu. Kad Lauma tā vaicā, es bēgu. Kad atgriežos, viņa tumši saka:

– Tu noskaņo bērnu pret mani!

Šāds pārmetums nav pelnīts. Nekad neesmu teikusi Dainai nevienu sliktu vārdu par Laumu. Tikai... tikai man allaž bijis bail no tā brīža, kad Lauma no meitas saņems mīlestības apliecinājumu par lelli vai konfekšu kulīti. Līdz šim tas nav noticis. Par nākotni man nav varas, savu esmu padarījusi. Vairāk nekā četrus gadus Daina nodzīvojusi pie manis un šonakt aizbrauks. Lauma rakstīja, ka pirmajā laikā man vispār nevajadzētu pie viņiem ciemoties. Es, protams, to arī nedarišu. Bet... viņai nekad nav ienācis prātā, ko domāju, teiksim, es. Un, pat ja ienāktu, pavaicāt vairs nebūs iespējas. Vilciens Dzegās stāv trīs minūtes, ar to ir pilnīgi pietiekami, lai pieietu pie bērnu vagona durvīm, kā esam norunājušas, uzceltu Dainu pa kāpnītēm un nodotu Laumas rokās. Taču vairāk nekam laika arī neatliks...

Daina dūšīgi soļo man blakus. Baidījos, ka viņai ceļš uz staciju būs par grūtu, varēju palūgt priekšsēdētājam zirgu. Noteikti būtu devis, es zinu. Man tikai nevienam negribas neko stāstīt, ir it kā kauns. Iztiksīm tāpat – abas.

Es pat mātei neatzinos, cik man grūti šķirties no Dainas. Nedroši ieminējos – māte palūkojās manī ar izbrīnu. Viņa uzskata, ka Dainai Rīgā būs labāk. Jauns divistabu dzīvoklis, vanna, centrālapkure. Protams, vai nu ar to var salīdzināt mūsu māju, ko nekad nevar piesildīt, kā nākas. Un man, atklāti sakot, bija laiks pierast, ka no Dainas būs jāšķiras. Tas turpinājās gadiem: Laumai dzīvokli solīja te uz Maiju, te uz Oktobra svētkiem, te uz Jaungadu – un atkal uz Pirmo Maiju. Likās, ka šim karuselim nekad nebūs gala.

«Logi iziet uz dienvidu pusi. Istabiņas gan mazītiņas, bet mājīgas, nevis tādi šķūņi kā mūsējās, un grīdas kā spoguļi. Edgars esot pārlaidis ar laku. Ķēķī divi krāni, siltais un aukstais,» jūsmīgi stāstīja māte, pārradusies no Rīgas, no kāzām, priecīga, ka Laumai beidzot nokārtosies dzīve. «Edgars pelnot gandrīz pilni divi simti un nekāds dzērājs neesot. Veikals turpat blakusmājā. Nopirkuši skapi ar trim durvīm, priekšpuse populēta. Abi izrādīja man visu smalki. Nu tak beidzot arī nabaga Laumiņa tikusi pie laimes. Gribi, Dainiņ, braukt uz Rīgu?»

Daina tobrīd šķindinājās ap leļļu kastrolēm. Pacēla galvu, bet nekā neatbildēja. Rīgu, no kuras bija aizbraukusi nepilna gada vecumā,

viņa vairs neatcerējās. Tad māte ņēma viņu klēpī un stāstīja par jauno māju, par balkonu, no kura varot redzēt ielu un trolejbusus, un par gludo vannu, taču Dainas domas kavējās citur. Tikai tad, kad māte pieminēja zvēru dārzu, uz kuriem Dainu tagad aizvedīšot, meitene atdzīvojās. Un tā mēs visas pieķērāmies šim zooloģiskajam dārzam... Dainas acīs brauciens uz Rīgu vēl joprojām ir kaut kas ļoti īslaicīgs. Aizies uz zooloģisko dārzu – un atgriezīsies.

«Tagad tu Rīgā dzīvosi vienmēr.»

Kas tas ir «vienmēr»? Divas dienas? Trīs dienas? «Vienmēr» patiesi ir kaut kas grūti aptverams – it kā ļoti skaidrs un vienlaikus neizdibināms.

Es māšas vīru neesmu pat redzējusi un zinu par viņu gandrīz vienīgi to, ka viņš pelna divsimt rubļu mēnesī. Arī Edgars līdz šim Dainu nav redzējis. Vai viņa tam būs... vai vismaz kļūs kaut kas vairāk nekā sveša vīrieša bērns? Abi, Lauma un Edgars, paņems Dainu, braukdami garām Dzegām ar vilcienu, paņems pa ceļam... kā paku. Un man ir drusku bail. Varbūt esmu netaisna, bet mani visu laiku moka doma, ka tāds būs Dainas jaunās dzīves sākums...

Bet es saprotu arī savas mātes prieku, viņai bija tik grūti izaudzināt mūs trīs. Un katreiz, kad man šķiet, ka viņa pārāk lielu vērību piegriež naudai un mantām, atceros, kā viņa pirmajā pēckara vasarā vagoja kartupeļus. Platām, raupjām vīrieša rokām turēja arkla balstus, kļiedza uz Bēri un uz Zigrīdu, kas neveda zirgu viņai pa prātam. Irdenajā zemē mātes saspregājušās kājas atstāja lielas, izplūdušas, arī it kā vīrieša pēdas. Viņa cirta malku, stiepa maisus, sēja un pļāva... No sākuma cerēdama, ka tēvs atgriezīsies, jo pēc kara atgriezās daudzi, kas skaitījās pazuduši bez vēsts. Pēc tam pamazām un ar sāpēm samierinādāmās ar tēva nāvi. Atminos vienu nakti, visu līdz beidzamajam sīkumam, pat savu sapni.

Sapņoju par kalniem. Saule pamazām nozuda aiz galotnēm, sniegi kļuva vispirms sārti, pēc tam violeti, pēc tam zili... Pamodos un dzirdēju, kā māte tumsā raudāja. Man bija viņas ļoti, ļoti žēl, bet es nekā nesacīju, lai viņa nezinātu, ka esmu dzirdējusi viņu raudam. Nojautu: manai stiprajai, manai cietajai mātei būs kauns par savām asarām.

Pēc vairākiem gadiem, kad es mācījos Smiltenes tehnikumā, tēvs atradās. Viņš atsūtīja vēstuli no Kanādas – un pēc tam arī paciņu. Kas bija rakstīts vēstulē, nezinu, bet paku māte nepieņēma. Kaimiņienes teica, ka Apiņiene esot muļķe, un tādas, kas par citu cilvēku dzīvi vienmēr zina labāk nekā par savējo, piebilda, ka viņai pat neesot

tiesību liegt meitām to, ko sūta miesīgs tēvs. Ar sagrabējušu «Zingeru» šuvām sev drēbes no veciem kankariem un skolas kleitu nodevām cita citai kā stafeti. Kad Zigrīdai kļuva par īsu, mantoju es; kad izaugu no tās es, zilā kleitiņa, nu jau ar citām piedurknēm, pārgāja Laumas īpašumā.

Bet māte bija lepna un nespēja piedot, ka viņš varējis mūs pamest kā... kā kaķus. Ja līdz tam brīdim, kad pienāca vēstule, viņa blondo un zilacaino Laumu gaišos brīžos sauca par tēva meitu, tad vēlāk tas nekad vairs nenotika, lai gan Laumu viņa aizvien žēloja un saudzēja vairāk nekā mūs ar Zigrīdu. Ap to pašu laiku nozuda arī tēva ģimēne no sienas un palika tikai nagliņa. Mēs pat nepamanījām, kurā īsti dienā tas notika. Zigrīda tīrija krāsnsaugšu un, kāpdama leja no ķebļa, uz šīs likās naglas uzplēsa piedurkni un mazliet saskrāmbāja plecu. Tad mēs arī ieraudzījām, ka noņemta tēva fotogrāfija. Es neizjutu ne žēlumu par tēvu, ne dusmas uz māti, neizjutu gluži neko. Likās, arī Zigrīda tāpat. Pašas ierāmējām no žurnāla izgrieztu gleznas reprodukciju un pakārām. Lai nagla nerēģotos tukša. Tēvs mums bija kā akā iekritusi atslēga. Mēs zinājām, kur tā ir, bet tā nekad vairs neslēdza mūsu durvis un pamazām sarūsēja, ūdeni gulēdama.

Nezinu, vai māte kādam tomēr bija izstāstījusi tēva vēstules saturu, taču es, tāpat arī māsas, no svešām mutēm vēlāk dabūjām dzirdēt, ka viņš Kanādā apprecējies ar paturīgu, bet vecāku sievieti, kam bērnu neesot un nebūšot, tāpēc gribot ņemt pie sevis vienu no mums, vismīļāk Laumu. Nevaru pateikt, vai tā bija patiesība vai ne. Māte to nedz noliedza, nedz apstiprināja. Kad Laumu neuzņēma Medicīnas institūtā, viņa kļiedza uz māti, ka tas esot tēva dēļ un ka mātei vajadzējis viņu laist projām, reiz nu viņai neesot nekādas iespējas cilvēciski nokārtot savu dzīvi šeit. Māte klusām sēdēja, saņēmusi rokas vienu otrā, un tikai skatījās, neiebilda, neraudāja, tikai skatījās.

Pēc vilšanās tēvā viņa bija kaut kas it kā salūzis, it kā apdzisis, lai gan ārēji viņa palika skarba, darbīga un ļoti praktiska. Arī vēlāk, kad jau strādāju «Komunārā» un dzīvoju ar viņu kopā, māte paguva gan kolhozā izstrādāt vismaz minimumu, gan izauklēt manus dēlus un vēlāk Dainu, izravēt dārzu un izvārīt ēst, saogot un sasēņot. Bet viņa bija fatāla pārliecība, šķietami tik nesaderīga ar lietišķo prātu, – ka mūsu dzimtas sievietēm lemta nelaime personiskajā dzīvē. Vēlākie notikumi šo pārliecību vēl pastiprināja. Zigrīda neapprecējās. Tuvākajā apkaimē ap nomaļo pamatskolu, kurā viņa strādā, tikpat kā nav brīvu vīriešu, bet manā vecākajā māsā ir pārāk daudz no mātes spīvā lepnuma, lai viņa spētu samierināties ar slepenu sakaru. Arī es

esmu palikusi viena. Miervaldi dzīvu vairs neredzēju. Kad no kaimiņiem pie manis atskrēja ar nelaimes vēsti, viņš jau esot bijis bez samaņas. Patiesību sakot, viņš pēc avārijas vispār samaņu neatguva. Uz slimnīcu aizbraucu ar gadijuma mašīnu, atpakaļ no Cīruļiem nācu kājām, nācu visu nakti tos vienpadsmit kilometrus. Māte vēl nebija gājusi gulēt. Viņa man nekā nejautāja, acīm redzot, pēc mana izskata noprazdama, ka vaicāt vairs nav ko. Pēc tam ilgi sēdējām kopā. Viņa turēja, saņēmusi manas abas rokas savējās, un runāja. Māte ne ar vārdu neieminējās par Miervaldi, kas tonakt bija miris. Visu laiku viņa stāstīja par bērnu, kuru es gaidīju, stāstīja tā, it kā viņš jau būtu nācis pasaulē. Tikai vienā ziņā viņa kļūdiņās, tā nebija meitene, bet atkal zēns, Pēteris...

Un, kad Laumai piedzima Daina, ārlaulības bērns, arī to māte uzņēma apbrīnojami mierīgi – kā apstiprinājumu savam pieņēmumam par likteni, kurā nevaram grozīt itin neko. Bez tam viņā ir kaut kāda apbrīnojama godbijība pret dzīvību, vienalga, vai tā būtu cilvēka vai kustoņa, pat tikai spāres vai viendienītes dzīvība. Šķiet, ka šajā ziņā mani ir kaut kas no viņas. Vismaz gribētos, lai tā būtu, jo esmu tā, ko pilsētnieki dažkārt noniecinoši sauc par «lopu dakteri». Īstenībā gan nevis «daktere», tikai veterinārfeldšere...

Daina tišām kāpj peļķēs, kas pārvilkušās ar pirmo plāno ledu. Zem viņas kājām tas lūst zvanīdams, un Daina tad smejas. Man negribas liegt viņai šo mazo prieciņu, bet ir jābažijas, ka viņa sagriezīs jaunus zābakus, saslapinās kājas un saaukstēsies.

– Gan jau nesagriezīšu, Annīt! – Daina prātīgi atbild.

Tanī brīdī aiz muguras izdzirdam soļus. Atskatāmies. Mums nopaķaļ nāk garš vīrietis ar koferi rokā. Daina apgaismo viņa seju.

– Vai onkulis ir čigāns? – viņa skaļi vaicā.

Un man jāsmej, jo tas ir Toms... Toms Melnalksnis.

AUTORE

Tā pusotra kilometra atstatumā no Dzegu stacijas sastopas Toms un Anna.

Anna: Melnalksnis! Gandrīz nepazīnu, uzaudzējis bārdū.

Toms: Labvakar!

Anna: Tu uz Rīgu, Tom?

Toms: Jā, un jūs... (Pauze.) ...un jūs abas?

Daina: Mēs arī! Man apprecējās mamma – un tagad vedis uz zoodārzu.

Toms: Cik jauki, man būs ceļabiedres.

Anna: Biji laikam pie vecākiem, Tom?

Toms: Pacieņojos divas dienas.

Anna: Vajadzēja atbraukt vasarā. Šogad bija brīnumaina vasara, tāda silta un pastāvīga.

Toms: Vasarā neiznāca.

Anna: Zinu, tu biji Francijā. Lasīju «Literatūrā un Mākslā» tavu rakstu.

Jūs, lasītāj, droši vien ievērojāt, cik kokainas ir Toma atbildes, turklāt viņš izvairās uzrunāt Annu vārdā. Tas nav nejauši – tumsā viņš to uzreiz nepazīst. Apžilbis no Dainas lukturīša gaismas, kā pusakls – viņš ieklausās Annas balsī; zemais, samtainais alts liekas pazīstams, bet seja ir kā sens zīmējums ar neskaidrām, padzisušām vaibstu līnijām. Bālganajā ovālā izceļas tikai dzīvās, gandrīz melnās acis un balto, līdzeno zobu rinda. Gaišais galvas lakatiņš atšļucis stipri vien pakausī, atsedzot gludus matus ar celiņu vidū.

Annas apģērbs nepavisam nav izskatīgs. Biežais mētelis valkāts jau četras ziemas, apnēsāts un izgājis no modes. Slaidajam, gandrīz traušlajam stāvam labi piederētos paplats un īss mētelītis, tāpat modernie šmaugie ādas zābaciņi līdz ceļgaliem, nevis šie lamzacīgie gumijeņi. Bet Annai, kā zināms, jāapgādā liela ģimene, vēlamais un iespējamais bieži vien tad ir šķirti jēdzieni. Turklāt mētelis ir silts, ar divām vateliņa kārtām, un gumijeņos kājas paliks sausas arī tad, ja uznāks lietus, kas, ņemot vērā sadugušās, zemās debesis, nav izslēgts.

Jāpiebilst, ka Toms – kā vairums vīriešu – nemaz neievēro, kas Annai mugurā, ieklausās tikai viņas balsī, lauzīdams galvu, kur un kādā sakarībā viņu sastapis. Un tikai tad, ka Daina viņu uzrunā par Annīti (te man jālūdz piedošana valodniekiem par ncpareizo pamazināmās formas atvasinājumu, kurā vainojama Annas māte), Toms beidzot saprot, ka viņa priekšā ir «vidējā Apine».

Toms: Anna? Mēs taču neesam satikušies vairāk nekā divdesmit gadus!

Anna: Es tevi vienasar redzēju šepat Dzegās. Pirms trim vai četriem gadiem. Tikai nepiegāju klāt.

Dabiski, tagad vietā būtu jautājums: kāpēc? Taču Toms nepavaicā, intuitīvi nojauzdams, ka labāk nedarīt to, – un viņš patiešām neklūdās. Viņš ievēro, cik piebāzta ir Annas soma, pat rāvējslēdzis nav aizvelkams (vai arī sabojājies), pa ieradumam grib piedāvāt savu

palīdzību, taču laikus apķeras, ka šādu greznību vairs nevar atļauties, un jūtas nožēlojams. Taču Anna ir pieradusi visur iztikt ar saviem spēkiem, viņai par neienāk prātā doma, ka Tomam vajadzētu stiept arī viņas nesamo, tā ka Toms gluži veltīgi mokās ar mazvērtības kompleksu. Bet ne velti mēdz sacīt: kuprainim allaž liekoties, ka visi skatās uz viņa kupri...

Tagad viņi iet trijātā. Daina ar luksturīti rāda gaismu arī Tomam. Tikai saruna neveicas. Tā ir gandrīz vienmēr, ja cilvēki nav redzējušies garus gadus. Ne viens, ne otrs nesaprot, ar ko sākt un par ko stāstīt, – aiztecējušais laiks plūst starp abiem kā upes ūdeņi. Un labi, ja ir vēl trešais – šajā gadījumā Daina. Ko gan Daina varētu jautāt Tomam? Jūs neesat maldijies: protams, par zooloģisko dārzu, par ko gan citu.

Daina: Onkul, tu esi bijis zooloģiskajā dārzā?

Toms: Esmu.

Daina: Tev patika ziloņi?

Toms: Kas?

Daina: Zi-lo-ņi!

Toms: Ne visai.

Daina: Kāpēc? (Pauze.) Kāpēc tev nepatika ziloņi?

Toms: Redzi, zooloģiskajā dārzā visi zvēri ir cietumnieki.

Daina: Cie... cietumnieki?

Toms: Jā, ieslodzīti būros un aiz augstiem žogiem.

Daina: Lai nekostu?

Toms: Arī tāpēc. Bet galvenais – lai neaizbēgtu.

Daina: Annīte stāsta, ka viņus baro.

Toms: Protams, citādi jau nevarētu dzīvot. Un daudzi pierod: sildās saulē un pat ņem ēdienu no rokas. Tiem, kas pierod, nevajag nekā cita, un tie ir laimīgi. Bet ir arī tādi, kas nevar pierast...

Pauze.

Daina: Kāpēc tu nestāsti? Ko dara tie citi?

Toms: Nu... tie, kas nevar pierast, skraida pa aploku vai būri, neēd un kliegz.

Daina: Kliegz? (Pauze.) Un kā viņi kliegz?

Toms: Dažādi. Piemēram, viens briedis kliezda katru rītu, tiklīdz ausa gaisma.

Daina: Un kā?

Toms: Bao-bao-bao!

Daina: Bao-bao... Cik jocīgi! (Pauze.) Un pēc tam?

Toms: Ko pēc tam?

Daina: Vēlāk? Nekliezda vairs?

Toms: Nē.

Daina: Kas ar viņu notika? (Pauze.) Viņš... viņš nomira?

Toms: Briedi atkal palaida mežā.

Daina: Jā? Bet kā tu zini?

Toms: Es vienu laiku tur netālu dzīvoju.

Daina: Mežā?

Toms: Nē. Netālu no zooloģiskā dārza. Man piederēja oriģinālākā memoriālā māja Ķīšežera apkaimē. (Smejas.)

Anna saklause rūgtumu Toma smieklos. Paveras viņā. Bet arī Toma kalsnās, bārdainās sejas izteiksmi slēpj tumsa.

Toms: Cik tev gadu, Daina?

Daina: Tikpat cik Peksim – piecarpus.

Toms: Vai tad jūs esat dvīņi?

Daina: Annīt, vai mēs esam... dvīņi?

Anna (smejas): Ak nē! Daina ir Laumas meita, Tom, Pēteris – mans dēls.

Daina: Annītei ir vēl Normunds un Aivars.

Anna: Nu tu, mazā pļāpa, būsi visu par mani izstāstījusi.

Toms: Tev ir trīs dēli, Anna?

Anna: Tu brīnies?

Toms: Tu vēl esi tik pārsteidzoši jauna...

ANNA

Ar Tomu kaut kas noticis. Nezinu – kas, tikai jūtu, ka slikts. Viņš ir tik ļoti, pat pārsteidzoši izmainījies. Bērnībā viņš bija izstīdžējis, ar lielām plaukstām un pēdām, nesamērīgs kā vilku sugas kucēns. Skolas labākais zīmētājs un traks blēņdaris. Toms mācījās kopā ar Zigrīdu. Starpbrīžos es skraidīju pie viņas, lai aizņemtos kādu aizmirstu sīkumu vai vingrošanas čības, kas mums ar māsu bija kopīgas. Viņš iesauca mani par «vidējo Apīni» un pa druskai terorizēja. Gan nelaida klasē, gan nelaida ārā no klases, gan nolaupīja čības un bēga prom, bet es skrēju pakaļ un nevarēju panākt. Nedomāju, ka viņš pret mani izturējās savādāk nekā pret citām meitenēm. Gluži vienkārši – es biežāk nekā pārējie «sīkie» iemaldījos viņa klasē. Cauri sienai mēs bieži vien stundas laikā dzirdējām, kā skolotāji Tomu apsauca: «Atkal Melnalksnis!», «Melnalksni, ar ko tu atkal nodarbojies?», «Melnalksnis nāks stāvēt priekšā!».

Šajā ziņā viņš līdzīgs manam Aivaram. Pirmajā klasē Aivars bija apaļš teicamnieks. Tagad dienasgrāmata mudž no piezīmēm: «Traucē stundu!», «Noraksta!», «Mētājas ar kritu!», «Nav vingrošanas tērpa!». Ir pat gluži jocīgas piezīmes, piemēram, «Aiztiek skeletu!». Izrādās, ģindeni, uzskates līdzekli, dabas zinātnes kabinetā. Aizvakar mani izsauca uz skolu. Pametu sivēnus, aizbraucu ar velosipēdu, bidamās, ka noticis kas briesmīgs. Esot iemetis ar dzēšamo gumiju Mičurina bildei. Man nāca smieklī, bet es valdījos. Tomēr skolotāja teica, ka man trūkstot vajadzīgās nopietnības, un gari turpināja par cilvēka cieņu un tās aizskaršanu, nezīnu, mērķējot uz mani un sevi vai uz Aivaru un Mičurinu...

Toms aizbrauca uz Rīgu, uz Rozentāla mākslas vidusskolu, pēc tam mācījās Mākslas akadēmijā, pa nedēļai nodzīvodams Melnalkšņos. To visu zinu no citiem, jo sastapties ar viņu man tolaik neiznāca. Vēlāk izlasīju avīzē, ka jauno mākslinieku izstādē ir arī dažas viņa gleznas, un, tā kā braucu pēc medikamentiem, iegriezos paskatīties. Muzejā redzēju Toma darbus no cikla «Vecrīgas ainavas». Īpaši man patika viena no tām – «Jumti». Gleznu jau nevar izstāstīt, peizāžu ne tik, tāpat kā dziesmu vai dzeju... Ainavā patiešām bija gandrīz jumti vien, kā trepes tie veda augšup pret debesīm, kurās tik tikko, vēl gluži maigi sārtojās saullēkts. Tieši lēkts, nevis riets, es to tūlīt uzminēju pēc sudrabainās gaismas. Jumti mirdzēja mitri no nakts rasas vai nesena lietus, tīri kā nomazgāti, un padebeši pāri tiem pletās bezgalīgi un ļoti rāmi kā nesaviļņots ezers pašā rīta agrumā, kad vēl ir pilnīgs bezvējš un dziļš klusums. Es ilgi stāvēju pie Toma ainavām, kuru mierīgais, nobriedušais spēks man nekādi nesaistījās ar delverīgo zēnu, ko es pazīnu.

Pēc tam kaut kur lasīju atzinīgus vārdus par kādām citām Toma gleznām, kurās it kā attēlots dzimtais apvidus – Dzegu un Ciruļu apkaime. Bet toreiz nesen bija piedzimis Pēteris, pēc Miervalža nāves jutos kā salauzta, man nebija laika un, atklāti sakot, trūka arī intereses. Pēc tam Toma Melnalkšņa vārdam neuzdūros, iespējams, tāpēc, ka pārāk cītīga avižu lasītāja neesmu. Darbdienu laikraksti bieži vien paliek nepāršķirstīti. Toties sastapos ar Tomu pašu. Tas notika šepat, Dzegās. Pretim nāca vīrietis un sieviete, abi slaidi, eleganti, smaidīgi. Vīrietis man likās pazīstams. Ielūkojos ciešāk – un pazīnu Tomu. Viņš bija kopā ar sievu. Stāstīja, ka viņa sieva esot balerīna. Gaida? Vaira? Ak jā, Baiba. Šī patiešām arī izskatījās pēc dejojājas. Smuidra, lokana, garām, skaistām kājām. Rokās viņa nesa puķes.

Gribēju pieiet pie viņiem klāt, bet ik kā no malas paraudzījos uz sevi. Man kājās bija melnas gumijas čības, nācu no darba. Kļuva bail,

ka daiļā būtne varētu palūkoties uz mani noniecinoši. Un vēl man ienāca prātā doma: ko es viņiem sacīšu, un ko viņi man atbildēs? Vai viņi to neuzskatīs par uzmācību? Tiklīdz ļaudis kļūst ievērojami, viņiem droši vien uzreiz sarodas ļoti daudz paziņu, radu un bijušo skolas biedru.

Viņi pagāja man garām... kā tukšam gaisam, neuzmezdami ne skatienu. Viņu sejas izskatījās laimīgas un apmierinātas kā plakātā par dzīvības apdrošināšanu. Man nebija viņiem ko pārmest – viņi gluži vienkārši mani neredzēja...

Nākamajā ziemā skatījos baletu. Programmiņā ieraudzīju arī B. Melnalksnes vārdu, taču no saviem balkona augstumiem nespēju izšķirt, kura no astoņām baltajām, graciozajām būtnēm ir Toma sieva. Binokli nebiju paņēmusi. Pret apmales samtu manas rokas izskatījās ļoti raupjas, no aukstuma un vēja aprautas brūnas. Pēkšņi jutos kaut kā ļoti nesaderīga ar visu, kas bija man apkārt, un neprātīgi sailgojos pēc mājām. Lai tiktu uz vilcienu, pēc pirmā cēliena aizgāju projām. Kad pārrados naktī, māte iesākumā izbijās, jo domāja, ka noticis kas ļauns. Pēc tam pastāstīja, ka zvanīts no Airu fermas un ka mani saucot pie gov. Līdz Airiem no mūsmājām ir tikai kāds kilometrs. Nekādu braucamo es nemeklēju, tikai pārģērbos un aizbrīdu tāpat, pat negaidīdama rītu.

Un, kad šovakar lasīju Toma ceļojuma piezīmes, man ienāca prātā, ka es nekur lāgā neesmu tikusi projām no Dzegām un laikam arī netikšu. Vienruden no kolhoza aizbraucām uz Tallīnu. Posāmies arī uz Viļņu, bet jau pie Jelgavas mašīna saplīsa, šoferītis noņēmas ap motoru visu dienu, un mēs nolēmām griezties atpakaļ. Vīri gaidīdami bija piedzērušies, sievietes – līdz nāvei apnikušas kvernēt un nekāroja ne pēc kā cita, tikai pēc savām gultām... Toms man likās jau tik svešs, ka nespēju viņu iztēloties Parīzē, kas arī man bija sveša.

Bet tagad? Kopš redzēju viņu beidzamo reizi, viņš ir stipri pārmainījies, kļuvis daudz kalsnāks. Taču tas nav galvenais. Viņā ir kaut kas netverami skumjš. Skumjas, liekas, neatstāj viņu pat tad, kad viņš smejas. Es nevaru... nedrīkstu pavaicāt, tikai nojaušu, ka Toma dzīvē atgadījies kas nelāgs. Mūsu kopīgā bērnība sen pagājusi. Tagad mēs esam tikai divi sveši cilvēki, kas nejauši satikušies naktī uz ceļa. Katrs ar savu dzīvi, savu laimi un nelaimi. Un ikvienam tā ir savādāka, citu prātam brīžam grūti aptverama.

Tas šķita ļoti smieklīgi, kad Peksis raudāja Dainas lelles dēļ. Līdz šim tā bija viņu abu īpašumā, lai gan īstenībā piederēja Dainai. Neviens neiedomājās, ka zēnam vajadzētu lelli, arī tas likās smieklīgi.

Kad mēs iesaiņojām to somā līdzņemšanai, Pēteris sāka raudāt. Mēs ar māti viņu kauninājām, bet Daina viņu saprata. Viņai tas nešķita ne apkaunojoši, ne apsmejami. Viņa vēl neprot šķirot asaras vērtīgās un nevērtīgās, pat maza nelaime viņas acīs tomēr ir nelaime. Mēs, pieaugušie, to neprotam. Ejam blakus, brīžam nejauši saskardamies drēbēm, pleciem vai rokām, taču esam divas planētas, kuras riņķo katra pa savu orbītu, kas nekur nekrustojas.

TOMS

Cik labi, ka neesmu vairs viens, esmu noguris no vientulības. Blakus soļo Daina, apspīdinot ceļu. Kad ejam garām alkšņiem, viņas luksturiša gaisma kaut kur aizķeras, jo zari un zariņi uz palsās zemes met dīvainas ēnas. Tās ir līdzīgas ažuļiem metāla kalumiem. Pa brīdim viņas kustīgais plecs piegrūžas pie manas rokas. Priekšā, kaut kur tālu, iespējams, jau Dzegās, laiski sarejas suņi, aizdūc automašīnas, arī ļoti tālu, droši vien uz lielceļa, pāri pamalei nepārslīd pat prožektoru atspīdums. Un mākoņi vēl tāpat peld un peld pāri mūsu galvām, kāpj augšup no meža rietumu pusē un pēc brīža austrumos saplūst ar debesu pelēkumu, un nāk atkal jauni.

Lūdzu, lai Anna man pastāsta kaut ko par saviem dēliem, un viņa, no sākuma kautrīgi, pēc tam drošāk, reizumis iesmiedamās, izklāsta man Aivara un Normunda nedarbus, kas man sazin kāpēc jau šķiet it kā dzirdēti. Kad viņa runā, balss ir zema un glāsmaina, bet smieklīgi gaiši un skanīgi. Viņā ir patikami klausīties. Ir savādi, ka Anna mani pazina uzreiz, bet es viņu ne – viņa ir maz izmainījusies. Un toreizējais mūsu kopīgās bērnības Toms Melnalksnis tagad pat man pašam liekas piederīgs pie citas pasaules, uz kuru sen nojaukti tilti un kura tikai retumis neskaidri pavīd kā platas upes pretējais krasts...

Vai es esmu sasniedzis to, ko toreiz vēlējos? Jā un nē. Formāli – jā. Piecpadsmit gadu vecumā nākotnes nodomi ir ļoti konkrēti: ietikt tādā un tādā skolā, kļūt par to un to. Laimes jēdziens kā tāds neeksistē, pareizāk sakot, tas pilnīgi saplūst ar praktisko programmu. Šo programmu lielās līnijās esmu izpildījis, pat slava, kaut gan tikai uz īsu brīdi, ir ielūkojusies manā dzīvē. Bet vai esmu izdarījis ko tādu, ko spēju tikai es un ko nespēj neviens cits manā vietā? Un vai esmu bijis laimīgs, ko arī nevar neviens cits manā vietā? Un kad un kur tas būtu bijis?

Es nezinu.

Esmu redzējis gandrīz visu, pēc kā man bija kādreiz kārojies. Ermitāžu un Ricas ezeru, Luvru un Pikadillija laukumu, Pompejas termu freskas un Stambulas ubagus. Esmu skatījis mākslas šedevru oriģinālus, kampis iespaidus kā bada cietējs maizi, pūlēdamies atrast... atgūt to, ko biju nemanāmi un pamazām izzaudējis.

Tagad zinu, ka atgūt man neizdosies vairs neko, manas zelta dienas neatgriežami aizslidējušas aiz apvāršņa. Brīžiem ir tikai bezspēcīgs izmisums: kāpēc neviens nebrīdināja mani agrāk, es nebūtu šķiedies kā Krēzs...

Nebrīdināja, no kā? No tā, ka aiziet laiks? Tu to nezināji? Šo ābece patiesību zina visi.

Protams, kam un kāpēc es pārmetu, kā muļķis...

Kad mūsu priekšā atklājas Dzegas, noliekam nesamos un atpūšamies beidzamo reizi. Atkal izvelku mutautiņu un slauku seju. Tālās gaismas atblāzmā Annas acis raugās manī trauksmaini un līdzcietīgi. Bezbēdīgi pasmaidu, bet viņa neatbild manam smaidam, skatās pētījoši un vēriģi, kā gribēdama izdibināt, par ko es domāju. Novēršos, it kā viņa varētu to uzminēt, juzdams, ka neapzināti tiecos pēc līdzjūtības, apzināti vairoties no tās. Tikai ne to, tikai ne to: neviens konjaks neatstāj tik pretīgas paģiras kā sirds izkratīšana. Turklāt man nevajag arī padoma, es pats zinu, kā būtu darijis. Vēlējuma izteiksme. Nožēlas izteiksme. Kāpēc man pašam vajadzēja iestūrēt šajos nožēlas ūdeņos? Varēju viņai pa ceļam izstāstīt, kā ģērbjas parizietes, sievietes par to tik ļoti interesējas...

Kas mani nodod? Balss? Izturēšanās? Seja? Ko viņa saskata manī? Vai zīmi, kādu mežsargs iegrebj ciršanai nolemtā kokā – tuvās nāves zīmogu?

Palūdzu atļauju uzsmēkēt.

Anna pamāj, stāv manā priekšā, nolikusi zemē somu, galvas tiesu mazāka par mani. Viņa ir mans antipods: stipra, vitāla un jauna, pārsteidzoši... apskaužami jauna. Bet es esmu noguris, slims, vecs kā pasaule. Mūs šķir tikai divi trīs gadi – neticami. Mūs šķir tie gadi, ko viņa nodzīvos, kad manis vairs nebūs, un nakts tumsā es tiecos pretim otrai dzīvībai kā taurenis gaismai.

Kā aiztecējušo laiku nodzīvojusi viņa? Kas noticis ar viņu?

Viņa stāsta par dēliem, pēc tam par māti, tikai itin neko par savu vīru. Man negribas vaicāt; reiz nu viņa nestāsta pati, tad tas nozīmē, ka jautāt nevajag...

Atpūtušies ejam tālāk. Laika ir bezgala daudz – tas gurdi zvārojas kā ūdens pelēkos, lēzenos klusuma krastos. Dzegu ugunis ir siltas un mierīgas, it kā tuvojas mums, nevis mēs tām. Šajā vēlajā stundā vairs tikai retā mājā kāds ir nomodā. Saskaitu sešus gaišus logus, nē, septiņus: pēkšņi uzmirdz vēl viens. Varbūt aiz tā ieraudājies bērns vai piecēlusies veca mammiņa, lai uzpilinātu uz cukurgrauda sirds pilienus? Varbūt tur kādu sagaida vai, gluži otrādi, aizvada? Dzīve nemanāmi rīt savu gaitu arī nakts aizsegā. Man ir grūti kaut ko uzminēt par šo ļaužu dzīvi, un mājas – tumšas un apgaismotas – peld mums garām kā kuģi.

Uz perona neredz cilvēkus, sliežu ceļš rāmi smaržo pēc darvas, lielā spuldze pie staba sijā dzeltenīgu gaismu. Nez no kurienes izlien melns suns un tek nelielu gabaliņu pa priekšu nesteidzīgā riksī, nepievērsdams mums uzmanību un nekur neapstādamies, kā dodamies kādā svarīgā uzdevumā. Tikai tad, kad zem mana papēža asi nokraukšķ olis, suns satrūkstas, ierauj asti starp kājām, saspringst lēcienam un pamet atpakaļ tramīgu skatienu. Es suni uzrunāju, tas ieklausās manā balsī, lūkojoties ar divām modrām acu uguntiņām, projām nebēg, bet arī klāt nenāk. Noklīdis, vai? Žēl, čemodānā man ir tikai āboli un nav nekā cita ēdama.

Suns brītiņu vēro mūs, bet, kad Daina izstiepj roku, lai to noglaudītu, viegli pārmetas pāri zemajam, jau apbirušajam dzīvzodziņam, ar dažiem stiepieniem nozūd ēnā. Un atkal viss iegrimst klusumā, vienīgi kailie meža vīnogulāji čabīnās gar sienu. Gaisma stacijas logos balsnī kā apmiegojusies, bet aiz durvīm dzirdamas sarunas un krācieni. No uzgaidāmās telpas pretim plūst tāda kā deguma smaka un egļu skuju smarža. Padodam labvakaru, mums atsaucas vairākas balsis, tikai krācieni nemitas. Daina pārskrien pāri telpai, apsēžas uz tukša sola krāsns tuvumā, ar abām rokām ir kā ieņemot sev blakus vietas pa labi un pa kreisi, Annai un man, – lai gan te nav neviena, kas kārotu pēc tām –, un draiski kūļā kājas sarkanos zābaciņos. Kad eju turp, aizmugurē saklausu skaļu čukstu – «Vecā... dēls», taču neizjūtu neko citu kā tikai lielu, trulu vienaldzību, kas izbrīnī mani pašu; hāhā, vienmēr esmu pievērsis ļoti lielu uzmanību tam, ko par mani domā, runā vai raksta.

Te ir ļoti silts, Anna noģērbj Dainu: noņem cepuri, novelk mētelīti, zem tā ir balta, pūkaina jaciņa kā truša kažociņš. Mazā vēl aizvien šūpo kājas, ziņkārīgi lūkodomās apkārt, un viņas skatiens visilgāk aizķeras pie krācēja kailā pakauša ar jocīgu pelēku pūku vainadziņu. Anna noņem lakatu, viņas mati ir gari un gaišbrūni kā Ticiāna sievietēm un

vēl bez sirmuma, tikai gaismā redzamas ap acīm sikas krunciņas un mutes kaktiņos padziļas rūgtas rievās, kas nodod viņas patieso vecumu. Annas seja vēl aizvien ir skaista, tikai it kā sagurusi.

Laukā iegauļojas suns. Redzu, kā Anna neviļus nodreb, bet Daina nošļūc no sola, tāpat bez mēteļa un cepures, vienā jaciņā izskrien ārā, un nakts klusumā atbalsojas viņas saucieni, skanīgi kā zvani:

– Sunīt, sunīt!

Durvis paveras spraugā, iekšā ieslīd tas pats melnais suns, kuru mēs jau sastapām pirmīt, un, īsi un priecīgi iesmilkstējies, metas pie krācēja, uzmodinādams to.

– Annīt, – izdzirdu blakus Dainas kluso balsi.

– Kas ir, draudziņ?

– Nolauz maizīti.

– Ēst sagribējās?

Bet Daina met ar galvu uz suņa pusi. Tad Anna iecel klēpī somu, brītiņu čaukstinaš pa to, sameklē ar apsmērētajām pusēm kopā saliktu sviestmaižu pāri, nolauž kumosu un iedod. Daina pieiet pie suņa, nopupstas iepretim un sniedz maizi uz pastieptas plaukstas.

Suņa acis vērīgi seko meitenes rokai, mitrais, jutīgais purngals nervozi sakustas, taču maizei suns nepieskaras, beidzot pat novēršas no smaržīgā Jāņu siera ar sikajiem ķimeņu rakstiņiem un raugās projām ar tukšu, trulu skatienu. Daina apmulsusi izslienās, kumoss viņai gandrīz izkrīt no saujas. Dzirdu, kā viņa klusi saka:

– Negrib!

Pirmītējais krācējs paskaidro, ka suns no svešas rokas neēd, un paņem Dainas maizi.

– Nu, Baron, palūdz!

Suns uzslienās uz pakaļkājām un stāv, kamēr saņem cienastu. Kāds iesaucas:

– Malacis, to es saprotu!

Mēs visi smaidām par gudro suni, kas neņem kumosu no sveša un prot stāvēt uz pakaļkājām. Daina gausi atgriežas, atkal apsēžas vecajā vietā starp mani un Annu un klusē. Paskatos: viņa domīgi aplūko savu roku. Gaiši, miksti mati vijas gar apaļu vaigu ar bezrūpīgu, šķelmīgu bedrīti, bet seja ir kā apdzisusi: viņa laikam pirmoreiz mūžā sastapusies ar to, ko dzīve vēlāk, iespējams, sniegs ne reizi vien –, ar rūgtumu par atraidītu labsirdību. Sajutusi manu skatienu, viņa pagriež galvu un raugās klusā neizpratnē, gluži kā gaidīdama atbildi no manis. Viņas acis ir tādas pašas kā Annai – tumši brūnas un it kā valgas, līdzīgas ļoti gatavām ķiršogām.

AUTORE

Kristīne: Vai es tev, Teodor, neteicu – iekrampē pūnītē! Bet nē! Riktīgs vazaņķis no suņa. Kā nobrauksim Rīgā, tā tūlīt iešu uz Dzirnavu ielu, uz to dzelžu veikalu. Nopirkšu ķēdi un pietaisīšu pie būdas. Lai stāv ķēdes galā, nevis mai...

Emīlija: Ko nu baries, Kristīnīt! Viņš jau nevienu nav sakodis.

Kristīne: Kam tad šis, dienaszaglis, man jābaro? Par apkārtdauzīšanas? Teicu Teodoram: pārnes kārtīgu kucēnu, lai ir kas sargā māju, bet...

Jāzeps: Jums, tantiņ, laikam daudz mantas, ka tā jāsargā?

Kristīne: Kas tavu kazu tirgū ved!... Bet šis, nu, Teodors, atstiepj šito kverpli. Lielās: mums būšot sugas suns kā baroniem – tēvs esot skolotāja Millera kollis, tikai māte brigadiera krancene. Tā arī iesauca par Baronu... Vai neiesi mājās, maitasgabals!

Suns pieplok pie zemes, uzliek purnu uz ķepām un raugās augšup lūdzēja acīm, tikai pats astes galiņš kust kā pele.

Teodors: Būs jau labi...

Suns, uztvēris saimnieka balsi labvēlību, sāk ātri, ātri ar asti slaucīt grīdu, beidzot pieceļas un apsēžas blakus Teodoram, piespiezdams silto sānu pie viņa kājas. Teodors ar raupjo roku glauda suņa mīksto, kuplo muguru, un viņa seja savelkas daudzās labsirdīgās grumbiņās.

Teodors: Visur līdzī, visur līdzī. Ne uz aku, ne, tā teikt, uz ķemerītiņu, tu, cilvēks, nevari aizstaigāt viens. Knapi ieej un apsēdies, jau dzirdi – kā tad, nāk pa pēdām. (Pauze.) Bija jau mums tāds varen milīgs kucēns, bet to mēs abi divi ar Kristīni, tā teikt, pazudinājām...

Kristīne: Mani tu iekšā tur nepin!

Teodors: ..tūlīt pēc kara, kad vēl tie vilki trakoti daudzējās apkārt, pievairojies bija pelēču, ka mudž. Un nu šis uz vienu reizi atkuļas mums līdzī, tā teikt, uz pirti. Atstājām priekšīnā, bet šis tev stāvēs mierā, skrāpējas un smilkst, skrāpējas un smilkst. Tikmēr, tikmēr, kamēr Kristīne saka: «Izlaid tu viņu, taisni galva sāp!»

Kristīne: Es jau nu teicu gan, muldoņa gatavais! Tieši tu pats tā sacīji.

Teodors: Nekluksti pa vidu!

Kristīne: Kā tad, stāvi tik, sieva, pie ratiem, kamēr šis melsis tukšu! Tu toreiz vēl kūli pie Rimeikas, atminos kā šodien. Dzērāt cukurbiešu ļergu, pārnāci šķībs un greizs. Vēlāk paģirās vai galvu plēsa pušu. Vai tā bija vai nebija?

Teodors: Bet tas tak nav svarīgi!

Kristīne: Kā tad nav svarīgi?

Teodors: Nu stāsti pati, ja tik gudra.

Kristīne: Ne es viņu metu, ne ko zinu.

Teodors: Jaukties pa vidu, to gan.

Emilija: Ļauj taču viņam izstāstīt līdz galam, Kristīnīt.

Kristīne: Kurš tad šam neļauj, kurš tad šam muti tura ciet?

Jāzepe: Un kas notika tālāk?

Teodors: Nu, kad Kristīne sāka vaidēt par to galvas sāpēšanu, tā es izeimu priekšīnā, paņemu šo rokā, tāds siks zvirbulis bija, kādu pāra mēnešu... paņemu, atveru durvis un – ārā! Dzirdu: ai-ai-ai! Izskrienu, tā teikt, pliks kā zirnīs, laukā dur kaut acī. Manu tikai – nez kas nočab, nez kas nošvikst. Tā arī kucēns bija pagalam. Pats, tā teikt, ar savu roku iemetu vilkam riklē. Kristīne pēc saka: šis esot jutis nāvi, tāpēc arī smilkstējis.

Kristīne: Visur tikai es vainīga, un tā visu mūžu.

Jāzepe (smejas): Vilku sajuta, nevis nāvi.

Kristīne: Beidz, Jāzep, runāt par nāvi. (Atskatās uz vainagu.)

Emilija: Bīsties vai nebīsties, Kristīnīt, tikpat pienāks. (Nopūšas.)

Kristīne: Kas tāds?

Jāzepe (smejas): Tā pati augšminētā, tantiņ!

Kristīne: Vai nebeigsi, grēkagabal! (Pauze.) Kā Liberts nošāvās, tā es ne acu galā vairs nevaru redzēt...

Jāzepe: Kas tad Liberts jums tāds bija, ka tā pārdzīvojat, tantiņ?

Kristīne (sašutusi): Kas tad viņš man varēja būt, tas bandīts!... To trako baili, labi, ka bija baldrijāni. Šis turpat pa Kalmēm dzīvojis, bet mums Jurka Sarkanajā Armijā. Būtu Liberts atnācis ar savu varzu kādu nakti. (Pauze.) Tad mēs ar Teodoru šodien šiten nesēdētu!

Teodors: Tā nu es būtu ļāvijs, lai mani nokniebj kā zaķi.

Kristīne: Ar ko tad tu viņiem būtu turējies pretim – ar pigu?

Teodors: Gan saka – lapsa savas alas tuvumā sūdus netaisot, bet ej nu sažini, kā būtu izgājis... Liberts dzīvoja pie brālēna paklētē, turpat mums degungalā. Pa ķēķa logu mēs varam Kalmju klēts jumtu saredzēt. Tak vai tad toreiz nāca prātā? Kristīne vēl pa reizitei bailīgi iepukstējās, tā teikt, laiki nemierīgi, ka tikai mūs nenožmiedz Jurkas dēļ. Dzird šo un dzird to. Es vēl mierināju: lai nu mežmalās baidās vai kur purvos, kas tad mums – ļaudis apkārt. Kalmes ar roku var aizsniegt. Te tev bija Kalmes! Eimu vienunakt laukā sevispēc, dzirdu – pasaulīt! – tajā pusē suņi rej, durvis čikst, cilvēki klaigā. Gribēju gandrīz iet skatīties. Kristīne nelaida, ieķērās krūtīs un kliedz: «Par atraitni gribi mani pataisīt?»

Kristīne: Nu... nu, tik briesmīgi jau es nemaz nekliežu...

Pauze.

Teodors: Runā, ka varbūt Liberts nemaz nebūtu uziets, gudri jau viss zem klēts bijis ietaisīts, bet šis, kā izdzirdis, ka jau staigā virs galvas, tā: paf!

Jāzepe: Nervi.

Teodors: Kas cits šim atlika? Uz ko citu šis varēja cerēt?

Pauze.

Kristīne: Un tagad Kalmēs spokojas. Katru na... Nemaz nesmeijeties!... Katru nakti, kad pilns mēness. Marija pati redzēja. Vāķēja, lai cūka nenoguļ kādu sivēnu, un, nākot no kūts, redzēja, kā, palagā satinies, staigāja vīrišķis ar tādām garām kājām...

Jāzepe: Vai ar spalvainām?

Visi, atskaitot Kristīni, smejas.

Kristīne: Tādi tie jaunie tagad ir: tikai ņirgt... (Pauze.) Nelabā nāvē mirušie visi spokojas, tāpēc ka neviens godīgs cilvēks pats sev klāt rokas neliks!

Emīlija: Tā nesaki, Kristīnīt! Dzīvē visādi sametas. Uzveļas nelaime kā akmens uz galvas, cilvēks paliek nesamanīgs. Pats vairs neapjēdz, ko dara, ko ne. Ja tuvumā nepagadās kāds, kas aptur, tad pagalam ir... (Pauze.) Pastāstišu, kā gadījās ar Ernu, kad vēl abas kopā Spodrišos govīs slaucām. Iekrita tāds vēls un grūts pavasaris, nepateikšu vairs, kurā īsti gadā, tā kā piecdesmit piektajā, kā sestajā. Bija jau aprīlis, bet sniegs nodzīts tikai tādiem pleķiem, piekalnēs pret dienvidiem. Tur mēs laidām ganīties zirģeli, Žuri vārdā. Palaižam no rīta, ne piesietu, ne sapītu. Šis pastaigā, kur nokūsis, pagramsta kūlu – un dzīvību velk. Tāds gudrs lopiņš bija: pats pārnāca, nekur nedauzījās apkārt. Bet govīs pa tiem pleķiem neizganīsi. Runkuļu nav, siena nav, salmi – ir tie izbeidzās. Bēdu dienas. Plūcam viršus, kapājam skujas, nodzinušās kā tas Žuris, kauli un āda. Gaidījām zāli kā... Savā mūžā tā laikam neko nebiju gaidījusi kā topavasari zāli. Un govīs sāka uzdot. Nobeidzās viena, pēc tam vēl viena. Atnāca no kantora, sastādīja aktu, aizveda. Erna drusku paraudāja un nomierinājās. Nekas slikts man pat prātā neienāca. (Pauze.) Nākamajā rītā šī uz kūti aiziet pirmā. Pēc tāda brīsnīņa klausos: priekšīņā it kā viens grabinātos. Ernas bērni skolā. Domāju: kas tur var grabināties? Taču zagti tur nav ko, un es neņēmu galvā, pat aizmirsu, tikai iedama tumsā uzreiz uzskrienu vienam virsū. Erna! «Būtu kaut lampu uzdegusi, ko tu te vari saredzēt?» – tā es. Viņa – ne zilbītes. Attaisū vaļā durvis uz virtuvi, lai taču ienāk kāda gaismiņa. Skatos: Ernai rokās groži, stāv un piņķē, galvu

nepaceldama. Prasu: «Vai brauksi kur?» Viņa tā arī neko neatbild, tikai piņķē stīviem pirkstiem. Piegrūžu viņai: «Nedzirdi, vai?» Tad Erna paskatījās uz mani tādām... nu, briesmīgām acīm kā akla – un klu-sītēm teic, galīgi bez balss: «Man neceļas vēl divas...» Tikai tad es, mulķe, apķēros, kāpēc viņa krāmējas ap Žura grožiem – un iekliedz. No mana kliedziena viņa it kā atmodās: pavērās asaru pilnām, bet jau cilvēka acīm, apkrita man ap kaklu – un visa taisni kratās. Es saku: «Domā par bērniem, Erna, domā par bērniem...»

Pauze.

Teodors: Tā, jā...

Pauze.

Kristīne: Nu, karsta daba jau viņai bijusi vienmēr, jau no laika gala. Mēs ar viņu kopā mācībā gājām... Saimnieka meita un arī no vaiga par nesmuku nenosauksi, bet izskrēja pie Pašķēviča, tā utes. Paši pliki, basi, vēl mežabrāļus paklusām mitinājuši, vismaz pēc kara šī nēsāja kādu tur ordeni.

Emīlija: Medaļu.

Kristīne: Vienalga, ordenis vai medālis. Tikpat nevar ne ēst, ne mugurā ģērbt – plēsās tik tālāk, kā plēsusies. Nodibināja kolhozu, atkal jāsitās nost. Tāda daba, ka nekad nevar rimties ādā.

Emīlija: Viņa taču mirusi, Kristīnīt...

Kristīne: Vai tad es ko ļaunu? Tu pati iesāki, kā saka, mazgāt tos nelaiķes kauliņus. Lai nu Pašķēviču Ernai vieglas smiltis, mūžs jau viņai viegls nebija...

Kamēr abas sievietes runājas, Teodors sāk čamdities pa kabatām. Kristīne pazīst šo kustību.

Kristīne: Tu tikai nesāc man te ļuļķēt.

Un Teodors ar nevainīgu, pat izbrīna pilnu seju – it kā pīpēšana viņam pat nebūtu ienākusi prātā –, izvelk lielu rūtainu kabatas lakatu un skaļi nošņaucas.

Ārā pēkšņi atskan dziedāšana. Barons pieceļas, pieiet pie durvīm un sāk laipni luncināt melno asti.

Teodors: Pilādzītis, vai?

Kliņķis sakustas, bet durvis paliek ciet, un naktī skaidri atbalsojas dziesma par pieciem kanārijiptuņiem, pēc kuras mēs, lasītāj, noprotam, ka Teodora Olmaņa minējums nav bez pamata. Jāzeps pieceļas, nospiež rokturi līdz galam un palīdz attaisīt durvis.

Pilādzītis (ienākdams): Mersī!

Mūsu paziņa vēl aizvien neizskatās īsti atžilbis, lai gan pa ceļam bija laiks izvēdināties. Man ir aizdomas, ka tumsas aizsegā viņš, nāk-

dams šurp, būs reizi pa reizei noskrūvējis ruma pudelei metāla galviņu, kas tagad snaikstās ārā no kabatas. Abās rokās saiņi, žokejcepure atbidīta pakausī, mētelis pavirši aizmetināts uz vienas pogas, kaut gan netrūkst arī abu pārējo.

Ienācis viņš aplaiž skatienu, kā meklēdams, kur piemesties.

PĪLĀDZĪTIS

Sveiki! Sveiki zaļā jaunībā!

Ā, paziņas! Ja mani neviļ acis – Olmaņi. Labvakar, saimniek, labvakar, saimniecīt! Vai man ceļš zem kājām? Trāpīji, saimniek. Uz kurieni jūs abi braukdami? Uz Rīgu? Tad jau laikam uz tirgu, redzu – spainītis zem sola. Medus? Krējums? Krējumiņš... Uz mazdēla izva-dīšanu dienestā? Vai tad viņš jaudās visu izēst, līdzī jau neņems. Dabūs skrejamo, kā likts. Cilvēks, he-hē, jau nav lops: izēd spaini un diezgan... Neskaities nu uzreiz, saimniecīt! Es ir piedzēries? Kungs dievs augstais, vai tad tā ir dzeršana!... Kā sešdesmitajā gadā pie Valmieras: ievēl saimnieks pustumcu, un sēžamies klāt. Divatā vien. Alus bija vai nu no bērēm, vai kristībām atlicies. Šis tik ielaiž kausos, un abi metam sausus. Pa vienu vakaru muca tukša, un kājas iet ģeņģeriski. Tā ir īsta dzeršana! Saimniekam bija tāda pavecāka meita, ģimīs garš kā pīrāgs, bet strādāja bodē par veikalvedi... Nu, jūs jau saprotat paši. Kad mālēju, šī nāca mani komandēt. Vienu sienu gribēja rozā, otru iekš lillā. Izkrāsoju šai kā restorānu, acis šilierējās skatoties...

Ā, tu, draudziņ! Nu, kā tev iet? Mani atceries vēl, Grāf? Barons? Pareizi, Barons! Ir gan tev mīksta villa, tikai cirpt un zeķes adīt... Nesaprotu, kāpēc sievieši un suņi man allaž pieķeras. Ja tā padomā, nekāds jaunais vairs neesmu, bet nu – tikpat kā dadži. Ja es vēl saliktu zobus – oho! Jaunībā man bija tādi zobi, ka varēju naglu pārkost. Un pēc skata arī pats kā bilde – no skuķiem ne atkauties. Voldemār, Voldi, Voldiņ... Ko Alise sacīja, kad es braucu prom? Iedomājies, saimniek, neteica neko! Ko viņa varēja teikt... būdama Cēsīs. He-hē! Ņemu vagu? Es? Kungs dievs augstais debesīs, kāpēc tu, saimniek, uzreiz tā? Es tikai atgriezos pie savas likumīgi pielaulātās sievas.

Ko es redzu, tur vēl viens tāds kā pazīstams ģimītis? Feldšerīte! Uz kurieni braukdama? Ak, tikai pavadīt! Vai to Jēzusbārdiņu? Ak skuķīti? Bet kas tad ir tas bārdainais kungs ar lakādas koferi? Ko,

Kristīnīt, gleznotājs? Tad mēs, he-hē, tikpat kā amata brāļi. Ja jūs kādreiz izmetīs no tās mākslinieku cunftes, ņemšu jūs par palīgu. Man pārinieks noziedēja, un vienam pagrūti – nav kam mēbeles pastumdīt vai trepes paturēt. Gauners es nav, ar mani var sastrādāt. He-hē, es jau pa jokam. Bet nopietni: vai maizītei nopelnīt var? Man jau no bērna kājas arī aplam vilka uz to zīmēšanu, bet tur ar vilkšanu vien nekas nav – skolas vajag un naudas ar. Tēvam bijām četri bērni, pats mālderis tāpat kā es. Nekāds negantais metējs nebija, bet tikpat iedropēja šad un tad. Un visi tikai prasa: skuķiem vajag brunčus, puikām – bikses, un vēderi arī kurkst. Kur nu par augstām skolām sapņot! Nobeidzām tās pašas sešas klasītes, vecākais bračka ir to ne – un peļņā! Es biju fātera māceklis – iestrādājos strīpas vilkt. Vilku tāpat bez lineāla. Tēvam roka trīc, man toreiz, nebaudies, netrīcēja. No viņa iemācījos amatu par pirmo zorti, visus knifus un trikus: ko un kā jaukt, ko un kā var un nevar virsū klāt, kā aizsmērēt, ja kaut kas nofušierējas. Nobraukt gar sienām ar krāsu rullišiem māc katrs muļķis. Paliiek tādi raibumiņi, kā kad vista būtu pāri pārskrējusi vai mušas sēdējušas. Es iemanijos šo to uzpindzelēt no brīvas rokas, uzreiz cits paskats. Cilvēkiem patika. Nebiju jau nekāds Purvītis, bet tikpat: taču ļaudīm savs prieks...

Vienreiz eju, redzu: graviņā mākslinieks! Ne īsti tup, ne sēž uz tāda maza soliņa un tik velk ar pindzelīti. Pieeju klusitiņām klāt no mugurpuses, aizturu elpu un blenžu. Bet šis ar tām ūdenskrāsām, nu... akvareļiem. Stāvu un vēroju, priecīgs, ka šis mani neredz un netriec projām. Te uzreiz viņš man saka: «Tikai nepārstaipi kaklu, dabūsi kriku!» – un pindzelē tālāk, pat neatskatās. Redzams, visu laiku jutis, ka es stāvu aiz muguras kā bende. Gribu jau iet projām, kad beigu beigās atskatās gan. No sejas drīzāk pēc lopu uzakupča nekā mākslinieka – vaigi ši-itādi, melnas ūsas, dur ar acīm tikpat kā ar diviem īleniem. Prasa: vai patīkot? Un lūr uz mani kā čūska uz trusīti. Es par spīti atbildu, ka nepatīk. Domāju, palīks dusmīgs, bet ne. Smejas un prasa: kāpēc? «Vai tas ir koks?» es šim pretim. «Tas ir invalīda kruķis, nevis koks! Un kur jūs ir redzējis gobai zilās lapas? Bez tam gobai viņas ir asas kā govs mēle, bet jums tai bildē ir tikai tādas parķa lupatiņas...» Tā es noskaitu visu pēc kārtas, bet šis tik smeļ un beigās saka: «Prāta tev maz, bet fantāzijas daudz. Laikam pats kaut ko zīmē. Atzīsties!» – «Nekāds mākslinieks es nav, tāpat pa druskai...» Lai parādot. Kā tieku ārā no gravas, kur šis vairs nevar saredzēt, – tā duru skriešiem. Sagramstiju, kas gadījās pa rokai, un atpakaļ. Šis pacilā vienu – hm, pacilā otru – hm... Ņemas izprašāt, cik gadu, cik klases beidzis,

ierunājas par kaut kādu studiju. Kāda tur studija, kungs dievs augstais, Rīga gaisa gabalā! Tad vēl sākās karš... Un tā pamazītēm. Ja tā padomā, biedri mākslinieki, sagrozītos citādāk, varbūt būtu kļuvuši par kolēģiem. Kā goda vārdiņš? Melnalksnis? Piedošanu, dzirdējis gan neesmu. Tagad to mākslinieku dikti pulka pievairojies. Kur raujos? Tāpat, pie remontiem. Kādam, he-hē, jāmālē arī sienas, un savu darbu es protu uz ūsiņu. Te aculiecinieki – Olmaņi. Es viņiem taisīju remontu šovasar. Istabiņas nolaistas, ķēķītis piekvēpis, bet... Nu, nebrēc jau uzreiz, saimniecīt, vai tad es sacīju, ka ir blaktis!... Bet tagad viss spīd un laistās... kā restorānā.

Uf, karstumiņš te ir gan, taisni elpu ņem ciet! Piekurinājuši kā Afrikā. Vai jums, jaunais cilvēk, nemaz nav karsti ar pižiku? Kā goda vārdiņš? Jāzeps? Traktorists? Kārtīga šepete. Manu vecāko dēlu arī velk uz motoriem... Uz kuriem braukdami? Ko, pēc gaļas? Es domāju, ka pie kādas brūtītes, tāds uzcirties! Vai tad pašiem kāds suķis nemaz nav? Neatmaksājas? Laikam daudz pelnāt? Oho! Jā, ar divsimt piecdesmit rubļiem mēnesī var atvest bekonīņu arī no bodes. Un sievai pāri simtam? Kā tad jūs tiekat no naudiņas vaļā? Vai ģimene liela? Ne vecu, ne bērnu? He-hē, arī neatmaksājas, ko?... Ir gan kārtība: no laukiem brauc uz pilsētu pēc gaļas! Vācu laikā tikai tas vilka dzīvību, kam pāķos bija kādi radi, citādi liec kaut karoti nost. Kā tai dziesmā:

*Jel nomierinies, jel nomierinies,
Kūtī neviens vēl nav nosities...*

Kuš, ko tu šņāc kā odze, Kristīnīt! Vai tad te kāds gul? Smukā jaunkundzīte varbūt gul? Nē, jaunkundzītei acis vaļā, jaunkundzīte smeļ. Kā goda vārdiņš? Cik ugunīgs – Liesma! Uz kuriem braukdama? Uz Rīgu? Un kādā darīšanā, ja nav noslēpums? Ir noslēpums? Nu, ko jūs jokojat! Es piederu pie tiem vīriešiem, kam sievietes uztic noslēpumus. Uz estrādes dziesmu izpildītāju konkursu? Es ir mēms. Vēl viena māksliniece! Tikai pašdarbniece? Jūs esat kautrīga, Liesmiņ, bet mākslai patik kautrība. Ko, viņa dabūjusi pirmo vietu rajonā? Tad uzdziediet kaut ko, Liesmiņ! Nu, nesarkstiet! Kā tad jūs dziedāsi tur Rīgā žūrijai? Sasēdisies plikpauraini onkuļi un skatīsies uz jūsu kājiņām. Tumīgas tantes viebs degunus: «Sol viņa paņēma par zemu, la viņa paņēma par augstu!» Es biedēju jūs? Kāpēc lai es jūs biedētu, smukā Liesmiņ? Turēšu ikšķi, lai jūs dabūtu pirmo vietu! Kad jums aplaudēs, pieminiet Voldemāru Pilādzīti! Dzelzs jākaļ, kamēr karsta. Dzīve ir trakoti īsa, meitenīt... Ko es redzu – kādam tā ir jau beigusies! Kas vainaga īpašnieks? Jūs? Emīlija? Ļoti priecājos. Kas miris, ja

nav noslēpums? Labs cilvēks? Aizvien nomirst labi cilvēki, sazin kas par sodību! Citreiz lasi avīzē to ne... nekro... Kā? Jā, nekrologu... un taisni vai asaras saskrien acīs. Ja tā padomā, pasaulē dzīvojis tik labs cilvēks, un tu to nemaz neesi zinājis – un uzzini tikai tagad, kad viņš jau miris...

Khm, khm, taisni rikle sausa. Rums kaltē, spiež no tevis beidzamo sulu. Kā tikšu Vecumniekos, tā punkts – ne lāsītes vairāk. Ieiešu pie Emmas, vispirms naudu sauļā un tad teikšu: «No šīs dienas es ir nedzērājs!» Varu iedomāties, kā Emma priecāsies. Visi jau met, neviens nav eņģelis, – cits vairāk, cits mazāk –, bet es tomēr ir drusku par daudz palaidies. Vai mazums krenķu Emmai bijis manis dēļ? Nu, tu kungs un dievs! Cita būtu sākusi ar tēviņiem šiverēt, bet Emma – nē! Zelts! Vienreiz dzeram tējnicā ar vīriem. Viens – tāds Lūriņš, brangi iekītējis, saņem mani aiz pogas un sāk klārēt, ka jaunākais dēls nemaz neesot manējs. Sazin kur sameklēts pa krūmiem. Kā jūs domājat, ko es dariju? Es šim – bac! – pa mordio. «Nesplauj uz godīgām sievām, smerdeli! Nebaidies, būs tevi pašu izlingojusi pa logu, kamēr es ir prom.»

Kas tur tā notinkšķēja? Ā, pudelīte! Jupis, pa kuru laiku tāds ontlīgs plakums? Dzēru tikai pa drusciņai, pa drusciņai, bet paskat... Ja padomā, tā jau iekārtota visa dzīve: pa drusciņai, pa dieniņai, pa prieciņam – un, rau, cauri ir kā viens redzējiens, tevi aiznes ar kājām pa priekšu, un beigts tu esi... Piķis parāvis, glāzīte pagalam! Kur un pa kuru laiku noplisa peka? Pa ceļam vai tagad grozoties? Vajadzēja pudeli likt vienā ķešā un glāzi otrā. Nu, var dzert arī bez pekas. Paskat, darbs tikai sākt krāmēšanos ap pudeli, un Teodoram Olmanim ādamābols jau kust kaklā kā pele. Es nav badmira – atgriežu vāciņu, ieleju Olmanim. Saderam, ka Kristīne tūlīt vārīsies! Lūdzu, vārās! Bet, ja tā padomā, pasaulē laikam vajadzīga arī tāda Kristīne. Citādi nebūtu, ar ko salīdzināt Emmu... Ja tā padomā, pasaule turas uz tādiem kā pāriem. Balts un melns, vīrietis un sieviete... Kā, biedri mākslinieki? Pretstati? Kā tad!... Karsts un auksts, uguns un ūdens, dzīvība un nāve, Emma un Kristīne...

Iedzer, saimniek! Tas nav nekāds kenedijs, bet pīrma manta. Alīse dabūja pa blatu. Ko, dedzina? He-hē. Nav ko uzkost? Redz, biedrs mākslinieks dod ābolus. Kam ir nazis, atsaucas!

*Lai meičas atsaucas,
Kam pūrā ir kaut kas,
Kam dzīves mērķis – laulība
Un...*

Ir gan tev, saimniek, tutenis, ar tādu var ziloni nodurt. Sniedziet, kolēģīt, savus ābolus šurp, sagriezīsim, tā, tā, tā, smukās pusītēs. Nu ir feins zakušments! Kur, saimniek, glāze? Senie latvieši deva citiem, bet neaizmirsā sev ar. Uh, tikpat kā uz karstām oglēm! Uz kost? Var jau. Ēst gan negribas, mājās novicoju trīs ceptus pautus. Taču uzkošana pēc iedzeršanas nav nekāda rīšana. Tas ir... nu, kā baznīcā... Ko, biedri mākslinieki? Jā, kā rituāls...

Jaunkundzīt, Liesmiņ, tagad jūsu kārtā. Nedzerat? Kas tad nu par desām? Visi mākslinieki dzer. Kāpēc jūs ne? Tāpat? Ja tā padomā, tādas jau ir tās sievietes: vai viņas kaut ko dara vai nedara, viņas nekad nezina, kāpēc dara vai nedara... Nu, pusīti! Es piederu pie tiem vīriešiem, kam sievietes neatteic. Tad jūs būsiet pirmā? Neapsmeijiet vecu puiku, meitenīt! Lai man paliek vairāk? Jūs mani turat par žūpu! Vai tad es jums uzbāžos, kungs dievs augstais! Nekad un nevienam es nav uzbāzies ar savu šņabi... Iedzer tu, Kristīnīt, saimniecīt! Nesauc par vella dziru, pagaršo. Tas ir tikpat kā odieris. No pašas Rumānijas. Nē, nē, saimniecīt, Rumānija nav Krievijā. Tādi jau ir tie meitīši: lūpas saka «nē» un «nē», bet roka jau sniežas pakaļ. Re-edz, ka nenomiri vis! Lūgtu, ābolītis! Paskat, un vaigos uzreiz divas sarkanas rozes kā jaunkundzei. Kad tu, saimniecīt, smeji, tad uzreiz topi desmit gadus jaunāka, bet, kad skaidies, – desmit gadus vecāka. To liec aiz auss! Kā, piemēram, Alīse. Tiklīdz... Eh, ko tur cilāt vecas lietas!

Še, Jāzep! Redz, cepuri beigū beigās noņēma gan, tikpat kā pie dievgalda. Kas par matiem, sarkani, kupli un stāvi kā degošs mežs. Ja man būtu tādi mati, cepuri es nemaz nepirktu.

Vells, tas rums ir akurāt kā traks, plok tavu plakšanu! Nu, biedri, visiem tikai pa pusglāzītei, lai kāds nepaliek galīgi tukšā. Vispirms Emīlijai. Kas tad nu! Ņemiet piemēru no Kristīnes. Uz bērēm jau taisni ņēd. Klapē sirds? Kam tad viņa neklapē, cienītā? Nu, kad ne, tad ne! Dosim lopu dakterītei. Nav inde, nav. Jūs taču redzējāt, kā es pats varonīgi izdzēru. Drošāk, drošāk! Un ābolīti virsū, tad nebūs tik briesmīgi jāviebjas. Tagad kolēģītim... Redz, piņģerota tiesa paliek vēl pašam. Še, viens piliens tev, Baron! Laizās, pagāns. Es piedzirdu suni? Ko tu, Kristīnīt! Viens pilieniņš. Zinu pie Jelgavas tādu kveksi, kas ēd šņabi izmērcētu maizi. Nenosmieties! No sākuma kļūst tāds labs labiņš, mute vaļā, mēle laukā, visiem luncina asti. Pēc tam sāk jancīgi skraidelēt – kājas iet ģeņģeriski. Pa britiņam apstājas un aposts pats savas pēdas, kā gribēdams saost, kas par vainu, ka nevar kārtīgi paiet. Vēl pēc kāda laiciņa... šļūc uz dibena. Šļūc, šļūc, noveļas un – krāc. Tikpat kā cilvēks. No smiekliem var bruku dabūt. Kā? Kā tu teici,

Jāzep? «Alkohola iedarbības tipiska aina»? Kur tu to rāvi? Ā, «Veselībā!» Ja tā padomā, suns dzīva radība vien ir, – kāpēc lai šim nereibtu? Mums Vecumniekos suņa nav, tikai runcis. Tas, kā jau kaķis, galīgi traks uz baldriāņiem, šņabi gan neņem ne mutē. Reiz uzpilināju šim baldriāņus uz astes. Šis saost saož, bet nesaprot, no kurienes smaka nāk. Grozās un trinas, un ņaud kā pats nelabais. Atnāk Emma: ko es mokot kaķi? Kas tad šo moka, pats mokās. Ņēma un notrina runcim asti ar slapju lupatu. Viņa jau man ir tāds miera tanks. Lai ietu kā iedams, balsi nekad nepacels, roku nepalaidīs. Atnāk man pakaļ: «Iesim nu, Voldiņ, mājās!» Bļautu vai lamātos, tad būtu citādi, varētu spirināties pretim. Bet ko tu, cilvēk, iesāksi, ja tevi sauc par Voldiņu?... Un šuvēja viņa ir primā. Meistars uz visām kantēm. Kleitu vajag – lūdzu! Ancuku vajag – lūdzu! Mēteli? Lūdzu – arī mētelis. Gan no jauna uzšuj, gan pārtaisa no veca. Apgrīz drēbi uz otru pusi un pēc tam uz trešo. Kā cirkā!

Kāpēc tad es blandos apkārt?

E-eh, saimniek, ja man kāds to varētu pateikt! Vai nu pieradis esmu pārlietu, vai tādas čigāna asinis. Neizdevās dzīve, kā būtu gribējies... Laikam švaks raksturs. Allaž tik labi nodomāju un iesāku, tikai... Te sasienos ar pudelīti, te ar kādu sievišķi. Pievāc mani kā uz ceļa atrastu kapeiku – nemāku pretim turēties. Bet, vells, kā gribas būt labam, izdarīt... nu, izdarīt kaut ko tādu, lai visiem paliktu muts vaļā!

Rau, šepat biedrs gleznotājs... Liesma... Jāzepe... Feldšerīte... Tu... Tava cienīgā... Visi kā cilvēki, pie vietas, ar jēgu... Tikai es... Es neraudu, saimniek, nekāds ņuņņa es nav, tikai, kad tā padomā, sāk skrobīties ap sirdi...

Laikam man ir mazdrusciņ sakāpis galvā, nevajadzēja jaukt. Varu turēt daudz, tikai – stop! – bez jaukšanas. Bet pirmīt zirgu šņabis, pēc tam šitas pats rums. Vēl trakāk ir, ja šņabim virsū uzdzēr vīnu. Tad es ir beigts. Kā vienreiz jūrmalā. Bijām pie viena čoma uz dzimumdienu, dūšīgi sametām pa lampu. Ejam jau uz staciju – priekšā bufete. Kāpjām iekšā. Tikai tur nekā jēdzīgāka nav, tikai šašliki un skābulītis. «Uzcep, meitenīt, mums katram pa vienam jēram!» – un sēžamies pie galdiņa, paņēmuši to pašu sauso vīnu. Kā dzērām, vēl atminos, bet, kā tikām laukā, to vairs ne – filma pušu. Draugi man vēlāk stāstīja, ka es esot sastrādājis briesmu lietas, kungs dievs augstais, āžus dirājis, gramstījies uz ielas ap kaut kādu meitieti, stridējies ar milici. No tā laika es sev teicu: «Punkts! Iemet, ja slāpst, Voldemār Pilādzīt, bet nekad nepaliec par cūku!»

Dziedāsim saimniek! Kad uzdzied, uzreiz kļūst lustīgāk ap sirdi. Khm, khm..

*Mā-ātei meita, mā-ātei meita,
Mātei maza meitiņa, meitai īsa kleitiņa...*

Nu, dziedī, saimniek!

*Mā-āte sa-aka: «Mans skuķīts,» –
Māte saka: «Mans skuķīts ir pats tīrais eņģēlīts...»*

Teodors allaž paliek kādu gabaliņu man iepakaļ. Mums iznāk diezgan nesaskanīgs duets. Bet, ja tā padomā, te jau arī nav nekāda opera! Piebalsojiet citi arī! Dziediet, ko jūs smejaties!

*Ar visiem mī-īļi runājas,
Ar visiem mīļi runājas, nevienam pretim neturas...»*

TOMS

Nezinu, kāpēc, klausoties Teodora un Kristīnes stāstos, man uzreiz nāk prātā kopdzīve ar Baibu. Mūsu laulība taču bija pavisam citāda, varētu sacīt, gluži pretēja. Mēs nekad neteicām «maitasgabals», «nekluksti», «muldoņa» un tamlīdzīgi, nekad neaizmirsāmies un neaizmirsām, ka esam inteliģenti. Taču kopā nodzīvotais laiks pamazām it kā saēda mūs gluži kā skābe, un mēs abi atviegloti nopūtāmies, kad tas viss noslēdzās. Beigas bija saistītas ar noteiktu datumu, kas tagad iespiests manā pasē.

Kad iznācām no Augstākās tiesas ēkas, tieši iepretim skvēriņā aprīļa vējā acīm redzami kusa mirdzoši balts, mīksts, tikai torīt uzkritis sniegs, debesis pāri namiem jumās augstas un tīras, saule, atspoguļotādamās mitrajā ietvē, spīdēja gluži žilbinoša. Vaicāju, vai viņa dodas uz teātri. Baiba pakratīja galvu un atbildēja, ka šepat uz trolejbusu, es piedāvājos viņu pavadīt un paņēmu aiz elkoņa, lai pārvestu pāri Ļeņina ielai. Viņa paraudzījās mani, kā brīnīdamās, kam tas vairs vajadzīgs, – mēs bijām liekuļojuši viens otram visus beidzamos gadus, labi zinot, ka liekuļojam. Ievēroju, cik ļoti Baiba novecojusi. Deguns ar kumpumu, kas jaunībā viņai piešķīra kaut kādu neparastu eksotiku, tagad šķīta par lielu un liku kalsnajai sejai, kur spilgtajā saulē izcēlās aizpūderētās krunciņas, kuras elektriskajā apgaismojumā palika nemanāmas. Zods šķīta pastiepies garāks, bet mute kļuvusi plātāka, spilgti sarkano lūpu kaktiņi bija nolaisti uz leju ironiskā vai pat sardoniskā vīpsnā, kas viņai nepiestāvēja. Vienīgi diendienā trenētais

augums bija saglabājis grāciju, īpaši skaistās – Annas Priedes kājas; pa gabalu Baiba vēl izskatījās gandrīz kā agrāk.

Kamēr gājām zem rokas uz pieturu, mums nebija ko runāt, pa deviņiem gadiem laikam bijām izrunājuši visu – tikai mūsu soļi uz asfalta vēl kludzēja ļoti saskaņīgi. Trolejbuss nāca ātri, aiztaupījās nomācošā, neomulīgā gaidīšana divatā. Baiba pastiepa man roku, ādas cimdā tā atgādināja nedzīvu priekšmetu. Viņa man novēlēja veiksmi, es viņai tāpat. Mēs droši vien bijām pats priekšzīmīgākais pāris, kas šķīrās, vismaz todien. Durtiņas aizvērās – paldies dievam, viss beidzies laimīgi.

Nogriezot uz Kirova parku un bridu pa kūstošā sniega šķīdeni uz Krišjāņa Barona ielas pusi. Kaut kur klaigāja un smējās puikas. Tā ejot, ienāca prātā, ka mani itin nekas vairs nesaista ar Baibu – māja pārdota, mantas sadalītas, bērnu nav, – un šī sajūta pat pārsteidza ar savu neparastumu. Baiba aizgāja no manas dzīves, neatstājot ne pēdas: man (un, iespējams, arī viņai) nebūs pat atmiņu, pie kurām gribētos šad tad pakāvēties, jo arī tam labajam, kas bijis mūsu kopīgajā dzīvē, pāri gulsies pēdējo mokošo gadu ēna...

Tādas izskatījās beigas.

«Bet svarīgākais nav gals, galvenais tas, kas pa vidam...» Kad tas sākās, un kāpēc sākās? Iesākumā mēs jutāmies laimīgi. Vai varbūt tā bija tikai ilūzija? Ne, galu galā laime vienmēr – vairāk vai mazāk – ir ilūzija.

Mūs nesaveda nekāds, pat apslēpts aprēķins ne – mēs viens otru milējām. Studiju biedrs Kristaps iepazīstināja mani ar tieviņo baleta meiteni. Tolaik guvu pašus pirmos panākumus, un man glaimoja, ka Baiba dzirdējusi par mani un pat kaut ko redzējusi no manām «bildēm», kā es pats pusironiski sacīju. (Es neiedomājos, vai un cik liela loma tur bija Kristapam.) Nekāds lielais baleta cienītājs neesmu, taču tolaik bieži vien sēdēju izrādēs, lai pēc tam sagaidītu Baibu pie aktieru izejas. Kafējnīcās parasti iekšā vairs netikām, visbiežāk klaiņojām tāpat pa ielām, bet, kad pienāca vasara, braucām uz jūrmalu un peldējāmies mēnesnīcā.

Baiba dejoja kordebaletā, gan pirmajā rindā, tomēr tikai tur, un sapņoja kļūt par solisti, starp citu, tāpat kā visas viņas biedrenes. Pilnīgi tukšajā jūrmalā aiz Garciema, mītrā kā noblietētā liedagā viņa dejoja Odetu un Auroru, un es biju vienīgais skatītājs. Gurdā, vienmuļā viņu velšanās pret krastu, metāliskā ūdeņu vizēšana un zilganā gaisma (bet varbūt tikai mana jauneklīgā, naivā jūsma?) visam piešķīra gandrīz nereālu poēziju. Mēģināju to uzgleznot, taču uz audekla

viss izskatījās stipri banāli. Kristaps teica, ka cilvēka figūra (viņš smalkjūtīgi nesacīja «Baiba») jaucot ainavas kopnoskaņu un ka man labāk padodoties «tira peizāža». Baiba aiz vilšanās apraudājās. Toreiz es viņu nesapratu, man šķita, ka viņa pārdzīvo manu neveiksmi. Tikai daudz vēlāk atskārtu, ka Baiba nepacietīgi kāroja atstāt pēdas jebkādā mākslā, varbūt intuitīvi nojauzdama, ka tanī, kam viņa bija veltījusi bērnību un jaunību – baletā –, viņai tas neizdosies. Šis atgadījums varbūt nemaz nav pats spilgtākais mūsu kopīgās dzīves sākumā, bet tas iemeta pirmo mezglu pavedienā – mēs pirmoreiz nepateicām viens otram, ko īstenībā domājam. Un vēlāk to darijām aizvien biežāk; vēl vairāk, tas kļuva par mūsu ikdienas normu. Izlikšanās prasīja no mums aizvien jaunus un jaunus upurus, mēs noasiņojām, pagurām. Un tā...

Tāpat kā jaunlaulāto lielum lielais vairums, mēs ar Baibu gatavojāmies nodzīvot kopā līdz mūža beigām. Man biju jumtistabiņa Vecrīgā, diezgan plaša, taču patumša, gleznot es tur nevarēju un braukāju ar tramvaju uz darbnīcu vai gāju kaut kur laukā. Baložu dūdošana paspārnē tieši virs mūsu istabas loga mani modināja ļoti agri, dažkārt pat pirms saules lēkta. Baibai ap to laiku bija pats saldākais miegs. Es uz pirkstgaliem zagos ārā uz virtuvi, saģērbos, ņemu krāsu kastī un skrēju lejup pa vītņu kāpnēm uz likās, šaurās ieliņas. Sētnieki slaucīja un laistīja ietves, gaiss bija pilns dzestras valgmies, aizsteidzās rets kājāmgājējs, nevienam īsti nebija vaļas mani novērot. Nevaru strādāt ielas burzmā, kad mani apstāj «talanta pielūdžēju» bars... Apcēlu noliktavu, uz kuras varēja nokļūt pa bēniņu logu. No turienes atklājās tikai jumti un torņi, un tālāk tilti pāri Daugavai, un bija saklausāmi tāli, dobji trokšņi kā pašas pilsētas sirdspuksti. Vasarā pa atvērtajiem logiem dzirdēju, kā zvanīja modinātāji, atskanēja miegainas balsis, ieraudājās zidaiņi, radio diktori lasīja pēdējās ziņas, šķindēja karotītes un tases, čikstēja un klauzēja durvis lejā, zem manis, aizdipēja un apklusā soļi... Abi ar Baibu veco noliktavu iesaucām par ziloņkaula torni, nezinu, kas tajā glabājās un vai vispār glabājās kaut kas, vismaz apkaltās divviru durvis nekad netiku ne redzējis, ne dzirdējis atveramies...

Tomēr ziemā mums romantiskajā jumtistabiņā klājās grūti, krāsns dūmoja, kakti apsarmoja, un gluži negaidot Baiba, kas šķita gandrīz vai imūna pret saaukstēšanos (kā visas balerīnas), saslima ar plaušu karsoni. Šī slimība atnesa visai būtiskas pārmaiņas mūsu dzīvē – pēkšņi mums, pareizāk sakot, Baibai, uzradās radnieki, tai skaitā tante pa tēva līniju. Ieraudzījusi mūsu mitekli, viņa piedāvāja pajumti

savā trīsistabu mājēlē viņpus Ūšezera. Vienā istabā dzīvoja filoloģijas studente, otrā – viņa pati, trešajā – plašākajā un ar verandu – iekārtojies ar Baibu. Pēc gada tante nomira ar insultu un mēs gluži necerēti un negaidot kļuvām mājas īpašnieki. Iesākumā jutāmies kā apreibuši, likās pilnīgi neticami, ka varam nakti darbināt radio, skūpstīties virtuvē, pārstumt mēbeles, kaili sauļoties aiz korinšu dzīvžoga – tas bija laiks, kad mūsu mītne oda pēc terpentīna un piedegušas gaļas, jo es daudz strādāju un ēdienu mēs gatavojām vienlīdz slikti...

Kādu svētdienu, zvilnēdami aiz šī paša dzīvžoga, dzirdējām sarunu kaimiņu dārzā.

Vīrieša balss: Kas tad tagad dzīvo jums blakus, kad vecā nomirusi?

Sievietes balss: Viens mākslinieku pāris.

Vīrieša balss: Mākslinieki? Šitādā būceni? Laikam jau kaut kādi švahaņi, ja ne pie kā labāka nav tikuši.

Sievietes balss: Tā jau rādās. Pati lēkājot operā, šis klimst gar ezermalu pindzelēdams. Vai nu...

Runātāji attālinās, bet mēs vēl labu laiku neiedrošinājāmies piecelties, apmulsuši un nedroši, it kā būtu darījuši ko apkaunojošu. Prieka reibumam sekoja paģiras – mēs kautrējāmies, ka mums piederēja šis «būcenis» starp spodrām, rātnām ģimenes mājiņām labi iekoptu dārzu vidū. Četras priedes kāpas galā un skats uz ezeru bija gandrīz vai vienīgais skaistums, bet citādi... Mūsu īpašuma ārsienām pie pamatiem drupa nost apmetums, sīkrūšu lodziņi izskatījās aizrestoti, jumta šiferis saplaisājis, netīri pelēks kā savalkāta veļa. Ar skubu ķērāmies pie «restaurēšanas un rekonstrukcijas», kā paši smējāmies: mētām prom veco un gādājām jaunu. Iesākumā mūs urdīja vairāk tikai kaimiņu noniecinājums, pamazām aizrāvāmies un... Tagad nevaru vairs pateikt, kurā brīdī māja pārstāja kalpot mums un mēs sākām kalpot tai. Vai tanī brīdī, kad iekārojām dakstiņus, milzīgus vienrūšu logus, kamīnu, rozes, oriģinālus lukturus – lai tikai būtu «labāki» par citiem? Vai tad, kad mums sāka glaimot kaimiņu skaudība un apbrīna («Jūs jau to varat atļauties!»), garāmģājēju sačukstēšanās?

(– Un kas tas ir par milzīgu stikla būri?

– Darbnīca.

– Darbnīca? Kas tad dzīvo tanī skaistajā mājā?

– Mākslinieks Melnalksnis.

– Ā!

Vairums no viņiem droši vien nebija redzējuši nevienu manu bildi, bet iesaukties «ā!» prasīja labais tonis, jo tam vajadzēja būt labam māksliniekiem, kas dzīvoja tādā mājā...)

Vai arī kaut kas būtisks notika tanī mirklī, kad mēs sākām upurēt tai izdomu, enerģiju, laiku? No visa, ar ko esmu šķiedies savā mūžā, visvairāk man ir žēl tieši tā, kā man pietrūkst tagad, – laika.

Zinu, daudzi mani nesapratīs. Viņi teiks, mani attaisnodami: «Ko tad Melnalksnis darija nosodāmu? Viņš tikai pūlējās, lai iekārtotu modernām prasībām un savam sabiedriskajam stāvoklim atbilstošu mītni. Viņš neko nedarija, lai iedzīvotos, turklāt nepirka zagtus materiālus, un līdzekļi, ko viņš iztērēja, bija likumīgā ceļā iegūti...»

Var jau būt, ka viņiem ir taisnība, jo es savā ziņā esmu izņēmums. Normāli trīsdesmit septiņu gadu vecumā taču vēl nedomā par svītras pavilkšanu, vai ne? Bet arī es, starp citu, nemaz nenojautu, ka būšu izņēmums...

Pilādzītis ir lielāks optimists nekā es, kad viņš saka: «Gribas izdarīt kaut ko tādu, lai visiem paliktu muts vaļā...» Uz šādiem «varoņdarbiem» vairs neceru... Liels mākslinieks no manis nav iznācis un tagad vairs neiznāks. Kā man pietrūka? Talanta? Vai apgarotības, apmātības, apsēstības, kas ļauj apmierināties ar reņģēm, rupjmaizi un jebkuru jumtu virs galvas, jo visu atsver tā gandrīz vai seksuālā bauda, ko sniedz iedvesmas brīži, kad jūties pasaules radītājs un valdnieks? Vai tam ir... vai tam būs kāda vērtība, ko esmu paveicis? Kas paliks pēc manis?

Nezinu.

Es labprāt vēlētos pēc sevis atstāt vismaz dēlus kā Anna, bet arī tas nenotiks, jo ir par vēlu. Abas reizes, kad mūsu – Baibas un mans – kopīgais bērns pieteica savas eksistences tiesības, mēs nolēmām «atlikt». «Atlikt» ir ļoti saudzīgs un nevainīgs formulējums. Atlikt izbraukumu, atlikt iepirkšanos... Pirmoreiz tas notika tad, kad vēl mitinājāmies jumtistabiņā. Mēs atlikām, jo nebija cilvēciska dzīvokļa. Otrreiz mums piederēja māja, taču mēs atlikām...

Atceros, kā Baiba man pastāstīja par to, vakariņas ēdot, knibinādamās ap sviestmaizīti, kā rotaļādamās:

«Zini, Tom, man atkal būs bērns... Tikai... tikai tu jau saproti, ka es to nevaru atļauties.»

Mani sasmīdināja viņas bērnišķīgais «atkal», bet nepatīkami aizskāra kategoriskais tonis, kādā viņa paziņoja – «Es to nevaru atļauties» (domādama par savu dekotājas nākotni).

«Ja tu to esi izlēmusi,» atbildēju, «tad par ko gan vēl runāt?»

Baiba domīgi pagrozīja maizi, pacēla skatienu, it kā gribēdama ko teikt, – viņas zilās acis lūkojās manī satraukti un pētījoši, taču, tā arī neko nepasacījusi, viņa atkal aizgriezās.

Toreiz mans pienākums bija atklāti pateikt Baibai, ka viņas upuris nav vajadzīgs nevienam un nekam – un vismazāk mākslai, jo primabalerīna viņa nekļūs nekad (Baibai toreiz bija jau trīsdesmit gadu). Tas būtu nežēlīgi? Jā, māksliniekam to apzināties aizvien ir briesmīgi. Es iztēlojos, kā viņa sāks krampjaini raudāt, varbūt pārmetīs, – man sāpēja galva un gribējās miera, iestāstīju sev, ka saudzēju viņu. Mēs ļoti, ļoti (ha-hā!) saudzējām viens otru, kamēr... apriebāmies viens otram līdz nāvei. Nemitīgi kaut ko ziedojam Labās Saskaņas elkam: komplimentus, reveransus, noklusēšanu, sikus melus, savas ģimenes labo slavu uzspodrinādami kā ārdurvju misiņa rokturi garāmgājēju aplūkošanai. Par mums runāja kā par paraugpāri, un mēs labprāt tēlojām šo valdzinošo lomu, tā aizrāvušies, ka neatgrimējāmies, pat palikuši divatā. «Brīnišķīgo saskaņu» mēs pirkām par liekulības cenu, par visu vairāk bīdamies no strīdiem (un patiesības!): attaisnojām viens otra trūkumus (zinot, ka tie ir trūkumi), uzturējām viens otrā ilūzijas (apzinoties, ka tās ir tikai ilūzijas). Mūsu laulība atgādināja Baibas dejas mēness gaismā Garciema liedagā – arī tai bija visai nosacīts sakars ar realitāti, tā bija spēle, brīžam gluži virtuoza, taču tikai spēle...

Tagad nevaru pateikt, kurš no mums bija īstais vainīgais, un to meklēt būtu veltīgi, neko vairs līdzēt nevar un nevajag. Tāpat nespēju pasacīt, vai spēle sākās, kad beidzās mīlestība, vai arī beidzās mīlestība, kad sākās spēle. Nezinu, vai citiem noderēs mana rūgtā pieredze, man pašam diemžēl vairs ne...

Kad uzzināju, ka esmu slim (patiesību sakot, vispirms uzminēju pēc pastāvīgajām mokošajām galvas sāpēm un reiboņiem), mani satrieca tikai iespējama, šausminošais nāves tuvums, kas man uzbruka nesagatavotam. Pamazām esmu pieradis pie tā, jo mēs visi zinām, ka reiz mirsim, un esam samierinājušies, ka mirsim, un «tuvums» galu galā ir relatīvs jēdziens. Tagad vairāk nekā bailes no nākamības mani tirda neapmierinātība ar pagātņi un pastāvīgā, nomācošā apziņa, ka neko, itīn neko es vairs nepagūšu, nepagūšu, nepagūšu...

– Par ko tu domā, Tom?

Sajūtu Annas rokas pieskārienu pie savējās – pēc tā, cik dzīvi un silti ir viņas pirksti, es apjaušu pats savas plaukstas ledaino vēsumu: mūsu rokas ir atšķirīgas kā mūsu nākotne. Man gribas izstāstīt viņai visu, bet... es iztēlojos, kas varētu sekot tam, – Anna droši vien mani mierinās, ka himioterapija (par to plaši rakstīts presē) darot brīnumus, vēlāk atbrauks uz slimnīcu (ziemas salā sasārtusi, svaiga, smaržodama pēc sniega), kur es gulēšu, savītis palātas siltumā, ar izspūrušu bārdu

(un šiberi pagultē), un pašās beigās, iespējams, izņems no mantu glabātavas drēbes (un aizvedīs maniem vecākiem šajā pašā tūristu somā ar sabojāto rāvējslēdzi)... Lai šī nakts paliek tāda kā ir, bez piedevām: ar pelēku debesu vāku, aļņa soļiem rēnajā klusumā, svešiem likteņiem, kas izskrien cauri tumsai kā komētas, un Annas dzīvajiem, siltajiem pirkstiem.

Viņa atvelk roku, samulsusi par savu pieskārienu un manu klu-sēšanu. Un man pēkšņi kļūst žēl tā netveramā «kaut kā», kas mūs abus vienu acumirkli bija saistījis kā smalks zirnekļa pavediens, bet nekas nav noturams, arī šis brīdis iekrīt un aizplūst laika upē, kurā kādreizējais delverīgais pusaudzis un meitene ar brūno bizīti jau sen nozuduši aiz gadu apvāršņa.

– Zē-ēni... ejam uzpī-īpēt! – ierosina Pilādzītis ar pastīvu mēli.

Man patiešām gribas smēķēt, aizvien ļoti ātri izvējas labā apņemšanās to nedarīt. Četratā izejam ārā. Zeme izskatās sirma kā no tālas, pelēcīgas gaismas – ir sācis snigt.

– Zēni, kam ir... uguns?

«Uguns» ir man. Uzrauju sērkociņu un, sargādams saujās, dodu piesmēķēt. Gaismēnas divaini pārveido sejas, katra rievā un krunka ievilkta kā ar ogli. Teodora seja... Jāzepsa seja... Pilādziša seja...

Sniega pārslas aizvējā domīgi krit uz mūsu galvām un mūsu pleciem, bet spuldzes staru lokā nervozi virpuļo, kamēr aizslīd un nozūd aiz gaismas un tumsas robežas.

*Šis deju vakars man bij sapnis skaists,
Bet rīta blāzma aust, un sapnis gaist...*

– Liesma! – ieklausījies saka Jāzeps.

– Kuš!

Sievietes laikam pierunājušas Liesmu padziedāt, kamēr esam projām mēs, no kuriem viņa kautrējās.

*Vai tavu smaidu gaidīt vēl vai projām iet?
Sirds tomēr pavēl gaidīt mazliet.*

Dziesmas vārdi man šķiet mazliet sentimentāli, bet Liesmas balss skanīga un tīra kā vālodzes sauciens.

*Tas bija pēdējais valsis,
Atnesa tevi un mīlu tas.
Skan valsis, valsis skan,
Un lidojam mēs kā sapnī...*

Iesākumā es noturu tās par kūstošām sniegpārslām, tad ievēroju, ka esmu kļūdījies, – pāri Voldemāra Pilādziša plānajiem vaigiem lejup slīd asaras.

Kad Liesma apklust, iekšā kā neskaidra murdoņa atkal dzirdamas tikai sarunas.

– Bet kāpēc es ir... tāds cūktēviņš, ko? – Pilādzītis pēkšņi vaicā, negriezdamies ne pie viena.

– Būs jau labi, meistar, – Teodors saka, – rau, kāds balts sniedziņš...

Pilādzītis neko neatbild, dziļi ievēl dūmu un nervozi noklepojas.

– Drīz jābūt tā kā vilcienam no Rīgas, – atkal ieteicas Teodors, klausīdamies nakts trokšņos, bet netālu, tumsā un pārslu ņirboņā neredzamas, pa brīdim sašalcas tikai priedes. Pirmais sniegs ir kā brīnums, krīt un krīt, un pelēkā, izsalusies, pati no sava kailuma nogurusī zeme kļūst balta. Sniegs ir labs, apklāj ceļa grumbas, rētas kokos, novāktu lauku izmisīgo tukšumu, visu vēršot tiru un mirdzošu.

Kad apsnidzis atgriežos uzgaidāmajā telpā, Daina paveras priecīga izbrīna pilnām acīm, strauji nošļūc no sola, pieskrien man klāt, pieķeras pie rokas un, tikai paklausot Annas saucienam, negribīgi un gausi dodas pēc mēteļa. Trijatā izejam ārā, kailie vīnogulāji pie stacijas sienas jau pārvērtušies par gaišām mežģinēm.

– Cik balts...

Kas to teica? Anna?

Paraugos, redzu, kā pamazām apsnieg arī viņa: simetriskās zvaigznītes krīt brūnajos matos un uz mēteļa, pat ieķeras skropstās un uz acīs. Pievērusi plakstiņus, Anna skatās augšup, un pārslas pa spuldzes gaismas ceļu it kā plūst viņai pretim.

– Zini, – viņa man saka, – esot tāds ticējums: vajagot izraudzīties vienu un vērot. Ja uzkrīt virsū, tad piepildās. Ja neuzkrīt, ne...

– Kas piepildās?

– Vēlēšanās.

Viņa atkal lūkojas uz priekšu, izteiksmīgajā sejā ir kluss izbrīns par pasaules skaistumu.

– Ko tu tā uz mani skaties, Tom?... Esmu bērnišķīga, ja?

– Tu esi laba, Anna. Kaut kāda ļoti skaidra...

Neliela sniega picīņa sašķīst pret manu vaigu, atskan dzidri bērna smiekli. Paraugos: protams, Daina. Kaitēdamās viņa palēkā manā priekšā, tad metas bēgt, un es kā liels melns putns skrienu viņai pakāļ pa svaigo, neskarto sniegu, vaļējā mēteļa stūriem plīvojot, bet drīz aizelšos.

AUTORE

Koki tumši šalc, it kā brīdi pa brīdim nopūzdamies. Mikstajā sakritušo pārslu kārtiņā grimst zirga pakavi. Pagriezienos iečīkstas ilksis, un riteņi klauz dobji un klusināti, tāpēc pajūgs stacijā iegriežas nemanīti, tikai Barons uzgaidāmajā telpā saslien ausis un ierūcas kā tāls pērkons.

Kristīne uzbaras: «Kas tad nu!» – un suns aprimstas.

Bernāts piegriež zirgu pie slitas – tprrr! – un izraušas no ratiem. Izkāpj arī Skrastiņš – viņus abus ar Rasu meža meistars panāca un paņēma pa ceļam «vezumā», kā viņi abi smējās. Rasa izlec, tik tikko piedūrusi roku pie ratu malas, šmauga, veikla. Arī viņai ir prieks par sniegu. Uzvilкуси mugurā jauno īso neilona kažociņu, kas ir viņas pats jaunākais un labākais apģērba gabals, viņa visu laiku bažījās, vai Rīgā neizskatiesies ērmoti, jo ir taču tikai oktobris. Tagad šīs bailes atkrīt, bet par pārējo nav ko lauzīt galvu – Rasa pati zina, ka ir skaista. Protams, tādu moderni kastaņbrūnu matu krāsu, kāda viņai ir no dabas, varot sakombinēt arī ar «Hennu» un «Basmu», taču tik gaiša un caurspīdīga sejas āda ir vienīgi rudmatēm. Rasai ir slaidis, sportisks augums, retums – ļoti tumši zilās acis un divdesmit gadi. Dažs labs «Birkavā» domā, ka Rasa varētu dabūt labāku vīru nekā Alfons Skrastiņš. Bet ej nu sazinā, cik tur patiesas nožēlas un cik skaudības! Un ko tas vispār nozīmē – «labāku»? Jaunāku? Protams, Alfonam ir trīsdesmit pieci gadi. Bet vai tad trīsdesmitpiecgadīgs vīrietis ir vecs? Kad Rasai bija četrpadsmit, viņa par veciem uzskatīja visus, kam pāri divdesmit... Zināms, vidusskolas gados viņai bija liela piekrišana. Bet kur tagad vairums puisi? Izklīduši kur kurais: cits augstskolā, cits karadienestā. Ja Rasa būtu iekļuvusi Medicīnas institūtā, kā tika plānots, un ja... Konkursu viņa neizturēja, atgriezās, sāka strādāt kolhozā par rēķinvedi. Cik tas viss ir apnicīgi un vienmuļi, un galvenais – pilnīgi bez perspektīvas, te var tikai pamazām novecot un sapiept vecmeitās, neko citu! Rīgā ar tādu izskatu, kāds ir viņai, varētu dabūt vietu vismaz «Saktā» vai «Bērnu pasaulē», vai pat Modeļu namā pie tērpu demonstrēšanas. Lai Rīgā iekārtotos, ir kaut kur jāpierakstās, lai pierakstītos – jāuzrāda darba vieta. Protams, var rūpnīcā. Rūpnīcā... Kopmītnē... Astoņas, desmit metāla gultas... Naivas bildītes pie sienām, naivas tamborētas sedziņas... Nē, tas nav tas!

Kāpēc Rasa izvēlējās vairs ne gluži jauno Skrastiņu? Jūs domājat – tāpēc, ka viņš ir agronoms, «taču priekšniecība!», kā saka Kristīne. Nē, jūs kļūdaties, tam nav nozīmes, vismaz būtiskas nozīmes. Rasai pats

galvenais ir kas cits: apziņa, ka viņa Skrastiņam ir kaut kas sevišķs. Skaistākā no visām, labākā no visām. Tāpat kā pie labiekārtotās Milleru mājas ērtībām, viņa pieradusi arī pie šīs apziņas jau kopš bērnu dienām, un viņai tā vajadzīga kā narkotiska viela. Un Skrastiņam Rasa patiešām ir labākā un skaistākā, jo viņš to mīl.

Bet Rasa Skrastiņu?

Pavaicāsim viņai pašai.

– Rasa, vai jūs mīlat Alfu?

– Jā, – viņa droši un noteikti atbild, pat nesamulsdama, tumšzilās, pulgās acis atklāti veras mums pretim. Pēc tam, varbūt noskārtusi mūsu šaubas, viņa savā patīkamajā soprānā tekoši kā labi sagatavotu stundu pastāsta, cik Skrastiņš uzmanīgs un galants.

Sniegs krīt Rasas kažociņā, ieķeras, ielip neilona spalvās, un viņa, kļuvi smiedamās, noliecas un purina to.

«Citādi siltumā kļūšu kā slapja vista!» viņa saka, jau domādama par ko citu.

Bernāts ieminas, lai viņu negaidot, jāpadodot vēl Bērim siens. Rasa ieliek roku Skrastiņam elkonī, un viņi dodas uz staciju, abi vienā augumā, tikai Rasa smuidra kā jauns kociņš, bet Skrastiņš smagnējs kā traktors.

Cik labi, ka viņi nebrauks rīt ar autobusu! Māte, protams, uzstāja tieši par šādu variantu, tā un tikai tā. Kā parasti... Smieklīgi, it kā precētos viņa, nevis Rasa! Tiklīdz vecāku istabā nodzisa elektrība, Rasa piecēlās, uzrakstīja zīmīti un aizšmauca. Skrastiņš viņu jau gaidīja. Kad māte no rīta atklās, ka durvis visu nakti bijušas vaļā... Ha, ha, ha! Šī būs neaizmirstama nakts. Viņi gāja ilgi, ilgi, piekļāvušies viens otram, un ik pēc pārdesmit soļiem skūpstījās. Kad sāka snigt, viņi brida kā cauri pasakai...

Uzgaidāmajā telpā viņu labvakaram atbild visi.

Kristīne: Uz kuriem tad priekšnieks?

Skrastiņš: Uz «Pavasari».

Teodors (smejas): Drīzāk, agronom, maz pamazām, tā teikt, pēc istas ziemas sāk izskatīties.

Toms: Tas ir veikals jaunlaulātajiem.

Teodors: Baltas kleitas, melni ancuki... Zināt, kāpēc pie laulības brūtes ģērbjas iekš balta, bet brūtgani iekš melna? Nu, redzat, tāpēc ka...

Kristīne: Kaunējies būtu, vecais! Kas tev, slimestam, kaitējis, kopš esam saprecējušies? Aplāpīts, apmazgāts uz to labāko. Kad vēl nebraukāja apkārt tā friziermašīna, tad pati šam matus arī griezu.

Skrastiņš: Uz nulli?

Jāzeps: Šo to atstāja, aiz kā paplēst.

Teodors: Tāpēc man, rau, tagad tanīs vietās uz galvas plikumi.

Kristīne: Es no tiesas, bet šie tik ņirgt... (Pauze.) Vai tad kleitu gatavu pirksi, Rasiņ, vai tikai drēbi?

Rasa: Kapronu nekur nevar dabūt.

Emīlija: Vai plīvuram?

Rasa: Man tāda plīvura nemaz nebūs, tikai plata, ļoti gara lenta apsieta ap rozēm.

Emīlija: Vai tad ar pliku galvu?

Rasa: Galvā balta, mīksta berete.

Kristīne: Un tu iesi pie laulības šitāds spoks?

Rasa ar Skrastiņu saskatās un smeļ.

Rasa: Tagad tas ir modē.

Pilādzītis: Žēl, ka Vecumnieki tik tālu... Mana Emma... tev pašūtu tādu štāti... ka visiem mutes paliktu vaļā. No kaprona, šifona, gāzes un...

Jāzeps: ..un plazmas.

Pilādzītis: ..ka visu var cauri redzēt. Tu, Jāzep, nejauc man galvu!

Rasa: Jūs, onkulīt, esat kunga dūšā.

Pilādzītis: Tā, Voldemār... skat, tu jau esi ticis tik tālu, ka... ka jaunās, smukas meitenes tevi sauc par onkulīti. Bet jaunībā... Ja tu... tu būtu redzējusi mani jaunībā, skuķīt!

Rasa: Labāk liecieties gulēt, onkulīt!

Pilādzītis: Bilde es biju! Bil-de!

Jāzeps: Tikai iedzīt naglu un piekārt pie sienas.

Pilādzītis (sērīgi): Neviens mani nesaprot... neviens. Ak, tu Baron, mans vecais pintiķi, nāc, es tevi... nobučošu.

Pauze.

Kristīne: Un kur tad paliksiet pa kāzām? Pie tēva, vai agronomam ciematā vēl kādu dzīvokli dos?

Rasa: Sākumā turpat. Pēc tam redzēsim. Alfu jau vilina uz sohozu, uz Lēni, dzīvokli sola uzreiz. Tur arī pilsēta tuvāk.

Emīlija (rūgti): Tikai pilsēta un pilsēta! Zemīti jūs, jaunie, nemīlat. Visi tikai prom! Bēga, kad kolhozā bija slikti, bēg, kad kolhozā labi...

Jāzeps: Es nebēgu, tantiņ!

Emīlija: Kamēr neesi ieskatījies kādā Rigas meitā.

Jāzeps: Pasarg dievs, man jau viena sieva ir!

Emīlija: Smiekli ta smiekli, bet noraugoties sirds sāp. Kā mēs te plēsāmieš kādreiz! Nelaiķe Erna, es pati, re, šepat Teodors ar savu Kristīni, Annīte... Aizmuktu visi, kolhozs būtu nomurdējis. Palikām, lai kā kuro reizi bija. No sniega ziliem pirkstiem rausām laukā cukurbietes.

Tagad jaunās baidās nodrāzt no nadziņiem sarkano laku... Netik ne skatīties – dārzā mauc gumijas cimdus rokās. Kauns!

Skrastiņš: Ko var darīt, ja pušiem patik manikirēti nagi un nopūderēti deguni?

Emīlija: Manā laikā...

Jāzeps: Cukurs bija saldāks un ūdens slapjāks.

Emīlija: Par velti jau ko runāt... Bēg par tādi, uz kuriem nekad nebūtu domājusi. Re, šepat Liesma! Aizbrauks, un redzēsiet – neatgriezīsies!

Pauze.

Liesma (klusī): Varbūt tā arī būs... (Pauze.) Ja uzņems ansambli – neatgriezīsos.

Emīlija: Kā tev trūkst? Nenopelni? Pat avīzē par tevi rakstīja...

Kristīne: Pagaidiet vien, atbrauks Liesma pēc kādiem gadiem uz «Komunāru» ar savu «Volgu». Palaidīs putnu fermai garām pa tiem mūžīgajiem putekļu mākoņiem neatskatīdamās.

Liesma: Man nevajag «Volgas»... (Pauze.) Gribu tikai dziedāt.

Anna: Liesma jau dzied kā otra Mireja Matjē. Žēl aizlaist tādu balsi postā.

Liesma: Es negribu būt otra Mireja Matjē...

Emīlija: Pati nezini, ko īsti gribi, Liesmiņ, tur tā vaina.

Liesma: Nē, tante, es zinu... (Pauze.) Visi tikai vienu: tu bēdz, tu bēdz! Kad gribēju aizbraukt pēc vidusskolas, bet klase palika kolhozā, mani lamāja par nodevēju. Man gribējās iestāties mūzikas skolā, bet to nosauca par nodevību. Tas man likās tik briesmīgi, ka... es paliku. Jums dziedāšana, īpaši estrāde, ir tikai tāda māžošanās, man...

Ienāk Alberts Bernāts. Viņš ir liela auguma, plecīgs, bet jau padrukns vīrs dermatīna jakā un gumijas zābakos. Pēc skata viņam var dot gadus piecdesmit, drusku vairāk vai mazāk.

Teodors: Vēl snieg?

Bernāts: Gāž kā nelabais.

Teodors: Tad jau drīz varēs jūgt ragavās...

Bernāts: Tā izskatās... Ja nenokusīs. Bet vējš griežas dienvidā, sāks līt, un nost būs visa godība.

Pauze.

Teodors: Vilcienu no Rīgas nedzird?

Bernāts: Vēl jau ir laiks. Pat kase ciet.

Viņš ierauga Pilādzīti, ieskatās un, drusku pavilcinājies, gariem soļiem šķērso visu telpu, dodamies pie tā.

Bernāts: Tu, Voldemār?

PĪLĀDZĪTIS

Ko es redzu, vai man misas – Bernāts! Albert, veco čom! Nu, nu, vai tad tādu spēkamitriķi kā tevi var tik viegli nožņaupt? Tie gadi, tie gadi – kungs dievs augstais debesis! Cik sen neesam redzējušies? Laikam tak kopš tā paša četrdesmit trešā, kad, he-hē, paņēmām vāgu pa ceļam uz iesaukšanas punktu. Atsūta pavēsti, par neierašanos draud ar nāvessodu, bet, kad tu, muļķis, ierodies, pabāž zem deguna papīru: paraksties, ka, sak, leģionā iestājies brīvprātīgi. Šinī diķī beбри nedzīvo! Tikai žēl, ka mums abiem bija jāšķiras. Ja tā padomā: vai toreiz mums bija prātā, ka satiksīmies jau ar sirmām galvām kaut kādā tur Dzegu stacijā, divsimt kilometru no mājām? Fui, nemūžam! Dzirdēju, dzirdēju, vēlāk tu esot kļuvis slavens partizānis. Parasts? Kungs un dievs, vai tad partizānis kādreiz ir parasts? Tas ir varonis! Cepuri nost un kāju virsū! Saproties, iznāca vienreiz Skrīveros satikt Ziepnieku Kārlīti – atminies tādu mūsaini? – sākām ļerkšķēt, iegriezās saruna arī par tevi, viņš tad man arī ieklārēja, kas un kā. Viņa bračka partizāņos bijis kopā ar tevi. Nu jā, nu jā, Ringolds, tas pats vien... Laikam tagad tu ir liels priekšnieks? Tikai meža tehniķis? Nū-nū... Nogrēkojies kaut ko, vai, ka nekādu labāku amatu nedeva? Pieradi pie mežiem? Ko nu muldies – vai tad tev ir švaka veselība? Šitāda būda: kad paklapē, re, dun vien! He-hē, vai tādu lāci var tik viegli nosist! Ko, diloni biji saķēris, ej nu ej! Bet, ja tā padomā, drēgni bunkuri, dubļi un sniegi, un koste kāda nu kuro reizi, salda dzīve nav. Var arī delamo dabūt kā nieku.

Un kā citādi? Maizītei nopelnīt var? Tad jau labi. Sievai atbrauci pretim? Ir, ir man arī, kā gan citādi – Emma. Un divi zeperi. Tev arī divi? Ko tu neteiksi: redz, kā esam noštimējuši! Puikas un puikas, he-hē, tas uz kariem! Man vecāko velk uz motoriem, tikpat kā sadedzis. Kur kāds šoferis piņķerējas ap mašīnu, tur viņam arī deguns iekšā. Un jaunākais spēlē mandolīnu. Gribēja, saproties, mācīties uz ģitāras, kā tagad modē, bet nomas punktā bija palikušas tikai mandolīnas. Gribi – ņem, negribi – neņem. Paņēma. Tagad iesitis roku, dragā visvisādus gabaliņus bez kauliem, ka bail. «Kur tu šitādu izraki?» es brīnos. Pa radio dzirdējis. Jaunībā, nu, tu jau atceries, pa druskai staipiju ermoņikas. Puikam tas iedzimis no manis... Vai vēl dziedu? Albert, mīļo čom, uzdziedu gan. Balss, zināms, nav vairs tā, kas senāk. Bet galvenais jau nav balss, galvenais – lai būtu no sirds. Nav jau opera. Kad vēl šancēju kopā ar savu pārinieku Frīdi, tad viņš man bieži prasīja, lai... Kur šancēju tagad? Šur un tur. Jā, ar to pašu pindzeliti, es ir pieradis

pie viņas tikpat kā pie savas Emmas. Apbraukāju visu Latviju, tikai tur stūri pie Bārtas un Latgales viņā galā es nav bijis. Un bāze, saproties, Vecumniekos. Kungs dievs augstais, tu nav redzējis Vecumniekus! Brauc pie manis ciemā! Kam zīmulis un papīrs? Paldies, biedri mākslinieki! Albert, es rakstu tev adresi. Nekas, ja pazūd, prasi tikai pēc Voldemāra Pilādziša un katrs... Kas nu tas par tālumu – no rīta Rīgā un ar pirmo autobusu... Tev sieva gaidībās? Vai tad tev bērns būs jāzīda, kungs un dievs? Kā man, kad jaunākais nāca pasaulē... Toziem kūlos apkārt pa Kurzemi. Biju izfunktierējis: lai nu kā, bet uz radībām jābūt mājās. Pārrodos: dēls jau priekšā! Un taisni pēc manis, he-hē, tāds pats spics deguns un bez zobiem. Jā, salikt jau vajadzētu gan, bet nekādi neiznāk ar to apkārtdauzīšanos. Cietāku gaļu sakost nevaru, un man taisni patīk tāda brūna un stingri sacepta, lai kraukšķ. Emma to māk! Atbrauc! Parādišu tev dēlus... Emmu... Iedropēsīm abi kādu druku.

Nē, pēc šņabja no manis neož, Albert. Tas ir rumiņš, smalka importa manta. Bariņā izlakām. Ja būtu zinājis, ka satiksīties, pie mutes es būtu pielicis tikai divatā ar tevi... Nesmejies, Albert, es pārdotu pēdējās bikses tevis dēļ. Jaunības čoms – tā ir... tā ir svēta lieta! Tu neko lielu nedzer? Pareizi, nevajag ar, alkohols ir inde. Es arī daudz nedzeru. Iemetu un – punkts! Tu uz mani neskaties, ka es ir tāds noplucis. Kā jau pie šances. Neko labu tad nevar mugurā vilkt, notašķies kā vepris. Bet mājās, Vecumniekos, man ir divi... man stāv trīs ancuki. Man Emma ir primā skroderiene. «Nopērc, Voldi, tikai drēbi,» viņa man saka, «es tev pašūšu tādu uzvalku, ka visiem mutes paliks vaļā. Tev pietāv zils ar vieglu švikiņu. Un ķiršbrūna šlīpse klāt.» Tavējā šancē mežā? Nav grūti meitietim? Savas sievas mēs pārāk maz žēlojam – tas ir āmen baznīcā. Kā pārbraukšu mājās, tā mēteļi nost, cirvi rokā – un prom uz šķūnīti. Sacirtīšu visu malku, sakraušu smuki gar sienu līdzienā grēdiņā. Lai Emmai prieks. Pielabošu, kur ko vajag. Ja tā padomā: laika zobš pamazītēm sagrauž ne tikai tevi un mani, mantu arī. Pārbrauc, skaties: tur jau kas izdrupis, tur atkal durvis negrib vērties vai eņģes pīkst kā grēcinieka dvēsele. Saimniecībā jau, saproties, bez vīrieša rokas neiztikt. Kā likšos klāt, pāra dienās viss atkal būs tip top. Nokrāsošu arī grīdu, kamēr nav liels sals. Kad Emma vēl uzbonierē – spogulis! Kā restorānā! Puikām nopirkšu šokolādi. Aizvedīšu Emmu uz kino. Būs jāiestājas rindā pēc Iža. Tikai ar blakusvāģi! Motocikls ar blakusvāģi ir tikpat kā auto. Nu, zināms, lietūs list virsū, bet – kungs un dievs! – vai tad mēs kādi mīkstpēdiņi. Nē, naudu vēl neesmu sācis krāt. Bet kas tas ir kārtīgam meistaram – tas taukšķis! Paldies par

ielūgumu. Kā nopirkšu, tā noteikti aizlaidīšu uz Dzegām pie tevis. Paulis izies kursus un dabūs tiesības. Paulis būs šoferis, kad man galva neskaidra. Nosisties, he-hē, negribu vis vēl, dzīve, draugs, pārāk jauka, lai es listu kapā pirms laika.

Kas man tanī sainī? Kur nu lejkanna! Tas ir smidzinātājs, Albert. Es visur ar saviem štrumentiem. Citādi tas nav darbs, bet tikai tāda čakarēšanās. Te tā trūkst, te jāiet ko lienēt, te špahtele bez kāta. Puse laika jānosit ar apkārtskraidīšanu un pielabošanu. Darbarīkiem jābūt kā uztrītiem nažiem, tikai tad ir riktīga šancēšana. Strādāju uz goda, ar garantiju. Cits mālderis kā kurpnieks: kad neviens neredz, sper jauno krāsu vecajai virsū – un labs! Bet paskrubini drusku ar nagu, un tie grēki nāk laukā brēkdami. Es tā nevaru. Nomazgāju un nokasu veco līdz štukatūrai, visu pa tīro un tikai tad klāju virsū. Ja tā padomā: vai es nevarētu šā vai tā, kā pagadās, kā fiksāk? Dažā vietā es tak nemūžam vairs neatgriezīšos. Bet nē, neatļauj... sirds neatļauj, Albert! Negribu, lai ļaudis spļauj man pakaļ. Lai labāk saka: «Plencis viņš bija gan, bet meistars – uz ūsiņu!» Māku samaisīt gan šā, gan tā, kā tik vajag. Gribat vecrozā? Lūdzu, vecrozā! Gribat lašukrāsu? Lūdzu, te būs. Ja man prasa lašukrāsu, tad es nesmērēju uz sienām dzērveņu debesmannu. Un, ja man pasūta rozmarīnu, tad būs rozmarīns, nevis elektro. Kad tev, Albert, vajadzēs remontu, tu tikai pasvilp – un es būšu klāt kā mazais nazītis. Visu citu pametišu – un pie tevis. No tavām istabām es iztāisišu restorānu un... Tev nevajag restorānu? Iztāisišu kultūras pili! Tikai tagad ne. Nē – un punkts! Tagad man ceļš zem kājām. Visam vecajam krusts pāri – un sākšu jaunu dzīvi...

Nu, ko es te pļerkšķu un pļerkšķu par sevi vien! Pastāsti kaut ko tu arī, Albert! Tev neapnikst ziemu un vasaru pa tiem mežiem daudzities? Neņem ļaunā, man samestos garš laiks... Tev ne? Vells, tu tik labi to pateici: iestādi sprīža lieluma kociņu un zini, ka viņš vēl augs, kad tevis vairs nebūs... Tu ir dzejnieks, Albert! Goda vārds! Tev vajadzētu to uzrakstīt uz papīra un aizsūtīt uz kādu žurnālu. Es nemaz nesmejot! «Augs, kad manis vairs nebūs...» Jā-ā, Albert, nezinu, kā tev, bet man no tā metas skumīgi. Tev ne? Atnāks citi ļaudis, tikai tu būsi miris un aprakts... Dzīvos, milēs... iedropēs... Es ir savādāks cilvēks, nevaru vienā vietā notupēt kā tu. Paiet laiciņš, jūtu – atkal sāk kņudēt sirds, kājas cilājas pašas no sevis. Kā tai dziesmā: «Projām jāiet, projām jāiet, es nevaru šeit palikt...» Jā, draugs... Mētājos? Tur nu tev nav taisnība. Es šancēju. Es, saproties, ir bijis nodzēries pliks un bass, ka-peikas man nav bijis ķešā, bet svešu maizi es nekad nav ēdis. Paskaties

uz manām ķepām! Vai tās ir kundziņa sauļas, ko? Es ir piecdesmit vienu dienu par tevi vecāks, un tu man pretim nerunā! Liekēdis es nekad nav bijis un nebūšu, man... Man tikai citādāks liktenis nekā tev. Pats izvēlējos? Skaidrs, ka pats. Vai tad kāds cits manā vietā! Būtu toreiz aizgājis tev līdzī, kad aicināji... Tu zini, man negribējās šaut nevienu. Redzu, ka tu nesaproti, Albert. Neviens mani nesaprot... Es negribēju nevienam darīt pāri, ne es to karu biju sācis. Man gribējās tikai nogaidīt, kamēr tā šļūra būs cauri. Nesasmērēt rokas ar asinīm. Mēs tak ar tevi uzaugām gandrīz blakus, Albert, tu zini, ka es nevarētu redzēt asinis. Kad pie jums bija cūku bēres, iekrampējos pagrabā. Kad mans bračka gaili kāva, es laidos prom, lai neredzētu. Un bračka ar gaili bez galvas dzinās man pakaļ pa sētsvidu un ņirdza par manām bailēm. Bet es kļiedzu aiz šausmām kā nelabais un diedzu, ko nagi nes...

Es nav tāds muļķis, kas nesaprot, ka jāšauj ne tikai leģionā. Arī pie partizāņiem ir jābliež, tas ir kā āmen baznīcā. Ko es pie viņiem būtu darījis, tāds ņerga? Vārījis mežā putru kā bābietis? Tu saki: kaut vai putru... Tu ir gudrs, Albert... tev toreiz vajadzēja mani saņemt šitā – aiz šķirkas – un nepalaist. Tev... tev taisnība. Ja es būtu paredzējis, kas notiks... būtu tomēr gājis tev līdzī. Būtu vārījis putru... vai viksējis svešus zābakus, lai tikai tas nenotiktu. Kungs dievs augstais! Labāk cilpu apmest sev ap kaklu nekā otrreiz ... to piedzīvot.

Jā, kā abi izšķirāmieš, tā es laidos uz Priežkalniem. Tu jau laikam zini, man ar Ariadni bija... nu, romāns. No sākuma apmetos kūtsaugšā. Bet saimniece dikti baidījās, ka neuznāk kratīšana, un viņi mani nobāza kartupeļu bedrēs. Ilgi es tur nevarēju izķerpīt un iekortelējos meža pļavā vienā šķūnītī. Ariadne ik pa divām trim dienām nesa man kosti. Tie laikam viņu izsekoja. Vienreiz dzirdu: kļiedz! Ariadnes balss. Izspruku no šķūnīša – un bēgu, bēgu.

Es nezināju, ka viņi manis dēļ mocīs Ariadni. Nezināju! Vajadzēja ļauties, lai noķer mani, vai ne? Tad varbūt viņi būtu nošāvuši tikai mani, vai ne? Es taču nebiju partizānis, vienīgi dezertieris... Viņi taču nebūtu mani spīdzinājuši, vai ne? Un tas ir ātri: kļikt – un gatavs. Bez mokām... Ko tu nekā neatbildi, Albert? Es nezināju, ka viņi... ka viņi Ariadni... Nu, ko tu klusē!

Labi, esmu vainīgs! Man nevajadzēja tupēt uz vienas vietas kā kurmim. Vajadzēja ņemt vagu un desot uz Liepiņiem, pie radagabala. Tie laikam domāja, ka Ariadne nes ēdamo partizāņiem. Tie viņu spīdzināja, lai pasakot, kur ir partizāņi... Bijām norunājuši: ja būs kāda

šmuce, laidīšos uz Liepiņiem pie mežsarga. Bet, kad ievārijās tā putra, baidījos uz turieni iet. Klimtu šur un tur. Vienreiz krūmos mani bezmaz nolaida no kājas. Nezinu, mežabrāļi vai «mežakaķi». Maisījos apkārt par velti. Liepiņos neviens mani nebija meklējis...

Es ir nolādēts, Albert! Ariadne guļ pār manu mūžu. Viņa mirdama laikam nolādēja mani. Nē, ko es muldu... Albert, neklausies, ko es pļerkšķu. Ariadne – un nolādēt, kungs dievs augstais debesis, ko es melšu kā stulbenis! Ariadne bija... Nu ko es tev stāstu? Tu pats zini, kāda viņa bija. Tāda balta. Kāpēc vienmēr jāmirst taisni labajiem, ko? Un kāpēc dzīvo tādi draņķi kā es? Pasaule ir iekārtota ačgārnī. Ar kājām gaisā... Beigtam vajadzēja būt man! Kad Emma staigāja grūta, biju izspriedis tā: ja piedzims mieta, nosaukšu par Ariadni. Emma pretojās. Nē, greisirdīga mana Emma nav. Viņa tikai teica, ka tad ļauns liktenis varot piemeklēt arī mūsu meitiņu. Piedzima zeņķis, iesaucām par Pauli, jā, pēc mana tēva. Kad nāca pasaulē otrs un atkal puika, sacīju: «Nu, tagad, Emma, nosauksim tava tēva vārdā.» Bet Emma: nē. «Jukums» viņai nepatīkot, saproties, kā lai mazu bērnu saukājot par Jukumu. Tā arī nokristījām par Ilgoni...

Ja tā padomā: tā nu dzīvīte pamazitiņām uz priekšu ripo. Slikto atcerēties nemaz negribas. Tikai aizbēgt no tā nevar nekur, skrien kā skriedams, – šis stāv aiz muguras tikpat kā ēna... un staigā visur pakaļ. Atskaties: nekā nav! Ej tālāk, dzirdi: nē, atkal nāk, atkal staigā. Tādiem klusiem soliņiem: cip-cip-cip-cip. Kā pulksteņa tikšķi. Bet kāds nu tur pulkstenis...

Ko jūs, meitenīt, spulgacīt, jums bailes? Ko tad es tādu pasacīju, ka jums bailes? Biedēt es jūs negribu. Fui, kāpēc lai es būtu tāds ļaundaris... Ariadne? Jūs nav Ariadne? Rasa? Jums ir tādas pašas vizbulišu zilās acis kā A... Ko es te atkal murkšķu? Brauciet uz savu «Pavasari», Rasiņ! Un lai jums labi klājas! Zagsā atminieties Voldemāru Pilādzīti. Es par jums turēšu ikšķi, lai viss iziet uz ūsiņu.

Kas tā par gaismu? Kase atvērās? Vai tad vilciens jau nāk? Ak vēl tikai no Rīgas? Ja tā padomā: uz Rīgu – no Rīgas, uz Rīgu – no Rīgas. Katru nakti, gadu gadiem. Un cilvēki kaut kur steidzas, kaut kur brauc. Tā būs vienmēr un mūžīgi, arī tad, kas tevis vairs nebūs, Albert, un nebūs pasaulē arī vairs tāda Voldemāra Pilādzīša. Eh...

Kāpēc dzīve ir tik īsa, Albert? Jaunībā mums likās, ka tai nebūs ne gala, ne malas. Tagad Paulis ir jau manā augumā un stiepjas pāri. «Ko tu audz tēvam pār galvu?» es šim prasu. Smejas. Atskrien, nomet somu un prom. «Uz kurieni?» – «Uz komjauniešu sapulci.» – «Vai tad tu ir komjaunietis?» Esot, saproties. Ne tēvam ko prasa, nekā... Es jau

nebūtu liedzis, lai stājas, ja grib. Bet pat nepaprasa... Tā jau gan, mājās es ir maz. Nu, tagad tam punkts. Dzīvošu pie vietas, šoreiz es ir pa riktīgam sailgojies pēc Vecumniekiem.

TOMS

Kad virs kases iedegas spuldze, iegaismojas arī lodziņš – dežurants sāk pārdot biļetes. Uzgaidāmajai telpai pārveļas pāri satraukta šalkoņa, sakustas un kļūst rosīgi pat tie, kas brauc uz Rīgu, lai gan līdz «Rīgas vilcienam», – kā šeit saka –, ir vēl gandrīz divas stundas. Sarodas jauni pasažieri, staigā iekšā un ārā, atvērdamās un aizvērdamās čikst un klauz durvis, kāds iesmejas, kaut kas krit. Tikai diviem cilvēkiem par visu to nav nekādas daļas. Dīvaini, ka tieši paši nemierīgākie un nenogurdināmākie no mums apklusuši pirmie. Atspiedusies pret Annas sānu, guļ Daina, negaidot iemidzis arī Voldemārs Pilādzītis. Daina vēlajā stundā un garajā ceļā piekususi, Pilādzītis noguris no ruma un grēksūdzes. Miegš dīvaini pārvērtis viņa kustīgo seju, tā kļuvusi stinga kā ģipša maska, rievās izlīdzinājusās, un vaibstu zīmējums atklājas smalks, pat glezns. Vai viņš par kaut ko sapņo? Un par ko īsti? Uzminēt to nevar... Bet kāds miegā izskatos es? Vai manā sejā atspoguļojas tas, ko nomodā slēpju? Vai es taisnodamies nemierīgi un nesakarīgi runāju? Vai, gluži otrādi, aizmirstos pilnīgi, un mani vaibsti ir rāmi un tīri kā pašlaik Pilādzītim? To es nezinu...

Kad kases lodziņu neaizsedz biļešu pircēju melnās, tumšzilās un brūnās muguras, redzu tajā Sālzirņa seju un uz vadža pakārtās dežuranta cepures dibenu. Pret pelēko fonu (sienu) izceļas tikai šie divi spilgtie krāsu apli: sārts (seja) un sarkans (cepure). Pēc tam, raudzīdamies citā rakursā, mazliet augstāk ieraugu vēl trešo apli – sienas pulksteni, no kura manējais atpaliek par divām minūtēm. Vai «Signāls» būtu sācis klibot? Pieeju, lai apvaicātos, vai sienas stundenis pareizs, bet tad atmetu šo domu, jo stacijā vienmēr būs taisnība stacijas pulkstenim (vilcieni pienāks un aties pēc tā), un tikai lūdzu biļeti.

– Uz Rīgu vēl nepārdodu, – dežurants man atbild, bet, kad grasos iet projām, piebilst: – Nu, bet izņēmuma kārtā.

Pastiepas pēc biļetes, iespiež datumu, pasniedz. Skatos: divdesmit trešais oktobris, pareizi, ir jau divdesmit trešais. Izdodams man sīknaudu, viņš draudzīgi ierunājas:

– Jauks laiciņš, ko?

Atbildu piekritoši.

Sālzirņa mati, gaiši, kupli un viļņaini kā sievietei, uz deniņiem ir vēl mazliet mikli no izkusušā sniega un vaigi piesārtuši no āra dzes-truma, gludi un sarkani kā salavecim.

Klusinot balsi, viņš apvaicājas:

– Nezināt, vai Rīgā var dabūt četrdesmit piektā numura importa zābakus ar silto iekšu? Tie ir labi aukstā laikā.

Raugos uz viņa spīdīgajiem, kā nolakotajiem vaigiem... Ak pareizi, cilvēkam taču vajadzīgi zābaki ziemai – par ko gan es brinos?

Pārpratis manu klusēšanu, Sālzirnis kā atvainodamies saka:

– Jums laikam nav pazišanās torgā?

Arī uz to atbildu apstiprinoši un, iebāzis biļeti krūšu kabatā, dodos no lodziņa projām.

Dainas augumiņš salicis pilnīgi uz sāniem, uz pieres sīkas sviedru lāsītes, bet arī šajā burzmā viņa guļ mierīgi, no elpas viegli un rāmi uz krūtīm cilājas baltā adītā jaciņa. Tikai, kad durvis aizcērtas stiprāk, viņas skropstas nodreb kā no spilgtas gaismas un atkal norimst. Es lūkojos uz Dainu, pēc tam uz Annu – pretim viņas tumšo acu smagam skatienam.

– Un tev... nenāk miegs, Anna?

Viņa papurina galvu, vēl aizvien vērdamās manī no apakšas.

– Nosnaudies arī tu, es pasēdēšu...

– Varu gulēt tikai pilnīgā klusumā, – viņa saka.

– Jā? – izklaidīgi pārvaicāju. – Es... es gluži otrādi. Pirmo nakti Melnalkšņos nemaz nevarēju iemigt tieši absolūtā, nepierastā klu-suma dēļ. Un tikai jau krietni rīta pusē, kad kaut kur ierūcās traktors vai motorzāģis, iekritu kā akā.

Viņa īsi pasmejas.

– Tu esi kļuvis īsts pilsētnieks. Es Rīgā nevarētu ilgi nodzīvot. Aiz-braucu – un velk atpakaļ.

– Bet dažkārt šeit ir skumji, vai ne? Vismaz rudenos, kad viss ap-birst un kļūst pelēcīgi vienmuļš.

Viņa, mazliet piešķiebusi galvu, laikam apsver manus vārdus – pāri sejai slīd man nezināmu trauksmainu domu ēnas kā plīvojošu liesmu atspulgi.

– Tev nekad nav gribējies tikt no šejienes projām, Anna?

Viņa man kaut ko klusi atbild, nesaprotu, tas bija «jā» vai «nē», nezinu, kā lai pārvaicāju.

Līdz mums atlido tikai svešu sarunu fragmenti.

– Dažreiz, – beidzot Anna klusi saka. – Pirmajā laikā pēc vīra nāves man bieži gribējās te pamest visu un aizbraukt. Vienalga, kurp, tikai prom. Bet tas nemaz nav tik viegli un vienkārši izdarāms, kā liekas: darbs, bērni, govys, iedzīve. Paliku... Un samierinājos.

Anna mehāniski paplucina lakata stūrīti, pirksti ir kustīgi un jutīgi, tikai acis raugās vienā punktā man garām.

– Sen?

Viņa paskatās manī ar mēmu neizpratni («Kas sen?»), aizklīdusi projām pa savu atmiņu ceļiem, tad attapusies atbild:

– Februārī būs seši gadi, – un pavilcinājusies, kā apsvērdama – stāstīt vai labāk nestāstīt, beidzot piemetina: – Viņš bija mūsu kolhoza šoferis. Tas notika pie Cīruļiem. Pēkšņi esot izmeimurojis viens piedzērušais, bet ceļš tur šaurs... Tu jau laikam zini?

Paloku galvu.

– Bija atkala. Miervaldis strauji pagriezis, lai neuzbrauktu virsū, ietriecies stabiņos, nolauzis... un lejā, gravā...

Viņa izklaidīgi un vainīgi pasmaida, varbūt jau nožēlodama, ka man izstāstījusi. Man ir mokoša nepieciešamība pasacīt Annai kaut ko labu, bet nevaru izgudrot itin neko, kas pašam neliktos banāls un trafarets līdzjūtības apliecinājums, un tanī pašā laikā jūtu savādu nepieciešamību aizstāvēt un pasargāt viņu. No kā? Un kālab?

– Lūdzu, pasniedz man Dainas mētelīti, Tom, – Anna ieteicas, kā pielikdama iepriekšējai sarunai punktu. – Apguldīsim, viņai būs ērtāk.

Es pasniedzu, Anna apgulda Dainu uz sola. Raugos uz viņas rokām, kas ņem, saloka un paliek pagalvī mēteli, novelk zābaciņus. Tās ir nelielas un stipras, šo roku dzīvo siltumu vēl atceras mana vēsā plauksta. Vienu acumirkli es it kā sajūtu tās ap savu kaklu – satrūkstos pats no savas iedomas...

– Vilciens! – kāds iesaucas, pavēris ārdurvis.

– Iesim arī mēs? – Anna man jautā.

Izejam kopā ar citiem.

Vēl joprojām snieg, tikai pārslas ir retākas un lielākas nekā pirmīt. Sālzirņa kūtiņā neskanīgi dzied gailis. Rīgas pusē aug trīsuļojoša blāzma. Tā, parādījās: likumā iznirst lokomotīves ugunis, un milzīgās pārslas vēja un pretvēja strāvās laidelējās tām apkārt kā naktstauriņi. Smagi elsojot, lokomotive paripo mums garām, apstājas, trīcēdama kā saskriets zirgs, sāk kludzēt vagonu durvis.

– Palīdziet man to vaiņagu, mākslinieki!

Atskatos – Emilija. Viņa uzkāpj pa trepītēm, es paceļu vaiņagu, kuram papīrs vienā malā jau atplīsis un, vējā čabēdams, plīvinās kā sausa

lapa. Emīlija pasniedzas pretim, novēl man laimīgu ceļu. Lokomotive nosvilpjas, vagoni – no sākuma nemanāmi, pēc tam ātrāk un ātrāk – sāk slidēt projām, nākošais, vēl viens, vēl, blāvas logu rindas, durvis ar pavadonēm... Paraugos atpakaļ: Annas nav, aizgājusi. Man garām steidzas sveši cilvēki ar saiņiem, viņi stacijas iezviedzas zirgs, aizslīd pēdējais vagoni, tumsā un sniega ņirboņā nozūd signāluguntiņa, tikai zeme vēl dun un dreb, pamazām apklusdama.

Apklusdama.

Kāda dīvainā tukšuma sajūta...

Lieliem soļiem gausi brienu gar sliežu malu. Baltais perons ir izraibināts ar lielām un mazām pēdām, sniegs steigšus ņemas visu atkal spodrināt un līdzināt. Man uz piedurknes nolaižas milzīga pūkaina pārslā un viz spuldzes gaismā. Nolidinās vēl viena, pēc tam trešā. Man negribas nekur iet un nekur braukt. Labi būtu tā stāvēt un stāvēt, un apsnigt pavisam, kā kokam...

AUTORE

Tomu iztraucē Kristīne, nākdama no divvietīgas, arī ar mežavīniem apaugušas būdiņas perona malā.

Kristīne: Vai ko pazaudējāt?

Toms: Nē, neko.

Kristīne: Nāku un redzu – velkas, degunu nodūris, kā aiz zārka. Domāju, maku būs izsējis sniegā, vai.

Pārslas rāmi krīt arī uz viņas lakata ar fantastiskām mēļām rozēm.

Kristīne: Gāž kā traks. Vēl jau varēja pagaidīt. Tīrumi gan nokopti, bet, kad tā piegāž, tu, cilvēks, nekur netiec. Tupi kā pele alā. Jums Rīgā tur visu sētnieki aptīra, pašam nav jāraunas pušu. Tad jau vienalga: list vai snieg – vienmēr sausām kājām... (Pauze.) Ir tikpat agra ziema kā togad, kad mēs ar jums kristībās pie Mieriņiem kopā bijām.

Toms: Mēs?

Kristīne: Kā tad, es vēl jūs uz rokām nēsāju apkārt... Nē, tās būs bijušas kāzas. Kā tad, Mieriņu Austru izdeva pie Freimaņa...

Pauze.

Toms: Es tā kā nevaru atcerēties...

Kristīne: Jūs ar bijāt vēl tāds galīgs knauķis. Diez vai gadu vecs vai vēl trūka no pilna gada. Vēl Ulmaņa laikā. Jūsu māte atnāca Mieriņiem palīgā pie ēsttasišanas. Saka man: «Panēsā, Kristīn, manu

zeperi, bļāun kā nelaime!» Bet jūs, neņemiet tikai ļaunā, negants bijāt gan. Vēl i kājām nestaigājāt, bet jau iekodāt man degunā.

Toms (smejas): Iekodu degunā? Tad es atvainojos, lai gan patiešām neatminos. Vai stipri?

Kristīne: Kas nu tas par stiprumu! Vairāk tikai tas šerpais rakters, neba tādā vecumā kādi krietni zobi, nekā... Kas to būtu domājis, ka no jums tādš liels vīrs iznāks. Pirmāk, kad atnācāt, i uzrunāt baidijos: laķēts čumidāns pie rokas, bublīčka, smalks mantelis un pats tik cēls.

Toms atkal smejas.

Runādami viņi ir pienākuši pie stacijas durvīm, aiz kurām dzirdamas balsis. Pēkšņi no turienes atskan it kā smags, aplāpēts vaids.

Kristīne: Sākas...

Toms: Kas sākas?

Kristīne: Nu, vīrišķi jau visi stulbi. (Pauze.) Sadzīvo kā muļķe pa Rīgu līdz beidzamajai dieniņai, ka vairs ne mājās netiek. Lai nu būtu pirmo reizi...

Kristīne atver durvis, abi ieiet. Tieši preti uz sola sēž Bernāta sieva Gaida. Viņai ir plata, nedaudz uzburbusi seja ar dzeltenīgiem grūtnieces plankumiem, lielo vēderu viņa apkampusi abām rokām.

Bernāts: Nu, kā ir? Līdz ratiem varēsi aiziet?

Kristīne: Kur tu viņu vilksi, dulbur, uz tiem saviem mežiem! Uz nāks pa ceļam.

Anna: Jāzvana uz slimnīcu.

Ienāk arī Sālzirnis, dežuranta apaļie vaigi aiz satraukuma kļuvuši vēl sarkanāki. Tādas lietas līdz šim Dzegu stacijā notikušas nav ne viņa laikā, ne, cik dzirdēts, pirms viņa. Nevarētu sacīt, ka vienmēr viss būtu gājis pa godam: ne mazumu te dzerts; reiz Jāņu nakti pasažieri sarīkoja uguņošanu un dančošanu un gandrīz nodedzināja visu staciju; ir bijuši vairāki kaušanās gadījumi; aizmirsta trīslitru burka ar dzīvu odzi, un vienreiz nesmukā veidā pieķerts pāritis. Bet lai sievas šeit – piedodiet par izteicienu! – taisītos dzemdēt, tas tomēr, atvainojiet, ir...

Gaidas seju sašķoba ciešanu grimase.

Teodors: Ko tu, Sālzirni, stāvi un mīņājies, tā teikt, kā bikses pietaisījis?

Sālzirnis: Ko tad lai es daru?

Skrastiņš: Ejiet un piezvaniet!

Sālzirnis: Bet kā... bet ko tad lai es saku?

Skrastiņš: Sakiet, kā ir. Labi, aiziešu līdzi.

Sālzirnis: Nu, jums, agronom, kā saka, lielāka pieredze.

Skrastiņš: Gan jau arī jums noderēs pieredze.

Sālzirnis (apjucis): Bet es jau vēl neesmu precējies...

Teodors (smejas): Šitādas lietišas atgadās, tā teikt, arī bez precībām.

Kristīne: Tev mūždien tikai muļķības tai galvā, vecais ķēms. Domā, es neredzu: glūn uz jauniem skuķiem kā...

Teodors: Es?

Kristīne: Tu pats! Blenž, ka vai acis krit no pieres laukā.

Teodors: Es! Nu, kurš tad no mums ir dulls?

Kristīne: Tagad jau visi uz tām jaunajām.

Pateikusi to, Kristīne apraujas, bet īpaši bīties jau nav ko – Skrastiņš ir dežuranta istabā, cauri sienai skan viņa balss: runā vai nu ar Sālzirni, vai pa telefonu. Kristīne pamet īsu, piesardzīgu skatienu uz Rasu.

Ak dievs, kas tad noticis ar Rasu? Nenovērsdama acu, viņa cieši raugās uz Bernāta sievu, nobālusi līdz svina pelēkumam. Plati ieples-tajās zilajās acīs ir klusas šausmas, pirksti nervozi žņauga gaišā neilona kažociņa malu.

Gaida: Māsa jau teica... lai es paliekot Rīgā. Bet mēs ar Albertu bijām norunājuši... Domāju – nobiedēšu... iztēlosies kādu nelaimi...

Kristīne: Un ko tev beidzamajās dienās jābizo apkārt pa pasauli. Būtu tupējusi pie vietas.

Gaida: Vēl jau nevajadzēja būt. Tikai uz jaunnedēļu.

Kristīne: Sakratījies, apkārt daudzidamās. Nudien kā...

Anna: Lieciet taču viņai mieru!

Gaida atkal klusi ievaidas.

Pamostas Daina, uzslienas uz elkoņa, skatās samiegojusies, bieži mirkšķinādama plakstiņus.

Daina: Kas... kas tantei kaiš? (Pauze.) Vai tante slima?

Toms: Guli, Dainiņ. Slima.

Daina: Sāp?

Toms: Mhm.

Atgriežas Skrastiņš ar Sālzirni.

Skrastiņš: Sazvanījāties. Solīja sūtīt mašīnu. Tikai tas briesmīgais sniegs!

Sālzirnis (Gaidai): Mamma saka, lai jūs nākot pie mums, kamēr atbrauks no slimnīcas.

Bernāts un Anna aizved Gaidu, kas smagi balstās uz abu rokām. Pie durvīm viņa apstājas un sakņūp jaunā sāpju lēkmē.

Kristīne: Skat, cik bieži jau!

Daina: An-nīt, neaizej!

Anna: Tūlīt atnākšu. Parunājies ar Tomu.

Aizkrit durvis. Uzgaidāmajā telpā labu brīdi neviens nesaka neko. Dzirdams tikai, kā dežuranta istabā cienīgi un rupji tikšķ pulkstenis.

Skrastiņš (čukstus): Kas ar tevi notika, Rasa? (Pauze.) Rasiņ...

Viņš paslepus saņem Rasas roku; tā ir nejutīga un vēsa, kā nedzīva.

Skrastiņš: Es patiešām nesaprotu, par ko tu apvainojies...

(Nu, vai nav taisnība Kristīnei, kad viņa teica – «visi vīrieši ir stulbi»? Skrastiņš nūdien varēja būt apķērīgāks ar saviem trīsdesmit pieciem gadiem un augstskolas izglītību.) Viņš maigi paspiež Rasas roku, vēl aizvien raudzīdamies ar neizpratni, taču Rasa negaidot asi izrauj savu plaukstu, un viņas balsī ieskanas aizmūtas asaras.

Rasa: Ak, liec taču mani mierā, Alf... (Pauze.) Kāpēc tā vajadzēja beigties šai naktij?

Skrastiņš: Bet nekas jau nav beidzies, Rasiņ.

Rasa: Tu nekā nesaproti... Tu itin nekā nesaproti. (Pauze.) Tikai zeme, mēsli un ciešanas. Kur ir tā skaistā dzīve, par ko man mācīja skolā?

Pauze.

Skrastiņš (domīgi): Šī laikam ir tā pati skaistā dzīve...

Rasa: Tā-ā! (Rūgti smejas.)

Pauze.

Skrastiņš: Bet kādu tu to iztēlojies?

Rasa: Es nezinu... Tikai pavisam citādu. Kā pirmīt, kad mēs gājām un piepeši sāka snigt...

Pauze.

Skrastiņš: Cik savādi, ka pirmoreiz mēs nesaprotamies tieši šonakt.

Skrastiņa seja ir skumja un varbūt tāpēc izskatās novecojusi. Bet iespējams, ka te ir vainīga skopā, pelēcīgā gaisma, jo Sālzirnis spuldzi virs kases atkal nodzēsis un pašam lodziņam aizlicis priekšā četrstūrainu, labi pielāgotu finiera gabalu.

Dainai acis ir vaļā, jo vieglāk pateikt: «Guli!» – nekā šo rikojumu izpildīt. Viņa ar delnu paplikšķina pa sola virsmu, ar šo žestu aicinā-dama Tomu sev blakus.

Daina: To-om!

Toms: Jā.

Daina: Sēdies šite. Tev iznāk vieta?

Toms: Un vēl paliek pāri.

Daina: Tom... zini, kāpēc tev ir bārda, bet citiem nav? Lai nesalst seja, ja?

Toms: Varētu teikt arī tā.

Pauze.

Daina: Pastāsti man kaut ko.

Toms: Par ko lai es tev stāstu?

Daina: Nu... nu, par zvēriem kā toreiz.

Toms: Pirmīt, nākdams uz staciju, es redzēju alni, bet tur nav daudz ko stāstīt: viņš padzērās un aizgāja.

Daina: Vai liels?

Toms: Jā, tik liels kā... kā gov. Un arī ar ragiem, tikai plakanēm.

Daina: Un tev nebija bail?

Toms (smejas): Nē!

Daina: Viņš... kiedza?

Toms: Alnis bija pavisam kluss. Es dzirdēju tikai soļus, kad viņš tuvojās – plakš-plakš-plakš! – un vēl to, kā šļurkstēja ūdens.

Daina: Bet Annīte vienreiz redzēja vilku. Ļoti sen atpakaļ. Es tad vēl neesot bijusi nopirkta. Annīte nobijās, bet vilks (smejas) paskatījās atpakaļ un arī nobijās. Viņam sāka drebēt ūsas. Tu neesi mežā redzējis vilku?

Toms: Nē.

Daina: Tagad es redzēšu. Zoodārzā. (Pauze.) Peksis arī gribēja tikt un kvieca.

Toms: Kā – kvieca?

Daina: Pinkšķēja, nu! Kāpēc es braucu projām. Mamma raudāja un Annīte, un Peksis, un... Visi raudāja. (Pauze.) Tagad man būs pašai savs paps.

Pauze.

Toms: Tev nenāk miegs?

Daina: Nē-e... Pastāsti man kādu pasaku.

Toms: Es visas esmu aizmirsis.

Daina: Bet, kad tu biji mazs, tu zināji?

Toms: Jā.

Daina: Tad tev bija bārda?

Toms: Nē.

Daina: Tas bija ļoti sen, ja?

Toms: Ļoti.

Daina: Ko tu dariji?

Toms: Daudz ko. Ganīju gov. zīmēju, gāju skolā un vēl pirms tam iekodu tantei Kristīnei degunā.

Kad Daina smejas, viņas acis kļūst gaišas, it kā saulainas.

Daina: Bet mums Zvaigzne stāv piesieta. Viņa ir ļoti dusmīga. Grib tikai mammu un vēl drusku grib Annīti. Uz mani un puikām tikai šņāc. Vai tad tādu var ganīt?

Toms: Tā jau ir. (Pauze.) Vienu pasaku es varbūt arī varētu pastāstīt. Iespējams, ka šis un tas pa vidu būs piemirsies, tad man vajadzēs kaut ko izlaist vai kaut ko piegudrot klāt. Bet tu jau neņemsi ļaunā.

Daina: Labāk piegudro.

Toms: Tā būs pasaka par zēniem, kurus pamāte pārvērta par gulbjiem, un par viņu māsu...

TOMS

«Tālu, tālu projām no šejienes, kādā svešā dienvidu zemē, dzīvoja karalis. Viņam bija divpadsmit bērnu – vienpadsmit zēnu un viena meitene, vārdā Elīze. Viss gāja labi, bet tad kādu dienu karalis apprecēja jaunu sievu, kas bērņus nemilēja. Viņa aizsūtīja Elīzi uz laukiem un prinčus apmeloja, tā ka tēvs viņus negribēja vairs redzēt...»

Daina elpo ļoti klusi, es nedzirdu un arī nemanu viņas dvašu, tikai visu laiku sajūtu vēriģo, ciešo skatienu, kas pievērsts manai sejai.

«Ļaunā karaliene viņiem sacīja: «Ejiet pasaulē un gādājiet par sevi paš! Kļūstiet par mēmiem putniem!» Un prinči pārvērtās par gulbjiem. Tu esi redzējusi gulbjus?»

Viņa viegli pamāja ar galvu, nesacīdama, kad un kur.

«..un gulbji pacēlās spārnos, žēli kliegdami, izlaidās pa pils logiem un aizlidoja uz mežu. Agrā rītā tie nonāca pie mājas, kurā dzīvoja Elīze, riņķoja virs jumta un sita spārnus, bet viņa tos nedzirdēja. Tad viņiem neatlika nekas cits kā doties projām pasaulē.»

Pilādzītis atkal iesnauudies; Teodors ar Kristīni, pačaukstinajušies pa apbružātu kartona koferīti, sadabū kaut ko ēdamu un saskanīgi kustina mutes; par Jāzepu nevar saprast – lasa vai arī iemidzis; Rasa ar Skrastiņu sēž līdzās, taču viņus vienu no otra it kā atdala caurspīdīga, vēsa nesaprašanās siena. Bet Liesma, tāpat kā Daina, klausās mani, pavērsusi šurp gaišo seju, kurā atspoguļojas gandrīz netverams iekšējs smaids – arī tāpat kā Dainai. Meitene man nepacietīgi piebiksta.

Kurā vietā tad es īsti paliku?

«Elīze auga uz laukiem gluži viena, un viņai nebija nekādu rotaļlietu. Kad viņai gribējās ar kaut ko paspēlēties, viņa norāva lapu, izdūra tanī caurumu, raudzījās pa to augšup un redzēja debesu gabaliņu kā zilu, starojošu aci.»

Aiz sienas nesteidzīgi un prātīgi skan pulksteņa tikšņi. Tie izklausās pēc klusiem soļiem, kas cauri naktij lēnām iet uz rīta pusi. Dainas plakstiņi ir aizvērti, bet, kad es apklustu, garās skropstas ietrīcas, un, neattaisidama acis, viņa lūdz, lai turpinu.

«Kad Elīze palika piecpadsmit gadus veca, viņai bija jāiet atpakaļ uz pili. Karaliene ieraudzīja, cik Elīze skaista, un sāka ienīst viņu vēl vairāk. Tā nosmērēja meiteni gluži brūnu ar riekstu sulu, nozieda viņas seju melnu, sajauca matus. Tēvs, karalis, ieraudzījis Elīzi, ļoti pārbijās un neatzina viņu par savu meitu. Elīze izgāja pa pils vārtiem, viņai bija ļoti skumji, viņa gāja un gāja pa mežu, kamēr atrada ezeru. Tas bija spoguļgluds un dzidrs, cauri ūdenim ezera dibenā varēja saredzēt katru akmentiņu. Kad Elīze nomazgājās, viņa kļuva tikpat skaista kā... Tu mani dzirdi, Daina?»

Viņa neatbild neko, sejā sastindzis tas pats tikko jaušamais smaids, ar kādu viņa klausījās mani. Šajā smaidā, rāmajā pozā, kādā Daina guļ, siltumā, ko cauri drānām izstrāvo viņas aprīmušais, atslābušais augumiņš, ir kaut kāda bezgalīga uzticēšanās man... manam spēkam... manai aizstāvībai, un es bīstos pagrozīties, lai ar savu sakustēšanos neiztraucētu viņas dziļo, labo, ne ar ko neapēnoto mieru...

Kāda divaina asociācija!

Es guļu uz vēdera pļavmalā netālu no Vecsniķeriem, kur mēs ar Elgu ganām lopus. Manu acu priekšā lodā sīki, ūsaini kukainiņi, tekā melnas un brūnas skudras, smaržo pēc madarām, amoliņa un sveķenēm. Pēkšņi starp zāles stiebriem ieraugu... priedi. Tai ir divdesmit nesamērīgi garas, jocīgas skuju adatas. Pienāk Elga. «Ko tu atradi?» viņa vaicā, bet es domāju, ka viņa smiesies, un negribu teikt. Viņa ierauga pati, iesaucas: «Skaties!» – pietupjas, saudzīgi pašķir zāli un raugās pārsteigta un nopietna. «Jāiesprauž rundziņa, lai kāds nesamin kā lācis!» viņa vēl piebilst.

No šādām divdesmit skuju adatām izaug parastas priedes, tūkstošiem un miljoniem parastu priežu – cūku priedes un mastu priedes. Kāpēc mazais koka bērns man pēkšņi ienāca prātā? Un kāpēc tas vispār saglabājies atmiņā – pēc tam kad laika gaitā izbiris un izvējojies daudz kas cits un pēc tam kad redzēti giganti un šedevri? Vai mazajai, nule izdīgušajai priedītei piemita kāda liela, objektīva pašvērtība? Vai svarīgākais bija tas, ko mēs paši tajā saskatījām, mūsu pārdzīvojums mūžīgā dzīvības noslēpuma priekšā?...

Jā, tas ir tieši tas – pārdzīvojums.

Kā oļus aizmirstības dzelmē es tagad meklēju brīžus, kas likuši nodrebēt manai sirdij tīrā, neviltotā saviļņojumā. Laikam tie ir bijuši manas laimes mirkļi... Cik savādi, ka šie mirkļi atrodami starp šķietamiem sīkumiem!

Ja man vaicātu agrāk, es droši vien būtu meklējis pavisam citur: pozitīvajās atsauksmēs, savā lieliskajā mājā, pagodinājumos, pilsētās un zemēs, ko esmu gribējis redzēt un arī redzējis, citu apbrīnā un citu skaudībā. Bet tagad izrādās, ka tas ir pavisam savādāk. Priede ar divdesmit smieklīgām adatām, brauciens Vara automašīnas kravas kastē, piena kannām kā lieliem zvaniem skanot, austošī, spirtgi vasaras rīti uz vecās noliktavas jumta un melni vakari, kad pēc nostrādātās dienas kaut kur dziļi nomalē esmu vilcis (burtiski, vilcis) mājup noguris un izsalcis kā suns, lāgā nevarēdams pastiept ne molbertu, ne krāsu kasti...

Nezinu, varbūt kāds manu laimi nosauktu par sīku vai arī teiktu, ka tās vispār nav bijis, ja es atceros tādus niekus... Bet laime vienmēr ir subjektīva – vienu un to pašu apstākļu kopums vienu dara laimīgu, otru – nelaimīgu, jo laime ir saviļņojums, tātad nemateriāla. Tie ir manas dzīves augstākie punkti. Nu, bet kas ir zemākais punkts? Vai brīdis, kad es apjautu, ka drīz miršu, un mani pārņēma bezspēcīgs izmisums? Nē, tad es gluži vienkārši biju tikai cilvēciski apjucis un nelaimīgs – tas nav mans zemākais punkts. Bet manā mūžā ir mirklis, par kuru man kauns līdz šai dienai, lai gan par to nezina un droši vien arī neuzzinās neviens, jo tieksme pēc grēksūdzes man nepiemīt – es ieslēdzos istabā ar avīzi un skaitīju vārdus: cik recenzents ir uzrakstījis par mani, cik par X un cik par Y.

Vai tiešām arī tas ir bijis manā mūžā?

Jā, diemžēl jā, un neviens un nekad to nevar izmainīt vai vērst par labu, tāpat kā neviens un nekas nevar atņemt gaišos brīžus – viss beigs eksistēt tikai kopā ar mani pašu. Dienas, kad biju nemierīgs un skanīgs kā brieža klieziens pāri ezeram, un dienas, kad esmu ripojis kā gluds olis, par visu vairāk bīdamies atdurties pret kaut ko un sasisties pret kaut ko. Dienas, kad man sāpējis, un dienas, kad esmu bēdzis no sāpēm. Dienas, kad skuju kamoliņā redzēju brīnumu, un dienas, kad braukāju pa visu pasauli, meklēdams un nevarēdams atrast brīnumu. Visu, kas saucas par manu mūžu...

Gluži nemanot iemiegu arī es un sapnī redzu milzīgas kāpnes. Ir rīts, naktī laikam lijis lietus, un trepju pakāpieni spīd mikli un rīta gaismā pelēcīgi vizmojoši. Austrumu pamale ir pārļaini iesārta, drīz

jālec saulei. Es kāpju pa šīm trepēm aizvien augstāk, pakāpieni kļūst aizvien platāki, un pēkšņi es atskārstu, ka tie nemaz nav pakāpieni, bet jumti. Visapkārt, kur vien raugos, ir tikai jumti, jumti, jumti.

«Kur es to esmu redzējis?» miegā domāju, taču nespēju atcerēties. «Noteikti esmu to jau redzējis – es zinu. Zinu... Ļaujiet man tikai padomāt...»

ANNA

Sālzirņa māte iekur plīti un uzliek vārīties trumuli. Eglu malka tikami, klusi sprakst. Pēc tam šaurajā dibenistabiņā viņa aplāj ar tiriem palagiem šauru divāniņu un aicina Gaidu noģērbties un apgulties. Gaida novelk mēteļi, noraisa lakatu, palīdzu tai noaut zābakus. Bet atlaisties Gaida neiet – esot labāk, ja kustoties. Viņa staigā baltās vilnas kapzeķēs pa istabu turp un atpakaļ, turp un atpakaļ, uz brīdi apstādamās un sagumdama, kad uznāk sāpes. Sēžu uz divāna stūra. Sālzirņa māte apmetas uz krēsla man iepretim. Un Gaida soļo starp mums abām, tik krampjaini sažņaugusi rokas, ka āda virs pirkstu kauļiņiem ir caurspīdīga un gandrīz balta kā pergaments.

Virieši izgājuši laukā. Sālzirnis droši vien ir stacijā. Laiku pa laikam viņš parādās, nosarcis kā biete, un gādīgi apjautājas, vai slimniecei nesot kļuvis labāk. Viņš vaicā tā, it kā Gaidai būtu zobu sāpes vai vēdergrazes, un man nāk smiekli par Sālzirņa komisko izskatu un izturēšanos. Māte ikreiz raida viņu projām:

– Ej vien, ej, Laimnesi, iztiksim bez tevis!

Laimnesis. Kāds neparasts vārds! Gadiem pie Sālzirņa pārku vilciena biļetes, bet līdz šim nebiju zinājusi, ka viņu sauc par Laimnesi. Viņa ģimetni kopā ar šo vārdu varētu iespiest uz Jaungada apsveikuma kartītēm...

No āra atskan sniega lāpstas skrapstēšana pret zemi. Tur darbojas Bernāts. Viņš sadomājis iztīrīt laukumiņu mājas priekšā, lai automašīnai būtu kur apgriezties. Nezinu, vai tas vajadzīgs, droši vien ne. Ja šoferis atkulsies pa piesnigušo ceļu līdz šejieni, tad jau arī apgriezīs mašīnu tāpat. Bet mēs neviena Bernātu neatturējām – lai darbojas, lai tīra. Ko lai citu viņš būtu darījis? Šad tad lāpsta apklust. Bernāts iet apraudzīt zirgu – vai stāv tāpat atpūzdamies, ieklausīdamies naktī. Pēc tam skrapstēšana atkal atsākas: tā tad vēl nebrauc. Un Gaida atkal staigā šurp un turp un runā, it kā taisnodamās, ka tā iznācis. Pirmās

sāpes gan uznākušas jau vakardien rīta pusē, bet pavisam niecīgas un nenoteiktas, drusku pasāpējis un pārgājis, un tikai vilcienā, tad gan, jau šaipus Siguldas. Gandrīz nezinājusi, ko darīt. Pavadone teikusi, lai kāpjot laukā Siguldā, aizgādāšot no stacijas uz slimnīcu, sacījusi, ka tādā stāvoklī esot tīrais neprāts braukt tālāk uz vienuļajām Dzegām, kur nav ne ārsta, ne vecmātes. Laikam jau būtu bijis prātīgāk tā, kā ieteikusi pavadone, bet ko tad domātu Alberts, ja viņa nepārbrauktu. Gaida to mums stāsta jau trešo vai pat ceturto reizi, taču mēs abas ar Sālzirņa māti nesakām neko: kas darīts – izdarīts, grozāms tur tikpat nekas nav, un atliek gaidīt mašīnu.

Bernāta lāpsta aiz loga skan skaļi un nikni – vai tiešām viņš taisās nošķūrēt visu Dzegu stacijas sniegu?

Kad Gaida nerunā, gausu valodu uzsāk Sālzirņa māte. Viņai bijuši jau pilni četrdesmit – tāpat kā Gaidai –, kad dzimis šis pats Laimnesis. Un pirmais bērns tādā vecumā! Baidījusies jau nu gan, un traki arī gājis: nomocijusies trīs dienas un trīs naktis. Kaimiņiene, šepat Rāmnieku Malvīne, savu septīto laidusi pasaulē kā spēlēdamās. Ravējusi dārzā runkuļus, saķērusi vēderu, novaidējusies: «Ai, mamma!» – un pēc stundas puika jau mājās. Bet viņa pati: trīs diennaktis, toties dēlam bijušas gandrīz pilnas vienpadsmit mārciņas!

Virtuvē čukstēdams pāriet pāri uzvārijies ūdens.

– Gribat tēju? – Sālzirņa māte piedāvā mums abām.

Gaida pakrata galvu, taču man sakārojas pēc kaut kā karsta, un es eju Sālzirņa mātei līdzi. Viņa apsēdina mani pie galda, kas apsegts ar padilušu un jau blāvu vaskadrānu, ceļ priekšā prāvu puķainu krūzi, ielej no trumuļa, caur sietiņu iekāš zaļganu tējas novārijumu, kas nosmaržo pēc piparmētrām.

– Cukurs, rau, šekur! – Viņa man piebīda māla cibu. – Varbūt ēdīsiet ko arī?

Nē, ēst man negribas. Dzeru maziem, karstiem malkiem, manīdama, kā pa ķermenī uzreiz izstrāvo siltums. Sajūtu, cik stipri esmu piekususi. Rokas drusku trīc – aiz noguruma vai sasprindzinājuma. Istabā dudina balsis.

Atkal vaid! Tinkšķēdama nokrīt karotīte, liecos pakaļ. Cik nervoza es esmu! Mieru. Viss norit taču kā parasti, kā vajag... Un ja nebūtu šonakt sakritis šis briesmīgais sniegs...

Aiz muguras iečikstas durvis. Atskatos: atkal Sālzirnis! Viņš pamīņājas pie sliekšņa, kā šaubīdamies – nākt iekšā vai nenākt, plati uzsmaida man un uzsāk savu nemainīgo jautājumu:

– Vai slimniecei nav la...?

Istabā vaidi pāriet apslāpētā, dobjā, kā smagi ievainota zvēra kliegzienā. Un es redzu, kā, ieklausīdamies šajā skaņā, Sālzirnis manu acu priekšā sāk strauji bālēt: viņa sarkanie vaigi vispirms kļūst dzeltenīgi, pēc tam balti, pēc tam zaļgani pelēcīgi.

– Bet tas taču... bet tas taču ir kaut kas... – lēnām atkāpdamies, viņš nesakarīgi murmina un ver ciet durvis.

Tās aizkrīt. Ārpusē dzirdami strauji, smagi soļi, kas ātri attālinās, it kā tur kāds bēgtu. Man gribētos redzēt, kā bēg šīs lielas, neveiklais, mašīvais vīrietis. Tomēr es palieku sēžam. Tēja dzisdama kūp man gandrīz pie pašas sejas. Dziļi ieelpoju smaržīgos garaiņus, taču dzert vairs negribas. Nezinu, vai Bernātu sabiedējis Gaidas kļiedziens vai skrejjošais Sālzirnis, tikai brīdi vēlāk viņš parādās durvīs, galīgi notrucies.

– Slikti?

– Viss ir normāli.

Cik pārliecinoši, ticami un mierīgi tas man iznāk – kā pieredzējušai, diplomētai vecmātei! (Ak dievs, cik ilgi kavējas automašīna!)

– Tad es iešu padot zīrgam, – viņš saka, man liekas, drusku nomierinājies, bet projām neiet. – Zvanijām vēl. Mašīna esot izbraukusi.

Viņš vilcinādamies pagriežas, kā gaidot, ka es vēl kaut ko sacīšu, taču es ātrumā nevaru vairāk neko izdomāt. Bernāta soļi attālinās gausi, ļoti gausi, klusumā saklausu pat sniega gurkstēšanu. Man vajadzēja palūgt, lai viņš aiziet paskatīties Dainu. Pieceļos, gribu pasaukt viņu atpakaļ, kad no istabas ienāk Sālzirņa māte.

– To ātro palīdzību mēs laikam nesagaidīsim... Jau nogāja ūdens.

Man šķiet, ka esmu pārklājusies, pārjautāju – viņa ar apbrīnojamu mieru atkāro un piebilst:

– Skapi ir tīri, gludināti palagi. Nāksi man palīgā.

– Bet es taču neprotu, Sālzirņa māt.

Viņa cieši paveras manī ar smaidīgu, gudru veca cilvēka skatienu.

– Kaunies nu! Un vēl feldšerīte skaities! – Viņa neskanīgi pasmejas, nenovērsdama acu no manas sejas. – Nobijusies kā trusene. Pati bērņus esi dzemdējusi. Tikai neaizmūc kā... mans Laimnesis.

Es kaut ko nomurminu par antisaniitāriem apstākļiem, bet manus vārdus pārtrauc aizsmacis kļiedziens no blakus istabas. Ņemu bļodu, ziepes, Sālzirņa māte man ielej ūdeni, atnes spodru linu dvieli un šķēres.

– Kam tās? – apjautājos, mazgādama rokas.

– Nogriezīsim nabiņu.

Ieminos, ka vajadzētu kādu vati vai marli un spirtu. Viņa sadabū neaizsāktu marles ritulīti un puspudelīti «Šipra», droši vien no Laimneša mantības.

Tanī brīdī ārā beidzot atskan mašīnas rūkoņa, iekšā ziņkārīgi ielūkojas un atkal aizgriežas starmeši.

– Paldies dievam, atbraukuši! – iesaucas Sālzirņa māte.

Atsprāgst ārdurvis, Bernāts pabāž galvu, nezina kāpēc viņam vairs nav cepures. Noņēmis vai pazaudējis?

– Klāt ir! – viņš mums paziņo to, kas jau tāpat dzirdams un redzams, un atkal noklust.

Mašīnas rūkoņa aplkust. Balsis. Gurstoši soļi, kas ātri tuvojas. Pie sliekšņa kāds nodauza kājas.

Neviļus man no krūtīm izlaužas atvieglinājuma nopūta, redzu – atkal rokas trīc. Nudien kā trusene! – – – – –

Bērnu saņem ārsts. Kad atskan pirmais vājais, nespodrais brēciens, ieskatos rokas pulkstenī. Desmit minūtes uz četriem. Uz stikliņa uzkrit rupja lāse un izplūst. Nu, kas tad ar mani noticis? Klusām atveru durvis, klusām aizveru aiz sevis, noņemu no vadža mēteli, bet nekādi nevaru trāpīt ar roku piedurknē, taustos kā akla. Beidzot uzvelku, izeju – laukā sniegs pa to laiku mitējies, spuldzes gaismas apli un logu atblāzmas četrstūros zib un viz. Vējš kļuvis smagāks un valgāks, priedes grūti pūš. Cik žēl, laikam viss tomēr atkal nokūsis – uzsnīga vienai naktij. No Sālzirņu mājas tumšās sienas atdalās tumšs, garš stāvs. Iesākumā to noturu par Tomu, pēc tam pazīstu Bernātu. Smagiem soļiem viņš tuvojas man.

– Nu, kā ir?

– Varu jūs apsveikt ar meitiņu.

– Tiešām!

Redzu, ka viņam gribas aprunāties, bet viņš īsti nezina, ko man teikt.

– Meita līdzīga jums, – es mazliet paliekuļoju.

– Ar spicu degunu un bez zobiem? – viņš jautri atsaucas.

– Ak, Pilādzītis! – atceros, un mēs abi smejamies.

– Nāksiet par krustmāti, feldšerīt?

– Būs jau jāiet.

– Sālzirnis pieteicās par krusttēvu. Būsiet skaists kūmu pāris.

Bernāts pavada mani līdz stacijas durvīm un atkal ātri atgriežas. Ieeju. Toms un Daina guļ. Meitene aizmigusi tā, kā es pirmīt viņu apguldiju, sejiņa pilnīgi rāma. Toms ir atbalstījies ar roku pret sola atzveltni. Kamēr es tā stāvu, viņš viegli pasmaida. Domāju, ka viņš izdzirdis mani ienākam, bet viņa acis paliek aizvērtas, roka vēl aizvien mierīgi balstās uz atzveltnes, un es apķeros, ka Toms smaida miegā. Dzirdu, kā aiz sienas iet pulkstenis, nesteidzīgi un nepielūdzami iet.

Tik... tak... pak... pak...

Pil kā ūdens, izpil, iztek laiks. Vēl stundas ceturksnis, Sālzirnis atkal uzdegs lampu virs kases un sāks pārdot biļetes – šoreiz uz Rīgu. ...pak... pak... pak...

Iztek sekundes, iztek minūtes. Nē, es viņus nevaru pamodināt, ne vienu, ne otru. Un tikai stāvu kā sasalusi un raugos viņos abos.

Lai tek, lai iztek – nav manā varā kaut ko aizkavēt vai noturēt.

Beidzot Sālzirnis patiešām uzdedz lampiņu un atsedz kases lodziņu. Bet arī gaisma viņus neiztraucē, viņu sejas kā atblāzmā kļūst tikai it kā dzīvākas.

Pie sava pleca sajūtu vieglu pieskārienu. Tā ir Liesma.

– Vai noticis kas slikts? – viņa man klusi vaicā.

– Nē.

– Jūs tāda skumja, feldšērīt?

– Nē, Liesma.

Durvis iečikstas, Liesma paraugās atpakaļ, un es ieraugu viņas acīs apjukumu. Atskatos arī es un redzu, ka atnākusi Patmalnieku Alīse.

PĪLĀDZĪTIS

Jedritvaikociņ – tas ir sapnis vai... vai jau viņpasaule? Alīse! Sieviešiem deguni ir tikpat kā suņiem. Tūlīt ies vaļā jampadracis, tas ir skaidrs kā diena, reiz viņa ieradusies man pakaļ uz staciju. Skrējusi, vai? Visa sarkana, lakats nomucis, sasvīdusi. Ko tie meitietiņi manī atrod, ka šitā bizo pakaļ, – pats nesaprotu.

Vai tad tu, Alīs... neesi Cēsīs?

Tfū, kas mani rāva aiz mēles vēl šitādus jautājumus uzdot! Tas ir tikpat kā terpentīns zem astes – sāks trakot, visiem dzirdot, nolamās par suņtēviņu vai kā citādi, iekraus – kungs dievs augstais! – vēl pa purnu...

Kas par brīnumu! Nē, netrako, klusi pakrata galvu. Priekšsēdētājs atvedis ar vilīti līdz krustcelēm, tālāk špegojusi kājām. Aizgājusi galā – Patmalniekos tumšs, tukšs, ieraudzījusi, ka nav ne mantu, ne pases, tad jau sapratusi. Pabarojusi cūku, izslaukusi govī, gribējusi likties uz auss, taču miera nav bijis. Piepumpējusi riteni un devusies šurp. Ar vellapēdu pa šitādu sniegu, vai prāts! Grūti jau nu gājis, kūlusies ilgi, vairāk stūmusi nekā braukusi.

Kāda Alīse jokaina – ne dzīva, ne mirusi, veras tikai visu laiku uz mani un klusiņām purpina, kā balsi pazaudējusi. Kur tad nu ir tā pastardienas bazūne, tas ģenerāļa bass? Kad, izgājusi Patmalnieku

sētsvidū, palaiž vaļā savu runājamo, tad Vecsniķeros suns rej... Nu vairs nevar ne papīkstēt. Apsaldējusies, vai? Krata galvu: neesot vis... Nobridusies, kājas slapjas, drēbes slapjas, jā, laikam taču kritusi, braukdama ar to divriteni. Kriti? Jā, pāris reizītes, zem sniega nevarot saredzēt, kur gramba, kur bedre. Sasities? Viņa parausta plecus, kā nezinādama, jā vai nē. Piesēsti! Alise apsēžas man blakus uz pašas sola maliņas un cieš klusu, saņēmusi vienu otrā rokas, sarkanas kā vēža spīles. Cimdus aizmirsi vai izsēji pa ceļam? Atkal tikai nenoteikti rausta plecus... Gaidu, kad tad beigu beigās ko sacīs, nevaram tak šitā sēdēt kā divi mēmie. Būtu nu ko pārmetusi, sākusī zāgēt, tad varētu spirināties pretī. Vai tad es Alisei kādreiz būtu ko solījis? Pasarg dievs! Jau pašā iesākumā viņa zināja pat Emmu un par Pauli un Ilgoni.

Krāpnieks es nav! Es ir žūpa un vējapistle, bet šulers ne.

Mālēju Patmalniekos – nu, un paliku. Saciju, pašancēšu šite, Dze-gās, cik ilgi patiks, un atkal uzvilksū buras. Vai Alise cerēja, ka viņa dabūs gatavu to, kas līdz šim nav izdevies nevienam meitietim – piesiet un noturēt Voldemāru Pilādzīti? Es ir kā zutis: spied sauju, cik cieši gribi, izlīdis tikpat kā pa pirkstu starpu. Piesiet mani – un ar šitādu vecmeitas ģīmi, ar kartupeļdegunu, ar četrdesmit deviņiem gadiem? Tur jau jābūt galīgi dullai, lai šitāda doma vispār ielīstu galvā!

Alise tikai sēž un tā arī nesaka neko. Cilvēki iet pie kases, pērk biļetes uz Rīgu. Vajadzētu arī man... Jāslienas tik kājās un jāiet. Izvelku maku, atkņopēju, izvelku violeto un ceļos augšā. Viņa pusbalsī pasauca mani: «Voldemār!» Paskatos atpakaļ: ko vajag? Kungs dievs augstais, Alise raud! Mēs ir sadzīvojuši kopā turpat četrus mēnešus, bet lai Alise pinkšķētu! Bļaut – jā, zāgēt – jā. Bet raudāt! Un vēl šitā: lielas asaras tik skrien un skrien pāri vaigiem, gatavais Staburags. Cik viņa jau sirma! Pie deniņiem gluži balts. Un raudot – tā, ar savilkto, slapju ģīmi viņa izskatās pavisam nesmuka, vaigi kā sasvīduši tomāti. Kad Alise uzcērtas – satin matus, uzkrāsojas mazbišķīt un uzvelk labas drēbes, tad pēc skata vēl gluži lietojama, bet šitāda: brr! Kad šancēju Patmalniekos, vēl vasarā, šī tinās un vīstījās uz ruļļiem gandrīz katru dienu. Ienāk, kur es mālēju: raiba zīda kleita, dzintara broša, pati smaržo kā rožu dārzs. Fui, nemaz nepateiksi, ka jau piecdesmit degungalā! Rāda: te es gribu šitā, un šite es gribu tā. Īsta grāfiene, nevis kolhozniece. Rāda uz sienām, bet pašai acis tā vien lēkā uz manu pusi tikpat kā tādas blusas: mazas, spīdīgas un melnas. Ja tā padomā: vai toreiz mums varēja ienākt prātā, ka šitā šķirsimies? Ka viņa sēdēs kā veca, slapja vista spalvu mešanas laikā, bet es nezināšu, kā ātrāk tikt no viņas vaļā? Nemūžam!

Iesākumā jau gāja augsti. Pa vakariem, kad beidzu šancēt un viņa pār-
nāca no tīruma un sakopās, kāpām lejā uz strautu mazgāties. Viņa, sacē-
lusi brunčus, uzraušas uz akmens. Ai un vai, ūdens šāds un tāds! Kāji-
ņas, zināms, nav vairs pirmā svaiguma, bet nekādas lielās vainas arī
neatradīsi, pa lauku lokoties nocepušās brūnas. Dekoltē... un viss pārē-
jais... Ja tā padomā: vīrieša sirds jau nav zaptē spainis, ko ar laiku pa-
mazām izēd tukšu, bet drīzāk vara triskapiķis – jo vairāk spodrinī, jo
trakāk spīd... Jā... Vēlāk gāja visādi, izmetām arī villu, neesam nekādi
erceņģeļi. Labais ar slikto izlīdzinās, tā ka turēt ļaunu prātu vienam uz
otru nav par ko. Bet arī stiept gumiju tālāk nav nekādas notes. Pasaule
ir kā jūra – bez gala, bez malas, un tu brauc kā burenieks pa vējam...

Alīse, nu, ko tu raudi? Beidz, Alīse, asaras, he-hē, maitā skaistumu.

Ak tu kungs un dievs, pinkšķ vēl trakāk!

Ja tā padomā: dzīve jau viņai nesalikās nekāda slādā. Tagad vaja-
dzētu pamazītēm sākt mazbērnus auklēt, nevis spīlēties korsetē, lai vēl
kādu nomedītu priekš vecumdienām. Jaunībā bijis viens riktīgs brūt-
gāns un ņēmējs, šancējis zirgu iznomāšanas punktā un ar to pašu
punktu arī aizbraucis uz Krieviju, kad friči nākuši virsū. Karojis, kri-
tis, nav vairs atgriezies – un Alīse palikusi ālavās. Pēc tam gadījies vēl
kāds. Kas tur par desām, nezinu, tikai viņa šo izgriezusi laukā no
visām fotogrāfijām. Laikam jau izrādījās, ka ir švancmajors. Pēc tam uz-
rados es... Dzīvojusi ar māti un māsu. Māte nomirusi, māsa aizprecē-
jusies uz Valmieru. Viena! Mājelīte gan maziņa, divas istabelītes, bet –
viena... Brr!

Vai nu Alīse aizmirsusi šņupdrānu vai nevar atrast, slauka slapjos
vaigus tāpat ar rokām. Ieraudzīs Kristīne – sacels jandāliņu! Pastiepu
Alīsei savu mutautu, lai taču sakopjas. Viņa paņem to no manas
rokas. Cik karsti Alīses pirksti, taisni deg! Vai pirmīt apsaldējusi – tā,
bez cimdiem? Vai temperatūra? Tev karstumi, Alīse? Ko... ko tu
murgo? Kā, neiesi uz mājām? Kur tad tu paliksi? Es arī nezinu. Tu
taču, he-hē, nebrauksi man līdzī pie Emmas! Tas tik būtu joks, ja es
Vecumniekos ierastos ar tevi! Nu pasmejies, neskaties tik šausmīgām
acīm, Alīsīt! Saprotu, tev ir vientuļi, paņem kādu īrnieku, būs
lustīgāk... Es neņirgājos! Alīse, atjēdzies, ko tu runā? Kā to saprast –
viena mājās neatgriezīsies.

Tikai tagad man beidzot pielec, ko viņa domā, tā teikdama! Kungs
debesu tēvs, bet tas tak... tas jau... Mūsu laikos un mūsu vecumā! Tev
nav septiņpadsmit gadu un man nav septiņpadsmit, Alīse, atjēdzies...
Tieši tāpēc? Kā to saprast? Eh, kāpēc mums nav septiņpadsmit, mēs
būtu kā balti gulbji, Alīsīt...

Ko es te pļerkšķu, man jānopērk biļete – un punkts! Ko es te funktierēju – man tak jābrauc uz Vecumniekiem, pie Pauļa un Ilgoņa. Kāpēc vajadzēja atvilkties tai ster... Lai viņa iet pie vella! Nu, ko viņa glūn uz mani tā? Ar tādu briesmīgu skatienu kā... kā uz slepkavu! Man bail. Viņa ir traka, un man bail. Vai nav dzirdēts, ka sievietes tādos gados... Prātīgs, prātīgas, un piepeši dzirdi: Strenčos... Kāds nelabais mani sapina ar viņu, kungs dievs augstais debesīs! Man par spīti viņa metīsies zem riteņiem. Lai tikai man sariebtu! Viņa pataisīs sev galu, – un kas pie visa būs vainīgs? Protams, pati, bet visi rādīs ar pirkstiem uz mani: redzat, tur iet tas Pilādzītis, kas... Mani visi vainoja par Ariadni... Kāpēc man ir tāds nolādēts liktenis, ko? Ļautiņi mīļie, sakiet, kāpēc man ir tāds nolādēts liktenis!...

Kāds it kā manā vietā izvelk no sola apakšas drēbju saini un smidzinātāju, ko Alberts noturēja par lejkanu. Kur tad palicis mans vecais čoms Bernāts? Neredz nekur. Un varbūt tā arī labāk. Ja padomā: nesatikāmies divdesmit piecus gadus un tagad atkal šķiramies, pat neatvadijušies. Alise pieceļas, attaisa durvis, izlaiž laukā mani ar pekelēm un aizver aiz abiem. Vellapēds piestutēts šepat aiz stūra, viņa paņem to aiz ragiem un stumj man pa priekšu. Pie slitas dīdās zirgs, iebāzīs galvu audekla kulē. Mums abiem ar Alīsi tagad noderētu zirgs. Pie dzelzceļnieku mājiņas stāv autiņš ar apdzēstiem starmešiem. Mašīna mums ar Alīsi noderētu vēl vairāk nekā zirgs. Pamanu uz automašīnas sarkanu krustu. Kāds saslimis, vai? Ja tā padomā: cilvēks jau nekad nezina, kad viņam uzklups nelaime... Brienam uz māju pusi. Ceļš paliek platāks, ejam blakām, Alise tagad nes mantas, bet es stumju divriteni pa kūstošā sniega biezputru. Nosvīstu kā sesks. Kā pirmīt kūlās viņa? Dūšīga jau nu ir, taču meitietis vien...

Kad dzirdu nākam vilcienu, apstājos un skatos atpakaļ. Pienāk, pastāv stacijā, sāk atkal ripot. Es nesaku ne vārda, Alise nesaka ne vārda. Vienkārši stāvam, kamēr vilciens aizbrauc un pazūd, pēc tam atkal velkamies tālāk. Visu ceļu tā arī neko nerunājam.

Nezinu, kā Briska sadzird, ka mēs nākam. Redzam, cilpo pretim, ak tu spoks, spociņš, ņaud kā nelabais. Ko tu neteiksi, lops vien ir, taču priecīgs. Trinas man gar kājām, ak tu, vecā mīstikla! Durvis nav aizslēgtas. Nospiežu klinķi un – atveras. Uz gultas samesti pirkumi, uz galda vēl stāv šķīvis un tase, kā pirmīt atstāju. Alise novāc tīkliņus un somu, uzklāj man gultu. Noģērbjos un tāpat kā vepriš – nenomazgājies – palienu zem deķa. Deg naktslampiņa. Alise novelk mēteļi, nometas uz krēsla tāpat ar visu slapjo lakatu un sabristajiem zābakiem

un klusi sēž. Varbūt gaida, ka es viņu aicināšu? Deķis ir biezs un silts, gaisma tāda pusakla. Ja tā padomā: es ir noguris kā suns...

Sapnī es ir atbraucis Vecumniekos. Pretim nāk Emma, tāda pavisam jauniņa un tieviņa. Kungs dievs augstais, Emma, cik smuka tu esi palikusi! Viņa smejas, un zobi spīd balti, balti un stipri. «Žigulim» mices ar šitādiem var raut nost kā nieku. «Vai bērņus tu jau redzēji?» viņa man prasa un ved laukā, lai parādītu Pauli. Paulis stāv pie šķūnīša, nu kā tornis. Kur tu, trakais, audz tēvam pār galvu, ka ne aizsniegt nevar? Emma atnes man ķebli, kur pakāpties. UZRĀPJOS, bet Paulis tik un tā ir par mani garāks. Emma atstiepj otru ķebli. Tomēr Paulis ir un ir garāks, man jau sanāk cemme. UZRĀPJOS VĒL uz trešā. Kaut kas man apakšā saļogās, un es, briesmīgi kliegdams, gāžos zemē, kas man ir ļoti dziļi apakšā, it kā es brauktu ar lidmašīnu...

Deg naktslampiņa, gaisma pusakla kā no svecēm. Alise vēl aizvien klusi sēž ar to pašu lakatu galvā, sēž un sēž, kā apstāvēdama mironi.

TOMS

Mēs taču nevaram tā šķirties, man viņai vajag pateikt, ka...

Nu, ko tad isti?

Nezinu. Es tikai nebiju iedomājies, ka atvadīsimies pat bez rokasspiediena: viņa pametīs man nevaļīgu «uz redzēšanos, Tom!» un aizskries. Taču viss notiek tieši tā. Bērnu vagoni, kurā Lauma gaida meitu, nepiestāj tanī vietā, kur Anna cerēja un kur mēs trijātā gaidījām to, bet ripo mums garām, un Anna, satvērusi Dainu aiz rokas, skrien tam pakaļ, jo vilciens Dzegās stāv tikai trīs minūtes. Pasperu pāris ātru soļu viņām nopakaļ, tad atpooos – un vagoni klandot slid man garām, kamēr apstājas. Anna nozudusi starp citiem pasažieriem. Es eju uz tuvākajām durvīm, uzceļu čemodānu – pavadone paņem to pretim – iekāpju arī pats.

– Uz Rīgu? – viņa apvaicājas.

– Jā, uz Rīgu.

– Tad ejiet cauri šim uz nākamo vagonu, tanī būs mierīgāk un tukšāk. Tur es sarūmēju rīdziniekus.

– Paldies, es mazliet... paskatišos tepat.

Viņa ironiskā izbrīnā nomērī mani ar acīm, parausta plecus, bet neko nieiebilst, redzams, pieradusi pie pasažieru savādībām, vienīgi piemetina:

– Tikai neaizdambējiet durvis, man jāstrādā.

Es drikstu skatīties pāri viņas plecam, kur durvju ailē kā filmas kadrā parādās garāmskrejoši cilvēki... suns, laikam Barons... saviebtas sejas... smejošas sejas... Dzegu stacija no šejienes izskatās vēl mazāka, sakņupusi sniegos un pusakla, bet stabs liekas vēl lielāks, spuldze ar skārda jumtiņu ir kaut kur virs mūsu galvām, un sniegā izplūst bālgans, drebošs gaismas loks. Gaidu, vai neparādīsies Anna, taču tas nenotiek. Skanīgi zviedz zirgs, no Sālzirņa kūtiņas uzvēdi pēc siena un mēsliem, pēc tam visu nodzēš un pārmāc dūmu smarža. Esmu pārāk tālu no lokomotīves, lai dzirdētu tās svilpienu, samanu tikai vieglu grūdienu, un mēs jau braucam: nozūd stabs, stacija, sols, garām slīd balts, pēdām izraibināts un nosliedēts perons.

Pavadone atskatās.

– Jūs vēl te? Ko...

Tanī acumirkli es ieraugu Annu. Viņa stāv sliežu malā, atmetusi galvu, un raugās vagonu durvis un logos, it kā meklējama kādu; redzu tikai blāvu sejas ovālu, kurā neizdodas saskatīt itin nekādu izteiksmi. Pāris soļu attālumā no viņas sniegā sēž suns un arī pavada aizejošo vilcienu.

– Anna!

Vilciena troksnī viņa nesadzird mani un tā arī pazūd no redzes loka tanī pašā pozā – nekustīga, ar atpakaļ atliektu galvu.

Atstūmis pavadoni, izliecos, cik tālu varēdams. Jā, stāv vēl aizvien tāpat. Baltajā sniegā vīd divas mazas vientuļas figūriņas.

– Anna, vai tu mani dzirdi?

Attālinās, attālinās.

– An-na-a!

Nu tie vairs ir tikai divi tumši punkti, un nakts un attālums tos beidzot izdzēš pavisam.

– Ļaujiet tak galu galā aiztaisīt durvis! – pavadone nepacietīgi saka un kaut ko stāsta par kādu (vai kādiem?), kas izkrituši vai sabraukti, un kādu citu (vai kādiem citiem?), kam par ko būšot jāatbild. Runādama viņa aizver durvis un nostiprina kāpņu drošinātāju – visu dara vienaldzīgi, apzinīgi un pamatīgi, pēc tam, palūkojusies mani, atkārtoti ieteikumu (vai rīkojumu?) iet uz blakus vagonu. Paņemu čemodānu un dodos, kurp viņa liek, – eju cauri krēslainām kupejām, un, kamēr es lēnām spraucos garām izstieptajām kājām un saiņiem, mani pavada daudzbalsīgs krācienu un dvašas vilcienu koris. Tā ir apburtās Ērkšķrozītes valstība, kuras vārtus ar dzeltenā karodziņa āvu apsargā enerģiskā pavadone.

Nākamajā vagonā patiešām ir daudz tukšāks, un, meklēdams brīvu kupeju, ieraugu pazīstamu seju – Jāzeps.

– Nāciet pie manis, – viņš aicina, atbrīvo vietu sev pretim un, pusbalsī iesmējies, piebilst: – Divatā drošāka gulēšana.

Viņš paliek pagalvī cepuri, kas ir kupla un laikam mīksta kā spilvens, sasedzas ar mēteli, skubina atlaisties arī mani, pagaužas, ka sasmēķojot bikses, bet ka «māksla prasa upurus», un drīz vien sāk žāvāties. Dzirdu viņa vienmērīgo elpu un riteņu vienmērīgo klaudzēšanu zem mums.

«Klipatā-klapatā, klipatā-klapatā...»

Man miegs nenāk. Vagona rīts ir kā tumšs, gluds spogulis, aiz kura nakti nevar saskatīt neko, it kā mēs brauktu pa tuneli. Bet, kad es pieliecos pavisam tuvu klāt, pie sejas sajuzdams stikla vēsumu, iznirst lidzeni sniega laukī, ko nomaina meža pilsēta ar egļu stāvajiem divlīpu jumtiem.

Blakus kupejā kāds ierunājas. Miegā vai nomodā?

Atkal apklust.

Dobajā basā vilciens nodun uz tilta, zem kura baltos krastos plūst tuša, aizzib pārbrauktuves uguntiņa, pavīd blāva gaisma sarga būdā, iemirdzas viens, otrs, trešais māju logs. Ir jau rīts. Tikai vasarā tas aust skanīgs un mundrs kā pulksteņa zvans, bet tagad mostas gaušs, neveikls un miegains kā lācis.

Apstājamies stacijā un atkal braucam.

Virš pamales ieraugu mirgojošu punktu. Signāluguntiņa mirkšķina man kā šķelmīga, draudzīga acs, gluži viena debesu zilganajā pelēkumā, tieši tāpat un tāda pati kā vakar vakarā, kad es gausi soļoju uz Dzegām. Gandrīz nemanāmi tā attālinās tanī pašā virzienā, kādā dodas mūsu vilciens, kamēr izgaist un nozūd aiz pamales – rīta lidmašīna uz Rīgu. Cik īsa un cik gara nakts! Īsa kā viss, kas jau pagājis, gara kā... Vai tiešām viss jau pagājis un nebūs vairs nekā, tikai pilnīga, dziļa un mūžīga tumsa?

«Klipatā-klipatā, klipatā-klapatā...»

Ritmiska klandoņa uz pārmijām, ritmiski elpas vilcieni, rāmi lauki un klusi, piesniguši meži. Aizveru acis: ir tikai balts, pēdām izraibināts un nosliedēts perons ar divām melnām nekustīgām figūriņām tālumā. Abi tumšie stāvi it kā slīd man pretim, apveidi kļūst aizvien skaidrāki, ieraugu Barona gludo galvu un spīdīgo muguru, Annas mēteli, Annas seju. Cauri plakstiem vagona lampas gaisma ir blāva un gandrīz nereāla kā upes dzelmē, un šajā gaismā Anna man tuvojas, tuvojas,

tuvojas, un es skrienu viņai pretim stiprs un jauns, es zinu, ka notiks brīnums, un es dzīvošu, par spīti visam...

«Klipatā-klapatā, klipatā-klapatā...» – riteņi kland zem manis, un rīts viegli vibrē pie vaiga, pamazām sasilstot no manas dvašas.

ANNA

Veros augšup, vagona durvīs un logos, pūlēdamās kādā ieraudzīt Tomu. Iesākumā man vēl izdodas saskatīt kādas sejas, vēlāk vairs ne – logi slid un aizslid kā gaišas, bet aklas acis. Riteņi rīb un grand. Pēkšņi saraujos, man šķiet: kāds sauca manu vārdu! Ieklausos. Nē, tas laikam ir dzirdes māns, nav nekā, tikai aizejošā vilciena troksnis. Pēdējais vagonš. Un viss... Uguntiņa nozūd likumā, vienīgi sliedes vēl ilgi dun un pēc tam san kā telefona stieples, kamēr aprimst. Klusums ir tik pilnīgs, ka zvana ausīs. Vējš rimies, nekas vairs nešalc un nečab, tikai retumis no jumta pil palāses – sniegs kūst. Visi aizbraukuši un aizgājuši, vienīgi Barons sēž netālu uz perona, kā gaidīdams kādu. Uzrunāju viņu. Suns pieceļas un pienāk man pavisam klāt.

– Ko tad mēs darīsim, Baron? – es viņam saku. – Mums neatliek nekas cits kā doties uz mājām.

Viņš ausīgi ieklausās manī, pie pazīstamajiem vārdiem «Baron» un «uz mājām» nedaudz piešķiebdams galvu.

– Iesim nu, sunīt!

Uzvelku cimdus, kas mazliet saslapuši, bet pēc griezīgā vēja vakara pusē laiks tagad liekas pavisam rēns un silts. Ir jau arī vēl par agru ziemei... Gar stacijas galu uzgriežos uz ceļa un lēnām soļoju projām. Kāds dziļš nogurums! Kājas kustas pašas no sevis. Man aiz muguras nogurkst sniegs. Atskatījusies redzu, ka nopakaļ tipina Barons. Un vai tās ir manas pašas pēdas? Kūstošajā javā nesamērīgi izplūdušas, lielas un platas, drīzāk vīrieša nekā sievietes pēdas stiepjās aiz manis nelīdzenā virtenē, it kā gājējs būtu bridis, nesdams smagumu, vai arī mazliet streipuļojis. Kaut kur ierūcas motors. Ieklausos, vai šurp negriezīsies kāds auto, bet izdzirdu, ka tas ir vai nu traktors, vai sniega tīrāmā mašīna. Nošķūrēs visu, un ceļi atkal būs kā galdi. Nekas, palēnām aiziešu tāpat. Kā atnācu, tā arī aiziešu, nav jau nemaz tik tālu. Vasarā tīrais smiekls. Ar divriteņi pusstundā. Tikai tagad... Ja nebūtu uzkritis sniegs... Bet es atceros, kā mēs stāvējām zem pārslām, kā Toms skrēja pakaļ Dainai, mēteļa stūriem plandot, kā mežavīni

pārvērtās par baltām mežģīnēm un skrapstēja koka lāpsta aiz dežuranta mājiņas loga. Tā visa nebūtu bijis. Aizbrīdišu, nav jau nemaz tik grūti. Suns turas man līdzī kā ēna, seko nedzirdams un neatpalikdams. Brīžiem es viņu pavisam aizmirstu. Bet, pavērusies atpakaļ, nemainīgi ieraugu ikreiz no jauna. Uzrunāju. Viņš tikai klausās, taču asti neluncina. Pastiepu roku, lai noglaudītu. Viņš izvairās no manas plaukstas. Viņam nevajag manu glāstu, vienkārši vajag kādu, kam sekot. Vai arī sunim var būt vientuļi? Kas cits spiež viņu tecēt man pakaļ, varētu taču aizskriet stiepieniem tieši pāri laukam..

Logos pamazām iedegas ugunis. Visagrāk mostas lopkopes un šoferi. Dzirdams, kā čīkst viras un aku grieztuves, aizsmakuši dzied gaiļi kūtis un nopūšas govīs. Brienu garām ēkām un krustcelēm, nesastapdama nevienu. Kad ierasti atkal paraugos atpakaļ, Barona vairs nav. Viņš ir nogriezies uz savām mājām. Ieskatos pulkstenī: bez divpadsmit minūtēm pieci, vēlākais pēc stundas būšu mājās, krāsns vēl silta no vakardienas kūruma. Astoņos man atbrauks pakaļ no Pelēciem, cūku fermas, tā ka iznāks arī nedaudz nogulēties.

Tā es nodomāju – un pēkšņi izdzirdu kaut kur aiz muguras dūcam mašīnu. Pāri pakalnam iznirst starmeši, pakāpjos nost grāvmalē, saklausīdama tukšo kannu dobjo zvanišanu mašīnas kulbā. Iekams pagūstu pacelt roku, redzu: jau bremzē.

– Uz kurieni tesies, feldšērīt, tādā agrumā? – šoferis man uzsauc, un es pazīstu «Birkavas» Vari. – Kāp iekšā, aizrauš slaidi!

Tik «slaidi» jau nu neiznāk, kā viņš sola, tenerējam, ar riteņiem šķiezdami sniega javu. Kabīnē ož asi – pēc benzīna un vēl kaut kā – pazīstama un salda. Viņš smejas par manu neattapību: smaržojot pēc maizes, esot vēl gluži silta, sieva vēlu beigusi cept. Ar vienu roku turēdams stūri, Varis ar otru sadabū aizsainīti, atrauj vaļā papīru, nolauž man prāvu brūnu ņuku un sniedz. Es kožu un ēdu, garoziņas kraukšķinot zobos, kamēr mašīna zvalstās izdangātajā lejiņā ar izspūrušajiem vītoliem. Kad beigsies vītoli, ceļš vedīs kalnup un man būs jāizkāpj. Motors ierēcas, rāpjamies augšup – mājas gala logā jau deg gaisma, māte ir augšā. Varis pietur, es pateicos, izlecu, aizcērtu no ārpuses durtiņas un pusskriešus dodos uz dārza pusi. Taka ir aizsnigusi, balta un līdzena, tāpat kā pļava, manas kājas ik pa brīdim nomaldās no tās, atdurdamās pret zāles kušķiem. Tad es eju aizvien lēnāk un lēnāk, manīdama, kā nogurums atkal iepļūst visos locekļos kā svins...

Durvis ir vaļā. Nodauzu zābakus pret redelēm, kurām virsū māte uzsviedusi egļu zarus. Ieeju. Mani uzreiz apņēma mājīgs siltums un

priekšnama aklā tumsa ar vienu vienīgu spožu punktu – atslēgas caurumu. Izdzirdusi manus soļus, pretim iznāk māte, viņa ir jau saģērbusies.

– Tu jau augšā? – pabrīnos.

Viņa neatbild nekā un, kamēr noģērbjos un noaujos, stāv, atspiešusies pret stenderi, klusi lūkodomās manī. Pēc tam sakustas, atnes un noliek man čibas, atnes un noliek uz galda tasi, māla krūzi ar kaut ko kūpošu, laikam tēju, burciņu aveņu ievārijuma un karotīti. Man gribas ātrāk atlaisties gultā, bet es nespēju māti noraidīt: piesēžos, ieleju un sāku dzert. Viņa apmetas pretim un atkal tikai nerunīgi veras manī. Kad nešķind karotīte pret tasi, dzirdams, kā aiz sienas miegā kaut ko purpina Pēteris. Viņš bieži runā pa sapņiem un retumis pat dzied. Dažkārt liekas – atkal blēņojas! Ieeju uzbārties – aizmidzis, nedzird neko, vienīgi lūpas kust. Arī Miervaldis šad tad murmināja pa miegam, sākumā ikreiz uztrūkos, vēlāk pieradu. Protams, Pēterim tas no Miervalža...

– Aizbrauca? – māte beidzot iejautājas.

Un es mundrā balsī stāstu, ka Daina turējās braši, tikai pret rītu aizmīga, ka bērnu vagonš neapstājās tanī vietā, kur parasti, un mēs dabūjām skriet, ka Lauma ar Edgaru bija iznākuši tamburā un lika nodot mātei sveicienu... Es nestāstu, ka Daina pēdējā acumirkli negribēja no manis šķirties, apķērās man apkārt un man vajadzēja ar varu atraut viņas rokas no sava kakla. Atrāvu – un izlēcu no vagona, kas jau sāka kustēties. Māte klausās, nepārtraukdama mani ar vaicāšanu, sēž ļoti, ļoti klusa. Un, kad šis klusums pārlieku ieilgst, es ieraugu, kā bez skaņas pāri viņas sala un vēja aprautajiem, raupjajiem vaigiem leju rit asaras. Nezinu, ko lai saku un kā lai mierinu, un vai tas vispār vajadzīgs. Viņa noslauka acis ar priekšauta stūri un teic, ka jāejot uz kūti kopties, tā kā sarosās, bet paliek sēžam. Ir jau arī stipri agrs, vēl visu pagūs. Tikai tad, kad izdzeru tasi, ceļas arī viņa, skubina mani pagulēties, jo es esot piekususi un nobridusies, bet pati, uzāvusi gumiņņus, sniedzas pēc vateņa.

Dodamās uz savējo, ieeju dēlu istabā. Normunda un Aivara gultas stāv tukšas, jo abi mani vecākie zēni pārguļ internātā. Peksis nemurmina vairs, tikai sakustas miegā. No segas apakšas kaut kas izslīd un nopakšļ uz grīdas. Dainas lelle. Paceļu, uzlieku uz krēsla un uz pirkstgaliem eju tālāk. Noģērbjos, sasedzos, bet miegs nezīn kāpēc bēg. Ir silti, galvgalī omulīgi tikšķina modinātājs, taču aizmigt nevaru. Tiklīdz aiztaisu acis, aizvērto plakstiņu priekšā ņirbinās un ņudzinās. Tumsas pēdas, ziboši, apgaismoti logi, sejas, sejas... Esmu laikam pārgurusi. Sienās knikšķ. Māja ir veca, droši vien sēžas, tāpēc arī knikšķ

pat bez vēja, bet vētrainā laikā krakšķ un brikšķ malu malās. Šī laikam būs pēdējā ziema šeit, uz nākamo rudeni mums sola dzīvokli jaunā mājā, šo plēsišot nost. Nevaru iztēloties, kā te izskatīsies, kad būs līdzena vieta, varbūt pat nepazīsim.

No virtuves atskan apslāpēta spaiņu šķindoņa. Māte bijusi vai nu uz aku, vai uz kūti slaukt Zvaigzni un tagad klusītiņām darbojas, lai neiztraucētu Peksi un mani. Nedaudz atpūtišos un celšos augšā. Jābrauc uz Pelēciem. Tikai mazdrusciņ pagulēšu vēl un...

Manā sapnī kliedz briedis.

Bao-bao-bao...

Viņš iznāk no dūmakaina meža, kur koku vainagiem izdurti cauri pirmās rīta gaismas šķēpi, tuvojas man starp stumbriem, raugās spožām, dzīvām acīm un pūš siltu dvašu. Bet, kad es pastiepu roku, domās jau sajuzdama spalvas zidaino mīkstumu, pirksti atduras tikai pret priedes raupjo, zvīņaino mizu.

Sekoju viņam, sperot nedzirdamus soļus rasā, taču briedis aizvien attālinās, pamazām saplūstot ar dūmaku kā rēgs, un beidzot es dzirdu tikai tālos saucienus, ko atbalso mežs.

...Bao...

...ao...

...ooo...o...

Tad viss izskan, pagaist, norimst, un apkārt kā sniega lauks plešas bezgalīgs balts klusums, kas apslāpē balsis un soļus...

Pamostos no tā, ka man kāds kutina pēdas. Atveru acis – protams, Pēteris. Un aiz loga jau pelēks gaismas svīdums.

– Ko tu blēņojies, Peksi?

– Vecāmāte teica, lai tu celies, bet tu necelies. Atbrauca onkulis no Pelēciem.

Pielecu kājās un ātri ģērbjos.

– Kāpēc nepamodinājāt ātrāk?

– Vecāmāte neļāva. Gribēju ienākt, bet viņa...

Ieraugu, ka Pekša zeķes ir pavisam slapjas. Protams, bijis ārā ar čībām vien.

– Laikam skraidīji pa lauku tāds pusplikš?

– Peksis vainīgi pašķielē uz mani.

– Drusku, – viņš atzīstas un piebilst: – Bet nemaz nesalst.

– Vēl saslimsi.

– Kur nu! – viņš atbild tādā balsī, ka man jāsmej. Peksis, atmetis galvu, smejas man pretim, un viņa vaigi no āra dzestruma ir sārti kā divi āboli.

AUTORE

Vilciens tuvojas Rīgai. Jāzeps vēl aizvien guļ, apsedzies ar mēteli un uzlicis galvu uz cepures, – guļ kā mājās savā gultā. Sola drebēšana, kā šķiet, viņu nemaz netraucē, gluži otrādi, ieaijā. Aizsnaudies arī Toms. Miegā viņa seja ir ļoti mierīga un pat skaista: augsta piere, taisns deguns, jutīgas lūpas. Lai paguļas arī viņš, iesim klusītiņām tālāk. Kad vilciens pietās, gan jau pavadone uzcelš visus, kas nebūs pratušies to izdarīt paši.

Dosimies uz bērnu vagonu. Daina Laumu un Edgaru pavisam novārdzinājusi – neliēkas mierā, niņojas un čikst. Ne ar ko lāgā nav izdevies meiteni nomierināt: ne ar jaunas lelles piesolišanu, ne – tavu brīnumu! – pat ar maģisko, visvareno zooloģisko dārzu. Bet, drusku iesnaudusies, viņa uztrūkstas, saukdama Annītes vārdu. Lauma ar Edgaru, noguruši, miegaini un tāpēc īgni, pusbalsī pārspriež, ka Anna Dainu tomēr pagalam izlutinājusi, ka slikti, ja bērns spiests dzīvot pie svešiem (viņi tā arī saka: «pie svešiem»), un ka ir labi, ja šis nenormālais stāvoklis beidzas.

Blakus vagonā rosās Teodors un Kristīne. Viņi, kā jau veci lauku ļaudis, pieraduši celties ar gaiļiem un nolēmuši ieturēt pirmās brokastis. Sazin kad atkal tikšot pie ēšanas. Kamēr vedekla ko nebūt uztaisīšot, kājas varēšot atstiept. Pilsētnieki dzīvot neprotot, tie veikali par tuvu, tad jau arī izlaižoties. Ne kādi krājumi ankambari, nekā, pēc katra nieka skraida uz bodi pa trīs lāgi dienā, visu brāķēdami un kukulišus spaidīdami. Vilks zina, vai vedeklai maz maizīte būs mājās. Tāpēc, drošs paliek drošs, jāieturas ar savējo. Taču Kristīne nebūtu Kristīne un Teodors nebūtu Teodors, ja arī šī vienkāršā nodarbība, proti, nelielā iekošana paietu bez incidenta. Tiklīdz Teodors atver koferīti un sāk pa to čabināties, Kristīne tūlīt nopurpina:

- Kad krāmējies, nelūri apkārt! Saspiedisi vēl olas.
 - Nevāries! Akurāt kā putras grāpis. Kur tad tev ir tās olas?
 - Nu, šitamā pašā stūrī. Ak, tētīt, nekrauj tak zaptē burku virsū!
- Nudien, slāj iekšā kā lācis.

Jums, lasītāj, varbūt ienāca prātā, ka labāk šķirties nekā tā ecēties visu garo mūžu? Izdzirduši šo vārdu, abi Olmaņi saslien galvas, skatās vienādi pelēkām, izbrīna pilnām acīm.

– Apžēliņ, kāpēc tad uzreiz šķirties?... Kur mēs liksimies, tā teikt, kā bāreņi? – viņi iztrūkušies sauc viens pār otru, liekas, pirmo reizi tik apbrīnojami saskanīgi un vienprātīgi. Pēc tam, mazliet nomierinājusies, Kristīne ņem koferi savā pārziņā, ātri un bez materiāliem

zaudējumiem sameklē maizi ar saceptu cūkgaļu, sniedz vienu riku Teodoram, otru – Liesmai, kas brauc tajā pašā kupejā. Teodors pastiepas pakāļ un sāk lēnām ēst, klakšķinot zobu protēzi, Liesma papurina galvu. Nu, dulls skuķis, nokritis vēl no kātiem, ne gul, ne ēd, acis kļuvušas kā apakštasītes, deguns izstiepies kā knābis. Bet, ja ne – ne, Kristīne parausta plecus un kož maizē pati.

Visu nakti nomodā arī Rasa. Skrastiņš, sēdot pretim, sen iemidzis. Rasa nespēj saprast, kā var gulēt šādā naktī, bet nemodina viņu un tikai klusi vēro Skrastiņa pelēcīgos matus, apaļo seju, uz ceļgaliem saliktās lielās, platās zemnieka plaukstas – kā pirmoreiz ieraudzījusi, kā brīnīdamās. Tāpat kā pirmīt Toms, Rasa ieklausās vagonu riteņu monotonajā klandoņā – «klīpatā-klapatā» – un viņai šķiet, ka viņa sēž zirgā, kas, pakaviem klidzinot, nes un nes viņu sazin kurp. Viņai ir pat mazliet baigi no šīs trauksmainās skriešanas pretim nezin kam.

«Kāda būs mana dzīve?» Rasa domā, apņēmusi ap pleciem gaišo kažociņu un raudzīdamās logā.

Kūp skursteņi, pikojas bērni, pie pārbrauktuves drūzmējas automašīnas, stāv dzelzceļnieks ar karodziņu, laipo kaķis... Un vilciens brauc garām un pretim tam visam.

«Un kas vispār ir – dzīve? Kukuržņu un sniega... skūpstu un vaidu... skaistā un grūtā dzīve...»

Pamazām pamalē iezīmējas sārta ausmas svītriņa. Tagad nu jau pavisam droši var teikt, ka nakts pagājusi. Tā bija ļoti gara, kā jau dziļā rudenī, bez mēnesnīcas un zvaigznēm, tikai ar pirmā sniega balto gaismu. Kad uzlēks saule, sāksies citi – rīta un dienas stāsti, mūsējais ir galā.

Uz redzēšanos, cienājamo lasītāj!

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in approximately 15 horizontal lines.

PATI AR SAVU VĒJU

1. GRĀMATA

VARMĀCĪBA

PATI AR SAVU YĒLU

VARMĀCĪBA

*Pagātne ir mana zemūdens daļa. Bez atmiņas es pārvērstos
no leduskalna par putu piku.*

No piezīmju bloknota

PROLOGA VIETĀ

ISI PAR TO, KAS IR ŠAJĀ SACERĒJUMĀ

Pie šī darba tik tikko biju sākusi strādāt, kad jau izplāpājos kolēģim N.

– Ko tad tu patlaban raksti? – viņš man apvaicājās.

Tieši tobrīd atrados tajā dvēseles stāvoklī, kad jaunā darba ideja bija sagrābusi mani kā pitons un ierija jo dienas jo dziļāk, tādēļ nespēju nevēriģi atmetēt ar roku, sak, ko nu, ap šo to pa druskai knibinos (kā pieņemts sacīt un uzvesties labākajās prozaiķu aprindās). Gluži otrādi, ar naivu pacilātību klāju vaļā, ka rakstu divainu žanrisku hibrīdu, kaut ko vidēju starp reportāžu un grēksūdzi, beletristiku un publicistiku, pa pusei monologu, pa pusei mozaīku, pa daļai dokumentālu, pa daļai fantastisku, vienlaikus personisku un atsvešinātu, jo «es» persona (kura tur visu laiku jauksies un darbosies) reizē būšu es pati un reizē būs mana liriskā varone (tāpēc tie, kas gribēs izdarīt kādus secinājumus par autores personisko dzīvi, vismaz par piecdesmit procentiem kļūdisies). Un, ja vien literatūras teorija akceptētu šādu žanru, visprecīzākais būtu «paradoksi un ilūzijas», tāpēc ka maldi te ņems pārsvaru pār atziņām, galvenā varone šķietami aizbēgs no sabiedrības, lai sabiedrībai dotu iespējami lielāku labumu, mīlestība izraisīs postu, trakie liksies prātīgāki par gudrajiem, vecs vīrs – jaunāks par jaunajiem, citiem vārdiem sakot, tā būs grāmata par cerībām un sakāvi, ciešanām un eiforiju, atradumiem un kļūdām, manu dienī, par visu to pretrunu mudžekli, kuru tu, cienijamais, pazīsti tikpat labi kā es (un tādēļ, lūdzams, netaisi tik izbrīnītu seju!), jo visu to kopā sauc par rakstnieka darbu.

– Oho! – N. atdzīvojās, acīm eļļaini iespīdoties, jo arī pats vecajos žanros allaž iesprūda un vienmēr izgudroja jaunus citiem par apbrīnu un šausmām. – Un vai nosaukums tev jau ir?

– Nosaukums man jau ir, – atbildēju viņam, – turklāt galigs. Mani varētu raut pie kāķa, lai es tanī izmainītu jel vienu vienīgu burtu. Nekad un nemūžam, jo, starp mums runājot, tas ir ģeniāls. Nevienam manam darbam vēl nebūs bijis tik ģeniāls nosaukums, tici man. Taču divas lietas man sagādā raizes. To es tev varu pačukstēt kā kolēģim.

– Respektīvi? – N. apvaicājās ar dziļu līdzdalību manā un mana topošā sacerējuma liktenī.

– Pirmkārt, kā šķiet, visu nevarēšu saspīest vienā grāmatā, – es atziņnos. – Pēc aptuveniem aprēķiniem sanāk – taisni bail sacīt! – veselas četras.

– Nu, nu, un otrkārt? – viņš mani paskubināja.

– Un, otrkārt, – es paskaidroju, – nekādi nespēju izšķirties, vai likt epigrāfus, un, ja likt, tad cik likt, un, ja likt vairākus, tad kurus.

– Cik noprotu, – N., drusku mulsdams, sacīja, – tad tev viņu, respektīvi epigrāfu, ir vesels lērums.

– Man viņu ir pusbloka! – es izsaucos.

– Un, ja drīkstu diskrēti zināt, – viņš jautāja (jo paša izraudzītie moto viņam aizvien bija trāpīgi kā snaipera lode), – no kādiem avotiem tu esi tos smēlusi?

– Gandrīz visus no viena vienīga, – es sacīju, – un viņa iniciāļi ir K. V.

– Pag, vai tā nav konjaka šķirne? – N. pameta man ar aci un iesmējās.

– Tā nebūt nav konjaka šķirne, cienijamais, – mazliet aizskarta, pavēsi atbildēju. – Tas ir cilvēks. Neesmu tikai izšķirusies, vai viņu saukt īstajā vai kādā izdomātā vārdā.

– Kāpēc tāda noslēpumainība? – Manam kolēģim atkal iemirdzējās acis. – Kas ir šī aizšifrētā persona? Tu nevari to man atklāt zem klusēšanas zvēresta? Ietekmīgs jūsu rajona priekšnieks, kurš kautrīgi vēlas saglabāt inkognito? Varbūt pats kurināmā noliktavas pārzinis, pie kura tev ir blats? Vai – hm, atvaino par nekaunību! – slepens pielūdzējs, kam ir vēl jo lielāks pamats palikt plašākai sabiedrībai nezināmam?

– Ne viens, ne otrs un ne trešais. – Es gandrīz vai apskaitos. – Nekļūsti, lūdzu, banāls! Bet, starp citu, tā kā tu ieminējies par kurināmā problēmām, tad varu tev pateikt, ka nevienam citam kā tieši viņam, tas ir, K. V., pieder šādi spārnoti vārdi: «Netaisi centrālpakuri, mūrē krāsni, dvēselī! Krāsns ir kā suns – būs pateicīgs, ja labi barosi, taču būs gatavs kopā ar tevi ciest arī badu. Ar centrālpakuri tu mājā ielaidīsi tiģeri. Tiģeris jau ir lepnāks zvērs, tiesa gan, tikai tas neko nepacietīs. Nevis viņš kalpos tev, tu kalposi viņam, dvēselīt. Kamēr

N. ātri sareizināja. Iznāca trīssimt septiņdesmit pieci.

– Nu, tad esmu izstaigājusi trīssimt septiņdesmit piecus kvadrātkilometrus, – teicu viņam.

– Mjā, neņem ļaunā, – mazliet padomājis, viņš noņurdēja, – bet tie ir viduslaiku tempi. Un rēķinies, ka tev atkal pārmetīs neturēšanos līdzī laika garam.

– Toties šos trīssimt septiņdesmit piecus kvadrātkilometrus esmu izvandījusi kā savu kabatu. Pazīstu tur katru stigu un katru kvartālu. Jebkurā gadalaikā un stundā, jā, pat vismelnākajā pusnaktī es atrastu, vienalga, Vilkukalnus vai Putras, Garo falti vai Nikno dūkstī, Spico ūsu, Pretsaunu, Panderu, manu dieniņ, un ne tikai tos, – es jūsmīgi uzskaitīju, gara acīm dzīvi skatot sirdij tik tuvās vietas.

– Va vella! – N. salēcās, jo (kā jebkuru normālu prozaiķi, kas nokausēts ar neskaitāmajām «Uzvarām» un «Druvām») trāpigie, no tautas mutes nākušie nosaukumi viņu ķēra kā augstsprieguma strāva. – Un ar ko tad šīs vietas ir ievērojamas? Pag, Pretsauna... Pretvara – «vara» un «pret». Ja «sauna» ir kaut kas svelmains, tad «pretsauna», loģiski, ir kaut kas zvērīgi auksts.

– Nepavisam! – es iesaucos. – Pretsauna nebūt nav nekas zvērīgi auksts. Tas ir brīnumjauks stūrītis iepretim saunai pie mazas mežainas upītes, kuru romantiķi sauc arī vēl par «Pasaules skaistāko vietu», kamēr tie, kas sisti ar vistas aklumu, lamā par «Ranciņu grāvi». Oficiāli tā ir Ūņupīte un iztek no svēta avota. Pēc tautas ticējumiem, avots, kas izverd ūdeni Māras dienas rītā tieši pret lecošu sauli, esot svēts. Neesi dzirdējis? Piesmelta pudele paliek kristāldzidra mēnešiem ilgi!

– Un tu tur aizgāji, atradi un piesmēli? – N. dzīvi paineresējās.

– Nē, es tur peldējos.

– Oho! – viņš no jauna nenocietās. – Un jau Māras dienas rītā?!

– Ne gluži, – es precizēju. – Drusku vēlāk. Un ne pašā avotā, bet upītē.

– Un vai uz tevi tas nekādi neatsaucās? – N. atkal iesmējās.

– Nezinu, ko tu domā ar vārdu «atsaucās», – atbildēju viņam, – bet, ja tu domā to pašu, ko es, tad jā, atsaucās!

– Tiktāl skaidrs. – Viņš pamāja ar galvu. – Nu, bet Panders? Cik intuīcija saka priekšā, tad tas ir vai nu ezers, vai – spriežot, piedod, pēc tavas intonācijas – atkal nav izslēgts, ka virietis.

– Par piecdesmit procentiem uzminēji, – es atbildēju. – Tā iedēvēts gluži bezdibenīgs purva ezeriņš, kur katrā kubikcentimetrā dzīvo vismaz viena zivs.

– Tas ir ārprāts, ka neesmu maksšķernieks! – nožēlā iesaucās N.

– Starp citu, tur netālu tiešām dzīvo maksšķernieks, – es pastāstīju.

– Pats kaislīgākais un rezultatīvākais zivju ķērājs, kāds pasaulē vispār iespējams: ar burvīgu pelēku uzvalku un pretīgi nodzertu tenoru.

– Un reāls? Vai varbūt nosacītība? – N. apjautājās (jo pats bija nosacītības meistars).

– Ja maņām var ticēt, tad pilnīgi reāls, – es paskaidroju.

– Hā, nojaušu, – N. iespurdzās. – Kāds izbijis opernieks, jā? Nu, tā jau tas reizēm atgadās – sāk ar Kavaradosi un beidz ar bezinerces spoli.

– Mans dievs, nepavisam! – es nenovaldijos. – Ne uz to pusi, cienījamais! Patiesi, tu esi viens galīgi neglābjams urbānists!

– Un tu patiešām nezini, kas viņš tāds ir? – N. apprasījās (laizdams pār galvu manu piezīmi).

– Protams, zinu, – atbildēju, – zivju gārnis jeb dzēse.

– Ahā, tiktāl skaidrs, – N. atkārtoja vēlreiz. – Nu, bet Vilkukalni? Cik saprotu, tur dzīvo vilki, vai ne?

– Vilkukalnos nedzīvo vilki, – es darīju viņam zināmu. – Vilkukalnos aug podiņi. Putrās mīt viens no maniem labākajiem paziņām, tas pats K. V., kurš tevi tā saintriģēja un kuram kopā ar sievu Benitu (ko viņš maigi dēvē par savu «miļo ķēveli») būs veltīta trešā grāmata. Garā falte ir pa pusei uzbērums, pa pusei stiga, pa kuru pirmajā pasaules karā vedis šaursliežu dzelzceļš, bet tagad tur, protams, nav vairs ne sliežu un pat ne gulšņu. Un Niknā dūkst – nepateikšu, akacis, avots? – atkal skaitās slavena meža zvēru dzeršanas vieta. Saules gaismā ūdens mala tur spīd gluži melna, šķeltnagiem taisni vai uzarta, bet mēnesnīcā aļņi un kuiļi spokojas kā apsarmojuši rēgi. Par Spico ūsu sauc vecu novērošanas torni, savukārt...

– Tas viss ir ļoti interesanti, – nenoklausījies līdz galam, N. sacīja.

Viņa tonis izteica drīzāk pretējo, nekā pauda vārdi. Tā kā viņš bija parādījis erudīciju, paspīdēdams ar zīmīgiem faktiem no ievērojamu rakstnieku dzīves, arī es neturēju sveci zem pūra un pēc atmiņas nocietēju Mihailu Prišvinu:

– «..vai arī tā nebūs atklāsmē, ja es parastajā atradišu kaut ko jaunu un nebijušu? Tālab lūkoju izdarīt ceļojumu ne tik daudz tālumā, cik dziļumā, mēģināju padziļināt visa apkārtējā, tuvā un ikdienišķā uztveri.»

– Mjā, – dziļdomīgi norūca N. Atskārtu, ka viņš par manu ideju nedeļa ne pieci. Tam vajadzēja mani atskurbināt, taču biju savā iecerē iestigusī jau pārāk dziļi. Veselā saprāta apsvērumi mani vairs neskāra.

Pret brīdinājumiem biju jau kurla. Ļāvos acumirkliġam saldumam un grimu tajā kā muša, nelauzīdama galvu par savas rīcības sekām.

– Nu, tad ne asakas! – uz atvadām N. man novēlēja.

– Kā tagad man jāatbild? – vientiesīgi apjautājos.

– «Pie velna!» – viņš pateica priekšā.

Un es atkārtotu viņam pakaļ:

– Pie velna!

(Tā pie šī darba tapšanas nevis dievpalīgs tika vēlēts, bet pats velns piesaukts!)

Visbeidzot viņš viltīgi piemetināja:

– Kas atļauts Jovem, nav atļauts govem! Esi dzirdējusi?

Īsti nezinu, ko viņš ar to gribēja teikt. Jo ilgāk par to domāju, jo vairāk man šķita, ka aiz šiem vārdiem slēpjas traka ironija. Un vēlāk man sametās kauns, ka publiski biju tā izlielijusies un sasolījusi zilus brīnumus, tikai šī nožēla mani ķēra par vēlu – pirmā grāmata bija jau uzrakstīta.

Es sāku kost pirkstā arī par to, ka priekšlaikus plātījos ar nosaukumu, kurš laika gaitā bija zaudējis savu ġenialitāti un tagad izklau-sījās sasodīti dižmanīgs un viegli pārprotams. Man vairs nepatika nedz vārdi «Desmittūkstoš kilometru» (kas aplam vedināja uz domām par globāliem mērogiem), nedz teikuma daļa «divatā ar suni» (kuru varēja uztvert par suņkopības sludināšanu). Pēc tam aizrautīgi pieķēros nosaukumam:

«Desmit gadus es biju dievs».

Bet tad sāku baidīties, ka iebildīs valodnieki, jo sieviešu dzimtē parasti jāraksta «dieviete», nevis «dievs». Taču aprakstītajā laikposmā jutos tik tiešām kā dievs (ar suverēnām funkcijām), nevis kā dieviete (kurai pat mitoloģija aizvien norādījusi visai ierobežotu ampuā). Savukārt tiem, kas vienmēr un visur dzenas pēc striktas skaidrības, varētu rasties dibinātas aizdomas: sak, nu labi, vienu desmitgadi tātad es jutos kā dievs, bet pēc tam? Vai te atkal neož pēc kādas noklusētas drāmas?

Ļoti, ļoti īsu laiku (kā liekas, tikai kādas piecpadsmit minūtes) mans jaunais darbs saucās «Cik saldi ir maldi!», bet jau sešpadsmitajā minūtē iztrūkos, dzīvi iztēlojoties visus pārmetumus (kas beidzas ar izskaņu «isms»), kurus dzirdēšu šajā sakarā. Turklāt man nepatika aliterācija.

Tikpat islaicīgs bija nosaukums «Aiziešu – neatgriezīšos», kas iesākumā mani sajūsmināja ar savu noslēpumainību, bet pēc tam pār-

biedēja ar draudīgumu, kad atcerējos, ka ļoti līdzīgi kāda afrikāņu cilts iesaukusi tuvākā ezera salu, proti, «Aiziesi – neatgriezīsies», jo neviens cilvēks, kas bija nokļuvis uz tās, nekad atpakaļ vairs neatgriezās, visnotaļ miklaini izgaisdams no zemes vaiga.

Pēc tam aizšvīkoju vēl vienu nosaukumu, proti, «Viņpus apvāršņa», jo tas savukārt izklausījās pārlietu mistisks, kaut arī visai precīzi izteica manu tieksmi pētīt cilvēka būtības neredzamo – tātd viņpusapvāršņa – daļu.

Kā cienījamais lasītājs redz, es no daudz kā baidijos. Visbeidzot es nobijos no tā, ka man varētu pārmest aicinājumu «atpakaļ pie dabas», proti, atpakaļrāpulīgu turēšanos pretim sabiedrības attīstības valdošajām urbanizācijas tendencēm. Bet, ja šajās grāmatās ir kaut kas tāds, kam piederētos vārds «aicinājums», tad tas ir tikai un vienīgi aicinājums dzīvot saskaņā ar savu pārliecību un savu darbu (vienalga, vai citiem tas patik vai ne, un nemaz nekārot būt visnotaļ pareizam). Tādēļ pēc nelielas svārstišanās pārvilku svītru visiem iepriekšējiem nosaukumiem un ar trekniem burtiem uzrakstīju jaunu:

«Pati ar savu vēju».

Un, beidzot, pārvilkusi svītru arī garajām un mokošajām šaubām, pasītu manuskriptu padusē un steidzīgi stiepu redaktoram.

– Te, manuprāt, ir par daudz divu šķidrumu, – izlasījis viņš teica.

– Un proti? – nedroši jautāju, domādama, ka sekos pārmetumi par ūdeni.

– Pirmkārt, alkohola – viņš sacīja, – un, otrkārt, asaru.

– Asaras apsmietās, asaras svētās, kā tās nomazgā baltu cilvēka dvēseli, tāpat kā ūdens baltu nomazgā viņa miesu, – sacīju es.

Redaktors pacēla acis.

– Vai tas ir kāds klasiķa citāts? – viņš apjautājās.

Es nodūru skatienu.

– Ak nē! Tā, varētu teikt, ir mana personiskā atziņa.

– Nu labi, – redaktors pielika punktu, augstsirdīgi piedodams man savus maldus. – Var būt, ka drukāt tomēr varēsim.

ISI PAR TO, KAS ŠEIT PIEMELOTS KLĀT

Jā, starp citu, par ieceri pastāstīju ne vien kolēģim N., bet arī augšminētajam K. V.

Bridi pakrekstējis, viņš ierunājās:

– Ja tu, miļā sirds, domā šitādu gabalu ne tikai rakstīt, bet arī drukāt laist, tad uzvārdus gan pārmaini, lūdzama.

– Vai tad jūs esat piemelojis klāt? – es izsaucos, jo daudz kas no tā, par ko taisījos rakstīt, tuvākā vai tālākā pagātnē bija nācis tieši no viņa, no Lielā Mēlneša (kā viņš pats sevi sauca) mutes.

– Bet vai tu pasaulē zini jel vienu vienīgu stāstu, kur vismaz maķenīt nebūtu klāt piemelots, ko, dvēselīt? – viņš man viltīgi atvaicāja.

Tādu stāstu es nezināju.

– Pats galvenais, lai meli būtu ar mēru, – viņš filozofiski piebilda.

Nedaudz pārlikusi, nolēmu šim padomam paklausīt, tālab esmu pārdēvējusi gandrīz visas personas un pārkrustījusi arī dažas ģeogrāfiskās vietas, lai aiz svešajiem vārdiem un nosaukumiem varētu patverties tie, kas šajās grāmatās negribētu sevi pazīt.

Dariju to divu iemeslu dēļ.

Pirmkārt, tāpēc, ka taisījos vēstīt arī par tādiem cilvēkiem, kas raduši problēmas risināt no spēka pozīcijām.

Tas, protams, neattiecas uz Kārli... Ak vai, viņa vārds tādējādi ir balsi saukts, un džins nav dabūjams atpakaļ pudelē! Nu labi, reiz esmu aizrunājusies tik tālu, tad pie viena pastāstišu līdz galam par Kārļa V. (kā viņš pats to nosauca) «pseidonīmu». Respektējot viņa vēlēšanos, aizgāju uz Putrām un jautāju, vai viņš neiebildīs, ja rakstot dēvēšu viņu par Kārli Vecbaštiku. Viņš atkārtoja pa balsieniem: «Vec-ba-štiks» un palika apmierināts (turklāt, ja nekļūdos, viņam it sevišķi patika vārda daļa «štiks»).

Jā, un otrkārt. Sirds dziļumos arīdzan juzdamās Lielā Mēlnese (tāpat kā viņš), neloloju cerības, ka izdosies turēties tikai pie dokumentiem un vienīgi pie faktiem un stingri izvairīties no iztēles piedevām. Tomēr ar pilnu pārliecību varu apzvērēt, ka nekur neesmu atkāpusies no K. V. dzelžainā principa, proti, ja arī esmu melojusi, tad ar mēru.

ISI PAR TO, KĀ UN KĀPĒC ŠEIT NOKĻUVU

Vairākus gadus nodzīvoju Rīgā pelēkas mājas sestajā stāvā. No rīta līdz vēlam vakaram nams zumzēja kā bišu strops un urkšķēja kā liels vēders. Kāpņu telpa bija pilna smaržu un skaņu. Oda pēc kāpostiem un tabakas, parfīma un urīna. Skanēja cepešpannas un zīdaiņu raudas, magnetofoni un soļu šviksti. Kamēr pa kāpnēm tiku līdz pašai augšai (jo lifta nebija), izgāju cauri smārdu un trokšņu jūklim, aiz sienām un durvīm vārijās sadzīve, kas skāra manu ožu un manu dzirdi, reizumis paurdija manu ziņkāri, taču atstāja vienaldzīgu manu dvēseli – es viņus nepazīnu. Tiklab atbraukšanas, kā aizbraukšanas dienā viņi man bija vienlīdz tāli. Kad es jau cēlos projām, dažas svešas sievas (droši vien kaimiņienes) apcerēja manas lejup nesamās mēbeles. Viņām bija visviens, vai turpmāk te dzīvošu vai ne. Es viņām nenozīmēju gluži neko, mana tahta viņas interesēja vairāk par manu personu. Nekad pēc tam mani nav modusies vēlēšanās ieiet šajā daudzstāvu mājā, kura tā arī palika tikai paspārne dažiem manas dzīves gadiem un neatstāja nekādas izjūtas, kā vārtu telpa, kas devusi patvērumu pret lietusgāzi, vai kā taras kaste, kurā es salīku savas iztukšotās dienas.

Esmu dzimusi pilsētā, bet neesmu pilsētas cilvēks. Caur asfaltu varu izbadīties ar pieri. Asfaltā laist saknes nespēju. Man nepatīk ilgi kavēties pilsētā. Man patīk ielēkt pilsētā uz galvas, peldēt starp sudrabotām cilvēkzivīm, ielu šaurībā satīkties, saskarties sarkanām spurām, berzēties zvīņa pret zvīņu, trīties sāns pret sānu kā milzu nārstā, nirt cauri vērpētēm, izšķīst svešas elpas mutuļos – un atmosties.

Uztrūkties no gaiļa sauciena pārļainā rītausmā.

Atģīsties baltā, vēl soļu neskartā mežā, sniegam kritot, kad pārslas nāk lejā tik blīvi un bieži, ka gaiss ir pilns dzīvas sanoņas un pasaules ekrānu aizsedz ņirbošs neilona priekšskars, aiz kura palieku aci pret aci ar sevi un baltvirmojošu izplatījumu, kurā nav nekā un ir viss.

Es nogurstu no cilvēkiem. Bet es nogurstu arī no vientulības. Es nevaru strādāt ļaudīs. Bet es nevaru strādāt arī bez ļaudīm. Tikai ļaudis dod manai strādāšanai vielu un jēgu, lai es neizstarotu savu radiāciju tukšumā un nesagremotu sevi kā tukšs kuņģis.

Es neaizbēgu, lai egoistiski patvertos no rūpēm par cilvēces nākotni. Gluži otrādi, ieguvu laiku, mieru un dvēseles līdzsvaru, lai skaidri zinātu, ko cilvēce nedrīkst zaudēt, un bieži domāju par savu māsu no trīsdesmitā gadsimta, bažījoties, vai viņai vēl piederēs tas, kas ir manas dzīves būtiska daļa un bez kā zustu manas dzīves jēga. Vai viņa apzināsies, ja tas būs zudis? Apzināties ir briesmīgi, bet varbūt vēl briesmīgāk ir neapzināties?

Es neaizbēgu no cilvēkiem. Aizbēgu no bailēm kļūt par papīru dūrēju. Biju redzējusi šos klusos cilvēkus, kad viņi agri rītos izgāja darbā tā saucamajā Kultūras un atpūtas parkā. Apbruņojušies ar iesmiem, viņi izklīda mežā un devās turp, kur spīdēja balti laukumi, kas iztālēm atgādināja lielus, zāles zaļumā nometušos kaiju barus, bet tuvumā kļuva par turzu, biļešu, saldējuma papīru, cigarešu galu un prezervatīvu klājieniem. Viņi ne par ko nebrīnījās. Viņi ne par ko neuztraucās. Viņi vienaldzīgi staigāja pa civilizācijas vēmekļiem un tikai truli dūra, dūra, dūra... un dūra. Viņi par to saņēma algu. Ne par ko citu viņiem nebija daļas. Viņi skaidri zināja, ka nākamajā rītā viss sāksies atkal no jauna. Ilūziju viņiem nebija. Savā darbā viņi varēja iztikt bez ilūzijām. Es savējā nevarēju. Ar vienaldzību viņi aizsargājās. Man vienaldzība būtu beigas.

Es aizbēgu no bailēm aplipt ar dzīvesveida stereotipu. Galu galā šis mūžs man ir vienīgais, un es nedrīkstēju ar to niekoties, tērējot laiku un šķiežot spēku, lai tikai būtu līdzīga citiem. Materiālistiskais pasaules uzskats neatstāja iespēju izlabot kļūdas kaut kur miglainā viņšaulē. Tā ka vajadzēja izspiest (cik pretīgi skan vārds «izspiest»!) no sevis maksimālo jau zem šīs saules, pakļaujot tam visu pārējo, kas piederēja pie mana mūža.

Vairākus gadus vienīgais komforts man bija ideāli svaigs gaiss un ideāli tīrs akas ūdens. Kad es to sacīju, par mani smējās, saucot par neglābjami vecmodīgu (jo ir pierasts par komfortu uzskatīt tikai centrāl-apkuri un vaterklozetu ar skalojamo kasti). Kad atgādināju, ka daudzās zemēs (tāpat kā medikamentus un mākslu) jau pērk un pārdod to, ko es vēl baudu par baltu velti, dažs labs kļuva domīgs, tomēr tikai retais izteica jūsmīgu gatavību ar mani mainīties, kamēr lielum lielā daļa priekšroku tomēr deva vaterklozetam.

Taču man vislabāk bija šeit, kur strauti no meža pļāvām vēl nesa tik tīrus ūdeņus, ka varēju padzerties no sauļas, kur vēl drīkstēja

noplūkt puķi un maršrutus izvēlēties pēc saviem ieskatiem, kur nevadzēja pārvietoties ar gidjiem un vadīties pēc ceļvežiem un kur neviens neliedza iedēvēt stigas, lauces un krustceles bez saskaņošanas ar izpildkomiteju un terminoloģijas komisiju. Un, dodot nosaukumus «Paralēlei» un «Tālajam Krustam», «Smukajai Tantei» un «Marta Trijstūrim», «Minitiltiņam» un «Vēderam», «Paurim» un (manu dieņiņ, cik nedzejiski!) «Smiržām», es jutos vismaz kā dievs tas kungs, kad viņš radija pasauli un nošķīra tumsu no gaismas, zemi no ūdens, plusu no mīnusa un vielu no anti vielas. Un šīs izjūtas es varēju izdzīvot ne tikai pati. Manā varā bija tās saglabāt un padarīt nezūdošas (jo varbūt arī citam tās derēja?).

Aizbēgu no nepieciešamības pārāk bieži spēlēt lomu «rakstnieks – 1 gab.», ko manā vietā vismaz tikpat labi varēja nospēlēt jebkurš mans kolēģis (1 gab.).

Aizbēgu, kad radās draudi, ka man atvēlēto laiku (allaž plēsīgi izkampjot tieši pašus mīkstākos gabaliņus!) varētu izraustīt un saplosīt neskaitāmos pasākumu ķeksīšos.

Aizbēgu no nepieciešamības būt spunde visām mucām – izteikties gan par darba lomu padomju cilvēka dzīvē un Rīgas kinostudijas jaunāko aktierfilmu, gan par cūku nobarošanu kompleksos un sieviešu svārku garumu, uzstāties vārdībās un rēgoties ekrānos, slīpēt «apaļos» un «kantainos» galdus (ar un bez kafijām), ierasties atklāšanās un smaidīt pieņemšanās, kuplināt saiešanas un sabraukšanas, vadīt komisijas un ietilpt delegācijās, sacīt optimistiskas un metaforām bagātas runas bērnu, kāzu, šķiršanās un citos svinīgos gadījumos, ar oratores kaismi, lektores un aktrises valšķību publiski demonstrēt asprātību, dikciju, jauno kleitu un (gan profilā, gan en face) vēl aizvien to pašu veco degunu – un ar savu darbarīku rakstīt vienīgi autogrāfus.

Aizbēgu no nepieciešamības graut laikabiedru labos nodomus un jau tāpat gan priekšnieku, gan pārslodžu sagandētos nervus ar atsacīšanos piedalīties tur, kur mana piedalīšanās bija ne tikai iecerēta, bet jau saskaņota visās instancēs, iekļuvusi plānos un iedrukāta afišās, tādejādi kļūstot gandrīz par likumu, ko pārkāpt skaitījās bezmaz noziegums.

Aizbēgu no nepieciešamības izmelot darbam nepieciešamās stundas (ar atsaukšanos uz neesošām slimībām, jo neviena reāla kaite, kas dotu tiesības uz amnestiju, par nožēlošanu, mani neķēra).

Aizbēgu no nepieciešamības būt (vai vismaz izlikties) par vizīni un visvari.

Aizbēgu no visa, kur citi varēja aizstāt mani. Vienīgi manas grāmatas citi uzrakstīt nevarēja – un es biju istajos gados, lai to apzinātos.

Nebiju vairs tik jauna, lai atļautos šķiest laiku, bet nebiju arī tik veca, kad nav vairs ko tērēt, – biju tajos gados, kad jau jāzina, ko uzsākt ar savu laiku, un kad vēl ir iespējams kaut ko uzsākt.

Un tālab es biju šeit (kur ass kā uztrīts nazis rīta sapnī iedūrās gaiļa falsets, nevis kājās uzrāva tālrunis un samtainā membrānas balsi sajauc visus manus tik tikko austošās dienas labos nodomus).

Mani šurp atveda alkas kādu vietu pasaulē saukt par mājām.

Man vajadzēja apstiprinājumu, ka tas, par ko rakstu, patiesi eksistē un pieder pie mana laikmeta (jo daudzi to uzskatīja par uzsildītu pagātņi).

Un tāpēc es biju te, kur visu (vienalga, vai citi to atzina vai apsmēja) es varēju redzēt pati savām acīm un aptaustīt ar siltu roku no tuva atstatuma.

Nebiju vairs tik jauna, lai iztēlotos, ka cilvēces trīs četru miljonu gadu garajā vēsturē spēšu kaut ko būtiski izmainīt, bet nebiju vēl arī tik veca, lai uzskatītu, ka pēc manas aiziešanas pasaulē paliks caurums kā Šveices sierā.

Es necentos aizbēgt no sava laika, nē.

Es asi izjutu to – starp tālo Mēnesi, uz kura cilvēks jau spēris kāju, un ļoti tuviem, vēl pirmatnējiem, vēl neapdzīvotiem zaķa auriem, starp mākslas slāpēm un pilna vēdera kultu, starp radītām vērtībām un saražotām mēslu čupām, starp bailēm no vientulības un vienatnes nepietiekamību, starp slāpēm pēc pilnības un slāpēm pēc šņabja.

(Gribēju fiksēt uz papīra vēlmes un izjūtas, kuras vēl piemīt maniem viengadniekiem un kuras daudzi jau uzskata par nemodernām. Vai mūsu mazbērniem tās būs jau svešas? Es to nezīnu. Un ko viņi iegūs vietā?)

Nejutos piedzimusi ne par agru, ne par vēlu. Piederu pie tās laimīgās paaudzes, kas pirmā piedzīvojusi kosmosa apgūšanu (un leģendu Gagarinu sauc par savu laikabiedru) un varbūt pēdējā pārcietusi pasaules karu. Vēlējos uztvert tā tumšo atbalsi, tā baismo rūsu pagātnes pamalē, tā vēl aizvien gruzdošās sāpju krāsmatas cilvēkā, bez kurām viņa atmiņa būtu īsa kā viendienītei, kas tik skaisti trīsuļo ūdens atspīdā ar vienu vienīgu uzdevumu šai pasaulē – vairoties.

(Es ticu, ka tas neatkārtosies. Bet kur lai es lieku savas bailes?)

Esmu no tās paaudzes, kas pirmā pieredzējusi ZTR un varbūt beidzamā redzējusi vēl neskartu un mazskartu dabu. Vēlējos uztvert tās balsi, tās atblāzmu un gaišās pēdas cilvēkā, bez kurām viņa acis būtu aklas un viņa ausis aizkrikušas, un viņa dvēsele būtu tikai skrūvīte labi

ieeļlotā, milzīgā, uz cīsiņu un broileru ražošanu ieprogrammētā mehānismā.

(Kamēr rakstu šīs rindas, man garām pa upes straumi aizpeld zivs. Nevaru saredzēt tās sugu. Redzu tikai vēderu, kas atspīd saulē. Kas ar tevi notiks, zivs? Kāpēc tu nomiri, zivs?)

Neesmu piedzimusi ne par tālu ziemeļos, ne par dziļu dienvidos. Piederu pie tās brīnumainās zemes, kur ir meži un gadalaiki un kur ir sniegs (balts kā elpa un sarkans kā grēks). Un man bija par maz tikai zināt, ka tas viss pastāv. Es gribēju būt tam tik tuvu klāt, cik tuvu vien iespējams.

Man ir par maz tikai redzēt, kas notiek ap cilvēku, es gribu izdibināt noslēpumu, kura vārds ir cilvēks, un tas nebija izdarāms, garām skrejot un cauri braucot, ekskursijās un komandējumos, tais pasākumu dzirnavās, tai steidzīgajā drudzī, tai ķeksišu karuselī, tai kampaņu konveijerā, kas mala savos gaņģos un kratīja uz saviem sietiem, grieza riņķī un rāva uz priekšu bez manas gribas un pret manu gribu. Es baidījos no sava laikmeta lielākā posta – virspusības. Es kāroju pēc sava laikmeta lielākā deficīta – sava ritma. Es vēlējos kļūt par savējo starp savējiem vidē, kur atsvešinātība skārusi cilvēku attiecības mazāk nekā citur, kur piederības sajūta ir stiprāka par pāristāvēšanas apziņu, kur cilvēks par visu vari nedzenas būt līdzīgs etalonam, nekaunas būt tāds, kāds ir, un, nebaidoties nedz raupjuma, nedz sentimenta, atveras kā puķe. Taču tuvumā es ieraudzīju ne tikai to – arī pretišķību, arī vardarbības, arī plēsonīgas patmīlības aizlauztas dzīves, jo no laikmeta pretrunām un rakstura vājībām nevienu nepasargā nedz atstatums, nedz meža siena, kas plašā lokā apņem šo palieso, bet skaisto pusi, ko sauc par...

Neviļus gandrīz uzrakstīju nosaukumu, kuru biju apņēmusies neminēt. Jā, sasodīts! Man taču jāizgudro kāds cits šim apvidum piemērots vārds.

Varbūt «Mežamuiža»? Vai «Mežāres»? «Mežezers»? «Mežciems»? «Mežvidus» jau bija lietojis Jēkabs Janševskis, bet «Mežāžus» – Viktors Lagzdiņš. «Mežgali» es atmetu, jo man bija jau «Mūrgale». Un šī paša iemesla dēļ nederēja arī «Meždegas», kas pārlietu sasaucās ar «Zemdegām». Bet «Mežnieki»? «Mežotne»? Vai varbūt «Mežzeme»?

Ak vai, arī šie labskanīgie nosaukumi bija jau aizņemti un izlietoti (kā apliecināja telefona abonentu, vilcienu kustības un autobusu saraksti). Izvēloties tos, es varēju izraisīt prototipu medības (un nav izslēgts, ka rezultatīvas!) pavisam citos apvidos (kas nebūtu godprātīgi no manas puses).

Visbeidzot ķēros pie Milenbaha–Endzelīna vārdnīcas un 1. sējuma 805. lappusē uzdūros šādai vietai:

«mežainis: neiztiek pat bez vadātāja, mežaiņa («?») vai citiem gariem, ķēmiem un spuokiem».

Mani ķēra kā zibens spēriens, tāpēc ka piepeši es skaidrāk par skaidru zināju, ka vārds, kuru es meklēju, bija «Mežaine» – «Mežaine» un neviens cits (jo galu galā vai tas nebija vadātājs, atmiņu vadāksnis, kas mani veda atmiņu brikšņos, kur ar fosforizētu atspīdu kaltējās sen aprakto dienu zelta nauda?)!

ĪSI PAR SAVIEM NOLŪKIEM

Uzmetu uz papīra šo virsrakstu – un uzreiz saminstinājos, jo nespēju savus nodomus izteikt īsi. Vēl vairāk, attapos, ka nejaudāju to izdarīt arī izvērsti. Vai tad daudzos kilometrus biju mērojusi ar noteiktu nolūku? «Nolūks» ir kaut kas ļoti konkrēts un stingri mērķtiecīgs. Taču mani parasti no mājām izcēla nevis skaidri apzināti un lietišķi plāni, bet acumirkīgi impulsi izplūdušām aprisēm.

Vai, nogurusi no kņadas un drūzmas, es meklēju atšķirīgu, kopš bērnības labi pazīstamu un tuvu, taču nekad līdz galam neizzināmu un neizprotamu, noslēpumainas burvības pilnu pasauli?

Vai es tiecos pēc saskaņas sevī un saderības starp ārpasauli un sevi?

Vai alku pēc izlādēšanās, kam, kļūstot par pretmetu, vajadzēja pārtapt pat uzlādēšanos?

Vai es devos dabā atpūsties vai, gluži otrādi, strādāt zem cīruļa griestiem, jo dažkārt dziedāju bez vārdiem, bezrūpīgi kā putns, bet citreiz, brīdi pa brīdim apstādamās, atbalstījusi muguru pret stumbru un bloknotu pret celi, savukārt rakstiju – un tad pārnācu mājās ar aprulušu galvu, nogurušām kājām un vilka izsalkumu – kā jebkurš cilvēks, kas atgriežas no darba?

Vai es baidījos kļūt par fizisku mikstmiesi un gribēju valdīt ne tikai pār savām smadzenēm, bet arī pār saviem muskuļiem?

Vai kāroju paklausīties klusumu, ko vasaru Rīgā var dzirdēt vienīgi agri rītos, kad ausmā pilsēta uzplaukst sārta un rasaina kā roze, bet ziemu – vēlu naktīs, sniegam kritot, kad tā ir pilna apslāpētas dzīvības kā tauriņš bālgani vizošā kūniņā īsi pirms izlidošanas?

Vai mežs bija savērnieks maniem gaviļu brīžiem, kad es varēju un spēju visu, vai uzticami mēms līdzinātājs manām melnajām šaubām par sevi?

Vai vēja šūpu un galotņu šalku apgarotajā vienatnē es centos rast sakarības starp savu sīko, īslaicīgo dzīvību un prātam neaptveramo mūžīgo Visumu?

Ikvienā «jā» un «nē» bija kāda daļa patiesības, bet ikviens «jā» un «nē» nebija visa patiesība.

Nepratu vadīt automašīnu un (kauns atzīties) pat ne ar divriteni braukt. Mācēju iet tikai kājām, un, lai gan manus astoņdesmit kilogramus tām bija krietni ko nest, ar šo «satiksmes līdzekli» pārvietojos ļoti sekmīgi un jutos visnotaļ apmierināta, jo akumulators nekad neizlādējās, sveces neizdega, riepa nepārsprāga, degvielas uzpildīšanai nevajadzēja meklēt benzintanku (un to ērti un lēti varēja ikreiz izdarīt pie kāda avota vai tuvākajās mājās pie akas).

Vairāk nekā desmittūkstoš kilometru nogāju galvenokārt pa mežu, kas pakavveida ielocē aptver manas mājas no trim pusēm. No ceturtās puses klāt kļaujas Daugava. Upe kļūst staigājama tikai pēc pirmās niknās spelgoņas, kas pārklāj ūdeņus ar zilu un sīkstu rudens ledū. Mežs, atskaitot lielos puteņus un šķīdoņus, ir staigājams vienmēr. Locīdamies un viļņodamies cauri siliem un damakšņiem, vēriem un dumbrājiem, ceļi izved uz Ošupils nomaļākajām mājām, uz Rūmnieku šoseju, uz meža meistarū un mežstrādnieku sētām, uz atsveķotāju būdām. Vadīdamies pēc motorzāģu tarkšķēšanas un traktora rēkoņas, tie aizlikumo un aiztaustās līdz cirmsmām, bet dažkārt nomaldās, iestieg dūmakainā lukstā, kur vīraku kvēpina naktsvijoles gleznos, gandrīz caurspīdīgos kātos, vai bez pēdām rēgaini pagaist baltā, koši lakotām dzērvenēm piekaisītā sūnā (jo katram ceļam ir savs raksturs tāpat kā cilvēkam).

Ļaudis, kurus sastapu, es nemeklēju tiši un apzināti neizvēlējos. Drīzāk var teikt, ka viņus izraudzījās Lielā Nejaušība, un man vajadzēja viņus ņemt par labu tādus, kādi viņi bija. Vairumam no viņiem bija epizodiska loma manā mūžā, tāpat kā man savukārt bija nenozīmīga vieta viņu dzīvē. Liktenim labpatika ar dažiem savest mani kopā vairākkārt. Un tikai pavisam nedaudzus es pēc tam uzmeklēju pati. Šie, domājams, tad arī ir tie retie gadījumi, kuriem piederas vārds «nolūks».

Klejojumos tiku noturēta gan par dažāda ranga mežniecības darbinieci, gan par «zaļo patruļu», gan okšķeri, kas meklē nekārtības (lai pēc tam nosūdzētu, kazi, pašam mežu ministram vai vismaz viņa pirmajam vietniekam).

Savu pārliecību es nenēsāju, kaklā pakārtu, un katram ļāvu domāt to, ko tas domāt vēlējas, necenzdamās izklaidēt maldus un ļaudama

spriest par manu rīcību pēc saviem priekšstatiem par pareizu un nepareizu dzīvošanu. Nepūlējos ieskaidrot, kurp īsti eju un kālab. Nelūkoju ievārdot, ka man vajag būt vienai un kāpēc. Nelauzos iegalvot, ka manu instrumentu nevar spēlēt kolektīvi. Necentos iestāstīt, ka man svarīgi ievilkāt nāsis svaigas cirsma sveķu, benzīna un dūmu kņudinošos smārdus, redzēt balti un smaržīgi ziedam partizāņu dvēselītes strautmalā aiz sagruvušajiem bunkuriem, šalcošā lietusgāzē, sēdot egles paspārnē, sajūst suņa silto, manam gurnam cieši klāt piespiesto sānu un sastapties ar meža zvēra brūno, nogaidošo skatienu. Praktiskām ausīm tas izklausītos pēc ģeķības, ko sludina slaists, kļūstot apkārt, kad citi audzē un pļauj labību. Bet, kamēr klīdu šķietamā bezdarbībā, labību pļāva manas smadzenes. Tiesa, ar to nevarēja piepildīt nevienu kuņģi. Taču katram no mums ir savs uzdevums, un manējais ir audzēt vārdu, nevis vārpu.

Klusa saviļņojuma brīži, kurus pārdzīvoju, mērojot daudzos kilometrus, piepildīja kādas šūnas manās kārēs, kas citādi būtu palikušas tukšas. Es savācu vienkop sevi, ko stress bija uzspridzinājis un saārdījis, un atguvu spēju būt saskaņā ar sevi – varbūt lielāko no dzīves mākslām.

Kad izgāju mēness naktī, tik spožā un mēmā, ka no sniega spīguļiem sūrstēja acis un klusums sūcās manī caur bungādiņām un ādas porām, es nomazgājos neizmērojamā, jau gandrīz fantastiskajā dailē kā kristālskaidrā ūdenī, es grimu zaigojošajā mierā kā saldā aizmirstībā – līdz mani pamodināja pūces saucieni.

Bez meža pārgājieniem es nebūtu nokļuvusi rēgaino tēlu pilnajā Gaviļu pirtiņā, uzdūrusies Lavīzei, pacēlusī sašauto merceni, atradusi Indriķa tēva tupeles, uzkāpusi tornī un redzējusi, kā cilvēks izzūd no zemes sejas. Varbūt es nebūtu sastapusi arī Elīzu Kroni, Kārli Vecbaštiku un Maldu?

Ja stundas, kuras pavadīju mežā, es būtu nosēdējusi bibliotēkā, manās zināšanās droši vien būtu mazāk robu un manās grāmatās, domājams, sirds tik nesaprātīgi nebūtu pārsvarā pār smadzenēm.

Ja nebūtu gājusi kājām, bet braukusi mašīnā, es būtu tikusi daudz tālāk un redzējusi daudz vairāk, nokļuvusi citur un satikusi citus cilvēkus. Un citādas tad būtu pēdējā desmitgadē uzrakstītās lappuses, un savā ziņā var teikt, ka šie desmit gadi būtu savādāki arī kā mana mūža daļa. Taču savādāku mūžu man ir grūti iztēloties, un sirds dziļumos nav arī pārliecības, ka es to vēlētos.

Ir labi, kā bijis, – un lai tā desmitkārt un simtkārt ir pieticība.

ISI PAR TO, KAS VĒL BIJA UN KAS NEBIJA RESTAURĒJAMS

Gadu gaitā daudz ko aizskaloja laiks – nomira cilvēki, nomira koki, nomira pat daudzas atmiņas (un tagad vienīgi jausmās un sapņos reizumis plaiksnās kā aizejošs pērkons). Un no reiz piedzīvotā būtu pagaisis vēl vairāk, ja pagātnes pēdas nebūtu saglabājuši vienpadsmit kabatas kalendāri dažādas krāsas vākos un seši dažāda izmēra bloknoti, kur regulāri ierakstīju ne vien trāpīgus izteicienus un jocīgus īpašvārdus (lai neizvējojas un neizkūp), bet nereti iekricelēju arī īsas piezīmes, lielākoties bez skaidra nodoma kaut kad lietā likt un kaut kādi izmantot. Taču vēlāk šīs skopās rindas ar pārsteidzošu, man pašai negaidītu spilgtumu atkal cēla augšup notikumus un izjūtas, kas šķita jau neatgriežami aizkritušas aiz apziņas odeses.

Meklējot vēl citus pagātnes lieciniekus, pārkravāju rakstāmgalda un skapja atvilktnes un pāršķirstīju vairākas vecu papīru ķīpas. Ieguvums diemžēl nebija liels. Papes vākos ar uzrakstu «ДЕЛО» kopā ar vairākiem izgriezumiem no rajona avīzītes atradu pāris desmitu krāsainu atklātņu, ko vairāku gadu laikā ļoti kārtīgi biju saņēmusi no Hertas Baltmanes uz visiem valsts svētkiem un personiskām goda dienām. Pārcilāju un no jauna nesteidzīgi pārļasiju šīs kartītes, kas bija līdzīgas kā māsas.

«Sirsnīgi sveicu Starptautiskajā sieviešu dienā. Novēlu teicamu veselību, laimi personiskajā dzīvē un lielus radošus panākumus. Lai Jūsu ceļš ir rozēm kaisīts!»

«Sirsnīgu sveicu Darbaļaužu starptautiskās solidaritātes dienā Pir-majā Maijā! Novēlu labu veselību, radošus sasniegumus un lielu personisko laimi. Lai Jūsu dzīvē ir daudz saules!»

«Sirsnīgi sveicu dzimumdienā! Novēlu stipru veselību, lielu radošu veiksmi un... (utt.)»

No pastkartes uz pastkarti mainījās tikai vārdu kārtība, apsveikšanas datums un daži salīdzinājumi no augu valsts un mācības par debesu ķermeņiem. Tekstu ļoti ērti varētu drukāt arī uz veidlapām ar norādi «vajadzīgo pasvitrot». Nekādu informāciju vai emocionālo lādiņu šajos apsveikumos neatradu pat pie vislabākās gribas, taču, dīvaini, varbūt tieši tālab manā priekšā «vecās dāmas tēls (kā varētu sacīt, ņemot salīdzinājumu no literatūras zinātnes) nostājās visā augumā». Es atkal skaidri redzēju šo «talantu pielūdzēju», kurai māksla bija spoža broša no slīpētiem akmentiņiem, kam vajadzēja atdarināt briljantus un rotāt tērpus no mazburzīga auduma.

Atvilktnes dibenā atradu Maldas «Dejojošo ēzelīti». To viņa ar kabatas nazi bija izgriezusi no priedes saknes, pēc skata vieglprātīgu un visai aizraujošu kustoni, taču neparko negribēja man atdot, jo pati uzskatīja (kā mēs sacītu) par «radošu neveiksmi» un nicinoši sauca par «suvenīru». Vajadzēja iztērēt diezgan daudz pūļu, lai Maldu pierunātu un dabūtu ēzeli savā īpašumā. Liktenis tam izgādījās pagalam nelaimīgs. Jau pašā sākumā tas īsti negribēja turēties stāvus un no mazākā satricinājuma krita uz sāniem. Reiz manā prombūtnē tas novēlās uz sāniem, un suns aiz izmisuma (jo bija atstāts viens uz veselām vienpadsmit stundām) tam nograuzā pakaļkāju. Kopš tā laika ēzeliš zaudēja savu labilo grāciju, vairs nedejoja un pat nestāvēja, tikai truli un neveikli sēdēja uz dibengala, tālab tika vispirms iedēvēts par «Piedzērušos ēzelīti» un visbeidzot novietots tur, kur tas tagad glabājas, proti, atvilktnē aiz veciem manuskriptiem.

Cītīgi pūlējos uziet arī Irēnas vēstules, bet velti. Un, kad biju izvaidijusies visur, kur vien vandīt un meklēt man pietika prāta, apķēros, ka acīmredzot meklēt vairs nav ko un ka baltā papīra smalkne, ko vienpavasār atklāju kopā ar peļu spirām un apgrauztajām grāmatām «Garšīgi un veselīgi ēdieni», «Mīlestība un laulība» un «Drāmas teorija», arī būs bijis tas, kam es veltīgi dzinu pēdas.

Starp citu, Irēna ir vienīgais cilvēks, kam, rakstot šo darbu, man nevajadzēja izdomāt segvārdu. Kopā ar manu vecāko meitu viņa kādreiz mācījās Liepājas Pedagoģiskajā institūtā. Protams, viņas vārds nebija Irēna, taču kursā viņa šādi tika iesaukta (kā man paskaidroja, «uz ārējās līdzības pamata ar grieķu kinoaktrisi Irēnu Papasi»). Arī viņai ir tumši mati un acis tāpat un skatiens spožs un ass kā uztrīts asmenis, kamēr vaibstus atkarībā no gaumes var vērtēt gan par skaistiem, gan neglītiem. Viss Irēnas sejā ir par lielu – mute un deguns, zods un acis, taču līnijām piemīt tāda noteiktība un tīrība kā sengrieķu skulptūrām. Klasiski skaistas ir arī viņas kājas.

Ar Irēnu bijām sapazinušās Rīgas stacijā pie Liepājas vilciena, bet pēc manas meitas nāves mūsu attiecības izputēja, kamēr negaidot atklājās, ka Irēna strādā par skolotāju Ošupilī. Tas bija pārāk tuvu, lai mēs abas nesatiktos. Un mēs arī sastapāmies. Vēl vairāk, pamazām atklājās, ka Irēna paslepen sacer prozu (kā jau iesācēja, rakstidama galvenokārt īsus stāstus), un es izvērtos par viņas konsultanti (darbojoties šajā novadā lielākoties neklātienē, proti, epistolārā formā, jo nepiederu pie personām ar sevišķi labi piekārtu mēli un drošāk jūtos ar pildspalvu vai zīmuli rokā).

Nesen, padzirdusi par manu nodomu, kā viņa teica – «aprakstīt Mežainē pavadītos desmit gadus», Irēna piedāvāja, vai es negribot ielūkoties viņai savulaik rakstītajās vēstulēs, jo varbūt tās varot man vēl noderēt. Es neatsacījos, un viņa atveda žūksni padzeltējušu, ar sapsraudi sastiprinātu papīra lapu. Pārlasot tās, no jauna sajutu nožēlu, ka Irēnas vēstules biju glabājusi tik bezrūpīgi un vieglprātīgi. Tagad mūsu sarakste (ja to vispār šādi vairs varēja saukt) bija kļuvusi vienusīga un izskatījās tikpat nesaskanīga, kā izskatītos, teiksim, cilvēce, ja tanī būtu tikai vīrietis vai tikai sieviete, kā izskatītos fizioloģija, ja tanī būtu tikai ieelpa vai tikai izelpa, kā izskatītos algebra, ja tanī būtu tikai plus vai minuss zīme. Taču neatkarīgi no manas nožēlas un manām vēlmēm sarakstes otra puse vairs nekādi nebija atjaunojama. Kas zina, cik peļu paaudzēm jau bija nokalpojušas migā savilktais papīra druskas ar Irēnas vārdiem un vai viņa pati tajos atpazītu sevi? Taču ar lielu gandarījumu es atklāju, ka domas, kuras vēstulēs Irēnai reiz biju teikusi, izrādījās noturīgas pret laika skrējieni un laika spiedienu. Tās joprojām bija un palika manas būtības daļa, kamēr savos kalendāros un savos bloknos nereti sevi vairs neatpazīnu un bieži vien ar izbrīnu iesaucos: «Manu dienī, vai tiešām tas ir noticis? Vai patiesi iespējams, ka toreiz es tā domāju?!» Bet ieraksti nepārsūdzami un bezkaislīgi (kā lietisks pierādījums) apliecināja, cik nepilnīga ir mana atmiņa (ar kuru līdz šim lepojos) un cik ļoti esmu pārvērtusies pati. Kādreizējās ciešanas jau bija ārpus manis – kā ēna. Kādreizējie atklājumi jau šķita vientiesīgi – kā bērna zīmējumi. Ar pārākuma apziņu un pat zobgalību es lasīju par saviem nomaldiem, bet pēc tam augu vakaru man smeldza sirds kā par kaut ko neglābjami zaudētu.

Es vēl biju un es vairs nebiju tā pati.

ISI PAR SAVIEM PRINCIPIEM

Pirmkārt, nevienu netraucēt;
otrkārt, nekam nekaitēt;
treškārt, nekad negriezties atpakaļ, ja nolemts iet uz priekšu.

Ja pirmie divi bija vērsti pret apkārtni – pret tiem, kurus es redzēju, un pret to, kam es gāju garām, tad trešais noteica manu attieksmi tikai pret sevi pašu.

Savos meža gājienos (vai tie bija tuvi vai tāli, viegli vai grūti) nekad nejutos kā «rakstniece, kas vāc materiālu». Allaž jutos kā dzīva būtne dzīvas pasaules vidū, gatava ar bijību un cieņu izturēties pret citu dzīvu būtņu un sugu īpatnībām, aicinājumu un tiesībām uz eksistenci. Centos neuzspiest nevienam savu gaumi un savu gribu, nevienu nespīst savos priekšstatos par labu un ļaunu.

Vai mana kāre pēc putna stilba bija cildenāka nekā lapsas kāre pēc tā paša?

Vai uzturā nelietoju apēšanai varmācīgi nonāvēta dzīvnieka gaļu, tāpat kā to darīja vilks? Vai man tālab vajadzēja būt vilka pusē, ja jau mēs abi rīkojāties tik līdzīgi? Vai, gluži otrādi, man vajadzēja būt stirnas pusē, jo viena bija upuris un otrs bija slepkava? Bet vai es biju peles pusē, kad to saplosīja pūce? Un kā pusē es biju, kad trīsulojošu, līdz savīļņojumam gleznu tauriņu asā lidojumā satvēra brīnumskaista svīre?

Es nezinu atbildes. Un neviens no manis tās arī neprasīja.

Es neiegāju dabā kā soģe. Es negribēju neko izmainīt pēc sava prāta. Es vēlējos būt tikai daļa no visa – pavasarī uzplaukt ar vizbuļiem un ziemu balti apsnigt.

Un tas piepildījās pārpārēm.

Bet, ja pirmie divi principi gandrīz nemainīgi sniedza man gaišu gandarījumu, tad trešais – ak vai! – nereti mani ieķībelēja.

Vairākkārt apmaldijos, bet vēl biežāk iekūlos trakos čūkslājos, kur izputēja visas stigas, kur veda tikai zvēru takas un kur samanīgs cilvēks no laba prāta nespēra kāju. Es sadzēlos nātrēs, es saplēsu drēbes, es lauzos cauri kritālām un pēros pāri dūkstīm sviedraina, elsuļojoša, izspūrusi, briežu mušu sakosta, es izsitos no spēkiem un savainoju sevi. Un, beidzot izkļuvusi skrajumā, sausumā, nozvērējos, ka tā vairs nedarišu.

Zvērēju desmito... septiņpadsmito... un trīsdesmit astoto reizi, taču, neko nemācīdamās no savām kļūdām, nākamreiz tik un tā dariju tāpat. Un trīsdesmit devītajā reizē es jautāju pati sev:

– Cilvēk mīlais, kādēļ tev tas vajadzīgs? Kā vārdā? Ko tu gribi pierādīt? Kam tu gribi iespītēt?

Un, klausīdamās savās izjūtās, atskārtu, ka nevienam negribu nedz pierādīt, nedz iespītēt. Gluži vienkārši bija neizmērojami garlaicīgi iet otrreiz pa to pašu ceļu un ļoti kārojās atrast citu. Bet, kad biju padevusies vilinājumam un kad aizmugurē bija palikuši pirmie lūžņi vai mūklāja simtsmetri, atgriešanās kļuva neiespējama. Kaut kāda dulla indeve neļāva man doties atpakaļ. Kaut kāda apmātība lika dzīties iekšā tur, kur varēju ne tikai apskrambāties, bet pat kaklu lauzt. Taču neviens biezoknis nav bez klajuma, nevieni kritumi bez gala, neviena dūkstis bez ciniša, kur kājai atmisties. Rāpties lejup ir grūtāk nekā augšup kāpt. Atpakaļceļš ir garāks nekā turpceļš. Un tādēļ (līdzko izbalējuši zilumi un sadzijuši pušumi) –

uz priekšu, uz priekšu, uz priekšu!

Bet es esmu tikai cilvēks, un nebrīdī man vajag kādu, uz ko varu paļauties. Kādu, kas sekotu. Kas nešaubītos, ka eju pareizā virzienā. Kas nesmiotos, kad iemūku staigņā. Kas gaidītu, kamēr laipoju pa apglumējušu kārti. Kas vilktu, kad vairs nejaudāju paiet.

Un šis «kāds» sekoja, nešaubījās, nesmejās, gaidīja un vilka. Tas bija suns.

ISI PAR SAVU CEĻABIEDRU

Izraksts no dienesta suņa pasēs

Šķirne.....Austrumeiropas aitu suns
Vārds.....Azazello Sandro
Dzimums.....tēviņš
Krāsa.....sedlots
Dzimšanas laiks.....1968. gada 15. aprīli
Cilts dok. Nr. 245.

Izraksts no Cilts dokumenta Nr. 245.

Tēvs.... Soujans Zorro – novērtējums izstādēs «ļoti labi».
Māte.... Linda Sangro – novērtējums izstādēs «ļoti labi».
Vectēvs.... Čombe – divkārtējs čempions izstādēs un dienesta
darbā.
Vectēvs.... Dingo – elite – Rīgas pilsētas čempions.
Vecvecvectēvs.... Dorn zu den Siedenfaulen – Zviedrijas čem-
pions.
Vecvecvectēvs.... Udo fom Meisterberg – šķirnes čempions.

Viņam bija aristokrātisks ciltskoks, taču viņš to nezināja. Viņš pie-
dzima medaļotiem vecākiem likumīgā un reģistrētā sakarā, bet viņam
tas bija vienalga. Viņš nejutās un neuzvedās ne par mata tiesu savā-
dāk, kā justos un uzvestos tad, ja viņa māte būtu pavārtes kuce, kas
viņu ieņēmusi vieglprātīgā un grēcīgā dēkā ar garāmskrejošu bezsugas
kranci. Par savu dižciltīgo izcelšanos viņš nedeļa ne pieci.

Šajā ziņā mūsu uzskati sakrīta. Arī es par to nedeļa ne pieci. Do-
kuments, kas apliecināja viņa šķirnes tīrību, man vienīgi garantēja to,
ka no šī nespodri pelēkā, netipiski zilcainā un netipiski lūtausainā

kluņģa (kurš atgādināja visu ko, tikai ne Austrumeiropas aitu suni) dienās izaugs tipisks īpatnis ar «vilkam» raksturīgajām fiziskajām un garīgajām īpašībām. Lepno ciltsgrāmatu nobāzu rakstāmgalda pašās dzīlēs. Kad ķeros pie šīm piezīmēm un man savajadzējās viņa ciltsrakstus, ilgi izmeklējos, vandīdamās pa veciem papīriem, kamēr ar mokām atradu tos pašā apakšējā atvilktnē, kas pastāvīgi sprūda, tāpēc bija grūti kustināma un tika reti kustināta.

Viens gan. Ļoti iespējams, ka tieši augstciltīgā ģenealoģija bija tā, kas savulaik noteica vārda izvēli. Kucēns tika iesaukts par Azazello. Šis vārds, kas izklausījās varen efektīgs un smalks, ekspluatācijā izrādījās nekam nederīgs. Pirmkārt, tas bija nelokāms, tālab jau iesākumā tika latviskots par Āžuzelliti. Otrkārt, tas bija pārāk garš, tāpēc drusku vēlāk tika strupināts par Azu. Sievišķīgā galotne «a» gadu gaitā radija ne vienu vien pārpratumu par viņa dzimumu un šaubas par viņa kārtu, tomēr nekavēja viņu izaugt par staltu suņtēviņu ar skaistām plūdlīniju formām un neapbrēķināmu holerīka temperamentu. Viņš varēja būt maigs kā jērs un galants kā džentlmenis, taču šīs īpašības nekādi netraucēja viņu sekundes desmitdaļā pārvērsties par dēmonisku rūkli un kosli (ko noliegt – par spīti abpusējās pieķeršanās dziļumam – būtu dzīves laķēšana).

Kad pirmoreiz vaigu vaigā sastapos ar Hertu Baltmani, tas uzrūca arī viņai. Kaut cik atguvusies no izbīļa, viņa sacīja, ka es esot nopirkusi patiešām labu sargu. Es atsacīju, ka neesmu pirkusi sargu un ka tāds nekad nav bijis mans nolūks. Viņa palocīja galvu un teica: nu jā, tagad jau suņus turēt esot modē, it īpaši inteliģences aprindās. Atteicu, ka turu suni nepavisam ne tādēļ, ka tas ir modē inteliģences aprindās. Viņa izbrīnījās un vaicāja, kālab tad vispār suns man vajadzīgs. Atbildēju, ka mežā par visu vairāk neciešu tarkšķēšanu, taču reizumis man tomēr rodas nepieciešamība ar kādu apmainīties domām, un tad mēs atsežamies un, noēzdamī par abiem maizes riecieni vai ābolu, šo to parunājam. Nu, nu, un par ko tad, ja atļauts jautāt, mēs runājot, viņa vēlējas zināt tonī, kas izteica ne īsti izbrīnu, ne īsti izbailes. Visbiežāk par «suņa dzīves» mīnusiem un plusiem, es vaļsirdīgi pastāstīju. Skatiens, kuru viņa man uzmeta, pauda šaubas par manu veselo saprātu, un es steigšus piebildu, ka tas, kā pats par sevi saprotams, nebūt nav galvenais iemesls, kālab man vajadzīgs suns, – gluži vienkārši viņš ir tikpat kā mans jaunākais brālis, un es viņu ļoti mīlu. Tad viņa iesaucās, ka tā esot svētuma zaimošana – lietot tādus vārdus kā «jaunākais brālis» un «mīlu», runājot par suni. Tā drīkstot teikt vienīgi par cilvēku.

Varbūt viņai bija sava taisnība, nenoliedzu, taču manas jūtas pret Azu varēja apzīmēt tikai šādi, vienalga, vai nu to drīkst, vai ne. Un ar

pilnu pārlicību varu sacīt, ka viņš man atlīdzināja ar tik nemainīgām un stiprām jūtām, uz kādām spējīga vien suņa sirds.

Es ievēdu viņu savā cilvēka pasaulē, iemācot vairākus desmitus iemaņu un vārdu, kas nepieciešami saskarē ar Homo sapiens pārstāvjiem. Aza izrādījās apdāvināts audzēknis un ātri apguva visu, vienīgi idiomātiskus teicienus saprata burtiski un laizījās, kad es, piemēram, sacīju:

«Ielūzīsi ledū – tad tev būs kā p o s t i,» –

vai:

«Kas tad nu par d e s ā m?» –

vai:

«Nes, nes pagalīti, tāds darbs jau k a u l u s nelauž.»

Viņš ievēda mani savā suņa pasaulē, kur pastāvēja atšķirīgas individu savstarpējo attiecību likumības un no visiem informācijas iegūšanas veidiem un līdzekļiem visbrīnumainākais bija maņas fenomens – oža. Par spīti mērķtiecīgiem un sistemātiskiem pūliņiem, es jaudāju šeit apgūt tikai pašu ābeci. Iemācījos pa vējam uztvert un atšķirt meža zvēru smakas, pēc tam iemanījos saost arī sveša cilvēka tuvumu. Bet tas arī bija viss. Pat pēc ilgākiem treniņiem nekādi nespēju ielauzīties tiktāl, lai ar osmi noteiktu pēdu un pieskārienu autorus. Tas piederēja pie kategorijas, kas bija jau ārpus manu cilvēcisko iespēju loka.

Mēs palikām zinošāki katrs savā jomā un savstarpēji papildinājām viens otru, par abiem kopā veidodami itin kā jaunu dzīvu būtņi, kas bija pilnīgāka nekā tikai cilvēks vai tikai suns.

Mana – Homo sapiens – un viņa – Canis – ciltsvēsture, kopā savijusies, izzūd sirmas pagājības miglā. Pat zooloģijas speciālisti neņemtas precīzi noteikt gadu tūkstoši, kad cilvēks domesticējis to, ko, ņemot vienkop vairākus desmitus atšķirīgu šķirņu (no draudīga smagatlēta teļa lielumā līdz krūšu kabatā ērti iebāžamam četrkājainam suvenīram), šodien saucam vienā vārdā – par suni.

Bet kurš no abiem dzimumiem suni padarījis par to uzticamo būtņi, kurai līdzīgas nav visā dzīvajā pasaulē? Virietis? Vai sieviete?

Visi, kam vien vaicāju (vispirms izbrīnījušies par jautājuma nostādni, tad, paineresējušies, kam man tas vajadzīgs, un visupēc prātā atsvaidzinājuši jau pagaisušās zināšanas par akmens laikmetu), bez izņēmuma atbildēja, ka suni, pats par sevi saprotams, pieradinājis virietis, lai iegūtu kvalificētu palīgu medībās.

Paziņa Z., kas savā laikā tika studējis vēsturi un tālab bija uzskatāms par lietpratēju, mani apbēra ar faktiem, kuri apliecināja, ka

jau sirmā senatnē suns piedalījies kaujās. Piemēram, ķelti suņus esot apmācījuši kara mākslā, sadalījuši pa pulkiem, apgādājuši ar tērauda bruņām un dzelkšņainām kakla siksnām un laiduši virsū ienaidniekiem, sacelot viņu vidū neparakstāmu paniku. Sengrieķu pilsētas Korintas drupās atrasts pat bareljefs ar šādas cīņas ainu. Kā rakstot Hērodots, arī Kirs gatavojis kaujām suņus, kurus vajadzējis uzturēt četrām Babilonijas pilsētām. Grieķi suņus turējuši visos cietokšņos. Korintas citadeli no jūras puses apsargājis priekšpostenis, kurā ietilpuši suņi, skaitā piecdesmit. Kādu nakti, kad cietoksnī visi gulējuši un neviens negaidījis uzbrukumu, ienaidnieks klusitiņām izcēlies krastā, taču suņi tam aizšķērsojuši ceļu. Sākusies cīņa uz dzīvību un nāvi. Pārspēka priekšā visi gājuši bojā, atskaitot vienu, kurš saucies Soters un savu vārdu ierakstījis vēsturē. Asinīm noplūzdams, tas no kaujas lauka aizskrējis uz citadeli un sacēlis tur trauksmi, pamodinot guļošos karēivjus. Uzbrukums atvairīts. Senāts nolēmis aplikt Soteram sudraba kakla siksnu ar uzrakstu: «Korintas aizstāvis un glābējs Soters». Kritušajiem suņiem uzcelts pieminēklis. Tātad, Z. nobeidza, tikai zināšanu trūkums varot vedināt uz maldīgajām domām, ka suni domesticējusi sieviete. Man trūka pierādījumu pretēja viedokļa pamatojumam, un es gluži vai sakaunējos. Tad vēl nebiju lasījusi austriešu etologu Konrādu Lorencu, kurš neapšaubāmi ir vēl lielāks speciālists nekā Z. un kura grāmatā atradu pavisam citādus uzskatus.

«Varbūt suņi jau bija piejaucēti, kad cilvēki sāka celt savas pāļu būves, vai arī tas notika vienlaicīgi. Visai iespējams, ka ap to laiku kāda sieviete vai maza meitenīte, spēlēdamās «ar lelēm», uzaudzināja bāru kucētiņu. Varbūt mazulis bija vienīgais, kas palicis no metiena, kuru aprijis zobenzobu tīģeris. Sikais radījums, jādodomā, brēca, bet neviens nelikās ne zinis, jo cilvēki tais laikos bija nejūtīgi.

Bet, kamēr vīri medīja un sievas zvejoja, kāda pāļu būves iemītnieka mazā meitiņa – kā to varam viegli iztēloties – devās smilkstienu virzienā un beidzot kaut kur iedobē atrada mazītiņu kucētiņu, kas bezbailīgi klunkurēja viņai pretī un sāka laizīt un zīst viņas izstieptās rociņas. Mīkstais, apaļīgais, spalvainais kumšķītis noteikti izraisīja šajā mazajā agrā akmens laikmeta bērņā tieksmi ņemt viņu rokās un nebeidzami staipīt apkārt, gluži kā to dara mūsdienu mazās meitas, jo mātes instinkts, kurā sakņojas šāda izturēšanās, ir mūžsens.»

(No grāmatas «Cilvēks atklāj suni».)

Kad uzgāju šo citātu, man no sirds novēlās tikpat kā akmens, jo tagad man bija neapstrīdama autoritāte, uz kuru atsaukties, kad pazīņas uzjautrinājās par manu pārlicību, jo tikai viņa varēja suņa dvēselē izkopt tās iezīmes, kuras vērtē augstāk nekā vīrietis, tāpēc ka
suns,

pirmkārt, mīl nekritiski;
otrkārt, mīl ar augošu pieķeršanos;
treškārt, mīl līdz nāvei.

Un kura normāla sieviete gan negrib dzīvot šādas mīlestības gaismā?

Tādēļ man ir vajadzīgs suns. Tālab tas bija vajadzīgs arī manai tālajai priekštecei, kura uzturēja uguns dzīvību, un tāpēc tas būs vajadzīgs arī manai tālajai mazmazmeitai entajā pakāpē, kura uzturēs cilvēku cilts dzīvību. Bet varbūt viņai būs nevis dzīvs, bet labi ieprogrammēts robotsuns ar akumulatora sirdi un elektronisku rejamo, darbināmu pēc vajadzības ar plastmasas pogas piespiedienu?

Ko gan es zinu par nākotni? Tikai to, ka sievišķība ir mūžīga.

ISI PAR TO, KĀ TAS VISS IESĀKĀS

Par mūsu pirmo lielāko pārgājienu vēsti ieraksts 1968. gada piezīmju kalendārā:

«18. jūnijs.

Ar Dižo Peļkotāju bijām mežā. Aizklidām tik tālu, ka viņš vairs nejaudāja paiet.»

Aiz muguras bija jau apmēram deviņi kilometri, līdz mājām atlika vismaz pieci, un viņš patiešām vairs nespēja paiet. Vilkos aizvien lēnāk, bet viņš tik un tā kūņojās nopakaļ divu līdz piecu metru atstatumā, citīgi pūlēdamies neatpalikt un tomēr atpalikdams. Brīdi pa brīdim viņš neveikli atkrita uz resnā dibena, lai atvilktu elpu, un pēc tam, klusitēm rukšķot un smilkstot, atkal lūkoja mani panākt. Kad apstājās, viņš pielumpučoja klāt un ceļa vidū apvēlās augšpēdus, pūtinādams ķepas un apelēdams pie manas žēlsirdības. Šī pastaiga acīm redzami gāja pāri viņa spēkiem, taču es nevarēju izdomāt, ko lai tagad iesāku.

Valdīja tas klusais laiks, kad murķeļi ir jau beigušies, bet gailenes vēl nav izdīgušas, un tuvumā nebija ne cilvēku, ne mašīnu. Abpus mazām eglītēm vietvietām noauguša ceļa blīvi klājās ziedoši mellenāji. Egļienes krēslaino nopietnību kļiedēja bērzu vieglprātīgais zaļums. No ielejas, kur cauri kārkliem saulē atmirdzēja vēl pavasarīgi pārplūdušas sliķšņas gaišā acs, augšup kāpa vēsa, mikla strāva. Mikstas dienvidu plūsmas reižu reizumis atnesa slinkas suņa rejas un neskaidru traktora rūkoņu. Tur, no kurienes atplūda šie tālie, koku šalkoņas apslāpētie trokšņi, laikam bija jau meža pretējā mala.

Es pastāvēju ieklausīdamās. Rejas aplkusa, bet traktors nespodri pukšķināja vēl aizvien. Gaiss skanēja pilns putnu vīterošanas un čivināšanas. Iekūkojās arī dzeguze. Te bija laba akustika, un viņas balss

pāri citām balsīm zvanīja skaļi un dzidri. Ar savām skaņām, krāsām, smaržām un vēsmām apkārt bija sakļāvijs mežs, kas varēja sniegt mierinājumu, bet ne ar ko nespēja mums līdzēt. Viens otram palīdzēt varējām tikai mēs paši.

Paņēmu kucēnu uz rokām un sāku nest, ieelpodama viņa kažociņa smaržu un tuvu pie savējās samanīdama viņa sirds biežos, straujos pukstienus. Rokās viņš šķita kā pasmags, pavirši satīts sainis, kas ar grūtībām bija kopā saturams un teju, teju grasījās izjukt. Likās, arī viņš nejutās diez cik ērti, jo bez mitas kustējās un knosījās, ar dvašu maigi kņudinādams man pazodi un ar nagiem sāpīgi skrāpēdams vēderu. Stiepu viņu kādu kilometru, kamēr galīgi aizkusu. Kad es viņu atkal noliku zemē, abi bijām atvieglināti. Viņš jautri apmeta man apkārt loku un pēc tam kādu gabaliņu cītīgi turējās iebļakus, tomēr drīz vien no jauna neglābjami atpalika un atkal stibija nopakaļ, reizumis apveldamies uz muguras un tirinādams kājas kā augšpēdus apgāzta, liela vabole.

Tad es apsēdos ceļa malā zem bērza, atspiedu muguru pret stumbra rēpuļaino mizu un sameklēju krietni saziēdušas, kabatā jau apvārtītas rupjmaizes ņuku. Viņš notupās man līdzās un, pašķiebis galvu, ar bālgani zilajām, vēl tuvredzīgajām kucēna acīm lūkojās sejā. No brūnās, nobriedušās šķēles lauzu nelielus kumosiņus, katru pārdalīju uz pusēm, ēdu pati un devu viņam. Viņa sāns spiedās manējam aizvien tuvāk, acis kļuva maigas un vaļgas, un es atskārtu, ka tā nebija vienkārši maltīte brīvā dabā. Viņam tas bija rituāls. Viņa pasaulē ar otru savā maizes kumosā dalās tikai viena būtne. Tā ir māte. Un uz visu viņa suņa mūžu es viņam kļuvu «mamma». Viņš pazina mani tikai pēc šī vārda. Nekad es nebiju «saimniece». Jau būdama mamma ar trim bērniem, es labprāt kļuvu «mamma» arī suņa bērnam.

Tā sēdot, piepeši man likās, ka tālumā spēlē Bahu. Bet tas bija vilciens. Vējš bija mainījies, iegriezies ziemeli, aiz Daugavas gāja vilciens, un lapu un skuju slāpētā riteņu dūna cauri atstatumam atvēlās šurp ar mīkstu, samtainu skaņu, kas atgādināja mūziku.

Atkal iekūkojās dzeguze. Šoreiz tas bija ļoti tuvu un kaut kur tieši virs mums. Es atgāzu galvu un acīm slidēju augšup pa atlupušiem, zīdainiem, gaisa strāvā trisošiem lēveriem, vēja aplauzītiem, sausiem zariem un dzeņu izkaltiņiem melniem caurumiem. Šķita, ka bērzs ir nokaltis. Tomēr ļoti lielā augstumā vēl plīvoja caurspīdīgs lapu mākonītis un uz gaišzaļā fona ritmiski kustējās pelēks putna siluets. Jau bērībā biju dzirdējusi, ka jānostājoties zem koka, kurā kūko dzeguze, un tad piepildoties trīs vēlēšanās. Daudzkārt tiku to izmēģi-

nājusies, taču vienmēr veltīgi. Dzeguze allaž aizlaidās. Nu tas beidzot bija kļuvis par īstenību. Sēdēju zem bērza, kurā kūkoja dzeguze. Bet es nespēju izšķirties, ko vēlēties sev. Kas bija tas, ko man kārotos par visu vairāk? Un kura būtu tā vēlēšanās, kas galu galā neatnestu vilšanos?

Nevarēju izdomāt.

Dzeguze apklusā, pacēlās spārnos un aizlidoja. Un bērza zaļais plīveklītis tukši viļņojās pret debesu zilgmi. Līdz stumbra pakāpei atplūda viegli lapu čuksti.

Vai tagad man vajadzētu nožēlot garāmpalaisto izdevību?

Suns tupēja cieši līdzās. Apliku viņam apkārt roku, un mēs sēdējām starp meža šalkām un putnu dziesmām, divi visā plašajā pasaulē, viens par otru zinādami pašu būtiskāko. Es zināju, ka viņš nekad nepametīs mani. Un viņš zināja, ka es nekad neatstāšu viņu. Kamēr es biju dzīva, viņš varēja rēķināties ar manu aizstāvību. Un par manu dzīvību viņš bija gatavs atdot savējo. Augstākas draudzības es nezinu.

– Iesim nu, mīļais, – es viņam sacīju, kad bijām atpūtušies. – Mums priekšā tāls ceļš, – es viņam teicu (toreiz vēl vāji iztēlodamās, cik tāls īstenībā šis ceļš būs, jo tas bija desmit gadu un vairāk nekā desmit-tūkstoš kilometru garumā).

1892

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

VARMĀCĪBA

VĒSTĪJUMS AR SEPTIŅĀM ATKĀPĒM

VARMĀCĪBA

VESTULES AR SVĒTĀM PĀRĀKŠĒM

Nāve nav pats briesmīgākais, kas var piemeklēt cilvēku.

No sarunas ar Elīzu

1

Viņa piederēja pie tiem retajiem, kas prot klausīties, jo vairums jau grib tikai runāt. Klausoties viņa atgādināja māju ar apgaismotiem logiem. Viņa bija no tiem nedaudzajiem, ar kuriem kopā var arī klu-sēt, jo vairumu klusēšana nomāc. Nepateiktus vārdus viņai aizstāja klātbūtne. Viņa bija vienīgā, kam es lasiju priekšā uzrakstīto, jo citi ātri vien sāka žāvāties no šīm klausām. Viņas starojošais skatiens ap-ņēma mani kā gaismas loks, modināja mani ticību katram vārdam, ko uzrakstīja mana roka un izrunāja mana mute, kamēr citi saindēja mani ar skepsi, kad man vēl vajadzēja aizrautību, kamēr citi aplipināja mani ar šaubām, kad man vēl vajadzēja pašāvēību, kamēr citi mani atskurbināja, kad man vēl vajadzēja reibt. Viņai nebija dotību ne uz vienu no daiļajām mākslām, bet viņai piemita ģeniāls talants būt māksliniekam vajadzīgai.

Mūs nesaistīja nekādu tradīciju važas. Mēs nebijām nedz radinieces, nedz kolēģes, mēs nebijām pat kaimiņienes, tālab varējām justies brīvas no savstarpējiem pienākumiem uzturēt un kopt attiecības. Kaut gan vairākkārt aicināju, viņa tā arī ne reizes nespēra kāju manā mājā (tā ka pat mani piederīgie nezināja par viņas esamību). Sastapāmies vai nu nejauši autobusā, vai arī tad, kad man labpatika aizstai-gāt līdz Meža-Eriņiem. Ziemā tas atgadījās paretam, vasarā mazliet biežāk, reizes četras, piecas, nu, var būt, ka arī drusku vairāk. Dažkārt es tur paliku pa nakti. Acīgie kaimiņi manas gaitas ievēroja un kādu laiku mēloja, ka viņpus meža man esot miļākais. Bet tas nebija miļā-kais, tā bija Elīza, Elīza Krone, kuras šķūni kopā ar suni pārgulēju.

Tagad, kad viss pieder jau pagātnei, es vaicāju sev, kas gan mūs vilka vienu pie otras, un nevaru īsti atbildēt. Draudzības vārds te itin kā nepiederētos. Mūs šķīra vairāk nekā divi gadu desmiti. Sastapāmies tikai retumis. Arī literārās izpētes objektu es viņā nekad neredzēju un,

apmierinādamās ar to, ko viņa reižu reizumis man skopi pastāstīja, tišām neko nepulējos uzzināt par viņas dzīvi, par kuru droši vien varētu uzrakstīt romānu (kā par jebkuru cilvēka mūžu) un kuras datus varēja ērti satilpināt kadru anketas stereotipiskajās ailēs.

Kad es tagad jautāju sev, vai viņas biogrāfija bija tipiska vai nē, nespēju atbildēt viennozīmīgi. Gan jā, gan nē. Daudzējādā ziņā tā bija līdzīga viņas paaudzes sieviešu likteņiem, bet tikpat lielā mērā arī atšķirīga. Un varbūt pat nav isti pareizi tā vaicāt: ir tipisks vai nav tipisks? Vai tipiski palikt atraitnei nedaudzus mēnešus pēc kāzām? Vai tipiski laist pasaulē bērnu, kurš nekad nedabūja redzēt tēvu? Gan nē, gan jā. Starp citu, stāstot par vīru un savu islaicīgo laulību, Eliza nelietoja formulējumus, pie kuriem biju pieradusi, piemēram, viņa nesacīja «kad atjaunojās padomju vara» vai arī «viņš atkāpās kopā ar Sarkano Armiju». Un, visus strikti sadalījusi latviešos, krievos un vāciešos, viņa teica, ka «Andrejs bēga kopā ar krieviem» un ka «latvieši viņu nošāva». Kad aizrādīju, ka runa ir par buržuāziskajiem nacionālistiem, viņa pārjautāja: «Bet vai tad tie nebija latvieši?»

– Tev trūkst šķiriskas pieejas, – es teicu.

– Kā man trūkst? – viņa pārprasīja.

– Šķiriskas pieejas, – es atkārtāju.

Eliza paklusēja. Mani vārdi acīm redzot nesasniedza mērķi, jo pēc maza brīža viņa piebilda bez tieša sakara:

– Bet to vietu, kur Andrejs aprakts, pēc kara nesazīmēja. Kurus atrada, tos izraka un pārveda uz brāļu kapiem.

Vai viņa izprata sava vīra ideālus? Nemāku teikt. Un vai es savukārt pilnīgi izpratu viņu? (Bet vai vispār iespējams brīdis, kad var tā teikt par otru būtni?) Kā skulptūru es viņu lipināju no tiešamības un iztēles, veidojot cilvēku, kāda man trūka, un iesprēgājumus šajā tēlā uzskatīju drīzāk par savu roku darbu un savu nepilnību nekā par plaisām viņas būtībā, no kuras aizgūtnēm pāri visiem plūda labsirdības starojums.

«Visi ir cilvēki, visiem gribas ēst,» viņa sacīja.

Tagad (pēc visa, ko par viņu zinu) man šķiet, ka šis teiciens varbūt visprecīzāk raksturo Elizas attieksmi pret pasauli. Pirmoreiz šos vārdus no viņas dzirdēju, kad viņa stāstīja par palīdzību partizāniem (lai gan apzīmējums «palīdzība» ir mans, viņa to nelietoja un droši vien būtu pat noraidījusi), sacīdama, ka dažas reizes izcepusi maizi no mežsarga Zemberga dotajiem miltiem, jo Meža-Eriņos bijusi laba krāsns. Kam maizīte domāta, Zembergs neesot teicis, viņa arī neizvaicājusi, kaut arī nojautusi (un nopūtusies viņa tad arī piebilda: «Visi

ir cilvēki, visiem gribas ēst.»). Un pēc tam? Pēc tam Zembergs paņemts ciet un ar ģimeni aizvests. Un viņus abus ar tēvu (kā Eliza apzīmēja) pārņēmusi «tāda baile, tāda baile, ka ne izsacīt». Naktīm negulējuši, gaidīdami, ka arī viņus vedīšot prom. Pat divas pauniņas aizlaikus salikuši, lai «apmulsā neaizskrietu bez maizes un pavalga». Un tieši tad kā sniegs uz galvas uzkritis vēl Augusts, brālis. Saņēmis pavēsti uz leģionu un atskrējis no Rīgas. Paslēpšoties kaut kur pie viņiem. Ar mokām atrunājuši. Tikai tā vēl trūcis kā dezertiera piedevām! Jau Andreja dēļ saukāti par sarkanajiem. Ja kratišana, tad beigas visiem! Nepažēlos pat bērnu.

Un, lai arī ar Elizas muti runāja okupācijas gadu drausmīgā īstenība, man nezin kāpēc šķita, ka šādi vārdi kaut kādi zaimoja viņas vīra piemiņu. Bet vai man bija tiesības viņai to pārnest? Par visu vairāk viņa aizvien gribēja pasargāt savu bērnu...

Turpmāk no šādiem tematiem centos izvairīties, ņemdama Elizu par labu, kāda viņa bija, tāpat kā viņa ņēma par labu mani, kāda biju es. Un varbūt tieši to es alku, jo pārāk daudzi gribējuši mani pārtaisīt?

Viņas izturēšanos būtiski neietekmēja mans literāta amats. Pretēji tiem ļaudīm, kas, padzirduši, ka piederu pie rakstītājiem, kļuva vai nu lišķīgi, vai noslēgti, cerēja, ka zināšu izejas no visām ķezām un būšu visu pasākumu nagla, vai arī aiz muguras pēla, ka neatbilstu priekšstatiem par dzīvu rakstnieku, Eliza nedz pieglaimojās man, nedz baidījās no manis, nedz centās uzzināt kādus kutelīgus sikumus par Rakstnieku savienības dzīvi. Mans darbs viņai bija noslēpums, kuru viņa necentās izdibināt, bet kuru vēlējās vienīgi sajust, kā būtu tiekusies sajust smaržu, nemaz nekārojot izzināt zieda uzbūvi. Ar literatūras tehniku es viņu tikai mulsināju, piemēram, kad centos populāri iestāstīt, kā veidojas tā saucamais sintētiskais tēls, – ka no viena cilvēka es ņemu raksturu un no otra – valodu, no trešā – kreiso priekšzobu un no ceturtā – bikšu ielāpu, un, kad sajaucu visu to kopā, tad iznāk kaut kas pavisam jauns, kas vairs nav nedz pirmais, nedz otrais, ne trešais, nedz ceturtais, un tad arī ir sintētiskais tēls, es viņai teicu.

Eliza paskatījās mani pa pusei ar izbailēm, pa pusei ar sajūsmu un sacīja:

– Bet tad jau tu esi tikpat kā dievs!

Varbūt tieši to man vajadzēja? Pa pusei izbaudīt savu varēšanu. Atraut degunu no papīra un pēcpusi no ikdienības. Izlobīties no termiņiem, līdz kuriem jāsaisteidz manuskripts, no standartiem, pēc kuriem tas jāpārraksta, no plāniem, no kuriem tas draud izkrist, – un sajūst sevi par dievu!

Bet varbūt viņa bija mans katalizators? Varbūt uguns, pie kuras es sildījos? Varbūt salmiņš, pie kura tvēros brīžos, kad slīgu atsvešinātībā no visiem un visa, kas dzīvē ir mana daļa?

Cilvēcisko attieksmju avoti un dzeņuļi ir tik noslēpumaini. Stingri ņemot, mums taču trūka pat kopīgu interešu, jo tur, kur viņa jutās stipra, es biju vāja. Viņa zināja buramvārdus (kaut arī nevarēja atburt pati sevi) un pazina ārstnieciskos augus (lai gan nejaudāja izdziedināt pati sevi). Savā bezkaislīgajā balsī viņa mani šausmināja ar vecām receptēm, kuru sastāvā ietilpa suņa tauki un govs urīns. Un no senajiem ticējumiem, ko viņa zināja, man brīžam mati cēlās stāvus. Piemēram, lēnām līdz nāvei nomocīta zebiekste dziedinot pumpas, notecinātas asinis, ja tās iedzerot vēl siltas, – kritamo kaiti, dzīvai zebiekstei izrauta un tūliņ apēsta sirds dodot nākotnes pareģošanas spējas. Eliza nebija apēdusi zebiekstes sirdi. Savu nākotni pareģot viņa nespēja. Toties gaidāmo laiku viņa paredzēja ar tādu precizitāti, ka nevarēju vien nobrīnīties, kamēr gluži tāpat viņa nevarēja vien nobrīnīties par to, ka rakstnieks par savu darbu saņem naudu. Honorārs sazin kāpēc viņai šķita kaut kas nepieļaujams un pat neķitrs – kā atlīdzība prostūtūtai par milestību, ko pārdot ir kauns un ir grēks.

– Bet no kā tad lai es dzīvoju? – smiedamās jautāju viņai.

– Tev tak ir vīrs, – viņa nesatricināmi teica.

Jā, vienu varu atzīt ar pilnu skaidrību – pie Elīzas mani vilka viņas latviešu valoda. Viņas mutē tā skanēja kā vālodzes balss uz skaidru laiku. Viņas vārdi bija drīzāk tēli nekā jēdzieni. Ja līdz tam es zināju vienīgi «lietu», kas vai nu «smidzināja», vai «gāza spaiņiem», bet visbiežāk vienkārši un bezpersoniski «lija», tad Elīzai bija gan «smigucis», «liņa» un «rasa», gan «plītenis», «stāvģāzenis» un «aumalis», un debesis viņai gan «žāvaini sisināja», «čurināja» un «nedēļām ilgi kašāja», un bites viņai ne tikai «koda» un «dzēla», bet arī «rēja».

Biju pieradusi pie valodas kā pie sazināšanās līdzekļa. Elīzas valoda modināja fantāziju. Tieši viņa (kaut arī viņai nebija zinātniskā grāda un pat ne augstskolas diploma) pateica pašu vērtīgāko atziņu, kādu jebkad esmu dzirdējusi no lingvīsta, ar lielu skaidrību izsakot to, ko es noskārtu tikai intuitīvi:

– Valodai nav jābūt skaistai. Valodai jābūt kuplai.

Taču viņa mani ne tikai bagātināja. Viņa mani arī sagrāva. Viņas liktenī, pavērsdama man pretī savu baigo visudrīkstēšanas viepli, cieta sakāvi mana naivā teorija par neierobežotu brīvību kā cilvēka laimes priekšnosacījumu. Viņas liktenī piedzīvoja sakāvi mana saldā pārliecība, ka ģimenes locekļu ēnas ir baltākas nekā paziņu ēnas. Viņas

liktenī gāja bojā mana ticība, ka mīlestības neprāts ir cildenāks nekā mīlestības gudrība. Mana pēc labestības iztvikusī dvēsele, kas bija noskaņota to pieņemt jebkurā formā un pakāpē, sadūrās ar žēlsirdīgas visupiedošanas izraisīto postu, jo labestība var ne tikai augšup celt, tā var arī nogalināt.

Taču kam Elizai biju vajadzīga es? Kas viņai biju es? Arī katalizators? Arī salmiņš, pie kura pietverties, grimstot žņaudzošā iekšējā vientulībā? Vai ligana laipiņa starp dzīvi un dzīves estētisko atspulgu, kuru dēvē par mākslu un pēc kuras viņa tiecās, pati varbūt to īsti neapzinādamās?

Ar kauna sajūtu atskāršu, ka esmu pie viņas gājusi lielākoties tad, kad man bija vientuļi. Bet kad vientuļi bija viņai?

Mēs esam nežēligi pret tiem, kas mūs mīl.

Tie, kas izlasis līdz galam vēstījumu par Elīzu, ļoti iespējams, pārmetīs man ētisku noslīdējumu, jo būšu bijusi pret viņu nepieļaujami iecietīga un piedodoša. Droši vien viņiem būs taisnība. Ļoti iespējams, ka pret Elīzu Kroni man pietrūcis objektivitātes, jo arī es viņu mīlēju, kaut arī pa īstam atskārtu to (kā nereti notiek) tikai tad, kad apzīmējums «attiecības» jau bija nevietā.

Kur šajā pasaulē ir tas cilvēks, kam es varētu sacīt:

«Pažēlo mani, man ir smagi, pasaki kādu labu vārdu, vārdi taču ir tik lēti...»?

Tāds cilvēks man bija Elīza. Un tālab es mulstu pretrunās, kad, stingri ņemot, kā sabiedrības loceklei man vajag viņu nosodīt. Viņa to saprata labāk par mani. Vai gan citādi slēpjamo būtu man izstāstījusi tikai tad, kad visu jau ļoti drīz vajadzēja aizslaucīt nāvei?

Lai viņas liktenis ir atgādinājums, ka pasaulē jebkura viela var būt inde, ka ar mīlestību var ne tikai izkurināt krāsni (piespiesties klāt un nenosalt), bet ka ar mīlestību var nodedzināt visu māju par melnām krāsmatām.

Iekams uzrakstīju šīs rindas, vakar vakarā atkal aizstaigāju uz... Gandrīz pateicu – Meža-Eriņiem. Tikai Meža-Eriņu vairs nav. Ēkas noplēstas, dārzs nolists, aka aizbērta, leja meliorēta – visam pāri brūni viļņojas arumi. Vienģi pēc uzkalnītes vēl sazīmēju vietu, kur Meža-Eriņi bija bijuši.

Manu dzirdi aizsniedza augstos toņos zumzoša, vienmuļa, gluži kā no Visuma nākoša skaņa. Es to pazinu. Kalna-Eriņos, fermā, slauca govīs. Debesis jumās augstas un rožainas. Gāja uz salu. Meža ieloce

slīga pakrēslā, un vienīgi egļu siena stingi un atsvešināti staroja jau aizgrimušajā, jau neredzamajā saulē. Ap bronzētajiem stumbriem vakara ēnas lodāja kā melnas čūskas, aprīdamas atsarkas, apdzēsdamas ugunis. Šī ainava reizē bija un nebija tā pati, kādu es pirmoreiz ieraudzīju pirms deviņiem gadiem. Tajā viedās atgādinājums, ka viss ir mainīgs. Vienlaikus tā izstrāvoja dziļu samierināšanos ar notikušo. Un tieši tad, kad acu priekšā atvērās rimtā ainava, mana apziņa – tik negaidīti un tik miklaini, ka pirmajā brīdī neizpratu pati sevi, – izšķīla vārdu, kurā es vēlāk nosaucu grāmatu par Elīzu:

«Varmācība».

Vai man žēl, ka Meža-Eriņu vairs nav?

Ieklausos savās izjūtās: nē, laikam nav, nav žēl. Kāpēc lai es žēlotu četras trunošas guļbaļķu sienas un satumsušu skaidu jumtu ar krēs-laino paspārni, kur pakāries cilvēks? Ne jau tāpēc es kādreiz staigāju šurp. Elīza man bija Meža-Eriņu sirds. Kad sirds stājas, pāri paliek liķis. Un liķis ir jāaprok.

Tagad liķis ir aprakts. Nebūtībā nogrimusi romantiskā viensēta, kura kā akacis atspoguļoja debesis, slēpdams bezdibenīgu dūksti ar smirdošām dūņām. Visam pāri brūnās muguras slien arumi. Nākoš-gad te būs vasarāji.

Ilgī vandījos, pūlēdamās sameklēt arī kādas priekšmetiskas atmiņas par pazišanos ar Elīzu Kroni, taču neatradu tikpat kā nekā. No mantām, kas tieši vai nosacīti saistījās ar viņas personu, skapja atvilktnes dibenā uzgāju vienīgi kriminālkodeksu ar sadzeltējušu papīra strēmeli vidū un rajona tipogrāfijā iespiestu divkārt salocītu lapu, kas mazliet atgādināja skolas liecību. Ārpusē ar tinti stāvēja rakstīts:

«Elīza Kalniņa, dzimusi Krone,
1911. g. 16. VIII – 1976. G. 19. IX.
Guldīta Ošupils kapu kalnā 24. septembrī.»

Tad es attapos, ka Elīza pēc pases nemaz nebija Krone. Taču nekad nebija dzirdējusi, ka jel kāds viņu būtu saucis par Kalniņu, vienīgi par Meža-Eriņu Elīzu vai Kroņu Elīzu. Arī manās atcerēs viņa palikusi tikai kā Elīza Krone, un kaut ko izmainīt nav nedz nozīmes, nedz vajadzības.

Pārlocītās dziesmu lapiņas iekšpusē starp anonīmām, sēru gadījumiem vairāk vai mazāk piemērotām dzejnieku vārsēm un tautas dziesmām atradu arī rajona dzejdaru apdarinātu folkloru.

*Mīļi māte man' auklēja,
Mīļi kāra šupulīt;
Aiz tā mīļa auklējuma
Viegla dienas neredzēj'.
Dedzu skalū, dedzu sveci,
Tumša mana istabiņ',
Kad ienāca māmuliņa,
Tūdaļ gaiša istabiņ'.
Paldies saku māmīņai
Par to mīļu auklējum'.
Viņa mani mazu kopa,
Viņa lielu audzināj'.
Vai tu domā māmuliņa,
Ka man tevis žēl nebij?
Cik es tevi iedomāju,
Tik es gauži noraudāj'.*

Vairs neatminējos, vai un ar kādu jutoņu šos pantus biju dziedājusi (melod. «Saulīt tecēj...») Elīzes bērēs, taču tagad šie vārdi iecirtās manī kā izsmieklis.

Atšķīru kriminālkodeksu un tai vietā, kur kādreiz starp lapām pati biju ielikusi papīra strēmeli, atradu ar sarkanu lodišu pildspalvu apvilktu 121. pantu.

«Par dzimumsakariem, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli (izvarošana), –

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz septiņiem gadiem.

Par izvarošanu, ko izdarījusi persona, kas jau agrāk izdarījusi šādu noziegumu, –

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz desmit gadiem.

Par izvarošanu, ko izdarījusi personu grupa vai sevišķi bīstams recidivists vai kam bijušas sevišķi smagas sekas, kā arī par nepilngadīgās izvarošanu –

soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no astoņiem līdz piecpadsmit gadiem un ar noņemšanu no diviem līdz pieciem gadiem vai bez noņemšanas, vai ar nāves sodu.»

Šis kriminālkodeksa rindas sameklēju un apvilku ar pildspalvu toreiz, kad Eliza man pastāstīja par Ēriku. Mēs skatījāmies arī albumu, bet viņa veidols man nav iespiedies prātā. Atceros tikai savu spējo un naivo izbrīnu par to, ka viņa sejā nebija nekā zvēriska un ka tā izskatījās drīzāk maiga nekā rupja.

– Kur viņš ir tagad? – tajā reizē apprasījos.

– Miris, – Eliza isi atteica.

– Un cik tad viņam bija gadu?

– Nepilni divdesmit pieci, – Eliza sacīja un piepeši itin kā apjuka.

Man šķita, ka viņa grib vēl kaut ko piebilst, paskaidrot vai izlabot, bet, kad tā arī neko neteica, vairāk neizvaicāju, nodomādama, ka jau tāpat šī saruna viņai nevar būt viegla (un toreiz vēl neiztēlodamās, cik grūta tā īstenībā ir, jo šis cilvēks, kas saucās par viņas dēlu, bija miris divkārt).

Man nebija palikusi arī pašas Elizās Kronēs ģimēne. Tad, kad vēl nedz viņa pati, nedz – vēl jo mazāk – es nenojautām par slimību, prasīt fotogrāfiju šķita muļķīgi. Ja jau es gribēju skatīt Elīzu vaigā, tad taču varēju aizstaigāt tos deviņus kilometrus un viņu redzēt. Bet vēlāk, kad viņa jau gulēja slimības gultā, vaicāt pēc fotogrāfijas man nelocījās mēle. Tas būtu lieks atgādinājums, ka viņa vairs necelsies. Es to zināju, un viņa to zināja. Un kālab to, ko abas zinājām ar pietiekamu skaidrību, vēl vajadzētu uzsildīt vai apgrābstīt ar lipīgiem jūtības pirkstiem? Vēlāk Solvita pa pastu man atsūtīja trīs bērnu fotouzņēmumus. Divās bildēs tuvplānā rēgojās manis pašas seja. Trešā attēloja jau aizbērtu kapu. Ar Elīzu, kuru pazinu, tam visam nebija nekāda sakara.

Beidzamajā dienā, kad viņu redzēju vēl dzīvu, Eliza man dzīrās dāvināt pašaustu segu – tumšbrūnu ar zaļām svītrām. Sacīju, ka paņēmu nākošajā reizē. Viņa uzreiz piekrita. Viņa bija sagatavojusies uz nāvi un samierinājusies ar nāvi, tomēr viņai acīmredzot gribējās ticēt, ka būs vēl kaut kāda nākamā reize. Par šo segu viņa laikam nebija teikusi nevienam. Vismaz vēlāk neviens to nepiedāvāja, un bija neērti pieiekties pašai. Iztikšu arī bez segas.

Man palika ieraksti bloknotos un kalendāros. Tie nebija ne pārkami, ne pārdodami, tie nebija pat dāvināmi. Neviens pēc tiem nekāroja. Varēju uz tiem mierīgi tupēt kā putns uz olām, gaidot izšķilšanos. Piezīmes bija gan nopietnas, gan jocīgas, blokos mazliet garākas, kalendāros ļoti īsas (atbilstoši mazajam baltajam laukumīņam iepretim katram datumam).

1969. gada 7. jūlija ailē rēgojas aprauts, zobgalīgs ieraksts, kas apzīmēja mūsu pazišanās sākumu:

«Aita-savedēja! Tā atgadās tikai sliktā literatūrā un vēl dzīvē.»

2

Mūs ar Elizu patiesi kopā saveda pavisam komisks atgadījums (ja ar vārdiem «komisks atgadījums» var apzīmēt Meža-Eriņu aitu, kas izdarījās tā, itin kā pats liktenis uz mazu brīdi būtu viņai uzticējies savas funkcijas). Puslīdz droši varu apgalvot, ka bez šīs aitas es nebūtu nokļuvusi pie Elizās.

Viss sākās un apmēram pusotras stundas turpinājās tā, kā (gan pirms tam, gan pēc tam) ir sācies un turpinājies jau daudzas jūlija novakares, proti, dienas otra puse man iekrita brīva, mājās bijām tikai divatā ar suni, varējām darīt, kas patikās, doties, kurp kārojās, pārņākt, kad gribējās. Un, sētsvidū stāvot, krustcelēs starp debespusēm, mēs ierāvām plaušās dziļu gaisa guldzienu, ievilkām degunos zemes saldās un rūgtās smaržas. Vakars bija bez vēja, debesis bez mākoņiem, domas bez ēnām – pasaule oda pēc plašuma. Un mēs nespējām nosēdēt mājās, nē, tādā laikā un noskaņā tas gāja pāri mūsu spēkiem. Un mēs ienirām mežā kā zaļā ūdenī. Un mēs gājām aizvien tālāk un dziļāk, reibdami no sveķainā gaisa, kas dzirkstīja nāsīs kā zelteris, skurbdami no negantās dzīvības, kas rūga krūtīs kā jauns alus. Viss plauka, auga, stiepās augstumā, tiecās dziļumā, velēnu pārdūra smilgas, sūnu cilāja sēnes, sārtojās zemenes un kaķpēdiņas, būros un dobumos dīdījās un čiepstēja putnu mazuļi, skudras tekalēja pa skudru ceļiem, tauriņi laidās pa gaisa trasēm, lejup pikēja odu eskadriļas, un krūmi slišķņā grūstījās par vietu zem saules. Mūsu nagainās un kedainās kājas gariem soļiem rija ceļu, laipojot ielejās starp gāmbām un uzkalnēs samaļot palsas smiltis bīdeļmiltos. Mēs netikojām nekur tikt, tikai kustības prieks spārnoja, darīja kājas vieglas un galvas dullas un turpat astoņus kilometrus vērtā par vienu redzējumu un smējienu, par vienu vienīgu kuiļa rūcienu.

Un tad cauri koku blīvai līdz mums atplūda pirmās aizmeža skaņas. Bija dzirdams, kā daudz balsīgi samāvās govīs, kā aizdūca mašina, kā noūjināja cilvēka balss, uzreiz uzdzenot vēlmi iziet mežam cauri, redzēt, kas ir otrajā pusē, savām acīm skatīt, kas slēpjas aiz kokiem, starp kuriem sūcas pērļains starojums, vēstijot par klajumu, kas vizmoja kā cita, brīnumaina un vēl neatklāta pasaule, kurā neeksistēja

dimensijas un kurā bija vienīgi atgaisma un atskalas. Nez kāpēc likās, ka cilvēkiem, kuri tur mita, arī domām vajadzēja būt harmoniskām un līdzsvarotām – bez mokošām kaislibām, bez plosošām pretrunām, bez galvu reibinošiem ieguvumiem un bezcerības melnajiem iegruvumiem, tīrā gaismā mirdzošiem kā šī rieta stunda.

(Skeptisks lasītājs gardi smejas!)

Jā, arī es zināju, ka maldos, bet kālab man neļauties saldajiem maldiem, kāpēc man neatļauties to īsā laika sprīdī starp dienas pēdējo kvēli un rieta dziesu jūlijā, siena un sienāžu mēnesī, kādēļ turēties pretim vasaras vakara sārtajam skurbumam, mijkrēšļa zaļajam noreibumam, kālab būties no savām izjūtām tikai tādēļ, ka tās ir naivas? Vai tad gudrība aizvien darījusi mani laimīgu? Man nav par to drošas pārlicības. Tiesa, bieži esmu tīkojusi izdibināt to, ko no manis slēpa neziņa, taču nereti labāk būtu gribējusi nesaprast to, ko sapratu.

Tā (vai apmēram tā) es toreiz domāju, pašuzkurinātā jaunu pasaulu atklāšanas dziņā tuvodamās gaišumam, kas maz pamazām atvāzās kā sārts vēdeklis, kamēr nāca redzams, ka šeit bija nevis mežmala, bet vēl tikai izcirtums, kurš slīga klusumā un ēnās.

Nezinu, kā jutās suns, taču es pati jutos kā izāzēta (lai gan mani bija izjokojusi tikai pašas iztēle un neviens cits). Sāku apcerēt, vai negriezties atpakaļ. Tuvojās nakts, bijām vairāk nekā pusotras stundas gājumā no mājas... Ar vārdu sakot, no visnotaļ poētiskas jutoņas strauji pārslēdzos uz dzīves prozu. Smalki uztvēris manu svārstīšanos, arī suns gausināja soli un jautājoši paskatījās man sejā.

Un šajā brīdī notikuma norisē iejaucās šī vakara galvenā varone – izdzirdu viņas žēlos blējienus. Iesākumā pat drusku iztrūkos. Sasodīts, vai tā vispār bija un varēja būt aita? Mežā un tik vēlā stundā? Vai tur pa brikšņiem neslapstījās pats vadātājs, lūkodams ievilināt mūs kādā purva akacī? Vai tur nemēdijās misiņbārdis, jānudien? Steidzīgi pārliku prātā, kādus ārējus veidolus spēja un mēdza pieņemt nešķīstais. Bet, iekams folkloras un rakstītas literatūras avotos paguvu notvert jel vienu pieturas punktu (kas nerunātu pretim materiālistiskajam pasaules uzskatam), meža zaļumā pavidēja pelēkbalts kustīgs plankums, un redzes lokā iznira nevis šausminoša bezmiesīga būtne, bet patiesi visistākā aita.

Aita aiznāca uz ceļa un mundri tipšināja uz mūsu pusi. Varēja domāt, ka tūlīt iznirs arī cilvēks vai vismaz govslōps, bet vairāk neparādījās neviens.

Es uzrunāju aitu, un viņa man laipni atblēja, parādīdama gatavību nodibināt un uzturēt sakarus. Viņai mēs acīm redzami patikām. Taču

man trūka pārliecības, ka viņa savuties patiks manam sunim (kas pavisam nesen kaimiņu teķim bija izplucinājis apspalvojuma fragmentu). Tālab stingri turēju pavadu, lai novērstu varbūtējas domstarpības.

Bet suns neuzbruka. Pavērsis ausis uz priekšu (kā darīja ārkārtīga izbrīna mirkļos), suns tikai noraudzījās uz aitu. Paļāvībā, ar kādu viņa mums tuvojās, jautās kas tāds, kas suni atbrūņoja, – aita izskatījās laimīga, ka mežā mūs atradusi.

Bet mēs? Vai arī mēs jutāmies laimīgi, ka esam atraduši aitu? Katrā ziņā ievērojami mazāk.

Mazliet paklaigāju vakara klusumā, skaļi piedāvādama atradumu tam, kas viņu pazaudējis. Taču krēslainais mežs atbildēja tikai ar dažām atbalsīm.

Kādi tagad bija mani pienākumi? Tam faktam, ka aita izrādīja nepārprotamu gatavību kļūt par manu īpašumu, kā viegli saprotams, trūka juridiska spēka. Par došanos atpakaļ (vai nu mums tas patika, vai ne) tagad nevarēja būt ne runas. Mājlopa īpašniece biju kļuvusi pret savu gribu, tomēr tas neatbrīvoja no atbildības par svešo kustoni, kas izskatījās glaimojoši paļāvīgs, bet, cik varēja nomanīt, neizcēlās ar izcilām prāta spējām. Gribot negribot šajā svešajā pusē vajadzēja sameklēt viņas saimnieku vai vismaz sadzīt rokā kādu zinātāju (tā kā viņa bija mūs diezgan pamatīgi ieķībelējusi, šī aita!).

Īgdama par nastu, kas uzkritusi kā sniegs uz galvas, vilkos uz priekšu smagām kājām, kamēr «nasta» raiti klidzināja līdzī, nedz apsteīgdama mūs, nedz atpalikdama no mums un visu laiku turēdamās iebklus sunim, kas brīdi pa brīdim pameta uz viņas pusi spoži brūnu, izbrīnītu skatienu, vēl aizvien neatguvies no pārsteiguma par sprogaines neparasto uzvedību un laikam īsti netikdams gudrs, ko šajā sakarībā lai domā.

Un man bija aptuvenis tāpat.

Trijātā nogājām vēl vismaz kilometru, kamēr starp kokiem atkal paspīdēja gaišums, un šajā reizē tā beidzot bija mežmala. Ceļš šķērsoja auzu lauku, kas piekalnē apņēma guļbaļķu būves un dārzus. Joprojām leknajā, bet tveicē drusku apgurušajā zaļumā tālienē peldēja vēl daži jūmti. Visu apņēma rieta blāzma, gaisā vēdīja pēc lopiem un kūts, plūsmoja nesen pļautas zāles smarža, dvašoja labība. Pa ieleju, vēstīdama par šosejas tuvumu, aizvēlās motora rūkoņa, un putekļi strāvoja kā balsnēja migla. Skaņa izkusa, uzsūcās vakara klusumā, un tikai reižu reizumis samāvās govīs.

Meža ieloce, kas ieskāva tuvākās mājas, jau slīga vieglā mijkrēslī.

Vienīgi egles viņpus ēkām stingi atstaroja aiz apvāršņa aizgrimušo un man vairs neredzamo sauli. Visapkārt klājās vakara ēnas. Pa ēku sienām un bronzētajiem stumbriem tās palēnām lida aizvien augstāk, aprīdamas atspīdas, apdzēsdamas ugunis, bet koki rimti stāvēja un samierinājās ar visu. Un sirds neviļus sažņaudzās no skumjā skais-tuma, kādā kvēloja šmaugie, rūsganie stumbri īsi pirms apdzišanas.

Tāda bija mana pirmā ierašanās Meža-Eriņos.

Piesējusi suni pie vārtniņiem, devos uz dzīvojamo ēku. Ārdurvis (uz vējtveri) stāvēja vaļā, tālākās (uz virtuvi) arīdzan, un es iekļuvi iekšā bez klauvēšanas, kā var ieiet vienīgi lauku mājās. Virtuvs, tāpat kā ārs, pa logu rietumu pusē bija ar dziesas gaismu sārti pielijusi. Plīti kurējās vāra guntiņa. Klusumā skanēja tik tikko dzirdami kniksti. Vai tur prusaki rosījās aizplītē? Vai ķirmis cirta melni nokvēpušās sijās? Vai tikšķēja pulkstenis?

Mani pārņēma divaina sajūta, ka esmu te kādreiz jau bijusi. Ar prātu apzinājos, ka tā nav taisnība un ka neesmu varējusi būt. Tomēr kaut kas man likās ļoti pazīstams – itin kā es šeit būtu mitusi sapnī vai kādā citā dzīvē. Uzsaucu – mājā neviens neatbildēja. Tikai sazin kas knikšķēja. Vai tā bija dzīvība, mehānisms vai tikai mana iedomas?

Piepeši laukā ierējās suns. Pēc balss spriežot, tas varēja būt manējais, un – sasodīts! – tas patiesi arī bija manējais, kas, uzbozis skaustu, nelaida pa vārtniņiem iekšā pavecāku sievieti, nenieka nebēdādams, ka tie ir sveši vārtniņi, nevis mūsējie.

Šī sieviete bija Elīza.

Vēl nule man likās – kolīdz uzrakstīšu viņas vārdu, uzreiz acu priekšā skaidri un asi ieraudzīšu arī viņas vaigu. Bet savādi: viņas seja manā atcerē uznirst izplūdusi, itin kā fotofilmā cits citam virsū būtu uzņemti vairāki kadri, itin kā neskaidri ovāli klātos cits citam pāri, nākamajam dzēšot iepriekšējos, – un katrs no tiem vienlaikus ir un nav viņas tēls. Līniju asums izkusis, nespodri vīd gaismēnas, aprises ir kā ar nedrošu, drebošu roku uzvilktas. Vai patiesi laiks ir tik visvarens, ka jau paguvis aizlīdzināt Elīzas vaibstus? Vai arī visus agrākos veidolus no manām atmiņu šūnām aizslaucījusi viņas pēdējā – viņas Hipokrāta – seja, kurā pārdabiski lielas vairs dzīvoja vienīgi acis?

Taču pirms tam? Kad viņa stāvēja pie vārtniņiem, pa kuriem viņu pašas mājā nelaida mans suns? Kāpēc es tik skaidri redzu Meža-Eriņus, kuru arī vairs nav? Un kālab viņa pati blāv kā rēgs, vīd kā miglas vāls, itin kā nekad nebūtu zemes virsū mitusi, bet tikai sapnī redzēta, itin kā es būtu viņu izdomājusi, lai aizpildītu kādu tukšu vietu?

Bet toreiz viņa stāvēja pavisam reāla un teica sunim dažus laipnus vārdus, ko tas, jādodomā, uztvēra kā lētus glaimus ar šaubīgu zemtekstu, jo rēja aizvien nīknāk, kamēr es steidzos uz briestošās sadursmes vietu.

Taču (tāpat kā antikajās grieķu traģēdijās) notikumu norisē iejaucās un konflikta situāciju vienā rāvienā atrisināja Deus ex machina, istajā brīdī parādoties redzes lokā. Sieviete uzreiz atsacījās no sākotnējā nodoma iekļūt katrā ziņā tieši pa vārtniņiem, bet izlīda pa žoga starpu un priedīgi sauca Bices vārdu. Attapīgs lasītājs jau būs noskārtis, ka savu lomu te atkal nospēlēja aita, vēl vairāk, būs sapratis, ka tā, ko dzīvu un siltu, pelēču nenorietu un ar nepārgrieztu dziesmu no meža atvedu uz šīm mājām, tādējādi nokļuva pie savas istās saimnieces (ar to pašu noslēdzot odiseju, kura droši vien bija spilgtākais piedzīvojums viņas vienmuļajā aitas mūžā un kuras detaļas uz laiku laikiem palika neizdibināms aitas noslēpums mums ar Elīzu, ko viņa saveda kopā).

Abi ar suni, kurus līdz šim varēja turēt arī par aizmeža slamstiem, kas dievam zaga dienas un šaubīgi slīpējās ap neaizslēgtām durvīm, tikām godināti par labvēļiem un labdariem, ko saimniece nemaz nevarēja atlaist nepamielotus. Iedošot siltu pienu (nule kā izslaukusi), nekā cita jau vēl neesot: medus neizsviests, ogas zaļas, āboli zasās. Un no kurām mājām tad es isti esot? Izdzirdusi iesaucās: dieviņ augstais, tad jau melna nakts uzkritiņot, iekams mēs galā aizklūšot, varbūt esot prāts nakti pārļaut šiten pat, šķūnī iebāzts pirmais vežmelis siena, neaizlijuša, smaržīga, varēšot gulēt kā dieva ausi!

Kas nu jūlijā par tumsu! Aizstaigāsim palēnītiņām. Kā atnācām, tā arī aiziesim. Kamēr ieturējāmieš, debesis izbaloja un metās blāvi oranžas. Baltais palags, kas klājās pār ieleju, vairs nebija tikai riteņu sacelti putekļi, bet vasaras nakts dūmaka. Netālu, auzu laikā vai šepat dārzā, ieurinājās zemes vēzis.

Pasaulīt, vai uz zemeslodes vispār iespējams tāds klusums! Meža viņā pusē, kur dzīvoju es, vasaras vidū nekad nav tik dziļa miera. Diena vai nakts, Daugavā rēc motorlaivas, aiz upes ducina dīzeļi un smagsvara prečinieki, uz šosejas rūc tālbraucēji spēkrati un auto-celtņi.

Pieķēru sevi pie domas, ka nemaz tik ļoti negribas turp atgriezties un ka tiešām nebūtu slikti palikt šeit pa nakti, iegrimt svaigā sienā, aizvērt acis, dzirdēt tikai savu un suņa elpu, zemes vēzi un izkaldušo zāles stiebru sausos čukstus. Bet pārāk labi zināju, ka nespēšu iemigt. Svešā vietā neiemigšu, rit būs smaga galva, un, ja galva smaga, tad diena pagalam.

Tencināju par pienu, un abi ar suni, kā saka, ņēmām kājas pār pleciem. Kad nonācām pret šķūņa atvērtajām durvīm, pa tām uzdvesa tāda smarža, ka mani sagraba spēja nožēla. Varējām taču te palikt pa nakti. Ceļš līdz mājām kā ieveramā gumija uzreiz izstiepās trīsreiz garāks, nekā bija īstenībā. No meža kāpa drēgnums, lipīgs kā drudža sviedri. Kauli pielija ar smagumu. Plakstus lipināja snaudiens. Sāta sajūta grasījās mūs nokautēt. Kuņģis taisījās uzveikt smadzenes. Fizioloģija gatavojās triumfēt pār garu un gāza limeniski. Nepārvarama vēlēšanās atgulties plāva vai nost. Kājas dumpojās un nenesa projām no šķūņa. Bet nekas vairs nebija nedz grozāms, nedz līdzams. Un mēs, par spīti visam, sākām attālināties no gulbalku ēkām, lai nekad šeit neatgrieztos.

Tad es vēl nenojautu, ka atgriezīšos (un pat ātrāk, nekā to varēja paredzēt), ka nakšņošu šajā šķūnī un ne vienreiz vien (gulēšu klusuma šūpuli uz nesablietētu stiebru līganajām atsperēm), ka viss būs tā vai gandrīz tā, kā iztēlojos (tikai suņa elpa un vēl manējā, tikai zemes vēža un vēl siena balss), ka dažkārt spēšu aizmigt, bet citkārt ne (tāpat kā citur un kā visur), ka viennakt ieslīgšu sapnī kā siltā vasaras ūdenī, bet citnakt ilgi grozišos pa durstīgo gulvietu kā pa blusām, līdz kamēr rīta pusē no Kalna-Eriņiem sāks virmot vienmuļa, samtaina, itin kā no nekurienes atplūstoša irreāla zumzoņa.

Arī tas vēl tvērās aiz laika apvāršņa, tāpat kā viss, kas bija nākotnes daļa, kura dažos gados nemanāmi un miklaini pārtapusi par pagātņi, ko var tikai atcerēties vai tikai aizmirst, bet nevar nedz izmainīt, nedz padarīt par nebijušu.

ATKĀPE PAR TROKSNI UN KLUSUMU

Kas pamudināja mani atkal doties uz Meža-Eriņiem? Nedz atmiņas, nedz piezīmēs par toreizējām izjūtām nav saglabājušās nekādas pēdas. Šķiet, tās bija ilgas pēc mūsu laikmeta deficīta – pēc savīļņojoša, maigām skaņām caurausta klusuma, tīra kā avota ūdens un skanīga kā arfa. Bet varbūt es maldos? Varbūt tā man liekas tikai tagad, kad istaba ir pavērsusi savus lokatorus pret Daugavu un pa logiem laužas augusta vakars?

Man ir viss, lai varētu aizmigt. Man ir ērta tahta. Man ir tīri, gurkstoši palagi. Man ir dūnu spilvens un kamieļvilnas sega. Man ir naktskrekls bez statiskās elektrības.

Bet vakars kliedz ar sešdesmit decibeliem, un es nevaru iemigt.

Bels [pēc Bella (Bell) vārda; viņš bija viens no telefona izgudrotājiem, 1847–1922] – enerģiju vai jaudu attiecības mērvienība akustikā, radiotehnikā un elektromehānikā; viens bels ir tāda jaudu (enerģiju) attiecība, kuras decimāllogarītms ir vienāds ar vienu. Parasti lieto mērvienību decibels.

Decibels [deci...] – 1) bela desmitā daļa: skaņu spiediena līmeņa mērvienība, kas vienāda ar tādu līmeni, kura 20 decimāllogarītmu attiecība pret nosacīto sliekšni (tas ir vienāds ar $2 \cdot 10^{-5}$ nūtonu/m² un pieņemts par nulles līmeni) ir vienāda ar vienu.

(Izraksts no svešvārdu vārdnīcas.)

Vārdnīcā decibels guļ letarģiskā miegā sterilā stikla šķirstā, apsedzies ar latīņu nosaukumiem un skaitļiem entajā pakāpē, guļ balts, trausls un nevainīgs kā princesīte, gaidot pamošanās stundu.

Atmošanās.

Nogrūda vāku.

Izbāza vienu ragu.

Pārsvieda pār malu āža kāju.

Pietrūkās stāvus.

Iesmējās.

Ieņirdzās.

Iezviedzās.

Ielēca motorā un sāka dzīt laivu riņķi pa Daugavu, iebļāvās ruporā pārvērstā balsī, iedrasēja stacijā ar vilcienu, pārdrāzās pār galvu jāšus uz reaktīvās lidmašīnas...

..sāka galēt nost putnu dziesmas un viļņu šalkas, dalīt seduksena ripiņas un list pa durvju šķirbām, sist pa nervu galiem un triekt pneimatiskos pāldziņus smadzeņu apvalkos...

..sāka vibrēt bungādiņās un aukslējās, aortā un liesā, kreisās acs plakstiņā un sirds labajā priekškambarī.

«Slepkavīgais troksnis.

Pētījot trokšņa iedarbību uz organismu, kādā Buenosairesas laboratorijā žurkas novietoja pagrabā, kur nepārtraukti bija ieslēgti skaļruņi. Jau pēc dažām minūtēm žurkām tika novērotas paralīzes, bet pēc piecām stundām dzīvnieki gāja bojā.»

(Izgriezums no žurnāla.)

Tie ir žurkas trokšņpanesības griesti. Bet kāda ir mana trokšņpanesības robeža? Cik stundās varētu nogalināt mani? Un ar cik decibelu mani varētu nonāvēt? Un vai īsi pirms tam mani locekļi sastingtu

paralizē jeb vai troksnis uzspridzinātu mani kā tols, un es sāktu akli svaidīties, juceklīgi izkliegt neartikulētas skaņas, cenšoties pārmākt sava kairinātāja jaudu, pūloties izrauties no savas nolemtības valgiem?

Cilvēks ir plastiskāks par žurku, taču arī cilvēkam ir savs nāvējošs trokšņa sliekšnis. Tas esot 180 decibeli. Bet vai visiem vienāds? Un cik decibelu tas ir man?

Es nezinu. Tikai mana istaba ir atvērusi savas taisnstūra acis, pagriezusi savas kantainās ausis uz Daugavas pusi, un tveicīgs sestdienas vakars rāmi dvašo matioliu aromātu, pilina zvaigznes pa debesu sietu un taurē ziloņa balsī, grandina pārmijās, skaļruni ķerc, spīdina iekšdedzes dzinējus, stiklus plēš, gaviļē eiforijā, bauro riestā un elso orgasmā... zirgspēki un membrānas, riteņi un balss saites pieteic tiesības uz eksistenci laikā un telpā ar sešdesmit... septiņdesmit pieciem... astoņdesmit decibelu.

Vakars ir smaržīgs kā franču parfims.

Vakars ir zvaigžņots kā romantiķa iztēle.

Vakars ir skaļš kā dzeja par tehnikas varenību.

Vakars ir piemēslots kā viduslaiku pilsēta. Trokšņi ir izmesti kā atkritumi un izlieti kā samazgas pa logiem, pa durvīm uz garāmgājēju, uz gulētāju galvām. Trokšņi dvako un piesmirdina apkārtni kā sērūdeņradis. Trokšņi strāvo gaisā kā miasmi – es sajūtu, kā tie ieplūst manī ne tikai pa auss kanālu, bet arī pa porām, iestrāvo manī ne tikai pa receptoriem, bet arī pa matiem, es ievelku tos sevī kopā ar dvašas vilcieniem, apēdu ar ābolu, sataustu pirkstu galiem kā nospiedumus, es saindējos ar troksni kā ar tvanu.

Man vajag vienu kubikmetru nesabojāta klusuma. Vai tas ir daudz vai maz? Vai tā ir nostalgija vai atavisms, greznība vai nepieciešamība? Vai esmu atpalikusi no sava laika vai aizsteigusies tam priekšā? Vai troksnis ir neatņemama tehnikas īpašība vai tehnikas pagaidu nepilnība? Vai līdzīgi saules radiācijai tas sašķiros cilvēkus dzīvotspējīgajos un dzīvotnespējīgajos, nākotnei derīgajos un nākotnei nederīgajos vai arī pats izrādīsies dzīvot nespējīgs un mūsu pēctečiem nederīgs?

Bet kāpēc vitrāžas un rūtis tricīnošā Baha tokātas un elektriskā vilciena duna manī izraisa pretējas izjūtas?

Kādēļ rokgrupas pārbalsī izkliegtie, pārtroksnī izdārdinātie ritmi ieplūst jutekļos pacilājoši kā karsts sarkanvīns, bet lidlauka rēkoņa iesveļ mazvērtības kompleksu?

Kālab nomierina lietus vienmuļā grabināšanās, bet saērcina tikpat ritmiskā un klusinātā ūdens pakšķēšana no sabojāta krāna?

Varbūt izšķirošā nav pati skaņa, bet attieksme pret skaņu? Varbūt būtiskais nav skaņas stiprums, bet skaņas raksturs? Varbūt vairākus gadmiljonus vecā cilvēces auss ir adaptējusies pie dabas skaņām, kamēr tehnikas zīdaiņa brēcieni plosa nepieradušās bungādiņas?

Es neieredzu Troksni Varmāku.

Viņš ir tas, kas rauj man zīmuli no rokas, kad gribu rakstīt.

Viņš ir tas, kas tup man uz krūtīm, kad gribu gulēt.

Viņš ir tas, kas kliez man sejā, kad gribu mieru.

Glābdamās no viņa, atvilktnē sameklēju Ulda Zemzara dāvinātos ausu aizbāžņus (divus dzeltenus čehu vaska ķiršus) un iebāžu ausīs. Klusums ir gatavs vienā brīdī kā cepetis augstspiediena katlā. Klusums uzkrīt uz galvas kā puķu pods. Klusums saslēdzas kā pagraba velve.

Un vakars plaiksnās kā vizija, raustās, zibsnī, virmo uz bojātā pasaules ekrāna.

Vakars ir kā papīra roze aiz stikla.

Vakars ir kā mākslīga, zāģu skaidām pildīta desa.

Vakars ir plakans kā dekorācija sadzīves lugā.

Es esmu ieslēgta aiz klusuma durvīm. Es esmu dzīva aprakta klusuma kapā. Es dzirdu tikai savu pulsu. Es saklausu vienīgi savu skropstu sauso čaukstēšanu. Es smoku nost klusuma zārkā. Izlaidiet mani laukā! Laidiet mani ārā no klusuma! Atbrīvojiet no klusuma, kas žņaudz nebūtības cilpā!

Izrauju aizbāžņus. Troksnis nogrūst nakts aizā kā lavīna. Troksnis atstarojas no istabas sienas ekrāna. Troksnis iegāžas manī kā ūdenskritums.

Dzīva!

Es šūpojos kopā ar savu paaudzi starp trokšņa un klusuma augstākajiem punktiem. Augšā – lejā, augšā – lejā. Es svārstos kopā ar savu pretrunīgo laiku starp alkām pēc klusuma un nespēju panest klusumu, starp bailēm no trokšņa un nemācēšanu bez trokšņa iztikt.

Es varu dzīvot arī bez komfortvannas un komfortapkures, bez komfortauto un komforttelefona, bet es nespēju dzīvot un strādāt bez komforttrokšņa un komfortklusuma. Varbūt kādreiz tiks noteikts tā procentuālais sastāvs? Varbūt kādreiz tiks izgudrota mērvienība, ko nosauks atklājēja uzvārdā, – tāpat kā atklājēju uzvārdos jau nosaukts vats un oms, džouls un ņūtons? Nu, teiksim... teiksim, par pētersonu. Ja tas tā notiks, tveicīgiem augusta vakariem es iegādāšos sev vienu pētersonu tāda klusuma un priekšpusdienai divus pētersonus aerosola iesaiņojumā.

..Bet pagaidām es pieceļos un salūkoju vienu tableti elēnija.

Izjūtu iekvēlinātā iztēle divās nedēļās jau bija radījusi pavisam noitektu un tik nemainīgu Meža-Eriņu tēlu, itin kā vakarblāzmas apmirdzētās guļbaļķu ēkas dārza vidū būtu ar eļļas krāsām uzgleznotas uz audekla, kur kristāltīrajās debesīs riets bālēja, bet tā arī nekad neapdzisa, kur uzplaukušas puķes neskāra vītums un āboli mūžam palika jaunavīgās zasās un kur varēja atgriezties pēc sirds patikas jebkurā gada laikā un diennakts stundā, visu atkal atrodot savā vietā. Bet dzīvē viss plūda kā ūdens upē. Mans priekšstats par Meža-Eriņiem bija fantāzijas auglis, sārtvaidzītis, un, izgājusi cauri mežam, es to redzēju.

Šī vienlaikus bija un nebija tā pati vieta. Rieta kvēle, kas likās nepātraukti sarkstam pār pelēkajiem skaidu jumtiem, bija aizvilkusies ar mākoņu plēnīti, un mājām šķietami neatņemamais klusums bija saplīsis. Uz auklas karājās bērns veļa. Dārzā ieraudzīju sievietes stāvu, taču tā nebija Elīza. Atvērtā logā uz palodzes uzcelts, skanēja elektrofons, un plecīgs, līdz pusei izmeties vīrietis sambas ritmā plāva nokalni starp dārzu un ceļu. Ar katru cirtieni viņš nāca mums aizvien tuvāk un tuvāk, savukārt mēs ar katru soli virzījāmies klātāk viņam, bet vīrietis vēl labu brīdi mūs nepamanīja. Tas izskatījās skaisti, kā viņš plāva, un arī viņš pats bija skaists. Tumšie, kuplie mati krita uz pieres, no sviedriem lāsamojošā seja atsita vasarīgu melhiora nokrāsu, pie katra plašā, šalcošā izkaps vēziena zem ādas lodāja muskuļi, un zāle švikstēdama, šmikstēdama gūlās pie kājām biezā, zaļā vālā. Tikai izplāvis spaili līdz galam, vīrietis beidzot mūs ieraudzīja un pār plecu kādam pakliedza uz mājas pusi: «Agri-i!» Uz saucienu gar ēkas stūri parādījās baltmataina galviņa, un gadus četrus vecs zēniņš, ko kājas nes, metās pa nokalni lejup, pa ceļam kaut ko neskanīgi saukdams. Es jau zināju, ka tikai retais zeperis (vecumā no diviem līdz divpadsmit gadiem) jaudāja klusi palaist garām tik lielu suni kā manējais. Biju dzirdējusi gan bērnišķīgu izbrīnu: «Smotri, jazik pokazivajet!» – gan jautru konstatējumu: «Re, arī vilks lasa ogas!» – un vienā laidā dvestās isās, ritmiskās skaņas man iesākumā izlikās kā aprauti smiekli vai aizmūrētas gaviles. Viņš skrēja tuvāk un tuvāk, izkliegdam vienas un tās pašas skaņas:

– Kh, kh, kh, kh! Duk-duk-dukdukduk! Kh, kh, kh!

Un ātrāk nekā es ar savu cilvēka intelektu suns ar savu dzīvnieka instinktu uztvēra draudus zēna sejā, balsī un pozā, jo tās nebija pāriplūstošas sajūsmas klaigas, ko dvesa bērna rīkle, tā nebija šķelmībā, bet tēmēšanā piemiegta zila acs, tā nebija sveicienam, bet šāvienam pastiepta maza roka.

Suns brīdinot ierūcās.

Pametu mirkli uz vīrieti. Viņa lūpas atvērās kā sārti pāršķelta brūce ādas gludajā brūnumā. Viņa ieplestā mute kā vaļēja lūka veda rikles tumšajos dziļumos, kur kaut kas sitās un guldzēja. Viņa skaistā seja pārvērtās un kļuva neglīta. Un tas bija negaidīti un neticami, ka cilvēku varēja izķēmot smiekli. Dusmas, jā. Raudas, jā. Bet smiekli?!

Viņš vērās manī ar ciešu, izaicinošu skatienu (puskails, lieliski noaudzis, nekaunīgi pārliecināts par sevi) un smējās. Ko viņš izlasīja manā sejā? Vai pretīgumu, kas viņu uzjautrināja? Vai nevilšās bailes, ko izjutu, jo esmu kara laika bērns? Vai veltīgos pūliņus noplēst no sevis kā kamiēļa spļāvīenu viņa lipīgo skatienu, viņa limīgo smējienu?

Tāda bija mana pirmā tikšanās ar Justu.

Ko man vajadzēja darīt? Apcirsties uz papēža un doties atpakaļ (vēlreiz iet cauri šī pašpārliecināti nirdzošā, šī izaicinoši zviedzošā skatienu lokam)? Smieklīgi dīdīties svešu logu priekšā? Izrādīt savu aizvainojumu svešu acu priekšā? Pazemojoši izskaidroties? Justs taču man nebija pateicis neviena aizskaroša vārda. Un Agra «šāvieni» nebija ieskrambājuši pat ādu.

Bet vēl jo mazāk man gribējās iegriezties pa vārtniem.

Vai tiešām es biju kārojusi šurp nākt un mērojusi tālab tādu gaisa gabalu? Vai patiesi, izplaucējusi iztēles puķi, sārtlapīti, tiku ilgojusies pēc Meža-Eriņiem – kā pēc mirāžas, kā pēc apsolutās zemes, kā pēc iluzoras miera saliņas, ko neskāra pasaules troksnis un dzīves tiešamība? Es brīnījos par savām vēl tik nesenajām un jau strauji atdzisušajām alkām, itin kā pati sev būtu grūti izprotama sveša persona. Vai tiešām biju tik lētticīga, ka ticēju neiespējamajam?

Pa vārtniem mēs ar suni tā arī neiegriezāmies. Pagājām garām un devāmies tālāk uz priekšu, tādējādi attālinādamies ne tikai no Meža-Eriņiem, bet arī paši no savām mājām. Sasniedzām Ošupils–Rūmnieku šoseju, atstājām aiz muguras Kalna-Eriņus un krietnu laiku cilpojām gar aplokiem, kas stiepās aiz liellopu fermas. Mēs gājām un gājām, taču aplokiem nebija ne gala, ne malas. Lāgu lāgiem es sadurstījos: kurp gan mēs dzināmies šajā nepazīstamajā apvidū? Aiznesis svešais ceļš kā upes straume. Izkusīsim drīzajā mijkrēslī kā miglas rēgi. Nogrimsim vasaras naktī kā zaļā diķī.

Taču beidzot tikām līdz kokaudzei, kas pienāca pie pašas šosejas, un brižam pa aizaugušām, mitrām stigām, brižam tieši pāri sausām nokalnēm pa sūnām un čiekuriem apmetām Meža-Eriņiem prāvu likumu.

Cits manā vietā droši vien būtu rikojies citādi (un, ļoti iespējams, gudrāk), jo mājās nokļuvām tikai ap pusnakti, nomalušies, nokūlušies,

nobridušies turpat piecas stundas. Kājas smeldza. Trauki stāvēja nemazgāti. Istabā asinskārīgi spindza pa vaļējo logu sanākušie odi.

Nu, ko es biju iemantojusi no šī garā, nogurdinošā gājiena? Vai man bija izdevies atkārtot to, kas iepriekšējā reizē likās skaists? Un vai vispār jebkad to var atkārtot? Mūžā ne reizi tas man nav izdevies. Bet vai esmu no tā kaut ko mācījusies?

4

Solvitu pirmoreiz ieraudzīju Rūmnieku autobusā un pat sēdēju viņai blakus, taču nekādi nevaru sacīt, ka mēs būtu sapazinušās. Es nezināju, ka viņu sauc par Solvitu, un iesākumā nenojautu arī to, ka blakussēdētājai ir kāds sakars ar Meža-Eriņiem. Kad, iekāpusi savā pieturā, apmetos līdzās, viņa nepievērsa man ne mazāko uzmanību un joprojām iesāņus raudzījās logā. Vienīgi gadus četrus vecais puīšelis, ko viņa turēja klēpī, uzmeta man pāris skatienu, bet arī bērna uzmanība pie manis necik neaizķērās, jo laukā pamirdzēja Daugavas ūdeņi, un zēna acis atkal atgriezās pie loga.

Sieviete bija viņu apskāvusi abām rokām un zodu atbalstījusi viņam pret galvu. Redzēju divus ļoti līdzīgus profilus ar īsu virslūpu un nedaudz uzrautu degunu, vienādi gaišus, mazliet cirtainus matus un uzminēju, ka tie ir māte un dēls. Zēns brīžiem vaicāja sievietei gan šo, gan to. Manu dzirdi aizsniedza vairāki «kas?», «kur?» un «kāpēc?». Viņa atbildēja, taču atbildes lielākoties bija aprautas un gandrīz nesaklausāmas, kamēr neuztvēru, ka viņa bērnu uzrunā par Agri. Tad es vēlreiz aplūkoju zēniņu un nodomāju, ka tas ir tas pats, kas nesen Meža-Eriņos tika mani apšaudījis.

Atcerējos, ka dārzā redzēju arī jaunas sievietes stāvu, un ļoti iespējams, ka arī sieviete bija tā pati (jo seju toreiz nesaviedu). Viņa izskatījās vēl ļoti jauniņa. Viņai varēja dot, augstākais, divdesmit trīs, divdesmit četri. Pret mani pagrieztais kreisais vaigs vēl nebija zaudējis līniju gleznumu. Zem matiem, ko pakausī saturēja zila plastmasas sapspraude, atsedzās gluds un liegi balts, iedeguma neskarts kakls ar gandrīz caurspīdīgu ādu, kāda ir dzimušām blondinēm. Maigo sārto auss līpiņu greznoja klipsis (arī no zilas plastmasas). Un šie lētie rotājumi vēl vairāk uzsvēra sievietes jaunavīgo naivumu.

Pusceļā zēnam apnika lūkoties pa logu, un viņš, šķielēdams ar spožu, ziņkārīgu aci, sāka aplūkot mani. Iesākumā domāju, ka viņš

manī atpazinis kedaino un bikšaino «tanti ar vilku suni», taču, viņus neviņus dzirdēdama abu sarunu, pārliecinājos, ka kļūdos, – viņš mani neatcerējās.

Zēns (vērodams mani): Paskaties, mamma, cik tā tante brūna!

Sieviete (juzdamās neērti): Paliel klusu, Agrī!

Zēns: Mamma, nu paskaties! Ja tev būtu šitentāds (sev uz krūtīm ar roku apvelk kleitas izgriezuma apveidus), vai tu arī būtu tik brūna?

Sieviete: Agri, paraugies labāk pa logu! Redz, kur brauc ceļamkrāns!

Pauze.

Zēns: Mamma, bet no kā čigāni ir brūni?

Sieviete: Viņi tādi piedzimst.

Zēns: Bet kad viņi... kad viņi pārvēršas balti?

Sieviete: Viņi nekad nepārvēršas balti. Viņi paliek brūni vienmēr.

Zēns: Kamēr nomirst?

Sieviete: Kamēr nomirst.

Ne tikai šīs sarunas, bet arī visa brauciena laikā sieviete stingri sēdēja vienā un tanī pašā pozā, daļēji pagriežusies pret logu, itin kā autobusā negribētu redzēt nevienu un neko. Uz zēna jautājumiem viņa atbildēja bezkrāsainā balsī, un man ienāca prātā, ka viņas domas droši vien ir tālu projām no tā, ko runā lūpas un ko skata acis aiz loga rūts.

Tikai tad, kad autobuss iebrauca pilsētā un, likumodams pa ieliņām, sāka tuvoties autoostai, sieviete sakustējās, pasniedzās pie vadža pēc adītas bērna jaciņas un sāka zēnu ģērbt. To darīdama, viņa beidzot novērsās no loga, un es ieraudzīju, ka labā acs viņai aiztūkusi šaurāka nekā kreisā, ka zem tās tumst liels zilums un ka no piepampuma mutes kaktiņš ir uzvilks nedaudz uz augšu, itin kā viņa nemainīgi un grīni smīnētu. Viņas seja bija no divām nesaskanīgām daļām varmācīgi salīpināta. Kamēr viena, kreisā, puse gaiši staroja vēl gluži bērnišķīgu tīrību un noslēpumainu domīgumu, otra, labā, puse (ar šo ostas prostitūtas zilo aci!) izkiedza dzīvē visu pieredzējušas, visu izbaudījušas un visā vilušās sievietes izaicinājumu visam, kas pasaulē svēts.

Sieviete ievēroja manu skatienu, tumši piesarka, un es vairs nelūkojos uz viņu. Kad autobuss apstājās, izkāpu pirmā, taču, kamēr kioskā pirku laikrakstus, viņa mani apsteidza un gāja pa priekšu. Viņa devās uz stacijas pusi, pie vienas rokas turēdama zēnu, otrā nesdama lielu, līdz pašai augšai piebāztu ceļasomu, un uz perona iejuka starp citiem pasažieriem.

Pie viena man jāpastāsta vēl par kādu cilvēku, kura liktenis bija saistīts ar Meža-Eriņiem, lai gan tālab jāsajauc notikumu hronoloģija, jo tas atgadījās aptuveni gadu vēlāk. (Bet vai laika secība ir tik svarīga? Vai vispār jau viss nav kļuvis par vienlaidu pagājību, kur es kā Pelnrušķīte rakņājos pa aizmirstības pelniem un kur es kā vista kašājos pa atmiņu smiltīm?) Jā, tas notika apmēram gadu vēlāk. Un, runājot par šo cilvēku, neder vārds «sapazinoss», nedz vārds «sastapos».

Es viņu atradu.

Bija 1976. gada jūlija nogale, aveņu laiks. Reiz ar kaimiņieni K. man iegrozījās valodas tieši par šo tēmu, proti, ogām un ogu lasīšanu. Taisnību sakot, sarunu iegrozīju es, cerējuma, ka viņa, rūdīta šejieniete, zinās iestāstīt kādu netālu un pārāk plaši neizdaudzīnātu aveņu vietu, jo apkārtnes pasaules mētrājos mācēju atrast vienīgi mellenes, kamēr avenes no aizkūts odziena dūšīgāks kaķis, kā saka, varēja uz astes aiznest. Taču K. atbildēja, ka tuvienē nekā jēdzīga neesot un ka avenes jādodoties nekur citur kā uz meža otru malu, kur mitrāks. Šiem tur ierādītas pļavas, tāpēc viņa zinot – aveņu ņugu ņugām, būtu vien vaļas lasīt, bet nekādi nesanākot – jaukā laikā jāpļaujot un jākustinot siens (lai govs ziemu nepaliekot tukšā), bet lietainā dienā aveņošana atkal esot viena draņķīga padarīšana: ir pats samirksti līdz šekumam, ir visas ogas zem kājām kā bruģis. Braukdami sienam pakaļ, šie varētu paķert mani līdz, ja vien esot luste kravas kastē kratīties. Parādīšot, kur un kas, lai es par velti pa brikšņiem nemaldos. Tikai atpakaļ gan vajadzēšot kājām nākt, un tur būšot savs kilometru desmits, kazi, vēl ar joni. Varot jau arī aizstaigāt līdz Rūmnieku šosejai, «lūkot kādu mašīnu noķert», kā viņa sacīja. Uz autobusu diezi vai uzspēšot. Pēdējais ejot jau īsi pēc pieciem.

Ar suni ceļabiedros bija vājas cerības automašīnu nobalsot. Bet vai mani varēja ar desmit kilometriem nobiedēt? Smieklī nāk! Bijušas vien avenes. Taču aveņu tur patiesi bija kā gruzu, ātri pielasiņu pilnu groziņu. Un šis ikdienišķais notikums sensenis būtu izkūpējis no miņas (turpat, kur izkūpējuši simti un tūkstoši līdzīgu atgadījumu un norišu), ja, nākot atpakaļ, es nebūtu nomaldijusies un mežā kaut ko atradusi. Bet nomaldijos tālab, ka atkal kārtējo reizi nevēlējos rātņi iet pa ceļu, – saspārņojos ietaupīt kādu kilometru, nolēmu cirsties pa taisno un iepēros tādā lūžņā, ka bail.

Pēc pērnrudens viesuļvētras tur viss vēl gulēja lauzumis. Mitrajā augsnē egles nebija saknes laidušas necik dziļi, un brāzmas, guldamās smagajos vainagos, bija gāzušas kokus krustu un šķersu. Aplūzušie, ķērpjainie zari slija gaisā kā izmirušu, fosilu dzīvnieku ribas. Durteniski saceltās saknes melnēja zaļajā haosā kā tumšu, pinkainu nezvēru apveidi. Viss bija sašķiebies un sakritis, sapinies un savijies, visur mētājās kritalu mudžekļi, stiepās zaru aizsprosti, slējās stumbru bari kādes – un nekur nemanīja ne dzīvas dvēseles.

Nē, aplam! Pēkšņi kāds (pavisam iebļakus, vienīgi čūksli neredzams) skaļi nosprauslojās un švikstinādams, brikšķinādams, dimdinādams aizjoza veiklām kājām, apdvesdams mūs ar sīvu meža zvēru smaku un ar traku meža zvēra jaudu izbrazdamies cauri un aizjoņodams pāri tam, ko es pārvarēju tikai ar milzu piepūli, pavadā pinot un žņaudzot suni.

Jo dziļāk spraucos lauzumā, jo ļaunāk kļuva. Zem kedām laiku pa laikam iešļurkstējās rāva. Brižam aizķēros aiz zara vai saknes un (birdinot ogas) klupu kaut kādos sūnainos iedobumos. Sasodīts! Kāds velns mani trieca šajā zaļajā peklē! Varbūt griezties atpakaļ? Un (pretēji principiem) es laikam patiesi būtu griezusies atpakaļ, ja mani nešausminātu doma, ka atkal vajadzēs lauzties turp, no kurienes ar tādām mokaēm biju atlauzusies līdz šejieni, ka visi mani sviedri un pūliņi vienā rāvienā kļūs par nulli, ka no jauna vajadzēs izbrist to pašu, izciest to pašu. Citiem vārdiem sakot, par atgriešanos man nebija ilūziju, kamēr, ejot uz priekšu, man palika cerība, ka šī elle tūlīt, tūlīt beigsies (kā beidzas viss), ka šī lūžņa nevar un nedrīkst būt mūžīga un bezgalīga (kā pasaulē mūžīgs un bezgalīgs nav nekas). Zināms, tas bija māns, un lauzma tik drīz vēl nebeidzās, kaut gan, protams, arī gluži bezgalīga tā nebija. Maz pamazām pamats tapa stingrāks. Koki sīkstāk turējās zemē un nebija gāzušies tik blīvi un juceklīgi kā palejā. Iet kļuva vieglāk, es atslābināju uzmanību un muskuļus – un nostiepos visā augumā.

Es gulēju uz vēdera, sajutu skrambas sūrstēšanu uz vaiga, saodu sūnas rūgtumu un izbirušo aveņu saldo smārdu, saklausīju savas elpas vilcienus un sirdspukstus, samanīju augsnes vēso miklumu, kas spiedās pa drēbju šķiedrām. Cauri dabas mežonīgajai pirmatnībai dzirdēju civilizācijas skaņas, kas atplūda līdz manim no ļoti tuvās un neaizsniedzami tālās mežmalas. Acu priekšā redzēju sprādziena saraustītas un rūsas saēstas dzeloņstieples (aiz kurām biju aizķērusies un pret kurām biju nobrāzusi vaigu).

Vai zemes seju te vagojis pirmais vai otrais pasaules karš? Nepratu to pasacīt. Mežs bija dziedinājis un līdzinājis visu, ko vien mācējis un jaudājis, nešķirojot tuvāku un tālāku pagātņi. Taču es ieraudzīju arī

ko tādu, ko laiks vēl nebija nolīdzinājis. Dažus metrus no manis nelielā uzkalnā zaļas, garenas kopiņas vidū gaiši atspīdēja baltu ķērpju krusts, kas bija pārāk simetrisks, lai varētu būt dabas veidojums.

Iesākumā likās, ka ķērpji ir uzlikti vienkārši pa virsu. Tomēr es kļūdījos – krusts bija ieaudzis, ķērpjus nevarēja noņemt, tos varētu tikai izplēst.

Visu jau bija skārusi aizmirstība. Šurp neveda neviena taciņa, sūna blīvi sedza zemi, tuvākajai eglei skujas tumsa leknākas nekā citām, mēmi, bet nepārprotami apliecinot, ka šis krusts nav nedz rotaļa, nedz šķitums. Kas gan te trūdēja aprakts un vai ilgi jau? Pīšļi neko nespēja pastāstīt. Visapkārt vīdēja kara pēdas. Un es ļoti loģiski nodomāju, ka arī kaps droši vien stāv kopš tiem laikiem, kad šeit pāri gājusi fronte.

..Un nebija neviena, kas izkļiedētu manus maldus. Tikai sešus gadus vēlāk es uzzināju, kas šeit guļ un kāpēc.

Tie tad beidzot ir visi, kas piederas pie Meža-Eriņiem un ar ko tieši vai netieši saskāros vairāku gadu laikā. Varbūt šo to iztēlojos citādu, nekā tas īstenībā bija? Varbūt nezināmo piefantazēju pa savam prātam? Droši vien. Varbūt tie, kas man patika, šajās lappusēs izskatās cildenāki, nekā īstenībā bija, kamēr netikamie, gluži pretēji, iznākuši nelietīgāki nekā tiešamībā? Arī nav izslēgts, jo arī es esmu tikai cilvēks un nevaru pārkāpt pati sev: vienus es mīlu, bet citus ne un draugiem viegli un liksmi piedodu to, par ko turu ļaunu prātu uz ienaidniekiem, ilgi gremzdamās. Pārdēvētie uzvārdi un vārdi tad lai ir aizsegs visiem, kuriem tīši vai netīši esmu nodarījusi pāri. Šeit nav neviena ideāla, kas noderētu par atdarināšanas cienīgu paraugu, taču šīs lappuses nav arī mēģinājums kādu raut pie kāņa citiem par mācību. Visi, kas kļūdījās, jau tāpat ir dārgi samaksājuši par kļūdām.

Lai šis stāsts ir tikai brīdinājums no viņu likteņiem.

Lai šis stāsts ir vienīgi biedinājums nedziedēt savas pumpas ar citu ciešanām.

6

Grūti pateikt, cik gadu vecāks viņš bija par mani, kad starp citiem kokiem viņu pamanīju, sēdējama stumbra pakājē, apskāvusi savu pagalam nogurušo kucēnu un klausīdamās dzeguzē, kura, kūkodama tieši vīrs manis, solīja piepildīt trīs vēlēšanās. Droši vien viņš bija pusgadsimtu vecāks, bet varbūt arī vairāk, jo izskatījās jau pēc sirmgalvja.

Šķidrā lapu kodaļiņa rudenos apbira agrāk nekā pārējiem bērziem, un katrreiz likās, ka uz visiem laikiem. Taču es maldījos. Kad maijā atkal gāju garām un pacēlu augšup skatienu, ieraudzīju, ka viņš no jauna ir zaļš. Lielos augstumos uz pavasara dzirkstošo debesu fona plivoja caurspīdīgs un jaunavīgi maigs smaragda plivuritis.

Vecais bija dzīvs.

Viņam pirmajam vajadzēja krist par upuri 1969. gada novembra vētrai, taču brīnumainā kārtā viņš izturēja arī to. Notrauktu skuju un mizu smalknē visapkārt gulēja ar saknēm izgāzti un uz pusēm pārlūzuši koki. Pavisam līdzās zaļoksnēja priede bija sagriezusies ap savu asi kā skrūve, pārliekusies vidū kā krampjos sarauta, kā mirusi izmīsigā pretestībā vai lielās mokās, un, ar vainagu gandrīz skardama ap-lupušo bērza tāsi, dzīvi dvašoja pēc skujām.

Koki bija gājuši bojā dažādi. Priedes, atbalstījušās pret zemi ar muskuļotām, vīrišķīgām rokām, vēl stūrgalvīgi lūkoja uzslieties stāvus, kamēr egles gulēja kā nelaimes nopļautas meitenes, padevīgas liktenim, ar visu ķermeni klusi piekļāvušās sūnai, un garie, tumšzaļie svārkī cieši apņēma smuidros gurnus.

Bet Vecais stāvēja pāri postažai kā izaicinājums nāvei, kas valdīja visriņķī.

Pāris gadu pēc vētras agrā pavasarī koku apcēla dzeņi vai melnās dzilnas un stumbru saskrotēja no vienas vietas ar neskaitāmiem caurumiem. Tas lieku reizi apliecināja, ka bērzs ir gaužām sliktā stāvoklī, jo viņu acīmredzot bija apsēduši kaitēkļi. Un tomēr katru pavasari viņš atkal un atkal no jauna sazaļoja.

Vecais bija mūžīgs.

Un piepeši Vecā vairs nebija. Zemē mētājās tikai daži resni bērza bluķi. Kāds stumbru bija sazāģējis divus metrus garos posmos un pēc tam pametis, jo koksne bija satrupējusi un poraina kā sūklis. To kopā saturēja vairs tikai gremzdu kārtā un tāss.

Kā viņš spējis katru pavasari sazaļot? Un kā vispār noturēties stāteniski?

Pat malkai bērzs vairs nederēja. Visus spēkus viņš bija iztērējis, lai katru pavasari izplaucētu niecīgu lapu plīveklīti un uzvilktu to kā zaļu buru savā vecajā, baltajā mastā.

Eliza zaļoja ne no kā.

(Vai es vēlētos, palēnām trupot, ik pavasari sazaļot ne no kā? Tad jau labāk uz galvas mesties gaterī, kamēr koksne vēl blīva, un ar sāpēm pārtapt skanīgos dēļos.)

Pret ļaunumu viņa izgāja ar labestības karogu, kas nederēja par cīņas ieroci un ģeldēja vienīgi par plāksteri (bet plāksterus līmē ne tikai uz dzīstošiem pušumiem, bet arī uz strutainām pūtēm). Ar lab-sirdību viņa gribēja dziedēt pasauli, taču spēja to tikai lāpīt. Viņa piederēja pie tiem, kas pasaulē nejaudā izmainīt gluži neko.

Mums bija atšķirīga dzīves filozofija.

Un tomēr es gāju pie viņas sildīties kā pie uguns, zinādama, ka viņa nenovērsīsies, lai ar man notiktu kas notikdams. Ka vienmēr varēšu pie viņas salaizīt savas brūces. Ka spēšu atgūties pēc sakāves. Ka viņa mierinās mani, kad būšu zaudējusi, spēlējot uz pārāk augstām likmēm. Ka viņa piedos manus maldus un manas kļūdas – kā droši vien piedotu man arī nelietību un nežēlību un varbūt attaisnotu pat nodevību?)

Šī visapiedošana vienlaikus uzpirka un šausmināja. Tā reizē bija panaceja, kas ārstēja no visām vainām, un reizē tā bija salda inde, kura sapina prātu un gribu vilka muklāja.

Mēs sēdējām uz mūriša neilgi pirms lielās vētras, kura vēl ne ar ko nenodeva savu tuvumu (vēl nenāca dzīvnieki no meža uz smalcēm, vēl neko neziņoja sinoptiķi, vēl nebija iegaudājušies dūmvadi). Plīti klusi kurējās malka, piepildot novembra vakaru ar liegu siltumu un tikko jaušamām gaisa plūsmām, kas smaržoja saldi kā vīraks.

Man pie kājām, izstiepies uz vēdera garšļaukus un uzlicis purnu uz priekšķepām, gulēja suns, un varētu domāt, ka viņš ir iesnauadies, ja ausis nebūtu saslietas un izbrīnā pavērstas uz priekšu un ja visā ķermenī nebūtu jaušams saspringums, jo virtuves pretējā stūrī uz paklāta maisa melnraiba jauna kaķenīte zīdīja kucēnu. Suņuks bija nācis no Kalna-Eriņiem, pirms pāris dienām zaudējis māti zem garāmbraucošas automašīnas riteņiem. Savukārt Mince atkal bija palikusi bez bērniem, kurus kaimiņš, Lejas-Eriņu Rudzītis (par izmaksātu pustopu), bija noslicinājis diķī. Elīza kucēnu pārnesa azotē, taisīdamās bārenīti izbarot ar govju pienu, bet negaidot viņu pieņēma kaķene un sāka zīdīt. Un mans suns modri un rāmi vēroja notiekošo, ar dzīvnieka mūžīgo instinktu apjēgdams, ka acu priekšā norisinās kas tāds, uz kā turas pasaule un kas stāv augstāk par sadzīves ķildām un sikām nesaskaņām, par sugu tradicionālo nesaderību un stiprākā tiesībām. Kaķene no savas puses neizrādīja ne mazāko bailu no suņa un, pievērusi plakstus, aizmirsusi visu un klusi, tiksmīgi murrādama, šķīta, apzinājās, ka pilda svētāko no visām misijām, kas viņu dara neaizskaramu. Suns, neapsaukts un nenorāts, to saprata bez vārdiem un bez žestiem un tikai skatījās. Un mēs ar Elizū, sēdēdamas uz mūriša, arī skatījāmies, un mūsu sirdis bija pielijušas ar medu kā bišu kāres.

Mēs nezinājām, ka pēc trim dienām būs vētra, kas daudz ko salauzīs un izpostīs. Mēs nezinājām, ka pēc trim gadiem šī četrkājainā, melnbaltā māte, kuru mēs toreiz vērojām ar maigu smeldzi, mirs pazemojošā nāvē, ar kādu soda pretīgus noziedzniekus, kam nekas nav svēts. Viņa nebūs nodarījusi neko, bet karāsies koka zarā kaprona auklas cilpā ar daļēji nogājušu spalvu un melni atplestu muti, ap kuru lidināsies rudens mušas. Mēs nezinājām nedz svešas, nedz savas nāves dienu un nāves veidu. (Un lai slavēta mūsu neziņa! Vai, zinot nelai mes stundu, mēs spētu izbaudīt laimes minūti?)

Es atkal biju Meža-Eriņos, kaut arī divkārt domāju, ka nesperšu šurp kāju. Bet mana nekonsekvence nevienam nemaksāja neko. Un man pašai vismazāk. Biju šeit un jutos mierā ar savu rīcību.

Logā blāvoja drusku aizmiglots, rēns novembris, gaisā bezsvara stāvoklī peldēja egles kā gotiski, rudens blīvā gaistoši torņi. Visas lapas jau bija nobirušas, tīrumi klājās tukši un palti. Vēlā rudens ainava piemita skumja burvība. Visam pāri sedzās liels miers un pelēki sudraba apskaidriba.

Tuvojās ziema.

Bet ziemu, es jautāju Eizai, vai ziemā te tomēr nav mazlietiņ garlaicīgi, es sacīju (jo toreiz manī vēl runāja pilsētniece, un pilsētniekiem nezin kāpēc tēlojas, ka ziemā uz laukiem ir vientulīgi).

Viņa pārvaicāja: garlaicīgi? Esot pierasts un neiznākot vaļas domāt, ir vai nav vientulīgi, – gov, aita, pusducis vistu, nu, raugi (viņa piebilda ar smaidu), būšot vēl suns. (Kucēns pazīdis miegaini kurkstēja.) Iepriekšējais mājas sargs martā izputējies. Vai nu vilki noplēsuši, vai pats uz mežu aizvilciet nomirt, vecs zēns jau arī bijis, pilni divpadsmit gadi. Pavasara pusē, nu, kad nule aizgājusi pensijā, pirmlaik gan licies jokaini, acis tā vien, tā vien griezušās uz Kalna-Eriņu pusi, bet pēc tam apradusi. Pa reizei jau aizstaigājot un dažu dienu arī nostrādājot, ja no meitiešiem kāds apkritot vai palaižot brīvsoli un fermere Toņa (jeb Antoņina Fjodorovna) atnākot lūgties, jo lieku cilvēku nav kur ķert un govīs nav kam slaukt, taču lopiņš pierietējis nevarot stāvēt. Un viņa arī aizejot. Uz dienām divām trim, retumis uz nedēļu, bet tad arī manot, ka neesot vairs vecās dukas. Priekšniecība pie gadījuma lūkojot vēl taustīt, vai nenākšot atpakaļ pavisam, solot dažādus labumus. Taču pavisam viņa neiešot – diezgan. Apaļus divdesmit gadus sabijusi par slaucēju – pietiks. Uz sliktu laiku laužot kaulus, pirkstus nevarot lāgā atliekt (viņa pastiepa man savas brūnās delnas – artrīts), pa naktīm tirpstot tā, ka uz rīta pusi gluži atņemoties, vienu goteli, savējo, tik tikko jaudājot izspaidīt. Bet Kalna-Eriņos grupā pa trīsdesmit, trīsdesmit

piecām galvām. Viņai bijušas trīsdesmit divas. Slaukšana, zināms, ar mašīnu. Taču piens uz dzesinātavu jānesot ar nešanu. Cik tonnu viņa šitā neesot sastiepusi un izcilājusi pa garajiem gadiem, es jau laikam varot iedomāties gan.

Eliza runāja bez emociju nokrāsas – nedz lepodamās ar «izcīnītājām tonnām» (kā pieņemts rakstīt), nedz zūdīdamās par nebūšanām, viņa itin kā domāja balsi vai stāstīja nevis par savējo, bet par cita cilvēka pagātņi, kas viņu maz saviļņoja. Vai tādējādi izpaudās viņas iedzimtā daba? Vai noslēpuma lāsts bija uzspiedis tik smagu zīmogu, ka viņa joprojām baidījās sevi atsegt?

Un tikai pašās beigās Elīzas miers pārplīsa kā zemes garoza un ārpusē kā lava izlauzās līdz šim grožotas un valdītas vērsmainas alkas pēc dzīves, kuru neaptumšotu izlikšanās un meli. Bet tad viņa jau atgādināja pamestu māju ar plaši atvērtām durvīm un vaļējiem logiem, jo nebija vairs ko slēpt un nebija vairs ko zagt, jo grīdas čīkstēja un sienas ēda trupe, jo pamati sēdās un jumts lika jo diena jo zemāk. Tas notika drīz pēc viņas jubilejas – ne pārāk lielas un ne pārāk apaļas, taču lielāka un apaļāka viņai vairs nebija paredzama, un viņa to apzinājās.

Bet līdz tam (vairāk nekā septiņus gadus) es par Elīzu zināju vairāk no citiem nekā no viņas pašas. Viņa, kam uzticēju gandrīz visu (cik vien uztic cilvēks cilvēkam), bezmaz līdz galam palika no manis neizdibināmi šķirta ar bikstkrēsla ozolkoka režģiem.

Bet pirms tam? Ko es zināju par Elīzu?

Katrs, kas viņu pazina, lika viņai klāt savu olekti un nereti brīnījās un pat sašūta, ka šī olekts neder, jo «viņa nedzīvo kā citi».

(Tikai retais uzdrīsktas «nedzīvot kā citi», tādējādi riskēdams izaicināt apkārtņi, kas no savas puses to nepiedod. Vajadzīgi smagi ārēji spaidi vai liela iekšēja nepieciešamība, lai dzīvotu savādāk nekā citi.)

Bet Elīza? Nevaru dot noteiktu atbildi. Vēl šodien ar pilnu pārlicību neiedrošinos izšķirt, kurš no šiem spēkiem Elīzu ietekmēja vairāk un vai zināmā noslēpumainība un savrupība, kas viņai piemita, bija viņas rakstura dominante vai rakstura deformācija. Arī mana olekts laikam ir par taisnu, lai nemaldīgi izmērītu šī ciešanu, upuru un pretrunu pilnā mūža ličločus.)

No tā, ko par Elīzu (viņai vēl dzīvai esot) dažādos laikos un apstākļos man pavēstīja tie, kuri viņu pazina vai vismaz domājās pazīstam labāk par mani, prātā palikušas dažas īsas sarunas, kas liecina, cik stipra ir kaimiņu atmiņa, cik liela ir kaimiņu muļķība, cik akla un cik

redzīga ir acs, cik bargi ir spriedumi, cik siksti aizspriedumi. Tomēr cauri subjektīvo viedokļu un pretišķīgo vērtējumu slānim, cauri mēles sakultajām pārspilējumu un izpušķojumu putām varēja uztvert vairākas zīmīgas detaļas, kādu gandrīz pilnīgi trūka pašas Elizabēzes bezkaislīgajos un skopajos stāstos par savu dzīvi, kuros (kā kadru anketā) bija informācija, taču nebija emociju.

A.

A. bija pārliecināts, ka Eliza ir drusku ķerta (un varbūt ne drusku vien!). Ūja, es teicu, ūja. Uz to A. atbildēja, ka visi Krones taču tādi kā nepilnīgi, vai tad tas man neesot skaidrs?! Vecajam Kronem, Ernestam, zemes darbi neesot stāvējuši ne prāta galā. Piecpadsmit hektāru «šķidrās jaunsaimniecības» (kā raksturoja A.), bet tēlojis kungu, ar portfelīti staigājis un baltu krūtežu. Skaitījies kara invalīds, lai gan (atkal A. vārdiem) «viss, kam jābūt klāt, viņam klāt arī bija». Varējis siens aizlīt vai mieži izbirt, Ernests tikai sēdējis un sacerējis lūgumrakstus, kamēr abi sievieši (sieva un meita) rāvušies vai uz pusēm gan pa tīrumu, gan pa māju, jo dēls, Augusts, kaut arī ar gaišu galvu, taču (kā apzīmēja A.) «tāds pats gurķis kā tēvs – tikai sēdēt un skrīvēt». Izkūlies cauri ģimnāzijai, bet vēl nerimies, «vēl ķīķerējis uz augšu – studēšot!» Sācis «jau copēt», taču uznācis karš, un vācu laikā Augusts iepiņķējies leģionā, aizsūtīts uz fronti un atgriezies no Krievijas (kā A. izteicās) «ar bļendaku pie krūtīm un tukšu piedurkni». Vēlāk vazāts pa filtrācijām. Taču laikam neesot vis «nekādas lielas bumbas piesietas», jo palaists, lai iet! Atbraucis šurp, bet ilgi neturējies. Apsildījis nagus – un atkal prom. Tomēr studēšana bijusi jāaizmirst. Rīgā nevarējis pat pierakstīties. Iestājies darbā kūdras purvā – tā kā Olainē, kā Slokā –, kur uz papīriem tik dikti neskatījušies. Par rēķinvedi, vai, jo «sma-dzeņu pods jau viņam strādāja». Vēlāk noenkurojies Rīgā, bet pa to starpu jau stipri nolaidies un sācis «dropēt». Paģirās vienmēr gaudies par sacūkoto mūžu, dievojies dzeršanu mest nost, taču nedz metis, nekā, kamēr aizdzīvojies līdz māgas jēlumam, sažuvis kā «aizviņdienes pentoks» un «ar to pašu agri aizstiepies», atstādams dēlēnu, nu, to pašu Justu. Un zirgābols jau nekritot tālu no zirga – arī Justs esot «uz to pašu šniti, pa atskurbtuvēm un sutkāms dzīvo». Un par Ēriku – par Ēriku jau nemaz neesot ko runāt! Vai es zinot par Ēriku? Vai Eliza man «šo lietu apgaismojusi»? Un, kaut gan atbildēju apstiprinoši, jo zināju, ka Ērikam draudējusi tiesa par izvarošanu, A. nespēja nociesties, man «neapgaismojis šo lietu tuvāk». Dabūju dzirdēt, ka «tā Ausmiņa Bērzāja, kuru Ēriks kopā ar diviem tādiem pašiem malačiem» Ošupilī pēc ballītes piesmējuši, iedzērusi etiķa esenci un slimnīcā

mirusi, tāpēc puisiem «iešķiebts viens no pašiem biezākajiem pantiem» (kā izteicās A.) – pa astoņi gadi katram. «Divi no varoņiem arī ietupināti», bet trešais «paņēmis vāgu» – un tas bijis Elīzas Ēriks. Ieblakus milicijas ēkai pie (A. vārdi) «goda plāksnes» ilgi nostāvējis portrets, sak, «meklē bistamu noziedznieku». Tomēr nekā! Izkūsis kā sniegs uz karstas plītsvirsas! Iesākumā dažs labs teicis un skubinājis, ka vajagot tikai patērpināt Elīzu: vai tad nu miesīga māte nezināšot, kur šim gals? Miliči bijuši gan uz Meža-Eriņiem, gan Kalna-Eriņiem. Fermas sievieši kā mūris preti: neko Elīza nezinot! Elīza pati esot kā sajukusi, raudot dienu un nakti dēļ tā sava izlaideņa, izdzimteņa. Sakot: ja zinātu, ka dzīvs, būtu kāda cerība, ja zinātu, ka miris, būtu vismaz skaidrība. Bet Ēriks iekritis kā akā! Un tikai pēc diviem gadiem vienudien vēstule kā pērkonis no skaidrām debesīm! Sveša štempele un bez atpakaļadreses: «Soobščajem... umer... pohoroņen... družja...» Nedz kur, nedz kad. «Družja...» Varbūt paši arī nozūmējuši, drauģeļi! Un Elīza, kas bija tā dzinusies pēc skaidrības un beidzot skaidrību bija arī dabūjusi, nemaz nelikusies par skaidrību tik priecīga, pavisam otrādi, kļuvusi gluži jokaina, ierāvusies savos Eriņos – kā gliemeziene, atrāvusies no visiem – kā kurmiene. No bēdām laikam atnākusi vaļā kāda skrūve... Tādi esot tie trakie Krones, ar kuriem es brāļojoties (A. piebilda, īpaši uzsverot beidzamo vārdu).

Ironiski apprasījos, kādus trakumus tad, viņaprāt, dara Elīza? Un A. atjautāja, vai es varot iztēloties normālu cilvēku, kas otram skrietu virsū ar sekumiem? Ūja, es teicu, ūja. Nu, svēta taisnība, A. izsaucās. Viņa Jānis strādājis ar traktoru netālu no Kalna-Eriņiem, kad no fermas kā korķis izsprāgusi Elīza, nesusies virsū plēsumis, kliegdamā, bļaudamā, un visupēc sākusī pat ar dakšām draudēt. Bet kālabad tad viņa skrējusi ar tām dakšām, es pabrīnījos. Un A. atbildēja, ka arī viņš – lai viņu pakarot! – netiekot gudrs, kālabad, laikam mīzali galvā saskrējuši: neļāvusi viņa Jānim grābt salmus! Labāk stāvējusi savām govīm pie astes (A. piemetināja), nevis bāzusies svešās darīšanās. Kas šās degunam par daļu – salmi sausi vai slapji? Vai viņa Jānis maisoties iekšā, ja fermā «kādai gočai kāds pups stāv atšāvies», kā sacīja A. Nu, un ar ko viss beidzies, es jautāju. «Todien gan panāca savu», A. atbildēja, taču pēcgalā taisnība izrādījies viņa Jānim, jo «salmi arī nesagrābti sapujuši tāpat, kā būtu sapujuši sagrābti», A. ar dziļu gandarijumu nobeidza.

B.

B. (kā jau sieviešu kārtas pārstāve) visai labprāt un arī īpaši neizvaicāta man pastāstīja galvenokārt par Elīzas sirdslietām, kā «šī, gaidīdama princi, bezmaz aizsadēdējusies vecās pojenēs», kā četrdesmitajā

gadā pagrābusi to pašu Kalniņu Andreju, kurš nedz pēc mantas, nedz no auguma nebijis diezi kas, toties (B. vārdiem) «liels boļševiks» un strādājis «mašīnu un zirgu punktā», un kā pēc Andreja nāves sākusi salaist ar mežsargu Zembergu, precētu cilvēku, ko viņa (tas ir, B.) varot apzvērēt, jo pati redzējusi Zembergu tumsā slapstāmies ap Meža-Eriņiem, B. ar uzvaru piebilda un ar acīm redzamu labpatiku, detaļas izgaršodama, pakavējās pie kādas aizgrābjošas un nervus kutinošas epizodes. Pag, pag, kurā gadā tas īsti bijis? Vai «vidējā nauda» jau apmainīta pret «jauno naudu»? Nu, kā tad! Elīzai taču nācis jau pāri piecdesmit! Jā, un vienreiz noticis kaut kas tik šaušalīgs, ka vēl tagad tirpas skrienot pār muguru! Elīza, lai arī, tā teikt, ne tuvu vairs pirmajā jaunībā, tak turējusies vēl stipri štrama, dažs labs metis uz viņu aci. Un «sevišķi cieši iekodies tāds Viļumsons no patērētājiem» (kā B. izteicās), sācis slīpēties apkārt un, kazi, bijis gandrīz ņēmējs. Elīza – tā kā jā, tā kā nē, ne īsti devusi cerības, ne īsti kurvi, šis nevarējis tikt gudrs. Tāds pabikls ar sieviešiem un maķenīt tūļīgs jau tas Viļumsons gan bijis, ne, bet vienreiz uzkūdīts, sakurināts uzdomājis iet uz Meža-Eriņiem, tā teikt, galu galā tikt skaidrībā, kas un kā. Krietni pavēls bijis, ap pusnakti varējis būt vai maķenīt vēlāk – akurāt spoku stunda! Pa ceļam skurbulis drusku izvējojis. Viļumsons sācis atdzist un svārstīties, vai tikai negods un blamāža neiznākšot. Ieķaukstēšoties suns, kazi, uzmodināšot ne tikai Elīzu, uzraušot kājās arī veco (lai gan tas jau gandrīz kurls bijis). Grasījies «bezmaz griezt ilksis uz atpakaļu», kad ieraudzījis, ka viens logs Meža-Eriņos vēl blāv. Nospriedis: palūrēs iekšā, ja būs pati Elīza, pieklapēs, lai laiž parunāties, ja trāpīsies vecais, klusitiņām kopsies prom. Taču rūtis bijušas aizklātas ar palagu visā platumā, tikai tādas šauršauras šķirbiņas spīdējušas gar abi mali. Pāri puķu dobēm Viļumsons pietaustījies pavisam klāt, pielicis aci pie stikla un spraugā ieraudzījis vīrišķi. Nospriedis, ka uzgrūdiess vecajam Kronem, jo gaisma bijusi pašvaka. Bet ieskatījies redzējis savu alosanos. Lai nedodot dies nevienam redzēt to, ko viņš redzējis.

Nu, nu, es apvaicājos, un ko tādu?

Otrpus stikla stāvējis mirušais Kalniņu Andrejs. Un tur neesot ko smieties! Viļumsonam gluži noņēmušās kājas, nejaudājis pat pakustēties, tikai blenzis kā nolēmēts. Un tas tur iekšā arīdzan tā kā lūkojies, kā ne, acis bijušas tā kā vaļā, kā ciet, bet vaigs stings un zemespelēks, knapi pazīt. Vai tur kāds brīnumš – tik ilgi gulējis aprakts un tik sen nav redzējis saules gaismu! Nez ar ko viss būtu beidzies, ja kūti neiedziedājis gailis. Bet gailis nodziedājis – un rēgs uzreiz gaistin izgaisis. Tad Viļumsons atžilbis – un nu tik bēgt! Skrējis, skrējis, skrējis līdz

uzbriedušie muskuļi liecināja par ciešanu pārmēru. Viņa nesacīja neviena vārda, tikai acis, kur redzokļu melnums bija aprijis gaišbrūnās varavīksnenes, izkļiedza bezpalīdzības izmisumu skaļāk, nekā to spētu izkliegt viņas mute.

Eliza raudzījās uz Agri.

Nesen bija pārgājis pērkona lietus. Pamalē vēl varēja dzirdēt ducināšanu, svaigi smaržoja pēc ozona. Pāri pasaulei lija saule, peļķēs mirdzinādama baltus atspulgus. Dzeltenajos gumijas zābakos Agris skraidīja pa lāmu un spārdīja kaut kādu priekšmetu, kas atgādināja izmirkušū cimdu, taču nebija nedz priekšmets, nedz cimds, bet dzīva varde. Kad piegāju klāt, palēkt varde vairs nespēja, tikai gausi un neveikli rāpās, vilkdama labo pakāļkāju, divreiz garāku un tievāku par kreiso.

– Ko tu dari?! – es uzkļiedzu.

– Un kas tad ir? – Agris atsaucās.

– Kāpēc tu viņai sper?

– Viņa man nepatīk. Viņa ir auksta un gluma.

– Kādreiz dzīvoja viens onkulis ar mazām, melnām ūsiņām, kas arī sita nost visus, kuri viņam nepatika. Neesi dzirdējis?

Agris neko neatbildēja, tikai paglūnēja caur pieri. Viņš vēl bija pārāk jauns, lai par šo vīru būtu dzirdējis un zinātu, ar ko tas sāka un ar ko beidza, un ar ko izcēlās pa vidam.

– Un ja es sitišu tevi, tāpēc ka tu man nepatīc?

– Mani sist tu nedrīksti, – Agris mierīgi atteica (jo zināja savas tiesības) un atkal palūkojās augšup uz mani. Viņa skatiens staroja savādu, nekustīgu saltumu – kā odzes acis.

– Tūlīt liec viņu mierā! – es stingri teicu.

Agris no jauna neko neatbildēja. Kamēr stāvēju klāt, viņš vardi arī neaiztika, bet, kolīdz pagājos nost, aiznesa to, augsti turēdams aiz savainotās kājas un izkļieddams pusaizsamakušus triumfa saucienus. Vardes liktenī mana iejaukšanās nebija grozījusi gluži neko (un vēlāk pa to rāpoja skudras).

– Arī manis viņš neklausā, – klusi teica Eliza.

Varbūt man tomēr vajadzēja viņam iesist! Bet vai es drikstēju sist bērnam vardes dēļ, kurai piemīt tikai kairināmība? Kuras tūkstošiem apēd stārķi un čūskas? Kuras kabina uz maksšķerākiem un uzšķērž vivisekcijās?

Cik tālu, cīnoties pret varmācību, vardarbībā drikstēju iet es pati?

Varbūt Agrī runāja vienīgi bērna naivi cietsirdīgā pasaules izpētes dziņā, un viņš vēl nebija aizgājis tai garām, pietuvodamies saldajai sevis apliecināšanai ar svešām ciešanām un svešu nāvi? Varbūt doma,

ka drīkst nogalināt to, kas nepatīk, viņam vēl nebija kļuvusi par atļautības principu, pēc kura rīkojās arī roka, atvēzējot pirmo koka vāli, lai sadragātu galvaskausu, un no kura vadījās pirksts, nospiežot pogu, lai nomestu pirmo napalma bumbu? Varbūt viņa dvēselē vēl nebija radušies bīstami ieplisumi?

Jo vēl nule mēs sēdējām istabā (kamēr plosījās negaiss), un viņa acis bija kā divi spoguļi.

Agris rādīja man, ko prata un ko viņam bija iemācījusi kaut kāda Jūlija, kas – kā viņš sacīja – «pie mammas šuj ar mašīnu». Sešu gadu vecumā viņš jau mācēja saskaitīt un atskaitīt. Un es nosaucu Agrim vienkāršus aritmētikas uzdevumus (pieci un pieci, četri un trīs, no septiņiem atņemt divi), ko viņš risināja viegli, pareizi un ar acīm redzamu patīku, visu laiku mani skubinādams: vēl, vēl, vēl! Reizināšana veicās uz pusrata, bet, pārgājuši uz dalīšanu, uzreiz sākām buksēt.

Es: Cik būs 6 dalīt ar 2?

Agris (drusku kaunīgi): To es nemāku.

Es: Nu, cik būs, ja tu seši izdalīsi divās vienādās daļās?

Agris (mazliet padomājis): Nē, to es nevaru.

Es: Pieņemsim, tev ir seši āboli, un tie jāsadala diviem zēniem. Cik tu dosi katram?

Agris (atkal padomājis): Vienu!

Es: Apsver labi – vai tā būs pareizi? Nu, vienu ābolu tu dosi vienam zēnam, un vienu ābolu tu dosi otram zēnam? Cik būs kopā?

Agris (ātri): Divi.

Es: Bet tev – atceries? – taču bija seši āboli. Un, ja no sešiem āboliem atņem divus, paliek...

Agris: Paliek četri!

Es: Nu redzi! Un kur tad tu liksi tos četrus?

Agris (šķēlmīgi): Es... es tos apēdīšu!

Viņa acis smējās. Tās bija siltas kā divi uz saules pielietu namiņu atdarīti logi.

Ja šajā brīdī kāds būtu pateicis priekšā, kas notiks pēc nepilnas stundas, tas liktos neiespējami. Un tomēr tas notika. Agris iznīcināja dzīvību ar tādu bezdvēseles saltumu, ar tādu bezdomu vieglumu, ar tādu nesatricināmu pārliecību par savām tiesībām nogalināt, ka kļuva baismi.

(Vai ar to pašu pārliecību nebija iznīcinātas arī turpat trīssimt dzīvnieku sugas un nebija uzceltas gāzes kameras?)

Viņa acis bija tukšas kā divi ovāli pudeļstikla gabali. Tās mani asi atgādināja jau kaut ko redzētu, bet, ko, – es uzreiz nespēju atminēties.

ATKĀPE PAR SLEPKAVAS ACĪM

Atminējos tikai vēlāk, šķirstot vecus laikrakstu izgriezumus, kad atradu ar sarkanu lodīšu pildspalvu pavilkta rindas:

«Aizturētā partizāna spīdzināšana notika pie diļa. Pirms tam brāļi Lūši viņu spārdīja kājām, tad aplēja ar ūdeni. Kad bija apžuvis, kaisīja pulveri uz kailas miesas un dedzināja...»

(No liecinieka Āboliņa liecības.)

Es dzirdēju, kā tika sacīti šie vārdi. Tieši tanī reizē Augstākajā tiesā biju klāt, kad 1961. gada martā tā saucamajā vilkaču prāvā notika nopratināšana kara noziedznieka Jevgeņija Lūša lietā. Sēdēju vienā no pirmajām rindām, iepretim masīvajam apsūdzēto solam. Gandrīz visu laiku Lūsis, uzmetis asu, pelēku kūkumu, stingi raudzījās grīdā un nemainīja pozu. Tikai tad, kad liecību sāka dot Āboliņš, apsūdzētais sakustējās, drusku patrinās, uz īsu brīdi pacēla un atkal strauji nolaida skatienu. Paguvu ieraudzīt viņa acis – tās bija tukšas un aukstas kā divi pudeļstikla gabali.

Nē – es droši vien kļūdos. Tas nevarēja būt tas pats skatiens, Agrītis, puisītis, zeltgalvītis... Noslepkavots taču nebija cilvēks. Nogalināta bija tikai varde. Tikai, tikai, tikai varde. Tikai – varde.

Vai viņa sirdi skars cilvēka bēdas, ja neskar dzīvnieka mokas? Vai augstais sāpju sliekšnis viņam nekļūs par aizslēgtām durvīm uz otras būtnes ciešanām?

No kādas sēklas uzdīgst tas, kas spēj spīdzināt dzīvnieku un sakropļot cilvēku? Kādā augsnē laiž saknes? Ar kādām sulām barojas? Un kā viņu pazīt un apturēt, iekams nav par vēlu – kamēr viņa iznīcināšanas lokā vēl ir īpatnis, nevis suga, kamēr viņa upuris vēl ir varde, kamēr viņa šautenes tēmēklī vēl nav cilvēka deniņi un cilvēka sirds?

..Es gausi atgūstos no tumšās jutoņas. Pa šauru, liganu laipiņu starp ēnu un gaismu, pa atmiņu zīda dziedziņu, pa asociāciju zelta matiņu es steidzos projām, uz citurieni, es vairoos no baismas, es bēgu turp, kur starp niedola skropstām dzalkstī zvīļš Pandera redzoklis (kā var mirdzēt tikai caur neatgriežama laika atstatumu), jūlija saulei kveldējot (kā var svelmēt tikai pēc gadiem, janvārī, kad rūtīs sausi skrapst, cērtas un grabinās graudains sniegs).

Jau visu es biju atradusi, uz kurienu mani vilināja dzirdēts notikums vai trāpīgs nosaukums, jau vairāki simti kilometru trīs vasarās bija nostaiģāti, jau luksti un popes izbristas, bradus izmicīti dumbri, izžļurkstinātas tādas muklaines, kur niedres sniedzas pār galvu un apkārt švikstot ceļas brūnkakles, jau nāsis kņudināja ne vien sfagnu sūnas un vaivariņu smārds, bet lēpeņu smarža un elodeju svaigums, jau ļoti, ļoti tuvs viedās tas, ko es meklēju, bet, jo tuvāk gāju, jo dziļāk stigu, es iegrimu līdz potitēm, līdz puslieliem, līdz, iemukusi uzreiz pāri ceļiem, samierinājos un griezoz atpakaļ, jo Panders rokā nedeīvās, skatienam neatklājās, – ar sudraba karūsām, ar laivu pie steķa, ar gulbja ligzdu un ziedošām laiksnēm Panders man palika neaizsniedzams kā noburts.

Kad pasūrojos kaimiņienēm, ka nekādi nespēju atrast Panderu, viņas zilām un pelēkām acīm vērās uz mani neizpratnē: kam gan man vajadzīgs Panders, kuru arī viņas mūžā nekad nav redzējušas, tālab nepavisam nejudamās nelaimīgas? Bet, ja uzrāptos Spicajā ūsā, es teicu, nez vai no turienes būtu saskatāms? Viņas paraudzījās manī gandrīz vai ar izbīli: Spicajā ūsā, vai prāts, tur taču varot nokrist un nosties, pakāpieni izlūzuši, viss noglumējis, neviens torni vairs nekāpjot!

Un viendien es pēkšņi atklāju, ka arī neviens no kaimiņiem, kas zināja par Panderu stāstīt, pats nekad tur kāju nav spēris un nenieka nav redzējis no Pandera burvībām. Jo varbūt Panders nemaz neeksistēja? Varbūt tas bija brālis teiksmu zemei Eldorado, par kuru tāpat zina stāstīt un kuru tāpat neviens nav redzējis? Varbūt tas bija tikai šķitums kā mirāža, ilūzija vai apvārsnis? Bet varbūt piederēja nebūtībai kā pagātne – un es vieglām, smejošām kājām visam jau biju pārstaigājusi pāri, pāršūpojusies pa sūnu batutu, pārgājusi pa ezera uz laiku laikiem saslēgto plakstu, zem kura dzelmes tumsībā mēmi šaudījās no manu soļu svārstībām satrauktās zivis apsūbējušām spurām, nomelnējušām zviņām?

Un tomēr Panders eksistēja. Uz Panderu varēja nokļūt pa vāji spīdošu, sūnās dziestošu taciņu, pa kuru mēs bridām cauri kārkliem, apkārt ciņiem un pāri siekstām, kas pēkšņi te šur, te tur paslēja savas melnās čūsku galvas vai saulē sildīja miklās ķirzaku muguras. Un tas bija tik pārsteidzoši un savādi, ka uz vietu, uz kurienu nezināja ceļu neviens no maniem pieaugušajiem kaimiņiem, kas Mežainē bija nodzīvojuši mūžu, – ka uz Panderu mani veda bērns cauri gandrīz neizbrienamai dūkstij, kur viena vien vijās un maldijās muklaina taciņa, ko mēs sasniedzām kādu kilometru leļpus Meža-Eriņiem, pa

sausākām vietām šķērsojuši dumbrāju (kur reiz tiku maldījusies ar savām salasītajām avenēm).

Mēs rāpāmies kā divi prusaki pa milzīgas nokaitētas vara blōdas dibenu. Mūsu tvikstošās miesas neatveldzēja ne pūsma. Mūsu kalstošās mutes kampa tveicē sarecējušo, biezo gaisu. Klusumā un bezvējā purvs smagi tvanoja jūlija bulā. Brīdi pa brīdim es uzsaucu Agrim, vai vēl tālu. Un neatskatīdamies viņš atbildēja, ka nē, ka tepat vien esot, pavisam tuvu, un ar bambusa makšķerīti norādīja uz priekšu, kur vienlaidu zaļumā joprojām nebija saredzams gluži nekas. Biezas un augstas niedres – vismaz pāris metru augsta stāva siena – aizsedza visu. Vēl augstāk bija tikai debesis.

Taču beidzot niedols pavērās, un purva vecajā sejā atspīdēja dzīva un spoža acs. Kad krastmalā apstājos, lai aplaistu apkārt skatienu, stīgrā ligotne, šūpodamās augšup – lejup, lēni, bet negausīgi sāka ierīt manas kājas kā odzes rikle.

Panders bija un nebija tāds, kādu to man tēloja un kādu es to iztēlojos. Ūdensrožu porcelāna kausiņi bija jau nogrimuši dziļumā, taču apaļās, lakotās lapu flīzes, klājot ezera virsmu grupām un salām, ļāva noskārst ziedēšanas neprātu, kas starp Jāņiem un Pēteriem te vēlies pāri baltām ugunīm. Ieraudzīju arī laivu un steķi, kas uzreiz saļodzījās, kolīdz uz tā uzkāpu, un neapnicis bez mitas un rimas žēlīgi čīkstēja un smīkstēja, kad paspēru soli vai vismaz sakustējos. Un pusnogrīmušajā plakandibenē es rāptos vienīgi tad, ja man būtu galīgi apnikusi dzīve. Gadu gaitā koksne bija sačākstējusi poraina kā korķis un piesūkusies ar valgmi kā sūklis. Tikai rūsainā, ap steķa kāju apmestā ķēde vēl turēja virspusē šo veco vraku, kas krietnākā vējā ar šķībo lūpu droši vien strēba jau ūdeni. Sildīdamās saulē, lapu ielogos tupēja zaļas vārdes un neizdibināmi nolūkojās uz mums. Nekur nebija ne mazākās kustības. Tomēr viņpus doņiem brīdi pa brīdim atskanēja apslāpēts troksnis – tādi kā čuksti, tādi kā skūpsti, kā švīksti, kā spurdzieni, liecinot par noslēpumainu dzīvību šajā mēmajā bula stundā, kad dambra visapkārt pletās izmirusi.

Ezera spogulis, kas iztālēm vizēja vasaras debesu gaišajā zilumā, tuvienē satumsa un likās necaurredzams. Šķīta, ka ūdeni klātu rudens ledus plēvīte, apslēpjot bezdibenīgi tukšu dziļi. Bet, kad Agris no kabatas izvilka doniņu, izknubināja mikstumu un druskas nometa lejā, uzreiz pavīdēja baltmetāla bultiņa, trīsot uznira no aklās dzelmes, satvēra drupaču un, no jauna iegrimdama, pamazām oksidējās. Un tūlīt pēc tam ezerā kā septembra debesis aizdzirkstijās spožāki un blāvāki sīki spīguļi, atplaiksnījās meteorīti, uzspulgoja veseli zvaigznāji,

iegaismojās Piena Ceļš. Neticami, visur bija zivis, zivis, zivis! Ūdens mirdzēja no zivīm, verda un kūšāja.

Uzspraudis uz āķa slieku, Agris nepilnās piecās minūtēs izvilka piecas karūsiņas (minūtē caurmērā pa vienai), tikai sikas gan, prāvākajai nebija vairāk par centimetriem trim. Ja jau bija šīs mazules, tad, manuprāt, vajadzēja būt arī lielākām, bet Agris nepiekrita, citādu Panderā neesot, vienīgi pundurītes, taču tās, kā viņš jūsmīgi pastāstīja, varot «atkal ķert veseliem miljoniem». Tikai tikliņu vajagot. Virsū jāliekot maize. Zivtiņas saozot, sanākot no visām pusēm, ņemoties apkārt, skrubinot. Un tad tikai – hops! – mudīgi jāceļot laukā – un uz Daugavu lidakās! Pagājšnedēļ abi ar tēti izvilkuši ši-ten-tā-di-gu! Taču tikliņu Elizās tante nedevisi, lai «neiejātos Panderā uz galvas». It kā viņš neprastu peldēt, viņš varbūt peldot labāk par mani, droši vien labāk par mani, jo ziemu gājis baseinā un mākot ne tikai «suņu stilā», bet istā kraulā. Ja jau tā, tad viņš patiesi peldēja labāk par mani, jo istā kraulā es nemācēju un peldēju tikai «suņu stilā».

Īsās sarunas laikā Agris izcēla vēl divas zivtiņas, ne mazākas, bet arī ne lielākas par iepriekšējām, un man sakārojās pamēģināt savu laimi. Sirds dziļumos neticēju, ka Panderā varētu mist tikai šī dīvainā mini-populācija. Bet ar Agra maksšķerīti arī es nākamajās minūtēs noķēru četrus apmēram tādus pašus mikrobus kā viņš un gandrīz ar simtprocentīgu garantiju būtu izvilkuši piekto, ja negadītos misēklis. Āķis ar tārpu uzkrīta uz ūdensrožu lapas. Un, iekams paguvu maksšķeri izcelt un iesviest par jaunu, kāda kāra mute ēsmu jau bija pakampusi tik izmanīgi un zibenīgi, ka ķērienu lāgā pat neievēroju, – vienā mirklī tikai piepeši nebija vairs ne āķa, ne pludiņa. Mazliet pavilku. Aukla nāca ar pretestību, gludo vīrsmu sagramboja ūdens aplī. Plati airēdamās, pa pusei auklai līdz vilkās, pa pusei peldēja spoži zaļa varde. Agris sauca un skubināja, lai piecērtot, lai piecērtot, citādi nosprukšot, bet arī bez pieciršanas āķis viņas vaigā bija izspilējis asu ādas konusiņu. Domāju, vajadzēs nopūlēties un nocikstēties, iekams atbrīvošu. Taču, kolīdz saņēmu vardi saujā, āķis no mutes izslidēja brīvi un viegli. Neticami, viņa nemaz nebija uzķērusies, viņa āķi bija tikai turējusi mutē. No asās metāla smailes viņas vaigā nebija pat ne skrambas. Saproti nu tādu Panderā vardi!

Viņa tupēja man uz plaukstas – mikla, vēsa un tik neparasti spilgta, it kā glumo ādu būtu apgleznojusi ekspresionista ota, kas nepazīna nianses un pārejas un atzina tikai vispārāko pakāpi.

Vai tik izaicinošs, tik kļiedzošs krāsu prieks nebija iespējams vienīgi tropos?

Viņa sēdēja pamirusi, varbūt izbaudīdama rokas siltumu, varbūt atgūdamās no šoka. Dzīvi skatījās tikai zeltainu gredzenu apņemtās acis. Tad bez iepriekšēja bridinājuma, ar spēju atspērienu viņa pasviedās uz augšu, pārlidoja pāri delnas malai, pāri laivas galam un ar mīkstu šlakstienu ienira tumšajos ūdeņos. Un dzelmē nozuda arī viņas zaļo māsu košās galvas.

Agris žēli iebūrās: kāpēc es esot palaidusi, kālab stāvējusi un neko nedarījusi? Bet tikām vardes, atguvušās no izbīļa, no jauna uznira, cita pēc citas parādījās ūdens virspusē un nekustīgi sastinga lapu ielogos, ļaudamās saules stariem. Tad viņš apklusā un lūkoja uzsviest ēsmu uz lapas varden tuvumā, bet metiens iznāca par tālu, un āķis nogrima dzelmē.

Es teicu, ak, kam gan viņam tas esot vajadzīgs un ko gan viņš iesāks ar vardi. Aiznesišot mājās. Mā-jās?! Vardei taču nepieciešams ūdens. Ielaidišot vannā! Tad nu izdomājis gan! Vardei vajadzīgs vismaz diķītis. Agris tikai skaļi ievilkā elpu, precizējot iesviedieni, bet otrs metiens iznāca par tuvu, un sviniņš («Draņķis tāds!») atkal novilkā āķi dzelmē. Diķītis? Nu, tad viņš aiznesišot uz Lejas-Eriņiem – Lejas-Eriņos esot diķis. Ja vien noķertu, eh, ja vien vardi noķertu! Man bija lielas šaubas, vai Lejas-Eriņos kāds īpaši ilgojās pēc mūsu varden. Taču Agri nekādas šaubas netirdija. Jānoķer – un cauri! Aiznesis – un cauri! Un viņš priecīgi noelsās, kad ēsmu beidzot izdevās uzsviest uz lapas vardei pašā degungalā. Tūlīt, tūlīt, tūlīt tam vajadzēja notikt. Bet nekas nenotika. Tārps vardi neinteresēja. Varde ēsmu neaiztika. Varden acu izteiksme kļuva ironiska. Viņa par mums smejas, es sacīju un iesmējos pati, bet Agris ne. Gluži otrādi, ar asarām viņš izgrūda īsu vārdu, kas izklausījās pēc «maita», taču, iespējams, bija kaut kas ļaunāks. Vēl mazliet pavilcinājies, grūti nopūtās un jau cēla maksšķeri laukā, kad beidzot tas notika. Tiklīdz āķis sāka slidēt pa lapas spožo virsmu, varde ēsmu paķēra. Tāpat kā iepriekš, kampiens nāca tik zibeniņi, ka pa istam to neuztvērām ne viens ne otrs. Tāpēc pirmajā brīdī likās, ka nekas nav mainījies un ka viņa tup, kā tupējusi. Un tomēr ne – no mutes kaktiņa augšup stiepās kaprona pavediens.

Agris iegavilējās «urrā!» un pacēla vardi gaisā. Paskat, spirinoties un neļaujoties, viņš jautri klaigāja, kad varde nedeīvās nepacietīgajā sauļā. Lai nākot droši, lai nespārdoties, lai nemūkot, neesot jau kur mukt! Bez mazākās nožēlas viņš iegāza ezerā ūdeni ar visām karūsiņām, piesmēla kanniņu par jaunu, ielaida vardi un parādīja arī man: lai iemetot aci, nu, nu, vai es redzot, kā plunčājoties, viņai tur patikot!

Iemetu iekšā aci, un varde patiesi mundri airējās pa kanniņu. Pa to laiku Agris uzkabināja jaunu slieku un lūkoja uzsviest āķi uz lapas

netālu no nākamās vārdes. Es sacīju, lai taču viņš liekas mierā, viņam viena varde jau ir. Vai tad viņai nevajagot vīru, Agris atsaucās un, izgrūdis kaut kādu neartikulētu, liksmu skaņu, izcēla no ūdens arī «vīru». Pēc pāris minūtēm viņš izvilka vēl otru «vīru». Ejot «kā pa sviestu», viņš palielījās, ātrāk par mani apjēdzis, kādēļ citreiz varde ņem, bet citreiz ne, – varde ņēma tikai kustīgu ēsmu.

Ķert vārdes bija pavisam kas cits nekā makšķerēt karūsiņas. Ja pie karūsiņas pietika ar āķi, slieku un dažām mehāniskām kustībām, tad pie vardēm vajadzēja acumēru un trāpīgu roku, pacietību un veiklību. Un es sajūtu, ka (sasodīts!) šī nodarbība strauji aplipina arī mani kā ar saldu sērgu. Sniegdamās pēc makšķeres, pieprasīju, lai dod tagad man. Bet Agris nedeva. Piedraudēju viņam, ka tad iešu mājās. Tas bija drusku nekrietni no manas puses, jo Agris viens šeit palikt nedrīkstēja. Un viņš negribīgi piekāpās, piekodinādams man, lai es tikai daroties «fiksi». Taču «fiksi» man negāja. Ilgi izpūlējās, kamēr izdevās āķi uzvest uz lapas. Agris, aiz nepacietības neritmiski dvašodams un drausmīgi čikstinādams laipu, bez mitas pamācīja mani, lai kustinot, lai tak kustinot! Bet vieglāk bija dot padomus, nekā tos izpildīt. Tiklīdz slieku mazliet pavilku, āķis no lapas noslidēja, un Agris uz karstām pēdām makšķeri prasīja atpakaļ. Taču tagad nedevu es. (Pagaidi, ļauj arī man vienu noķert. Bet tu nemāki! Kā tad! Interesanti, kurš no mums izvilka pirmo? Un atkal palaidi vaļā, bē!)

Azarts mūs abus bija pārņēmis vienlīdz karsti un ar katru acumirkli sagrāba aizvien stiprāk. Un mēs, viens otram čukstus un skaļi saukdami norādījumus un brīdinājumus, abi reizē kārodami pēc makšķeres, miņājāmieš un grūstījāmieš pa apglumējošo, šķībo steķi (un dies vien zina, kā patiešām «neiejājāmieš Panderā uz galvas», kā bija sacījusi Eliza). Noķerto varžu skaits mums nojuka. Agris teica, ka deviņas, es teicu, ka astoņas, un ne pie kādas skaidrības tikt nebija iespējams, jo vārdes pa ūdeni murdēja un ņudzēja.

Es atgidos pirmā un ierosināju, vai nemetīsim mieru. Tad atjēdzās arī viņš, nopūtās un piekrita. Labs ir, metīsim arī! Bijām nošķiedušie un noguruši. Taču kanniņu nest Agris man nedeva un stiepa pats, ik pa brīdim apstādamies un ielūkodamies iekšā. Ikreiz apvaicājos, vai vēl kustas. Un Agris katrreiz priecīgi pamāja ar galvu: ejot pa iekšu kā trakas!

Tāpat kā šurpceļā, gāju nopakaļ. Vairākkārt lūkoju ielāgot kādus orientierus, lai stidziņu varētu atrast arī viena pati. Taču skatiens ne aiz kā īsti neaizķērās. Ainava pa labi un pa kreisi pletās vienmuļa un neiezīmīga. Vairākas reizes paraudzījās atpakaļ uz ezeru, kas niedola ielokā atvidēja aizvien gaišāks. Atstatums ūdeni balināja un atkal iedzda debesu zilumā.

Un pēkšņi Pandera vairs nebija. Kā starmešu apspīdētai skatuvei tam priekšā bija nolaidies zaļš priekšgars, aizvēris kā plaksts aci, kā slēģis logu. Arī mani kaut kas apdzisa. Tur, pie Pandera, biju kā bērns. Un tagad pāri ciņainam, bemberainiem kociņiem apaugušam purvam atkal attālinājos no sava naivuma, no sava kailuma tik strauji, itin kā soļi būtu gadi. Kā gliemezis no jauna pazudu savas pieredzes kaula mājā, sargājot vāros un jutīgos audus no neizpratnes un izsmiekla. Un aizmiršanās palika sazin kur ārpusē, kļūdama aizvien neiedomājamāka un neiespējamāka, redzēta vienīgi sapnī, kuru nomods pārvērta par nenotikušu.

Miegā es dzirdēju, kā dziedāja putni. Putni dziedāja tā, kā dzied vienīgi tropos, – saldi smaržainais, tvanīgais gaiss virmoja un viļņojās no saucieniem un svelpieniem, kraucieniem un guldzieniem, tas paloja apkārt gluži kā biezs no skaņām, kas plūda no dziedāšanas apsēstībā atplestajām putnu riklēm, no atvāztajiem smailajiem un likajiem, okerdzeltenajiem un karmīnsarkanajiem knābjiem. Troksnis uzšķērda nakti, pāršķēla kā gatavu, valgu augli, izbirdinot melnas sēklas, kas neredzami kaisījās tumsā, bārstījās zemē, sijājās ūdenī un dīgdamas uzsprāga, nopaukšķot kā petardes.

Arī miegā es zināju, ka tas ir sapnis. Arī miegā es noskārto, ka reālās skaņas lūst uz zemapziņas un apziņas šķirtnes (tāpat kā gaismas stars uz gaisa un ūdens robežas). Arī miegā es atcerējos, ka tropu kakofonija ir tikai bijušu elementu nebijusi kombinācija.

Pūlējos pamosties, bet nespēju. Sapnī biju ielēkusi no desmitmetrīga torņa un nogrimusi pārāk dziļi. Ilgi un lēni iros augšup cauri aizmiršanās blīvajiem slāņiem, kas kļuva aizvien gaišāki, līdz ieguva akvamarīna caurspīdīgo zaļganumu, – un es uzpeldēju virspusē.

Gulēju Meža-Eriņos čikstīgā koka gultā, jo bija jau par vēlu un vēl par agru, lai nakšnotu šķūnī, – vecais siens bija apēsts un jauns nebija pļauts. Pulksteņa rādītājus saskatīt nevarēju, taču iekšēja laika izjūta man pateica priekšā, ka ir pusnakts.

Bija pusnakts, un es gulēju starp divām dienām, diviem mēnešiem un diviem gadalaikiem, jo maijs ir vēl pavasaris un jūnijs jau ir vasara (lai arī ko nevēstītu kalendārs, jūnijs jau ir vasara). Vasara silti un dzīvi elpoja pa atvērto logu, ziedēja ar baltajām maijrozītēm un tāli plaiksnijās ar rūsu, kas plaši atplestajā taisnstūra ailē pa brīdim noplivināja savu biklo, mēmo gaismu, kura negaidot uzmirgoja un nodrebēt apdzisa kā atgādinājums vai kā cerība.

Nebija nevienas noteiktas līnijas, nebija nevienas spilgtas krāsas – tikai notomiem, tikai niansēm, tikai atēnām bija gleznoti pustumsas izpludinātie akvareļi, kas zibsnijienos spēji uzplauka kā bāldzelteni ziedi, lai tikpat pēkšņi atkal novīstu un iegrimtu mijkrēšļa nebūtībā.

Un vienīgi skaņas izaicināja ziemeļu nakts atturīgo, skumjo šķīstību. Notumsā satraukti uzskatījās čells un vālite vaicājoši piesītās timpaniem, melodiski nodzinkstēja arfas stīga un saksofonam paspruka aprauts locījums, akordeons izdvesa elsas un sēri nopūtās mežrags, ierūcās kontrabass, iedūcās alts – un juklās skaņas piepeši sajaucās, saslēdzās, apkampās un ar spēju crescendo sāka dzirkstoši kūstāt kā šampanietis, dzīties uz augšu, kāpt pa pudeles kakliņu un gāzties pāri malām...

Tur orģijām nodevās salda dulluma pārņemtas vārdes, kas šonakt nespēja norimt zaļajās ādās un nedeva rimtu arī citiem, piekļiegdamas pasauli ar savu mūžveco dzīvības kvēli.

Valgais pērkona gaiss atstatumus vērtā mānīgus. Kā binokļa lēca tas pievilka Lejas-Eriņus pavisam klāt. Likās, ka varžu balsis skan tepat aiz paša loga, ka vajag tikai pārliecties pāri palodzei, pastiepties, pasniegties, lai iemērkotu roku diķa remdenajā ūdenī un ne vien ar bungādiņām, bet arī ar pirkstu galiem uztvertu gaviļaino skaņu vibrācijas, kas izsēja nakti neprātību un nesātību.

Es atcerējos, kā Panderā zaļsvārce tupēja man uz delnas jūlija saulē, – ūdeņu spoži nolakota un izaicinoši spilgta. Viņu nevarēja ne slaukt, ne cirpt, viņas āda nederēja ģērēšanai, viņas mugura nebija piemērota sedliem. Ar viņu es nevarēju nedz remdēt izsalkumu, nedz apsegt kailumu. Es varēju bez viņas eksistēt. Es varēju eksistēt bez šīs daudzbalssīgās, kaislās sasaukšanās, es varēju eksistēt arī vasaras naktī, kas ir kurla un mēma kā aizslēgts pagrabs. Tikai varbūt mana eksistence tad būtu par vienu lambertu blāvāka, par vienu voltu slābāka?

Vēl aizvien pa brīdim lipinājās tālā gaisma, aizpildot loga četrstūri te spožāk, te pālāk. Ikreiz neviļus ieklausījos, vai nesekos arī ducināšana, bet grāvienu nebija. Negaiss staigāja apkārt un tuvāk nenāca. Tikai rūsa plaiksnijās un drebēja, bula zibens, rudzu briede, auglības māsa.

Kāpēc bezmiegs vienmēr tēlojas mokošs?

Bezmiegs ir salds.

No rīta Eliza man jautāja, vai labi esmu gulējusi, un es tā arī atbildēju, bezmiegs ir salds, es smējos un piemetināju, ka mieru nedeva dižrikles Lejas-Eriņu diķīti, ka līdz pat gaismai tur jārežās zaļās

nerimas, kuras paši ar Agri, sev par laimi vai nelaimi, savulaik pārstiepām no Pandera. Man runājot, Elīzas seja samācās, un es nospriedu, ka lietišķu ļaužu acīs esam izgāzušies un visvairāk, jādomā, tieši viņa, taisni Elīza (jo ko gan īpašu varējām zaudēt mēs ar Agri? Agris bija un palika bērns, bet mani arī tāpat dažs labs turēja par dullu).

Tā arī pasacīju, taču Elīza pakratīja galvu: Rudziši par vardēm jau nemaz nezinot, tāpēc ka neviens uz Lejas-Eriņiem nav neko nedz nesis, nedz diķi laidis, jā, šitā nu vienreiz esot iznācis. Agris (vai nu es nezinot!) ātri atsalstot pret visu, kas vien neesot gluži blēņa. Un tovakar šim pārgājis arī prieks vēl kur iet un vēl ko stiept – nosviedis kannu ar vardēm pie pakša, un aste gaisā! Un Justs vēl teicies uz vēžiem braukt, kritiņus likt. Bet aizgājis uz bodi pēc maizes un atgriezies tikai trešajā dienā aizpampušām acīm, ne tur vēži, ne kritiņi vairs prātā, pa īstam atgīdies uz Rīgā braukšanu. Un rīdzenieki bijuši kādu nedēļu jau prom, kad viņai savajadzējies kannu. Tad gan apķērusies, jā, tad gan atcerējusies, vai dieviņ tētīt, par tām nabaga dzīvībām, tikai uz diķi tur vairs nebijis ko nest, vienīgi uz atkritumu bedri.

Bet skaidri taču dzirdēju, ka vārdes kurkstēja augu nakti, es iesaucos, vai tad man būs tikai licies un tēlojies, es brīnījos. Viņa jau arī dzirdējusi, ņēmušās «ņiguņegumis līdz pašam rītam», tikai tās jau neesot panderienes, kā viņa apzīmēja, bet «Lejas-Eriņu vecumvecās iemājnieces», kas jandelējoties te katru pavasari, «sevišķi tādās naktīs, kad gaisā viežas pērkonu tuvums», kā viņa teica, nevarot i ne aizklaustīties, kādu lērumu taisot. Cik necik valdījušās, kamēr vēl šeku vītolā stārķis perējis un devis mācību; tagad, ja no kāda vēl bīstoties, tad laikam tikai no melioratoriem, viņa piebilda un pacēla acis uz augšu, uz vēju izplucināto lielo ligzdu, kas bija rudenīgi tukša.

8

Arī Solvita pieminēja šos stārķus, arī viņa paraudzījās uz ligzdu toreiz, kad stāstīja man par Justu un sevi. Pūlos atvedināt prātā šo sarunu, taču atmiņā tā vairs nav saruna. Mani toreizējie vārdi nav izturējuši laika pārbaudi. Bet Solvita vēl aizvien sēž man iepretim, un es skaidri un tuvu (aizvien pieaugošā tuvumā) redzu viņas acu izteiksmi, viņas lūpu kustības, viņas izmisuma augstāko mēru, kuru viņa visu laiku slāpē un kurš visu laiku laužas virspusē, tuvinot notikumu,

kas vēl ir neiespējams, vēl nesaderīgs ar visu viņas būtību kā akmens ar stiklu.

«... un, kad viņi vairs neatlidoja, es zināju, ka man nebūs laimes. Kur viņi negrib dzīvot, tur nav laimes. Ne velti viņus sauc par svēteļiem... svētajiem putniem.»

(Solvitas smalkais lūpu liekums bērnišķīgi sašķiebās, mutes kaktiņi sāpīgi noslīga uz leju, acis pieskrēja asarām, taču nenorīdēja neviena, gaišās varavīksnenes atkal atguva drudžaino spīdumu, tikai kaklā bez mitas nez kas drebēja un raustījās kā tauriņš sauja.)

«Un vai nav piepildījies? Nav piepildījies? Nav?!»

(Viņa mazu brīdi klusēja, raudzīdamās ne īsti manī, ne īsti man garām. Varbūt viņa gaidīja manu piekrišanu vai manu noliegumu? Visdrīzāk ne. Viņa tikai domāja balsī – manai piekrišanai vai manam noliegumam nebija nekādas nozīmes.)

«Jau pirmajā vasarā stārķi uzvedās ļoti savādi. Viņi nesa zarus un laboja ligzdu, viņi taisīja un rūpēja bez gala. Bet viņi neperēja. Pagāja maijs, un pagāja Jāņi, un pienāca jūlijs – un nekā! Elizas tante sirsnīgi brīnījās, kāpēc tas tā, Meža-Eriņos stārķiem ik vasaru esot bijuši bērni, droši vien trokšņa dēļ neperējot... Man bija mazs mocītis, veca minška, jau galīgs lūznis ar bojātu klusinātāju, gatavais ložmetējs. Un iesākumā es spriedu, ka patiesi... ka tiešām skaļuma dēļ neperē. Bet vienu dienu pie mehāniskajām darbnīcām skatos... Tur arī ir stārķu ligzda, un mazie jau tīri prāvi, slaista pelēkus knābjus. Un tad sāku apjaust, ka ne jau trokšņa dēļ mūsējie neperē – ne jau tāpēc. Jo kur gan vēl lielāks trokšnis nekā tur: traktori rēc, motori rībina, dzelzi žļarkst...»

(Viņa atkal sēdēja klusēdama, un zem ļoti gaišās, iedeguma neskartās ādas joprojām kaut kas trīsēja un raustījās kā mazs putns, laužoties no saspriegtā kakla šaurības.)

«Gāja jau uz rudens pusi. Biju aizbraukusi uz Rīgu darišanās. Un vakarā uz autobusu vairs nepaguvu. Vajadzēja no vilciena nākt kājām. Nolēmu: nemetišu likumu pa šoseju, iešu taisni, caur mežu. Pa tumsu omulīgi jau nav, taču, pati zināt, divreiz tuvāk. Pie tam bija pilnmēness vakari. Domāju, uzlēks mēness... Un uz mēnessnīcas fona es viņu arī ieraudzīju. Viņš tupēja mēness ripas pašā vidū un pret spožumu izskatījās nevis balts, bet melns. Viņš sēdēja pavisam viens – un šitā! Ierāvis galvu starp spārniem un sakņupis, un pilnīgi nekustīgs. Viņš izskatījās nevis dzīvs... viņš likās ar tušu uzzīmēts uz mēness diska. Un piepeši man itin kā ar mietu kāds iesita pa galvu: tā esmu es! Nevis stārķis – es tur sēžu. Es!... Un vai nav piepildījies? Teiksiet, nav? Nav?!»

(Kad Solvita to sacīja, es neviļus pat satrūkos, jo, raugoties viņā, spilgti redzēju, kā tonakt uz kailā zara bija tupējis vientulīgais putns. Viņa nekustīgi sēdēja uzrautiem pleciem un uzkumpusi, un pat viņas skatienā nebija dzīvības, viņa itin kā gulēja vaļējām acīm.)

«Pēc divām nedēļām mēs ar Justu sareģistrējāties. Dzimtsarakstu birojā Rīgā. Bet kāzas svīnējām šeit, Meža-Eriņos. Biju stāvoklī. Ļoti mocījies ar sliktu dūšu. Nespēju gandrīz neko ieēst. Kad uz galda uzlika zosi, man bija vienalga, kas patrāpīsies – krūtiņa, stilbs vai spārns. Un nejauši paņēmas tas – esat dzirdējusi? – baznīckunga gabaliņš, aste ar paasti. Kā kodu, tā uz kodu tauku dziedzerim. Mutē uzreiz ieplūda, zināt, tāda kā ricinella, kā virca, un pakrūtē... aiz nelabuma sažņaudzās visa pakrūte. Jutu, tūlīt, tūlīt – un sāksu dirāt āžus! Gribēju skriet laukā. Bet Justs mani aizturēja: lai taču neākstoties, lai taču drusku pagaidot, pēc kā tas izskatīšoties, ja es tagad... taisni tagad aizbizošot. Jo tosts bija tieši par mani... par jaunās sievas laimi bija tosts. Visi sāka saukt «rūgts, rūgts, rūgts!». Un rīkles galā man patiesi uzreiz sakāpa tik rūgts... kā vēmele, kā žults, kā... kā inde. Atgrūdu Justu. Un pa galvu pa kaklu laukā! Bija tāda sajūta, ka mani vērs otrādi, zināt, kā cimdu vai zeķi. Aiz mājas stūra vienā kleitā es vēmu un vēmu... un vēmu... un nevarēju vien beigt... Pietiek atcerēties kāzas, un prātā tikai tas... vienīgi tas: kā, drebēdama no aukstuma, es vēmu aiz mājas... Smieklīgi, vai ne?!»

(Solvitas krūtīs ieguldzējās ne īsti smieklī, ne īsti raudas, un viņa krampjaini norija rūgtu, asu kumosu.)

«Nereti esmu klusībā apcerējusi: kāpēc man viss iet šķērsām un šķērsām?... Zināt, pat ar Agri man bija šķērsguļa, un vajadzēja taisīt ķeizargriezienu. Ko dzīvē esmu izdarījusi nepareizi? Kam nodarījusi pāri? Prasi? Vai tas ir likteņa sods par to, ka citai sievietei atņēmu vīru?... Bet vai tad vīrietis ir manta, kuru var atņemt un var neatņemt... un uz kuru pastāv īpašuma tiesības? Un ar Lidiju viņš tikpat nebija laimīgs. Viņš sacīja: tieši tāpēc arī dzerot, ka ar Lidiju neesot laimīgs. Iesākumā, kamēr dzīvojām vēl šķirti... kad es biju vēl te un viņš Rīgā... Justs teica, ka dzerot aiz ilgām pēc manis. Pēc tam pārcēlos pie viņa un... Un jūs domājat, kaut kas grozījās?... Cik daudzkārt jau neesmu no viņa dzirdējusi solījumus un zvērestus: nu gan tā būšot pēdējā reize! Beidzamā un visbeidzamākā! Bet nekas nemainās. Cik jau neesam šķīrušies un atkal sagājuši kopā! Lūdzas uz ceļiem – bez manis viņš ejot bojā! Es redzēšot, ka tagad viss būšot citādi. Taču nemainās gluži nekas. Ja viņu sāk spaidīt darbā, viņš vienkārši aiziet uz citu vietu. Santehniķus vajag kā ēst. Sludinājumu pilns, un metinātās

viņš ir ekstrāklases. Visur sagaida atplestām rokām. Un viss sākas no gala – ar labiem nodomiem... līdz algas reizei. Sen jau bija laiks pierast un samierināties, bet nekā – nespēju! Nevaru gulēt, ja nakti viņa nav mājās... Pēc divām dienās apbraukāju viņa draugus, pēc trim eju uz viņa darbu, pēc četrām apzvanu slimnīcas un piektajā es... piektajā rītā es zvanu uz morgu. Zīnu no galvas jau morga numuru. Divi trīs viens seši septiņi. Smieklīgi, vai ne?!

(Kabatā Solvita uztaustīja sērkociņus un «Rīgas» paciņu, izvilka cigareti un, vairākas reizes nervozi nošvirkstinājusi sērkociņu, beidzot aizdedzināja.)

«Redzat, esmu sākusi arī pīpot. Aizkūpinu – un kļūst vismaz vieglāk... Šoreiz es tā gaidīju atvaļinājumu, kopš ziemas vidus gaidīju... kā atpestīšanu. Izfantazējos visu ko: kā pļausim sienu, kā iesim ogās, kā palūgsim jums laivu un vizināsimies pa Daugavu. Nopirksim veikalā desiņas un vakarā cepsim uz ugunsкура pie Stāvā krasta, klausīsimies, kā nakti aizšalc pēdējais vilciens un kā atasmā sāk rībināt pirmais. Un, jo vairāk par to domāju, jo skaistāk viss tēlojās. Smieklīgi, vai ne?! Es skaidri zināju, ka fantazēju pa tukšo. Bet tādas jau mēs, muļķes, esam. Mēs pārtiekam no cerībām. Un, kad nav uz ko cerēt, mēs ticam brīnumam. Taču brīnumu jau tāpēc arī sauc par brīnumu, ka tas piepildās ļoti reti... un ka tas nepiepildās nekad... Ziema likās tik bezgalīga. Un pavasaris mani galīgi nokausēja. Darbā gāja kā pa trako māju, rinda no rīta līdz vakaram. Maijā vēl gadījās aborts. Izstos no spēka... Redzat, tikai pērn uzšuvu – un kā maiss!

(Viņa pastaipīja raibo vasaras kleitiņu uz krūtīm un uz vēdera. Puķainā drāna stāvēja, neglīti atšāvusies no auguma izciļņiem.)

«Jau trīs dienas viņš sazin kur blandās un pļēguro. Un jau trešo nakti es neesmu gulējusi. Šorīt mazā gaismiņā pieēju pie loga, uzvelku dūmu, paskatos uz vītola galotni. Iesita kā pa acīm: cik tukša ligzda! Zināt, viņi tā arī neatlidoja. Pirmajā vasarā neperēja un otrajā nemaz neatlaidās. Tad es šeit vairs nedzīvoju. Cik atbraucu, tik skatiens uz augšu: varbūt tomēr? Taču viņi neatlidoja nekad. Varbūt viņi gāja bojā? Katrā ziņā viņiem neveicās tāpat kā mums ar Justu... Ari viņiem no dzīves nekas prātīgs nesanāca. Un šorīt es stāvu un domāju: varbūt sakravāt koferi un aizbraukt uz visiem laikiem? Vienalga uz kuriem. Bet uzlēca saule, un... sametās žēl. Šeit ir tik mierīgi, plaši un skaisti. Un Elīzas tante vēl sāka atrunāt un Agris čikstēt, ka viens te nepalikšot, un...»

(Pēkšņi Solvita pacēla galvu, un viņas acis, nāsis, rokas un ceļgali atdzīvojās. Viņa kļuva kā lokators. Viņa bija viena vienīga uztvere.

Viņa redzēja un dzirdēja to, ko cilvēks nespēj redzēt un dzirdēt, – viņa dzirdēja ultraskaņu un redzēja infrasarkanu starojumu. Viņa saoda to, ko cilvēks nespēj saost, – viņa saoda briesmu tuvumu. Viņas nāsis sa-
traukti trīcēja, kā jaušot plēsoņas klātbūtni. Šķita, tūlīt, tūlīt kaut kam vajadzēja notikt, taču pagāja vairākas minūtes un nekas nenotika.)

«Bet tālāk? Ko tālāk? Tas taču nevar turpināties bez gala. Es jau esmu piekususi no raudāšanas. Un ko es esmu panākusi ar savu kauk-
šanu? Varu gaudot kaut vai pilnā galvā, no mana «sāļā bābūdēns», kā Justs saka, nevienam nav ne silts, ne auksts. Un vismazāk... vismazāk jau nu tieši viņam. Pasaulē augstāk par visu viņam stāv matracis, pudele un vēl šitas!»

(Solvita aizsvieda cigareti un sažņaudza pirkstus dūrē – laulības gredzens iedzirkstijās kā asara. Gaišās acis uzšķīla melnu neprāta uguni.)

«Tā ir viņa svētā trīsvienība! Un pēdējā laikā es pieķeru sevi, ka arī man gribas iesist... ka man gribas sist, sist... sist! Visu laiku esmu baidijusies, ka varētu atgadīties kas ļauns. Bet tagad, zināt, es jau sāku vēlēties, lai, lai, lai atgadās! Lai! Lai nāk, velns parāvis, kaut vai ne-
laime, kaut vai nāve, tikai lai vienreiz būtu gals šim nebeidzamajām mokām, šim bezjēdzīgajām ciešanām! Kaut vai nāve!»

(Solvita atvēra man savu dzīvi, kā atver māju, kura jāpamet. Viņa vairs nekaunējās par izpuvušajām grīdām un blakšu notraipītajām tapetēm.

Un tās varēja būt tikai beigas.)

«Smieklīgi, vai ne?!»

(Viņa atkal iesmējās, un viņas balss aizlūza.)

No laukmalas jau krietni vien bijām iegājuši meža dziļumā kad
suns sāka modri ieklausīties, gausināja soli un vairākkārt atskatījās. Viņš pat aizvēra muti un neelsa, lai labāk uztvertu nespodrās skaņas, kas atplūda līdz mums: it kā skaļa dziedāšana (vai varbūt niknas rejas?), it kā nevaldāmi smieklī (vai varbūt sāpju kliegzieni?). Kas tas bija, un kur tas bija? Vai tas nebija Meža-Eriņos?

Troksnis noslāpa koku šalkoņā un vairs neatkārtojās. Un suns, izbāzis sārtu mēli, bez skubināšanas atkal sāka tecēt pa ceļu tālāk. Mani neatstāja neskaidra trauksmes sajūta. Vai tur kaut kas bija noticis un kas īsti?

Bet nākamajā dienā pie veikala man gadījās kāda nejauša sastapšanās. Kamēr stāvēju rindā, ārā zem liepas sāka dusmīgi riet suns. Un, kaut arī atbilstoši noteikumiem sunim bija uzmaukts uzpurnis (lai viņu varētu kaitināt bez īpaša riska), devos skatīties, kas laukā darās, un jau durvīs ieraudzīju, ka viņam uzplijas noplucis tips ar aizsāktu vīna pudeli rokā. Piegājusi tuvāk, izdzirdu:

– Tu esi suns. Un es esmu suns. Mums vajag sapsēt. Sadzersim tubrālības!

Šo priekšlikumu Aza uzņēma tik vētraini, ka vīrietis atsprāga atpakaļ, izšļakstinādams no pudeles vīnu un uzgrūzdamies virsū man (un diezgan pastipri!), un, ātrumā nepazinis, noņurdēja kaut ko īsu un neskaidru, kas tikpat varēja būt atvainošānās, kā lāsta vārds.

– Kas jums lēcies, Just? – es izsaucos (jo tas tiešām bija Justs, kam zem saņurcītās, līdz pelēkumam novārtītās tūrista cepurītes ar plastmasas nagu un uzrakstu «Tallinn» rēgojās savazāts marles apsējs). – Jūs izskatāties pamatīgi cietis.

Ar nevilšū kustību Justs aptaustīja nosaitēto galvu.

– Mani gandrīz nosita, – viņš atbildēja.

– Tiešām?

– Kā bankā! Un zināt, kas?

– Nu?

– Sieva! Paša vecene!

– Solvita?!

– Vot imenno!

– Tad jau laikam arī jums, Just, atkal būs slīdējusi roka.

– Dievgodavārds, nē! – viņš iekliedzās. – Pārņācu kā viens miera-mika. Pat vinčuku pārnesu mājās. Bet viņa kā paķēra pudeli, kā atvēzējās... Laime, ka paspēju pašaut priekšā roku...

To sacīdams, viņš man parādīja plaukstas locītavu. Arī tā bija ap-tīta ar marli.

– Un par ko?

Justs paraustīja plecus.

– Tikai iebļāvās: «Apnicis vienreiz! Nositīšu!» Un kā mauca ar pudeli! Johaidī!...

– Un ne no šā ne no tā? – pabrīnījās. – Neticami!

– Tur jau ir tas humors! – Justs dzīvi piekrita. – Neticami, tomēr fakts! Šitādus numurus no tās kazas nebiju gaidījis. Visu laiku tēloja aitu. Nu tad es teicu: vsjo, cauri!

– Un nesalabāt?

– Aizbrauca... Un tikpat nebūtu piederis. Lai kratās! Ar pudeli pa galvu! Nu vai zin! Viņa varēja man sašķaidīt ķirbi, vai ne? Varbūt iekšā jau kaut kas sašķiebies? – Viņš atkal aptaustīja galvu. – No tāda trieciena var taču sašķiebties, ko?

– Ambulancē bijāt?

– Ko es tur meklēju? Pumpas? Elizas tante nobindēja – un kārtībnieks! Bet tā kaza neatnāca pat uz mest aci. Es taču tur varēju gulēt beigts! Es taču tur varēju gulēt beigts, ko? Tante sacījusi: vai nu tā vajadzējis, ļaunāk kā pret suni! Šī atbildējusi: šai neesot manis žēl vairāk kā kraupaina suņa! Savā mūžā esmu lamāts gan par kuili, gan ērzeli, bet lai mani kāds būtu nosaucis par... vsjo, cauri!

– Un kā jūs tagad dzīvosiet, Just?

– Nebūs ne pirmā, ne pēdējā reize, kad sākšu pa jaunam! Tikai puika... Puikas žēl. Aizveda.

Justs paskalināja viņu pudelē, noraudzīdamās, kā tas mēļi zvārojās aiz tumšzaļā stikla, un piepeši sacīja:

– Iedzeriet kopā ar mani! Tā gan ir tikai bomba. Smalki ļaudis tādu nebrūķē. Bet, esiet tik laba, nesmādējiet un iedzeriet! – Viņš pavērās manī pazemīgi un lūdzoši. – Vienam nelien iekšā. Dievgodavārds, es jūtos kā kraupains suns. Es jūtos vēl ļaunāk nekā kraupains suns! – Viņa acis negaidot pieskrēja asarām.

Nespēju atsacīt, lai gan vieta (zem liepas šosejas malā) nepavisam nebija pati labākā viņa dzeršanai un arī pats viņš (indīgi spilgta, sīva tinte) nudien nebija tas labākais. Mums trūka arī glāzes. Iedzērām pa divi malkiem tāpat no pudeles kakliņa.

– Brauciet uz mājām, Just! – es teicu. – Drīz būs autobuss.

– Ko es tur meklēju? – viņš atkal atsaucās. – Pumpas?

Kad iznācu no veikala ar iepirkumiem, Justs jau bija atradis vēl divus saburzītus tēviņus (jo tāds ar tādu ātri saostās). Tā kā mums abiem ar Justu derēja viens un tas pats autobuss, māju viņam ar roku, rādidama aicinošas zīmes. Viņš izlikās neredzam. Un varbūt neredzēja arī, jo trijotne bija iegrimusi sarunā. Kā likās, viņi runāja par saviem radiem, jo vienreiz tika pieminēts tēvs un vairākkārt māte (un līdz manim tā vien skanēja «matj, matj, matj»).

Nezinu, kur pa šo laiku Justs bija mētājies, bet es viņu no jauna ieraudzīju divas dienas vēlāk. Vilcienam uz Rīgu vajadzēja pienākt pēc minūtēm piecām. Pasažieri pulcējās uz perona. Un pēkšņi es pamanīju Justu. Viņš slāja pa peronu un, pieiedams klāt te vienam, te otram,

paklusām uzrunāja. (Manu dieniņ, vai tiešām viņš jau ubagoja?!). Pēc tam saskatīju, ka viņam kaut kas bija rokā, ko viņš cilvēkiem piedāvāja. Un visubeidzot es ievēroju, ka viņš uzbilda tikai sievietes. Viņš gāja no vienas pie otras un galu galā atnāca arī līdz manim. Galva viņam joprojām bija apsaitēta, tikai marle sasmulēta vēl drausmīgāk un starp pelēkajām, jau vaļīgajām kārtām spraucās melnie mati. Ar rugājiem apzēlusī seja izskatījās tikpat saņurcīta kā bikses. Sen nemazgātā rokā viņš turēja vairākas saspaidītas un plaukostas siltumā apvītušas kliņģerītes.

– Ko jūs te pārdodat? – es viņam pavaicāju. – Ai, Just, tās puķes jūs būsiet plūcis kādā svešā dārzā!

– Dievgodavārds, tās es patiešām būšu kaut kur nospēris! – Justs teica un paraudzījās uz kliņģerītēm, kā brīnīdamies, no kurienes tās gadījušās viņa sauļā. – Bet es nepārdodu, fui! Tik zemu es neesmu kritīš. Gribu kādai uzdāvināt. Tikai neviena neņem... kazas tādas! Vai tiešām es izskatos jau tā pagrimis, ka sieviete no manis neņem pat puķes?

– Jūsu āriene liek daudz ko vēlēties, Just!

Viņš bija ar mani vienis prātis:

– Kā bankā! Laikam līdzinos īstam zilitim, ko?

Justs mazliet pastāvēja, stīvi lūkodamies perona asfaltā.

– Varbūt paņemsiet jūs? – beidzot viņš piedāvāja.

– Braucu uz sēdi. Kur lai es liktu puķes, Just?

– Tā jau ir, – viņš lēnprātīgi piekrita un atkal aplūkoja slābanās kliņģerītes. – Un diez kas arī nav. Bet, johaidī, kur es esmu tās plūcis?

– Cik jums vēl atvaļinājuma dienu, Just?

Viņš paskaitīja uz pirkstiem – brīvu dienu vēl bija atlicis tieši desmit.

– Vai kopš aizvakara jūs vispār esat bijis mājās?

– Kas tas ir «mājas»? – Justs retoriski izsaucās un pie manis vairs nekavējās.

Vai viņam beigu beigās izdevās atrast kādu, kas būtu ar mieru paņemt puķes? Varbūt jā, varbūt nē. Nāca vilciens, un es aizbraucu. Bet Justs? Kurp doties, ko iesākt bija nodomājis Justs? Prasi, vai to zināja arī viņš pats.

Bet nebija apritējusi ne pilna nedēļa, kad es pamaniju viņu savas mājas pagalmā, pareizāk sakot, pamaniju viņus, jo Justs bija ar visu ģimeni. Viņi grozījās sētsvidū draudzīgā pulciņā, viņi bija jautri un valodīgi, viņi bija tik spodri un gaiši, ka atstaroja sauli un nemeta ēnu.

(Nesenā pagātne bija noskūta ar bārdas rugājiem, iemesta uguni ar savazāto marles apsēju, aizskalota asarām, izvemta paģirās. Pagātne neeksistēja.)

Solvita turēja pie rokas Agri – un izskatījās apskurbusi. Justs turēja rokās mantas – un izskatījās skaidrā. Un salabšana bija tik pilnīga, un izlīgšana bija tik negaidīta, un samierināšanās bija tik neizskaidrojama, kā var notikt vienīgi dzīvē, kur iespējams par neiespējamais.

Viņi gribēja pārcelties pāri Daugavai uz veikalu. Viņi kāroja nosvinēt mazus svētkus. Viņi taisījās sauloties un peldēties, kurt ugunsroku un cept desiņas, makšķerēt zivis un vārīt zupu (kādu var izvārīt vienīgi brīvā dabā). Viņiem esot viss, kas vajadzīgs. Viņiem esot kartupeļi un sāls, lauru lapas un pipari. Viņiem esot makšķeres un grāpis, karotes un pat pavārgrāmata. Tomēr kaut kā viņiem trūka, lai piepildītu savas ieceres. Viņiem nebija laivas. Jā, vai man neesot žēl – kā Justs sacīja – «to aizpumpēt»?

Žēl man nebija. Pagājos līdz un krūmā sadabūju airus. Grūstīdamies, zvārodamies viņi sagruva laivā. Justs nometa pār galvu kreklu, atstūmās no krasta, sēdās airos un gariem, spēcīgiem vēzieniem īrās projām zem jūlija zilajām debesīm un kveldās, stiprās saules. Un viņš bija tik muskuļots un brūns un viņa bija tik balta un maīga, un bērns tik aizkustinoši zeltmatains, un viss bija tik skaisti, kā nevar būt dzīvē. Viss bija tik skaisti kā kino.

Saskanīgā trijotne attālinājās Daugavas ņirboņā, kas meta metāliskus zibšņus.

Varbūt viņi pārprata manu stāvēšanu un skatīšanos? Varbūt es šķitu viņiem vientuļa un nožēlojama? Varbūt viņi gribēja arī man nogriezt kādu gabalu no sava pārpilnības pīrāga? Tikai Justs ar Solvitu sāka man māt un saukt, lai es vēlāk aizstaigājot līdz viņiem uz Stāvo krastu. Viņi meta ar rokām un smiedamies klaigāja:

– Atnāciet! Noteikti atnāciet! Pacienāsim ar zivju zupu un ceptām desām!

Kam viņiem manis vajadzēja? Viņi bija tik laimīgi, ka pasauli varēja piepildīt paši ar sevi.

Es raugos lejup no Stāvā krasta augstumiem, un viss ir kaut kur ļoti tālu un dziļi lejā – kā no laika atstatuma. Pašā ūdens malā deg ugunskurīšs. Bālas liesmiņas slinki taustās ap krustu šķersu sakrautiem, pa daļai jau pārogletiem sausnāniem. Augšup stidz dūmu strūkļa kā vāra punktēta līnija. Un ūdens svaigumam klāt jaucas sūra smarža. Pa labi un pa kreisi no laivas iesviestas vairākas makšķeres ar zvaniņiem. Agris staigā gar tām pa krastmalu, lasa akmentiņus un lidina upē. Justs

izlaidies garšļaukus smiltis, atmetis rokas pār galvu. Un, apskāvusi viņu ap vidukli, blakus guļ Solvita. Drīzāk jaušams nekā redzams, ka Justs ir iemidzis, bet Solvita ne. Brīdi pa brīdim viņas delna nokust. Varbūt viņa nodzen odus, varbūt glāsta Justu.

Aiz Daugavas šalc šoseja. Upē gaudo motorlaiva. Bet troksnis plūst pāri un garām, un skaņas tikai padziļina klusuma sajūtu. Ja te kāds ir lieks šajā idillē, tad tie esam mēs – es ar Azu.

Kāpēc es vispār šurp nācu? Un vai gudrāk nav atkal nemanīti nozust? Taču nepagūstu neko uzsākt, kad Agris iesaucas:

– Tēt, skaties, skaties, kas tur tāds!

Un Justs vienā rāvienā ir sēdus.

– Kur? Vai rausta?

– Nē! Redzi? Tu-ur!

Bet Daugavā laiva velk ūdensslēpotāju.

– Redzi? Redzi?! – Agris klaigā, dancodams no kājas uz kāju, ar visu augumu izjzdams svešo ātrumu.

Uzslienas arī Solvita. Notrauc smiltis no Justa muguras un rāmi raugās uz laivu un uz cilvēku upē.

Atkāpjos no krants malas, bet kāja aizmetas aiz vaļējas saknes. Un lejā uzreiz atskan Justa iekliedziens:

– Eh, čamma gan, dievgodavārds!

Arī šis sauciens nezīmējas uz mani, bet ūdensslēpotāju. Taču suns isi ierejas. Trijotne uzreiz paveras uz augšu. Un gatavs – inkognito ir vējā! Lai nākot lejup. Un mēs nākam arī, tenteriski pa kraujas smilšaino nogrūvumu, kā pa miltiem un kā pa pelniem pusskriešus, pusšļūceniski mēs nākam lejā.

Nu, kur zivju zupa, kur ceptās desas?

Mjā, zivis jau vēl neesot ķērušās, necopējot, kazas tādas! Un no patērētāju biedrības desām (paši redzam!) palicis tikai taukains papīrs. Smiltis guļ tukša vīna pudele.

– Arī vinčuks ir izsūkts, – nogaužas Justs, pudeli ielingo krūmā un vingri pieceļas. – Klau, Agri, vai neviena tā arī nezvanīja?

– Drusku, drusku, bet pēc tam vairs ne, – Agris atbild.

– Un kura – neievērojī?

– Varbūt šitā? Bet varbūtās – šitentā?

– Esi gan tu mūjābelis! – Justs nošķendējās bez dusmām un iet pārbaudīt gruntenes.

Bet Solvita, apskāvusi ceļus, tikai klusi skatās, nenovēršot acu no Justa kustībām, no muskuļu spēles zem tumši iedegušās ādas. Justs pa gabalu mums kaut ko rāda («Velli tādi!»), droši vien tukšu āķi.

Attālums ir par lielu, lai varētu saredzēt. Un mēs jau arī nemaz nekārojam redzēt āķi, bet vērojam tikai viņu pašu, kamēr viņš ņemas ap makšķeri, uzlikdams jaunu ēsmu, līdz beidzot, savēzējis pār galvu, slaidi ielidina atsvaru Daugavā. Aukla pie viņa kājām atdzīvojas, sakustas, sāk slīdēt un steigties, kamēr izritinās līdz galam. Nervozi palecas, neskanīgi noklepojas zvaniņš. Un Justs atgriežas pie mums.

– Kārtbnieks, varam iet džumpot. Kāda ir jūsu atnešanās, dāmas? Priekšlikumam nav piekrišanas.

– Kāpēc tāda neatsaucība, pilsones?

Solvitai negribas mērcēt peldkostīmu, tik vēl vakarā nekas nežūstot, un kur slapju likšot, viņa saka. Es atkal nāku tieši no meža, uz peldēšanas taisijusies neesmu, un līdz man ir tikai tas, kas mugurā.

– Ko nu žņaugās?! Nav nekādi Majori! Te var desot arī bumbiere-nēs, nesvilps neviens pogainis.

Justam taisnība. Majori te patiesi nav, bet «desot bumbierenēs» man trūkst vajadzīgās iedvesmas. Esot gan mēs kazas! Un ja vēl būtu motivs, bet dēļ lupatām, kā jau bū... Just, valdies! Kāpēc tad ārzemēs visi peldoties pliki? Kā tad, kā tad – tā jau nu visi! Vai tad ne?! Tas saucoties nūdisms! Viņš iestātos pirmajā dienā. Ho-ho-ho! Just, vai tu negribi, lai mēs tev ar kaut ko iemetam? Justs veikli izvairās no sviestās kurpes. Ak, velna mātes! Un viņš taču domājis pavisam nopietni, ar vislabākajiem nolūkiem! Te esot tādi forši stūriši, kur mēs abas ar Solvitu varot ne čiku, ne grabu izpeldēties kā divas nāras. Pie zaļā koka, nu? Kas vainas, ideāla vietīņa! «Pie zaļā koka»? Cik romantiski! Kur tas ir, un kas tas ir? Tas trakot izklausās pēc maza omulīga brīvdabas restorāniņa, kur karstā laikā var dabūt saldējumu un rislingu. Ak nē, diemžēl ne, par dziļu nožēlošanu, restorāniņš tas neesot vis. Koks esot pavisam īsts. Un, kaut arī būt zaļam jūlijā kokam nav nekas sevišķs, savā ziņā tas tomēr esot sevišķs koks. Šis bērzs – neticami, tomēr fakts! – ir ielēcis no kraujas uz galvas Daugavā. Vai tā ir dzejas rinda, Just? Kāpēc dzejas rinda? Tā esot dieva auss, kur neviena grēcīga acs nevarot ielūrēt.

Tad es nevaru nociesties. Tad es gribu nopeldēties, ka vai traks. Un mēs ar Solvitu dodamies gar upes krastu turp, kur ūdens malā rēgojas tāds kā zaļš mākonis. Koks tik tiešām ir «ielēcis no kraujas uz galvas Daugavā». Ar dažām saknēm bērzs vēl turas balti plūstošajās, lejup tekošajās smiltis, vēl lekni zaļo, vēl ātri dzīvo, vēl saldi smaržo, bet jau pēc meijām un izperu slotām. Koka vainags aizšķērsojis šauro pludmalīti, atdalījis no pasaules mazu lapainu ūķīti. Jā, šeit var vilties arī uz pliko, šai smaržīgajā vasaras pirtī. Grēcīga acs te nevar ielūrēt, jānudien!

Nost ar sintētiku un civilizāciju! Un ar dullu iekliedzienu: «Lai dzīvo nūdisms!» – mēs metamies ūdenī... Kura no mums sauca: «Lai dzīvo nūdisms!» Tikai ūdenī iemetusies esmu es viena, bet Solvita stāv krastā un nespēj izšķirties.

Vakara gaismā viņa ir ļoti balta. Augums meitenīgi šmaugs – šauriem pleciem, slaidiem gurniem, smuidriem stilbiem. Vienīgi vēdera lejasdaļā audus savilkusi krustiska rēta no ķeizargrieziņa, neiederīga šajā alabastra augumā kā plaša skulptūrā, nesaderīga ar liksmo aizmiršanās dienu, izaicinoša kā atgādinājums, ka pagātne eksistē (un ka to nav iespējams padarīt par nebijušu, par spīti mūsu gribai un mūsu vēlmēm).

– Te ir šausmīgi dziļš, vai ne? – viņa saka, ar klusām bailēm raudzīdamās uz šķirtni starp medus krāsas seklumu un darvaini spīdīgo dzelmi. – Ja dziļš, nespēju sadūšoties. Stāvu un stāvu kā mulķe. Dažreiz galīgi nosalstu stāvēdama. Vai pienāk Justs un ieģrūž.

– Gribat, es jūs ieģrūdišu?

– Ai, nevajag! – Solvita iztrūkstas. – Es pati. Dieva dēļ, nevajag!

Bet, kad iepeldu Daugavā un atskatos, viņa vēl stāv, kā stāvējusi. (Te nu bija «es pati», te nu bija «nevajag»! Vajadzēja!)

– Ūdens ir vienreizēji silts! – es viņai uzsaucu.

Taču viņa tikai stāv, tikai noraugās, neatbild nedz ar vārdu, nedz ar žestu, vienīgi vēro mani. Peldot visu laiku sajūtu pakausī viņas skatienu. Vai viņa bailējas arī par mani?

Un piepeši ūdens visapkārt ieņirbas, iedzirkstas, sāk spīdēt un laistīties vara vizuļos. Esmu izkļuvusi no kraujas ēnas rietošās saules sārtaļā starojumā. Nu, kur tad Solvita? Ak, manu dieniņ, Solvita vēl aizvien ir krastā un tālāk un dziļāk tā arī nav tikusi kā vien līdz ceļgaliem. Neatņemdamās viņa veras Daugavā kā apburta. Liekas, tūlīt, tūlīt nenocietīsies, paspers dažus straujus soļus, skurbi iekliegsies, trokšņaini metīsies dziļumā, tiecīgiem vēzieniem izrausies no ēnas un aizpeldēs pretim upes vizuļojošai tālei. Taču nē, tas nenotiek. Viņa ir apņēmusi rokām plecus, kā sargādama sevi no briesmām un uzdriktēšanās.

Un, izaicinot viņas neuzdrošināšanos, es dziļi ievelku krūtīs gaisu un nonirstu. Ūdens nav gluži skaidrs. Vaļējo acu priekšā vibrē dzintarains blāvums, virmo fosforizējošas salas kā mirdzošs planktons, dreb un lokās garenas ēnas kā nārstojošas lidakas, saules atstari iezvirgzdas un dziest kā iesviestas monētas. Es spiežos iekšā upes noslēpumainajā nekurienē, bet tā negrib mani pieņemt, tā pretojas un spiež mani atkal ārā, nepiederīgu pie savas brīnumainās valstības, kur manu asiņu temperatūrai nav nekādas nozīmes, kur plaušas zaudē

sāncensībā ar žaunām un rokas salīdzinājumā ar spurām, kur intelektam ir mazāka vērtība nekā gaisa guldzienam šeit, krēslainajā dzīlē, kur ir tonnām skābekļa, kas smacē šajā pretrunīgajā stihijā, kurā valda rēgaines gaismēnas, bezsvara stāvoklis un rupja fizioloģija.

Un es padodos. Un es ļaujos, lai upe ceļ mani augšup ūdens virs pusē, kas virs galvas balsnī kā zeltains gaišums. Bet negaidot šajā gaišumā ieslīd liels tumšs plankums un ligaini viļņojas man pāri kā izplūdusi nafta. Nepagūstu izdomāt, kas tas ir un kas tas varētu būt, kad sirds jau pamirst, asiņu ritms nojūk, pakrūte krampjaini sažņaudzas. Ūdens sakļaujas ap mani kā tikls. Pinos linumā, pūlēdamās un baidīdamās uznirt. Pēc manis stiepjas un snaikstās četri taustekļi, kārojot apvīties, tikojoj piesūkties, jau asi skarot mani, jau sāpīgi skrāpējot...

Un pēkšņi es saprotu, ka tās ir suņa ķepas. Viņa acis bažīgi meklē mani: kur es pazudu? Kāpēc nogrimu? Kas ar mani ir noticis?

Patiešām, kas ar mani ir noticis?

Krastā slābani apsēžos smiltīs un truli sēžu.

Solvita uzmet man savu divi, lai nobēržoties, lai nesēžot līdz zosādai, lai nesaaukstējoties, es esot tik ilgi palikusi zem ūdens, ka viņai sameties baisi. Bet suns, tas kļuvis vai traks, pārrāvis pavadu – un Daugavā! Nu, ko es tupot un nerunājos? Lai vismaz slaukoties.

Kāpēc es nepastāstīju par savām instinktīvajām, muļķīgajām izbaidēm? Vai man bija tik ļoti svarīgi neizskatīties smieklīgai līdzās šiem laimīgajiem cilvēkiem (kaut arī es zināju viņu laimes cenu un laimes mūžu)?

..Cik tas sen! Kādreizējās izjūtas pa daudzajām vasarām jau izdegušas saulē kā puķains katūns.

10

Nule viņš bija šeit. Un īsās piezīmes kalendārā ir par viņu, par Justu, kas droši vien vēl klimst šepat tuvumā, vēl maisās tepat apkārt, jo kāpēc aizraudamies rej sādžas kvekšķi, kādēļ nerimstas vaukšķēt šajā vēlajā stundā?

«Viņš dzer, lai savāritu ziepes. Ja viņš nevāritu ziepes, viņam nebūtu ko nožēlot, bet ar nožēlošanu viņš atkal un atkal sāk jaunu dzīvi, un sākt jaunu dzīvi ir burvīgi.»

(Izraksts no 1971. gada jūlija mēneša 24. datuma.)

Bet vai šīs rindas nav maldi? Vai viņš vispār kaut ko grib un pēc kaut kā tiecas jeb vai ļaujas bezdomu tecējumam, negudrodams, kuram krastam pienesis straume, nebēdādams, kurā atvarā ienesis atstraume? Vai šīs rindas nav nepatiesība? Vai viņš vispār kāro sākt jaunu dzīvi un alkst pēc kāda ideāla jeb vai tikai pinas vecā tikla melnajā linumā? Jo kāpēc tad ņavina sādžas dukši šīs skaistās salabšanas dienas nogalē, kālab klankst īsi pirms pusnakts, ja tuvumā nav svešinieks? Un kurš gan tas varētu būt? Nojauta man saka, tas ir viņš, tas ir Justs, tur vēl aizvien apkārt staigā Justs. Vai grabinās gar svešām durvīm? Vai atkal meklē gaišu logu, tāpat kā nule manējo?

Jau biju izslēgusi vefiņu, jau biju pastiepusi roku pēc lampas slēdža, kad izdzirdu, ka tumsā aiz vaļēja loga kaut kas čab. Kas var čabēt bezvēja nakti aiz vaļēja loga? Tur var čabēt tikai dzīva būtne. Dažkārt te apkārt klaiņo meža cūkas un ganās stirnu āži...

Taču spēji mani ķēra atskārta, ka tie ir cilvēka soļi zālē, ka ārā nevis iet pa ceļu, nevis meklē durvis, bet lavās pie mana loga! Nepaguvu pielēkt kājās un to aizcirst, kad pret stangu noklikšķēja riņķīši, droša roka no ārpuses atbīdīja aizkarus, spraugā pabāzās Justa galva, un skaļa balss jautri uzsauca man:

– Jau čučat, memmīt, ko?

Taču, ka es «jau čučēju», viņu nemulsināja ne pašā mazākajā mērā. Justs bija un palika Justs! Pat fiziski un morāli labilajā stāvoklī, proti, nakts vidū uz svešas palodzes ar priekšpusi iekšā un pēcpusi laukā, viņš nezaudēja pašpārliecinātību un izspēlēja savu neatvairāmo nekaunību kā trumpja dūzi, ar kuru dzīvē dažkārt bija palicis arī jaņos, taču nesalīdzināmi biežāk bija vinnējis. «Bet, kas neriskē, tas nevinnē!» teica viņa reizē draiskais un neķītrais smaids, viņa reizē laipnais un vulgārais tonis, viņa reizē skaistā un gletā seja.

Un, klusībā nozvērēdamās, ka šoreiz viņš smalki pārrēķināsies, es indīgi saciju, vai viņam nevienu brīdi neiešāvās ģeniāli vienkārša doma iekļūt mājā pa durvīm, jo pa logu nemēdz ienākt, pa logu mēdz izmest. Pret manu indi Justs bija imūns un iesmējies atzinās, ka jā, ka šī doma vienubrīd patiešām viņam iešāvusies prātā, bet viņš ātri ticis ar to galā, nospriedzams, ka durvis būšot jau ciet un, kazi, vai tur priekšā netupēšot «tas melnais bobis», kas varot «nokost vēl degunu un, dies pasarg, tikai ne to», iekļūt mājā pa vaļēju logu esot «taču daudz ģeniālāk nekā caur aizkrampētām durvīm, vai ne»? Tad es apjautājos, vai viņam nevienu acumirkli nešķīta, ka ir jau pārāk vēls, lai apmeklētu

mazpazīstamas personas. Bet arī mana žults uz viņu neiedarbojās. Paskatījies pulkstenī, viņš teica, ka neesot, «dievgodavārds, vēl nemaz tik vēls», neesot pat pusnakts, taču bez sevišķas loģikas tūlīt lika man pie sirds, ka nebūtu nācis, ja būtu varējis nenākt, taču nenākt nekādi neesot varējis un tāpēc arī atnācis, un visbeidzot ar platāko no saviem smaidiem piemetināja, kādēļ gan es sevi saucot par «mazpazīstamu personu», viņaprāt, es esot diezgan pazīstama persona un, «kā bankā, pat visā Latvijā!».

Palūdzu viņu aizvākties, piemetinādama, lai viņš netēlo, ka noticis kaut kas satriecošs, ka bezmaz avārija vai likteņa sitiens viņu spiedis dzīties uz svešām mājām melnā pusnakts stundā, jo viņam var redzēt cauri kā šņabja pudelei, taču par velti viņš locījis savas slaidās kājas, jo mana māja nav nekāda bufete!

Justs nepavisam nejutās nolamāts. Pat apzīmējumu, kuru es lietoju ātrās dūsmās, proti, «predistenētais lišķi», viņš neņēma ļaunā, bet, izrāvis vārdus no konteksta un uzreiz pieķēries tiem, vaicāja, kālab es sakot «par velti», par velti viņš neko negribot, jo neesot nekāds ubags, un pa aizkaru spraugu pastiepa man apmuļļātus piecus rubļus. Es iesaucos, vai, viņaprāt, te esot kāds riteņkrogs, kur par mēreni paaugstinātām cenām var dabūt degvielu jebkurā diennakts stundā. Manam sašutumam bija pavisam pretējas sekas, nekā varēja gaidīt. Šajā reizē pieķēries vārdam «mēreni» un saklausījis tajā zināmu mājienu, Justs nevis aizvāca piecīti, bet, drusku apsvēris («cenas pasaules tirgū»), pievienoja tam vēl vienu bezdievīgi saņurcītu rubli, šis nekauna! Justs aizstāvējās ar vecu joku, ka neesot bijis mājās, kad kauns dalīts, un, pamirkšķinājis man ar aci, piebilda, gan jau kāds trauciņš spīdinot balto galviņu kaut kur aizskapē vai starp manuskriptiem, galīgi sausā jau es nebūšot.

– Jūs esat gaužām vājš psihologs, Just, ja iztēlojāties, ka varēsiet te kādu iekārdināt ar savu nospeķoto naudu. Pavisam pretēji, jūs esat skaisti izbraucis cauri. Jūs esat izgāzies ar troksni kā veci vārti, – es salti sacīju. – Starp citu, ja gribat zināt, jūs visu sabojājāt jau pirmajās desmit sekundēs. Pirmkārt, uzrunājāt mani par «memmīti». Un pasaulē nav sievietes jau bīstamos, bet vēl ne gluži bezcerīgos gados, kuru tas neķertu vārīgā vietā. (Viņš raudzīja iespraukties vidū ar šī vārda semantisko skaidrojumu, taču es neklausījos.) Otrkārt, likdams uz spēles manu labo slavu, lidāt pa logu, lai gan jums vajadzēja pazemīgi grabināties pie durvīm, ar kūkumu gaidot, kamēr par jums apžēlojas un atver. (Šeit viņš atkal nesekmīgi lūkoja iebilst, vairākkārt pieminēdams vārdus «pašlepnums» un «pašcieņa», ko es laidu gar

ausīm.) Jā, Just, tā ir jādara aizvien – iegaumējiet un lieciet vērā! – kad grasāties svešā mājā kaut ko lūgt un piedevām nakts vidū. (Šajā vietā viņš izdaria vēl pēdējo mēģinājumu iemaisīties, izteikdams dedzīgu vēlēšanos, kā pats apgalvoja, «apgaismot lietas būtību», bet es neko negribēju dzirdēt.) Jā, Just, nevis kompromitēt dāmu, publiski iekarīnot savu dibengalu viņas guļamistabas logā! Un vispār – beigsim pļāpāt un tirgoties, tas ir par velti, kaut arī jums nepatīk apzīmējums «par velti». Jo nekur nekas nespīdina baltu galviņu – nedz aizskapē, nedz starp manuskriptiem. Tā tas ir, ja gribam «apgaismot lietas būtību». Jūs esat psihologs uz zaķa, Just Krone!

Tiesa, es gribēju viņu atsēdināt, taču nebiju gaidījusi, ka viņš būs tik satriekts: viņa vaibsti atmieksējās, viņa apakšlūpa atkārs, viņa rokā nauda iedrebējās un izgaisa kā dūmi, viņa acis raudzījās ar aizšauta zvēra spožo, valgo žēlumu, un mans izsmieklis izvējojās kā nebijis, jo, kad viņš sāka runāt, tricēja pat viņa balss.

– Bet... bet ženščinsaknīte? – viņš jautāja.

Pārsteigta izsaucos, no kurienes tad viņam zināms par žeņšeņa saknes eksistenci. Uz to viņš ar drusku intīmu noslēpumainību atbildēja, ka zinot daudz ko un ka zinot ne tikai to. Sacīju, ka žeņšeņa saknes uzlējums padarīs viņu tikai vēl dullāku, jau tāpat viņš klist pa nakti un nerod mieru, iedzēris žeņšeņu, sāks vēl, pasarg dies, rāpties pa stateniskām virsmām. Beidzot Justs apvainojās un teica, vai viņš, manuprāt, «kāds psihs», kur tad viņš tā rāpjoties, kur tad viņš tā klistot, izmetiņot «graķīti – un vsjo», mierīgi čāpošot atpakaļ pie laulenes. Un kur Solvitu viņš atkal pametis? Turpat pie Stāvā krasta, skaists stūrītis, vai ne? Bet kas tie esot man par izteicieniem – «atkal pametis», fui, pametis viņš nemaz neesot, Solvita guļot, tupeles pagalvī palikusi, gaidot viņu atgriezīties un sapņojot par laimīgu dzīvi. Un viņš – viņš pats? Vai viņš pats nekad nesapņo par laimīgu dzīvi? Johaidī, mūžīgi neiznākot laika, jo esot jādzīvo. Vai arī man šad tad neienākot prātā, ka cilvēce daloties divās daļās, ka vieni dzīvojot un otri tikai sapņojot par dzīvi un līdz pat savai nāvei tikai taisoties uz dzīvošanu? Es iesmējos par viņa cilvēces klasifikāciju. Justs, tūlīt uztvēris manu garastāvokļa maiņu, valšķīgi ieteicās, vai tiešām es viņu padziņot «no savām namdurvīm kā kaimiņu āzi», neapžēlošoties un neieliešot «vienu nieka simtsgramiņu», kas nedz mani izputināšot, nedz viņu piedzirdiņot, tā ka pasaulē nekas nemainīšoties, bet, ja mainīšoties, tad uz labo pusi, jo tādējādi diviem cilvēkiem beidzot būšot miers vienam no otra. Es uzreiz neuzķēru, par kuriem diviem cilvēkiem viņš runā, un viņš labprāt

paskaidroja, ka par mani un sevi, šis šķermis! Un es uzmetu halātu, sadabūju pudeli ar žēņšēņu un ielēju viņam prasītos simts gramus. Justs uzsauca tostu, lai man labi rakstoties, pāris malkiem izdzēra un saturu novērtēja atzinīgi, esot «riebīgs, bet labs», viņš teica, nolikdams glāzi uz mana naktsskapīša.

Atbildot uz viņa tostu, pajokoju, ka aprakstīšu viņu (lai gan tolaik man vēl nebija tāda nodoma). Justs, protams, to nezināja, vispirms jutās drusku glaimots, atzinās, ka par viņu jau vienreiz ir rakstīts (kaut gan tikai sienas avīzē, kur viņš «izķēzīts vēl turklāt»), bet pēc tam atvēsa un sacīja, ka par mani viņam drusku bail, ka es ar viņu varot ieķēpāties, neko cildenu no viņa neuzpumpēšot, viņš esot «par daudz liels cūka» un pats to zinot. Un, vai «tāds draņķis» (kā viņš ļoti paškritiski novērtēja) varot «pārstāvēt strādnieku šķiru», viņš par to stipri šauboties, tā ka es dabūšot «tikai pumpas», un manis viņam no sirds žēl, tālab gudrāk būtu «uzknābt īstu varoni», kazi, kļūtu vēl slavena, pēc manas nāves viņš lielītos, ka mani pazinis, Justs piebilda gandrīz vai jūsmīgi un ar spīdīgu aci pašķielēja uz pudeli.

Viņa vārdos un skatienā bija tik daudz sirsniņas atklātības un bērnišķīgas viltības, ka es nespēju dusmoties, vēl vairāk – iespēja kļūt slavenai (un lai arī tikai pēc nāves) mani pat nedaudz pacilāja, tomēr (kā teiktu vācieši, «Dienst bleibt Dienst un Schnaps bleibt Schnaps») pudeli aiznesu atpakaļ uz skapi. Nezinu, vai Justs saprata manus vārdus, toties viņš nemaldīgi saprata manu rīcību un vairs neuzplijās, uzreiz zaudējis interesi arī par manu personu un iespējamo karjeru. Nu gan viņam jāejot, jau tāpat viņš šeit kavējies nepieklājīgi ilgi, Solvita būšot pārgaidījusies, tādēļ «mērkaķa ātrumā jāstūrē atpakaļ».

Es (tāpat kā toreiz stacijā) apvaicājos, cik brīvu dienu viņam vēl atlicis, un viņš (arī tāpat kā toreiz stacijā, paskaitījis uz pirkstiem datumus) atbildēja. Bija atlikušas vēl četras dienas.

– Nu tad ar labu nakti, memmīt! – viņš piebilda. – Čučiet tālāk!

Viņa galva pazuda no aizkaru spraugas. Pret stangu noklikstēja riņķīši. Zālei čaukstot, attālinājās un aplusa soļi.

Bet kālab vēl aizvien rej suņi? Ir jau pusviens. Taču suņi ļaukst ne- atņemdamies, jaušot tuvumā svešinieku. Kas tur klist pa sādžu? Un vai tas nav Justs? Intuīcija man saka: jā, tas ir viņš, tas ir Justs! Kāpēc staigā? Kādēļ nerimstas? Kālab neiet atpakaļ uz Stāvo krastu? Vai normaldijies jūlija zaļajā tumsā? Vai meklē gaišu logu šajā spoku stundā?

Mani pamodināja dziedāšana. Kāds nāca pa ceļu no Daugavas puses un rāva vaļā:

– «*Ķegums ražo elektrību,
Mūsu sirdis mīlestību, fakts!*»

Tā kā dziesmai bija tikai divas rindas, Ķegums paguva saražot elektrību kādas trīs vai pat veselas četras reizes, iekams vokālists nonāca iepretim mājai. Tad meldiņš piepeši pārtrūka un iečabējās zāle.

Sasodīts, jau atkal viņš bija klāt, šis nerima!

Gaidot, ka tūlīt, tūlīt noklikstēs riņķīši pret aizkaru stieni, pametu acis uz logu. Manā redzes laukā tādējādi iekļuva arī pulkstenis, kas rādīja bez desmit minūtēm pieci. Tad nu gan viņš man bija sagādājis Jāņu nakti, goda vārds! Taču riņķīši nenožvadzēja, aizkari nepavērās, kaut arī pie mājas mīņājās un skaļi dvašoja dzīvība. Kas tur ārā notika? Atskanēja pasmags būkšķis pret sienu, un beidzot soļi sāka čaukstināties prom. Iešņirkstējās smiltis, tātad viņš bija atgriezies uz ceļa. Kādu pusminūti viņš tur stāvēja (bija saklausāma tikai čurkstēšana), pēc tam noklepojās un atsāka dziedāt. Balss viņam nebija slikta, ar diezgan patikamu tembru, bet priekšnesuma veids vāvulīgs un reperuārs vienveidīgs. Un Ķegums atsāka elektrības ražošanu, attālinoties šosejas virzienā.

Tas taču nevarēja būt no maniem simts gramiem! Kur viņš bija maisījies un laizījies? Un uz kuriem aizgāja?

Paspārnē bezdelīgas maigām balsīm jau runājās ar saviem bērniem. Istaba pildījās ar rožainu gaismu. Miegš man bija izjucis. Gulēdama vaļējām acīm, rīta klusumā dzirdēju, kā nāca pirmais autobuss, apstājās pieturā un atkal uzņēma gaitu. Vai tur neaizbrauca Justs? Jā, ļoti iespējams, ka aizbrauca Justs.

Saģērbos un izgāju ārā. Zāle no rasas bija gluži palsa, un soļu sliede tajā šķīta tumši lakota. Apgāju ap mājas stūri un ieraudzīju, ka pie sienas pieslieti airi.

Ne jau Justs man bija vajadzīgs Meža-Eriņos. Ne jau Justu es tur meklēju, šo saplusušo dvēseli, kas sagraizījās pats un sagraizīja citus ar savām lauskām, šo kaislibu velna apsēsto, kas piesmirdināja citu cerības kā pūstoša zivs, šo skroderi, kas mūžam lāpīja šuvēs irstošo dzīvi un vienmēr pārlāpījās, šo rubeni, kas izvandīja pa skujiņai, pa miziņai, pa smildziņai sanestus skudru pūžņus. Meža-Eriņos es meklēju mieru (tolaik vēl naivi iztēlodamās, ka tas eksistē ne tikai zem sep-

tiņām pēdām velēnas). Tādēļ tišuprāt izvēlējos laiku, kad, manuprāt, Justs nevarēja Meža-Eriņos būt, – pirmdienu, nedēļas divas pēc atvaļinājuma beigām. Taču pārreķinājos. Pie šķūņa stāvēja riteņtraktors ar sienu piekabē, apkārt grozijās Eliza un divi vīrieši, un viens no tiem, kā likās, bija – jā, lai mani sasper jods, ja viens no tiem nebija Justs.

Kad piegāju klāt, viņi, čamdīdami sienu, apspriedās, kraut šķūnī tūlīt vai visupirms izgāzt zem klajas debess un «pāris dieniņu vējā vēl parušināt», jo Eliza bažijās, ka pantā varētu «pūpēt un karst». Arī es iebāzu roku vezumā. Siens šķita pamitrs, tik tiešām gudrāk bija mest šepat ārā pie šķūņa un izkaltēt, kā nākas. Vēlāk sašķūrēt kopā un sanest zem jumta varēja Eliza kauču viena pati pa klēpim, pa nastiņai, vai tad nu ne, siens pašās šķūņa durvīs. Puisieši izkrāva ātri, viens redzējies, un aizbrauca pēc jauna vezuma, kamēr mēs ar Elīzu grābekļu kātiem sienu vandījām un uzcirtām pabiezā, bet čaganā kārtā. Šur tur viņa pacēla pa sauļai, paberzēja plaukstā, pielika pie deguna, vai neožot pēc pelējuma, jā-ā, nebūtu aizlijis un saslapis, kas būtu bijusi par mantu, šogad jau audzis brangi, zāle stāvējusi kā mūris, mīksta kā vilna, nebūtu drusku šķiebies ar transportu, laicīgāk gadījušies vedēji, siens jau čaukstētu pajumtē, ne pilītes neredzējis, smaržīgs kā liepu zieds, labi, ka Ivans patrāpījies, nu viss klājiens nākot mājās kā mīļais, sirds būšot mierīga, ka Mauļai neaptrūksoties barības, esot jau liela noņemšanās ar govī, ne tik daudz piena, cik siltuma un mēslu dēļ turama, piena pa litram varētu paņemt arī pie kaimiņiem (kaut vai pie Lejas-Eriņu Ances), taču kūts bez govīs ziemā izsalstot kā viens ledus pagrabs, ne cūcietim, ne vistām tad arī vairs neesot svētdiena, tāpat dārzs putot laukā, ar salpēteri un supermiltiem kartupeļi melnējot un kļūstot gļetni, – un vai cilvēks bez savas dobes un sava lopa vairs saucams par lauku cilvēku, tas esot tikai cilvēks, kas dzīvojot laukos.

Ne ar vārdu Eliza nepažēlojās par Justu, kuram atvaļinājums bija pagājis kā pa vienu vienīgu mīglu, kaut arī saulīte ritēja pa zemes virsu. Un ko arī zūdišanās būtu līdzējusi? Tā nebūtu mainījusi ne pašu mazāko nieku. Ja varējām ko darīt lietas labā, tad tikai ar vieglajiem, gludajiem grābekļu kātiem, kas, labi piejaucēti cilvēku delnām, steigās un slīdēja mūsu rokās.

Vedēji bija vēl gabalā, kad jau beidzām un gājām iekšā. Elīza gribeja savīkšit nelielu cienastu: Justam ātri jāieturoties, lai pagūtu uz autiņu, un Ivans, prasi, vai Ivans maz pusdienojis. Viņa sadabūja maizi, sieru, gurķus, ko es sāku griezt, pēc tam izņēma no virtuves skapiša ne tikai šķīvjus, bet arī degvīna glāzītes. Neraudzīdamās manī, ierunājās: kā lai citādi atlidzinot par palīdzēšanu, Ivans esot savējais,

fermeres Toņas dēls, tikpat kā rads, uzaudzis šepat acu priekšā, Ivanam naudu nevarot piedāvāt, vai prāts, apvainošoties līdz nāvei. Viņa skaidri saprata, ka nedara labi, – ka Ivans ir pie stūres, bet Justs, ak, par Justu nemaz nebija ko runāt, Justu viņa pazina labāk par mani! Tomēr no mazā ledusskapiša «Morozka» izvilka arī vēsi apsvīdušu «Kristāla» pudeli, aiz kuras stikla nevainīgi skaidra kā avota lāse zvārojās noslēpumainā substance, kas bija reizē dievs un sātans, nektārs un inde, vērtību apmaiņas līdzeklis un cilvēcisko attiecību smēviela, bez kuras sadzīve sprūda un godības novadējās, bez kuras Eliza nemācēja dabūt zem jumta sienu un es nepratu atvzināt autokravu grunts.

Sagatavojām, salikām visu, bet no vedējiem vēl i ne miņas. Eliza pa vairāki lāgi gāja laukā un ausijās: vai nerūc, vai nebrauc? Bet tikai pa šoseju reizumis aizšalca vieglā vai smagā automašina. Dzirdēju, kā Eliza ārpusē runāja: nu, kur tad tik ilgi, kur tad tik gausi, ak mūžiņ, jau debesis, raugi, savelkoties, jau, raugi, uz lietu taisoties, ka nepārsteidzot vēl ceļā, ka vezumu neaizliedējot! Kas lēcies, kas atgadījies? Ar tādiem delveriem prāts neesot mierīgs. Un Justam tak jāpagūstot uz Rīgu!

No sākuma nesapratu, ar ko isti Eliza runājās. Attapos: ar Peksi! Ar gaišdzelteno lutausi, to suņu bāreni, kuru izzīdījusi kaķene!

Tomēr pēcgalā klāt viņi bija, abi sveiki un veseli. Piekabe uz tiltiņa apgāzusies – dabūjuši pārkraut par jaunu. Ak dieviņ tētiņ (viņa saņēma rokas), kādi tad tie krāvēji, kādi tie braucēji, ja piekabi, palaidņi, apgāzuši! Gaišā dienas laikā un skaidrā prātā! Jeb vai kur nekur pa ceļam iebaudījuši, kumeļi, vēja astes? Bet kādi atkal tie pļavu tilti, Ivans sparīgi turējās pretim, sausā laikā kā slazdi, slapoņā kā plosti, pats velns tur varot sprandu lauzt un vēl piedevām uzraut nabu. Vai viņojot kāds ko nebūt savlaikus palabot? Apķeroties tikai, kad siens mājās jāved! Nu, vai grūst šķūnī uzreiz jeb vai atkal mest laukā tepatās? Nē, Elizaspāt, jānogaidot, mākonis, raugi, jau kāpjot, sienu pajumē sagāzīšot kaut vai pašā visbeidzamā brīdī, bet, «ja lietus ies secen, arī šitento grābekļiem izdzenāsim».

Stāvējām, vērojām: nāks šurpu, nenāks? Tā kā jā, tā kā ne, kā nāca, kā nenāca. Beidzot Eliza puisiešiem teica: neesot visiem ko stāvēt un nīkt, lai šie ejot pa tam un iestiprinoties! Lai Ivans, kur Ivans, aizpukšķinās kaut pa nokrēslu, kaut pa melnu tumsību – cik tad te tālu? Bet Justam – vai Justam jau nevajag pamazām posties, ka nenovēlojoties vien?

Viņi abi aizgāja, mēs abas palikām un turējām acis debesmalu. Reizumis atvēlās tāda kā rūkoņa, taču skaņa bija tik neskaidra, ka, iespējams, maldījāmies. Pūsma nāca mums tieši sejā, tātad tūcei bija pa vējam, taču pagāja minūtes desmit un pagāja visas piecpadsmit, bet tā

nedz zuda, nedz virzijās klātāk, tikai, mutuļojot kā dūmi, vēlās pār mežu uz Rūmnieku pusi.

– Tā aiziet pati ar savu vēju, – Elīza teica un devās iekšā pēc puisiešiem.

Pēc brīža tie iznāca – jau kvēlošām ausīm, jau eļļainām acīm, jau lokanām mēlēm, mutīgi, smējīgi, ieturējušies, – izkrāva piekabi, bet nesteidzās projām, miņājās, didijās, nerima ādā, saņirdzās, sazvedzās, vilka uz zoba.

Elīza vēribu nepiegrieza, turēja rūpi tikai par sienu. Man mēle niezēja, es devu pretim: lai nestāv, kad sievieti raujas, lai nezviedz, vēderus apkraumpējuši, džentlmeņi, lūriķi! Vai viņi gadījumā nav no tās sektas, kura pa pirmdienām nestrādā? Sestdienās liekas, nestrādā adventisti, bet kuri tad pirmdienās? Pirmdienās kādi? Justs tikai atsmēja: vai tad nu neesot plaši zināms – nedēļa sākas ar otrdienu? Un beidzas? – es atvaicāju. Kad beidzas? Nebaidies, varbūt ar ceturtdienu? Ne agrāk, viņš jautri man piekrita, bet tad gan, ha-ha-ha, palēnām varot jau uzņemt svētdienu. Hm, ja tādas tās valodas, jādomā gan, ka Rīgā, ka darbā viņš šodien nav bijis, jeb vai es maldos? Justs neliedzās: nē, nemaldoties, bijis patiešām neesot. Viņš kāds vergs, vai, ka siens būtu jāved pa svētdienām? Un ko tad priekšniecība rīt sacīs? – pabiedēju. Justs atmeta ar roku: ko nu tur sevišķu varot teikt – diena šurp, diena turp! Citvakar atkal parausies ilgāk, viņš sacīja. Plāties jau neskaitās smuki, bet, kas esot, tas esot – ja viņš pa īstam ķeroties klāt, tad ar iekārienu, ar uguni (Justs šķelmīgi pamirkšķināja) un arī vārda tiešajā nozīmē! Un vienīgi iesākt ir pagrūtāk, ko? Dievgodavārds, viņš man piekrita, iesākt, ha-ha, pagrūtāk gan! Īpaši laikam jau pirmdienās? Īpaši, ha-ha-ha, pirmdienās! Toties, kad iedvesma uznāk, viņš teica, darbs iet no rokas: redzēt prieks! Lielities jau neskaitās smuki, bet, kas esot, tas esot. Kad vēl teātrī šansējis, par «maes-tro» iedēvēts! Par ko tad šansējis teātrī – pavilku viņu uz zoba – vai par Nopelniem bagāto mākslinieku? Justs izsaucās: māksli-nie-ku! Visi mākslinieki esot, vai zin, «āksti un pediņi, salīdzinot ar kārtīgu melno», viņš sacīja. Reiz garām gājusi aktrise L. (tā ar skaistajām kājiņām), viņš tieši metinājās. Piesitusies uzreiz kā iesna, pielipusi kā pirtsslota: oh, Krone, jūs taču esat īsts Prometejs! Jūs, dievgodavārds, esat titāns ar Olimpā nospertu uguni! Kā bankā! Kāpēc tad nepalīcis strādāt par Prometeju, es apjautājos, vai kāds teātra ērglis sācis knābt aknas? Vai sagājis ragos ar pašu Zevu? Justs saviebās: ek, liesa dzīvīte titānam Prometejam – pat ar premiālajām piemaksām! Bet ja piemet klāt aktrišu skaistās kājiņas? Justs nopūtās: arī tad, dievamžēl! Apsvēris, padomājis – jāstūrē projām! Un vai tad citur tagad ir labāk? Citur ir

citādāk, Justs pafilozofēja, šanse gan smagāka, toties kušķītis biežāks, brīvības vairāk, prorabs nav knauzers. Reizumis iznākot arī pabumbulēt, pastiept gumiju, izgulēt pohas – dzīvē tak visādi gadoties! – taču stundas ejot tikpat, stundas, ha-ha, nezūdot vis. Bet vai tad tā nav visur un vienmēr, es nesapratu, guļam vai neguļam, skaidrā vai pilnā, stundas vienalga steidzas tikpat, jautājums tikai, ko skaitīt par zudušām. Man viņa doma nepielēkusi, Justs precizēja: meistars tik un tā viņam narjadu parakstot – rubli un divdesmit, pat rubli piecdesmit! Par ko tad?! – es izsaucos. Par stundu! – viņš paskaidroja. Un arī par paģirās nogulētu?! Viņš iesmējās: kāda ruņa! Bet nopietni, Just? Manas šaubas viņu aizskāra. Un ar degsmi Justs iesaucās: dievgodavārds, kā viņš te stāvot! Nu labi, es piekāpdamās saciju, bet kas, atvainojiet, tur par prieku un kam tur (atskaitot Justu) kāds labums izšķiest valsts naudu par nenostādītām stundām? Nu, nu, Justs atkal man iebilda: kas dūšīgāk ierāvis, tikpat kā bez nagiem – sistēma vēlāk tecēs kā siets. Metināt, memmīt, nav romānus rakstīt, var sev spārniņus apsvilināt – un arī vārda burtiskā nozīmē! Bet kam jāatbild par darba drošību? Mm? Kam jāatbild par kvalitāti? Mm? Vai tad labāk nav ļaut, lai puika izguļas? Noraus vienu aci, salāpīsies ar vinčuku – un atkal uz strīpas! Drusku agrāk vai drusku vēlāk, bet darbs būs uz ušīņu! Vai priekšnieks sev kāds ienaidnieks? Ar lēkšanu uz ecēšām var bez strādniekiem palikt, fakts! Gribi noturēt kārtīgus kadrus? Tad arī pats neesi taisns kā zirga loks! Esi prorabs? Par izpeļņu gādā! Esi meistars? Turies kā tēvs! Pačortojies aci pret aci, noēvelē skaidu, toties stutē, nedod noiet stāvus pa burbuli, ja puikam maķenīt misējas! Bez kārtīga rubuļa neviens nešansēs, kam vismaz ceturta kategorija, – uzsītis ļipu, nav dzimtbūšana, stūrēs atkal uz citurieni! Visur jau gaida atplestām rokām. Nu, nu, nu, šajā vietā es izsaucos, varbūt tiešām gaida kā brāli, bet vēlāk kā kazbuku izvada? Kāpēc kazbuku? Kas par kazbuku? – Justs, dziļi aizskarts, iekliedzās. Lai es, lūdzu, liekot aiz auss: ne no kurienes, piedošanu, viņš vēl neesot izvadīts! Vienmēr nācis un gājis, gājis un nācis tikai uz paša vēlēšanos. Darba grāmatiņa tīra kā bērna dvēsele, viņš palepojās. Un pats, nebaidies, taisns kā jēra mats, es paironizēju. Kā, kā es esot sacījusi, Justs pārvaicāja, ar plaukstu noplikšķināja sev pa gurnu un, atmetis galvu, iespurcās, uzreiz izlādējis visu niknumu. Nē, johaidī, tas man vareni izsprucis, viņš smiedamies sacīja un, galīgi atvildzis, piedāvāja man vienu miera čarku ar gurķmaizīti, taču nejutās necik satriekts arī par atteikumu. Te mešana, vai zin, kulturāla, nevienam netiekot pār varītēm spiests, kā viņš teica, pamirkšķināja ar aci Ivanam (Janka, nu!), un abi no jauna nozuda mājas durvīs.

Eliza apjautājās, cik pulkstenis, atslēja grābekli pret šķūņa sienu un arī devās uz mājas pusi, taču drīz vien atgriezās sapikusi: tādi jau esot tie puisieši, jau piesējušies pie pudeles, nevajadzējis visu pusstopu galdā likt, būtu ielējusi katram pa mēram, nebūtu iesprūduši kā cirvji blukī. Kā nu Justs tikšot uz Rīgu, ja nokavēšot autobusu?

Jā, Justs uz Rīgu nebija dabūjams.

Bet varbūt uz pieturu pagūtu es? Kājām mērot to gaisa gabalu nepavisam vairs negribējās. Saspārņojos, bet arī nekā! Arīdzan notūlājos. Tikusi piekalnē, to vien tik redzēju kā pelēki nošķiestu ļovieša pakaļgalu nozūdām aiz fermas stūra. Kad nācu atpakaļ, pa Meža-Eriņu gala logu jau plūda dziedāšana:

*Vipjem, bratci, vipjem tut,
Na tom svete ne dadut...
Hotj dadut, ņe dadut,
Da ņe budet tak, kak tut!*

«Kā bankā!» ieklausījusies es neviļus nodomāju un pēkšņi apķēros, ka (sasodīts!) sāku jau aplipt ar Justa šausmīgo valodu kā ar sērgu (no kuras nepasargāja pat augstākā filoloģiskā izglītība, tāpat kā no gripas vīrusa nepaglābj medicīnas institūta diploms).

Bet jānūdien – kā Justs tagad tiks uz darbu? Viņu pašu (jā-ā, pa logu bija skaidri dzirdams!) tas šobrīd neuztrauca. Kopā ar Ivanu abiem saskanēja tik labi, ka es apstājos un mirklīti klausijos, kā viņi uz balsīm dziedāja:

*Iedzer, brālīt, šitente,
Šnabi nedos viņsaule!
Varbūt dos, varbūt ne –
Tomēr nedos tā kā te!*

Varbūt meistars apžēlosies un atkal ierakstīs stundas? Un ja arī ne: diena šurp, diena turp, liela muiža, nekas jau nav tik lēts kā laiks!

ATKĀPE PAR LAIKU

Nekas nav tik lēts kā laiks – katrs to dabū par brīvu.

Nekas nav tik nenoteikts kā laiks – savs trīsuļodam un savs zvaigznei.

Nekas nav tik viltīgs kā laiks – novecina, bet nenoveco.

Nekas nav tik dzīvīgs kā laiks – to izmanto, apsteidz, trenc, apstādina, stiepj un pat nosit, bet, reiz izšķīlies no Mūžības olas, tas nav nobeidzams pat ar sišanu.

Nekas nav tā pelts kā laiks – allaž tas ir vai nu par garu, vai par īsu un nekad nav pašā reizē.

Nekas nav tik bieži piesaukts kā laika trūkums un tik nesaprātīgi šķiests kā atvēlētais laiks.

Nekas nav tik skaidrs un tik noslēpumains kā laiks – piedzimstot mēs iekāpjam tanī, bet neizkāpjam no tā arī pēc nāves.

Nekas mūs nepārsteidz tik nesagatavotus kā laiks, kad pārgriezta nabas saite. Pirmais kliedziens nāk instinktīvi. Pirmā zišanas kustība nāk instinktīvi. Vai arī laika patērēšana ir instinktīva? Vai ir ieprogrammēts, iedzimts laika instinkts? Vai ieraksts gēnos? Vai smadzeņu auglis – laika filozofija? Un kur to apgūt, šo lielāko no dzīves gudrībām? Skolā mūs apmāca matemātikas, fizikas, ķīmijas, literatūras, pat dzimumhigiēnas pamatos. Tikai laikā peldam kā akli kucēni.

Izvirziet lozungu: «Carpe diem!» – un vairums to uztvers tikai kā aicinājumu uz baudām.

Izvirziet lozungu: «Memento mori!» – un vairums to uztvers vienīgi kā nāves piesaukšanu.

Dieva dēļ, tikai ne to! Tikai neatgādiniet nāvi! Dodiet optimisma injekcijas! Dodiet apdullinošus ritmus un iedvesmojošus saukļus! Dodiet karuseli! Dodiet aizmiršanos! Dodiet veikalos šņabi! Neatgādiniet, ka arī dzīve reiz beigsies, tāpat kā beidzas viss! Tas izklausās pārāk drausmīgi. Bet ar cilvēku jāapietas humāni, vai ne?

Dzīvniekam nav laika izjūtas. Dzīvniekam nav priekšstata par tuvāku un tālāku pagātņi. Dzīvniekam nav «vakar» un «aizvakar», un nav «parīt» un «rīt» – dzīvniekam ir tikai «tūlīt». Dzīvnieks eksistē tagadnē.

Pirms cik gadu simttūkstošiem divkājinā, spalvainā būtne pēkšņi apjēdza, ka bez tagadnes ir vēl kaut kas? Zemā piere saraucās no sapsprindzinājuma, tumšajās acīs uzliesmoja atklāsmes brīnums: vakardienas laiks šodien jau sācis smirdēt, bet rītdienas laiks ir vēl rūgts un skābs, vēl negatavs, neēdams auglis kokā! Tas bija pirmais filozofs cilvēces rītausmā, aizvēstures Alberts Einšteins, kas atklāja laika trīs dimensijas: pagātņi, tagadņi un nākotņi. Pirmais šamanis izdomāja vēl ceturto dimensiju – laiku «aiz», laiku «viņpus» (aiz-kapa dzīvi, viņ-pasauli). Jau tolaik, redzams, bija pieprasījums pēc optimisma injekcijām, pēc anestēzijas, kas mazina laika skaudrumu.

Nekas nav tik nemateriāls kā laiks – un nekas tā nematerializējas kā laiks. Cilvēka mūža bilancē tas var pārtapt par 30 sējumiem (kā Rainim), par 20 tūkstošiem mākslas darbu (kā Pikaso) vai par 104 simfonijām (kā Haidnam), bet var iemiesoties vienīgi 45 tonnās patērētu produktu (pēc statistikas).

Viss ir izcenojams. Kāpēc lai izcenojams nebūtu arī laiks?

Piemēram:

Cik maksā nedēļa, kas sākas otrdien un beidzas ceturtdien?

Cik maksā «prorabs, kas nav knauzers», «meistars, kas ir kā tēvs», «priekšnieks, kas nav sev ienaidnieks»?

Cik maksā viens atcelts vilciens? Viena autokrava neatvesta betona? Viens termiņā nenodots raksts?

Cik maksā neatbilstība starp darbaroku trūkumu un vēderu pārpilnību?

Cik maksā sakarība starp cēloni un sekām – un sekām un atkal jaunu cēloni?

Nesakiet, ka tie ir tikai rubļi!

Tas ir arī laiks. Un varbūt galvenokārt laiks.

Cik maksā ar lodes svelpoņu, ar lodes ātrumu garām, garām, garām lidojošs laiks?

Cik maksā atgādinājums, ka no sešdesmit mūža gadiem cilvēks:

20 gadus guļ,

6 gadus ēd,

8 gadus atpūšas,

5 gadus staigā,

5 gadus plāpā?

Taču nevajag – nevajag cilvēku biedēt! Ar cilvēku jāapietas humāni, vai ne?

Laiks ir skalpelis, kas atver vēnas jaunpiedzimušajam. Laiks ir vienvirziena maģistrāle. Laiks ir automobilis ar bojātām bremsēm. Laiks ir gabals kanvas, uz kuras izšujam dzīvi, krusta dūrieniem aizpildot tukšās rutiņas. Laiku nav iespējams definēt. Laiku var tikai salīdzināt.

Mūsu gadsimts sauc vienā balsī:

– Nav laika! Nav laika! Nav laika!

Kur viņš palicis, šis laiks? Kurp viņš aizjoņojis ar ģeometriskā progresijā augošu paātrinājumu? Par ko pārvērties? Laiks vispār un arī manējais, mans laiks? Kur es esmu viņu likusi?

Viņš nāca no šķūņa puses man pretim un bija galīgi piedzēries. Izspūrušajos matos stāvus slējās siena stiebri, gaišais krekls kūlājās, izlīdis no neganti saburzītajām biksēm. Viņš smagi stupāja, lācīgi likdams baso kāju pēdas uz iekšu. Gaita bija nevienmērīga un gāzelīga, un rokā sažņaugtās pudeles saturs aiz tumšā stikla soļu ritmā zvārojās turp un atpakaļ, kamēr tievā, arīdzan streipulīgā balstiņa, augstākajās notīs paklupdama, dziedāja par Ķegumu, par veco, labo, tik bezgala čaklo Ķegumu, kas bez stājas un rimas ražoja elektrību, tāpat kā milestību ražoja mūsu darbīgās un nenogurstošās sirdis.

Viņš nāca aizvien tuvāk un tuvāk, viņš bija jau tik tuvu klāt, ka es redzēju viņa blāvi aizmiglotās varavīksnenes, un pēkšņi man šķita, ka viņš kustas transā, ka viņš ir noburts un nespēj atmesties no šī murga.

– Agri! – es iekliedzos.

Un viņš pamodās. Viņa acis noskaidrojās, it kā strauji būtu nostājušās duļķes, skatiens kļuva zils un dzīvs, un dziļi, dziļi redzokļos iesmējās divas mazas liesmiņas.

– Nobiedēju? Nobiedēju! No-bie-dē-ju! Jā? – viņš sajūsmināts kļūgāja, lēkādams man apkārt tā, ka no pudeles kakliņa šlakstēja dzēriens.

– Kas pudelē? – es stingri pavaicāju. – Rādi man!

Bet viņš nerādīja. Veikli pabēdzis drošā atstatumā, Agris uzsauca «pro!», nodzēra pāris malku un pameta man ar aci:

– Johaidī, stiprs kā velns!

– Agri! Nu, kas tad būs! Tu klausīsi vai neklausīsi? Dod šurp!

Bet viņš nedeava. Grudzinādams, smiekuļodams viņš meta lokus ap mani un paguva kaitinoši nodzert vēl vairākus malkus, ikreiz tiksmīgi nosēkdamies, iekams saķēru viņu aiz krekla. (Sasodīts, kaut kas nošņirkstēja!) Taču viņš izstieptā rokā joprojām bēdzināja no manis pudeli, aizžņaugtā balsī saukdams pēc palīdzības, bet talkā atļepoja un ņēmās mūs abus apvankšķēt vienīgi Peksis.

Beidzot man izdevās pudeli pakampt. Tagad es izstieptā rokā to sargāju no Agra, kas lēkāja man apkārt, snaikstīdamies pakaļ un brēkdams:

– Nu, atdod! Nu, atdod! Tu samaitā visu! Nu, at-dod!

Taču sagrābto pudeli es neatdevu un, vairīdamās no viņa, lūkoju tuvināt degunam, lai paostītu saturu, bet viņš daudzījās man riņķī tā, ka baidījies izsist priekšzobu.

– Nu, atdod! – viņš uzstāja.

Galū galā man laimējās pudeli paošņāt. No kakliņa nāca saldi aromātiska esenču smarža, un es uzminēju, ka tā ir limonāde.

– Tā ir tikai limonāde! – es teicu ar uzsvāru un iesmējos.

– Tu sabojāji visu! – Agris vīlies izsaucās. – Kāpēc tu tā dariji? Mēs būtu paspēlējuši dzērājus! Tev bija žēl, jā?

Es jau arī pati redzēju, ka esmu sabojājusi visu, jo noslēpums tagad bija vārdā saukts un dzērāju spēlēšana zaudējusi burvību.

– Dzer, ja tev tā gribas, – Agris atvēlēja ar drusku nicinošu augstirdību.

Es atzinos, ka man nemaz negribas.

– Nu, tāda tu esi! – viņš teica, uzsvērdams vārdu «tāda», un arī pats vairs nedzēra, bet, garām iedams, sasīlušā dzēriena paliekas izlēja Pekša bļodiņā. Taču to izbrāķēja arī Peksis – pašņukāja, nošķaudījās un tecēja prom.

Meža-Eriņos Agris uzturējās trešo nedēļu. Solvita bija viņu atvedusi, lai kādu laiciņu padzīvojot, Rīgā viņam neesot īsti ko darīt – kamēr pati darbā, puika mētājoties pa ielām, blandoties un dauzoties, reizi jau milicijas bērnu istabā nokļuvis. Bet īsti ko darīt Agris neatrada arī šeit. Pa pustrešu nedēļu viņš bija paguvis sastrādāt tikai veselu lēveni blēņu. Cik reizi Elizai jau nebija nācies pārmeklēt apkārtni, taujājot, kur šim gals: vai Kalna-Eriņos tup pie televizora vai piesities kādam šoferim par pārinieku, vai varbūt mežā uzrāpies kokā un netiek lejā. Jā, jā, arī tā esot gadījies: uzkāpis, bet norausties nejaudājis, viņa dabūjusi trepes stiept! Uz visādiem numuriem kā uzmedots! («Ja tu uz mācībām būtu tik nadzīgs, Agrī! Pilna liecība trijnieku!») Tā vien manoties, kur izputēt! Kamēr šur, kamēr tur – jau izčībējis! Pat uz Ošupili, raugi, reiz aizkūlies. Un vēl ar satiksmes autobusu! Vai tad šam bijusi arī nauda biļetei, viņa vaicājusi. Šis smējies vien: ar bi-ļe-ti – ar to jau mākot braukt jebkurš muļķis! Citudien atkal apskrējusi, apsitusi visu tuvieni – iekritis kā akmens akā! Viņai jau pietrūcis padoma, kur meklēt, kur ne. Pēcāk izrādījies, ka nemaz no mājām nav izkustējis, ka šeku piedarbā ar dzelziem krāmējies, taču saukts, rakaris, neatsaucas! («Kāpēc tu neat-saucies, Agri?») Un pīpēt, pasarg dies, pasācis. («Nomirsi ar vēzi!») Šad tad viņa jau manījusi, ka tuvumā pēc tabakas ožas, taču nedomājusi uz Agri. Lai nu vasaraudži, padsmitnieki, bet šam tak ne pilni astoņi gadi neesot! Kamēr nejausi uzgājusi taisni virsū – kā tad: sēž kaņepēs aiz kūts, smēķis rokā un smirdina! («Kur tu tos mērdekļus ņem, ko?») Un tad atkal nupat vakar... Viņa aicināta pastrādāt fermā. Nu, un, kad nu viņas mājās neesot, tad šis pie vietas neturoties ne tik! Pārnācis vēlāk par viņu, notumsā, un, dieviņ tētīt, ar kaut kādiem striķiem. Televizoru

esot skatījies. Tā jau nu skatījās gan – ar striķiem! Agrāk reižu reizumis sadzinusi pēdas, raugi, ar to pašu Peksi. Bet pēdējā laikā pasācis, resgalis, arī suni ņemt līdzī. Tāds viens kā otrs! Izkūstot abi kā tauku pikas. Laime, ka vismaz vēderi pēcgālā pārdzenot mājās, citādi jau laikam nepārrastos ne nakti, ne dienu, kamēr aizmestos aiz kāda elles pakša un izkūpētu gaisā kā garaiņi. Nē, atbraukšot Solvita, viņa sacīšot («Jā, jā, Agrīt!»), lai ņem puiku atpakaļ uz Rīgu...

Kamēr Eliza to stāstīja, Agris viņai aiz muguras man rādīja visvisādas zīmes, apspēlējams viņas toni un viņas vārdus, – tas jocīgi vaikstijās un neskanīgi smējās, tas izmisumā plēsa sev matus un sajūsmā kasiņa sev krūtis, tas gāzās, itin kā ģībdams, un pa starpām savērnieciski meta ar aci, zinādams tikpat labi kā es (un varbūt labāk par mani), ka Solvitai Eliza to nenosūdzēs, ka ne uz kādu Rīgu to nesūtīs, ka, gluži otrādi, centīsies paturēt Meža-Eriņos, cik ilgi vien iespējams.

Agra dzirkstījošais, pāri mēram kūšājošais, pāri malām kāpjošais dzīvesprieks un Elizas rāmais rūgtums saslēdzās dīvainā groteskā, kas vienlaikus kaitināja un uzjautrināja. Centos raudzīties tikai uz Elīzu, lai nevajadzētu skatīties uz Agri, jo, skatoties uz Agri, man nāca nepe-dagoģiski smieklī, ko es pūlējos noslēpt no viņiem abiem, nevilšus sajuzdama, ka no Agra tos noslēpt neizdodas. Bet no Elizās? Runādama viņa cieši vērās manī platām zīlītēm, kuras neapmigloja aizvainojums un nesaduļķoja nosodījums. Viņa neredzēja manu noskaņojumu vai tikai centās neredzēt? (Un vai viņas spēks un viņas vājums allaž nebija tieši spēja neredzēt to, ko redzēt viņa negribēja?)

Vai tad šis nevarētu padarīt arī kādu nebūt darbu, ne tikai dzīt tās mūžīgās palaidnības, Eliza žēli sacīja. Agrāk miļuprāt stiepis no pajumes uz virtuvi īso plīts malciņu. Pa trim, pa četrām pagalitēm spēlēdamies vien sastibijis daždien veselu lērumu. Tagad ienesot pusotra klēpja un jau pūšot un vaidot, ka apnicis. Cūkai, raugi, varētu lapas pašķīt. (Agris viņai aiz muguras raustīja nāsis, kā saozdams pretīgu smaku.) Ne jau sev vienai viņa to ruksi barojot, katram tikšot pa cinkslim. Un par trauku mazgāšanu (Agris tēloja, ka viņam stāvus ceļas mati), par to jau negribot ne dzirdēt! Skuķu darbs tas esot! («Skuķu! Bet kur tas ir tie tavi viru darbi, Agrīt, ka es varu visas acis izskatīt un nevienu nespēju ieraudzīt? Rudzišu bullēnu tramdīt? Uz avena jāt? Tur tu esi varonis!») Eliza nopūtās. («Ar gadiem vajadzētu tā kā gudrākam palikt, bet tu dumjāks vien tiec.») Mazs būdams, tad jau pat sirseni vilcis no ūdens, lai tikai nenoslikst, tagad pietiekot šam iziet pagalmā, lai vistas nejaudātu kājas aiznest.

– Bet tu – tu viņu nositi! – piepeši Agris ieteicās.

– Ko nositu?

– Sirseni, nul!

– Ko tad tu būtu ar viņu iesācis?

Pamētis man ar aci, Agris paslepšus rādīja, ka sirseni būtu ielaidis Elizai zem brunčiem, un beidzot viņa to pamanīja.

– Agri, nu gan sūdzēšu mātei!

Tam visam neredzēja nekāda gala. Katrs ar savu taisnību viņi bija kā divas paralēlas sliedes, kurām nebija ne mazāko izredžu jebkad krustoties un pat ne tuvināties, un es ieminējos, ka varbūt labāk beigsim ķildas, salīgšim mieru un iesim sēnēs. Viņš uzreiz mitējās šķobīties, aizskrēja pēc nažiem un, atnesis divus duncišus (ar sarkanu un zaļu plastmasas galu), piedāvāja man un ļāva izvēlēties, pēc tam sada-būja abiem arī grozus. Un bijām gatavi gājēji.

No namdurvīm līdz mežmalai te bija kādas piecas minūtes, ko iet, un pa ceļam starp mums notika saruna (kurā lūkoju padarīt par nebi-jušiem savus pirmītējos nepiedienīgos smieklus).

Es: Elizas tantei, kā redzams, tu esi paguvis jau pamatīgi sariebt.

Agris: Bet ko viņa mani dresē?

Es: Kā tad viņa tevi dresē?

Agris: Vai tad tu nedzirdēji?

Es: Runāsim kā vīrs ar vīru. Tu jau nekā negribi darīt. Tu esi, piedod, slinks kā maiss.

Agris: Trau-ci-ņus mazgāt! La-pi-ņas plūkt... Kad man ziemā nebūšot gaļas, ko ēst, jā-ā-ā, tad es redzēšot, jā-ā-ā... Pārbiedēja gan! Baigi man vajag viņas gaļu! Nopirks tirgū!

Es: Esi gan tur urbānists!

Viņš nesāka noskaidrot, kas ir «urbānists», bet, uztvēris to par lamu vārdu, uzreiz piepūtās.

Es: Un kur tu vakar klaiņoji visu dienu?

Agris (neskatīdamās uz mani): Nenāc ar zāģi!

Es: Ja būtu skatījies televīziju, tad tagad, nebaidies, nesviltu ļīpa.

Agris: Un nemaz nesvilst arī! Dievgodavārds, skatījos!

Es: Ar kaut kādām auklām?! Izklausās jānudien pārlicinoši. Kā teiktu Sprīdītis: «Ticu, ticu, melo tālāk!»

Agris (nicinoši iesmējies): Tu arī, izrādās, esi muļķe.

Tagad piepūtos es.

Agris: Padomā – jau apvainojusies! Baigi vāriģa!

Es: Nemaz.

Agris: Jāmaz! Vai es neredzu? (Pauze.) Bet par mani var visādi gānīties? (Pauze.) Ar auklu es ķēru gārni, nul!

Es: Kādu gārni?

Agris: Panderā! Nojokerējos, vai zin, pusdienu. Bet – pigal!

Es: Ko tad tu būtu ar viņu iesācis?

Agris: Noķertu, tad redzētu.

Es: Kā tad tu viņu ķēri ar auklu?

Agris (dzīvi): Uztaisīju cilpu. Un atstāju galu, aiz kura pavilk!t!

Notupies pie kurmja alas, viņš irdenajās smiltis vilka svītras un liknes, rādīdams man, kur jāieliek zivtiņa un aiz kurienes jāpavelk. No tā visa es vāji ko sapratu un vairāk nekā uz viņa zīmējumu raudzijos uz viņa pakausi.

Agris (paceldams uz mani skatienu): Pielēca?

Es: Pa vidam. Un ar ko tas beidzās?

Agris: Es jau sacīju – aizlidoja. Aizlaidās, maita, – un vsjo, cauri! (Pauze.) Un es gāju skatīties filmu. M-m-m... Eh, aizmirsu, kā saucās! Bet baigi forša! Kā bankā! Par mafiju.

Es: Tu zini, kas ir mafija?

Agris: Kā bankā! (Pauze.) Mafija ir tad, kad visiem ir zobs uz vienu un tie pataisa viņu aukstu. Vakar arī vecītim smuki izlaida kiškas. Šis saķer vēderu – šitentā! – noveļas zemē un spārdās. Bet visi apkārt zviedz.

Sakampis rokām vēderu, arī Agris novēlās zemē, sāka vāļāties un spārdīties man pie kājām, raudzīdamies no apakšas uz augšu zili smejošām bērna acīm, kamēr atplestā mute zviedza.

Es: Celies! Nav ko ākstīties! Ejam!

Agris nevarēja uzreiz rimties, bet, kad devos projām, nepalika arī viņš, uztrausās stāvus un panāca mani, vilkdams pakaļ atrisušu kedas auklu un brīdi pa brīdim raustīdams bikses, jo gāzoties laikam bija izrāvis kādu pogu. Un mēs abi iegājām mežā, kas pēc tīrumu saldā labības smārda apņēma mūs ar egļu vēso, miklo elpu.

Saulainie priēžu sili, kur pa ceļiem un stigām ar žiguli vai javiņu jebkurš ātri un viegli jaudāja aizlīgot līdz pašiem attālākajiem kvartāliem, bija izkāsti tukši. Šeit bija citādi, taču te vajadzēja zinātāja, un ne katram arī gribējās list šajā biezajā (kur varēja salasīt ne tikai sēnes, bet arī ērces), līdz potītēm brist pa sūnu, kas līgojās un grima zem kājām, mitruma piesūkusies un valkana kā sūklis, plēst bikses asajās kritālās un mīcīties pāri vecajām tranšējām, kurās staipījās dzeloņstieples un rūsēja trejos Eriņos nokalpojuši spaiņi un trumuļi. No vētrgāzes bija aizvilkti tikai prāvākie stumbri, kas derēja par baļķiem vai citiem lietkokiem, kamēr jukjukām sakritušās sikaļas trūdēja uz vietas. Viss izskatījās gandrīz tāpat kā toreiz, kad klidu šeit pirmoreiz, stūrgalvīgi

turēdama taisnu kursu no aveņu vietas uz mājām. Bija vēl tikai augusta sākums, bet gaisā viedās jau kaut kas rudenīgs. Zem eglēm balsnija jauni, vāji iekrāsoti podiņi, smukpuišīši, – gandrīz balti kā labs porcelāns un maigi sārteni kā rožaboli. Reta sēne te bija redzējusi nazi, un tas nevarēja būt pārāk tālu nācis, šis nazis (gan jau arī no turienes, no kurienes bija atceļojuši caurie spaiņi un trumuļi). Tvirtie podiņi zem mūsu duncīšiem izvēlās no sūnas kā gaiši kastaņi.

Sēņodami brīžam tuvojāties viens otram, tā ka sanācām gandrīz blakus, brīžam izšķīrāmies, pazaudējām viens otru no acīm un sazinājāmies vienīgi ar balsīm. Apmaldīties te bija grūti, ja vien akli nelauzās pa nokalni lejup, kur melnalkšņi un krūkļi liecināja par dumbbrāju. Bet kālab lai mēs cauri eglēm būtu cirtuši uz stigni, kur vienīgi vīgriezes čumurojas, tikai bebrukārkliņi gatavināja savas dullās ogas un labi ja varbūt kāda piepe auga uz slidenām siekstām un veciem trupekšņiem? Ikreiz, kad saredzējāmies, Agris apvaicājās, cik man sēņu, un es nosaucu vispirms skaitu un vēlāk daudzumu. Viņš ticēja uz vārda un vienīgi, kad atbildēju, ka jau pusgroza, neizturēja, iekliedzās: «Johaidi!» – un, vēl aizvien vilkdams pakaļ kedas auklu, atjoza līdz manim.

– Tur nemaz nav pusgroza! – viņš mani nokritizēja. – Ko nu tu lielies! Un skaties, nelasi tārpainas!

– Aizsien šņori! – es viņam sacīju, bet viņš, apsteigdam mani, atkal aizskrēja, tiklīdz abi reizē ieraudzījām vairākas apaļiskas sēņu cepurītes.

Viņa gaišais krekls meža tumšajā zaļumā šaudījās kā spīgains, te apdzisdam, te uzplaiksnīdamies.

– Barravika! – pēkšņi viņš iebrēcās, it kā būtu uzkāpis odzei. – Tu dzirdi?... Tev ir baravika?

– Nav.

– Bet man ir!... Pag! Jā-ā! Man ir vēl viena! Tu dzirdi? Man ir vēl viena ba...

– Jā.

– Tev arī?

– Ak, nē taču!

– Té viņu ir, ka mudž! – Agris jūsmīgi klaigāja, attālinādamies no manis kaut kur uz paleju. – Vēl viena! Tu dzirdi, vē-ēl viena! (Sausie zari kraukšķēja tā, ir kā tur mīditos nevis divas, bet veselas astoņas kājas.) Te viņu ir ņugu ņugām! Tikai nenāc! Nenāc, tās ir manējās!

Es tomēr pagājos uz to pusi. Bet kur viņš pēkšņi palika? Viss bija spēji aprimis. Vaicājoši ieklausījos, taču nedzirdēju gluži nekā.

Uzsaucu:

– Agri, kur tu paliki?

Nekāda atbilde nesejoja.

– Agri-ī!

Sauciens iekrita un nogrima klusumā, kas atkal saslēdzās kā iztraucēts ūdens. No laukmalas neatplūda nedz motora rūkoņa, nedz māvieni. Mežā nedziedāja neviens putns. Neviena skudriņa netecēja pa savu skudras taku. Neviena vēja plūsma nesašūpoja egļu galotnes, un tās slējās pret debesīm kā stingi viļņi, dziļi zem stāvajām smailēm aprakuši skaņu un kustību.

Sajutu smagā klusuma spiedienu.

Vienbrīd cauri zaļumam pavīdēja trisuļojošs gaišums. Vai tas nebija Agra kreklis? Taču nē, es atskārtu kļūdišanos – tas bija taurenis. Spārnotā dvēselīte vientulīgi un akli maldījās zem skuju tumšajiem vēdekļiem, kamēr izkusa mēmi noburtajā mijkrēšļa valstībā.

– Agri-ī-ī!

– Nu, ko tu bļauties? – negaidot viņš atsaucās (turklāt tuvāk, nekā es biju gaidījusi).

– Un ko tu mani biedē? Kāpēc neatbildi?

– Kas tad ir?

– Domāju, ka esi pazudis.

– Es kāds muļķis, vai? – viņš sacīja.

– Bet kur tu izgaisi?

– Nu, kur tad es izgaisu?! Esmu te... bedrē.

– Ievēlies bedrē?

– Es kāds lempis, vai? – viņš atkal teica. – Kaut ko atradu. Tikai nevar izmakarēt! Nenāk laukā! Smags... eh, smags kā maita. Ahā! Tūlīt tev parādišu.

Agris iznira no biezokņa, stiepdams dīvainu priekšmetu, kas pa gabalu izskatījās ne īsti pēc milzīgas rudens baravikas, ne īsti pēc sarūsējušas skārda caurules.

– Redzi? – viņš man uzsauca, taču es joprojām nesaskatīju, kas tas bija, ko viņš tur nesa, ar abām rokām piespiedis pie krūtīm kā lielu maizes klaipu un lepni smaidīdams pretim.

– Tu esi šitādu redzējusi? – viņš man jautāja.

– Bet kas tas ir? – es atjautāju un piepeši (kur bija bijušas manas acis!) ieraudzīju, ka tas ir šāviņš.

Nepaguvu neko pateikt, kad notika kaut kas nesaprotams. Izgrūdis spalgu brēcienu, Agris itin kā paklupa, nosvieda nesamo un sāka bēgt. Viņš skrēja pie manis, pīdamies kritālās un mētādams ar rokām,

izkļiegdams nesaprotamus vārdus un visu laiku atskatīdamies. Neredzēju šāviņu, redzēju tikai viņa šausmas, kas pārsviedās uz mani kā uguns, un, nometusi grozu un nazi, es skrēju viņam pretim.

Agris iebrāzās manā apskāvienā un piespiedās klāt ar visu augumu. Viņa pleci raustījās. Sajutu viņa trīsas, viņa sirdspukstus, viņa asaru karstumu.

– Kas noticis? Kas? Kas?

– Lapsenes... – viņš izdvesa, krampjaini uzelsodams.

– Sadzēla?

– Mhm.

– Parādi, kur!

– Šite un... šitente!

Viņš pacēla pret mani savu zemaino, slapjo seju. Deguns bija jau piepampis, sašķiebies uz vienu pusi, un strauji aizmūka arī kreisā acs.

– Briesmīgi sāp?

– Briesmīgi!

– Tu varēsi izciest, kamēr tiksīm līdz mājām?

Agris pakratīja galvu.

– Nē, – viņš teica, ar klusām drausmām aptaustīdams degunu, kas bija jau divkāšojis apmērus, – to es neizcietīšu.

– Bet ko tad lai mēs darām?...

Plūcu gludas, vēsas lapiņas un liku tās pie viņa kaistošās sejas, vel dzēdama briesmīgo degunu un jau pavisam aizmilzušo aci.

– Nu, neraudi... lūdzu, neraudi... būs labi... tu redzēsi, ka būs labi... tikai neraudi...

Runāju kā pa miegam.

– Bet kāpēc tu pati raudi? – ielūkojies manī, Agris jautāja. – Es tagad miršu, jā?

Vakarā atšķīru kabatas kalendāriņu un ierakstīju īsu piezīmi:

«Lapseņu pūznis šāviņa čaulā!»

Bija 6. augusts. Un es nodomāju, ka ir tieši tā diena, kad 1945. gadā amerikāņu lidmašīna virs Hirosimas nometa pirmo atombumbu un ka pēc veseliem divdesmit deviņiem gadiem vecais karš man atkal uzdvesa savu elpu – tajos metros un sekundēs, kad, sāpīgi saspringusi tuva sprādziena gaidās, skrēju pretim Agrim.

Vai tad manas tukšās rokas varēja viņu paglābt no briesmām?

Tobrīd nebija laika izdomāt, un vēlāk to ir grūti saprast. Vēlāk tas liekas pat smieklīgi. Tur nav nekādas loģikas. Tikai gēnos ierakstīts

instinkts sargāt mazuli. Tikai atmiņas par metālu, kas saplosa miesu. Tikai zemapziņas dzenulis aizkavēt varmācību.

Pēc gada viņš nogalināja kaķeni.

Tā karājās kaprona cilpā. Ap atplesto muti laidelējās spīdīgas mušas. Pakārta kaķene izskatījās daudz garāka, nekā bija izskatījusies dzīva. Izstieptās pakalķājas gandrīz skāra zemi. Trūka varbūt tikai kāda sprīža. Šis sprīdis tad arī šķīra dzīvību no nāves.

Agrāk tai bija melnraiba spalva. Tagad melnā krāsa likās saulē izbalojusi un baltā bija savārtījusies rudens lietū. Uz nespodrā vienlaidu pelēkuma izaicinoši gailēja kaut kāds sarkanums, kas pa gabalu atgādināja asiņojošu brūci, lai gan krietni pasen tur nekas vairs nevarēja asiņot un, kā varēja redzēt tuvumā, neasiņoja arī.

Pakārto kaķeni atrada suns. Viņš ieskrēja mežā un nenāca uz saucienu. Dzirdēju pat viņa elpas vilcienus, cik tuvu viņš bija. Un, kad viņš nenāca pat uz atkārtotu aicinājumu un tikai skaļi dvašoja, es uzminēju, ka suns ir kaut ko uzgājis.

Pirmajā brīdī man nezin kāpēc šķita, ka tas ir zaķis, cik pelēks viss jau bija un cik garš šķita ķermenis egles zarā. Šī pārskatīšanās, protams, apliecināja manu tuvredzību, bet tā apliecināja arī fizikas likumus un straujos ķīmiskās sairšanas procesus septembra saulē, kad temperatūra dienas vidū sasniedz 20° pēc Celsija.

Viscaur sasprindzis, suns apošņāja pakārto. Grūti pateikt, vai viņš vēl sajuta kādu pazīstamu smaržu vai tikai biedējošo smaku, kuru izplata nāve un no kuras dzīvība sargā dzīvos. Tas, kas iztālēm izskatījās pēc vaļējas brūces, bija sēņu duncīša sarkanais plastmasas spals.

Duncīti es pazinu. Šo lietisko pierādījumu upura sēnā slepkava bija vai nu aizmirsis, vai atstājis tāpat, neuzskatīdams par nepieciešamu slēpt savu nodarījumu, jo jutās pārliecināts par tiesībām nogalināt.

ATKĀPE PAR NOGALINĀŠANAS MOTĪVIEM UN VEIDIEM

Upuris neko nebija nodarījis savam slepkavam. Taču tas pasaulē nebija nekāds jaunums. Stiprākais nogalināja vājāko ar stiprākā tiesībām nogalināt, lai vājāko

apēstu,
aplaupītu
vai
apliecinātu sevi.

Pirmais saucas neglītā vārdā – par kanibālismu. Civilizācijas attīstības gaitā tas pamazām izzudis kā pārāk mežonīgs motīvs. Tā ka palikuši divi humānākie nogalināšanas iegansti. Laikam ejot, izmaiņījušies arī nogalināšanas rīki, manāmi pilnveidodamies no rungas un akmens cirvja līdz Ciklonam B un elektriskajam krēslam, no loka ar saindētām bultām līdz ķīmiskajiem un radioloģiskajiem ieročiem. Šis process nogalināšanas tehnikā visnotaļ palīdzējis skaust primitivismu un veicinājis masveidību. Tomēr aizvien augstu vērtēts arī labi nostrādāts roku darbs, kas paver iespējas atsevišķa indivīda iniciatīvai un iztēlei, tādēļ savā ziņā vērtējams par radošu.

«Prokurors: Jūs pazina ar iesauku «Dzelzs Gustavs»?

Gustavs Zorge: Jā gan, ieslodzītie mani dēvēja par «Dzelzs Gustavu».

Prokurors: Iepriekšējā izmeklēšanā jūs teicāt, ka visi SS vīri no metnē bijuši vairāk vai mazāk bestijas. Vai tas ir tiesa?

Zorge: Jā gan, tas ir tiesa, tie visi bija bestijas.

Prokurors: Kā izpaužas viņu bestialitāte?

Zorge: Kā ieslodzīto mocīšana, sišana ar visiem iespējamiem cietiem priekšmetiem, nežēlīgu sodu piemērošana, dzīvu cilvēku ierakšana zemē, suņu uzrīdīšana cilvēkiem utt.

Prokurors: Vai varat atcerēties gadījumu ar 1938. gada rudenī ierakto «bībeles pētnieku» sektas locekli?

Zorge: Jā gan. Kāds bībeles pētnieks tika ierakts līdz kaklam zemē. Tika izrakta bedre, un viņam vajadzēja tanī stāvēt līdz kaklam iekšā. Un tad bedri atkal aizbēra ciet.

Prokurors: Un kādas mocības pēc tam viņam bija jāizcieš?

Zorge: Citiem ieslodzītajiem vajadzēja savas vajadzības nokārtot uz viņa galvas.

Prokurors: Un kas deva šādu rīkojumu?

Zorge: Es devu tādu rīkojumu.

..Prokurors: Vai jūs atceraties, ka 16 gadus vecu jaunieci pēc jūsu pavēles ieraka sniegā?

Zorge: Jā gan, tā bija.

Prokurors: Kas notika ar jaunieci?

Zorge: Viņš no tā nomira.»

*(No Zaksenhauzenas prāvas tiesas sēžu protokoliem,
Berlīnē 1947. gadā.)*

«..Prokurors: Kādi soda veidi pastāvēja karcera blokā?

Ekariuss: Visi nometnē lietojamie sodi: pēršana uz buka, pakāršana pie staba, dažādi aresta sodi, nāves sods.

Prokurors: Paskaidrojiet tiesai atsevišķus sodus.

Ekariuss: Manā laikā divreiz nedēļā, otrdienās un piektdienās, bija tiesas diena. Ieslodzītos, kas bija par ko vainojami, pēra vai pakāra pie staba. Izpildot miesas sodus, viņus piesprādzēja pie buka, un viņi saņēma līdz 25 sitieniem ar lazdas nūjām.

Prokurors: Vai dažkārt nebija arī vairāk sitienu?

Ekariuss: Nē.

Prokurors: Vai negadījās tā, ka ieslodzītajiem vajadzēja skaitīt līdzī un, ja viņi pārskaitījās, tad viņiem vajadzēja skaitīt no sākuma?

Ekariuss: Tā gan bija parasts.

Prokurors: Tad ieslodzītais tātad saņēma vairāk nekā 25 sitienus?

Ekariuss: Tādos gadījumos jā.

Prokurors: Kāda bija pakāršana pie staba?

Ekariuss: Cilvēkiem rokas sasēja uz muguras un tad viņus pakāra pie staba, ko viņiem pašiem pirms tam vajadzēja iedzīt zemē. Pakarot viņiem rokas tika izmežģitas.»

*(No Zaksenhauzenas prāvas tiesas sēžu protokoliem,
Berlīnē 1947. gadā.)*

«No sava bloka mēs redzējām, ka apmēram 45 minūtes vai stundu pēc ieslodzīto transporta pienākšanas no krematorijas krāsniņiem augsti izšāvās liesmas un bedrēs aizdedzinātie sārta atblāzmojās debesīs.

Kādu nakti mēs pamodāmies no drausmīgiem kliezieniem. Nākamajā dienā no vīriešiem, kas strādāja speciālajā komandā pie gāzes kamerām, uzzinājām, ka iepriekšējā vakarā esot aptrūcis gāzes un tāpēc uguni iemesti dzīvi bērni.»

*(No liecības Nirnbergas Starptautiskā kara Tribunāla
sēdē 1945. gadā.)*

«– Vai jūs pats arī nogalinājāt cilvēkus? – es turpināju iztaujāt gūstekni.

– Tas man bija jādara. – Un atkal viņa skatiens ieurbās zemē.

– Kā jūs to darījāt?

– Tāpat kā visi citi. Ar dzelzs nūju vai cirvi. Man to iemācīja ka-reivji. Ja kāds nevarēja nokaut cilvēku ar vienu belzienu, viņi smējās.

Sākumā man bija drausmīgi. Vissmagāk bija, ja vajadzēja nogalināt pieaugušus vīriešus. Ar bērniem un vecukiem bija vienkāršāk...

– Cik cilvēku esat nogalinājis?

– Skaidri nezinu.

Virsnieks, kas mani pavadīja, pašķīstīja papīrus. «Izmeklēšanā jau pierādīts, ka vienā pašā dienā Takeo provincē viņš nogalinājis 250 cilvēkus,» teica virsnieks.»

(No čehu žurnālista B. Borovičkas sarunas ar Pola Pota slepenpolicistu Siu Samonu Pnompenā 1979. gadā.)

Nemierināsim sevi ar domu, ka tas ir pagājis, ka tas ir citur, ka tas ir tālu, ka mūs no tā visa droši šķir laiks un atstatums.

Kamēr pastāv «tiesības nogalināt»

tāpēc, ka esmu radibas kronis,

tāpēc, ka esmu baltais,

tāpēc, ka man ir pareizākas formas galvaskauss,

tāpēc, ka piederu pie lielākas tautas,

tāpēc, ka varu to darīt nesodīti,

tāpēc, ka man ir ierocis,

tāpēc, ka es esmu tas, kas es esmu,

baidīsimies par saviem bērniem. Nekaunēsimies par šīm bailēm! Baidīsimies, ka mūsu bērni var kļūt par upuriem.

Vēl vairāk baidīsimies, ka mūsu bērni var kļūt par slepkavām!

Toreiz, kad uzjautrinošajā pantonīmā viņš Elizai aiz muguras sazvērnieciski mirkšķināja man un vēlāk, lapseņu sadzelts, nevis skrēja uz mājām, bet bēga pie manis, ar greizo seju, ar bumbulīgo degunu, ar asarojošo acs spraudziņu lūdzās no manis palīdzību, viņā viedās tāda uzticēšanās, ka tā šķita neatgriezeniska. Taču šis mirklis bija gais-tošs un mānīgs. Tas nebija draudzības aizsākums, bet tikai Lielā Opozīcija, kurai nenovēršami sekoja attālināšanās. Tik tuvi mēs vairs nebijām nekad un, laikam ejot, kļuvām aizvien svešāki.

Nākamajā vasarā Agris divas maiņas pavadīja pionieru nometnē jūrmalā (Bulduros vai Dzintaros?). Sastapāmies tikai reizi, jau rudens pusē. Viņš izskatījās ļoti pārvērties: kājas un rokas izstīdzējušas, deguns pastiepies garumā, mati kļuvuši iepelēki un apcirpti ezīti. Viņu varēja noturēt par pērnā Agra vecāko brāli.

– Kā tu esi izaudzis!

Viņa skatiens skāra mani vēsi un mazliet zobgalīgi, itin kā taisni šo saukli viņš būtu no manis gaidījis, tieši šos nodrāztos vārdus un neko citu.

– Un kā tev patika nometnē?

Viņš nenoteikti paraustīja plecus. Raudzījāmiešs viens otrā, un mums nebija par ko runāt. Jā, viņš bija ļoti izmainījies. (Bet varbūt viņam šķita, ka izmainījusies esmu es?) Gads ir garš laikposms. Un viņa vecumā tas bija garāks nekā manējā.

Jau pēc divām dienām Agris atkal aizbrauca uz Rīgu, jo Mežainē viņu mocīja garlaicība.

Vai kaut kur bija rodama vieta, kur viņam nebūtu garlaicīgi?

Es padomāju: jā, bija! Bija tāda zeme.

Zeme bez sviedriem. Bez atsacīšanās, bez pienākumiem, bez tulznām, bez smakām. Zeme bez gravitācijas. Zeme izpriecu un riska koordināšu krustpunktā. Ērtību zeme Komfortija. Baudu zeme Eiforija.

Paradīze bez čuskas.

Un tagad viņa izpriecas objekts karājas egles zarā, dvako septembra saulē, izstiepies tik taisns un garš, ka stīvās pakalķājas sniedzas gandrīz līdz zemei, un mušas griežas ap melni atplesto muti, treknas un spīdīgi zaļas liķenes riņķo un spieto apkārt, jo tas, kas šeit karājas kaprona cilpā, ir viņu daļa, un maz pamazām viņas te arī nokops visu līdz baltam kaulājam, līdz kailam ģiltenim, ja vien nepasteigsies vārnas un kraukļi un neņems savu tiesu. Bet šā vai tā – duncītis paliks, sēņu nazītis asinssarkanu spalvu, asmenis sarūsēs, tureklis ne, spals ilgi gailēs kā ogle, jo plastmasa nepūst.

Es negribu, lai tā notiek. Un es eju pie Elīzas. Elīza dārzā ar dakšām rok kartupeļus un smilšainos bumbuļus met vecā spainī.

– Elīza, – es viņai saku, – vai te tuvumā nav arī lāpsta?

– Lāpsta? – viņa pārjautā. – Kam tev lāpsta?

– Mums mežā būs kāds jāaprok, – es saku.

Viņa kļūst kā palags. (Neomulīgi skatīties, cik viņa bāla, lūpas pat zilas!)

– Mežā? Jāaprok? – viņa atkal pārvaicā, domādama par to, ko es teicu, un domādama par ko citu.

– Jā, Elīza, – es saku.

Viņa neprašņā, kur un kas. Iesprauž zemē dakšas, iet pēc lāpstas un atnes. Taču kartupeļus vairs nerok un nemet sārtus bumbuļus zilā spainī. Klusēdama nāk man līdzi. Un mēs ejam uz mežu.

Te tas ir.

– Paturi lāpstu, kamēr pārgriezīšu cilpu, – es palūdzu Elīzai. Sadabūju kabatas nazi un pārvilēju auklu, kas ir sūksta kā dzīsla.

Tā.

– Raksim, domāju, tepat, ko? – es jautāju.

Viņa vēl aizvien neteic neko. Un tas, ka viņa joprojām neteic neko, nozīmē, ka viņa saprot visu.

Es roku, viņa stāv un klusi raugās, kā es roku. Nekas liels jau te nav ko rakt. Pēda platumā, divas pēdas garumā. Droši vien lapsas izkašņās tikpat. Zeme pilna sakņu un saknīšu, tās krustojas zem dažādiem leņķiem kā asinsvadi miesā. Pret lielākajām lāpsta atmetas ar dobjū būkšķi, atlec kā no gumijas. Mazākās trūkst pušu strinkšķēdamas.

Tā.

Pēc tam bedriti aizmetu atkal ciet, nolidzinu virspusi, piemīņāju, lai labāk nosēžas. Nu tas ir izdarīts.

– Ejam? – es saku.

Piepeši Elīza ierunājas:

– Dieva dēļ, tikai nesaki Solvitai! Apzvēri, ka neteiksi! Solvita ir stāvoklī.

12

Tā tas arī bija. Iegriezusies punktā, ar sievietes aci tūlīt ievēroju, ka viduklis viņai kļuvis biezāks un ka cauri satīna uzsvārcim jau drusku spīļējas vēders. Tiklab pie nodošanas, kā pieņemšanas stāvēja vairāki klienti ar kvītīm un saiņiem, un Solvita šaudījās no vieniem pie otriem.

– Šodien raujos pušu. Pieņēmēja saslīmusi, – viņa sacīja, skaidrodama sastrēgumu.

Rinda uz priekšu virzījās gausi: te no ceha termiņā nebija atnācis pasūtījums (un viņa gāja un zvanījās), te kādu uzvalku vajadzēja sūtīt uz pārtirīšanu (un iznāca saķeršanās), te noklidis bija vesels paklājs (un notikumu attīstība iesprūda pavisam).

– Vilcienu nekavējat? – man garām skriedama, viņa apvaicājās, sirds dziļumos laikam gatava apkalpot bez rindas.

Es nekur īpaši nesteidzos un varēju mierīgi pagaidīt. Te valdīja īpatnēja atmosfēra, kas mazliet atgādināja teātra gaisotni. No fabrikas atvestās, uz pleciņiem rūpīgi sakarinātās tīrās drēbes bija kā savdabīgas kulises, kas pat oda pēc dekorāciju līmes. Arī telpas iekārtojumā

bija kaut kas skatuvisks. Smags priekšgars atdalīja dienasgaismas spuldzēm apgaismoto «proscēniju» no noslēpumainā krēslā grimstošā «dibenplāna», kur kārtu pēc kārtas izšāva šujmašina.

Ķerdamās pie telefona klausules, Solvita pakļiedza telpas dziļumā:
– Jūlija!

Šujmašina aprīma un kādu laiciņu klusēja, bet neviens tā arī neparādījās.

– Beidzi? – pēc brīža aiz priekškara tikai vaicāja kontralts, un mašīnas aizturētā enerģija atkal izlādējās jaunā eksplozijā.

Šajā valstībā Solvita bija priekšniecība trim štata vienībām: šuvējai Jūlijai (kas visu laiku neredzami atgādināja par savu eksistenci), klientiem tikpat neredzamajai apkopējai Aldai (kura savu aldziņu nopelnīja pa vakariem) un vēl pieņēmējai (kas pastāvīgi mainījās). Šī vieta nereti bija arī vakanta, par ko punktā pie sienas tad vēstīja paziņojums, ka steidzami vajadzīga darbiniece. Vecākās sievas neturot sezonas mēnešu trako slodzi, kā man pastāstīja Solvita, jaunās atkal neturoties pašas – netiras drēbes, sliktas smakas, mūžīgās klapatas un nepatīšanas.

Nu, bet viņa pati – viņa pati? Viņa te strādājot jau kopš sešdesmit sestā gada. Vai patīk? Viņa padomāja: drīzāk nē! Kas šeit ir, kam patīkt? Šeit nav kam patīkt. Bet kaut kur ir jāstrādā, un šī neesot pati sliktākā vieta. Sezonas laikā viņai sanākot uz rokas līdz simt astoņdesmit. Sievieteī tas neesot maz un padarot viņu neatkarīgu (viņa nedaudz saminstinājās), neatkarīgu no nejaušībām. Klusajos mēnešos, protams, esot tikai ap simtu, bet no marta līdz jūnijam stabili turoties virs pusotra un pēc tam atkal vasaras nogalē, kad visi gāžoties tīrīt rudens un ziemas drēbes. Turklāt še viss pa rokai, varot aizskriet līdz universālveikalam vai tirgum, vajadzības gadījumā aizsaut uz māju – tikai pusotra kvartāla. Kad štati pilni un viņas esot četratā, savā starpā šad tad arī pamainoties, lai iznāk vēl pa kādai brīvdienai (kad grīdas izmazgāt vai aizvest bērnu uz poliklīniku).

Vai viņai ir arī atbilstoša izglītība? Solvita iesmējās: izglītība viņai esot tik tiešām atbilstoša! Lai es uzminot! Trīsreiz atļauts minēt! Es, protams, netrāpīju, un viņa, joprojām smiedamās, pateica priekšā: Bulduru sovhoztehnikums! Jā, jā, viņa taču esot mācīta dārzniece! Mežainē nokļuvusi ar norīkojumu, nometināta dzīvot pie Elizās, tur arī iepazinusies ar Justu, kad tas ciemojies Meža-Eriņos. Kolhozā sākusi ar lielu entuziasmu. Dārzkopība tur bija nolaista uz beidzamo. Viņa izkarojusi veselu augu māju agraņajiem dārzeniņiem. Nekad nekas jau neesot pa prātam visiem – citi cēluši, citi pēluši. Priekšsēdētājs

gudies, ka dabūjuši uti kažokā. Bet galvenais agronoms bijis viņas pusē un pat sapulcē slavējis, ka ar «Solvitas Bendrātes ierašanos dārkopībā sākuši pūst svaigi vēji». Tad man viņu būtu vajadzējis redzēt, toreiz! Zināms, tas varbūt izklausoties dīvaini, taču viņai esot tāda sajūta, it kā toreizējā Solvita nebūtu viņa pati, it kā viņa nerunātu par sevi... Un ar ko beidzās? Ar čiku, viņa teica.

– Kamēr biju dekrētā, visu nosaldēja! Visus agros gurķišus! Visu pa tiro! Kurinātājs guļ piedzēries. Laukā mīnus divdesmit. Nu, un uzpūta tik svai-gi vē-ji, ka no rīta tur bija mēsli – mēsli, nevis gurķi. Un tad es paņēmu vagu! Negribēja jau laist, nebija nostrādājusi obligātos divus gadus, bet – virs Rīgā, zīdāinis uz rokas, iepūst man varēja! – viņas mute izspļāva vārdus kā krupjus, bet acis bija skaidras kā divas avota lāses.

Un pēc tam?

Pirmos pāris gadus nestrādājusi, jo nebijis kur likt Agri. Mamma piedāvājusi ņemt pie sevis. Bet mamma gaisa gabalā, Valkā. Tas nozīmējis šķirties no bērna, un šķirties no bērna Solvita negribējusi. Cerējusi, varbūt izdosies iekārtot dārziņā... Un tad vienreiz iegriezies tuvākās ķīmiskās tīrīšanas punktā, skatoties, papīrs pie sienas – vajadzīga pieņēmēja. Aprunājusies un atnākusi strādāt. Gadu vēlāk iecelta par vadītāju. Sākumā ar Agri lāpījusies šā un tā – gan skraidījusi uz mājām, gan atstājusi dzīvokļa kaimiņienēm, gan jūgusi klāt Justu. Bet, kad Agris ieģrūdis roku starp gultas reliņiem tā, ka pirksti sapampuši zili, sākusī puiku ņemt līdzī uz darbu. Sirds mierīgāka, ja bērns acu priekšā. Un Jūlijai paticis paņemties. Iemācījusi Agrim pat šūt ar mašīnu. Te arī ēduši... Nehigiēniski? Ļoti var būt. Taču pielīpis viņam nekas neesot, slimojis mazāk nekā dažs cits... Tagad gan Agris punktā vairs negribot turēties. Atnākot gan, bet vairāk mīļā miera labad – acis uzreiz pa logu laukā! Lielākoties tikai piezvanot pa telefonu, ka vēl dzīvs. Un dažkārt grūti saprast, no kurienes īsti zvana, laikam jau no automāta.

Tajā pašā reizē ieminējos, ka viņai vajadzētu vēl otru bērnu, bet viņa negribēja pat klausīties.

– Atkal sākt visu no gala? Nekad! Nemūžam! Kādam jodam tā mocīties?

Bet tagad, kā es pāri letei redzēju, Solvita bija pilna gatavības sākt atkal visu no gala. Vai šis bērns būs salabšanas saldaiss auglis? Vai izmīsuma tilts starp diviem cilvēkiem? Šā vai tā, Solvitā viedās cerības. Ne velti viņas stāvoklis nesa šo vārdu – «cerībās».

Kad mēnesi vēlāk ierados pēc gatavā pasūtījuma, ķīmiskās tīrīšanas ūdeņos bija iestājies starpsezonu bēgums un pieņemšanas punkta «proscēnijā» nebija ne dvēseles. Toties aiz priekškara verda dzīvība. Kamēr stāvēju un gaidīju, vai kāds neapžēlosies, līdz manim atlidoja jautru sarunu fragmenti.

(Aiz priekškara.

– Ai, es nevaru! Un ko viņš, Šura?

– Viņš... – balss noslāpa līdz čukstam.

Sekoja smieklu eksplozija:

– Ha-ha-ha-ha-hā!

– Virietis paliek virietis!

– Uz to, mīļās, viņi ir kā uzburti...)

Diplomātiski noklepojās. Tam nebija nekādu seku. Iešķindējās trauki.

(Aiz priekškara.

– Trakā, nelej tik daudz! Man jau sit sirds!

– Vai tad tev parasti sirds nesit?!)

Uzsaucu. Arī tam nebija nekāda rezultāta. Čalas turpinājās ar lielu pacilātību.

(Aiz priekškara.

– ..un vienu dienu viņa man atkal saka: šodien labāk nepeldēšos! Ūdens tik auksts. Sasaldēšu vēl olnīcas.

– Ko jau mēs, to viņa arī!

– Cik tad viņai ir gadu, Aldiņ?

– Četri, mīļās, četri gadiņi.

– Gudriniece gan, ha-ha-hā!)

Mana klātbūtne notikumu norisi ietekmēja tikpat maz, kā būtu ietekmējusi, teiksim, lugas izrādi. Taču, par laimi, iešķindējās tālrunis.

(Aiz priekškara.

– Tss, meitenes, liekas, telefons!

– Zvanīja vai nezvanīja?

– Ausis tev zvanīja?

– Kuš, netarkšķi!

– Es nekā nedzirdēju.

– Bet es skaidri dzirdēju.

– Neej – un basta!

– Nē, meitenes, pie telefona jāiet. Varbūt no kantora.)

Parādījās sasārtusi Solvita, un beidzot es tapu ieraudzīta.

– Kāpēc stāvat un nenākat iekšā? – viņa mani uzrunāja.

– Bija interesanti paklausīties.

– Svešas sarunas noklausīties ir zemiski, – viņa pajokoja un tvēra pēc klausules. – Pieņemšanas punkts!

Runādama Solvita meta man ar galvu, lai eju dziļāk, un galu galā, aizsegusi ar plaukstu membrānu, pačukstēja:

– Iedziesiet tasīti kafijas!

– Ko jūs tur svinat? – apvaicājos, kad viņa bija beigusi.

– Manu brīvlaišanu, – Solvita jautri pastāstīja, ievēzdamā mani aiz priekšvara. – Sākot ar rītdienu, eju dekrētā. Šura paliek manā vietā. Tikai atkal nepārdomā, Šura. Nav kam strādāt.

Uzrunātā nenoteikti paraustīja plecus.

– Citādi punkts jātaisa ciet, Šura!

Šura bija pieņēmeja, trausla meitenīte ar šauriem pleciņiem un planku dibentiņu. Pēc skata viņai varēja dot ne vairāk kā septiņpadsmit.

– Vai jūs esat tā, kas pagājušajā reizē bija slima? – es viņai pajautāju, apsēzdamās pie maza žurnālu galdiņa starp apaļiski piebāztiem maisiem, kājminamu šujmašīnu un elektrisko plītiņu ar emaljētu kafijas kannu.

Šura jautri ieķīķinājās:

– Toreiz man bija baigas paģiras!

– Šura, kad tu kļūsi nopietnāka? – viņu apsauca šuvēja Jūlija (pusmūža sieva kuplām miesām un apaļu vaigu, ko karstā un stiprā kafija bija darījusi sārbbaltu kā aveņu zefīru).

Šura tikai paraustīja plecus, ļaudama mums domāt, ko domāt mēs vēlējamies.

Ja vēl pieskaitīja apkopēju Aldu (kas izņēmuma kārtā bija klāt), tad «dāmu kafija» pulcināja pieņemšanas punkta štatus pilnā sastāvā.

– Alda, ielej arī viņai! – Solvita sacīja par mani, un uz galdiņa parādījās vēl viena tase ar melnu kafiju. – Ar cukuru dzersiet vai bez? Desmaizi ņemsiet? Desa ir laba. Par pieci četrdesmit. Bija izsviesta lielajā unī. Bet rinda... apžēliņ! Nekādas cerības izstāvēt! Taču Jūlija mums malacis – dabūja ar savu invalīda grāmatiņu.

– Vai tad Jūlija ir invalīde? – pārsteigta iesaucos, jo šuvējas raženais augums un ziedošā seja man šķita pats veselības iemiesojums.

– Arī sarkanā ābolā iemetas tārps, – Jūlija atteica ar skaistu metaforu, ko Šura diemžēl saprata burtiski.

– Vai tad jums ir lentenis, Jūlija Janovna? – viņa iespurcās augstākajā mērā nenopietni.

– Ej nu tu, svilpene! – Jūlija viņu norāja, nezaudējot pašcieņu, un svinīgi ielēja manā kafijā krietnu guldzienu no mistiski uzradušās balzama krūciņas.

– Bet man ir jāiet uz sēdi! – es iesaucos.
– Nekas. Iedošu krustnagliņu, – Jūlija mani pamācīja. – Nepūtiet tikai savam direktoram elpu virsū.

Sacīju, ka Rakstnieku savienībā nav direktora.

– Vai tad jums ir priekšsēdētājs kā kolhozā? – Jūlija gribēja zināt.

Kad teicu, ka mums nav arī priekšsēdētāja, viņa neticēja.

– Tas nevar būt! – viņa brīnījās un bija pievārdojama tikai pēc stīvēšanās, turklāt ar ierunu, ka tad jau pie mums nevarot valdīt nekāda kārtība. (Daļēji viņai bija taisnība.)

– Nu, meitenes! – Solvita mūs paskubināja.

Cēlām tases pie mutes un nodzērām katra pēc savām spējām un vēlēšanās.

– Tss, vai kāds neienāca? – Solvita čukstus mums uzsauca un pielika pirkstu pie lūpām. – Šura, esi tik laba, izej un paskaties. Un paņem pie reizes arī viņas kvīti.

Paņēmusi no manis kvīti, Šura izgāja izlūkos. Sēdot klusi kā peli-tes, cauri priekškaram dzirdējām viņas balsi (jā, tātad kāds bija ienācis!). Pēc minūtēm piecām Šura atgriezās, nesdaļa jau gatavu saini, kurā bija ievīstītas manas kleitas.

– Gaiss tīrs! – viņa pavēstīja. – Vai visas dzīvas?

– Bez nerviem var palikt! – salīgi nodrebinājusies, izdvesa Alda (pēc ārienes tik tiešām nervoza būtne, kurai ik pa brīdim raustījās kreisais plaksts). – Visu laiku jātrīc, visu laiku jāšēž kā uz adatām, jāausās kā zaglēm! Kā jūs to varat izturēt? Tad es labāk tupu uz saviem septiņdesmit rubļiem. Vismaz ne par ko nav jāatbild.

– Par septiņdesmit rubļiem jūs nenopirksiet pat kārtīgus zābakus, Alda Fricevna, – atbildēja Šura un, kā startējot lidojumam, šurpu turpu pašūpoja graciozo augumiņu uz vieglo kurpiņu augstajiem papēžiem. – Un varat neuztraukties, pilsones. Šodien neviens vairs nenāks.

– Kā tad tu to zini?

Šura noslēpumaini pasmējās.

– Man zīlniece pazīlēja...

– Kad tu reiz kļūsi nopietnāka, Šura? – atkal ieteicās Jūlija.

– Aizslēdzu durvis un izkāru «Inventarizāciju!» – teica Šura.

– Un šitā tu sāc savu vadītājas karjeru? – ne īsti pārmetoši, ne īsti uzjautrināti iesaucās Solvita.

– Vadītāja es būšu tikai no rītdienas. Šodien priekšniecība vēl skaities tu! – Šura viltīgi atbildēja un pameta mums ar aci.

– Ne tādas vien jukas izceļas, kad mainās valdības, – izlīdzinoši sacīja Jūlija. – Nu, meitenes! Kafija atdziest. (Atkal iezvanījās telefons.) Jēzus, nūdien nav miera! Īsta trako māja!

Solvita piecēlās, lai dotos pie tālruņa, un piecēlos arī es, jo man bija laiks kustēt. Abas izgājām priekštelpā. Likdama aizsaini čemodānā, gribot negribot dzirdēju, ko viņa runāja klausulē:

– ..izsalcis? Tad nāc šurp uz punktu! Kas par «negribas»? Tev vēl ir nauda? Pa ceļam nopērc kefiru! Kas par «negribas»? Mēs te izkārām «Inventarizāciju». Bet tu labi dūšīgi piedauzi. Jā? Nu tad es gaidu! Atā!

– Agris, – nolikusi klausulī, viņa man paskaidroja to, ko es tāpat sapratu.

– Gribat meitu, vai dēlu? – atvadoties apjautājos.

– Protams, meitu, – viņa atbildēja ar liegu smaidu. – Viens rakaris man jau ir.

– Un ko Justs?

– Justs arī. Viņš jau ir izdomājis vārdu.

– Nu?

– Jana.

– Jana. Jana Krone. Jāņkronīte.

Solvita laimīgi iesmējās. Un viss viņā uzstaroja kā namā, kur piepeši iedegta gaisma.

Viņa vēl nezināja, ka piepildīsies viņas vēlme, un vēl jo mazāk viņa varēja paredzēt, cik šausminoši maz tas, kas piepildīsies, atgādinās to, ko viņa tik karsti vēlējās.

Cik nežēlīga bija nākotne, kura gatavoja viņai tādas ciešanas! Un cik žēlsirdīga bija nākotne, kura viņai vēl noslēpa to, kas viņu gaidīja! No pārsteiguma tad pārdegtu drošinātāji viņas namā un tumši uzreiz kļuva viņas logi. Un laimīgie smieklī iesprūstu rīklē kā sausa garoza, iedurtos aukslējās kā asaka.

Īsi pirms Jaungada man gadījās iet gar pieņemšanas punktu, un es iegriezos apvaicāties par Solvitu. Bet patrāpījos nebrīdī. Ārpusē pie durvīm stāvēja fabrikas furgoniņš, Šura sūtīja uz cehu pasūtījumus, tā ka paguvām pārmit tikai dažus teikumus.

– Vai Solvitai jau ir kas piedzimis? – es pajautāju.

– Solvita dzemdēja meitu, – Šura zināja pastāstīt.

– Un kad viņai jābūt atpakaļ darbā? Nezināt?

Šura pakliedza uz priekškara pusi:

– Jūlija Janovna, neatceraties, kad Solvitai jābūt atpakaļ?

– Liekas, ar otro datumu, – atbildēja Jūlijas kontralts. – Vai ar trešo. Vēlākais, ar trešo.

– Ar otro datumu, – atsaukdamās kā atbalss, Šura sacīja man. – Vai arī ar trešo.

No «dibenplāna» jauns puisis uz pleca iznesa pieblīvētu maisu.

– Šura, narjadi v meškah? – mums garām iedams, viņš apprasījās. – Podjerži dverj!

– Oi, napustil ti tut nam holoda, Miša! – Šura koķeti sacīja, turēdama viņam durvis, un paraustīja plecus kā saldama.

– Ņičego, – šoferis pajokoja. – Un tebja, neboisj, gorjačaja krovj!

– Aizbrauks mašina, aprunāsimies, – ar vēl noreibušām acīm un neapdzisušu smaidu Šura teica man. – Vai arī ieejiet pie Jūlijas Janovnas.

Bet runāties man nebija laika. Galu galā svarīgāko biju uzzinājusi. Tātad Solvitai piedzimusi meita...

Ilgāku laiku man negadījās būt Rīgā. Iebraukusi vispirms aizgāju uz Centrālo kolhozu tirgu un nopirku rozīti.

Solvita jau bija darbā, turklāt punktā grozījās viena. Šura neparādījās, Jūlijas šujmašina klusēja. Tikko dzirdami skanēja vienīgi reproduktors.

– Jūs? – mani ieraugot, Solvita itin kā sabijās.

Iztinu puķīti un sniedzu viņai, teikdama dažus tradicionālus apsveikuma vārdus.

Viņa nepasniedzās pakal un tikai raudzījās – skatījās vēsi un sveši kā no liela atstatuma. Laukā blīvi sniga. Šaurajā ielā priekšlaicīgi biežēja sērsmas stunda. Drusku spokainajā nokrēslā Solvitas sejā nebija ne asins piles, ar tumšu pomādi klātās lūpas vīdēja tanī kā brūce, zaudējušas krāsu šķīta pat varavīksnenes. Tās bija kā divas lāstekas.

– Lūdzu, ņemiet! – es atgādināju.

Tad viņa pastiepa roku, bet, pieskārusies rozēs kātam, manāmi sarāvās, droši vien sadūrusies pret ērkšķiem. Viņas acis apduļķojās.

– Vai kaut kas noticis, Solvita?

Viņas mute sašķobījās. Un piepeši viņa nosvieda rozi uz letes un skriešus nozuda aiz priekškara.

Īsti nezināju, ko darīt: gaidīt vai negaidīt? Valdīja klusums, ko vārā mūzika vērtā vēl dziļāku. Aiz loga joprojām krita sniegs. Iešķindējās tālrūnis un kādu laiciņu zvanija. Bet arī tad Solvita neiznāca. Tad es sapratu, ka viņa nenāks, iekams nebūšu aizgājusi, un devos uz durvīm.

Laukā sniga tik biežām pārslām, ka gaiss sanēja un čabēja. Melni dubļainā ietve bija pārklājusies ar baltu, čaganu kārtu, kurā kājas

grima kā putās. Sniegs gāzās ar tādu aizgūtņi, ka gājēju soļi to nejau-
dāja sabradāt.

Un pēkšņi mani ķēra doma: Solvitas bērns ir miris!

Taču maldijos.

13

Droši vien es Justu nepazītu, ja viņš mani nebūtu uzrunājis.

– Esiet sveicināta! – Justs rātņi sacīja un grasījās noņemt arī cepuri, tomēr tas viņam neizdevās, jo vienā rokā bija apbružāts portfelis un otrā padusē krukis.

– Labdien, Just. Kā jūs te gadijāties? – es apjautājos.

Mūsu sastapšanās notika pie veikala otrpus autobusa pieturas, kur viņš bieži un labprāt maisījās pa vasarām, bet ar tipiska pilsētnieka indevi ziemā kāju spēra vienīgi galējas nepieciešamības gadījumā. – Un kas jums atkal lēcies? Kāja ģipsi?

– Kā bankā! – Justs piekrita.

– Tad šoreiz jūs esat dabūjis pa spārniem pamatīgāk nekā citām reizēm...

Izņēmuma kārtā viņš uztvēra ironiju.

– Domājat – Solvita? Netrāpījāt! Kāju es salauzu jau pēc tam. Bet uz šķiršanas pamatīgi izmetām villu, tur nu jums taisnība. Pārsita man galvu veselās četrās vietās. Toties arī viņai viens zobs neskaitās!

– Jūs no jauna izšķirāties? – iesaucos, jo nezin kāpēc to biju gaidījusi vismazāk.

– Vsjo! Cauri, – Justs sacīja.

– Gan jau atkal salabsiet.

– Vsjo! Cauri! – Justs atkārtoja ar uzsvaru. – Lai viņa kratās! Sākšu jaunu dzīvi.

– Ar ieģipsētu kāju...

– Jaunnedēļ ģipsi noņems!

Justs nosplāvās.

– Lai tā kaza iet dēt!... Atstāju viņai arī Rīgas istabu. Lai viņa tur pūst!

– Un kur tad jūs tagad dzīvojat?

– Pagaidām pie tantes.

– Meža-Eriņos?

– Imenno! Pēc tam redzēs.

– Un kā ar darbu?

– Noņems ģipsi, laikam sākšu šancēt SCO. Rīgā tikpat... nu, ko tur slēpt, sagāju matos ar meistaru, drusku slidēja roka. Neko nedz sa-lauzu, nedz sabuktēju, daudz, ja nozilināju kādu ribu. Bet sacēla haju globālā mērogā. Ierakstīja pat pantu. Baigi pārbiedēja gan! Nupat biju SCO. Tur smejas: «Nāc, čalit, un stājies uz strīpas kaut vai ar ritdienu. Santehniķi taisni mums vajag kā ēst. Kārto dokumentus un rukā!» Sola ap divi simti. Sākumam. Galīgu jāvārdu vēl nedevu. Jāaposta, kāds gaisss PMK. Varu strādāt arī par šlesaru.

– Jūs taču tik ļoti slavējāt to meistaru, Just. Vai arī tas bija cits meistars?

– Vot imenno, tas pats. Taču ar darbu ir tāpat kā ar laulību: no sākuma labi, bet pēc tam vairs nav labi, – viņš pafilozofēja. – Nebūtu tikai uzbrukusi klapata ar to kāju – un vēl galīgi nelaikā. Tagad sēdētu uz biļetena, griestos spļaudams. Bet tā sēžu uz kakla tantei, piezīdies kā blakšu tēviņš! Autobusa biļetei kapeikas dabūju spiest! Kauns pa visu ģimi! Kaut nu ātrāk nolāpītā stute saaugtu!

Ieģipsēto kāju Justs ar spējām, aklām dusmām piesita pret krukli un uzreiz saviebās.

– Maita tāda!

– Kā jums tas gadījās?

– Paslidēju uz trotuāra, nokritu – guļu un piecelties vairs nevaru.

– Laikam bijāt smagās burās?

– Tur jau tas humors, ka ne! – Justs atsaucās. – Nebiju dzēris ne piles. Bet novēlos kā vabole. Skaidra galva man laikam ir tikpat nenormāla parādība kā citam pilna... – Viņš britiņu klusēja. – Dodiet man padomu, vai man rakstīties no Rīgas ārā vai nerakstīties? Citādi izrakstīšos – un piga! Atpakaļ vairs nepierakstīs.

Vai viņš klusībā tomēr loloja cerības atgriezties pie Solvitas un negribēja sadedzināt visus tiltus? Ej nu sažini, uz ko cerēja tāds Justs Krone? Šā vai tā, par informācijas avotu pierakstīšanās jautājumos es viņam nederēju. Un arī nekāds sarunas turpinājums mums vairs neiznāca, jo piebrauca autobuss. Atradu brīvu divvietīgu sēdekli un domāju, ka Justs apmetīsies blakus. Taču viņš palika pie priekšējām durvīm invalīdu vietā un, atbīdījis cepuri pakausi, ar kabatas lakatu ilgi slaucīja vārguma sviedrus. Kamēr braucām, viņš nenovērsās no loga pāri pretim. Viņa sejā viedās kaut kas pavisam neraksturīgs. Tās bija skumjas.

Kad īsi pirms izkāpšanas piegāju pie durvīm, Justs gluži kā pamodās.

– Jau? Vai tad Pludinātāji garām? – viņš jautāja, lai gan Pludinātāju kantoris nule kā bija paslidējis aiz loga, kurā tik cieši lūkojās viņa acis.

– Pasveiciniet Elizu! Nesen mēģināju aiziet līdz Meža-Eriņiem, bet netiku tālāk par pusceļu.

– Vai kas atgadījās?

– Ak, nekas sevišķs! Tikai iestigu sniegos. Bija ļoti saputināts.

– Sniegs šoziem, dievgodavārds, bija briesmīgs, – viņš sacīja ar tām pašām savādajām skumjām.

Sniegs toziem patiesi bija briesmīgs. Nē (ko es stāstu!), sniegs bija skaists, vienīgi Rīgā un Mežainē tam bija dažāds mūžs, jo katram ir savs liktenis un savs liktenis bija arī sniegam. Uzkrītis vakara pusē, pilstētā tas novecoja pa vienu nakti līdz pirmajam rītsvidam. Riteņiem samalts, papēžiem samīts, sētnieku sālīts, skursteņu svēpēts, tas samelnēja un izšķīda, un sāka gausi sūkties uz rīdziņām, kad pie mums viss vēl slīga baltā neskartībā. Zemās saules staros un atstaros ziedēja jūmti, celmi un žogu stabiņi. Lielī un mazi ceļi bija aizvilkti, tikai pa šoseju jau pirms ausmas izdzinās šķūre un pēc tam turp un atpakaļ izbraukāja smilšu kratiklis. Meži gulēja stāvus kā zirgi, bezvējā nemirkšķinādami skropstas. Vēji un zaķi bija ieputināti. Ne pūsmiņa neatlidoja, ne pārslīņu nenotrauca. Tikai aļņu garās, stiegrainās kājas vagoja sniegu kā spiļarkli. Lāgiem saules vaigs apduļķojās, spīdekļa aprišes izšķīda aiz dūmains šķidrauta, un debess kādu brīdi nesteidzīgi sijāja caurspidīgu sudraba smalkni.

Ja sniegs uzkrīta piektdienas vakarā, tad pagāja sestdiena un pagāja svētdiena, un līdz pirmdienas rītam tā arī nekas nemainījās. Bet pirmdienas rītā kā pamodies lācis meža pusē ierēcās traktors. Tur mežnieki lauzās uz savām cīrsmām. Un pēc tam visu dienu aizvilkdami gaudoja partneri un družbas.

Kad pievakarē, beigusi darbu, izgāju laukā izvēdināties, darbu bija beiguši arī koku gāzēji un atzarotāji, un viss grima klusumā un rožsārtā gaismā. Pa svaigi notīrīto ceļu, kas bija noskūts līdz zemes ādai un mašīnu riteņiem noblietēts kā klons, vieglām vasaras kājām varēja aiziet kilometriem tālu. Vēl nebija delverējušies vēja bērni, vēl nebija iģņojies atkusnis, plikšķinājušas palāses – sniegs vēl aizvien bija ļoti jauns un nosarcis rieta kvēlē. Kad apstājos un tas vairs negurkstēja zem kājām, mežs sakļāvās apkārt tik mēms, ka stāvēju, klausīdamās, brīnīdamās, vai tiešām nebūs ne skaņas? Es stāvēju minūti un stāvēju divas minūtes, un stāvēju veselas trīs, kamēr ceturtajā (beidzot!) no pašas spicākās skuju ar pērkondimdošu troksni krita viena pārsla.

Uzvēsmoja pēc dūmiem. Starp stumbriem sūcās skuju vīraka smarža. Un pamazām nāca redzama viena un pēc tam vēl dažas guntiņas, kas

iznira un zuda aiz balti piedzītajām skupsnām, maldīdamās kā nozāģēto koku dvēselītes, kuras vēl trīs diennaktis neatrada vietu un mieru. Ap degošo zaru kaudzēm līgojās tumši, izstīdzējuši ēnu stāvi. Sārti bija atstāti savā vaļā, liesmas snaicīja oranžus knābjus no karstajām pelnu ligzdām.

Izgāju cauri cirsmā. Tālāk ceļa vairs nebija. Starp kokiem ēnu atspīdā balsnija neskarta sniega klāids, uz kura spokaini kustējās gaismēnas. Sāka snigt. Pārslas krita bez skaņas – retas un gausas. Bija jāgriežas atpakaļ.

Bet man vairs negribējās atpakaļ. Es vairs nevēlējos atpakaļ. Mani sagrāba ilgas pēc apgaismota loga, pēc mūrīša siltuma. (Nu kāpēc es neatstāju iedegtu lampu? Kādēļ aiziedama neizkurināju krāsni?)

Bridu dziļi un smagi, laiku pa laikam stīgdama un cīkstēdamās kā buksējoša mašina. Brīdi pa brīdim, valdīdama elpu, ieklausijos. Bet nekā, nebija gluži nekā. Tikai klusums džinkstēja, tikai spriegums zvanija ausīs. Tiklīdz Meža-Eriņiem man nebija izredžu. Tomēr es bridu un bridu, kamēr, aizķērusies aiz iesniguša zara, novēlos uz muguras visā augumā. Nebija jaudas piecelties. Gulēju un raudzijos, kā pāri krita sniegs. Suns apostīja man seju, nosēdās blakus un gaidīja. Viņš neprata palīdzēt ne ar ko. Bet viņam nepiemita arī nosodoša aizspriedumainība pret to, ko viņš nesaprata.

Kaut kur dziļi augšā no pālī virmojošā haosa atdalījās pārsla pēc pārslas, pārsla pēc pārslas un lejupslīdēšanā uzmirdzēja aizvien baltāk kā neredzamas gaismas starojumā. Tā snieg tikai sapnī.

Viss apsnīga. Pamazāk apsnigu arī es. Man bija silti un labi. Ne uz kādiem Meža-Eriņiem vairs nekārojās. Ko es triecos tumsā pāri spēkiem šajos sniegos? Un ko es te guļu – es taču nosalšu!

Uztrausos atkal kājās un kā meža cūka pa savām atpēdām bridu uz māju pusi.

Pie Elīzas aizstaigāju aprīlī, kad mežā jau gaiši viedās pavasaris. Sniegs daļēji bija vēju nolaizīts, daļēji saules saēsts, ne ar ko tas neatgādināja sākotnējo substanci un, ja varbūt vēl varēja aizkavēt žiguli, tad kājāmgājējam vairs nebija šķērslis.

Kādreiz sadzīto kupenu vietās ceļa likumos iznira ragainas un pinkainas smilšakmens skulptūras, tik ērmas zem pavasara debesīm, tik neiederīgas akvareliskajā ainavā, ka no tām durstījās pat suns un, bozdam skaustu, citīgi ošņāja gaisu (bet tās dvesa vienīgi kūstoša ledus sājumumu un atkusušas sila augsnes rūgtmi).

Samelnējušie tēli bija ziemas pīšļi.

Bet, jo dziļāk gājām palejā, jo skaļāk dzīvība mūs apņēma. No zariem un pazarēm atviļņoja svilpieni, tinkšķi un trilleri. Augstu virs galotnēm balstiņu locīja cirulis. Timpānus sita melnā dzilna. Apreibušas ālējās vārnas. Vārijās skudru pūžņi. Strauts šalkdams rāpās pār tiltu. Nekas un neviens te nezināja nedz miera, nedz mēra.

Arī mežmala pie Elīzas mājām dienas izskaņā tricēja no putnu dziesmām. Strazdi spožām krūtežām svilpa ābelēs un staigāja pa tukšo sētšvidu, kur saulgozī maurs diedzēja pirmo zaļumu. Un vienīgi ēkas klusi čurnēja skurbi gavilējošās dzīvības krastā kā pavasara palu izskaloti vraki. Dūmenis nekūpēja. Durvis bija ciet. Logu ailes akli blāvoja vakara gaismā.

Un neviļus man sažņaudzās sirds: Meža-Eriņi bija pamesti!

Gāju aizvien tuvāk, taču nekas nekliedēja dziļo atstātības jutoņu. Neatvērās logs, neatsprāga durvis, neiečikstējās grieztuve, apkūpējusais dūmenis neizdvesa siltu nopūtu. Nenotika nekas. Gaisā vibrēja vienmuļa, kā no liela atstatuma plūstoša zumēšana. Es zināju, ka tā nāk no kalna, no fermas, taču nezin kāpēc šī skaņa bija nesaderīga ar visām citām vakara skaņām, atšķirīga no visiem citiem zemes trokšņiem, itin kā nebūtu piederīga ierastajai pasaulei, bet atviļņotu no izplatījuma vai mūžības, kur pastāv cita laika skaitīšana un citas matērijas formas.

Vai tas bija acu malds un dzirdes māns vai priekšnojauta? Fantāzijas aina vai tuvās nākotnes redzējums?

Jau pēc gada viss bija taisni tā...

Bet tobrīd? Nē, tobrīd vēl ne. Un, pienākusi pavisam klāt, es to ieraudzīju. Vajadzēja tikai mainīties krītošās gaismas leņķim – un loga rūtis kā uz fotopapīra iezīmējās aizkaru krokas un pelargoniju lapas. Pietika aizkļūt līdz kūtij – un iekšā iešķindējās ķēde, grūši nopūtās gov. Diezgan bija aizstaigāt līdz vējtverim – un durvis paspīdēja papīra lapiņa. Izņēmu zīmīti no spraugas un izlasīju saturu. Tur stāvēja tikai divi neveikliem burtiem rakstīti vārdi:

«Esmu fermā.»

Ne uzrunas, ne paraksta. Kam bija domāta šī zīmīte? Ak jā, tagad taču te laikam dzīvoja arī Justs...

Devos uz Kalna-Eriņiem. Pa ceļam vienmuļā skaņa apklusā, tātad fermā slaukšana bija beigusies. Iegājusi uzdūros fermeres meitiņai Inai.

– Elīzas tante dzesinātavā, – mani pazinusi, Ina tūdaļ pavēstīja. – Pa-teikt? – Nenogaidījusi atbildi, viņa aizskrēja un pēc minūtes bija

atpakaļ. – Elizas tante saka, lai pagaidāt. Pagaidisiet? – Viņa aizbrāzās vēlreiz un atkal drīz atgriezās. – Jau ģērbjas! – viņa teica.

– Un ko tu te dari? – es apvaicājos. – Atnāci pie mammas?

– Izjaucu aparātus, – viņa teica un ar gumijnieka purngalu paurbināja grīdu.

– Vai tad tu proti?

Nepaceldama galvu, viņa pamāja.

– Cik tev gadu?

– Divpadsmitais, – viņa atbildēja.

– Nāksi par slaucēju?

Ina nesacīja nedz «jā», nedz «nē», tikai ar zābaciņu urbija grīdu vēl cītīgāk, it kā gribētu tajā izberzt caurumu.

Varbūt nav izlēmusi, varbūt ir? Varbūt nāks, varbūt ne? Varbūt atnāks, bet aizbēgs (kad nedēļām ilgi nedabūs brīvdienu, kad sāks ost pēc kūts, kad netiks uz balli, kad nejaudās turēties tikai uz entuziasma un rubļa, kā turas Kalnu-Eriņu vecsievas)? Varbūt kāds liels magnēts aizraus arī šo spico nagliņu, kurai pagaidām viss šeit ir vairāk rotaļa nekā darbs?

Tā es domāju, raudzīdamās Inas noliektajā pakausī. Bet Ina? Ina tikai nepacietīgi gaidīja, kad parādīsies Elīza un viņa varēs no manis aizšmākt. Elīza parādījās, un Ina uzreiz startēja un atvieglota aizlaidās.

– Tu? – Elīza priecīgi sacīja, taču pasmaidīja tik bāli, ka... Kā viņa bija pārvērtusies! Ziema viņai nebija nākusi par labu. Cik tad ilgi nebijām tikušās? Decembri, janvāri, februāri, martu... jā, četrus mēnešus.

– Slimoju?

– Visādi gājis, – viņa atbildēja. – Arī slimoju. Un tu? Kā veicies tev? Justs jau man stāstīja: esot nākusi uz manim, bet palikusi pusceļā.

Runādamās mēs gājām uz Meža-Eriņiem.

– Un viņš? – es pajautāju. – Kur galu galā iestājās viņš – SCO vai PMK?

Elīza pakratīja galvu.

– Ne šur, ne tur. It kā Salaspilī.

– Vai tad viņš šeit vairs nedzīvo?

Elīza atkal papurināja galvu.

– Kam tad tu biji atstājusi durvīs zīmīti?

– Tāpat, – viņa skumīgi atteica, – katram gadījumam. Ja atnāk kāds... Var taču atnākt, vai ne?

(Viņas vientulība ar rikošetu ķēra arī mani.) Brītiņu abas klusējām.

– Un kā Justam tagad klājas?

– Vējbiksis! Jau sasities ar vienu sievišķīti.
– Un Solvīta?
– Ar Solvītu viņiem ir beigas... Visam tur pāri ir krusts.
– Tu domā, nesalabs?
– Nē, šoreiz nesalabs... šoreiz vairs ne.
– Justs stāstīja: viņi stipri sakāvušies, jā?
– Jā, taču ne tādēļ... droši vien ne tādēļ... nē, ne tādēļ, – Elīza ātri sacīja.

– Bet kāpēc?
– Bērna dēļ... – viņas balss aizlūza. – Vai tu zini briesmīgāku likteni kā gaidīt sava bērna nāvi?
Briesmīgāku likteni es nezināju.

– Vai tu zini šausmīgāku lāstu, kā vēlēt nāvi savam bērnam?
Viņa paslēpa acis plaukstās un sāka drebēt ar visu augumu.
(Vai tad mani pirmoreiz skāra jausma, ka Elīza apraudāja ne tikai Solvītas un Justa meitiņu? Vai toreiz man autausa noģieda, ka Elīza apgaida arī pati sevi – to noslēpumu, to lāstu, kas gulēja pār viņu pašu un kuru varēja izdzēst vienīgi viņas nāve!

Bet varbūt tā man liekas vienīgi tagad, kad es to zinu?...)

Viņa noslaucīja seju, izšņauca degunu un nopūtās.

– Ak, kā es esmu nokāvusies, noplēsusies! – viņa žēlabaini pasūdzējās. – Pa dienas vidu pārskrēju mājās. Pievakarē atkal prom. Galīgi nav dukas. Un, kad bezspēks kaulos, tad arī raudiens nāk. Neiešu vairs par aizstājēju. Jau teicu un teikšu vēl: lai meklē jaunāku! Neesot. Un kad vecās sievas galīgi kritis pār ilksi? Vai fermās govīs tad stāvēs neslauktas?... Nē, nejaudāju. Esmu nogājusies kā klampa... Kas ir «klampa»? Vecs zirgs... vecs, vājš, līdz nāvei nodzinies kleperis, – viņa sacīja ar dziļām skumjām un saspringusi ieklausījās – varbūt savās izjūtās, varbūt vakara skaņās.

(Visi putni bija jau aprīmuši. Klusēja pat vēlumnieks, purva strazds. Un varēja dzirdēt, kā dīgst zāle, kā asni spraucas no zemes porām šajā pavasarī, kas Elīzai bija pēdējais zem šīs saules.)

Apjautājos, vai pie ārsta bijusi. Jā, esot un pat pa vairāki lāgi. Un ko tad dakteris saka? Grasoties likt iekšā slimnīcā. Analīzes sliktas. Bet, ja slimnīcā jāguļoties, saimniecība jāputinot. Atgriezīšoties – būšot galīgi viena. Pat bez gotiņas kūti... Vai nekas nesāp? Nē, nesāpot – vienīgi tas vājums. Bet varbūt vainīgs tikai pavasaris? Varbūt atnāks vasara – un viss pāries, ko?

(Arī viņai gribējās dzīvot tāpat kā mums visiem. Kālab lai viņa būtu citāda nekā mēs visi?)

– Paliksi pa nakti? – viņa jautāja, kad atkal sākām iet.

– Palikšu. Tikai izkurināsim krāsni, labi? Pēc ziemas neesmu vēl isti atsilusi. Es bieži atcerējos tavu mūrīti.

– Manu mūrīt?! – viņa izsaucās, brīnīdamās tik neviltoti, kā brīnās vienīgi bērni un vēl nedaudzi pieaugušie, kas nav izzaudējuši šo brīnumaino spēju. – Un kā tad tu rakstīji aukstumā?

– Uzkaru uz pogas karstu termoforu, – es sacīju un smējos.

Domāju, smiesies arī viņa. Bet nē, izdvesa vārdu kā nopūtu («Ak dies!») un nevilšus pat nodrebēja.

Cauri pustumsai sajutu viņas valgo, žēlo skatienu.

– Pūnītē vēl ir bērza malkas atliekas, – viņa sacīja. – Varbūt izkurināt arī pirti?

Debess, pirti...

Taču stunda bija jau pārāk vēla. Vajadzēja vēl izslaukt govi un pabarot visu kūts radību, tāpat ko nebūt savikšķīt vakariņām. Ko nu cikstēsīmies ar to pirti pa melnu tumsību! Iztiksim šajā reizē arī bez pirts.

Mūs šķīra tikai krāsns un durvis. (Un diez vai «šķīra» maz ir īstais apzīmējums, jo krāsns strāvoja siltumu vienlīdz uz abām pusēm un durvis stāvēja līdz galam vaļā, neaizšķērsojot ceļu ne vārdam, ne divāšai. Gulēdamas katra savā istabā, pa tumsu runājāmies. Eliza stāstīja, kā pavadījusi ziemu. Viņas valoda plūda vienmuļi un lidzeni, un tie bija vienkārši darbi un parastas rūpes, par kurām viņa man stāstīja, – ka izbraukājusi tirgu un pārdevusi medu, ka apmainījusi vilnu pret dziju, ka bites pārziemojušas labi, toties kartupeļi pagrabā sākuši pūt, jo atkušņa laikā tecējis jumtelis, atmetīšoties siltāks, jāuzkāpjot pa redelēm čukurā, jāapmainot vairākas lubiņas pret jaunām, tās viņa jau sarunājusi divus dučus, jā, un nopirkusi krītu un līmi, lai vasarā izbalsinātu virtuvi; ja šķiedenim pieliekot drusku karbīda, tad griesti atsītot zilganumu kā vasaras debesis, citādi tīri vai kauns, «kukņa melna kā elles priekša», kā viņa sacīja, piejūgšot klāt Justu un, ja ne, ķeršoties pie sarenes pati, tādā gaņģī jau neesot nekā tāda, kas sievieša cilvēkam nebūtu pa kaulam, līdz šim krāsojusi un vitējusi Solvita un darijusi ar prieku un uz to labāko...

Eliza paklupa pret Solvitas vārdu. Un es uztrūkos no vieglā snaudiena, kurā mani bija iežūžojusi viņas monotonā valoda.

No otras istabas neatlidoja ne skaņa.

– Eliza!

Viņa atsaucās. Viņas balss bija nespodra.

– Kas noticis ar Solvitas bērnu? Vai es to nedrīkstu zināt?

– Tu drīksti zināt, – viņa atbildēja, tomēr klusums ieilga.

– Vai bērns nomira?

– Nē, – viņa teica un pēc maza briža piebilda: – Sliktāk.

– Kas gan var būt sliktāk, Eliza?!

– Nāve nav pats briesmīgākais, kas var piemeklēt cilvēku, – viņa skumji teica.

(Kāpēc man atkal šķita, ka, to sacīdama, viņa turēja prātā ne tikai Solvitu, bet arī sevi? Vai iespējamais man tikai tēlojās par notikušu? Vai arī atmiņējums jau bija jūtams gaisā kā dvesma? Vai no istabas sienām jau bija atlupušas pirmās molekulas no glabātā noslēpuma? Vai telpās lidinājās joni no pretrunu plosītas dvēseles? Vai cauri laika atstatumam atviļņoja notikumu ultraskaņa?)

– Tu neguli? – tagad viņa uzrunāja mani. – Bērns piedzima nenormāls. Meitenīte būs idiote.

– Tu viņu redzēji?

Bērnu? Nē, Eliza bērnu nebija redzējusi. Kad izteikusi tādu vēlēšanos, Solvita uzreiz ļoti satraukusies un sākusi lūgšus lūgties, ka nē, nē, nē, nevajagot, ka, lūdzu, lūdzu, lūdzu, nevajagot. Tā arī neparādījusi. Tikai sacījusi, ka šis bērns izskatoties kā viņas un Justa dzīve, bet, kāda ir viņas un Justa dzīve, to jau Eliza zinot. Solvita runājot galīgi kā sajukusi. Visā Solvitas rīcībā, sacīja Eliza, «viežama skaidra izsamisa». Jau slimnīcā paturēta ilgāk nekā parasti. Dakteri baidījušies, ka viņa bērnam ko nenodara, jo bērnu nezīdījusi un tikai diedelējusi, lai tam iedodot kādu šprici. Tagad kļuvusi lēnāka, bet valoda vēl vienmēr tāda kā aplama. Raugi, pēdējā reizē, kad abas tikušās un runājušās, Solvita teikusi, ka visu atlikušo mūžu viņai būšot ko darīt, – viņa gaidīšot sava bērna nāvi. Solvita to pasacījusi ar tādu izaicinājumu, ka Elīzai apskrējusies dūša. Taču vēlāk Eliza redzējusi, ka acis Solvitai bijušas sarkanas. Briesmīgi ir tā teikt par savu bērnu, vai ne? Un ne tikai sacīt, pat domāt briesmīgi. Tāda doma esot «kā elles uguns, kurā ij degdams nevari sadegt», Eliza krampjaini nopūtās.

(Un atkal – atkal mani pārņēma neskaidra sajūta, ka Eliza runāja par sevi, aizvien atgrieždamās pie šīs domas, itin kā tas būtu miets, pie kura viņa piesieta, itin kā tā būtu ass, kura izdurta caur viņas smadzenēm un ap kuru viņa rotē, netikdama prom.)

– Ja tas ir lāsts, tad vai nav jau samaksāts?! Kādēļ jācieš vēl arī nevainīgam bērnam?! – piepeši viņa iekliedzās tumsā, kurā it kā nebija viņas pašas un kurā bija tikai viņas balss un viņas apsūdzība nezin kam. Nē, nojauta mani nebija vilusi: Eliza runāja par sevi!

(Bet varbūt man tikai tagad tā šķiet, kad viņas noslēpums jau sen mitējies par noslēpumu būt? Kad tas ir izšķīdis kā dūmi, aprakts zem zemes kā trūdi. Kad viss jau atdzisis kā pelni.

Un ja es toreiz būtu pavaicājusi:

– Kāds lāsts? Kas par lāstu?

Vai viņa man visu būtu izstāstījusi jau tajā naktī? Varbūt jā, varbūt nē. Tad viņa vēl cerēja, ka dzīvos.

Un dzīvajiem ir kauns.)

ATKĀPE PAR NOSLĒPUMU

Viņam bija tikai viņa putna noslēpums. Jo ar ko gan citu viņš varēja aizstāvēties? Viņam nebija nekādu aizsargieroču. Mazais augumiņš – tik liels kā zvirbulim, bet varbūt vēl mazāks – nespēja iedvest bailes nevienam, kas bija prāvāks par kukaini. Un pat apspalvojums – melns ar baltu piedevu – nevis apslēpa, bet drīzāk izcēla viņu pavasara košajā zaļumā uz ābeles stumbra gaišpelēkā fona, kad viņš piepeši iznira divžuburu koka staklē kā no mīklainas nekurienes virszemē uzsūtīts gariņš. Mūs abus vienlīdz iztrūcināja tiklab atstatums, kurā sastapāmies, kā pēkšņums, ar kādu ieraudzījām viens otru vaigu vaigā tikai nepilna metra attālumā (jo tieši tobrīd es pie ābeles sēju veļas auklu). Viņš, ātri attapies, nevis mistiski nozuda no zemes virsas, cēli izkūpēdams gaisā (kā piederētos nemateriālai būtnei), bet, pārbijies līdz nāvei, ņēma kājas pār pleciem un aizspurdza gar manu ausi tik tuvu un zemu, ka no ašo spārnu vēdām man sakustējās mati.

Kad putnelis aizlidoja, atklāju, ka (varbūt ziemā no sniega smaguma?) abu ābeles stumbru žākle pāršķēlusies ar šķēpeļainu plaisu, kurā ērti varēja iebāzt delnu, turklāt pirksti nekur neatmetās. No tā bija viegli secināms, ka sprauga ved dobumā.

Pēc trim dienām putniņu ieraudzīju atkal. Vējš pāri pagalam virpināja suņa pavilnas pikuli, un viņš dzinās tam pakaļ, kamēr pie akas pānāca, ar profesionālu kampienu notvēra un aiznesa knābi ap mājas stūri uz divžuburu ābeli. Tā kā biju viņu pieķērusi pie dzīvokļa labiekārtošanas, varēju uzskatīt, ka daudzajiem desmitiem (un, kas zina, varbūt simtiem?) spārnainu un četrkājainu būtnu, kas jau mitinājās manā vecajā mājā un tās apkārtnē, klāt nācis vēl melno mušķērāju pāritis.

Tēviņš bija karsts dziedātājs un varēja trallināt no agra rīta līdz vēlam vakaram. Īsta miera viņam nebija pat naktī. Pašā tumsas viducī

mazuliet nosnaudies, jau ap pulksten diviem viņš atkal bija kājās un aiz vaļējā loga sāka tricīnāt balstiņu:

«Cik, cik grūti, grūti, grūti, Frici, Frici, Frici!»

Dziedādams viņš plātīja spārnus un raustīja asti, savu «grūti, grūti» izkļiegdams ar tik nepiedienīgi kaislu dzīvesprieku, ka viņa dziesmas saturs izklausījās kā gatavais izaicinājums formai un izpildīšanas manierei. Tā kā redzams un dzirdams viņš allaž bija tikai augstu lapotnē, nezinātājs varēja domāt, ka arī ligzdiņa ir kaut kur tur, augšā. Un iespējams, ka tā domātu arī es, ja nejaušība man nebūtu atklājusi perēkliša atrašanās vietu, ko pēc putnu likumiem es nemaz nedrīkstēju zināt. Tālab mans pienākums bija izlikties, ka es neko nezīnu, neko neredzu un neko nenojaušu. Man vajadzēja respektēt to, kas viņiem svēts, un viņu visupirmais svētums bija viņu putna noslēpums. Tā sacīja mans prāts. Bet manām jūtām nebija daļas gar manu prātu.

Mana ziņkārība sāka laizīties ap perēklieti kā izsalkusi kaķe.

Kāpēc man nepietika ar visai pasaulei skandināto dziesmiņu? Kādēļ es vēlējos iespraukties, aizlīst vēl aiz dziesmas? Kas mani skubināja un pavadināja? Vai svētā izdibināšanas dziņa (tieksme redzēt ne tikai rezultātu, bet arī procesu)? Vai pretīgā tieksme, kas liek lipīgiem pirkstiem taustīties ap svešām vēstulēm un glūnēt pa atslēgas caurumu svešās dvēselēs? Vai saldā tvīksme apmierināt savu visudrīkstēšanu, savu skaistuma baudkāri, skatot gudrās un naivās dabas neaizsargātību visaizkustinošākajās izpausmēs, – kā zilgas, gludas oliņas, kā pretim atplestus dzeltenus knābišus?

Es putēju vai laukā aiz savas vēlmes. Es nīku vai nost aiz savas alkas. Man bija jāredz, kas notiek dobumā! Es tirdīju sevi ar nojaušmām, ka palaidīšu garām kaut ko dievišķīgu un vēlāk mūžīgi mocīšos ar nožēlu par neatgūstami nokavēto. Un es padevos. Un es iedegos. Un es pielavījos pie ābeles un ielūkojos plaisā – bet redzams nebija nekas. Paklusām atkāpos no koka, taču neatkāpos no sava nodoma un, iegājusi mājā, atgriezos ar kabatas lukturīti. Iededzu gaismu, paspīdināju iekšā. Un beidzot, jā, beidzot es ieraudzīju: dziļumā bija kaut kas sārts, kails un jēls. Tie bija drīzāk embriji nekā izšķīlušies mazuļi. Tās bija drīzāk nevis spārnotas būtnes, bet abinieki, kas, sāniem pulsējot, spīdās cits citam klāt un svempās cits citam pāri.

Biju kārojusi pēc baudas un – hā! – biju dabūjusi to, saņēmusi kā pliķi. Kaunēdamās pati par sevi, sajutu tikai riebumu pret šīm kuslajām dzīvībiņām. Kāpēc es te bāzu degunu? Kas man bija šeit vajadzīgs? Nāsīs kņudēja sveša noslēpuma dvaka. Nespēju tikt vaļā. Ko lai

es iesāku ar šo noslēpumu? Kur lai es to lieku? Biju ielidusi par dziļu svešā dzīvē. Bet cik tālu es drikstu iet? Cik dziļi man atļauts līst iekšā otrā būtnē?...

Sabijos – un ja nu putnu mazuļus ir nogalinājusi mana nekautrīgā elpa, mana glūnīgā acs?

Taču tas nenotika, un apmēram pēc divām nedēļām mušķērāju pāris savu saimīti izvadāja. Jaunie bija skaitā pieci. Vēl gluži raibi un dzeltenām jaunuļu mutēm viņi rātņi sēdēja rindiņā ābeles zarā un grozīja galvas, kamēr vecie, metot aplūkus gar virtuves logu, ķēra mušas un baroja ar tām atvases. Pēc pusstundas visi aizlidoja un ābelē neatgriezās.

Neredzēju viņus vairs nekad. Rudenī izputēja arī divžuburu ābele. Spēcīgā vējā koks pāršķēlās tieši pa plaisas vietu. Viens žuburs nolūza, noraudams garu mizas sloksni un atsegdams dobu vidu. Plīsuma vieta spīdēja ziloņkaula krāsā. Bet dobuma sienas atgādināja tumšu korķi. Koksni bija saēdis stumbra vēzis.

Tagad varēja aplūkot arī perēklīti. Tas bija taisīts no sūnas, sausām lapām un siena stiebriem, izklāts ar putnu spalvām un suņa pavilnu. Pinumā bija ievīti arī vairāki tumši, gari mati. Un manī kaut kas notrīsēja, jo tie bija manējie.

Ligzdiņa šķita kā maza sirds ābeles vecajā ķermenī. Tagad sirds bija tukša un aprimusī, un mirstošais koks atsedza savu iekšieni vējiem un skatieniem ar nāvei lemta cilvēka pelēko, kluso izmisumu.

Arī Elīza atklāja savu noslēpumu tikai tad, kad viņai vairs nebija ko zaudēt, un arī toreiz man ilgi kņudēja nāsis šī noslēpuma dvaka un sirdi tirdīja pretišķīgas izjūtas – žēlums un derdzība, apmierināta ziņkāre un karsta vēlēšanās nezināt, aizcirst Pandoras lādi un visu aizmirst.

Tajā aprīļa vakarā, kad paliku pa nakti Meža-Eriņos, biju jau tikusi ļoti tuvu klāt tam, ko bez Elīzas zināja tikai nedaudzi. Elīzas tēvs? Jā, noteikti. Justs? Nu protams. Justs taču palīdzēja aprakt. Solvita? Grūti pateikt. Iespējams, zināja, taču tikpat labi arī ne.

Bet kaimiņi? Vai tiešām neko nemanīja kaimiņi? Elīzas mājas, tiesa gan, stāvēja savrup, taču ne tik nomaļus, lai te varētu palikt neievērots pat tāds cilvēks, kas visiem spēkiem neievērots centās palikt.

Vai neviens nevēlēja ļaunu? Vai neviens nevēlējās klapatu? Grūti ticēt, ka vairāku gadu laikā neviens acs nedabūja viņu redzēt. Viļumsons taču redzēja. Bet varbūt tieši Viļumsona dēļ? Jo vai tad kādam

kārojās nokļūt ļaužu smieklā kā Viļumsonam? Un varbūt tieši tas, kas iesākumā šķita draudi, vēlāk izvērtās par glābiņu?

Tā, arī es pielipu pie šī vārda kā muša pie lipekļa! Glābiņš... Vārds kā māns, vārds kā alkohola skurbums, vārds kā narkomāna liksme – vārds «glābiņš». Es taču zinu, pie kā noveda šis glābiņš. Kaut arī Elīzai taisnība – jā, tā tas ir, nāve nepavisam nav pats briesmīgākais, kas var piemeklēt cilvēku.

14

«Pārdodama laba slaucama govys (piektā piena) Ošupils–Rūmnieku šosejas 7. kilometrā. Autobusa pietura «Eriņi». Meža-Eriņos, Kalniņa.»

Grūti pasacīt, cik ilgi šis paziņojums jau bija nostāvējis iepretim veikalam, pie liepas stumbra piestiprināts ar divām spraudītēm. Papīrs jau atsita dzeltenīgumu, acīmredzot tika saslapis un pēc tam atkal izžuvis (un varbūt pa vairāki lāgi), burti vīdēja nedaudz izplūduši, tomēr vēl skaidri salasāmi. Ilgāku laiku bija sirdīgi lijis, un lapiņa varēja būt samirkusi tiklab pirms nedēļām divām, kā aizvakar. Bet vienalga, šā vai tā, nemiers mani pārņēma. Meža-Eriņos kaut kas bija noticis, un tas nevarēja būt nekas labs, ja Elīza pārdeva govi, pie kuras ar savu zemnieces sirdi turējās kā pie dzīves.

Tīri vai apkaunējos par sevi, ka, iestigusi darbos, kopš agra pavasara nebiju apraudzījusi Elīzu. Pametu visu un tuvākajā sestdienā sēdos autobusā, lai aizbrauktu uz Meža-Eriņiem.

Arī tur, pie «Eriņi» pieturas staba, ieraudzīju tādu pašu sludinājumu par pārdodamu govi. Vējš pluināja pabalozušo papīrīti, kuru neviens vēl nebija noņēmis.

Pirmajam Meža-Eriņos uzdūros Justam.

– Sumināta! – viņš mani jautri sveicināja. – Kā sauc tādu dabas parādību, kad cilvēks sajūt, ka par viņu runā?

Es uzreiz neattapu, kāda dabas parādība viņam padomā, un viņš atcerējās ātrāk par mani.

– Telepātija! – viņš iekliedzās. – Akurāt pirms pusstundas mēs par jums runājām! Un tante... Tante, klau, viņa ir klāt!

– Kā tad nu nenākšu, ja jūs uz visiem stabiem sludināt, ka pārdo dat govīs!

Jau pārdota, Elīza sacīja, jā, jau prom gočiņa, pirms pāris dienām kā aizvesta, turklāt uz manējo, uz Daugavas pusi, būšot bezmaz man

kaimiņiene, es tak droši vien zinot tādas Bangotnes, nu, nu, ceļa malā, uz turieni arī, tā teikt, izdota, aizprecināta, viņa prasījusi deviņus simtus, pircēji solījuši septiņus ar pusi, kaulējušies un stīvējušies, slavējuši un pēluši, kamēr par astoņi simti salīguši, tik labu govī par sviestmaizi grēks atdot. Kā tad bez govīs? Kazu pirkšot, vellaģīmi. Ij siena mazāk, ij... Ij piena, es piebildu. Smiekls smieklam, taču ar vieglu sirdi no Maujas viņa šķirusies nebija. Kālab tad pārdevusi? Eliza neslēpa: nau-diņas vajadzējis.

Es aizdotu.

– Ej nu pa gaisu! – viņa mani norāja. – Stāvi tu rāma!

Ne jau tāpēc viņi par mani runājuši, ka pēc manas naudas sākuši tvīkt. Sprieduši un pārlikuši, kā Solvitai dažus simtus aizsūtīt, kamēr iedomājuši – varbūt es varēšu aizvest? Lai pasts kur pasts. Daudz noplēšot par sūtīšanu. Bet ne tas galvenais. Galvenais, cits citu te pazīstot kā raibu suni. Sākšot mēlot un valodot: par ko sūta un kāpēc? Nav visai pasaulei jāzina, par ko un kāpēc. Pašai neesot ne vaļas, ne spēka uz Rīgu izbraukāt. Un šitam lemesim (Eliza pašķielēja uz Justu) «atkal baile tik lielu zummu uz rokas dot». («Dievgodavārds, tante!» iesaucās «lemesis» un gribēja piebilst vēl ko, taču Eliza neklausījās.) Un kazi, vai no šā Solvita maz ņemšot. Ja nu es būtu ar mieru?

Biju ar mieru. Un Elīza no skapja augšējā plaukta, kur līdzeni bija salikta spodrum spodra gultas veļa, sadabūja polietilēna maisiņu, no kura izvilka avīzē ievīstītu aizsainīti ar dažādas vērtības banknotēm, kuras bija, kā viņa apzīmēja, «jau sašķirotas pa sugām». Te vēl neskarti stāvēja visi astoņi simti.

– Pieci – Solvitai, – viņa lēnīgi runāja (redzams, jau aizlaikus nospriedusi un izlēmusi). – Divi – Justam... Tikai, Just, nepalaid vējā. Atkal nenosvini, rakari! («Dievgodavārds, tante!» «rakaris» iesaucās otrreiz un mazliet piesarka.) Kā norunājām: nopērc uzvalku! Nestaigā kā pluska. Nedari man kaunu! («Dievgodavārds, tante!» «pluska» iesaucās pa trešam lāgam un uzmeta man ātru skatienu.) – Elīza dalīja naudu rāmām rokām ar sastrādātām, mezglainām pirkstu locītavām. – Un tas pēdējais simts – tas pašai, katram gadījumam... Priekš kazas jau nolikts no medus naudas... Rādās, būs taisnīgi? – Viņa aplaida apkārt acis, taču nevaicāja ne Justam, ne man, drīzāk pati sev un ar plaukstu noglauda visas trīs raibās kaudzītes, būdama saskaņā ar sevi. – Nauda, naudiņa... – viņa savā nodabā maigi teica, un es ieklausījos, ka vārds «nauda» pats par sevi nemaz neskanēja alkatīgi, kā man kādreiz bija licies. Vismaz Elīzas mutē tā iemiesoja labas vēlmes piepildījumu. Katrā ziņā gan devējam, gan ņēmējam šī nauda nozīmēja vairāk nekā

platoniski līdzjūtības apliecinājumi. Es zināju, ka arī man, ja būs vajadzīgs, viņa atdos visu, cik viņai būs. Viņa nežēlos pēdējo rubli.

(Kaut es varētu ne ar vārdu, ne ar burtu nesaduļķot viņas tēla kristālskaidrību! Kaut es drikstētu nesakustināt viņas dzīves dūkstī! Manos spēkos taču tik un tā nav neko grozīt un izmainīt! Kaut man būtu atļauts rakstīt tikai par viņas labestību! Taču tādu tiesību man nav. Man nav tiesību neko noklusēt. Varu tikai meklēt cēloņus. Varbūt izskaidrot? Varbūt pacensties saprast? Bet tas arī ir viss, ko spēju un drikstu, – ar zīmuli uz baltas lapas. Vai tas ir daudz vai maz?)

Eliza neparko negribēja mani laist vienu cauri mežam ar pieciem simtiem kabatā – nē, nē, lai es nemaz nerunājot, vai prāts! – un pie tam šajā reizē man biedros, kā par baltu spīti, vēl neesot suņa. Nu kas tad ar mani var notikt? Daudz kas! Viņa nesāka baidīt un uzskaitīt visas iespējamās briesmas, taču arī pievārdrojama nekādi nebija un grasījās par pavadoni dot līdz Justu. (Debestiņ, pusotras stundas divatā ar Justu!) Justs atklāti neturējās pretim, bet, cik varēja spriest, arī viņu nepavisam nesajūsmināja divatne ar mani deviņu kilometru garumā (turklāt, jā, viņam tak vēl vajadzētu otru deviņus mērot atceļā!). Ar cietēja izteiksmi viņš aptaustīja ziemu laužo kāju, palocīja celi un saviebās.

– Nu tik čamda, nu tik pukst! – Eliza uzbārās. – Nemāžojies nu, aktieri! Pēc viņa tad jau, nebaidies, līdz pašai Ošupilij aizplēstu palēkdamiem!

– Vai es saku, ka neiešu? – Justs aizvainoti atbildēja, tomēr devās meklēt kādu džentlmenisku izeju un atgriezās, jūtami atvieglināts, jo kalnā pie fermas bija redzējies smago mašīnu.

«Ja vāģi pie barankas Ivans», kā viņš priecīgi sacīja, tad esot gandrīz simtprocentīga garantija, ka iznākšot braukšana, Ivans jau neatteikšoties aizvazināt. Man nevajadzēšot klampāt, un tantei atkal nebūšot jāpsiho par manu «veselību un dzīvību», kā viņš piebilda, lai pietiekami skaidri ļautu saprast, ka pirmajā vietā viņam ir nevis paša, bet manas un Elizas intereses. Neaprobežojies ar runāšanu, Justs sēdās mugurā divritenim, aizšāva izlūkos un atgriezās ar ziņu, ka patiešām tas esot neviens cits kā Ivans, kas mani miļuprāt aizvedīšot. Tikai piesacījis, lai sākot jau stūrēt uz fermas pusi, – kolīdz kombikorms būšot izkrauts, bez kavēšanās rullēšot prom.

Līdz Kalna-Eriņiem (nezinu, vai Elizas skubināts, vai pēc paša iniciatīvas) Justs nāca mani pavadīt, stumdams pie rokas velosipēdu, lai

atpakaļ varētu atdrāzt sedlos, un nedaudz pieklibodams. Pa ceļam valodas pēc apvaicājos, vai viņš ar savu kāju jau ticis tiktāl, ka dakteri ļauj arī ar divriteņi braukt. Ne tikai ļaujot, bet pat ieteicot, Justs atbildēja, – lai «atkal kāts ielocītos», kā viņš izteicās. Sākumā pedāļus minis sakostiem zobiem, taču tagad nu jau ne tikai kāja, arī dzīve sākot maz pamazām ielocīties, viņš piebilda, tomēr sazin kāpēc nopūtās. Un kāds jānudian parāva manu nešķīsto meitīša mēli pajautāt, vai tiesa, ka viņš atkal apsievoyies. Ne nu gluži apsievoyies, Justs atteica, turpmāk viņu varēšot «uz zagsu aizdabūt tikai, mazākais, ar piecdesmit zirgspēkiem, bet viena spidrīka» viņam esot. Un skaista?

– Desmitkārt smukāka par to kazu! – Justs palielījās. – Forša bābiņa. Konfekte, ne meitene. Īsts bučmūlītis! Knupīšlūpas... acis uz pulķīšiem...

Šie apzīmējumi man vāji saistījās ar priekšstatu par daiļumu, tādēļ pašķielēju uz viņu, vai neuzķeršu apslēptu ironiju, tomēr nedz zobgalību, nedz jautribu viņa profilā uztvert neizdevās. Viņš bija drūms. Atskārtu, ka viņš domā par Solvitu.

– Vai man nevajadzētu viņai ko pasacīt?

Jā, biju uzminējusi, biju trāpījusi – Justs tika domājis par Solvitu, nebrīnījās, netaujāja: «Kādai viņai?» – tikai atmeta ar roku: «Lai viņa iet pupās!» – un līdz pakalnītei nerunīgi vilkās man drusku iepakā, visu laiku atpalikdamas par kādu metru. Pēc divriteņa spieķu dzinkstēšanas, pēc neritmiski skrapšķošajiem soļiem smiltīs, pēc tikpat neritmiskās elpas visu laiku sajutu viņu sev aiz muguras.

Tikai tad, kad līdz Kalna-Eriņiem bija atlikuši vairs vienīgi kādi simts metri, Justs atkal pienāca man blakus un uzbilda mani, pieminēdams Solvitu, kuras vārds viņa lūpās izskanēja ar tik negaidītu un pārsteidzošu maigumu, ka es nezīn kāpēc nodomāju – tūlīt viņš izvilks no kabatas Elizas dotos divus simtus un lūgs, lai arī tos aizvedu Solvitai, bet nesaku, no kā. Taču es maldījos.

– Pasakiet Solvitai... – Justs iesāka nedroši un mulsi, bet turpināja ar tādu (ik sekundi pieaugošu) skadrumu, ka man sametās neomulīgi, – ja tas... tas ķēms ar rūtaino žokejmīci vēl slīpēsies viņai apkārt, es šim vienreiz maukšu tā, ka novelsies žokejnīca ar visu ķirbi... es viņam izlaidīšu kiškas... es viņam uzšķērdīšu pautus kā ērzelim, dievgodavārds! Kaut arī pēc tam būtu jāiet ķurķī! Tā arī pasakiet! Bez emocijām! – beidzamos vārdus viņš izkļiedza melnā niknumā un baltā izmisumā, agresīvi uzrāva plecus un sažņaudza divriteņa stūri ar tādu spēku, ka iegurkstējās gumija un nokrakstēja metāls.

– Just! Just...

Viņš no jauna atpalika, pazudams no mana redzes loka. Un atkal vienīgi pēc velosipēda spieķu dzindzināšanas un nevienmērīgajiem soļiem bija dzirdams, ka viņš nāk nopakaļ un nav griezies atpakaļ.

Vai viņš kaunējās par savu izverdumu? Vai baidījās, ka taujāšu vēl ko? Vai negribēja, lai redzu viņa seju?

Tā mēs sasniedzām Kalna-Eriņus. Un tikai tad Justs panāca mani, un fermā iegājām, kā pieklājas ienākt pavadītājam ar pavadāmo. Spēkbarība no mašīnas bija jau izkrauta, un Ivans ar niedru slotiņu kravas kastē slaucīja pabiras.

– Braukuši? Kāpiet kabīnē! – viņš pakļiedza lejup.

Iekāpu, bet Ivans vēl mīdījās pa augšu, apmainīdamies ar Justu isiem teikumiem. Īstenībā Justam nebija nekādas vajadzības te kavēties, taču prom viņš nekustēja. Vēl tad, kad ar Ivanu jau braucām, viņš skatījās mums pakaļ. Viņš stāvēja, atspiedies pret divriteni. Atstatums dzēsa izjūtu atspulgu, un beidzot palika vienīgi aprises.

Viņš pagaisa aizmugurē, bet, kad uzgriezāties uz šosejas, no jauna iznira redzes lokā. Raiti mīdams pedāļus, Justs brauca pa Meža-Eriņu ceļu. Automašīnas un velosipēda ātrumi summējās, tādēļ viņš attālinājās ar neparastu straujumu. Likās, ka viņš bēga no kaut kā vai, gluži otrādi, kaut kam dzinās pakaļ, acu priekšā sarukdams par tumšu, kustīgu ķipariņu, kuru kravas kastes stūris piepeši noslaucīja no jūnija vakara ainavas.

«Solvita: Nu jau esmu tiktāl, ka dzīvošu uz pensionāres rēķina. Bet tā jau ir! Trūkums dara nekaunīgu, vai ne? Pat suns badā rauj otram sunim kumosu no mutēs, kur nu vēl cilvēks cilvēkam, vai ne?»

Solvita: Vai esat dzirdējusi, ka putni noknābjot savus kropļos mazuļus? Kas tas ir – cietsirdība vai, pavisam pretēji, žēlastība jeb vai rūpes par sugas tīrību?

Solvita: Vai taisnība, ka viduslaikos sievietes, kuras dzemdējušas izdzimteņus, esot sadedzinātas uz sārta par sakariem ar velnu? Tātad es tiktu sadedzināta... Un zināt, to varētu man iestāstīt. Es tiešām noticētu, ka man bijuši sakari ar velnu. Viss šķiet kā drudža murgs...

Solvita: Agrāk domāju, ka tikai senāk tumši ļautiņi gājuši uz cirku skatīties kropļus. Tagad man vairs nav šādas pārlicības. Dažkārt ienācis prātā: ja šodien atvērtu tādu cirku, apmeklētāji plūstu bariem un vēl plūktos biļešu dēļ, jo cilvēku muļķība ir mūžīga un neko grozīt tur nevar pat zinātniski tehniskā revolūcija.

Solvita: Agrim māsa liekas indīgs kukainis, kas var sadzelt, bacilis, ar kuru jābaidās aplipt. Viņam ir tik dziļš riebums pret Janu, ka brižam man sāk riebties viņš pats. Un tad es attopos: ak dies, ak dies, tikai viņš vien man vēl ir palicis, vienīgi viņš, citus esmu pazaudējusi. Es esmu kā spītāligā!

Solvita: Hidrocefāli bērni labākajā gadījumā izaugot un līdz mūža galam limējot kartona kastītes. Arī sliktākajā gadījumā viņi izaugot, taču nelīmējot neko un līdz mūža galam tikai ēdot un izdarot dabiskās vajadzības. Cilvēki ir nežēlīgāki par putniem – viņi tādiem ļauj dzīvot.»

Kas tas ir – «hidrocefāls»?

(No piezīmju bloknota.)

«Hidrocefālija – sk. hidro... + gr. kephalē galva – med. ūdensgalva – smadzeņu šķidrums daudzuma palielināšanās galvaskausa dobumā.»

(No svešvārdu vārdnīcas.)

Pārlasu kādreizējās piezīmes. Kādi izaicinoši, ar cinismu, ar izmisumu biedējoši Solvitas vārdi! Bet viņa aizsargājās kā prazdama.

Elizai nevajadzēja izmantot starpnieku. Un varbūt tieši es vismazāk derēju šai lomai. Solvitai ļoti gribējās naudu lepni atraidīt. Neizšķirīgi viņa grozīja ar divām aptieku gumijām krustu un šķērsu apņemto banknošu žūksnīti, nespēdama izlemt – pieņemt vai ne. Kautnēdamās par sevi, viņa ierāva galvu plecos un nelūkojās uz mani, un es noskārto, ka naudu viņa tomēr ņems. Tā arī notika. Bērna dēļ viņa bija aizgājusi no darba, un viņai neatlika nekas cits kā ņemt. Nevaicādama, cik īsti tur ir, nepārskaitījusi naudas zīmes, viņa paciņu ielika atvilktnē.

Es atvadījos.

Solvita apķērās, ka izturējusies pārāk strupi. Lai es apsēžoties, viņa uzvārīšot tēju. Tomēr tēju viņa tā arī neuzvārīja. Tad vajadzētu iet uz virtuvi, un viņa droši vien baidījās, ka viņas prombūtnē iešu skatīties bērnu. Arī man viņa to negribēja rādīt un, runādamās ar mani, klausījās manī tikai ar vienu ausi, kamēr otra saspringti tvēra skaņas, kas pa reizei atlidoja no baltās koka gultiņas.

Viņas novājējušajā sejā bija tikai acis, blāvas un sausas kā krastā izmestai zivij, kas ilgi un veltīgi sīsusies pa smiltīm, kamēr aprimusī un samierinājusies. Acīm nebija daļas gar to, ko sacīja mute. Un tikai reizi Solvitas skatiens atdzīvojās – tad, kad viņa stāstīja, ka labi iemā-

cījusies adīt, ka ņemšot darbu uz māju, ka sāksot pelnīt un būšot neatkarīga ne no viena. Pat dziļajā postā, kādā bija nokļuvusi, viņa visiem spēkiem tiecās būt patstāvīga. Viņa bija pārlietu pieradusi dzīvē nepaļauties uz vīrieti.

Par spīti visām Solvitas pūlēm neatstāt mani vienatnē ar bērnu, šāda situācija radās, kad pie istabas durvīm piekļāvēja dzīvokļa kaimiņiene un paaicināja Solvitu pie tālruņa. Viņa aizgāja, un istabā uzreiz likās ļoti klusi. Aiz sienas bija dzirdama viņas balss apslāpētā, tik tikko sadzirdamā dudīnāšana. No baltās gultiņas istabas kaktā nenāca ne skaņa. Cauri koka redelēm vīdēja uz auklas savērti raibi grabuļi un nekustīgs, apaļisks segas kukulītis, kas atgādināja zīdtauriņa kokonu. Līdz tūrienei man bija septiņi vai astoņi soļi, ne vairāk. Kamēr Solvita runāja pa telefonu, man bija arī vismaz pāris minūšu laika. Nekas nekavēja pieiet pie bērna un paskatīties. Un mani pārņēma pretrunīgas izjūtas – tieksme izdibināt to, ko gribēja no manis slēpt, un neskaidras bailes no tā, ko ieraudzīšu. Literāts mani lika piecelties, paspert tos septiņus astoņus soļus un redzēt. (Kā literātam man bija tiesības redzēt visu.) Cilvēks mani pavēlēja palikt sēžam. (Kā cilvēks es nedrīkstēju lauzties tur, kur mani negribēja ielaist.)

Solvitas balss aiz sienas apklusā. Tā. Atvēlētās izdevības minūtes biju neatgriežami izšķiedusi šaubām. Vēlāk nožēloju savu neuzdrīkstēšanos. Taču skaidri zinu, ka tāpat būtu nožēlojusi arī iedrošināšanos.

Solvitas meitiņu nekad neesmu redzējusi. Ak jā, ja nerēķina to vienīgo reizi Elizās bērēs. Bet vai tā vispār bija tiešamība? Varbūt vienīgi iztēles māns? Varbūt tikai tuvredzīga pārskatīšanās?

15

– ..un arī dzeguzes, raugi, jau aizsmakušas, tātad pavasaris garām. Vai tad dzeguzes nekūko vienmēr vienādi?

Nu zināms, ka ne, Eliza sacīja. Lai es paklausoties agri pavasarī – tad tie esot augstu kokos iekārti zvani, bezjutekliski kā bērna smieklī, jo mātītes vēl neatbildot. (Vai tēviņi atlaižoties pirmie? Vai es neesot par to nekā lasījusi?) Jā, un tad mātītes sākot atbildēt. Un, jo kvēlāka topot saule, jo karstāka vērsoties sasaukšanās. Mātīte aicinoši vilinot, un tēviņi galīgi zaudējot prātu, kūkojot pat lidojumā un krītot ārā no ritma kā apdzērušies muzikanti. Bet, kad pār izkapti sākot ļimt pirmie vāli, novīstot arī putna balss, aizkrītot un aizsmokot – ap Pēterdienu dzeguze sākot klepot. Vai tad es pati neesot to dzirdējusi? Nu, nu, lai

ieklausoties vien! Vai kūkošana jau neskanot aizčerkstējusi, vai neesot apmākusies?

Pa atvērto logu atviļņoja dzeguzes balss, un pārsteigta es uztvēru, ka tā patiesi bija «novītusi», kā apzīmēja Eliza, ka jānudian «dzeguze klepoja», kā sacīja viņa. (Kur agrāk bija bijušas manas ausis? Un no kurienes Elīzai bija šī īpašā dzirdēšana? Vai viņai piemita iedzimts talants – kā absolūtā muzikālā dzirde? Vai ausi apskaidroja drīzā aiziešana?)

Beidzamajā vasarā viņa vairāk skatījās un klausījās nekā darija, aizvien vairāk saraudama savu galveno saiti, kas agrāk viņu ļoti cieši turēja pie dzīves, – ar darbu. Saimniecību, kurai līdz šim bija siksti pieķērusies, Eliza bezrūpīgi un bezsāpīgi nolaida dibenā dažos mēnešos. Pagrabs tā arī palika ar jaunajām lubiņām neapjumts. Ko tur līdzot pagrabu glābt, kad, raugi, jau mājas jumts sākot tecēt, un, kamēr tas neesot salabots, vai tur jēga virtuvi krāsot un skaistināt? Piemājas zemi togad – tāpat kā citiem gadiem – apara kolhoza traktors un pat izdzina vagas, taču kartupeļus Eliza iestādīja ne vairāk par pusi no agrākā daudzuma un saknes iesēja vēl mazāk, turklāt to pašu mazumu viņa stādīja un sēja vairāk aiz ieraduma nekā nepieciešamības, tikai pakļaudamās gadsimtus senam rituālam, pēc kura pavasarī bija jāstāda un jāsēj, lai zeme apsūdzībā nebrēktu pret debesīm.

Pārdevusi govi, jaunu piena devēju Eliza vairs negādāja un lauksaimniecības produktu komisijā nodeva arī cūku, kuru savulaik bija taisījusies turēt un barot līdz rudenim. Dabūjusi par suķi labu naudu, viņa man pastāstīja, bet nepasacīja, cik, un neko nebilda, kur naudu izdevusi. Vietā Eliza nopirka pārīti šinšillas trušu, kas izskatījās pēc pelēkām, garausainām žurkām un kam zāli varēja saplūkt turpat nekoptajā puķu dārzā, kur citgad savu aizmūrēto dārznieces kaislibu tika remdējusi Solvita un kur tagad mežonīgā juceklī ziedēja vienīgi tas, kas pats bija pamanījies iekaisīt zemē sēklu un izdzīt asnu.

Elīzai vairs nebija spēka. Un, iespējams, nebija arī dzenuļa. Kā labā, kā vārdā lai viņa plēstos? Kādēļ lai nopūlētos ar kartupeļiem un saknēm, ja nebija lopu? Kālab lai censtos labot ēkas, kuras nevienam un nekad nebūs vajadzīgas? Kādēļ lai aprūpētu augļu kokus, ja tos tikpat nocirtīs vai ar buldozeriem sagrūdis čupā? Tagad jau pavisam droši bija zināms, ka «šeit pāri ies meliorācija», kā Eliza teica, – tiklab Meža-, kā Lejas-Eriņi tikšot nojaukti, un palikšot vienīgi mājas otrpus šosejas.

Tovasar uz Meža-Eriņiem aizstaigāju biežāk nekā citiem gadiem, bet kāds cits te ciemojās vēl biežāk par mani, visur atstādams pēdas. Ābeles noziedēja balti un krāšņi, taču augļi tikpat kā neaizmetās.

Nebija arī nekādu sevišķi plosīgu vēju, bet viennakt visā garumā apkrita žogs. Vēlāk no virām izgāzās šķūņa durvis, pēc tam aizdegās skurstenis un sāka gaudot grieztuve. Bites, kurām savlaicīgi netika izlauztas mātes kanniņas, vairāk spietoja, nekā lidoja ziedos un bija niknas kā vilki. Visbeidzot izputēja Peksis – aizblandījās un neatgriezās. Likās, ka arī Meža-Eriņus saēd vēzis un ka māja iet bojā kopā ar savu saimnieci.

Taču Elīza neko necentās saglābt. Žogs, kur kritis, tur arī palika plaudeniski guļam. Šķūņa durvis kopīgiem spēkiem puššķībi uzstājām. Būšot labi arī tā, Elīza sacīja, siens jau tikpat šogad nedz tikšot pļauts, nedz zem jumta vākts. Nevarēja manīt, ka viņa diez kā bēdātos arī par Peksi. Tas viss pārsteidzoši neatgādināja Elīzu, kuru es pazinu turpat septiņus gadus un kurai bija raksturīgs pieķeršanās dziļums un rūpes par visu.

Viņas dzīvība sadega kā svece caurvējā. Tomēr viņa nekad nepie-minēja nāvi, un tas mani maldināja (jo pārāk bieži biju dzirdējusi, kā ar to skaļi flirtē, gan tiksmīnoties par tās esamību, gan šausminoties par tās tuvumu). Tādēļ līdz pat vasaras vidum man šķita, ka Elīza neapzinās sava stāvokļa bezcerīgumu.

Protams, es alojos. Pārāk lielu svaru es piešķīru vārdam. Bet ko gan sver vārds šādās reizēs: ko tas groza pateikts un ko izmaina nepasacīts? Vai visam, ko Elīza darīja un par ko domāja, jau nebija uzspiests nāves zīmogs? Vai materiālās vērtības nezaudēja nozīmi? Vai nebija skumju par Peksi tieši tādēļ, ka tas nelikās aizgājis pārāk tālu, vien aiztecējis mazu gabaliņu pa priekšu un tagad uzticīgi gaidīja viņu (kā agrāk bija gaidījis pie Kalna-Eriņiem, kad viņa slauca)? Vai pasaules norises jau nešķita kā izrāde, kuru varēja tikai vērot, bet kurā pašai nekādas lomas nebija?...

Kur bija manas acis, ka mani varēja vilt viņas klusēšana? Un vai viņu tāpat nevēla manējā? Vai mēs abas nespēlējām visticīnās, taustīdamās aklām rokām?

Tas nevarēja turpināties bez gala. Vienreiz apsējam vajadzēja krist, un vienreiz tas arī krita, kad viņa negaidot izteica tik dīvainu iegribu, ka es pat satrūkos, – tā bija mirēja untumainā vēlme! Elīza pavērās manī (vaicājoši, vai nesmejos, lūdzoši, lai nesmejos), skatiens aptaustīja manu seju, izbijās un bēga, atklādams vairāk, nekā spētu pateikt mēle.

Tas notika jūlija otrajā pusē, kad dīvainā trupe, kas grauza Meža-Eriņus, no dārza un saimniecības ēkām, no jumtiem un skursteņa bija jau ielavījusies mājas iekšienē un ķērusies pie postīšanas: sāka sprūst durvis stenderēs un no sienām birt apmetums, dūmot plīts un tecēt spaiņi. Neilgi pirms manas ierašanās bija virtuvē nogāzies plauksts ar traukiem. Kad es iegāju, Elīza slaucīja kopā lauskas. Kā tad tas

atgadijies? Nu, prasi! Viņa pat nebijusi klāt. Tikai uzreiz dzirdot: kaut kāds blikšķis un lērums, kaut kas gāžas un krīt! Ienākusi – viss zemē kā klājiens! Kas plīstams, tas druskās. Laime, ka labākie šķīvji bufetē. Gadiem plaukts turējies kā klints (kauču sakustējies būtu) – un še tev! Kāpēc naglas tā izļodzījkušās? Varbūt sienā iemeties brants, kā es domājos?

Ak, ko es varēju domāt! Vai labāk neuzdāvināt viņai dzimšanas dienā kādus traukus? Mazu servīzīti, ko? Viņa pakratīja galvu: nevajagot! Nu, ko tad? Reiz sāks, jāizrunā līdz galam: lai viņa pasaka, ko vēlas! Viņa tikai noraidoši purināja galvu: nekā nevajagot, nekā, nekā!

Bet vai jel kad cilvēkam ir tāds stāvoklis, kad viņš nevēlētos nekā? Nekā nevēlēties ir patoloģija. Nevēlēties nekā ir nāve un ļaunāk par nāvi. Kamēr cilvēkā vēl kuras dzīvība, šī pasaule joprojām viņam var ko dot. Arī Eliza vēl bija dzīva. Un arī Elizā kā caur aukstiem, palsiem pelniem beidzot iegruzdējās maza vēlme, un viņa atzinās, ka jā, ka tomēr esot kaut kas, ko viņa gribot, tikai, vārdā saukts, tas izklausīšoties tik nenopietni un vēl no vecas sievas, vecas našķes, jo viņai (taisni kauns sacīt!), viņai kārojoties šampanieti.

To es nebiju gaidījusi. Jau agrāk alkoholu viņa nelietoja tikpat kā nemaz. Un tagad tas viņai bija stingri noliegts. Bet acīmredzot tas arī nebija alkohols, pēc kura viņai slāpa. Vai viņa tiecās no jauna izdzīvot kādas man nezināmas atmiņas? Vai ilgojās pēc kaut kā neizbaudīta? Vai tvīka pagūt ko nokavētu? Vai alka aizskalat savas dzīves sārņus? Taču neko vairs nevarēja nedz atgūt, nedz izbaudīt no jauna. Un to, kas spriedās rīklē kā adatains kastanis, nebija iespējams aizskalat ne ar kādiem šķidrumiem. To varēja vienīgi atvieglināt ar vārdiem un izpirkt ar nāvi.

Viss jau bija nokavēts.

Viņas organisms šampanieti nepanesa. Viņa ilgi vēroja, kā dzēriens aiz stikla vēsi dzirksti, kā augšup ceļas burbulīši, viņa vilcināja mirkli, kad lūpām vajadzēja pieskarties glāzes malai, varbūt noskārzdama, ka baudas alkas nonāks pretrunā ar baudas spējām. Tā tas arī notika. Iedzērusi pāris īsu malku, viņa sāka vemt.

Dzēriens ir novadējies, apimis un vairs nekūsā, un Eliza, zaudējusi spēkus, guļ. Viņa guļ uz muguras, saņemtām rokām, violetām lūpām, pusvirus plakstiem. Seja neatspoguļo nedz jūtas, nedz ciešanas.

Miegs ir vienīgais, kas viņai nekaitē.

Pārmācot ēdienu aromātus, no lilijām galda vidū veļas smaga, salakana liķa smaka. Un man šķiet, ka es vāķēju mironi.

Vakar Elīzai palika sešdesmit pieci. Sagaidīt sešdesmit sešus viņai nav izredžu. Ir jau metastāzes. Viņa to zina. Un vēlas sagaidīt tikai pirmos ābolus. Kam viņai āboli? Viņa tos neēdis. Gribot paostīt smaržu.

Smarža ir vienīgais, kas viņai nekaitē.

Viņa guļ, un es apstāvu viņas mieru, un mēs esam divas vien visā mājā, kā beidzamajā laikā gadās reti, jo Elīzu apkopt katru dienu nāk Lejas-Eriņu Ance, bet vakar – vakar te esot apgrozījies vesels apsveicēju pulks, bijis arī Justs, atvedis torti kā riteni.

Dāvanām ir dāvinātāju ģimji: torte (kuru viņa nevar ēst), vīns (kuru viņa nevar dzert), lakats (kuru viņa neuzsies), drāna (kuru viņa nepašūs). Arī manai dāvanai mans ģimīs – Bēthovena plate. Vai viņai ir priekšstats, kas ir Bēthovens? Kā pa miglu. Viņa atcerējās, ka tam esot kāds sakars ar mūziku, taču uzvārdu neiegaumēja un pirmīt teica:

– Vēlāk paklausīsimies to... kā viņu? Kaut nu kaste spēlētu! Agrs samēģējis, čērkst vien un met zilas ugunis...

Bet tagad viņa nevēlas neko, tikai guļ un elpo, apkurinot ar skābekli savu izdēdējušo ķermeni, kurš vāji glabā siltumu kā izgruvusi krāsns.

Gaiss ir vienīgais, kas viņai nekaitē.

Klusītem novācu traukus, aiznesu uz virtuvi, salieku produktus ledusskapī un atgriežos. Tagad Elīzas acis ir vaļā. Te tev nu bija, taisījusies uz lielu atsvēti, ar šampanieti un mūziku, taču nokritusi augšpēdu un nu guļot kā plauša, viņa saka par sevi, kļuvusi, dieviņ augstais, nīkoņa, ka bail, ne tikai strādniece vairs – pat ne ēdāja, dzērēja. Bet kāpēc necienājoties es? Kādēļ visu nokopusi? Vai taisoties tik ātri mājās?

Nē, netaisos, pasēdēšu, kamēr atnāks Ance.

– Mums vajadzētu aprunāties, – Elīza piepeši saka.

Vai tad pa septiņiem gadiem vēl neesam izrunājušas visu?

– Visu neesam izrunājušas, – viņa teic, atbildot manam domām.
– Esmu tev parādā.

Un es, nezin kāpēc dzelžaini pārliecināta, ka valoda būs un var būt tikai par mantu vai naudu, saku: nē, negribu, nevēlos dzirdēt, nevajag, nē, labāk darīsim ko citu!

Viņa nopūšas: nu labi, darīsim ko citu, – lai es uzliekot plati, varbūt tomēr spēlēšot.

Uzlieku – bet nekā, atskaņotājs patiesi ir pagalam. Apgriezieni par gausu. Frekvence par zemu. Aiz šņākoņas aizsega, šalkoņas priekškara

kā aiz saceltu putekļu mākoņa skan nevis akordi, bet dun smagu kāju dipoņa, grand riteņu dārdi, basā mauj aizkaltušas vērsu rikles. Troksnis svin uzvaru pār mūziku. Sabojāta kaste ir stiprāka par ģēnija garu. Postīšana ir varenāka par radišanu.

Paraugos uz Elīzu. Elīza klusi raud.

Elīza, kādēļ?

Mutes kaktiņiem notrisot, viņa mēģina smaidīt.

Kāpēc asaras, Elīza?

Viņa nesaka nekā, tikai kalsnā, pāri gultas malai pārkārtā roka paijā mana suņa galvu, šķirsta spalvu. Roka vienlaikus žēlo un lūdzas žēlastību, vienlaikus gļauda un ilgojas pēc glāsta.

Īssavienojuma sprakšķis kā tāls šāviens izlādē mokošo pārspriegumu. Atskaņotāja disks riņķojumā vēl apgriežas un nodrebēt stājas, un korunda adata vairs neplēš bungādiņas un sirdi. Pa loga un durvju spraugām istabā sāk sūkties klusums. Paldies dievam, ir izsisti drošinātāji.

Tas nebija tāds parāds, kādu tiku iztēlojusies, – tas nebija nedz naudas, nedz mantas parāds, tas bija atklātības parāds, ko Elīza gribēja nolīdzināt, nesaudzīgi nogāžot sevi no pjedestāla, kur es biju viņu uzcēlusi. Septiņus gadus viņa man šķita tik bezgrēcīga, ka derēja vienīgi par biktstēvu. Pirms nāves viņa sadauzīja pati savu tēlu. Vai viņa gribēja atvieglināt sirdi? Vai arī vairs nejutās piederīga pie dzīvajiem – un tikai dzīvajiem ir bail? Garus gadus viņai bija bail. Uzģērbtie meli laika gaitā bija pieauguši viņai klāt un kļuvuši par viņas ādu. Tos nevarēja novilkt. Tos varēja tikai noplēst. Pirms nāves viņa noplēsa šo pseidoādu.

Kad es sev tagad jautāju, vai viņa bija cēlonis jeb vai sekas, upuris jeb vai pazudinātāja, tad nezinu viennozīmīgu atbildi. Sekas un cēlonis. Pazudinātāja un upuris.

Viņa gribēja glābt, taču iegrūda postā. Viņa pūlējās novilcināt, taču pasteidzināja. Viņa vēlējās izkļiedēt ļaunumu, taču to veicināja. Viņa alka attālināt ciešanas, taču tuvināja bojāeju.

Viņa vienpersoniski ņēma sev tiesības izlemt soda veidu un mēru, ko izlemt var tikai sabiedrība. Viņa piesavinājās vienīgi sabiedrībai dotās tiesības apžēlot vai nepiedot. Viņai šķita, ka mīlestības vārdā drikst visu, – un kādu nakti viņa apbedīja savus maldus, ievīstītus palagā, aiznesa divatā ar Justu uz mežu un apraka zem egles nost no ceļiem un stīgām kā suni un ļaunāk nekā suni. (Lai apraktu suni, nevajag meklēt tumsas aizsegu un vairīties no ļaužu acīm.)

Krietni vēlāk viņa iedrošinājās sūnas zaļumā iztaisīt divas gropītes vienotrai pāri un iestādīt dažas sauļas balto ķērpju, kas ieaugoties izveidoja tādu kā krusta zīmi. Starp citu, tam nebija nekādas nozīmes. Un varbūt gudrāk te bija neatstāt nekādas pēdas. Taču ar augošām bažām Elīza redzēja, cik ātri mežs dzēš pauguriņu no zemes vaiga, un viņai gribējās aizkavēt neizbēgamo, jo tur apakšā gulēja viņas dēls.

Stāstot Elīzas balss bija sausa kā grāmatā starp lapām izkaltēta puķe, no kuras jau novadējusies smarža un izbalojusi krāsa. Viņa ne reizi neizrunāja vārdu «izmisums» vai vārdu «nožēla», vārdu «ciešanas» vai vārdu «kļūda», un tikai viens teikums izkļiedza visus neizrunātos vārdus:

– Ja viņš nebūtu mans dēls, es teiktu, ka tādi cilvēki jānošauj. Bet viņš bija mans dēls.

16

Kad man kļuva skaidrs, ka rakstišu par Elīzu, vairākkārt aizgāju arī turp, kur 1970. gada jūlijā, maldīdamās pa mežu bez ceļa, biju nejauši uzdūrusies nelielajam uzkalniņam ar ķērpju krustu. Izstaigāju apkārtni, izbradāju eglaini, taču kapu atrast man vairs neizdevās. Acīmredzot ir vajadzīga pārāk liela apstākļu sagādīšanās, lai to uzietu vēlreiz. Un ļoti var būt, ka neko atrast vairs nav iespējams. Jau pārāk ilgi esmu nodzīvojusi pie meža sāna, lai būtu pietiekami bieži redzējusi, cik strauji tas skujām apbirdina, lapām nolīdzina visu (kaulus un dzelžus, pelnus un praulus). Iespējams, treilēdams stumbru, riepām vai kāpurķēdēm kopiņu jau saminis koku cirtēju traktors, iespējams, ķērpju krusts jau ir kaut kur zem sakrišņu klājiena, kurā rudenos dīgst sēnes, pārbriest un izkaisa sporas. Mēs ar Agri jau vairs te nenākam. Man ir par tālu un Agrim – Agrim vēl jo vairāk.

Beidzamajā reizē atradu pavisam ko citu.

Bija silta atvasaras diena. Mežs mēmi viņņojās kā ūdens bez kras-tiem, kāpa pret debesīm ultramarīna viņņiem un klāja uz sēkļiem zaļu planktonu, kurā pēdu nebija ieminis neviens cilvēks. Taču pēkšņi man likās, ka uz mani skatās.

Neizprotami, kāpēc man likās, ka viņš skatās? Viņš taču neskatījās. Viņš nemaz nevarēja skatīties, jo viņam nebija acu. Droši vien jau sen viņam vairs nebija acu. Cauri tukšajiem dobuļiem bija izspraukušies

un stāvus slējās divi mezglaini zari, atgādinot ragus. No mutes karājās rievotās gumijas pelēkais piesūceknis kā izrauta traheja.

Koka žakli karājās gāzmaska.

Bija grūti iztēloties, kas masku tur pakāris un kālab, bet katrā ziņā tam nebija trūcis fantāzijas. Skaidri redzēju, ka tā ir tikai izdēdējusi gumija, ka tas ir tikai sarūsējis metāls, tikai nopalsis brezents, taču nespēju novērsties, lūkojos ar klusām drausmām, un man pretim no meža ēnas ar savu tukšo skatienu raudzījās iznīcības vieplis, sargājot šo zaļo elli, kas oda pēc trūdiem, šo krēslaini, kuru kā spoku stundu varēja pāršķelt vienīgi gaiļa iekliedizens.

Pēc vairākkārtējiem mēģinājumiem man izdevās sasniegt arī Panderu. Te maz kas bija mainījies kopš tās vasaras, kad divatā ar Agri tikām ķēruši varden, vienīgi steķis bija sašķiebies vēl vairāk un laiva pagājusi zem ūdens. Es uzkāpu uz noglumējušās laipas. Tupēdamas ūdens ielogos starp lēpenēm, uz mani lūsinājās Pandera zaļās varden, kā droši vien bija glūnējušas arī uz Ēriku, kad viņš te paslepen makšķerēja.

Te nu es biju. Bet, ja tiku neskaidri cerējusi, ka šī vieta kaut kādi ļaus man izdibināt viņa izjūtas, tad tas nepiepildījās. Varēju ļoti dzīvi iztēloties ārējās norises: kā viņš uznāca uz steķa, atkabināja ķēdi un nolēca uz tilaudām, spēji saskāvēdams laivu, kurai ribas toreiz vēl nebija pārlauzis ledus. Droši vien te tuvumā gulēja arī airi. Un Ēriks paņēma tos, ielika duļļos un sāka irties prom, lai patvertos aiz niedru skupsnām.

Man nebija kam pajautāt, vai tolaik te jau ligzdoja gulbis. Droši vien perēja. Un, ja Ēriks šeit pavadija augas dienas, tad gulbi redzēja. Kāda jutoņa viņu pārņēma, skatot putna tiklo baltumu? Vai viņa sirdi sažņaudza atgādinājums, ka pasaulē eksistē kaut kas tīrs, jeb vai viņš tikai nožēloja, ka nav bises? Es neko nezinu par viņa vēlmēm un domām un varu vienīgi sev jautāt, vai staignā ezeriņa niedolā viņam likās drošāk nekā Meža-Eriņos, vai viņš te tikai slapstījās jeb vai šķīstījās rimtajā skaistumā, vai viņš šeit nomierinājās jeb vai arī te neatrada mieru (un allaž satrūkās un nodrebēja no zivju gārņa skarbā iebīciena)? Vai šeit viņam laimējās tikt vaļā no sirdsapziņas jeb vai, gluži otrādi, arī te tā asiņoja un pūžņoja viņā (un meitene, matiem plīvojot, smuidrām kājām skrēja pāri Pandera ūdeņiem, vilinādama viņu bezdibenīgajā dziļumā)?

To zināja tikai Ēriks pats.

Varbūt Panders bija vienīgais stūritis, kur viņam neuzmācās bailes no nākotnes, jo gudrā un naivā daba sniedza patvērumu, nevaicādama, kas viņš ir un kāds viņš ir. Bet varbūt arī šē viņam neizdevās atbrīvoties no žņaudzošajām drausmām un tieši vistālāk no cilvēku

acīm viņš visskaidrāk saprata, ka pasaulē nav vietas, kas viņam nebūtu vieninieka kamera.

Kurš man pasacīs, kas galu galā viņu uzrāva Meža-Eriņu pažobelē pie spāres veļas auklā – truls prāta aptumsums vai griezīgs izmisums?

To zināja tikai viņš, par varmācību samaksādams ar varmācību, par nāvi samaksādams ar nāvi pēc visaugstākajām likmēm.

Arī Elīza vāji apjauta Ērika domas un rīcības cēloņus un pavēstīja tikai par notikumiem, un par tiem viņa nezināja visu. Man par šķita, ka viņa sajuta instinktīvas bailes izdibināt visu. Jau ar to vainu, kas viņai bija, viņa nespēja nomirt. Vairāk viņa nejaudāja zināt. Viņa jau bija izvarotāja māte. Viņa neiedrošinājās noskaidrot, vai nav arī slepkavas māte.

Tikai pats Ēriks zināja visu – kur, bēguļodams no milicijas, divus gadus mētājies, pa kādiem ceļiem nokļuvis Krievijā līdz pat Vologdas apgabalam un vai iejucis tur starp godīgiem cilvēkiem jeb vai saostījies ar līdzīgiem brāļiem, kuriem arī netrūka ko slēpt un kuri veikli rīkojās ar mūķizeri, španriņķi un somu duci. Tikai viņš pats varēja atbildēt, vai uz mājām viņu atvilka ilgas vai attrenca bailes no atreibības, vai pagrīdē iedzina jauna nozieguma smagums.

Bet viņa? Bet Elīza? Kad viņa spēra liktenīgo soli uz tās glumās takas, uz tā slidenā slīpuma, kas varēja vest tikai uz leju un galu galā noveda pašā apakšā? Kad paslēpa dēlu? Vai kad palīdzēja bēgt? Vai kad piedeva grēkus – vispirms mazus, pēc tam aizvien lielākus, kamēr beidzot piedeva vairāk, nekā cilvēks drīkst piedot, – pat ja tā ir māte? Vai viņai eksistēja piedošanas sliekšnis, par kuru tālāk nav atļauts iet? Vai arī viņa būtu slēpusi pat slepkavu?

Viņai jau bija daudz melots, meli jau bija sajaukušies ar patiesību kā virca ar pienu par to smirdīgo žurgu, kas saucās par viņas dēla dzīvi. Vai smirdoņa bija notrulinājusi viņas ožu? Vai viņa to vairs nesajuta – kā nemanīja mēslu smaku Kalna-Eriņu fermā? Vai intuīcija viņai neteica priekšā neko, jeb vai viņa tikai pūlējās nedzirdēt nojautas brīdinājumu? Vai viņa ticēja jeb vai tikai pūlējās ticēt arī tai pavasara rītausmā, kad Ēriks pārradās no sarīkojuma Ošupilī sviedrains, netīrs, nervozs un steidzīgi sāka kravāt mugursomu? Vēl Elīza nesaprata, kas atgadījies, bet redzēja, ka ir atgadījies, un jautāja un prašņāja, kas, kas, kas noticis, un Ēriks negribīgi atbildēja, ka ballē esot vienu piekāvis, kas droši vien viņam gribēšot atdarīt, ka drusku jāpazūdot, kamēr nomierināšoties prāti, un ka vajadzīga pārtika un nauda. Viņa vaicāja, uz kuriem Ēriks grasās iet. Dēls nenoteikti paraustīja

plecus. Viņa taisijās pavadīt. Dēls neļāva. Viņai tomēr gribējās redzēt, uz kurieni tas aiziet. Viņa piegāja pie viena loga, tad pie otra, bet Ērika nekur nebija, šķita, ka tas iegrimis zemē vai izkūpējis gaisā. Un Elīzu pārņēma spējas izbailes un nelaimes jausma, itin kā dēls būtu aizgājis uz laiku laikiem.

Kad Ēriks pazuda uz veseliem diviem gadiem, Elīza nodomāja, ka torīt to jau paredzējusi. Viņa īsti neizbrīnījās pat par nāves ziņu. Likās, arī to viņa jau paredzējusi tanī rītā, kaut gan vēl nezināja, ka Ēriks kļuvis par kriminālnoziedznieku, kas bēg no soda par pretīgāko nodarījumu, kas vien iespējams cilvēku sabiedrībā, – izvarošanu grupā. Kad Ēriks atgriezās, viņa to zināja, – kad Ēriks, domās jau apbedīts, naktīs jau apraudāts, augšāmcēlies no miroņiem, zaļā jūnija rītsvidā pieklauvēja pie loga, tik pārvērties un svešāds, ka Elīza caur rūti dēlu nemaz nepazina, viņai tas šķita Ēriks, taču tas nevarēja būt Ēriks, jo Ēriks bija miris, viņa lūkojās caur stiklu uz šo rēgu, kas atgādināja Ēriku, gaidīdama, ka tas izgaisīs, un tad roka no ārpuses pastiepās un pieklaudzināja pa otram lāgam, un viņa saprata, debess, ka patiesi redz Ēriku, nevis Ērika garu, un atvēra logu, un Ēriks, nemeklēdams durvis, pārtrausās pāri palodzei, vairākkārt īsi atskatīdamies, un viņai čuksts izspruka, dies augstais, vai tad Ēriku nemeklē milicija, un Ēriks drūmi atbildēja, ka dzīvs rokās nedošoties, un šo vārdu baismas viņu ķēra kā šāviens, viņai kļuva vienalga, kur Ēriks klīdis un ko darījis, dzīvība likās svarīgāka par visu un nāve ļaunāka par visu, tikai, tikai, tikai ne nāve, viņa bija ar mieru Ērika labā nest upurus un ciest mokas, izlikties un melot, viņa bija gatava ziedot kaut vai dzīvību.

Viņa nekļūdījās.

Viņai patiešām nācās to darīt – nest upurus un paciest mokas, izlikties un melot. Beigu beigās tas prasīja arī dzīvību. Tikai vienā ziņā viņa alojās – tā nebija viņas dzīvība. Elīza sargāja dēlu no visiem, taču nespēja nosargāt no viņa paša. Viņu nogalināja soda veids, kuru viņš pats bija izvēlējis.

1941. gada 31. jūlijā dzimušais Ēriks Andreja dēls Kalniņš nomira divas reizes.

Pirmoreiz 1961. gadā – vēstulē, kuru par pusstopu viņam sacerēja un uz Latviju nosūtīja kāds gadījuma paziņa Vologdas tējnicā.

Otrreiz 1965. gadā – Meža-Eriņu paspārnē, kur beidzamajā laikā viņš bija uzturējies, nezin kāpēc vislabāk un visdrošāk juzdamies pustumā kā sīkspārnis.

(No ierakstiem bloknotā.)

No cilpas viņu atbrīvoja Eliza ar virtuves nazi, kad viņš jau bija gandrīz sastindzis.

Starp citu, divos savas dzīves izšķirīgos mirkļos Elizai vajadzēja izlīdzēties ar nazi. Pirmoreiz, kad Ēriks nāca pasaulē. Vecais Krone bija aizsūtīts pagasta šķūtīs, mājās nebija neviena, kas varētu atvest vecmāti, un Eliza dzemdēja bez palīgiem. Pati ar nazi viņa nogrieza un ar diegu pārsēja nabas saiti, aptīrīja jaunpiedzimušo ar novāritā ūdeni samērcētu lupatiņu, uzvilka krekliņu, satina autiņos un, kad nogāja otra puse, pielika bērnu pie krūts. Bet mazulis nezīda. Un, saukdama dēlu putna vārdā par «erickiņu», viņa raudāja un raudāja, ne īsti aiz bažām, ka tas nezīda, ne īsti aiz laimes, ka tas piederēja viņai, ne īsti aiz atskārsmes, ka šī kuhlā dzīvība nekad neredzēs tēvu.

Viņa vēl nenojauta, ka gadiem ilgi tā maz redzēs arī māti, kas plēsisies fermā no tumsas līdz tumsai, sīksti iznesdama kolhoza grūtos laikus uz saviem kamiešiem, kamēr dēls augs savvaļā kā biškrēslīņš sētmalā. Un vēl jo mazāk viņa varēja noģīst, ka reiz pārgriezīs pie spāres piesieto valgu un dēla ķermenis novelsies uz grīdas. Ja viņa to būtu aizlaikus zinājusi, viņai nebūtu pieticis spēka dzīvot. Bet nākotne bija saudzīga. Tā viņu pasargāja līdz tam brīdim, kad viņai virvi nācās pārgriezt.

Krizdams Ēriks ar galvu atsītās pret lādes stūri tik smagi, ka viņa spēji sarāvās, sajuzdama sāpes, kuras vairs nespēja sajust viņš. Pēc tam noraisīja savilkušos, kaklā ieēdušos cilpu un turpat paspārnē noguldīja Ēriku uz zāģu skaidām nokaisītās grīdas. Viņai ienāca prātā, ka mironis būtu arī jānomazgā, taču vienai tas nebija pa spēkam. No fermas viņa piezvanīja uz Rīgu Justam. Iesākumā Eliza bija domājusi aprakt Ēriku turpat dārzā, bet Justs nepiekrita – esot par tuvu akai. Ar lāpstu viņš aizgāja uz mežu un vēlāk atnāca pēc dažiem dēļiem, ar ko nostiprināt malas, lai bedre neaizgrūtu. No dēļu atlikuma tika sanaglotas nestuves, līdzīgas tām, ar kādām jaunbūvēs pārvieto ķieģeļus, tikai mazuliet garākas. Zārkam lietas koku nepietika, un divatā zārku viņi arī nebūtu varējuši panest. Eliza liķi ietina palagā. Un naktī viņi to apraka.

Viņa teica tikai «nakti». Viņas «nakts» bija izrauta no gadalaikiem. (Vai arī viņas atmiņas jau bija izrautas no gadalaikiem? Vai arī tās baloja bez krāsas – kā bez krāsas skanēja viņas balss? Neiedomājami. Lai arī cik tuvu viņa bija nāvei, līdz tam brīdim, kad ar pēdējo balto uzliesmojumu apdzisa viņas apziņa, šī nakts droši vien palika grebtin iegrebta, dzeltin iedzelta, dedzināt iededzināta viņas smadzenēs, jo viņa bija māte.)

Arī es nespēju iztēloties nakti ārpus gadalaikiem. Kad mēģinu restaurēt Elizās atceri, nez kāpēc tā man ir rudens nakts, dzeltu laiks,

lapu birds. Lapas atdalās no zariem un krīt lejup arī bez vēja, un tur, kur beidzas stingās egles un tumsā neredzami sāk slieties melnalkšņi un apses, paleja ir pilna klusu čaukstu un apslāpētas šalkoņas. Un Elizai brīdi pa brīdim sametās solis: vai tur kāds nelavās, vai nenoklausās, nenoskatās? Bet lapās joprojām čabinās, tūkstoš sausām mēlēm sačukstas viņas četru gadu bailes. Vai viņi nav nomaldījušies? Nu kurp Justs tā iet un iet, ko Justs spēj saredzēt šajā piķa melnajā naktī, kad viss ir vienāds un kad apses viņus aprunā? Pag, vai šalkoņa jau nenāk no otras puses? Vai viņiem nav piesities vadātājs? Vairākkārt viņa grasās uzsaukt Justam, taču nezina kāpēc bīstas no savas balsis. Kājas pinas pa mētrām, slid pa skuļām, rokas tirpst no nestuvju smaguma, no piepūles dvaša sprūst trahejā, kungs dievs augstais, kaut nu drīzāk, debesu tēvs, kaut nu ātrāk!

– Kas ir, tante?

– Es vairs nejaudāju, Just!

– Labs ir. Liekam zemē. Atņemam elpu. Nevajadzēja atlikt uz nakti. Tagad jokerējamies pa elles tumsību kā divi zābaki. Nevar saprast ne rīta, ne vakara!

Viņi noliek nestuves, un Justs iet izlūkot. Viņa dzird Justa soļus un beidzot apslāpētu, priecīgu izsaucienu. Tātad nomaldījušies viņi nav.

Justs racis mazā pauguriņā, kur sausāks, tomēr, kad viņi, turēdami stiprās kaņepāju jostās, ielaiž liķi bedrē, dziļi apakšā nošķakst ūdens. Te ir pārāk mitrs kapam, un rudens jau ir slapjš laiks, viņa domā, labi būtu aprakt baltu smilšu kalniņā, bet par to jau nav ko sapņot, kad tik zem zemes, viņa domā, kamēr Justs ar lāpstu aizmet bedri. Kādas pelēkas vienlaidus debesis, viņa domā, būtu kaut zvaigznīte, svecīte iedegta, viņa domā un attopas, ka nav iemetusi kapā trīs sauļas smilšu vieglai dusēšanai. Bet gan jau būs labi, viņa domā, skatīdamās uz sevi it kā no malas un brīnīdamās par savu savādo mieru.

Jau gaismā Justs sagatavojis arī veselu klēpi žagaru, ar kuriem nomaskēt rakuma vietu. Un pēc tam viņi var iet mājās. Mājās viņi paēd, un Justs uzreiz sāk žāvāties.

– Ej nu gulēt, – viņa saka Justam, un Justs nav skubināms, jo tālu braucis, kājām gājis, noracies, nonesies, nonaglojies.

Jau pēc dažām minūtēm aiz puspievērtajām durvīm dzirdama sēcoša, vienmērīga elpa. Viņa ieiet, nosēstas uz krēsla līdzās gultai, sēž un ilgi veras Justa sejā, uz kuras no virtuves krīt blāvs gaismas atspīd. Kāpēc es tā skatos, viņa domā, ko es gribu ieraudzīt, viņa domā, atkal uz sevi raudzīdamās it kā no malas un brīnīdamās par savu trulo mieru.

Nē, aplam, es maldos, tā tas nebija, nē. Ja jau Ēriks Meža-Eriņos slēpās nepilnus četrus gadus, tad tas notika un varēja notikt tikai pavasarī, visticamāk, aprīļa vidū vai beigās īsi pirms lielās plaukšanas, kad vēl nav nedz lakstīgalu, nedz dzegužu, bet zeme jau kļuvusi smaržīga un skurba.

No mājas viņi izgāja ap pusnakti. Visi čivinātāji, čirpstētāji mazputniņi jau bija aizgājuši gulēt, balsi locija vienīgi divi plušķi, viens šepat pie mājām un otrs palejā, kur skalojās balta migla un rūgts pārno lapu smārds. Spīdēja apaļš mēness, un mežs zviļoja pilns gaismēnām. Tik gaišā naktī kāds viņus varēja ieraudzīt, toties arī viņi paši redzēja, kur sper soli, un tas nebija mazsvarīgi, stiepjot tik smagu nesamo. Viņi centās iet takti un, pūlēdamies nezvārot, liķi nesa tā, kā pielājas liķi nest, – ar kājām pa priekšu. Palagā ievīstīts, tas atgādināja gaišu kūniņu. Ar citu ķermeņa daļu noapaļotajām aprišēm nesaderīgs augšup slējās vienīgi uzrautā zoda asais izcilnis.

Justs gāja pa priekšu, vadīdamies no tikai viņam vien zināmiem orientieriem un reizumis apstādamies, kad nevarēja uzreiz izšķirties, vai ņemt vairāk pa labi vai pa kreisi. Pa dienu viņš jau bija šurpu turpu izstaigājis šo meža gabalu un pat pa vairāki lāgi, taču nakts ēnu spēle visu pārvērta līdz nepazīšanai. Kad apstājās Justs, apstājās arī Elīza, kad Justs sāka iet, arī Elīza sāka iet. Viņas galvā nebija nevienas domas, un kustējās tikai viņas rokas, un locijās viņas kājas. Viņai nebija nedz baiļu, nedz gribas, nedz vēlēšanās. Mēness baltajā gaismā, kas gāzās lejup kā ūdenskritums, viņa pārvietojās kā pa svešu nekurieni, kur bija cita laika skaitīšana un citāda gravitācija un kur nervu sistēmai bija atšķirīgi refleksi. Ja viņa sasītu roku, tā nesāpētu, ja sagrieztu kāju, tā neasiņotu. Arī viņa pati bija itin kā mirusi. Viņas dzirdi neaizsniedza plušķu balsis, viņas acu zīlītes nereaģēja uz gaismu, un tikai brīnumainā kārtā vēl darbojās locekļi.

Vēlāk viņa nespēja pateikt, cik ilgi viss bija vilcīes, tāpat kā arī par sapni nav iespējams pateikt, cik ilgi tas turpinājies.

Kad viņi atgriezās mājās, Justs sacīja, vai tad bēres nemaz nedzeršot. Un Elīza uzlika galdā ne tikai ēdamo, bet arī pusstopu. Viņa sēdēja Justam pretim un, pati nepieskardamās nekam, tikai vēroja, kā ēda un dzēra Justs, kas bija izsalcis un izslāpis, kā tukšojās trauki un kā pudelē kritās limenis. Kad degvīns bija noplacis vairāk par pusi, viņš atnesa atskaņotāju, uzlika plati un gribēja dejot. Bet Meža-Eriņos nebija neviena, ar ko dejot, kā vien Elīza. Un viņš uzlūdza dejot Elīzu, taču Elīza negāja. Tad viņš satvēra ar varu, apkampa ar spēku, kaut gan Elīza pretojās. Viņš bija stiprāks par Elīzu. Pret Elīzas gribu Justs griezā

viņu apkārt dejas ritmā – riņķī, riņķī, riņķī, piesizdams ar kāju takti, aizgūtnēm izkliegdams nesakarīgus vārdus, jē, jē, jē, viņa rāvās laukā, laid, laid, Just, laid, un piepeši ieraudzīja, ka Justa acis ir pilnas asaru.

Just, Just, Just, Just.

Arī Elizu kaut kas uzspīdzināja, un, smakdama nost kā pakārta, viņa sāka sev nagiem skrāpēt un plēst kaklu, raudādama balsī, kamēr plate vēl aizvien griezās, jē, jē, jē. Šī plosīšanās bija nesaderīga ar visu viņas būtību. Bet arī meli bija nesaderīgi ar viņas būtību.

Viss likās kā murgs.

17

Jo tuvāk es gāju, jo vairāk man šķita, ka tā ir sarkana puķe. Es sapratu, ka aļojos, – tā nevarēja būt puķe, kas tur spīdēja manas mājas ārdurvīs. Tūlīt vajadzēja izgaist šim mānam, es devos aizvien klātāk, bet māns neizgaisa. Un vienīgi tad, kad bija atlikuši vairs tikai daži metri, man no acīm nokrita gluži kā zviņas. Tas, kas vēl nule likās puķe, bija sarkans papīra gabaliņš, ko manā prombūtnē kāds iebāzis durvju spraugā, «Primas» paciņas mugurpuse nelīdzenām malām, plūksnaini noplēsta bez naža un uz baltās puses aprakstīta ar trulu zīmuli ķeburīgiem burtiem.

Es izlasīju:

«Vakar pēcpusdienā nomira Elīza – Janka.»

Tātad bijis Ivans. Pie šķūņa rēgojās riepu nospiedumi, kurus pirmīt nebiju ievērojusi, kā apburta lūkodomās tikai uz košo papīriņu durvīs. Šeit viņš griezis apkārt mašīnu.

Es izlasīju vēlreiz:

«Vakar pēcpusdienā nomira Elīza – Janka.»

Kamēr stāvēju, dārzā nokrita ābols. Viņa vēlējās sagaidīt ābolus. Tātad tas bija piepildījies. Kas vēl bija piepildījies viņas pretrunīgajā mūžā? Pēc kā vēl viņa ilgojusies? Attapos, ka nezinu. Un tagad tam arī nebija nekādas nozīmes. Viss bija kļuvis par pagātņi. Par pagājību jau bija kļuvis arī neparastais liktenis, kurā pretmeti sacirtās kā zobeni un sirdsskaidriība noasiņoja, sadūrusies ar varmācību kā kuģis ar aisbergu.

Viņa sacīja:

«Nāve nav pats briesmīgākais, kas var piemeklēt cilvēku.»

Viņai bija pamats tā sacīt.

ATKĀPE PAR NĀVI

Vakar uzkrita un atkal nokusa sniegs. Ziema nevar iestāties. Šogad ziema nekādi nespēj iestāties, tāpat kā nejaudāja iestāties vasara. Lejā aiz loga rēc beloruss. Cauri decembra lietus šķidrautam pazūd un atkal parādās zils kustīgs metāla korpuss, miklumā spīdīgi nolāsojis. Troksnis atviļņo diminuendo – crescendo, dziestoši – kāpjoši, attālinās – tuvojas, met loku pēc loka, apli aiz apļa. Lemeša ilkņi cērtas zemē, vienaldzīgi plēš kumosus, ēd bez garšas, rij bez sāta – apvērš, nolīdzina, padara par nebijušu. Tie nav rugāji, ko apēd arkla tērauda zobi, tā ir nenovākta lupīna, kas zeltaini, smaržaini noziedēja ap Jāņiem, nobriedināja graudu pākstītes, aizlija, sagūla, norūsēja un kļuva nevienam nevajadzīga. Un tagad tiek aparta. Un traktors iet pāri kā laiks. Milzīgās, jomotās riepas sabradā un samīn to, kas laikā nav nopļauts.

Vai savā vasarā es pagūšu nopļaut visu, kas ir mana daļa? Vai varbūt decembra smiguci ar saviem aizlijušajiem, saviem stiegrainajiem, saviem neauglīgajiem stiebriem krampjaini ķeršos lemešos, lai tikai mani neapvērš? Vai par pēdējiem gadiem nebūšu gatava maksāt jebkuru, pat nepieļaujami augstu cenu?

Vienmēr esmu baidījusies aizdzīvot par ilgu,

līdz man vecums nodotu manu jaunību,

līdz mana jau aklā un kurlā, mana nabaga kailā un izmisusī dzīvotgriba pieviltu manu saprātu,

līdz mans asinsspiediens un mana vēdera iziešana kļūtu par manas esamības saturu.

Kas būšu pārkāpusi šo šķirtni, lūdzu, nošaujiet mani, piešķiriet man žēlastības šāvienu kā vecam sunim, kas gana dzīvojis zem saules – kļuvis par nastu citiem un sev (un tikai pats to neapzinās)!

Vakarā no kaimiņu mājām, kur ir telefons, piezvanīju uz Kalna-Eriņiem, lai uzzinātu par bērēm. Pie tālruņa gadījās pati fermere Antoņina Fjodorovna. «Čto? Kto? Čego?» Taču, pazinusi mani, uzreiz un labprāt izstāstīja visu, ko zināja pati. Jā, vakar un laikam ap četriem pieciem, jo Ance, kas Elīzu līdz pat beidzamajam kopusi, Meža-Eriņos sabijusi līdz pilniem trim un atkal aizgājusi uz turieni īsi pēc septiņiem, «tātad pa to starpu», kā sacīja Fjodorovna. Pirmbrid Ance pat neattapusies, kas noticis, jo Eliza gan «gulēja klusi un stīvi, taču vaļējām acīm» un, kā Ancei licies, «skatījās taisni virsū». Uzrunājusi –

atbildes nebija. Apčamdījusi («Gospodi, jau auksta!»), iebrēkusies un atdrāzusi uz fermu pie šīm. Ne tik daudz nevižojusi, āmurgalva, kā mironei plakstus aizdarīt. Tad nu pa visām kopā izcilājušas, nomazgājušas, apģērbusas un aizstiepušas klēts vēsumā. Izdilusi viegla viegliņa, pat sieviešiem neesot bijis ne ko celt, ne ko nest – kā spalva. Pati Fjodorovna sazvanījusi ar Rīgu, ar Solvitu. Ivans atkal sadzinis pēdas Justam. Viņš arī bijis tas, kas apķēries: vai man dota kāda ziņa? Piedēvis gāzi un laidis pie manis. Vai nevajag palīga? Nē, paldies, nekādu palīgu, izpalīgu nevajagot, «roku, kāju, galvu uz vietas diezgan», kā viņa teica. Naudu? Arī naudu, paldies, nē, naudas kā malkas! Tas tā, joks jokam, bet patiesi arī naudas būšot gana. Nelaiķe pati savlaikus sarūpējusi, skapī kopā ar mirstamām drēbēm stāvējis desmitnieku žūksnītis. Fjodorovna to uzreiz pievākusi, kamēr nav pamaniņies Justs. Tik vien iedevusi kā priekš šķirsta un bērū šņabjiem un prasišot atskaiti, jā, strikti pagērēšot norēķinu par katru rubli. Justam jau, saprotams, nebijis pa degunam. Pairsējies: «Tu šeit tagad skaities priekšniecība, Antoņina?» Viņa atbildējusi: «Jā gan, esmu iecelta par finansu ministru! Avīzē nelasīji? Žēl... Man jāgādā, lai kādam kāda kapeika neaizkrit aiz oderes.» – «Nu, gādā, gādā,» šis tikai skābi atburkšķējis, bet vairāk arī neko. Lai darot, kas vīrišķiem tādā reizē darāms: lai apstaigā kapa racējus, sameklē apstāvētāju, saligst zvanītāju un pūtējus – un priekšlaikus nepielejas kā mārks! Tad jau no Justa būšot diezgan prasīts un gribēts! Viņa modri raudzišoties, lai «nevienam pusstopam pārāgri netiktu norauta mice». Abas ar Solvitu pa telefonu vienojušās, ka arī par ēdamo rūpēšoties viņa, Fjodorovna, un nupat pirms mana zvana viņa aizrunājusi cūkas galvu receklim. Tagad jau vairs neesot tik silts, lai nevarētu vārit galertu, un gaļa, gribi vai ne, tikpat jāpērkot par naudu, – atskaitot tās dažas vistas un tos divus pusauga garaušus, kuri, viņas vārdiem, «no naža vēl bistas», Meža-Eriņos taču neesot ko kaut. Bet pieliekamajā stāvēt žāvēts spēķis vēl no pērnā gada. Ja Solvitai laimēšoties ar raugu, varēšot samīcīt miklu pīrāgiem. Tie derētu tiklab uzkodām, kā pie kafijas. Aukstajam galdam sataisīšot rasolu, sacepšot kotletes, sarīvēšot mārrutkus, ar marinādi pārliēšot zivis, ar sīrupu sakristīšot limonādi. Ko vēl vairāk? Un, ja vēl izvārišot vistas buljonu ar klimpām, ko sastrēbties karstu, tad būšot, kā viņa teica, «bēres kā prieks». Arī vainagus sapīšot pašas, dārzs vēl pilns puķu. Lai tikai Ivans aizlaiž uz mežu pēc skujām, kroņi iznākšot ne sliktāki kā Centrāltirgū.

Fjodorovna runāja aizvien jūsmīgāk. Eliza bija drošās rokās. Pēc manis tur patiešām nebija nekādas vajadzības. Maisītos tikai pa

kājām. Ar grūtībām iespraudu jautājumu, kad un cikos paredzēta izvadišana. Domāts, ka piektdien četros, viņa atbildēja un, droši vien sadzirdējusi manu nopūtu, piebilda: nu, nu, kas tad esot – vai slikta diena?

Vairumam no saviem smalkajiem pilsētas paziņām es nebūtu uzdrikstējusies pasacīt to, ko pateicu Fjodorovnai. Kurai viss bija vienkārši un dabiski: manējie no Rīgas atbrauks tikai sestdien, kur lai lieku suni? Ja tik vien tās nelaimes, viņa atsaucās, lai tak ņemot līdzī! Uz bērēm ar suni!? Un kāpēc ne? Vai es domājot, ka citi kveksi nebūšot atdaudzījušies uz bērū māju saviem saimniekiem līdzī? Manējo varēšot kaut kur piesiet vai palaist barā pie pārējiem.

Nopūtos vēlreiz. Arī to viņa dzirdēja. Nu, nu, kas tad vēl? Ak, nekas! Viņa gluži vienkārši vāji pazina manu Azu. Bet kas cits man atlika? Nevarēju ieslēgt dzīvu radību uz tik daudzām stundām (varbūt aizbērēšos līdz rīta gaismai?). Un vēl jo vairāk nevarēju neiet uz Elizās izvadišanu, tā ka suni, dziedī vai raudi, vajadzēja ņemt uz bērēm līdzī (lai gan necerēju no tā neko labu).

Un patiesi. Kā jau Fjodorovna bija paredzējusi, arī citiem bērīniekiem atkūlās līdzī suņī un, ātri apzinājuši svešinieku, gandrīz visu laiku rējās un rājās ar manējo, kuru tālredzīgi piesēju dārza tālākajā stūrī un kuram tas nebija šķērslis, lai skaļi plūktos ar sugas brāļiem. Pa visiem kopā tie sacēla tādu lērumu, ka reizumis vāji varēja saklausīt, ko no papīriņa lasīja apstāvētāja, cildinot kolhoza ilggadējo lopkopi Elīzu Kalniņu, dzimušu Kroni. Un tikai tad, kad BUB vīri, aplaizījuši lūpas un isi saskatījušies, sparīgi iepūta misiņa ragos un balsis saplūda nesaskanīgā dziedāšanā, rejas itin kā attālinājās un kļuva nebūtiskas.

Tepat pie klēts sienas ar stiepļu pinumu aizvilkta būrī rosījās abi šinšilas truši, vienīgā dzīvība, kas vēl kustēja zem šī iznīcībai lemtā jumta, kopš govs bija pārdota, cūka nodota sagādē, bišu saimes izdalītas, kaķis pakārtis, suns izputējis un vistas nokautas bērēm. Šodien apbedīsim Elīzu, rīt Ance paņems projām garaušus, un vienīgi trupe klusi grauzīs šo nevienam nevajadzīgo māju.

Dziesma beidzās. Varēja dzirdēt, kā Lejas-Eriņos kladzināja olu izdējusi vista. Pulciņā kāds nošņauca degunu. Drukņas sievu kājas gurstināja «1. Maija» laķenes. Muzikanti šķīra notis. Fotogrāfs klikšķināja aparāta slēdzi. Pēc mazas atelpas atkal sāka rieties suņī. Bērīnieku bērni nevis lūkojās uz klēts durvīm, kur rēni plandīja sveču ēnas, bet dīdīdamies lūsinājās uz dārzu, kur trokšņoja četrkājainā varza. Pats mazākais ķipars cauri drāšu pinumam savā nodabā bikstīja trušus. Raibajā barā nekādas pasaules vajadzības un vājības neskāra

vienīgi divas būtnes – to, kas gulēja klēts dziļumā aiz liesmu plīvām, un melnā krimplēnā tērpto izvadītāju, kurai bija vēl veselas trīs lapas, aprakstītas ar tekstu saistītā un nesaistītā valodā.

Man nedaudz iepretim stāvēja jaunā uzvalkā uzcirties Justs, kopš mūsu pēdējās redzēšanās uzaudzējis mazas, tumšas ūsiņas. Viņa acis spīdēja. Vai tās metās valgas no asarām? Vai tikai kādam pusstopam bija norauta mice?

No jauna ieplerkšķējās spožās misiņa taures.

Fermas sievietēm spīdēja deguni. Vai arī viņas bija norāvušas kādai pudelei mīci? Jeb vai viņām bija žēl Elizai un žēl sevis? No lapiņas viņas dziedāja jo sirsnīgi, lai gan melodiju bija uzņēmušas krietni par augstu, tā ka vīru balsis pamazām atkrita. Beigās uzdeva arī alti, un palika vienīgi soprāni. Suņi vankšķēja aizgūtnēm.

(Kaut nu ātrāk viss būtu cauri! Kaut nu drīzāk!)

Vir Meža-Eriņiem gāja zosis, arī droši vien sasaukdamās, taču ne skaņa nenonāca līdz mums lejā. Putni mēmi pārslidēja pāri jumtiem un galvām un nozuda viņpus koku galotnēm, kuras atmirdzēja jau zeltainas.

Galu galā apstāvētāja salocīja papīru žūksnīti. Solvita iegāja klēti apdzēst svecēs. Un mēs sekojām, lai paņemtu savus vainagus un ziedus, citādi nesēji nevarēja piekļūt pie šķirsta.

Fjodorovnai tā arī nebija izdevies aizspiest Elizai plakstus. Acis bija palikušas pusvirus. Sveču plīvojošā gaisma atdzīvināja nelaiķes stingo skatienu. No zārka Eliza itin kā vēroja visus, kas ienāca klēti. Kad pār sliksni pārkāpu es, viņa uzlūkoja arī mani, skatīdamās tā, kā nekad nebija raudzījusies dzīva, – aiz puspievērtajiem plakstiņiem acis likās ironiskas.

Cita pēc citas svecēs satumsa (balti kūpēja tikai daktis). Kad Solvita nopūta beidzamo, apdzisa arī Elizai skatiens un vairs nelūkojās ne uz vienu.

– Vai tās ir jūsējās? – Solvita man pusbalsī vaicāja un iespieda rokās svešas puķes.

Es apgriezos un no klēts smacīgā mijkrēšļa izgāju saules gaismā.

Ošupils kapsētā biju pirmoreiz. Te nevaldīja tik stingra kārtība kā lielajos, lepnajos Rīgas kapos (un celiņi veda ne tikai taisni, bet arī šķībi). Nekādi priekšraksti neregamentēja gaumi. Cēli granīta kapakmeņi sadzīvoja ar ģipša eņģeļu apdrupušajiem deguniem, un dažāda izmēra un materiāla krusti draudzīgi slējās līdzās skārda puķēm

greznotiem betona monstriem. Blakus pieminekļiem, kas stāstīja par saviem īpašniekiem visu vai gandrīz visu, ko vien var pastāstīt akmens, velēnu kūkumus bija uzmetušas nolaistas kopiņas, kuras par tiem, kas gulēja apakšā, nevēstīja gluži neko. Taču ciema padome nesteidzās tās līdzināt nost, jo zemes vēl netrūka. Šeit nevienu nenācās rakt otram virsū un nevienu nevajadzēja traucēt – ne tos, kas nodzīvojuši ilgi un noguruši no dzīvošanas, nedz tos, kas dzīvojuši ātri un miruši agri, ne tos, kuri vēl tika apraudāti, nedz tos, kuri bija jau aizmirsti. Un no torņa majestātiskajiem augstumiem visam pāri nolūkās zvans ar smagu vara mēli.

Justs paraudzījās augšup un kaut ko nopurpināja.

– Kas ir, Just? – es čukstus pavaicāju.

– Nezvana, dievgodavārds, velni!

Droši vien viņš bija sarunājis, ka zvanīs, taču vara mēle neskanēja. Un nesēji, pacēluši šķirstu uz pleciem, klusi devās kapsētas dziļumā pa egļu skujām nokaisīto celiņu. Justs pie nešanas nebija pielikts. Nedaudzajiem tuviniekiem vajadzēja iet aiz zārka. Turklāt viņš joprojām nedaudz kliboja. To es ievēroju, kad pagadijos blakus. Iespējams, viņam vēl aizvien sāpēja kāja, lai gan bija pagājis jau vairāk nekā pusgads. Arī vainags acīmredzot bija trāpijies pasmags, jo vairākas reizes viņš pārņēma to no rokas rokā un viņa deniņi lāsmoja no sviedriem, kaut arī laiku nekādā ziņā nevarēja saukt par karstu. Diena laistījās žilbinoši skaidra, taču no ziemeļiem vilka dzestrums. Pēc tādām dienām parasti uzkrīt salna. Jau pagājušajā naktī bija nokostas dālijas. Rudens darīja savu darāmo. Arī šeit tas bija šo to nozeltījis un apsārtojījis, šo to apsvilinājis un nobrucinājis. Kopā ar skujām uz celiņiem mētājās daža dzeltena lapa. Čemuru pilns dega pilādzis, tanī ogoja drukni, labi noēdušies strazdi, kas ilgi necēlās spārnos un strauji pašķīda tikai tad, kad šķirsta nesēji bija pavisam klāt, tā ka pāris ogu nopakšķēja arī uz vāka.

Kaut kur priekšā sāka spēlēt pūtēji, un, nogriezies no galvenā celiņa šaurā, ēnainā ejā, sēru gājiens sāka stiepties garumā, virzīdamies garām kapakmeņiem un krustiem tik cieši, ka bija salasāmi uzraksti, un ar klusu grūtsirdību es acīm slīdēju pāri tiem, apcerēdama nebūtībā aizgājušos mūžus. Vai tie, kas «dusēja dieva mierā» zem citātiem no Jāņa, Mateja un Lukasa evaņģēlijiem, bija iemantojuši svētajos rakstos solīto svētlaimi? Vai čuguna ķēdēm apjoztie arī dzīvē bijuši valdāmi vienīgi ar čuguna ķēdēm? Vai smagie granīta bluķi uzvelti tiem, no kuru augšāmcelšanās kādam bija pamats baidīties? Vai deviņdesmitgadīgie, pārdzīvojuši ne tikai vienaudzus, bet pat mazdēlus,

bija miruši saskaņā ar pasauli un sevi jeb vai aizvien drebēdami nāves priekšā?

Ko gan es zināju par šiem mūžiem? Svešos likteņus varēju vienīgi iztēloties. Retumis patrāpījās dzirdētie uzvārdi. «Kārlis Eriņš». «Emma Lejas-Eriņš». Ne velti taču šajā pusē veselās trīs mājas saucās par Eriņiem. «Bērzāja». Kaut kur biju dzirdējusi arī šo uzvārdu, un izlasīju uzrakstu vēlreiz:

«Ausma Bērzāja

*1942. 20. X † 1959. 17. V»

Kāpēc tas man likās tik pazīstams?

Otrpus zema klinteņu dzīvžoga pulētas akmens plāksnes pelēkumā balsnija porcelānā iestrādāta ģimetne, bet atstatums bija par lielu, lai saredzētu vaibstus, – tad vajadzēja pieiet pavisam klāt. Pa gabalu atmirdzēja tikai bronzētie burti un cipari, un es izlasīju pa trešam lāgam:

Aus-ma Bēr-zā-ja.

Ak jā, mani ķēra atskārta: viņa! Triju iereibušo puišu upuris ritsvidā pēc balles Ošupilī. Tā, kas nepārcieta apkaunojumu un iedzēra etiķa esenci.

*1942. 20. X † 1959. 17. V

Tātad viņai nebija pat pilni septiņpadsmit... Centos ielūkoties porcelāna attēlā, taču neko saskatīt nevarēju.

Justs man viegli piebikstīja, jo biju palikusi iepakaļ.

– Gājuši! – viņš čukstus paskubināja.

Muzikanti pūta jau ļoti tuvu. Saulē laistījās misiņa ragi. (Viņas ar Elizū negulēs tālu viena no otras.) Vīri nolika zārku bedres malā un beidzamo reizi noņēma vāku. Ap Elizū seju tūlīt sāka laidelēties spīdīga liķu muša. Solvita to nodzina, bet muša atgriezās. Viņa nodzina vēlreiz, taču muša tomēr atgriezās un nometās Elizū uz pieres. Solvita skatījās uz mušu neatņemdamās.

Arī es nevarēju novērst acis. Bet tad kādas krampīgas rokas no mugurpuses satvēra manus plecus un sāka stumt uz priekšu. Un ausi apdedzināja Fjodorovnas karstais čuksts:

– Pasakiet arī jūs kaut ko!

– Neesmu gatavojusies, – klusi atbildēju.

– Vienalga ko, – viņa neatlaidās un ar varu izbīdīja mani priekšā.

Ko lai es saku? Tradīcija no manis neprasija patiesību. Tradīcija no manis prasīja skaistus vārdus. Tradīcija prasīja tikai labu vai neko. Bet kā

lai pārplēšu Elizu vidū pušu? Kā lai uzaustu viņā robežu starp cildeno un postīgo? Pat mīlestībā viņa bija gan cildena, gan postīga. Vai lai daudzīn to, tāpēc ka pati pie tās sildījos? Jeb vai nolādu, jo tā izraisīja nelaimi? Pat darbs viņai bija gan cildens, gan postīgs. Vai lai slavēju viņu, ka viņa tik daudz atdeva darbam? Vai, gluži otrādi, saku, ka tik daudz viņa nedrīkstēja darbam atdot, tāpēc ka bērns ir augstāks par govi?

Kā lai atdalū viņas redzīgumu no viņas akluma? Viņa man bija ļoti tuva un ļoti tāla. Bet kur beidzās viņas tuvums un sākās viņas tālums? Viņa mani mīlēja. Nekas to nevar padarīt par nebijušu. Taču nekas – pat viņas nāve! – nevar padarīt par nebijušu arī visu pārējo, kas piederēja pie viņas mūža.

Aiz puspievērtajiem plakstiem Elizās acu āboli vidēja akli un blāvi. Muša tagad tupēja uz viņas lūpām, un neviens to nenodzina.

Joprojām stāvēju, ne ar ko nespējot piepildīt neveiklo klusumu, ko negaidīti pārplēsa skaņas, atveldamās no torņa augstumiem, kur bija pamodies novēlojies zvans. Skatieni uzreiz pavērsās turp, un Solvīta deva zīmi uzlikt šķirstam vāku un laist zārku bedrē.

Zvans joprojām nerimās.

– Johaidī, pilnā, vai? – arī raudzīdamies uz torni, paklusām nošķēndējās Justs.

Bet vara mēle dimdēja un gavilēja kā pastarajā dienā, modinot visus, kas šeit gulēja. Gar mūsu patiku vai nepatiku tam nebija nekādas daļas.

Zvans apklusā vienīgi tad, kad bērīnieki jau plūda uz vārtiem, aiz kuriem gaidīja mašīnas, lai visus vestu atpakaļ uz Meža-Eriņiem pie mīelastā galda. Pīnākums pret nelaiķi bija izpildīts, paradumi ievēroti. Sarunas risinājās raiti, pašķīda pa apslāpētām smieklīņām, jo prāti bija noguruši no nāves tuvuma. Citam kājas spīeda izejamās kurpes, citam kārojās ēst, citam kaltēja pēc šņabulīša, vēl citam vajadzēja sevis pēc – dzīve ritēja savū gaitu. Visi, protams, bija pazīnuši Elizu, visiem, protams, Elizās bija žēl, taču neviens kopā ar Elizu nebija apracis arī kādu daļu no sevis. Pa ceļam uz Meža-Eriņiem vīri jau izstāstīja pāris anekdošu par «mīršanas tēmu», kamēr sīevas spīeda, ka Elizai pagādījusies varen skaista bērū diena. Kad bedījot labū cilvēku, arī laiks esot labs, bet, kad jārokot nelīetis, tad nevīena lieta nešķīroties: ij lietūs gāžot, ij mašīna plīstot, ij pīrāgi apdegot, ij galer-tam pīemetoties par daudz sāls.

Un diena patīesi bija skaidra kā glāze, un saule rīetēja sārta kā roze, un mašīna rīpoja, ka putēja, un galds lūza no kārumiem, un pīrāgi

spīdēja brūni un lidzeni (un neviens vienīgs nebija apdedzis), citiem vārdiem sakot, kā jau Fjodorovna tika solījusi, bēres bija, ka prieks.

Kad pirmās glāzes aizskaloja beidzamās sēras, visi jutāmies izsal-kuši kā vilki un viss likās garšīgs. Ak jā, atskaitot galertu, jo galerts bija pārsālīts. Bet netrūka jau citu labumu. Ievērojis, ka aukstā gaļa man neiet pie sirds, Ivans pasniedzās ar zivju bļodu.

– Samaja lučšaja kolbasa – eto riba! – viņš jautri sacīja.

Lai nomēģinot – pašceptas! Pašķertas! Nē, pašceptas. Viņš esot dienējis flotē un zinot labākās receptes!

Solvita mūs apkalpoja – krāva un nesa, lika un papildināja, kustēdamās kā pa miegam, jo iepriekšējo nakti nebija gulējusi un droši vien vairs lāgā neturējās kājās. Kad ieminējos, lai taču nāk, apsēžas un ievēl elpu, viņa uzreiz piekrita un smagi atzvēlās krēslā pāri pretim.

– Ai, kā es esmu nogurusi! – viņa teica, pāri galdam uzsmaidīdama man. Kad viņa smaidīja, nāca redzams, ka viņai trūka viena priekšzoba. (Vai tas bija tas pats, kuru uz šķiršanas izdaudzīja Justs?) Robs neglīti melnēja viņas mutē. Bet arī viņa pati droši vien to labi zināja. Viņa izskatījās novecojusi. Un arī to droši vien zināja pietiekami labi.

Justs satvēra aiz kājiņas savu glāzi un pāri galdam pasniedzās pēc Solvitas glāzes. Abi saskandināja, taču nedzēra nedz viens, nedz otrs, tikai lūkojās viens otrā. Solvitas lūpu kaktiņi notrīsēja, acis pielīva asarām. Un negaidot es ieraudzīju, ka valgas bija arī Justa acis. Viņi raudzījās viens uz otru maigi un skumji. Pārsteigta nodomāju, ka viņi joprojām viens otru mīl. Viņi mocīja viens otru, kad bija kopā, un mocījās viens pēc otra, kad bija šķirti.

Ievērojis manu skatienu, Justs uzreiz aizslēpās aiz melno ūsu kušķīša.

– Pro! – viņš sacīja mums abām, grīni pavīpsnādams, un strauji iztukšoja glāzi līdz dibenam.

Bet Solvita savējo tā arī nepielīka pie lūpām, tikai domīgi virpināja pirkstos, ne īsti vērdamās Justā, ne īsti raudzīdamās Justam garām un domādama sazin ko. Uz galda iedegto sveču liesmas meta viņas redzokļos divus drebošus atspīdumus.

– Ko tu tā lūkojies? – nokremšļojies Justs pajautāja.

– Es? – viņa atvaicāja. – Es nemaz nelūkojos. Ko gan es tevi vēl nebūtu redzējusi?

Viņš paskarbi iesmējās un piekrita:

– Kā bankā! Ko gan viens otrā mēs vēl nebūtu redzējuši. Pumpas?

Viņa rāmi pamāja, vēl mirkli pasēdēja, piecēlās un atkal devās uz virtuvi. Justs pavadīja viņu ar smagu skatienu, no kura viņa izslīdēja

ar zivs vēsumu, bet vēlāk, iegājusi virtuvē, es redzēju, ka Solvita bija raudājusi.

– Un kur jūsu meitiņa? – painteresējos. – Jau iekārtojāt pansionātā?

Viņa atbildēja noliedzoši: nē, vēl neesot, apsoluta vieta Kalkūnos, psihoneiroloģiskajā bērnu namā, tikai tur pieņemot no gada vecuma, bet pa bērnu laiku par Janu parūpēšoties kāda laipna māsiņa no dispensera.

Istabā bērinieki jau dziedāja.

*Vipjem, bratci, vipjem tut,
Na tom svete ņe dadut...*

Ivana un Justa balsis, kā aizvien, bija ļoti saskanīgas (pārējie tikai rūca lidzi).

*Hotj dadut, ņe dadut,
Da ņe budet tak, kak tut.*

Solvitas acīs joprojām trīsēja divi atspulgi, lai gan simts vatu spuldzes starojums bija līdzens un vienmērīgs un tādām vajadzēja būt arī atspīdam. Bet tas arī nemaz nebija gaismas atspīds. Viņas acu zilītēs plaiksnija viņas miļā, viņas briesmīgā bērna veidols, pulsēdams redzokļa apaļumā kā homunkuls kolbā.

Solvita ātri nolaida plakstus, nobijusies no sava skatiena nodevības.

– Atpakaļ neiesiet? – viņa sacīja, vairs nelūkodamās uz mani.

Bet es gribēju apraudzīt, ko laukā dara suns, un izgāju ārā. Pēc smacīgajām telpām gaiss likās vēss un tīrs. Pāri satumsušajai zemei debess lieca zvaigžņotu spraisli, kas balstījās uz egļu smailēm. Un tikai dārzu apspīdēja gaisma, aumaļām gāzdamās pa visiem Meža-Eriņu logiem. Viens bija vaļā. Un pa to plūda Justa un Ivana tik labi sadziedātās balsis:

*Iedzer, brālīt, šitente,
Šņabi nedos viņšaulē!*

Man vajadzēja iziet cauri gaismas strēlei, un no āra es ieraudzīju viņu sasārtušās, smaidīgās sejas.

*Varbūt dos, varbūt ne,
Tomēr nedos tā kā te.*

– Fakts! – kāds iebļāvās, un atskanēja trauku šķinda.

Dārza stūris, kur bija piesiets suns, grima klusumā. Taču tuvojamās drīzāk sajutu nekā dzirdēju, ka tur ir vēl kāds, un loga atblāzmā

arī ieraudzīju. Sunim blakus sēdēja Agris un bija to apskāvis abām rokām. Viņa pleci raustījās.

Es atkāpos tumsā, aizstaigāju līdz akai un padzēros. Kad atgriezos, Agra vairs nebija. Suns, nogarlaikojies pēc manis un varbūt drusku nosalis, sāka staipīties, luncināt asti un vedināt mani mājās. Arī man negribējās ilgāk palikt. Apmetām likumu ap šķūni, lai nevienam nepatrāpītos pa kājām, kamēr pa logu plūda jauna dziedāšana:

*Meža malā pelēks namiņš,
Iekšā dzīvo viens vecs mammiņš...*

Dziesmas skaņas kādu brīdi mūs pavadīja, bet vēl ilgāk mūs pavadīja spoži apspīdētās sēru mājas starojums. Un tikai mežs apņēma ar tumsu un klusumu. Pāri visam mirdzēja vienīgi rudens zvaigžņu gaisma, bet mūsu kājas labi pazina šo ceļu arī naktī. Dzestrūmā stinga rokas, balti cēlās elpas garaiņi. Tātad jā – nāca salna. Nebija ne pūsmas, ne kustības, tikai melni koki un saltas debesis, kas pamazām kļuva aizvien gaišākas. Laikam jau bija uzlēcis mēness, tikai mežā vēl neredzams.

Ieraudzīju to, kad spīdeklis pakāpās virs Vilku kalniem, jau zaudējis lēkta dūmakaino, jaunavīgo sārtumu un kļuvis griezīgi spožs un balts. Bijām veikuši apmēram pusi no ceļa un apsēdāmies mazliet atpūsties. Mēness lēnām cēlās, ar savu spožumu balinādams zvaigznes un no saviem augstumiem vienaldzīgi sijādams gaismu pāri siliem un ārēm, pāri dzīvajiem un mirušajiem. Un mani sagrauba dziļa pamestība. Rūgtums aizņņaudza rikli. Un, pati nesaprazdama, kāpēc raudu un ko apraudu, es, tāpat kā Agris, iespiedu seju suņa melnajā spalvā, cauri elsām atkārtodama, aizgūtnēm čukstēdama vienus un tos pašus nesakarīgos vārdus: «Tu esi suns... un es esmu suns... tu esi suns... un es esmu suns...» Šie vārdi nesniedza mierinājumu, bet vientulību vērtā vēl dziļāku. Zem manas plaukstas sitās suņa sirds, ar pirkstu galiem es sajutu pukstienus kā siltus piesitienus, kas kļuva aizvien biežāki, līdz ribu velvē kā vulkāna dzilēs ievibrējās neskaidrs rūciens.

Pacēlu galvu.

Uz kalna kores pret gaišajām debesīm melnēja aļņa siluets. Alnis stāvēja, saspringti ieklausīdamies, droši vien jau samanijis cilvēku un suni, taču skaidri neredzēdams mūs šeit, ēnā.

Bet tad kāda skaņa sasniedza modrās bungādiņas, kādu smaku uztvēra plaši ieleptās apaļās nāsis – alnis sakustējās, paspēra dažus vaicājošus soļus un negaidot sāka skriet. Viņš lēkšoja pa kalna muguru, skrējienā gan dzēsdams, gan iedegdams zvaigznes (un debesu klaidis

mirkšķināja kā liela acs). Sasniedzis nogāzi, viņš pazuda skatienam, uzreiz iegāzies tumsas bezdibenī. Attālinājās viņa soļu kraukšķēšana.

Pēkšņi klusumā atdzīvojās vēl cita skaņa – ne īsti rēkoņa, ne īsti vaids – un atvilņoja caur atstatumu, saplosot rimtu, kaisot atskalas, izaicinot salnas nakts stingo samierināšanos. Mēs sēdējām sāns pie sāna dziļi lejā zem rudens debesu spraišļa, nogrimuši vēsās dzīlēs pašā apakšā. Bija skaisti un mazliet baismi. Aļņi bauroja un stenēja, cīnīdamies auru neprātā, sēdami jaunu sēklu mūžīgajā aprītē, jo dzīvība nedrīkstēja iznīkt uz šīs zemes, pāri kurai savu zilgano gaismu sijāja pilnmēness, kā bija sijājis pirms simt un tūkstoš un pirms simttūkstoš gadiem.

1978–1980

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

PATI AR SAVU VĒJU

2. GRĀMATA

NODEVĪBA

PATI AR SAVU VĒLU

—

NODEVĪBA

*Man ir tā, it kā es būtu zaudējusi roku, kas man ilgi sāpēja.
Tagad roka ir amputēta un vairs nesāp, taču nav vairs
arī rokas.*

No sarunas ar Irēnu

PATI BEIDZAMĀ VĒSTULE

(Manuskriptam pievienota vēlāk)

Dārgā Irēn!

Opusam pielikts punkts. Šobrīd šķiet, ka viss jau gatavs, – un lai! Pašlaik ir tā stadija, kad uzrakstītais liekas pati pilnība, – un lai! Lai divdesmit četras stundas ir svētki! Es zinu: jau rīt ekstāze pārsprāgs kā pūslis un pēc žvinguļa nāks šausmīgas paģiras – viss sacerētais rādīsies gatavais stulbums, ko savārstījis sazin kāds kretīns. Bet šodien triumfa saule stāv zenītā un karsē galvu un nekas nemet ēnu. Un lai! Rītdien man vairs nepatiks gluži nekas. Man vienlīdz riebsies gan pašpārliecinātība, ar kādu sludinu no prozas kanceles, gan (kazi, vēl vairāk!) pieticība, ar kādu piedāvāju nervus nomierinošas drapes, neprazdama izraut nevienu sastrutojušu zobu. Taču, iespējams, ka visvairāk mani neapmierinās tās lappuses, kur kā dvēseles ārstam man vajadzēja dziedināt, bet kur kā daktera baltajā uzsvārcī tērpusies vellata esmu izdarījusi vivisekciju. Rīt es būšu ķirzaka, kas pazaudējusi savu asti. Līdz ar pabeigto darbu no manis atdalījusies kāda manas būtības daļa, un, kaut arī labi zinu, ka pēc zināma laika man izaugs atkal jauna aste, atdalīšanās ir sāpīgs process. Šodien es to vēl nesajūtu, jo ciešanas remdē gandarījuma anestēzija.

Jūs esat mans pirmais bīdeļgaņģis, Irēnīt! Kad būšu tikusi Jums laimīgi cauri, sāksu zīlēt, vai mani drukās atbildīgie redaktori (riskējot kaut ne ar galvu, bet varbūt amatu?), un nodrukāta raizēšos, vai nespers zemes gaisā ar manu garabērnu nokaitinātās morālistes un nerakstīs atklātas un anonīmas sūdzības Rakstnieku savienībai un, nedod dies, vēl augstāk, vainojot, ka demogrāfiskās krīzes apstākļos necīnos pret laulības šķiršanu un, diespas, varbūt pat nodarbojos ar

«seksuālās izlaidības reklāmu», vai radības kroņi nepārmetīs «sieviešu avangardisma tendences», vai Jūsu bijusī direktore neskries uz TIN un nežēlosies, ka «viss attēlots subjektīvi», ka «tā jau tas nemaz nebija, jo bija pavisam citādi», utt. Es, protams, dusmošos, juzdamās apdraudēta savās literātes tiesībās rādīt tā, kā uzskatu par vajadzīgu, nevis tikai fotografēt dzīves notikumus. Tomēr bažīgi gaidīšu pirmās recenzijas (kaut gan esmu Jums zvērējusi, ka no kritikas nebīstos!).

Taču šodien tas viss vēl ir tik ļoti tālu, ka šķiet pavisam nereāli...

Pat Džonija suņa sirds sajuta manu noskaņojumu. Pirmīt mežā viņš ne no šā, ne no tā uzslējās un nolaižīja man seju. Es viņu apkampu, un mēs sākām dejot tango. No sākuma viņš drusku pretojās, bet drīz vien tas viņam iepatikās un vēl tik ļoti, ka jau pēc otrās tūres viņš aiz sajūsmas iekoda man degunā. Džo, es viņam teicu, dieva dēļ, paliec rāms, Džo, – un kaut mirklīti paklausies klusumu! Bet par velti! Es biju izlaidusi džinu no pudeles. Viņam bija iegaršojies tango, viņam vajadzēja vienīgi tango, nekas cits zemes virsū viņam neeksistēja kā tikai tango, viņš jutās gluži apmāts, bet apmāta šodien jutos arī es. Un, ja gribēju būt taisnīga, tad nevarēju viņam neko pārmet – mēs bijām viena zābaku pāra kreisais un labais zābaks! Beidz, Džonij, rimsties, es viņam sacīju, tu esi jānudien dulls, taču viņš nejaudāja uzreiz beigt, viņš nerimās un nepalika mierā, viņš patiesi bija galīgi nevaldāms, tāpat kā nevaldāma biju es, divdesmit divus mēnešus bez brīvdienām rakstīdama šo gabalu, no kura tikai jods vien zina, vai vispār kas prātīgs ir iznācis. Arī es nespēju uzreiz norimties un vēl skrienu aiz finiša lentes.

Šis orģijas nav uz labu! Kāds uzgāzīs atskurbinošu šalti. Un vai tikai tā nebūsiet Jūs, Irēn? Pārmetu krustu: lai ir kā būdams un notiek kas notikdams! Atzišos, daudzkārt šaubījos, vai esmu izvēlējusies īsto izteiksmes veidu. Vai tā ir nepieciešamība jeb vai tikai nepieciešamības šķitums? Vai šis ir vienīgais, nu labi, optimālais veids, kādā pateikt to, ko gribu pasacīt, jeb vai mani pārlietu savalgo un tur gūstā visvisādi ieraksti un pieraksti un jo sevišķi vēstules Jums, kuru tēma, var teikt, ikreiz atbilda dzīves situācijai, kamēr intonācija reižu reižu mis ne (kad ar jautribu mēģināju noslēpt savas skumjas vai lūkoju izgaisināt Jūsējās). Taču domāju, ka no šiem nevainīgajiem vārdu krāšļiem būtība nav mainījusies. Kad Jūs man atvedāt tās no sava «arhīva» (sastiprinātas ar gigantisku saspraudi!) un tai pašā vakarā es pārlasīju visas pēc kārtas, nevajadzēja daudz prāta, lai uzķertu lērumu pretrunu, – ko vienā biju apgalvojusi, to otrā biju noliegusi! Un es diezgan saprātīgi izlēmu, ka, rakstot grāmatu, vēstules pārveidošu un

pretišķības nolīdzināšu vai vismaz cik necik piegludināšu. Bet vēlāk sāku šaubīties, vai vajadzētu to darīt, un galu galā neizmainīju tikpat kā neko, jo vai tad tās bija un ir mācību grāmata, nekļūdīgu patiesību krājums, kas dod padomus, kā pa vistaisnāko ceļu uzrāpties Olimpā? Varbūt šīs vēstules ir tikai manas pagātnes spoguļi?... Un, kaut gan es ļoti vēlētos redzēt savu pagājību nemaldīgāku, lai taču viņa paliek, kāda viņa bija, bez uzlabojumiem un izpušķojumiem! Lai man top piedotas kļūdas, jo nekad netiku Jums rakstījusi ne rindu, kurai tobrīd nebiju ticējusi! Bet Jūs – savās vēstulēs? Droši vien tāpat. Ak, ja Jūs zinātu, cik daudzkārt esmu nožēlojusi, ka neviļus aizlaidu tās postā! Ja vēl būtu sveikas! Ja būtu... Vai tā ir vēlējuma izteiksme – vēlēšanās izteiksme? Sasodītās peles! «Mīlestība un laulība» ir pagalam, apgrauzto «Drāmas teoriju» izdevās salimēt. Kaut gan tas ir vājš mierinājums, vai ne? «Drāmas teoriju» es varētu paņemt bibliotēkā vai nopirkt antikvariātā. Bet kurā bibliotēkā man paņemt, kādā antikvariātā man nopirkt Jūsu vēstules?! Laime, ka nekaunīgajām plikastēm nepalaimējās uz kārā zoba paņemt kalendārus un bloknotus, ka joprojām vesela ne tikai no grauzēju gastronomiskajiem tīkojumiem, bet arī no ziņkāras cilvēka acs allaž modri bēdzinātā dienasgrāmata un to nav ķēris vēstuļu liktenis, ka... Debestiņ, jau vienpadsmit! Pēc četrdesmit minūtēm autobuss! Tūlīt ģērbjos ciet, jābrauc uz Rīgu – vesels lauzums darišanu, bet, galvenais, atkal jātup saiešanā. Pa ceļam iegriezīšos pastā un nosūtīšu Jums manuskriptu. Kad izlasisiet, dodiet kādu ziņu. Labi? Un, lūdzu, pievelciet malā ķeksi, kur atrodiet aprģēcības pret pareizrakstību, stilu, loģiku un tā tālāk. Labi?

1982. gada aprīlis

R.

Te nu bija! Autobuss tik stipri kavējās, ka no pieturas uz staciju dabūju skriešus skriet. Nekādā pastā neiegiezos, neko nenosūtīju. Garastāvoklis noslīdējis līdz nulle iedaļai... Lūdzu, neiznāca pat viena pilna liksmības diena! Rīgā gāja kā pa celmiem: palagus nedabūju, redaktoru nesatiku, krājkasē – tukšpadsmit utt. Tikai skaistu vārdu (kā aizvien!) nebija trūkums – sapulcē aizsasēdējos tā, ka knapi paguvu uz krustpilieti divdesmit vienos nulle nulle. Izkāpju stacijā – migla, migla. Pusi karaļvalsts par... ak, pat ne par veco, mīļo blusukrāsas Džeraldīni, bet, teiksim, par smilšu kratikli vai visparastāko smago mašīnu (ar kuras kravas kasti man būtu pa ceļam!). Bet kā sacījis Jaunsudrabiņš: «Ko es, ubags, varu kārot pēc siļķēm?» Šoseja tumsā guļ kā beigta čūska. Daugavā griežas melni virpuļi, vārās balti garaiņi,

kāpj augšup, tinas, pinas... Uz tilta vairākas reizes atskatos, atskatos, kā neviļus gaidīdama kādu. Beidzot aptveru: zemapziņā gaidu Jūs! Jo viss ir gandrīz kā toreiz decembra pusnaktī, kad mani panācāt netālu no slūžām un uzrunājāt. Atceraties?... Taču pašlaik, brīnīdamās pati par sevi, nezin kāpēc atsvešināti domāju: vai tas patiesi notika, jeb vai visu to esmu redzējusi sapnī? Īstenība sajaukusies ar iztēli, patiesība saplūdusi ar ilūzijām, atziņas izšķīdušas nomaldos – un pagātnes bronzas tēlos svins vairs nav atdalāms no vara. Bet varbūt tie ir izgriezti tikai no kartona? Varbūt tas ir iedomu teātris, kam uz pārsimt papīra lapām veltīgi centos piešķirt tiešamības veidolu? Aizritējuši tikai daži gadi, bet cik viss liekas sen! It kā vēl būtu mūsu dzīves daļa – un jau ārpus tās kā ēna.

Pulkstenis rāda ceturksni uz trim. Dzied gaiļi. Bet vai gaiļiem vēl nav par agru? Varbūt elpo māja? Varbūt nopūšas sienas? Varbūt spokojas pagātne? Varbūt sadzeltējušos papīrus grauž atmiņas?

Zināt, dziļā apziņas pagrīdē vairākkārt pieķēru sevi pie domas, cik skaisti mums būtu dzīvot kā trim māsām, mēs papildinātu cita citu, jo katrai no mums ir kas tāds, kā trūkst abām pārējām (un nepavisam nav izslēgts, ka no mūsu trīsvienības iznāktu viena ideāla sievietē!). Undīne mūs turētu pie melnās un dullās zemes, lai neizkūpam sveču dūmos un kafijas garaiņos. Viņa ir pasaules kartupelis, no kura var ne pārāk lepni, toties sātīgi paēst. Jūs esat vēja cilvēks, kas var sašķīst pret mēness spožo, sfērisko sānu. Bet es esmu saplīsis un greizi saladēts zvans – man vajag veseluma. Ja mēs būtu trijātā, es palīdzētu Undīnei uzturēt bērnus, jo viņai vienmēr trūkst naudas. Nereti viņai trūkst arī laimes, taču laimi viņai iedot es nevarētu. Un Jūs es milētu ar tām šķīstajām un drusku nostalgiskajām jūtām, ar kādām milam savu jaunību. Un par abām ar Undīni mēs rūpētos, lai Jums atkal neatgadās kas ļauns, jo kas gan ļauns var notikt ar mums pašām, ar viņu un mani? Ik pa laikam dzīve mūs tikai noliek uz lāpstīņām (bet pēc tam mēs spārnojāmies no jauna!). Taču ar Jums ir citādi. Un mēs sargātu Jūs, un mēs nepieļautu, ka Jūs...

(Sargātu – no kā? No ciešanām... no dzīves?)

Un vēl es domāju, ka Jūs esat tuvāka manai sirdij nekā Undīne, taču ķībelē es izvēlētos Undīni, jo viņas priekšā man nebūtu kauns par savu piesvīdušo naktskreklu un zaļi emaljēto naktspodu. Pēc nāves es izvēlētos Jūs. Undīne mani aizmirstu trešajā dienā pēc bērēm, bet par Jums es zinu – Jūs mani neaizmirstu arī ceturtajā un piektajā dienā (un varbūt vēl ilgāk?). Undīnei ir svarīgas tikai manas cilvēka īpašības, kas izzūd kopā ar miesu un dzīvību. Jums pirmām kārtām esmu

literāte. Tātad ar Jums kaut kādā mērā saistās manas (iespējams, tukšās?) cerības, ka neizzudīšu kopā ar miesu un dzīvību. Varbūt Jūs esat mana sirdsapziņa, no kuras nevar pārtikt, bet bez kuras nevar iztikt?

Bet kas biju es Jums? Vai tikai konsultante – sveša tante, kas sa-
grābusi upuri, lai aplaimotu ar testamentu, novēlot dažas ekspluatāci-
jā labi pārbaudītas un ekspluatācijā krietni apbružātas garamantas?
Ne visai glaimojoši un pat, mājā, mazliet skumdinoši... Un tik
daudzus apmaldījušos sekmīgi izvedusi no brikšņiem pa vienīgi pašai
zināmām taciņām, par Jums nespēju droši pasacīt, vai biju Jūsu
vadītāja vai vadātāja. Vai mūsu attiecības nebija sveču gaisma, kas
balti pacilāja garu, bet lika just badu pēc Undīnes desām, kuras oda
pēc ķiplokiem un grēka? Vai dominante, vienodama mūs kā domu-
biedres, tai pašā laikā nešķīra kā cilvēkus – ar stikla durvīm (uz kurām
nereti atstājām tikai savus pirkstu nospiedumus). Biežāk Jūs bijāt kas-
tanis, kurš glabā kodolu čaulā, nekā puķe, kas atveras ar puķes naivo
gudrību. Bet es? Laikam arī es biežāk biju kastanis nekā puķe. Mēs
nezin kāpēc baidījāmies sadauzīt stiklu (lai caurvējš, diespas, kopā ar
cepuri nenorauj galvu!) un vairāku gadu laikā to uzdrīkstējāmies tikai
pavisam nedaudzas reizes, turklāt dziļi šaubīdamās, vai darām pareizi.
Vai vēlējamies nosargāt savu dzīvi no nekautrīgas acs, zinot, ka pro-
zists ir plēsoņa, kārs uz siltām asinīm, lija, kas rij svešu nelaimi, saņe-
mot naudu ne tikai par savējām, bet arī citu ciešanām, šulers, kurš
vienā kavā veikli sablēda īstenības faktus un iztēles melus? Cik vērtas
deklarācijas, ka es Jūs milēju (skat. augstāk), ja manas piezīmes lie-
cina, ka, nodūrusi degunu, kā dzinējsuns gāju pa Jūsu pēdām. Un nu
esmu Jūs sagrābusi sauļā kā tauriņu, un manā riekšavā maigi, silti un
dzīvi sitas Jūsu brūnie samta spārni, bružādamies pret plaukstas raup-
jumu, birdinādami spožus vizulīšus. Bet varbūt es sitos Jūsu sauļā? Un
varbūt tā nav sarmas smalkne vai sudraba putekļi, bet no maniem
kodes spārnēm nobružātais mirdzums? Tikai lūdzu, neduriet man
cauri kniepatatu! Tas ir ļoti sāpīgi. Iespēju robežās esmu centusies to
nedarīt arī ar Jums.

Vai šajās lappusēs Jūs pazīsiet mani? Ļoti iespējams, ka ne reizi vien
protestējoši iesauksieties, ka esmu iztaisījusies cildenāka, nekā īste-
nībā biju, ka neesmu uzvedusies godprātīgi, gaismā izvilkdama Jūsu
personisko dzīvi un varbūt brīžam izģērbdama to par kailu, – un tajā
pašā laikā tikpat kā noslēpdama savējo. Varbūt Jums būs taisnība, bet
varbūt ne, jo es toties neesmu noslēpusi par sevi ko citu – savu vien-
tulību, savas bailes un reizēm pat savu izmisumu (un kailu izģērbusi
savu dvēseli). Varbūt, neizlasījusi līdz galam, Jūs karsti pietvīksiet,

nosviedisiet manuskriptu un nosodījumā par «dzīves patiesības tīšu sagrozišanu» būsi gatava visu nosaukt par meliem. Taču jau rakstīšanas sākumā stāstu par mūsu savstarpējo attiecību vēsturi gribēju veidot caurcaurēm dokumentālu, nojaucot pēdas vienīgi tik daudz, lai katrs pretimnācējs MANĀ Irēnā uzreiz nesazīmētu Jūs un nerādītu uz Jums ar pirkstu, tad mazpamazām (un turklāt mīklainā kārtā pat pret manu gribu) MANA Irēna aizvien vairāk atdalījās no Jums, kļūdamā ar katru lappusi patstāvīgāka, līdz beidzot sāka rīkoties nevis saskaņā ar Jūsu, bet sava rakstura iekšējām likumībām, it kā viņai nebūtu daļas, ka Jūs pasaulē vispār dzīvojat. Es nevaru apgalvot, ka viņa rīkotos pareizi, bet tikpat lielā mērā nevaru apzvērēt, ka viņa rīkotos kļūdaini, jo man likās, ka viņa rīkojas pēc savas iekšējās pārlicības, tādēļ ļāvu viņai darīt tā, kā darīt viņa vēlējas, – jo kāda gan mēslaine būtu dzīve, ja mēs nerīkotos pēc savas iekšējās pārlicības!

Vakar, kad biju vēl putaina viņa galotnē, pašai šķita, ka man iznākusi diezgan tipiska mūsdienu sieviete izglītota, neatkarīga, pašpārliecināta... un ne pārlietu laimīga. Šodien redzu, ka neesmu atbildējusi uz pašu galveno jautājumu: kāpēc? Varbūt tādēļ, ka pati nespēju izšķirties, ko uzskatīt par ideālu un vai mani sirdij tuvāka tiklab pret sevi, kā pret citiem nesaudzīgā Marija Kallasa, kas bija gatava upurēt visu un samīt visus ceļā uz baltmirdzošajām mākslas virsotnēm, vai dedzīgā Aleksandra Kolontaja, kurai pietika spēka revolūcijas vārdā izārdīt ģimeni, atstāt karsti mīļoto vīru un vienīgo dēlu atdot audzināšanā svešiem cilvēkiem, jeb vai izturīgā daudz bērnu māte, kam pietiek spēka saturēt ģimeni un ar garšīgi pagatavotām vakariņām sagaidīt mājās vīru ne tikai tad, ja viņš ir labs metinātājs, bet arī tad, ja viņš ir tikai labs metējs?

Uzduroties epizodēm, kur no Jūsu rīcības un Jūsu iedabas esmu iztēlojusi to, ko Jūs pati vairs negribētu nedz atpazīt, nedz atminēties, esiet iecietīga pret mani. Atcerieties, cik vētraini Jūs piekritāt man, kad es reiz sacīju: «pat tās personas, kas ir svēti pārlicinātas, ka literatūrā visam jābūt ņemtām no dzīves, uzreiz jūtas sašutušas, tiklīdz kaut kas ņemts no viņu dzīves – ja vien tie nav nule no ķīmiskās tīrīšanas pārnesti eņģeļu spārni...»

Atzišos, strādājot tieši pie šī darba, biežāk nekā citkārt jautāju sev: ko gan es zinu par cilvēku? Vai es jekad izpratīšu viņa dvēseli jeb vai vienmēr tikai iešu uz cilvēku kā apvārsni, un būtiskais, kas ir viņā, allaž paliks «aiz», arvien paliks «otrupus» tam, ko varēs saskatīt mana acs? Vai savam mūžam neesmu izvēlējusies bezcerīgu mērķi, kuram nekad nevarēšu tikt ne par soli tuvāk, tāpat kā ne par soli tuvāk nevaru

pieiet horizontam, kur zeme saplūst ar debesīm, kur zeme beidzas un sākas tikai debesis? Vai man jēlkad izdosies pārsteipt zida matiņu no sirds uz sirdi, pārņemt zelta laipiņu, jeb vai savai dzīvei esmu izvēlējusies nepiepildāmu uzdevumu? Vai, pētījot cilvēka iekšējo pretrunīgumu, es pati nepinos iekšējās pretrunās? Vai Undīne tā arī nav palikusi neatminēta mīkla? Nevaru viņai piekārt nekādu birku un iedabūt nevienā plauktā. Nespēju viņu nedz nosodīt, nedz attaisnot. Viņa neder nedz par paraugu, nedz biedinājumu. Viņai ir ārļaulības bērni, taču es nevaru nosaukt viņu par netikli. Es nevaru pateikt, vai viņa uz kaut ko cer vai, gluži otrādi, necer ne uz ko un tikai bauda skopi atvēlēto mirkli. Vai bērni viņai ir piemiņa par laimes brīžiem vai plāksteri uz vilšanās brūcēm? Attieksmē pret Undīni es itin kā sadalos divās būtnēs: sievietē un literātē. Kā sievietei man ir viegli – varu ļauties acumirkļa impulsam un šodien sacīt «jā» un rītdien sacīt «nē». Man nedrīkst būt septiņi atšķirīgi uzskati (katrs savai nedēļas dienai) par vienu un to pašu. Kā literātei man vajag paust stingru viedokli un turēties pie tā līdz galam. Taču kā literātei man vajag ne tikai tiesāt, bet arī piedot, ne tikai sludināt, bet arī žēlot. Kā sieviete es pieredu pie dzimuma, kam gadsimtu tradīcija uzticējusi sabiedrības morāles āvu. Kā sieviete vispār esmu atbildīga par vīrieti vispār un morāli vispār. Kā literātei man nav nedz «sievietes vispār», nedz «vīrieša vispār», nedz «morāles vispār». Kā literātei «morāle vispār» man ir Prokrusta gulta, kurā es savām sievietēm un saviem vīriešiem cērtu nost kājas un... un galvas. Kā sieviete es varu saprast citas sievietes, kas nosoda Undīnes dzīvi, tāpēc ka ir netikumiski mīlēt otras vīru (un vēl jo trakāk to darīt atklāti!). Kā literāte es šaubos, vai tikumiskāk ir slapstīties, vai tiklāk likties gultā ar pašas nemīlamo vīru. Kā sievietei man pastāv atļauta un aizliegta mīlestība. Kā literātei mīlestība man nepazīst nedz lieguma laiku, nedz lieguma zonu un ir vienīgi dieva dāvana vai sātana sods, ko visu mūžu esmu centusies izdibināt, atkal un atkal no jauna brīnīdamās, no kurienes tā rodas un kur tā pazūd tikpat noslēpumaini, kā nezin no kurienes rodas un sazin kur pēc tam izgaist dzīvība. Kā sieviete es laulībā par cietēju uzskatu to, kuru otrs vairs nemīl. Kā literāte es nojaušu, ka nereti vairāk cieš tas, kurš vairs nemīl, jo šajā laulībā kaut kas viņu sāpīgi ir pievilis. Kā sieviete es domāju, ka romantisku attiecību prozaiskās ķibeles saprātīgi atrisināmas slimnīcu ginekoloģiskajās nodaļās. Kā literāte es svēti ticu, ka allaž gudrāk dzīvību saudzēt nekā iznīcināt. Kā sieviete esmu redzējusi Vinetas skatienā (un pat drebošajā mazajā pirkstiņā!) tādas ciešanas, ka ar visu sievišķo būtību biju gatava bērnu no tām pasargāt par katru cenu. Bet

kā literāte es skaidri saprotu, ka nekad nevienam un nevienā variantā nevaru piedāvāt dzīvi bez ciešanām, jo ciešanas, tāpat kā elpošana, ir esamības daļa, no kurām laimīgi atpestī vienīgi nāve.

Taču par vienu varu būt puslīdz droša (un tālab viena bēda no kakla nost!) – Undīne manu «Nodevību» nelasīs, gluži tāpat kā nav lasījusi nevienu no manām iepriekšējām grāmatām (un, ļoti iespējams, tādējādi neko nezaudēdama!). Toties Guntars to pētīs ar paliecināmo stiklu! It sevišķi pēc mūsu beidzamā kopīgā brauciena (nule pirms četrām dienām). Viņš izskatījās krietni skābs, jo talonā bija dabūjis kniebienu. Labi zinot viņa indevi, pavilku viņu uz zoba, ka droši vien atkal būs braucis par ātru. Uz to Guntars atbildēja, ka šoreiz, tieši pretēji, braucis par lēnu – un tādēļ nepaguvis krustojumam izskriet cauri vēl pie dzeltenās uguns. Atbilstoši noskaņojumam viņš kašķīgā tonī ierosināja, ka man vajadzētu uzrakstīt romānu par autoinspekciju. Ne pārāk nopietni atbildēju, ka labāk rakstīšu romānu par taksometra šoferi. Viņš saausījās: kāds tad manā uztverē esot IDEĀLS taksometra šoferis? Citēju: «Velk no ūdens slikstošus zīdaiņus, atvēsina liesmās degošas sievietes, neņem dzeramnaudu un pat prēmijas augstsirdīgi izdala trūkumcietējiem, jā?» Nav izslēgts, ka, stāstā atradis diezgan daudz no sevis, Guntars uzskatīs to par uzbrukumumu visai daudzgalvainajai dažādspalvas šoferišu ciltij un jo sevišķi par zemisku nodevību pret viņa paša personu, lai gan, varu Jums atzities, ka nespēju pati tikt ar sevi skaidrībā, vai viņu vairāk nosodu vai želoju, jo dzīvē viņu lāgā necietu, tāpat kā viņš diez ko neieredzēja mani, izturēdamies ne īsti ar bažām, ne īsti ar nicināšanu – kā pret publiskā nama saimnieci, kas Jūs vervē par kārtējo upuri savai apšaubāmajai iestādei. Jo spilgti atceros, cik būtiski viņam likās izspiest no manis bailu iekliedzienu! Viņš bija ar mieru tālab riskēt kaut vai ar mūsu abu dzīvībām. Bet varbūt es maldos, un tas patiesi bija tikai virtuozs triks, kas nedz vienam, nedz otram no mums nedraudēja ar kaut cik nopietnām nāves briesmām? Nezinu, vai un kā viņš vēlāk Jums to atstāstīja. Ja nav stāstījis, izlasiet manuskriptā. Bet šā vai tā – opusu iesāku diezgan niknā noskaņā. Taču rakstot norisinājās kaut kas pilnīgi negaidīts, žēlums aizvien vairāk sāka ņemt pārsvaru pār nosodījumu, un uz stāsta beigām es viņu bezmaz iemilēju. Kļūdams par mana stāsta varoni, viņš kļuva it kā par manu dēlu, tāpat kā Jūs kļūvat par manu meitu. Bet, ja Jūs bijāt meita pēc mana ģimja un līdzības, tad Guntars bija, kā saka, mans kaimiņā atsities dēls, kurā nebija gandrīz nekā no manis, atskaitot faktu, ka viņš bija mans dēls. (Ja lasot to neuzversiet, tad tā drīzāk būs nevis Jūsu vaina, bet gan manas nepietiekamās meistarības kļūme!)

Taču dzīvē, protams, tas ir un paliek tas pats VECAIS Guntars, kas, piesedzies ar ironiju, plašā amplitūdā svārstās starp lieluma māniju un mazvērtības kompleksu un vienmēr pēc kaut kā alkst, kauču viņa vēlmes bieži un krasi mainās, jo brižam viņš alkst pēc gara lidojuma un brižam pēc blata. Un, kārtējo reizi braucot kopā ar viņu, mani, atzišos, reizumis pārņēma te pretīgums, te līdzcietība, ir sevišķi, kad ievēroju, ka starp viņa uzacīm palikusi maza, apaļa rēta, it kā viņam kādreiz būtu iešauts pierē no tuva atstatuma. Neviļus nodomāju, ka zinu, kurš viņam atstājis šo zīmi, taču nebīstieties, nekur manuskriptā neesmu devusi pat nekādu mājienu, tā ka esat ārpus aizdomām, kas no juridiskā viedokļa arī neizturētu kritiku, jo vainīgs kamaza šoferis. Nenoturējāties, protams, neapmainījušies arī ar pāris skaistām dzēlibām un pat nelielu karātavu humoru, kad viņš, piemēram, jautāja, vai man joprojām patīkot ātri braukt, bet tikai bail avārijā nošķiebt degunu, uz ko es atbildēju: braucot ar viņu, allaž zinu, ka avārijā uz vietas būsim beigti, – un degunam tad nav būtiskas nozīmes. Ar vārdu sakot, nežēlīgi lāpījāties, lai tikai nebūtu jārunā par Jums. Taču gandrīz stundu ilgais ceļš no Rīgas bija pārāk garš, lai mēs būtu spējuši nepārmīt par Jums ne vārda. Pārmijām. Jūsu abu laulība jau ir mironis. Mēs abi varējām izdarīt tikai sekciju un apstiprināt nāves cēloni. Taču neko izmainīt sen nav nedz mūsu, nedz jebkuras citas personas spēkos, tālab atbilstoši gadsimtu tradīcijai atlika nelaiķi vienīgi pieminēt ar labu vārdu. Atskārtis, ka saruna kļuvusi mazliet elēģiska, Guntars pastāstīja, ka «Rīgas Balss Pielikumā» (pie tam nesamelodams ne vārdiņa) ievietojis precību sludinājumu un saņēmis 282 atbildes. Un pirmīt es te nodarbojos ar to, ka šķirstīju «pielikumu», ko man regulāri ved meitas un ko es pat krāju, lai atbilstošā noskaņojumā pārlasītu ar pretrunīgu un pašai neizprotamu izjūtu jucekli – pa daļai ar žēlumu, pa daļai ar derdzīgumu.

«Simpātiska izskata šķirtenis ar nepabeigtu augstāko izglītību vēlas iepazīties ar...»

«Materiāli labi situēts jauns šķirtenis, pēc profesijas šoferis, meklē dzīves draugu, ne vecāku par 25 gadiem, kas mīl ceļot...»

«32 gadus vecs un 184 cm garš vīrietis, atturībnieks un nesmēķētājs...»

Tā kā Guntara «parametri» iezīmējās vairākos sludinājumos, nekādi nespēju izšķirties, kurš varētu būt īstais, lai arī cik un kā pētīju tekstu. Visbeidzot es papīru pat aptaustīju, it kā cauri tam cerētu sataustīt Guntara profilu...

Manu dienī, Irēnīt, ko tik neesmu pagājušajā naktī Jums te sarakstījusi, – kā saka, dienas gaismā pat acis kaunas! Neņemiet visu par pilnu, labi? Lobiet racionālo graudu, labi?

Un tā nu gluži nav, ka pagājušajā naktī es to vien būtu darijusi, kā ar klusām baismām klausījusies mīklainās skaņās un ar klusām skumjām tikai inventarizējusi mūsu attiecības. Es inventarizēju arī šo to citu, piemēram... nu, kā lai pasaka?... mūsu opusa galvenās darbības vietas. Jā! Un zināt, kas iznāca? Manuprāt, diezgan zīmīga un visnotaļ mūsdienīga aina.

Pirmajā vietā – autotransports: vietējā autokombināta dažādas markas LAZ-i, VAZ-i, GAZ-i, MAZ-i (vai kā nu viņus tur šifrēti sauc!) no rajona galvaspilsētas pa maršrutu «Ošupils caur Mežaini»; tālāk – taksometru parka volga; tālāk – vecā parauga zaporožecs, saukts Džeraldīne. Lai mūs sasper jods, ja te neizpaužas acīmredzama ZTR ietekme!

Otrajā vietā – sabiedriskās ēdināšanas uzņēmums numur... (numurs piemirsies!). Citiem vārdiem – «Dardedze»! Arī diezgan raksturīgi, vai ne, kaut gan (un viesmīles var to ar zvērestu apliecināt!) zvaigžņotus un citādus debesu dzērienus esam tur brūķējuši netipiski maz, katrā ziņā (un lai tas ceļ mūsu pašapziņu!) mazāk nekā latviešu jaunākajā prozā (rēķinot absolūtajā alkoholā vidēji uz vienu individu). Pat abi vīrieši mums bija, tā teikt, netipiski! Pirmkārt, Guntars... nu, par Guntaru jau nemaz nav ko runāt. Varbūt sievietes dēļ viņš ir spējīgs nosisties, taču nav spējīgs sievietes dēļ piedzerties. Otrkārt, Atis, kura principi, kā man vismaz šķiet, gan nav tik dzelžaini kā Guntaram, bet kuram draudzēties ar Džonu Miežagraudu liedz darba raksturs, jo «sapieris kļūdās tikai vienreiz», kā viņš reiz sacīja, izmantojams zaldātu pazīstamo teicienu, kas šajā gadījumā gan bija uztverams drusku alegoriski. Un Undīnei pasaulē laikam nav vienaldzīgākas vielas par grādīgu dziru. Toties «ši trūkuma trūkumu» (pašas vārdiem) viņa kompensējot «citās sfairās». No kurienes viņa varētu būt grābusi šo skaisto izteicienu?! Visbeidzot, Jūs: skolotāja, romantiķe, censone, maksimāliste... Nē, nedz «Dardedzē», nedz ārpus «Dardedzes» ap pudeli mēs tikpat kā nelaizījāmies, un rudzelliņas dullums neuzspridzināja mēles, par ko man vajadzētu priecāties, taču es (tagad varu Jums kaunīgi atzīties!) dažu labu reizi klusībā nosūkstījos, cik daudz materiāla man aiziet tādējādi secen! Dzēruma plāpas, protams, ir miskastes saturs. Rakņāšanās pa to nevar sagādāt baudu, tomēr, ticiet man, reizumis tur gadās arī samērā daudz derīga. No tā, kas izmests izgāztuvēs, dažs labs uzcēlis māju. Un vispār savas mākslas

māju prozā tik daudzi būvē no tik atšķirīgiem materiāliem – no savas pārliecības un savas slimības, no savas pieredzes un sava akluma... no garāmlidojošas komētas un viena vienīga rāsas piliena.

Taču Jūs (un, lūdzu, neliedzieties un netaisiet nevainīgu seju!) piederīgos regulāri zvērinājāt nestāstīt man neko «kompromitējošu». Labi atceros Jūsu pa pusei lūdzošo, pa pusei brīdinošo: «Nu, mam-ma!» Vai par mani tikojumiem Jūs biedināja teicamā intuīcija? Vai bijāt jau lasījusi un likusi aiz auss Žilu Renāru: «Cilvēkus mīlu vairāk vai mazāk atkarībā no tā, vai viņi vairāk vai mazāk dod materiālu manām piezīmju grāmatiņām.»

Ļoti ceru, ka šis aprakstītais papīra žūksnītis nepadarīs mūs par ienaidniecēm (tfū, tfū, tfū!). Kad lasot Jūs sagrābs niknums, vienmēr atcerieties, ka Jums ir VETO TIESĪBAS UZ JEBKURU VIETU MANUSKRIPTĀ (šo teikumu pasvītroju, jā, Irēn, un bez uzspēles: visu, kas ķeras pie aknām, – laukā, visam, kur kāpju ne tikai uz varžacīm, bet rāpjos sirdī ar nomītām tupelēm, stripu pāri!).

Visbeidzot vēl divi postskripti.

P. S. Nr. 1. Vai nekļūdods ar darba nosaukumu? Traki nožēloju, ka jau agrāk vieglprātīgi izmantoju vārdu «stress»! Kā tas būtu noderejis šoreiz! Izklausītos vienlaikus zinātniski un mistiski, jo visi viņu piemin, uz viņu atsaucas, uzveļ viņam visus savus grēkus, visi skaidri zina, ka viņš ir, taču neviens īsti nezina, kas viņš ir. Ar viņu, goda vārds, ir tikpat kā ar pašu nelabo. Līdz pat aizvakardienai jaunais opuss saucās «Līdzsvars» – un pēkšņi es to pārdēvēju par «Nodevību». Jo vai galu galā Jūs neizdarijat nodevību pret Ati (un varbūt tieši tobrīd, kad Jūsu pastāvība viņam bija visvairāk vajadzīga!)! Un vai pēc tam Guntars neizdarīja nodevību pret Jums (un varbūt taisni tad, kad viņa uzticība Jums bija visvairāk nepieciešama!)? Un vai, beidzot, Jūs neizdarijat nodevību pret savu skolotājas darbu, jo skolu mīlējāt, bet no skolas aizgājāt? Tikai vienu apgalvot neuzdrošinos – ka Jūs būtu izdarījusi nodevību pret savu bērnu. Un varbūt tas ir pats būtiskākais? Bet varbūt būtiskākais ir tas, ka Jūs izdarijat nodevību pret savu talantu? Nespēju izšķirties! Atstāju beidzamo vārdu Jums.

Starp citu, šaubas par līdzšinējo nosaukumu mani pamodināja visai cienijama preses izdevuma darbonis, kas ieradās pie manis, lai pielauztu «uzrakstīt par morāles tēmu – un vienalga ko», un sarunas beigās apprasījās, pie kā pašlaik strādāju. «Līdzsvars?» viņš dzīvi vaicāja. «Un interesanti – starp ko?» Ar viņa jautājumu uzreiz pielikta pie sienas, attapos, ka opuss istenībā ir nevis par līdzsvaru, bet drīzāk par līdzsvara neiespējamību. Neielaižoties nedz lietas būtībā, nedz detaļās,

atbildēju, ka pamatos tas būs prozas gabals par sievietes literātes specifiskajām problēmām. Izdzirdis paskaidrojumu, viņš savas milzīgās, brūnās un fascinējoši spožās acis iepleta vēl milzīgākas un iededza vēl spožākas un fascinējošākas: kā, vai tad sievietei literātei esot arī kādas specifiskas problēmas atšķirībā no vīrieša literāta? Es atbildēju ar vienu vārdu «hm», toties laikam diezgan nešķīstā intonācijā, jo mana sarunas biedra glītā, koptā un inteliģentā seja notvika, paužot dziļu apmulsumu. Man kļuva viņa žēl, un es viņam apzvērēju, ka toties viss beigsies ar *happy end*, jo, starp citu, tad jau biju stingri nolēmusi tekstā neiepīt darbabiedru apsveikumu (no rajona avīzītes) «Melitai Škerškānei un Atim Dūrējam kāzu dienā», lai neapbēdinātu to lasītāju daļu, kas allaž vēlas grāmatas aizvērt ar atvieglinājumu, ka galvenā (-s) varoņa (-nes) personiskā dzīve nokārtojusies, vai vismaz redzēt pie pamales skaidri iezīmētu gaišu perspektīvu. Diemžēl beigas iznākušas nedaudz paskumīgas. Varbūt stāstu vajadzēja pavilkt garāku un noslēgt ar Ariadnes piedzimšanu, kas gandarīja Jūs par ciešanām? Ar to brīdi, kad pasaulē nāca Jūsu bērns, arī Jūsu literātes biogrāfijā sākās jauns posms – Jūs kļūvat pret pasauli par piecdesmit procentiem redzīgāka, taču vismaz par 75 procentiem samazinājās Jūsu iespēja šo redzīgumu realizēt mākslas praksē. Vairāk nekā divus gadus Jūs neesat uzrakstījusi tikpat kā neko... Pa šo laiku vecmeitas Jūs ir krietni apsteigušas, mana dārgā. Kamēr Jūs mazgājāt autiņus, viņas lasīja Aristoteli un Kantu, kamēr Jūs zīdījāt bērnu, viņas izbraukāja Kubu un Indiju, kamēr Jūs meitai mācījāt pirmos vārdus, viņas apguva deficītas svešvalodas. Kāda būs Jūsu nākotne, es nezinu. Vai bērns Jums kā māksliniecei būs atspēriena punkts jeb vai Jūs kā māksliniece nosliksiet bērņā? Tas ir tik individuāli, ka es neiedrošinos neko pareģot. Jūsu beidzamie stāsti bija tik spilgti un neparasti, ka tādus nav iespējams uzrakstīt bez talanta, taču tikpat neiespējami ir talantam divus gadus neuzrakstīt neko, jo talantam rakstīt ir tas pats, kas elpot. Šī pretruna, neslēpšu, mani ļoti apgrūtināja, kad gribēju opusam uzlikt vajadzīgo akcentu. «Varbūt Jūs neesat talants, bet tikai talanta ilūzija?» es sev jautāju. «Bet varbūt kļūda ir manā aplamajā priekšstatā par talantu?» es sev teicu. Ja jebkad esmu baidījiesies kļūdīties, tad tas ir tieši tagad, jo bīstos Jūs liktenīgi maldināt un nošķiebt no ceļa, kuru, kā man šķiet, esat izvēlējusies – būt laimīgai mātei un nedalīt šo laimi ne ar vienu un nesadalīt ne ar ko. Vai ar to Jums pietiks visam mūžam – nezinu. Vai nepienāks mokošas nožēlas diena – arī nezinu. Jo bērns vienlaikus ir Jūsu un nav tikai Jūsu – tā ir arī sabiedrības daļa. Un gluži tāpat Jūsu literārās dotības nav vienīgi Jūsu personiskais īpašums – tā ir arī visas sabiedrības

bagātība, kas Jums uzliek pienākumus. Nu, lūdzu, atkal sāku pamācīt... Starp citu, nav izslēgts, ka, neapzināti bailodamās ar savas paštaisnības pirkstu iebakstīt Jums acī, arī izšķīros «Nodevībai» punktu pielikt agrāk. Turklāt man nez kāpēc šķita, ka pati dzīve sižetisku punktu pielikusi nedaudz agrāk (ar vārdiem, ko Jūs sacījāt slimnīcā un ko esmu, kā redzat, izvēlējusies par šī sacerējuma moto. Manos spēkos nav trāpīgāk raksturot vienlaikus atvieglinājuma un zaudējuma sajūtu, ar kādu Jūs šķīrāties no vecās dzīves, lai uzsāktu citu.).

P. S. Nr. 2. Nezinu, vai esmu izvēlējusies arī īsto epigrāfu, jo svārstījos starp (saturieties!) veselīem astoņiem, iekams izšķīros par to, ko tagad redzat pirmajā lappusē. Ja šis moto Jums liekas par garu, lūdzu, palīdziet izraudzīties piemērotāko no pārējiem septiņiem (iekavās esmu atzīmējusi iebildumus, apsvērumus, pārdomas, šaubas utt.).

1) «Ja viņa ir gov, tad dot pienu ir viņas gov, pienākums. Bet kas par nekaunību: viņa mauj pēc zāles!»

(Nobijos, vai Jūs to neuztversiet par laupīšanu gaišā dienas laikā, jo paķēru Jūsu rindas, turklāt nepublicētas, kuras redakcijā Jums izmeta no stāsta, tāpēc ka

a) tie (tās), kas nesaredzēja paralēles ar sievieti, domāja, ka runa ir par lopkopību,

kamēr

b) tie (tās), kas saredzēja paralēles ar sievieti, uzskatīja to par nekaunību.)

2) «Cilvēks cilvēkam ir paradīze un elle.» (Apvazāts, jā? Dzirdēts, jā? Pareizi: «Sieviete – debesis un elle.» Un, kā liekas, ne tikai tur!)

3) «Laulība ir naudas un mantu loterija, kurā sieviete izvelk pilno lozi, taču ļoti reti viņa laimē žiguli un visbiežāk vinnē rubli.» (Mjā, bet diemžēl stāsts ir ne tikai par laulību...)

4) «Labestība ir deficīts, un tur, kur to izsniedz, man nav blata.» (Sākumā šis moto man šķita ļoti perspektīvs un aktuāls, jo te nu beidzot bija vārdā sauktas divas īstenas dzīves problēmas: pirmkārt, «deficīts» un, otrkārt, «blats». Taču pamazām no šī teikuma sāka dvest tik dziļas un nepiedienīgas skumjas, kozdamas acīs kā dūmi, ka es galu galā sāku bažīties, vai šāds epigrāfs neizraisīs vispārēju sašutumu kā pārlietu pesimistisks.)

5) «Ar laimi ir tāpat kā ar lakādas apaviem. Kamēr jauni, vienmēr drusku spiež, bet, kad vairs nespiež, tad nav vairs arī jauni.» (Ak, laimes dežūrjēdziens skaidrots un ķidots jau, šķiet, vismaz simttūkstoš reižu! Šīs definīcijas ir kā šāvieni pa tā saucamo «skrejošo meža cūku», proti, dod ieskaites punktus, bet nedod gaļu!);

6) «Daudz svarīgāka par patiesību, vai reālais Saljēri nogalinājis reālo Mocartu, ir patiesība, ka saljēri joprojām nogalina mocartus.» (Vai te neprasās pēc precizējumiem: kur, kad, kādos apstākļos un ar kādiem ieročiem, lai neiznāktu faktu sagrozīšana, dzīves nomelnošana un, dienas, tā tālāk? Bet varbūt es šo variantu atmetu tālabad, ka nespēju pasacīt trāpīgāk, nekā pirms manis jau bija pateicis Ojārs Vācietis «Einšteiniānā», proti:

*«Tev it divas acis,
Mums ir divas acis.
Tad kāpēc tu driksti
Redzēt vairāk par mums?»*

Uz sārta!»)

7) «Vai sievietei ir dvēsele?»

(Konkrēta jautājuma formā izteiktam epigrāfam ir viens liels trūkums – pārlietu vedina uz konkrētu atbildi, un šinī gadījumā iespējamās atbildes var saiet ragos:

a) tie, kas ar vārdu «dvēsele» saprot tikai reliģijas terminu, sacīs: «Skaidrs, ka nav – un attīstīta sociālisma apstākļos nav arī vajadzīga!»,

b) tie, kas ar vārdu «dvēsele» saprot ne tikai reliģijas terminu, teiks: «Zināms, ka ir, – un kālab gan šodien vajadzīga šāda viduslaiku retorikas uzsildišana?»).

Starp citu, arī Jums dodu padomu ar vārdu «dvēsele», tāpat kā ar vārdu «gars» – ja vien nav runa par pirti! – pārlietu nemētāties, jo var gadīties deguns, kas uzreiz sāk šņukāt: vai te nesmird pēc ideālisma?

Ak jā, vēl kas! Aizvakar beidzot izdevās atvērt iesprūdušo atvilktni. Jau biju samierinājusies, ka nedabūšu vaļā nemūžam (ja vien neatmūķēs kāds lietpratīgs kramplauzis!). Un zināt, kas bija vainīgs? Iestrēdzis bloknots, starp citu, ar piezīmēm arī par mūsu kopīgajām gaitām. Atklājās šis tas aizmirsts. Piemēram, fakts, ka manas «zooloģiskās noveles» īstenībā esat nokristījusi Jūs, pa pusei apmulsumā, pa pusei sašutumā iesaukdamās: «Šīs noveles... tās taču ir pavisam zooloģiskas!» No bloknota nāca gaismā ne viens vien pieraksts, kas būtu noderējis «Nodevībai». Bet pašlaik nav tādas pārlicēbas, ka arī tos vajadzētu, kā saka, «iestrādāt manuskriptā». Tikmēr atšķaidīšu, kamēr sižeta ķilķēni sāks peldēt. Turēšos preti kārdinājumam sabāzt tur visu! Un, kaut arī, kā ļoti iespējams, kritika mani pērs par neskaidribu, lai paliek starp rindām kāda dzīvojamā platība arī mazai noslēpumainībai. Bet šīs piezīmes izmantosim par uzjautrinājumu sev pašam! Labi?

Irēna (par sevi): Brīžam es jūtos kā vakardienas vista un rītdienas ola... un čaumala jau plaisā. Ak tu, velna cālis! Kaut nu šis zinātu augstāko sētu un nevis tikai treknāko tārpu!

Irēna (par Guntaru): Viņš ir no tiem vīriešiem, kuriem pareizi ir tas, kas ir izdevīgi. Šodien viņš saka: «Eiņšteins – ah un Eizenšteins – oh! Bet, ja Eiņšteins un Eizenšteins dzīvotu šodien, viņš tiem liktu malku cirst!

Irēna (par Undīni): Man vajadzētu viņu nosodīt, taču reizumis man ir gribējies ar viņu mainīties.

Bet tur ir ne tikai Jūsu izteicieni, dārgā!

Guntars (par Irēnu): Viņa ir gudra. Viņa ir tik gudra, ka brīžam man sametas bail. Viņa ar tādu centību visur un vienmēr grib būt un palikt gudra, ka viņai neatliek laika reizēm būt arī sievietei.

Undīne (par Irēnu un Guntaru): Ja neesmu apprecējusies, tad ne tāpēc, ka man būtu trūcis izdevības. Es neesmu smuka – un pati to zinu, bet neesmu arī bezcerīga neglītene – un zinu arī to! Pret laulību mani noskaņoja divi pāri. Pirmais – mamma ar papu. Viņš piepūta zēģeli pie pirmā vēja un uzreiz norāvās no enkura. Otrais – Irēna ar Guntaru. Viņi ir tiģeris ar lauveni, kas cīkstas par dzīvnieku karaļa posteni.

Guntars (par Undīni): «Reiz kādai meitai bija sasagādājušies,
Nu dvīniši, nu ma-zi-ņi...»

(Es: Jums ir laba balss, Guntar!)

Guntars: Bet tie viņai patiešām ir ārļaulības bērni – pie tam katrs no sava tēva! Neiespējami?! Vai tad pasaulē ir arī kaut kas neiespējams, ja apaļumi viņai tādi, ka pat cilvēkam bez sadistiskām tieksmēm rodas vēlēšanās tajos iekniebt!

Undīne (par Guntaru): Principi?! Naudas dēļ viņš ietu uz elli strādāt par krāsns kruķi!!!

Guntars (par Ati): Smajds viņam patiesi ir ekstraklases, kas ir, tas ir! Kad viņš smaida, redzami visi četrdesmit divi zobi. Bet visur citur viņš ir tāds čamma, ka viņam vajag izdzert pusstopu, lai sadūšotos sievieti uzlūgt dejoj, un vēl vienu pusstopu, lai ietu līdz uz māju. Tikai pa ceļam viņš jau ir aizmirsis, kāpēc īsti ir gājis...

Atis (par Guntaru): Viņš nedzer un nesmeķē, viņš nespēlē kārtis un pat nemakšķerē, viņam nav nekādu trūkumu, bet, tā kā nav iespējams cilvēks bez trūkumiem, es vienmēr ar bažām gaidu, kādu cūcību viņš nostrādās.

(Ļoti iespējams, ka tā bija garākā runa viņa mūžā, jo parasti jau viņš vienā laidā pasaka ne vairāk par trim vārdiem un tiem pašiem pa

starpu pamanās iespraust četras pauzes. Bet, pag, pag, te ir vēl viena pagara runa!)

Atis (par Irēnu): Viņa ir tipiska sieviete – labi, kamēr labi, bet, kad vairs nav labi, tad labi vairs nav.

(Starp citu, Irēnīt, ja tas būtu stāsts tikai par Jums, es šo raksturojumu būtu likusi par moto, cik trāpīgs tas ir!)

Redziet nu, kādus graudus esmu uzknābusi un salasījusi guzā pa šiem gadiem. Vienīgi tagad kaut cik redzams, kas bijis pareizi un kur nošauts galīgi greizi. Ak tētīt, kādas tikai dulburības liktenis nepiepildīja un par kādām gudrībām nepasmējās!

1982. gada 8. aprīlis

Jūsu R.

NO DIENASGRĀMATAS

1975. gada 11. decembris

Lai nu kad un kur biju domājusi atkal sastapt Irēnu, taču ne pusnaktī uz tilta! Vai tveicīgajā augusta nogalē uz Rīgas perona varēju iztēloties, ka nākamreiz tiksimies uz hidrostacijas aizsprosta, ka nogurusi vilkšos mājup no beidzamā dīzeļa, ka divi aizvari būs vaļā un upes bezdibenī gāzīsies tumšie ziemas ūdeņi, vāridamies uz betona, sašķīzdami triljonos baltu pilienu, kas no triecienu jaudas atkal uzšausies lielā augstumā, kā dūmi strāvojot gāzmas saceltajā vējā, kā garaiņi mutuļojot ap melno fermu spraišļiem, ka spuldzes liksies novītušas un gaisma bālgani vērsies ar tumsu, ka visu apraks krītošo tonnu dārdoņa un blīvi un dzedri apņems migla, ka es iešu un pusbalsī dziedāšu par Maldu Mildas saldajiem un veltajiem sapņiem, jo neko nedz varēs redzēt dzīva acs, nedz dzirdēt sveša auss, un ka, par spīti tam, netālu no slūžām mani panāks kāda būtne un uzrunās, sazin kāpēc vaicādama, kālab es raudot? Dīvains jautājums! Vai viņa tā jautā visiem, ko sastop nakts vidū, jeb vai tikai mana persona viņai šķiet īpaši asaraina? Būtne neatbildēja neko. Ņēmuši ļaunā? Lai ņem uz veselību! Man nebija noskaņojuma pļāpāt. Turēju ikšķi, kaut viņai būtu jānogriežas uz Tomi, taču tas nepiepildījās. Kad kļuva skaidrs, ka mums pa ceļam, piedevu gāzi un lūkoju no viņas atrauties, bet arī pielipekle ar savam jaunajām kājām bez īpašām grūtībām kāpināja tempu. Tad es gausināju soli un ļāvu viņai sevi apdzīt. Viņa šo izde-

vību neizmantoja un sāka soļot lēnāk, nelokāmi izlēmusi iet kopā ar mani. Šoseja bija pavisam tukša, ne gājēju, ne braucēju, tikai mēs abas. Pa gabalu spēkstacija šalca kā tāla, snaudienā grimstoša pilsēta. Daugava ar miklu mēli laizīja krastmalas betonu, paklusām čāpstinādama viņpus. Pludinātāju kantorī dega vairs tikai divi bālgani sārti, galīgi apmiegojušies logi. Mūsu acu priekšā apdzisa arī tie, un ēka uzreiz iepeldēja Daugavā kā attauvojusies liellaiva, toties mežs pievirzījās klātāk un sāka atbalsot mūsu soļu troksni. Visu laiku likās, ka mums kāds seko. Dzirdēju viņas dvasas neritmiskos vilcienus. Brīžiem viņa aizturēja elpu. Ieklausīdamās? Aizturēju elpu un ieklausijos arī es. Un, lai gan tumsā staigāja tikai atbalsis, nemateriālas būtnes, kas nespēja apdraudēt nedz viņu, nedz mani, es piepeši nodomāju: cik labi, ka neesmu viena uz šī tukšā ceļa starp drūmajām meža sienām, kas izmēda mūsu soļus! Uzreiz sametās kauns par savu nelaiplību. Uzrunāju viņu, apjautādamās, vai viņai nemaz nav bail nakts tumsā. Būtne atbildēja, ka nē, jo viņai līdzī esot... «Redzat?» Pirmajā brīdī es nesaskatīju, ko viņa tur izņēmusi no rokas somiņas. Un kas tad tas ir? Tas bija nazis! Un kurp viņa tā dodas ar nazi somiņā? Uz Ošupili, viņa paskaidroja, vēl piebilzdama, ka viņai atbraukšot pretim, un (varbūt uzminējusi manas šaubas, bet varbūt šaubīdamās pati?) ar uzsvaru piemetināja, ka NOTEIKTI atbraukšot, jo citādi nevarot būt un nedrīkstot notikt, tas būtu pārāk BRIESMĪGI, ja neatbrauktu, – un pēkšņi iesmējās, izbiedēdama klusumu. Viņas skatiens cauri tumsai uzlūkoja mani pētījoši un smaidīgi. Viņa noteikti mani pazina. Bet vai es pazinu arī viņu? Mana atmiņa neteica neko. Vai esam jau kaut kur tikušās? Nu, protams, jā, viņa dzīvi atbildēja, pirms dažiem gadiem pie Liepājas vilciena, uz kuru es pavadījusi Inesi, Inese mūs abas sapazīstinājusi, teikdama, ka...

Irēna Papase?! Uz rāvienta neatķerdama viņas īsto vārdu un uzvārdu, ātrumā izlāpījos ar iesauku, kurā kursabiedrenes bija savulaik viņu iedēvējušas par neparastajām grieķu kinoaktrises acīm: naktī – tumšām un valgi mirdzošām kā zustrenes, gaismā – glāsmainām un dzintarbrūnām kā īru seteram. Kāpēc tad viņa nedevās pazīstama uzreiz? Viņai licies, ka negribu viņu pazīt. Bet turējusies blakus kā pielimēta! (Kā mēdz teikt, sievietes dzelzainā loģika!)

Tikšanās pie Liepājas vilciena bija vienīgā kopīgā atcere mūsu pagātnē. Baidījos, ka atlikušajā ceļa gabalā tā varētu mums kļūt par vienīgo sarunas objektu. Bēgdama no šī temata, sacīju viņas tonī: kā tad tas atgadījies, ka viņa palikusi kājniekos (un vēl melnā pusnaktī!), un vai pie tā nav vainīgs kāds vīrietis? Tam Irēna piekrita, šķelmīgi

piebildzama, ka turklāt nevis viens, bet veseli divi vīrieši un vismaz par vienu no viņiem es noteikti būšot dzirdējusi. Proti? Brands. Brants? B-r-a-n-d-s! Tiktāl skaidrs. Bet otrs? Arī otrs esot visai ievērojama persona. Un ar ko ievērojams otrs īpatnis? Irēna uzreiz uzklupa un pieķērās nejaušajam vārdam, pavēstidama, ka «šis īpatnis» saucoties par Guntaru un esot viņas vīrs. Precējusies? Jā, un (kā viņa izteicās) «jau ļoti sen, vairāk nekā pirms gada, tūlīt pēc institūta». Un bērni? Vai kāds ir? Esot «un piedevām vairumā – veseli divi duči!». Skaidrs.

Par laimi, nepaguvām viena otram apnikt, jo notikumu attīstības istajā posmā (kā mēdz būt labā scenārijā!) pamalē iedrebējās gaisma, cauri naktij atvēlās ritmiska klaboņa, un jau pa gabalu Irēna pazina, kā viņa izteicās, «Džeraldīni». Atklāti sakot, pēc saceltā lēruma gaidīju krietni prāvāku ritošu mehānismu, nevis šo strupo vāģīti, toties tas drāzās kā torpēda. Jau šķita, ka, inerces apsēsts, teju, teju aizdārdinās garām pa ceļa likuma trajektoriju, kad vispēdējā acumirkli iekaucās bremzes, un bremzes iekaucās tā, ka tālumā (laikam «Eglēs») sāka riet suns. Atsprāga durtiņas. Pabāzās žokejnīca un uzsauca vienskaitli: «Kāp iekšā!» Taču, kad Irēna kaut ko pateica, tikām (jā, beidzot... beidzot, beidzot!) ieraudzītas abas. Man viņa sacīja, ka tas esot «tas īpatnis», un iesmējās. Drusku šaubījos, vai vērts kāpt mašīnā. Kas nu te vairs ko braukt? Guntars pārprata manu vilcināšanos, izlobīja augumu no zapiņa šaurības, pienāca klāt un stādījās priekšā: Nāburgs! Aiz neattapības, vai dienīņ, bezmaz pavaicāju, kam nāburgs, kāpēc nāburgs? Būtu, hā, smalki izgāzusies! Viņš izņēma portfeli man no rokas. Negribēju klīrēties – braukšu arī! Guntars spieda akseleratoru līdz grīdai. Pa ceļam Irēna viņam apvaicājās, kāpēc tik vēlu, jau domājusi, ka nebūšot. Esot pārplisusi riepa – un atkal pedālis līdz grīdai! (Brīnums, ka tikai riepa!) Pieturējis ceļa galā, viņš piebilda, ka «vecs žuks, bet vēl ripo, ripo pat bez izpūtēja un benzīna». Lepojās ar šīs dzelžu kastes dzīvesspēju? Vai kaunējās par tās eksterjeru (kas tik tiešām ļāva daudz ko vēlēties)? Nesapratu. Drošības pēc izlāpījos ar neko neizteicošu, dziļdomīgu frāzi: «Redz kā!» (vai kaut ko tamlīdzīgu). Irēna nesacīja ne tik daudz. Pagaidīju, kamēr Džeraldīne nozuda, nakts klusumā neganti ribēdama. Nekustīgajā gaisā vēl ilgi stāvēja sadegušas degvielas smaka. Jupis zina, kā tur bija ar to izpūtēju, taču mans deguns rādīja, ka gluži bez benzīna šis luksusvāģis tomēr neripoja...

1976. gada 20. janvāris

Biju cerējusi pastrādāt, bet «cilvēks domā, dievs dara». Motora troksni nesaklausīju, klauvējienu neizdzirdu. Ārduvis bija aizslēgtas, taču Aza sacēla lērumu. Gribot negribot vajadzēja mest zīmuli nost un kāpt lejā izlūkos. Kas tur tāds? Atvēru – Irēna! Smaidoša, salā pietvikusi, baltin balta apbirusi – un rokā spoži sarkana puķe! Skaisti! Sniegs gāzās, ka vai traks. Pagalmā, strauji apsnigdama, jau galīgi aizķepušām acīm stāvēja Džeraldīne. Aicināju Irēnu ienākt. Vai viņa neesot mani iztraucējusi? Atturējos no jautājuma noskaidrošanas pēc būtības. Cauri vērpētēm mašīnā vidēja siluets. Guntars? Uz labu laimi apprasijos: bet vai Guntars nenāks iekšā? Pagaidi šot laukā. Tātad vizīte būs oficiāla... Viņa īsi pasmejās un sacīja, ka «zināmā mērā – jā!». Uzaicināju atģērbties – atsacījās. Tātad vizīte būs arī īslaicīga... «Zināmā mērā – jā,» viņa atkārtoja un iesmējās atkal. Oficiāla plus īslaicīga... No tā jau varēja izdarīt secinājumus. Pajautāju, vai viņai ir kāda misija? «Zināmā mērā – jā,» viņa atkal sacīja («Zināmā mērā...») Kas tas viņai par spārnotu saukli?! un iesmējās trešoreiz, bet pēc tam izlaboja pati sevi, ar uzsvaru piebilzdama, ka «nevis zināmā mērā, bet visnotaļ» – braukt pie manis viņai esot sabiedrisks uzdevums no kaut kādas tur komisijas, komitejas vai padomes.

Manai sirdij uzgūlās akmens. Uz kurieni tad nu vervēs? Kurp tad atkal būs jādodas? Kam tad atkal būs jārādās? Kaut nu šī ķibeles ietu secen! Raudzījāties pāri galdam viena uz otru. Es, gatavojot pārliecinātošus argumentus, lai atrunātos. Viņa? Droši vien sagatavojusi tikpat pārliecinātošus argumentus, lai pierunātu. Nu, klausos, klausos, ceru, tā nebūs kaut kāda uzstāšanās Ošupilī. Irēna redzami apjuka. Bet tā man prasīšot tikai kādu stundiņu, ne vairāk, viņa teica, jo pēc manis vēl būšot dejas. Pēc manis vēl būšot dejas? Viņa enerģiski pamāja. No šīs kustības viņai no cepures nobruka sniegs. Iznāca diezgan komiski, un, sapratusi to, viņa tumši pietvika. Es pairoņizēju, ka izklausās ļoti vilinoši, un viņa, saausījusies manu zobgalību, pārvaicāja, kas... kas izklausoties vilinoši? Nu, dejas – un tā tālāk, es sacīju, cerams, ar bufeti, taču diemžēl esmu stingri nospriedusi tuvākajā laikā neatrauties no darba, jo... (utt.). Viņa gribēja zināt, ko nozīmē «tuvākajā laikā». Un es paskaidroju, ka «tuvākajā laikā» nozīmē līdz rudenim, kad man jānodod manuskripts. Par to nevarot būt pat runas, viņa izsaucās, jo es esot «iekšā jau šajā ceturksnī». Ja runa nav gluži par izdevniecības plāniem, tad vārdi «būt iekšā» man parasti nenozīmē neko labu. Un,

protams, tas to arī nenozīmēja, jo, kā viņa paskaidroja, biju iekšā kaut kādā pasākumu plānā. Pēc tam, uztvērusi manā skatā vai izskatā kaut ko draudīgu, viņa izlīdzinoši piebilda, ka līdz rudenim es vēl visu pagūšot. Sasodīts, no kurienes gan mūžīgi uzrodas šie gudrinieki, kuri vienmēr labāk par mani zina, ko es pagūšu un ko ne (jo patiesībā viņiem ir viens pīpis, vai es pagūšu vai ne!). Tas dara jānudien traku! Taču, iespējams, tomēr nevajadzēja sacīt, ka no literāta darba viņa nesaprot nenieka... Nosarka, apskaitās, piepūtās, juzdamās līdz sirds dzilēm aizskarta! Tomēr viņai nenāca ne prātā uzsist asti un skriet projām. Gluži otrādi, krēslā viņa bija ieķīlējusies tik stabili, roku balstos ieķērusies tik krampīgi, ka neatstāja nekādas ilūzijas par saviem nodomiem. Šī poza lika man saprast, ka Irēna nolēmusi piecelties un aizbraukt tikai ar jāvārdu. O, pat viņas tulpes asinssarkanā mute istabas siltumā bija pret mani plēsīgi atpletusi savu melno rikli! Un, svārstīdamās starp pretrunīgām izjūtām: žēlumu (jo Irēna viscaur pilēja!), niknumu (jo manas intereses viņai bija špicka!) un apbrīnu (tāpēc ka viņai piemita tā dzelžainā pārliecība par savu taisnību, kuras man vienmēr trūka!), es nopūtos un uzvilku mastā baltu karogu. Nu, kurā datumā un kas viņiem tur īsti paredzēts? Lai stāsta! Irēna uzreiz sasparojās, es atkal novadējos – enerģijas nezūdamības likums! Saņēmusi piekrišanu, viņa priecīga aizbrauca, kamēr es, no «augstām matērijām» strauji nolaidusies «sadzīves viļņos», sāku drūmi kļīst pa māju, inventarizējot veicamos orgpasākumus:

a) jāsadzejo runa;

b) jāpārliiek prātā iespējamie jautājumi un jāizgudro sakarīgas atbildes (ka nepalieku kaunā!);

c) jāiztaisa manikīrs (vai standziņas atvestas no asinātavas?);

d) jāizgludina kleita... Diez – vilkt garu vai isu? Ar garo nekad nav jāuztraucas, ka neizlien kāds veļas fragments. Taču vai garā, hm, nav pārāk dekoltēta? Provincē savi tikumi. Ka neizskatos tur, pasarg, dies, pēc palaistuves! Nevilkšu vis garo... Pag, bet vai man ir pavisam jaunās izejamās zeķes, lai varu rāpties uz skatuves? Jāiet paskatīties...

Izvandijos – nekā! Zeķu nav. Toties uzdūros labi paslēptai cigarešu paciņai. Un tagad sēžu zilā vērpētē un truli apceru dzīvi... Vai man nevajadzēja pateikt, ka Ošupili nekad neesmu bijusi, – varbūt atsūtītu pakaļ mašīnu. Ak tu mūžs, gan jau aizkulšos arī ar sabiedrisko transportu! Seši autobusu pāri diennaktī! Vai nu pazudišu, izputēšu rajona robežās?!

1976. gada 7. februāris

Kur man bija tā jāsteidzas? Vai nevarēju braukt ar nākamo reisu? Prasi! Jau veselas pusotras stundas pirms sākuma (nu, lauķe!) izrāpos no autobusa Ošupilī un sāku skatīties apkārt pēc kādiem pieturas punktiem. Abas pie staba piespraustās zīmītes nesniedza noderīgu informāciju. Pirmajā Ošupils sovhozs sludināja, ka

«steidzami vajadzīgi
lopkopji,
traktoristi,
šoferi (un kas tur vēl!)».

No otra papīriņa uzzināju, ka «pilsoņiem, kas vēlas apzīmogot gaļu, jāuzrāda iekšējie orgāni».

Un ko tādu tad es biju sacerējusi ieraudzīt? Virziena bultu ar norādi «UZ LITERĀRO SARĪKOJUMU! PĒC TAM DEJAS. NEPĀRTRAUKTI DARBOJAS BUFETE AR ŠAMPANIETI, KONJAKU, ALU UN CITIEM BEZALKOHOLISKIEM DZĒRIENIEM»?

Garām paklidzināja pajūgs. Vai tiešām šeit braukāja vēl ar zirgiem? Sāji oda pēc atkušņa. Debesis bija nomākušās, gaiss dzedrs un valgs. Sijāja ne īsti lietus, ne īsti migla. Cauri drēgnajam pelēkumam laistijās kaut kādu daudzstāvu māju logi, un es, nez kāpēc nolēmusi, ka arī kultūras namam jābūt tur, gaišajā pusē, devos lielo ēku virzienā, nesot rokā koferīti ar saviem «1. Maija» lakotajiem «spāniešu zābakiem». Uzslēju apkakli, lai debesu rasa nesamērcē paštaisīto frizūru. Bet smīgala kā šķidra lime drīz vien pielipināja matus pie deniņiem un pieres.

Priekšā pamirdzēja neona burti.

KAFĒ... KAFĒ... KAFĒ...

Apkārt plūsmoja kafijas un ēdienu smaržas. Laika man bija gana, kafejnīcā varēju patverties no lietus, taču iet iekšā ar koferi bija neērti. Garāmgājējai apvaicājos par kultūras namu. Tas esot pretējā pusē. Bez vaicāšanas viņa man pastāstīja, ka agrāk tur bijis baptistu lūgšanu nams un vēl senāk krogs. Vai tālu? Minūtes desmit, ko iet, – ja caur skvēru. Piecpadsmīt – ja gar «Saimniecības precēm», toties ceļš tur esot labāks. Tā kā laika joprojām bija atliku likām, devos gar «Saimniecības precēm». Vai niegriezties? Taču pirkt nekā netaisijos, un bez pirkšanas tā būtu dīka berzēšanās gar leti... Pie kultūras nama (sarkanķieģeļu ēkas) jau mīņājās jaunieši. Pēc psiholoģiskās prozas cienītājiem tie neizskatījās. Laikam jau uz dejām... Lietus pieņēmās, ietves sāka mirdzēt.

Kāpēc tas iespiedies atmiņā? Kas šajās atcerēs ir tik svarīgs, ka to saglabājušas smadzeņu šūnas? Kālab āda joprojām sajūt atkušņa pie-skārienu, nāsis kņudina zirgu mēslu gars un apkārt plūsma kafijas smarža, aumaļām veldamās pa virināmām durvīm, aiz kurām es stāvēju kā samircis, ziņkārīgs suns? Kālab vēl dzīvi šie daudzveidīgie smārdi, kurus pastiprināja gaisa mitrums? Bet varbūt es kļūdos? Tad kālab neatceros gandrīz neko no visa tā, par ko runāja vēlāk (bet runāja taču par mani!)? Kāpēc ir tik vienaldzīgi, kas ko teica un kādēļ (bet vērtēja taču mani!)? Kur tas palicis, izgaistot bez miņas? Nogrimis kā akmens, izdzenāts kā putas... Neatminos nedz uzvārdus, nedz amatus, lāga neatminos pat sejas, nu, zināms, atskaitot Undini. Cik viņas abas ar Irēnu atšķirīgas! Nekad nepateiktu, ka māsas! Undīne – apaļa gaišmate, runīga, smējīga (un smiekli skaļi kā ciruļi un lipīgi kā vīrusi!). Viņa nav lasījusi nevienu manu grāmatu, bet, nepavisam neuzskatīdama to par trūkumu, atklāti pateica, ka atnākusi mani tikai apskatīt (un tālabad – kāds gods! – pat atprasījusies no darba), jo nekad neesot redzējusi dzīvu rakstnieku (vienīgi pa televizoru). Savukārt man viņa gribēja parādīt savus bērnus. «Vineta, Dari – šurp!» Piebikstīja meitai: «Paloki celi!» Piegrūda dēlam: «Pievelc kāju!» Bērniem šis balets nepadevās. Undīne atmeta ar roku: izlaideņi! Vecāmamma lutinot, pašai atkal neatliekot vaļas dresēt – turpat visu dienu darbā! Kur tad viņa strādā? Profesija ļoti romantiska (un – ha-ha-hā!). Kādā ziņā? Gandrīz vienmēr varot kaut ko pārnest mājās, taču tā esot «caurcaurēm likumīga speršana», kā viņa jautri sacīja un aicināja mani apmeklēt «Dardedzi». Kas tā tāda? Es nezinot visā rajonā slaveno «Dardedzi»? Nē. Kafejnīca!!! (Un ar trim izsaukuma zīmēm!) Nu, ja kafejnīca, tad palepojos, ka zinu gan, un ar uzsvaru piebildu, ka biju aizstaigājusi līdz pašām durvīm un ka, vēl vairāk, nostāvēju pie tām vismaz minūti. Viņa izsaucās: pie durvīm?! Pie durvīm turpmāk man stāvēt nevajadzēšot. Ar šo brīdi es varot uzskatīt, ka «Dardedzē» man blats. Lai ierodoties jebkurā diennakts stundā un prasot pēc Bobkovicās vai vienkārši pēc Undīnes... Kas tad viņa tur ir – vai direktore? Di-rek-to-re?! Pavāre!!! (Atkal ar trim izsaukuma zīmēm!) Pacienāšot ar firmas ēdieniem «Ošupils stroganovs» un «Vēžu mēles»! Ar vēžu mēlēm? Un istām? Undīne deva mājienu, ka man trūkstot fantāzijas... Šo krupī noriju. Kad zobi būs jākar vadzī, pazišanos izmantošu!

Abas bijām paguvušas piemēlot, pietrokšņot visu gaiteni, ko šeit lepnī dēvēja par «foajē», kad divas kultūrdāmas kuplām bistēm mūs izšķīra («Atļaujiet!») un aizvilka mani no Undīnes uz, kā tika sacīts,

«mazām literārām vakariņām», kas atbilstoši tradīcijām sekoja literārajiem vārdu plūdiem. Galds bija klāts pārdesmit personām. Man vajadzēja būt šīs sabiedrības naglai, parādot teicamu ēstgribu, žilbinošu asprātību utt. Un šajā visnepiemērotākajā brīdī man ļoti sagriebējās uz mājām. Aiz sienas jau dārdēja orķestris un švikstēja kājas. Es sajutu, kā smeldza manējās (sasodītās laķenes!). Kārojās pārauties, bet vairāk par visu griebējās uz mājām. Neprātīgi, prozaiski un pavisam nepieklājīgi nāca miegs. Pēc kāda superlatīva, kas bija veltīts manai personai, neviļus nožāvājos un nepaguvu šo faktu noslēpt. Un Irēna pienāca man klāt un paklusām sacīja, ka «vēl tikai pusstundiņu! Lūdzu, lūdzu! Labi?» Guntars gaidot lejā. Aizraušot līdz mājām augstākais divdesmit minūtēs. Zālē bez apstājas granda mūzika. Logu rūtis lāsnoja, aiz stikla sijāja blāva notumsa. Vai arī Guntars reizumis palūkojās uz logiem? Vai tikai sēdēja, iegrimis domās zem sadugušajām ziemas debesīm? Ko viņš domāja tur ārā, atkusnī, februāra lietū? To zināja tikai viņš pats. Uz manu jautājumu, vai nav nogaidījies, viņš (bez emociju nokrāsas) atsaucās, ka esot «pierasta būšana». Mašīnā bija par tumšu, lai saskatītu viņa seju. Un vēlāk no aizmugures redzēju tikai stāvu pakausi, taisnus plecus, stipras virieša rokas drošu, profesionālu kustību, ar kādu viņš pasniedzās pēc ātruma pārslēga. Irēna krišus atkrita man blakus pakalējā sēdekli, gandrīz uzraudama sev virsū priekšējo. Ar tādu startu noteikti vajadzēja noslāpt motoram, taču tas nenotika. Un strupā, sarkanbrūnā Džeraldīne, reizē komiska un draudīga kā satrakojusies gov, izlēca no gaismas un mūzikas loka un, klabēdama kā milzīga šujmašīna, sāka joņot pa provinces vakarā grimušo, noledojušo ielu. Visa Guntara rīcība bija viena vienīga griba un prasme, bet nē, ne tikai tas – arī kaut kāds spītīgs neprāts, arī kaut kāds alkains azarts, arī kaut kāda nešpetna dižmanība! Pirmajā likumā ar centrālās spēku saspiedu Irēnu gandrīz plakanu. Vai sāpīgi? Irēna nepaguva atbildēt, kad nāca jauns pagrieziena, šoreiz uz pretējo pusi, un viņa ar somiņas slēdzi (ai, ļoti sāpīgi!) saskrāpēja man celi. Toties ar šo manevru laimīgi bijām uz šosejas, un mašīna attālinājās no Ošupils ne tikai telpā, bet šķietami arī laikā, jo nule vēl pavisam siltie iespaidi, nupat vēl gluži svaigās atmiņas, kas ilgi būtu peldējušas pa apziņas virspusi, strauji pievilgstot ar paātrinājumu, uzreiz nogrima pagātnē pie apglumējušiem akmeņiem, sarūsējušiem dzelžiem, cauriem katliem, noslicinātām ilūzijām un citiem krāmiem.

O, tas tik bija brauciens!

Pie mājas vārtniņiem Guntaram sacīju, ka turpmāk viņa mašīnā vairs nekāpšu. Viņš paraustīja plecus, augstsirdīgi man ļaudams turpmāk rīkoties pēc pašas ieskatiem un saskaņā ar savu pārlicību. Tumsā nebija saskatāms, vai ausis viņas sarkanas. Dusmīgs? Neesot. Varbūt izkāpsim visi trīs – uz tasīti kafijas? Paldies, nē. Un kāpēc? Rīt agri uz darbu. Ja ne – ne. Arī man, starp citu, rīt agri pie darba. Tā kā ar Guntaru esam kviti. Bet ar Irēnu? Kad ardievojāties, neskaidri jutu, ka viņa man grib ko sacīt. Pavilcinājos, bet nekā – neteica vis. Interesanti, ko viņa gribēja pasacīt?

1976. gada 20. februāris

Biju uzminējusi, jā! Gribēja pasacīt, jā! Tikai tovakar neesot sadūšojusies. Kāpēc? Kas viņu atturēja? Motora briesmīgais skaļums, kurā vajadzēja balsi kliegt? Situācijas ikdienišķīgums? Guntara modri salsietās ausis? Bet varbūt viņas bungādiņās, mājā, vēl dūrās mans čūskas dzēliens: «Bīstos, ka jums ir ne visai skaidrs priekšstats par literāta darba raksturu.» (Vai kā tur bija?) Taču šodien pēkšņi – bah! – vēstule ar Ošupils pasta zīmogu un – o! – pat uz rakstāmmašīnas. Tas izskatās tik smalki un vēsi, un šrifta pelēki vienādajās rindās tikai garais «ē» (ievilkts ar izaicinoši zilu lodīti!) dveš pretim burvīgi cilvēcisku tuvību. Tonis visai tālu no pašpārlicinātības. Nezinu, ko Irēnai prasījusi ATZĪŠANĀS (viņas apzīmējums!), ja jau es esot «pirmais cilvēks no malas, kas par to uzzina». Kāds liktenīgs vārds – ATZĪŠANĀS! ATZĪŠANĀS noziegumā. ATZĪŠANĀS milestībā. ATZĪŠANĀS prozas rakstišanā... Viņa nelūdz no manis protekciju. Viņa nelūdz no manis padomu. Tad kālab šī vēstule? Hm... Vai Irēnai kļuvis par šauru olā, un viņa knābjas laukā no drošās, bet tumšās šaurības? Vai arī viņa ir jau izknābusies un saķērusi iesnas pasaules caurvējā? Taču varbūt es «nelauzu galvu dotajā virzienā», bet «domāju zemtekstos nepareizos»?...

Uzrakstīšu, lai atsūta kaut ko izlasišanai!

1976. gada 23. marts

Pati pieteicos, pati uzplījos un tagad sēžu un kasu pakausi! Ellišķīgi grūti kaut ko izlemt. Tipiski iesācējas sacerējumi! Dažās vietās doma un acs gan aizķērās, eh, aiz tādas rozīnes, ka mēle aiz skaudības metas balta, taču visā visumā pagaidām viņas stāsti ir ēdnīcas kompots, kur

rozīne dzenā rozīni pa nedaudz saldinātu, ar kālija permanganātu iekrāsotu ūdentiņu! Vai jūtama perspektīva? Vai man uzturēt cerības jeb vai, gluži otrādi, nokaut ar vienu rāvienu, lai nemokās agonijā gadiem ilgi? Bet ja nu es, diespas, nogalinu dzīvotspējīgu talanta embriju, jo šajās «rozīnēs» neapšaubāmi kaut kas ir? Tiesa, par stāstiņiem *in corpore* varu pateikt maz laba, taču tas vēl neko nenozīmē, jo... Kurš teicis, ka slikti sākt esot... Ak jā, Čehovs! Pats Čehovs sacījis, ka slikts sākums ir rakstnieka laime. Droši vien tā tas arī it. Tikai pārāk daudzi nav tikuši un netiek nekur tālāk par slikto iesākumu... Man trūkst pārliecības izšķirīgai rīcībai! Jāsatiekas aci pret aci! No pasta mēģināšu piezvanīt uz skolotāju istabas numuru. Vienīgi jāsaņaida starpbrīdis!

1976. gada 2. aprīlis

Sazvanījos ar Irēnu. Vai es negribot atbraukt uz Ošupili? Pie viņiem pašlaik esot skaisti. Aizvediņot uz kaut kādām tur Skrotīm parādīt kaut kādu tur Lielo Dārtu. Kas tā tāda? Skaista klints? Sena pils? Somu pirts? Viņa smējās: nē-ē, vikсна, bet ar divmetrīgu apkārtmēru! Nekad neesmu bijusi pie tik varenas viksnas. Tā man jāredz! Tikšanos sarunājām uz devīto datumu, jo piektdienās viņai esot «īsā diena». Pa ceļam uz Dārtu lauku klusumā varēsim aprunāties arī, kā saka, «par lietu».

1976. gada 9. aprīlis

Tad nu iekrita diena, dieniņa! Zeme jūklī ar debesīm! Vai aprīli vairs klājas šitā snigt?! Nevienam šo sniegu nevajadzēja (un vismazāk mums!), bet tam nebija daļas ne par vienu (un vismazāk par mums!). Vēja švīgās bariem un pūļiem skrēja milzīgas, baltas spilvas, ak, pat ne spilvas, nē, veseli pūkaini «ubaga kumosi». Un esot tak jau atlidojuši cīruļi, Irēna žēli sacīja un paraudzījās augšup uz debesīm, kas bija sasniedzamas ar roku. Varonīgi mēģinājām tikt uz Lielo Dārtu, tomēr pusceļā no šī nodoma atsacījāmies: nedz lāga aizbrīdīsim, nedz īsti redzēsīm. Irēna noveda mani tikai gar skolu, lai gan, taisnību sakot, arī tur nebija nekā sevišķa, ko redzēt. To saprata arī viņa, it kā no malas, it kā ar svešu aci palūkojusies uz sarkanķieģeļu celtni (kultūras nama māsiņu, tikai trijstāvīgu!). Klases esot «izmētātas pa dažādām ēkām», nākamajā piecgadē paredzēts celt jaunu skolu un tāpat

dzīvojamo māju skolotājiem. Viņa arī parādīja, kur, tikai saskatāms tur nebija nekas, jo pārāk nikni vārijās sniegs.

Zemu pāri mūsu galvām nošvikstēja pika. Agresijas akts vai tikai nejaušība? Aiz stūra nozibēja izspūrusi galva. Uzbrukuma autors vai nejaušs liecinieks? Miesas bojājumi mums nodarīti nebija, tāpat nebija sanerrotas drēbes, tā ka, loģiski, nebija apskādēta pašcieņa, taču Irēna bargi uzsauca: «Sīpol!». Tad aiz stūra iznira ne tikai galva vien. «Es netišām, lūdzskolotāj... es nemaz...» – «Un kur tava cepure, Sīpol?» Zēns sāka cikstēties ar kabatu, kamēr izvilka nez ko līdzīgu sabristai čibai. «Mauc galvā, Jāni, un ej uz mājām.» Pāri izjukušajam matu ērkulim uzstīvējis priekšmetu, kas joprojām vairāk atgādināja kājapavu nekā galvassegu, puika atkal klusi izgaisa aiz ēkas, kur puteņa blīvā dega palsas ugunis. Es iesmējos, bet Irēna ne (droši vien šajā situācijā smieties bija nepedagoģiski!). Viņa pastāstīja, ka Sīpola tēvs esot, kā viņa izteicās, «sovhoza lopkopības elektriķis», no rīta līdz vakaram pa fermām, bet māte laikam atkal ievietota stacionārā, jo slimojot ar audzēju galvā, ļaundabīgu ne ļaundabīgu, labdabīgu ne labdabīgu, taču gadā vismaz pāris reizi tas viņu novedot psihiatris-kajā slimnīcā, kad viņa kārtējo reizi mēģinot taisīt pašnāvību, – uz tad zēns paliekot tikpat kā viens pats. Iekļauts pagarinātās dienas grupā, bet arī «pagarinātās grupas» vakarā galu galā tomēr jāejot uz mājām, Irēna sacīja, krampjaini nopūtās kā pēc ilgas raudāšanas un negaidot piedāvāja ieiet un pasēdēt «Dardedzē» (abas jau pilējām). Nu, ja «Dardedzē», tad «Dardedzē» – lai gan vāji iztēlojos, kā par to, kas mums runājams, tērzesim svešu cilvēku klātbūtnē, kuri, vīcojot «befstroganovu ar kartupeļiem frī», ausīsies uz literatūrteorijas terminiem.

Taču nebija tik ļauni, kā rādījās. Ne velti te strādāja Undīne! Divvietīgais galdiņš stāvēja savrup no citiem. Irēna kaut kur aizgāja, droši vien uz virtuvi pie Undīnes, un atpakaļceļā no bufetes mums abām atnesa divas glāzes kokteiļa. Saucoties «Raibais maisījums» un esot bezalkoholisks. Skaisti! Nosaukums, starp citu, piederējās arī kafejnīcas publikai, jo šeit uzkoda gan garāmbraucoši lielpilsētas šviti, kamēr laukā dižajās hromēti un lakoti spēkrati, gan dungriņos tērpti un jau drusku aizlūzuši spēka zari, bez steigas lāpīdamies ar skābuli. Bija ieslēgts magnetofons, un nekatras kārtas būtne ne īsti kontraltā, ne īsti baritonā dziedāja ko smeldzīgu un sirdi žņaudzošu. Beidzot Irēna apsēdās. Viņa sēdēja man pretim uz loga fona, un laukā joprojām sniga. Viņa nepievērsa uzmanību nevienam un nekam, tikai lūkojās manī. Viņas acis bija kā starmeši! Ja es atkal būtu jauna, viņa piepeši jautāja, ja es atkal varētu izvēlēties, sākt vai nesākt rakstīt, – vai es

sāktu visu no jauna? Manu dienī, no kurienes viņa bija rāvusi šo skaisto jautājumu (no avīžrakstiem vai intervijām)? un kādu atbildi viņa gaidīja... (baritons alias kontralts joprojām dziedāja kaut ko sērīgi saldkaislu)... kādu atbildi viņa gribēja un cerēja sagaidīt? Un es sacīju to, ko tādās reizēs sacīt prasa labais tonis, – jā, es teicu (un vēl ar uzsvāru!), sāktu no gala. Irēna pārvaicāja: «Sāktu no gala?» – un viņas skatiens aizmiglojās. Patiesība no atkārtošanas nebojājas, taču savus vārdus apliecināt otrreiz vairs nepaguvu, jo viesmīle mums abām nolika priekšā pa šķīvim ar kraukšķīgi saceptām gaļas strēmelītēm. Vai slavenās «Vēžu mēles»?! No ēdiena cēlās tik gards aromāts, ka es... Vai dienī, nebiju taču pusdienojusi! Bet ķerties ēdienam klāt kā pie bada un uz karstām pēdām ķemmēt iekšā likās neērti. Un, mazliet izsista no sliedēm (klusībā jau atsacījusies no cildenā nodoma rāpties principiālos mākslas augstumos un nolēmusi izlāpīties tikai ar «meliorāciju»), es iesāku, teikdama, ka viņas «augstākā filoloģiskā izglītība aiztaupa mums diskusiju par tematu, vai pirms «ka» liekams komats...» (nu, kaut ko tādā garā). Irēna strauji sakustējās. Ievads acimredzami viņai izlikās ļoti draudīgs. Viņa pārtrauca mani ar jautājumu, vai... vai viņai esot talants? Ievilku elpu tik dziļi, ka no malas tas varēja izklausīties arī pēc nopūtas, un diezgan nenoteikti iesāku ar vārdu «šķiet». Viņa pārprasīja: «Šķiet?» (neprecizēdama – «šķiet, jā» vai «šķiet, nē») – un arī ievilka dvašu, turklāt tik dziļi, ka tas izklausījās pēc nopūtas.

Un šajā dramatiskajā mirkli mēs abas ieraudzījām Guntaru. Viņš ātri pārlūkoja telpu, gariem soļiem pienāca klāt un apstājās pie mūsu galdiņa. Vai viņš traucējot? Viņu «sasniegusi informācija», ka mēs esam šeit, ka mēs te sēžot, pļāpājot un ie... Un «ie»? Un tālāk? Ieraujam? Ieplaujam? Ietaisām ķiveri? Guntars īsi pasmējās: nē, kāpēc tad uzreiz «ķiveri»? Vienkārši ie-tu-ro-ties. Viņš gribējis teikt «ieturoties». Mamma piesolījusi piena putru un ceptu vēršaci, bet arī viņam sakārojies pēc ceptas vēršgaļas. Ar ko viņš sliktāks par mums? Nebija viņu kur apsēdināt. Bet projām viņš negāja. Viņš stāvēja un no saviem augstumiem skatījās uz mums. Viņš skatījās uz mūsu glāzēm, lai redzētu, ko mēs dzeram. Viņš skatījās uz mūsu šķīvjiem, lai zinātu, ko mēs ēdam. Viņš skatījās uz mums pašām, lai uzminētu, ko mēs runājam. Viņš skatījās uz mums tā, it kā mēs būtu tālu un dziļi lejā.

Beidzot viņu ievēroja viesmīle, pamāja – un Guntars atgriezās ar krēslu. Pēc tam viņš pasūtīja to pašu, ko mēs (jo tik tiešām nebija sliktāks par mums!). Kamēr viņš gaidīja ēdienu, es, uzturēdama valodu, ar mākslotu jautrību attēloju mūsu veltīgos pūliņus apstaigāt

apkārtnes ievērojamākās vietas (kuri laimīgi noslēdzās «Dardedzē»). Irēna neiestarpināja ne vārda. Un Guntars klausījās bez smaida, itin kā viņam būtu tiesības dzirdēt paskaidrojumus, kādēļ abas te sēžam, un piedevām mazliet šaubīties, vai stāstu VISU patiesību. Un, kaut gan viņam bija taisnība, jo es nestāstīju VISU patiesību, un varbūt tieši tādēļ, ka viņam bija taisnība, mani pamazām pārņēma dusmas. Kāpēc man jātaisnojas? Kālab man jājūtas vainīgai – kā pavadinātājai un kārdinātājai, kas vilina Irēnu projām no vīra, no mājām, no labojamām burtnīcām un nepiešūtām pogām uz kaut kādu (Guntarprāt) svešu zemi, uz kaut kādu (Guntarprāt) saldu dzīvi, kurā ieeja viņam aizliegta?

Mūsu vakariņas trijātā draudēja izvērsties diezgan drūmas (sēdējām kā uz dinamīta!). Un tādas tās droši vien arī būtu iznākušas, ja Guntaram ēdienu no virtuves nepienestu pati Undīne. Labvakar visapkārt! Nu, kā garšojot? Vai mēs negribot arī salātus? Debešķīgi salātiņi!!! (Protams, ar trim izsaukuma zīmēm.) Septiņdesmit divas kaņepikas porcijā, toties ar svaigajiem gurķiņiem un augstākās kategorijas broileru gaļu, nevis trešās šķiras vistām, kas esot (viņas vārdiem) «izkāmējušas kā restorāna «Ruse» dejotājas». (Hm!) Lai tak Guntars dāmām izmaksānot! Nu, Guntar! Priekš kam tad viņam nākot tās lielās dzeramnaudas?! Tupot uz krājgrāmatiņas kā deviņgalvu pūķis un bīstoties izdzert pat puspudeli alus! Guntars pietvika. Hā, es ļauni nodomāju, uzknāba – un laikam trāpīja vāriģā vietā! Bet tāpat iedzēla arī Irēnai, kad tā apvaicājās, vai salāti neesot pārāk trekni! Uz līdzenas vietas dabūjām zināt, ka «viņa jau mūžīgi sveras, jo šausmīgi baidās pazaudēt figūru». Tagad nosarka Irēna. Pēc tam Undīne pamirkšķināja uz manu pusi: cik labi mums abām, kam nav ko zaudēt! Mjā, arī es netiku sveikā cauri... Toties mūsu bīstami sastērķelētā, nervozi uzskrūvētā trijotne, kas vēl nule bija draudējusi uzsprāgt kā pulvermuca, lielā vienprātībā uzreiz pavērsa pret Undīni ragus!

Kad Irēna ar Guntaru pavadīja mani uz autobusu, viņš mūs abas satvēra aiz elkoņa. Vai tas bija izlidzinājums? Vai viņš jutās gandarīts? Vai kopā ar salātiem no augstākā labuma vistas gaļas norijis arī aizvainojumu? Soļojām saķērušies, pūlēdamies būs asprātīgi, un mums bija diezgan jautri. Pa autobusa logu redzēju, ka zem rokas viņi divatā gāja cauri spuldžu gaismai un sniega vērpētēm – un izgaisa tik pēkšņi, un izkusa tik rēgaini, it kā nekad pasaulē nebūtu dzīvojuši. Nez kāpēc kļuva pat drusku neomulīgi...

PIRMĀ VĒSTULE

Sveicināta, Irēn!

Abi ar Guntaru jau bijāt prom, kad atvēru portfeli, lai sadabūtu naudu biļetei. Sāku naivi brīnīties: kas tas par svešķermeni?! Ieskatos: še tev svešķermenis mape! Mape ar Jūsu manuskriptu! Tas tikai rādīja, ar kādu čiku beidzies mūsu *rendez-vous* Ošupīli! Pat stāstu rok rakstus nebiju atdevusi! Gribot negribot jāķeras pie spalvas, lai labotu, kas labojams, un kaut cik secīgi un sakarīgi visu izklāstītu uz papīra. Konkrētas piezīmes, kam lokāls vai tehnisks raksturs: stila ciņi (kas apgāzuši dažu labas gribas vezumu), sižeta «draiskie pagriezieni» (ar izaicinājumu loģikai), nevajadzīgi paskaidrojumi «pie lietas» (kuri rada iespaidu, ka autors – Zigmunda Skujiņa vārdiem – «noorientēties uz pēdējo muļķi») un tā tālāk, izdarītas uz lappušu malām, kur tās arī atradīsiet. Ceru, ka viss būs saprotams bez specpaskaidrojumiem. Tāpēc vēstulē pie tiem tuvāk nepakavēšos.

Ļoti iespējams, ja nebūtu mūsu pasēdēšanas «Dardedzē», kur Jūs mani divkārt pielikāt pie sienas, es ar šīm piezīmēm arī aprobežotos, starp padomiem iz literārās prakses kā marmelādi iesmērējot pa kārtīgai literārās teorijas, kuru, baidos, Jūs jau tāpat labi zināt... Nu, ko es melšu?! Vai dienīņ! Kāpēc «baidos»? Tas ir lieliski, ka zināt! Teorija, bez šaubām, Jūs nekad nepasargās no literārā plaušu karsoņa, vēdertīfa vai sifilisa, jo ir nevis panaceja, bet drīzāk peldpūslis, kas gan nepiegādā skābekli un neapgādā ar barības vielām (tādējādi nodrošinot dzīvības procesus), taču notur līdzsvarā. Vai varbūt tā ir optiska ierīce, caur kuru iespējams saskatīt kļūmes gan savos, gan citu darbos? Caur to es, piemēram, saredzu, kas Jūsu sacerējumos ir labs un slikts. Diemžēl tā neapveltī mani ar gaišredzību, lai es spētu pateikt, kas izaugs no asniņiem, kuri nule badās no zemes un kurus esat nosaukusi par stāstiem, par kādiem augļiem ienāksies cietās un zaļās zāsas, kuras vēl ir tik šaušalīgi skābas, ka sarauj čokurā aukslējas. Jūsu varoņi ir vēsi un sastinguši kā sniegavīri. Jūsu varones ir izgrieztas no papīra un centrēdzes spēka ietekmē gāžas apkārt sižeta likločos. Viņi un viņas var būt sākums nekam un sākums visam. Varbūt viņas mūžīgi paliks plakanas – un nekad netiks pie trešās dimensijas – un viņi vienmēr būs stumjami, bīdāmi – un allaž stāvēs ar spaini galvā? Bet varbūt viņas piepeši uzliesmos, karsti apdedzinādamas dvēseli? Vai tā notiks, es nezinu. Un tas nav atkarīgs no manis, lai cik gudrus padomus es Jums arī dotu. Varbūt Jūsu vēlme rakstīt nolis kā

balta migla un pēc dažiem gadiem jūs to atminēsieties kā kaut ko skaistu un naivu – kā pirmo mīlestību trešajā klasē? Bet varbūt Jūsu šobrīd vēl neskaidrā tieksme izteikt sevi uz papīra, pasakot citiem to, kas zināms vienīgi Jums, pārtaps par mokoši saldu sērgu, kas darīs Jūs nelaimīgu un laimīgu? Un arī tas diemžēl nav atkarīgs no manis.

«Dardedzē» Jūs man jautājāt, vai Jums esot talants. Labi, ka ienāca Guntars. Sāku jau stostīties. Pasarg dies, iedzīta strupceļā, kā sličējs pie salmiņa būtu ķērusies pie sakramentālā sauķļa: «...viens procents talanta plus deviņdesmit procenti darba.» Jums to mācīja institūtā? Man universitātē mācīja. Un arī vēlāk deva iekšā zirga porcijām. Bet es to nepanesu. Kad dzirdēju pirmoreiz, pakrūtē kaut kas sažņaudzās. Kad dzirdēju otrreiz, vēderā kaut kas sagriezās. Kad dzirdēju trešo- reiz... Trešajā reizē man vajadzēja to pieņemt jau par aksiomu. Taču es biju bezcerīgs gadījums. Kaut kas mani dumpojās ne tikai trešajā, bet arī divdesmit trešajā reizē. Nespēju pierast. Nevarēju samierināties: man bija žēl nabaga talanta, kas blakus darba debesskrāpim izskatījās sīks kā bacilis! Ilgus gadus neizpratu savu pretestību. Bet tagad? Vai saprotu? Domāju, ka jā, vismaz ceru, ka jā. Vai tad talantā līdztekus vairākiem desmitiem īpašību un pazīmju, vairākiem dučiem apziņas un zemapziņas komponentu būtiski neietilpst (pasvītroju!) GATAVĪBA, vēl vairāk – (pasvītroju otrreiz!) VĒLĒŠANĀS un pat vēl vairāk – (pasvītroju ar vistreknāko strīpu!) PASTĀVĪGI URDOŠA DZIŅA STRĀDĀT – šī blusa kreklā, kas nedod mieru ne dienu, ne nakti un vienmēr ielien pie pašas ādas, pie kailas miesas, pie siltām asinīm?

Izklausās nežēlīgi, bet arī talants ir nežēlīgs. Tikai apdāvinātība ir salda, un vienīgi apdāvinātība var būt slinka. Talants vienmēr ir strādīgs. Talants vienlaikus ir gudrāks un bērnišķīgāks nekā apdāvinātība. Iedams pa ceļu, talants nemaldīgi sajūt, ka zemes virsma ir sfēriska, bet jūrmalas vilcienā viņš visu laiku muļķīgi bīstas aizbraukt jūrai garām.

Apdāvinātība ir mierīga. Talants aizvien ir nemierā. Smaga dzīve nedod viņa rakstīšanai laiku, viegla dzīve nedod viņa rakstīšanai vielu. Viņš ir mūžīgās sprukās. Taču no katras bezizejas viņš atrod izeju, jo ne velti viņš taču ir talants.

Apdāvinātībai nauda ir darba cēlonis, talantam nauda ir darbības sekas.

Talantam, tāpat kā medību sunim, piemīt divas ožas: «apakšējā» (spēja saost pēdas), kas ļauj panākt biežoknī JAU neredzamu alni, un «augšējā» (spēja uztvert smaku gaisa strāvās), ar kuru var atrast kokā

VĒL neredzamu vāveri. Apdāvinātībai piemīt tikai viena oža, toties tā ir prasme saost vajadzīgu cilvēku.

Apdāvinātība ir pieklājīga, vienmēr iesāk ar «lūdzu» un beidz ar «paldies», kailumu apsedz ar ligumu un nekad neaizmirst smalkjūtīgi painteresēties, kas ies un kas neies cauri, kamēr talants nerēķinās ne ar vienu un ne ar ko: lien citiem priekšā (un pat neatvainojas!), bāž degunu iekšā, kur degunu bāzt neklājas, atļaujas negaidītus izlēcienus un necenzētus izteicienus, publiski izvērš sevi ar iekšu uz āru kā cimdu vai zeķi un iznes savu dvēseli uz plača gluži pliku. Un, līdzko viņš ir atvēries līdz sāpīgām dzilēm, tūlīt uzrodas kāda kāja, kas iebrien viņā vismaz līdz potītei (turklāt skumjākais, ka nereti tā ir tieši kolēģa kāja!). Un, kaut arī ik pa laikam viņam, kā redzat, iziet greizi, viņš neko nespēj ar sevi padarīt, jo tā viņam nav uzvedības norma, bet eksistences forma.

Apdāvinātība peldēšanas tehniku apgūst uz stingri zinātniskiem pamatiem un allaž saprātīgi saskaņo roku un kāju kustības, lai panāktu maksimālu uzpriekšvirzīšanos ar minimālu spēku patēriņu. Talants peld instinktīvi kā kucēns. Viņš nekad nedomā, kā kustina rokas un kājas un vai ūdenī ieņēmis pareizu stāvokli, viņš neieklājas savos dvasas vilcienos un reizēm pat pilnīgi neelpo, taču neiet dibenā pat tad, kad neelpo. Lai viņu dabūtu dibenā, viņam jāiebliež pa galvu (un krietni vien!).

Uz sauszemes viss atkal ir pilnīgi pretēji. Uz sauszemes apdāvinātība reizēm neiedrošinās pat elpot, iekams nav pieņemts oficiāls lēmums elpot, un arī tad viņa vēl kādu brīdi šaubās, nespējama izšķirties par rīcības detaļām, kamēr ar atvieglinājumu sagaida instrukciju, kas stingri noteic, ka ieelpojot elpa jāvelk uz iekšu, bet izelpojot jāpūš uz āru. Tā kā talants (skat. augstāk) savai ieelpai un izelpai nepiešķir lielu nozīmi, tad nereti gadās misēkļi – kad citi izpūš elpu, viņš to ievēl (un otrādi). Šis juceklis nevar palikt un arī nepaliek bez sekām – reizumis viņš paliek pilnīgi bez elpas. Bet kuru vainosim? Vai tos tūkstošus, kuru ieelpošana un izelpošana notiek sinhroni? Tas ir saskanīgi un, ak, pat skaisti, kad viss notiek sinhroni... un piepeši kaut kāds tur talants ņem un izjauc citiem ritmu!

Apdāvinātība vienmēr zina, ko vēlas, – un visupirms viņa grib stāvēt uz kājām. Talants to nekad nezina. Kolīdz viņš iemācās stāvēt uz kājām, viņam uzreiz sagribas stāvēt uz rokām. Kolīdz viņam izdodas stāvēt uz rokām, viņš sadomā stāvēt uz galvas. Visbeidzot viņam vajag stāvēt uz viena mata. Skaidrāk par skaidru viņš saprot, ka nav

iespējams stāvēt uz viena mata. Taču miklains un mokošs iekšējs dzenulis viņā ir stiprāks par viņa veselo saprātu. Tas spiež viņu mēģināt simto un tūkstošo, un desmittūkstošo reizi un simto un tūkstošo, un desmittūkstošo reizi viņš atkal no jauna pārlicinās, ka neiespējama nav iespējama, jo katru reizi viņš sāpīgi krīt. Kamēr beidzot! Desmittūkstoš pirmajā reizē iespējama: viņš stāv uz viena mata! Un tad garām iet garāmgājējs un, garāmiešanā apstājies, teic, ka stāvēt uz viena mata ir izaicinājums fizikas likumiem, ka stāvēt uz viena mata ir pret dabiski, ka stāvēt uz viena mata, pasdies, varbūt ir pat pretvalstiski – un talantu atkal apgāž! Viņš pieceļas un sāk visu no gala, jo ne velti viņš ir talants.

Apdāvinātība traucē tikai izdevniecību un Kultūras ministriju, kamēr talants traucē visu sabiedrību. Daudzi viņu necieš, jo viņš rāda to, ko labāk gribētos neredzēt, un atgādina to, ko saldāk būtu aizmirst. Daudzi viņu sauc par iedomīgu pūkli, kurš iztēlojas no sevis sazin ko un tālab pie pirmās izdevības skaisti atsēdināms: «Nu labi, tev ir talants, bet man toties ir reimatisms! Kāpēc es par to nekā neiztaisu?!» – vai: «Ja man būtu tik laba balss kā viņam, es dziedātu vēl daudz labāk nekā viņš!»

Daudzi uzskata viņu par blēdi – un, patiesi, kā lai notic, ka viņš spēj palīdzēt citiem, ja nespēj līdzēt pats sev, kā lai pieļauj, ka viņš var parādīt virzienu, ja neprot kārtīgi šķērsot ielas (un mūžīgi skrien uz sarkano gaismu!)? Taču tāds nu viņš ir un tāda ir viņa laime un nelaime: viņš apvārdo citus, bet pats līdz kapa malai paliek noriebts, viņu apbrīno – un drāž viņam garām ar žiguli! Īsi sakot, talants ir vara pār citiem un vergošana sev, un vergošana citiem, un vara pār sevi.

Vērtējot no praktiska prāta apsvērumiem, talants, protams, ir muļķis – gluži tāpat kā no praktiska prāta viedokļa muļķis bija Prometejs. No tā, ko viņš izdarīja, viņam pašam nebija nekāda labuma, pavisam pretēji, viņš nokaitināja savu priekšniecību (jo, kā labi zināms, Zevs viņu lika pie klints un pavēlēja skauģiem knābt viņa aknas!). Talants ir tāds pats muļķis kā tēva trešais dēls, kas šad tad uzjāj pat stikla kalnā, kura pakājē vecākie brāļi paliek, plātīdami rokas. Vienīgā atšķirība ir tā, ka ne vienmēr viņš iegūst Saulcerīti, bet daudz biežāk dabū pa micī!

Apdāvinātībai talants liekas abstrakts kā debesbraukšana un konkrēts kā krājgrāmatīņa, kur noguldījums pats no sevis ienes procentus.

Apdāvinātība apsūdz talantu, kāpēc viņš ir savādāks nekā citi, lai gan talanta būtība ir tieši tā, ka viņš ir savādāks nekā citi. Tikai vienā ziņā apdāvinātība nekļūdās – kad tā uzskata talantu par patoloģiju, jo

tā tik tiešām ir patoloģija, tāpat kā patoloģija ir pārle gliemežnīcā. Savukārt talantam apdāvinātība šķiet... Ko domā talants par apdāvinātību? Ak, visbiežāk neko!

Starp apdāvinātību un talantu ir tāda pati sakarība kā starp dzeguzi un lakstīgalu. Dzeguzes balss nav tik skaista un daudzveidīga kā lakstīgalas balss, taču dzeguze ir radījusi par sevi leģendu, jo spējot pareģot gadus un varot aizkūkot, ja kabatā nav ne kapeikas un vēderā ne putraima. Spējas aizkūkot lakstīgalai patiesi nepiemīt. Dzirdot lakstīgalu, neviens bailēs neķer pēc naudas maka. Lakstīgalu var klausīties pliks un bass. Un, ja kabatā nav ne kapeikas un vēderā ne putraima, arī tad lakstīgalas balss nenozīmē neko sliktu – viņas balss vienmēr nozīmē tikai labu.

Talants ir spēja:

- a) izzināt dzīvi (jā, bet ne tikai tas!),
- b) izpētīt cilvēku (jā, bet ne tikai tas!),
- c) radīt savu pasauli (kas ir talanta pati būtiskākā pazīme!).

Kaut ko radīt bez darba ir neiespējami – un vēl jo vairāk pasauli! Pat visuvarenais Bībeles dievs (ja ticam aculiecinieku izteicieniem!) ar šo pasākumu esot nocīkstējies jo sīvi un pēc tam relaksācijā gulējis apaļu diennakti. Bet mēs – mēs esam tikai cilvēki! Kad lasu: «Viņam šķita, ka pāri lidotu sīku putneļu bars, bet, paskatījies augšup, viņš ieraudzīja, ka tā bija apse,» – kā caur režģotiem dārza vārtiņiem es samanu Jūsu pasaules smaržīgo dvesmu. Par rindām: «Viņa ir no tām sievietēm, kas atgādina kaiju: pa gabalu poētiski balta, tuvumā ķercoša un rijīga,» – nevaru būt izšķirējtiesnese no ornitoloģijas viedokļa, taču no literārā – malacis! Spoži! Jums piemīt ironijas lādiņš, bez kura prozaiķis var izvārt vienīgi debesmannā. Taču, nonākusi līdz «siltajām, mājīgajām mehānisko darbnīcu telpām, no kurām spraucās remontam raksturīgās skaņas. Viens traktors jau bija nobeigts», arī pati «ar remontam raksturīgajām skaņām» jutos «nobeigta» tāpat kā Jūsu nabaga traktors. Un šādu «nobeigtu traktorū» – lūdzama, neļauņojieties! – Jums salasās vesela kapsēta... (Tekstā esmu pasvītrojusi ar viņotu svītru!) Stop, uzšķirās vēl viens piemērs: «Aiz kūts mētājās vairāki stipri novājējuši liķi.» Labi, piekrītu, liķi pakļauti dažādiem procesiem, tomēr šaubos, vai kāds no tiek būtu apzīmējams ar vārdu «novājēšana»...

Un dievadēļ – nekad necentieties stāstā sabāzt visu, ko zināt par savu varoni! Tik un tā gluži visu Jūs nekad nepateiksiet, pat ja Jums «tūkstoš mēles būtu un mute tūkstoškārtīga» – un Jūs sīki aprakstītu pat viņa ēdienkarti! Ja vien auzu pārslu biezputra ar brūkleņu ievārijumu, ko viņš apēdis brokastīs, nevirza uz priekšu sižetu, lai Jūsu

lasītājs līdz mūža galam paliek neuzzinājis, jo Jūsu varonis torīt ēdis, un samierinās ar pieņēmumu, ka tas vispār kaut ko ēdis, ja jau nav kļuvis šļaugans. Un, ja tas tomēr ir kļuvis šļaugans, tad pamats domāt, ka vainīga ne tik daudz viņa brokastu zemā kaloritāte, cik Jūsu nepieciešami augstā meistarība...

Tālāk. Iedzimitas spējas ir zeme. Bez zemes nevar izaudzēt labību. Taču to nevar izaudzēt ar zemi vien. Vēl vajadzīgs arkls un vajadzīga sēkla, vajadzīgi mēsli un vajadzīga vasara. Dotumi ir putraini. Taču nevārti tie der vienīgi vistām. Lai izvārtu biezputru, vēl ir nepieciešams ūdens un nepieciešama uguns... un katls, Jūs sacisiet, un sāls, Jūs teiksiet, un pēkšņi piebildīsiet, ka pēc visa, ko esmu šeit stāvgrūdām sarakstījusi, Jums joprojām nav skaidrs, kas tad īsti ir talants, ja jau tas vienlaikus ir zeme un arkls, sēkla un mēsli... blusas un vistas... putraini un katls... ūdens un sāls, ak, visa šī naturālā saimniecība! Šī «naturālā saimniecība» tad arī ir talants, Irēn. Vai Jums tas viss ir? Pagaidām nevaru pateikt. Un labi, ka tobrīd «Dardedzē» ienāca Guntars, aiztaupot man noteiktu «jā» vai kategorisku «nē». Biju jau gana sapinūšies ar Jūsu pirmo jautājumu, kad Jūs (atceraties?) vaicājat, vai es atkal sāktu rakstīt, ja būtu jauna, un aci pret aci ar Jums es atbildēju ar «jā».

Bet tagad – aci pret aci ar sevi?

Nevaru atbildēt.

Neskaitāmas reizes esmu vēlējies ziedot visu, kas man pieder kā literātei, par laimi būt tikai sievai un tikai mātei. Es mīlētu savu vīru un savus bērnus. Viņu dzīve piepildītu manējos. Es būtu trauks viņu skumjām un viņu prieka spogulis. Un naktī mani pamodinātu vienīgi viņa krācieni un viņu nopūtas, un sveši, nekad nedzīvojuši cilvēki nelauztos man smadzenēs cauri miega trauslajai sienai, ar savām gavilēm un savām raudām neiegrūtu manī, izpostot manu mieru un padarot mani par savu vergu. Bet šis vilinošais rimts man allaž bijis neaizsniedzams, jo tikpat bieži un tikpat karsti esmu vēlējies upurēt visu, itin visu, kas man pieder kā sievietei, un kļūt par prozas mūķeni, kurai liegti visi dzīves prieki un kuras svētlaime ir saskaņa tikai pašai ar sevi, dažas lapas balta papīra, noasināts zīmulis un nedaudz maizes. Kā sieviete esmu kārojusi vienu brīvdienu mēnesī, lai varētu atvilkt elpu. Kā literāte esmu tiekusies strādāt bez atelpas. Kā literāte esmu alkusi ielūkoties dzīves akā līdz dibenam, ieskatīties dzīves akacī līdz duļķēm, izdzert dzīves alu līdz rūgtām mielēm – nebīstoties pat no nāves. Kā sieviete esmu pūlējies nosargāt savus mīļos maldus kā sērkokļa liesmiņu saujās – baidoties pat no caurvēja. Nevienu no šim

vēlmēm man nav izdevies īstenot. Visu mūžu esmu svārstījusies starp galējībām, taustījusies no tukšuma uz piepildījumu, no gandarījuma uz vilšanos, no izmisuma uz triumfu un no apskurbuma uz paģirām. Tas ir bijis pārāk smagi, lai es spētu atteikties no šīs baudas. Jebkura viennozīmīga atbilde uz to ir nepatiesība. Un toreiz, «Dardedzē», kad es sacīju «jā» un kad skatiens Jums negaidot aizmiglojās, man piepeši likās, ka tūlīt Jūsu mute pavērsies, lai izkliegtu apsūdzības vārdu. Meli, Jūs man sacīsiet, meli, meli... meli!...

Ikvienā literātā ir kaut kas no čigāna, kas kļūva par caru. Zināt tādu anekdoti? Viņam jautāts, ko viņš darītu, ja kļūtu par caru, un viņš atbildējis: «Ēstu speķi un uzdzertu taukus, sakrātu simt rubļu un aizmuktu atpakaļ uz mežu!» Arī mēs, knapi sakrājuši simt rubļu iztikai, pie pirmās izdevības laimājam atkal muktu atpakaļ uz literatūras mežu pat no jebkuras tādas vietas, kur mums būtu iespēja bezdarbībā tikai ēst speķi un uzdzert taukus...

Neticami, ka toreiz tā sniga, vai ne? Cik tad dienu pagājis – tikai viena nedēļa! – un visur pilns vizbuļu. Atklāju, kur zied zalktenes. Pazīstat tādas? Tās sauc arī vēl par meža ceriņiem. Dulla puķe – smaržīga, indīga... Kur viņa steidzas ar savu pašaplicināšanos? Priekšā taču visa vasara.

P. S. Nr. 1. Tā kā, iespējams, tik drīz nesatiksīties, Jūsu manuskriptus nosūtīšu Jums pa pastu (ierakstītā bandrolē – lai ne vārdiņš pa ceļam neizkrit, nepazūd!).

1976. gada 17. aprīlis

P. S. Nr. 2. Pārlasīju vakardienas vēstuli. Vislaik esmu lietojusi vārdu «apdāvinātība», bet varbūt vajadzēja lietot daudz precīzāko, lai arī nežēlīgāko vārdu «viduvējība»? Jo nevis apdāvinātība, bet viduvējība jau gadsimtiem ilgi iet krusta karā pret talantu – taču, par laimi, joprojām to nav izskaudusi; kā zāle pavasarī katru gadu no jauna tas dzen asnu no neredzamas sēklas, un kā Fēnikss tas ceļas augšā no pelniem. Lai cik ļoti viduvējībai arī nekārotos pēc talanta bojāejas, tas atdzimst atkal un atkal – un atdzims tik ilgi, cik ilgi pastāvēs cilvēce. Kad vairs nepastāvēs cilvēce, nebūs arī talanta, taču, ak vai, bīstos, ka tad nebūs arī viduvējības, tā ka viduvējībai ir gaužām vājas izredzes gūt virsroku pat viskritiskākajā situācijā, pēc kuras, starp citu, viņa nemaz nekāro, nebūdamā gatava mirt ne par ko.

1976. gada 18. aprīlis

Vēstuli līdz šim man Jums nosūtīt tā arī nav izdevies, un, lūdzu, te ir sekas:

P. S. Nr. 3. Mani vienmēr mulsinājis tas, ka sirds un smadzenes tiek pieskaitītas subproduktiem, kas maksā mazāk par sulīgiem un mēreni taukiem šķiņķiem, un ka paši būtiskākie orgāni tiek vērtēti zemāk par muskuļu masu. No pavārmākslas viedokļa – protams, protams, protams... Un tomēr, neslēpšu Jums, ka reižu reizumis man ir bijis skumji, lai gan, atzišos, visai labprāt ēdu smadzenes, par ko viens zobgalīgs paziņa man izteicās šādi: «Nu, organisms vienmēr pats sajūt, kā viņam trūkst...»

1976. gada 19. aprīlis

NO DIENASGRĀMATAS

1976. gada 16. septembris

Atšķīru žurnālu – o, Irēnītes daiļais vaigs! Un bildei stāstiņš klāt (drusku pielāpīts ar maniem padomiem!). Nu kur viņai bija tā jāsteidzas pretim driķēšanai, atzišanai? Būtu aprunājusies ar mani... Viņai nebija vajadzības atkārtot manas kļūdas. Es būtu brīdinājusi nelīst uz plača pirms laika – un debitēt iespējami spožāk! Es būtu biedinājusi nekost pusbrieduša auglī (jo, ai, kā tas nomizo zobus!). Un, reiz viņa bija (kaut arī caurspīdīgi, jā gan!) aizšifrējusies, nomaskējusies aiz Irēnas Kaimiņas vārda, tad kādam jodam fotogrāfija?! Un vispār – kāds sakars degunam ar sižetu?!... Gatavs! Jau esmu uzmetusies kā krauklis uz zirga, jau esmu iejutusies par pereni, kas apklukst prozas cālīti! Kā tad: «brīdinājusi»... «biedinājusi»... «mācīties no manām kļūdām» un tā tālāk. Daudz es esmu mācījusies no svešām kļūdām?! Tās man varēja piesaukt no rīta līdz vakaram, bet, ja es vispār mācījos no kļūdām, tad tikai no savējām. Kāpēc lai Irēna mācītos no manām? Lai mācās no savām! Pie pirmās izdevības pavilkšu uz zoba, lai pašķīsta žurnālus, palapo grāmatas, lai skatās (un liek aiz auss!), kā jāpozē rakstniekam (kas sevi ciena!): uz apjomīgiem sējumiem piebāztu grāmatplauktu fona (simbolizē garīgo bagāžu!), iesvaīdījušies ne ar ko citu kā ar «Anteju» (kuru, kā zināms, pieveicis vienīgi – kritikas – Herakls!), ar mūžības vēju appūstu seju un pareizā virzienā pavērstu degunu! Kamēr viņa, Irēna... Nesafrizējusies... izaicinoši jauna... apkakles poga (*à la* Džeina Fonda!) vaļā... (Nejauši atsprāgusi – jeb

vai veiksmīgi radīta nejaušības ilūzija?) Un ja nu vēl ar vainīgu smaidīņu: «Piedodiet, ka eksistēju!» (kā iesācējai pieklātos)! Kur nu! Žilbinoši starojoša kā Jaungada eglīte. Jupis, un kas tas par fonu?! Kaut kāds apdrupis retromūris, kaut kāda aplupusi siena, pie kuras viņu pielicis droši vien tikpat zaļš fotogrāfs un paņēmis, kā saka, uz gauda, lai... Pag, vai arī kāds nepiebrauca? Jāiet paskatīties!

Lūdzu, vilku piemin, vilks klāt! Kaut arī ne gluži vārda burtiskajā nozīmē, jo bija atbraukusi nevis pati Irēna, bet viņas Guntars, toties ar vēstuli no «gaspāžas» – ielūgums uz BENEFICI! Vēstule manāmi oda pēc laba parfima un eiforijas. «Sveču gaismā, jo septembra vakari jau tumši un briedīgi» (pašas uzknābta metafora vai kaut kur nočiepta?)... «tikai karsta kafija, ne gabaliņa maizes – maizes smagums velk uz leju» (hā, skaidrs plaģiāts – nosperts no «Zelta zirga»!)... «ne pilites alkohola, kas atslābina miesu un nokauj prātu» (no «Veselības» vai, hm, personiskās pieredzes?)... Atbildēju mutiski: lai notiek! Palaidīsim dvēseles gaisā kā baltus baložus: lai ceļas spārnos, lai uzlido debesis – lai valda gars, nevis gremošanas sistēma! Izgrūdis neartikulētu skaņu, Guntars priecīgi iesaucās: arī man pret šo «teātri» (kā viņš apzīmēja) «esot ironiska distance»?! Es iebildu: kas par «teātri», kāda «distance»? Taču viņu pārliecināt man neizdevās. Aizbrauca, acīmredzami ieliksmots, ka manā personā atradis domubiedru.

Interesanti, kā viņš to visu pašlaik atstāsta Irēnai?

1976. gada 25. septembris

Šoreiz kvernēt «Dardedzē» nenācās. Manā priekšā laipni un plaši atvērās namdurvis Sloku ielā viens. «Uz augšu, uz augšu, lūdzu, uz augšu!» Kāpnes bija šauras un tumšas, bet tās veda uz augšu (simboliski!). Akreditējos ģimenē. Tiku stādīta priekšā mammai. Viņa savukārt stādījās priekšā man: «Jaņa!» Tātad Janīna. Pasniedza mazu rociņu, cietu kā pazole. Lai es velkoties nost. «Plašču» uzkārt varot aizdurvē. Negaiss mani aizķēris? Jēzus, kāds pērkons bijis, vai ne? Lai nākot tālāk, dziļāk. Jā, tā nu viņi šeit dzīvo. Pašauri, pašauri... vai es negribot apskatīt dzīvokli? (Irēna sacīja: nu, mam-ma! Janīna parautīja plecus: kas nu tur slikts? Taču Irēna sacīja vēl žēlāk: nu, mam-ma!) Man trūka drosmes skaidri un gaiši pateikt, ka neko nespēju līdzēt «dzīvokļu lietās». Paklausīgi sāku staigāt Janīnai nopakaļ pa telpām. «Šī ir lielākā istaba, te abi Nāburgi. Irēna jau mums tagad rakstniece... (Irēna: nu mam-ma!)... un šeit Undīne ar bērniem... jā, ziemeļrietumi, iespīd tikai vakara saule... un Undīne tak ir vientuļā

māte... un vēl ar dviņiem (Irēna: nu mam-ma!)... un šitente mans ūķis.» Cik tad kvadrātmētru pavisam? Trīsdesmit deviņi, komats cik tur. Bez šī ūķa, kas uz papīra skaitoties neapkurināms, jo «pečku (kā viņa teica) ielikuši paši uz savu galvu». Iznācis savrups kakts. Neesot nevienam jāmaisās pa kājām. Bet viendien Irēnīte piepeši sakot: šī nākšot šurp! Un kā spārnos! Te varēšot klusi strādāt. Būšot maza paradīze!... Kā duma! Vai tad mamma dzīvošot ar viņas Nāburgu?! (Irēna: nu, mam-ma!) Es jau pati redzot: Jēzus, kāda te paradīze – zārks! Visgarām truba, un rau, rau, kur traipeklis pie griestiem, tekot jumts! (Irēna: mamma, nu es tevi lūdzu!) Janīna atgīdās: nu labi jau, labi, labi jau, labi... Un mēs atgriezāmies pie «abiem Nāburgiem». Uz sekcijas plaukta ieraudzīju burtnīcu kaudzīti un («Drikt?») paņēmu virsējo. Kā jau mācību gada sākumā, arī tikko aizsākta. Viens vienīgs sacerējums (ar liegi vasarīgām noskaņām un nešķīstām transkripcijas kļūdām): Mans spilktais piedzīvojums aizvadītajās brīvdienās«. Intrigējoši! Un ko bērni sarakstījuši? Ak, lielākoties blēņas, Irēna izvairīgi atbildēja, jo es, tāpat kā mamma, biju aizrunājusies prom no tēmas, nost no tā, ko viņai gribējās dzirdēt šajā vakarā, kad valodām vajadzēja būt brīvām no pečkām, trubām, tekošiem jumtiem, kļūdainiem domrakstiem un tā tālāk.

Toties daba bija uzdevuma augstumos un gādāja par romantisku gaisotni mūsu saišanai. Saldi garoja matiolas, karsti un izmisīgi, ar puķu dvēseļu intuīciju jauzdamas beidzamo ziedēšanas nakti. Nekas vairs negranda, tikai rūsa plīvoja, un šalkoja lapotnes. Un visas šīs skaņas, smaržas, pūsmas un gaismas iegāzās pa atvērto logu, kad Irēna apdzēsa elektrību, lai iedegtu sveces.

*Kā svece deg,
Cik skaisti svece deg!
Cik balta liesma šūpodamās mirgo.*

Vēja strāvā liesma bēga no dakts stīdzēdama, kūpēdama.

*Bet svece deg.
Cik skaisti svece deg!
Un atskrien vējš un manu liesmu baida...*

Beidzot svece aizdegās. Tad otra... pēc tam trešā... Janīna vērās kā svešas reliģijas izdarībā, kur svētums robežojas ar pestēliem. Guntara skatiens, smags un valgs, bija man neizprotams. Ko domāja Guntars, raudzīdamies Irēnas apgārotajā sejā, kas uzliesmoja un dzisa sveču atspulgos? Viņa runāja gluži kā buramvārdus, ar dzeju mūs pamazām

noraganodama, un mēs jau sākām slīgt viņas hipnozē, kad Daris piepeši sacīja, ka sāpot vēders. «Kuš,» uzsauca Janīna. Guntaram uznāca pseidoklepus. Irēnai sajuka Ziedonis. Vineta sacīja, ka nekas Darim nesāpot un ka viņš tikai «iešot rīt cisiņus». «Kādus cisiņus?!» Daris iekliedzās, palaida vaļā augšējo reģistru un tikmēr stabulēja, kamēr tikai brīvlaists. Aizjoza palēkdamiem un no virtuves sauca, ka ui, ožot pēc gāzes! Nu aizdrāzās arī Janīna: «Jēzus – kafija!» Tikai rautas vaļā ieejas – izejas. Sacēlās tāds caurvējš, ka atsprāga arī vidusdurvis, noplāndija galdauts, uzplīvoja aizkars un, piepildot telpu agresīvām ēnām, sveces spēji izdvesa savas stearīna dzīvības. Palika tikai viena, satraukti lipinādamās. Guntars iesmējās un mēģināja atcerēties, kā itāļiski skanot teiciens «Komēdija beigusies», tomēr atminēties nespēja, un mēs, atklāti sakot, viņam nepalīdzējām. Irēna tik tikko valdīja asaras. Es teicu, ka viss bija ļoti labi un savā ziņā pat skaisti, jo noslēdzās tieši tajā brīdī, kad vēl gribējās turpinājumu. Un vai dzīvē tas nav pats galvenais? Vai viņa katrā ziņā vēlējās sagaidīt, kad visiem būtu apnicis? Taču Irēna skumīgi atbildēja, ka tā vairs nebūšot nekad. Nu, zināms, ka nebūs nekad! Būs citādi! Viņa klausījās atsvešināti...

(Kas pie viņiem tā par smaku? Ā, gāze... un pārgāja taču pāri arī kafijai!)

Pabāzās Undīne: sveicināti! Ko mēs tā sēžot pie vientuļas svecītes?! Nudien kā kapličā! Kādu mironi apstāvēt?! Vakariņojuši? Nē? Irēnai nebija noskaņojuma izklāstīt mūsu diētiskos nolūkus, un Undīne virtuvē sāka izkravāt plastmasas maisiņu, pienbaltu un piebriedušu kā zidītājas krūts. Vineta! Mamma! Ķopķēzi ledusskapī! Šurp šķīvjus! Dari! Kur noplaucis Daris? Maize bija riecienos, desa ripuļos, siers šķēlītēs. Nevajadzēja lielu attapību, lai uzminētu, no kurienes viss nācis. Nu, ko darīsim? Uzsitīsim astes... vai cirtīsim iekšā? Galds jau tika klāts. Mēs strauji nolaidāmies uz grēcīgās zemes. Un neko izmainīt tur nespēja pat Irēna. Valdīja visai piemērots sajukums, lai neuzkrītoši pameklētu intīmu iestādi. Par nožēlošanu, neuzkrītoši tas neizdevās. Noorientējusies uz kādām šaurākām durvīm, papriekš atkal iegāzos mammas ūķī, pēc tam iemaldījos pieliekamajā, kur Daris patiesi kaut ko klopsēja. Manus centienus uzminēja Undīne: «havaja» esot pagalmā, pa trepēm lejā, ap stūri – un sūtīja līdzī Vinetu, lai es, pasargāties, nelaužot tumsā kaklu! Rūsa vairs neplaiksnījās, taču dzestrāk nebija kļuvis. Oda pēc malkas un benzīna. Vējš plēsa no zariem dzīvās lapas, un, izlidojušas cauri logu blāzmai, tās iebēga tumsā, kur kaut kas bez mitas čikstēja. Vineta mani gaidīja, aptupusies uz kāpnēm, un vērās lapu juceklī. Pajautāju, vai viņai nav jau jāguļ. Papurināja galvu.

Iesim iekšā? Tad viņa uzslējās un gāja man pa priekšu, atskatīdamās uz tumsu. Atpakaļ paraudzījies arī es – ar nevilšām mēmām bailēm no šī nakts neprāta, no šīs saldkaislās plosīšanās, kas vēstīja drīzas pārvērtības. (Mjā, aizgrābjošs dvēseles noskaņojums pa ceļam no «havajas»!)

Vezdams mani uz mājām ar Džeraldīni (vai tiešām reiz zvērēju, ka viņa mašīnā nekāpšu?!), Guntars pajautāja, vai, pēc manām domām, Irēnai esot talants? Kas viņiem abiem tas par jājamo zirdziņu? Apvai-cājos pretim: viņam labāk patiktu apstiprinoša vai noliedzoša atbilde? Viņš neprecizēja, tikai sacīja: nu, bet objektīvi? Vai esot kādas pazīmes? Atbildēju, ka PAZĪMES ir noteikti un visupirms – prozista paprāvais deguns, bet ka ir arī mīnusi, piemēram, pārlietu skaistās kājas, kas var pamudināt romānu taisīt, kad vajag to rakstīt. Guntars man uzmeta ašu skatienu: vai tas esot mājiens? Taču iesmējās. Viņš smējās kā cilvēks, kas ir pārliecināts, ka tas nav un nevar būt mājiens. Lai es uzminot, cik Irēna saņēmusi par stāstiņu? Spriežot pēc viņa balss, tie noteikti nebija tūkstoš rubļi. Guntars iesmējās otrreiz un piekrita man, ka tūkstoš rubļi tik tiešām neesot bijuši, «ar mokām pussimtiņš» (kā viņš izteicās), agrāk domājis, ka «izredzes labākas». Izredzes – uz ko? Par trīsdesmit kapeikām novinnēt moskviču? Guntars iesmējās arī trešoreiz un, ne īsti piekrizdams man, ne īsti ironizēdams par mani, piebilda, ka «ne viss pasaulē aprēķināms naudā, vai ne?» un ka «atalgojums var būt ne tikai naudā un graudā, bet arī baudā, vai ne?». Es izsaucos, ka viņš runā jānudien kā Marsels Prusts! Guntars saausījās: nu, nu, nu, un ko tādu tad sacījis šis... Marsels Prusts? Es nocītēju: «Talants nav automobilis, kas palīdz izrauties uz priekšu, tas ir spēks, kas palīdz atrauties no zemes.» Uz to Guntars atbildēja, ka viņš personiski dodot priekšroku automobilim. Tā kā negribēju izskatīties dumjāka nedz par Guntaru, nedz Marselu Prustu, arīdzan paspīdēju ar dažiem aforismiem, kā, piemēram, «talants vienlaikus savalgo un atalgo», «tas aicināts radīt sociālas vērtības, nevis vairot piederīgo ērtības» un vēl šo to tādā pašā garā. O, es jau sākot runāt atskaņās, Guntars iemējās ceturto reizi un apveltīja mani ar baltzobainu smaidu. Bet vai tas bija smaids? Vai tie nebija tikai tumsā balti atiezti zobi? Šajā vaibstā bija kaut kas plēsīgs.

1977. gada 22. februāris

Cik tad mēnešu pagājis kopš benifices? Oktobris, novembris, decembris, janvāris... un tagad laimīgi jau februāra nogale! Kur viņa pazudusi? Ne ziņas, ne miņas... Atklāti sakot, nav gluži precīzi... Ir taču

tostarp bijusi gan ziņa, gan miņa, tikai, tiesa gan, ne no viņas pašas, bet no masu informācijas līdzekļiem, pirmkārt (liekas, decembrī?), no ugunīgas afišas, kur mans skatiens atdūrās pret viņas vārdu – IRĒNA KAIMIŅA (pag, bet vai afiša ir «masu informācijas līdzeklis»?)... Jā, un vēlāk no rajona avizītes, kuras literārajā lappusē melns uz balta stāvēja nodrukāti divi man jau labi pazīstami viņas stāstiņi. Un kur tad nu vēl abas informācijas, kas skaidrāk par skaidru apliecināja, ka Irēna ir pie dzīvības un saprašanas! Un ne tikai, ne tikai – bet veiksmīgi uzdarbojas arī kaut kādās tur sociālajās aptaujās (lai gan uzskaitījumā bija minēta aiz citiem censoņiem astesgalā pirms paša u. c.). Toties otrajā rakstiņā viņai bija veltīts jau vesels skaists teikums: «Vakaru kuplināja rajona jaunā rakstniece I. Kaimiņa» (kaut kas uz to pusi!). Kā viņa tur «kuplināja vakaru»? Lasījusi priekšā opusus? Vai tāpat apbūrusi visus ar savu valdzinošo personu? Un tagad pēkšņi kritiskos toņos ieturēta zemsvītra par pašdarbību, un starp tiem, kas izcēlušies ar pasivitāti, nosaukts Ošupils vidusskolas dramatiskais pulciņš. Iekavās melns uz balta – «vad. skolotāja I. Nāburga». Mjā...

Viņa dodas kaujās un atgriežas ar vairogu un uz vairoga kaut kur ļoti tālu, it kā tas nenotiktu Ošupilī, bet citā kontinentā, it kā mūs nešķirtu kilometri, bet gadi, kas nav nedz kājām nostaigājami, nedz braukšus nobraucami. Kas slēpjas aiz skopajām rindām? Kā viņai klājas? Kā viņa jūtas? Vai, nodrukājusi trīs stāstiņus, jau kāro palaizīt slavas medu, jau tvikst būt vismaz rajona spīdekļa, Ošupils primadonna (puķīte, rozīte dāmu kafijās!)? Vai sāk jau pagurt miega badā, jo droši vien raksta pa naktīm (kazi, ar kombineju aizsegusi galda lampu, lai netraucētu savu dusošo Nāburgu!)? Vai triumfa ratos vizinās no pasākuma uz pasākumu, lasīdama priekšā vēl aizvien tos pašus lipstīkišus (jo uzrakstīt jaunus nav laika... nav laika... nav laika...)? Jeb vai augšpēdu jau izvēlusies no glaimiem appušķotās ores un salauzusi kādu ribu (vai laimīgi tikusi cauri ar dažiem skaistiem zilumiem)? Masu informācijas līdzekļi man par to nesaka nekā.

1977. gada 11. aprīlis

Vai tā bija vai nebija Džeraldīne? Atkal un atkal mēģinu aizķerties aiz kādas zīmīgas detaļas, lai tiktu pie skaidrības, bet... Uz šosejas es taču biju simtprocentīgi pārliecināta, ka tā ir Džeraldīne. Kad izdzirdu mašīnas rūkoņu, man no prieka pat salēcās sirds. (Sasodītās pekeles!) Šis kontralts.. šis motora kadences... šis forte fortissimo – tas viss bija tik pazīstams, ka... Uz šīs planētas šāda balss ir vienīgi Džeraldīnei!

Apstājos ceļmalā un smaidīju pretim, un mašīna tuvojās ar to smagnējo grāciju, kas piemīt vienīgi Džeraldīnei. Tomēr dzeltenās acis mani neredzēja. Paspēru soli uz priekšu un pacēlu roku. Taču arī tad Džeraldīne mani neredzēja un aizdrāzās garām tik tuvu, ka iedvesa sejā siltu benzīna elpu (un gandrīz nomina kājas!). Tuvplānā saskatīju, ka aizmugure bija tukša, bet priekšā sēdēja divi cilvēki. Tumsā neizdevās saskatīt sejas. Mašīna ātri attālinājās. Gaisā vēl ilgi stāvēja sīvs degvielas smārds. Man bija it kā žēl kaut kā vai par ko kauns. Pati sev likos smieklīga – un ne bez pamata: apkrāvusies ar nesamajiem, platmale galvā, bet kājās tenisčības, pret kurām pie stacijas skvēra (vieglākai iešanai!) biju nomainījusi augstpapēžu kurpes. Galu galā nevienam nav pienākums mani vest. Taču... Nu ko es te vispār laužu galvu! Iešu gulēt. Ļoti iespējams, ka tā nemaz nebija Džeraldīne.

1977. gada 28. aprīlis

Tā tomēr bija Džeraldīne! Pietika uzvest acis Irēnai, lai būtu skaidrs uz viena rāvienu! Autobusā ieraudzījusi mani, viņa sakustējās tik mulsi un strauji, it kā grasītos trūkties kājās un laisties lapās. Piegāju klāt. Viņa gribēja atdot savu vietu (bet kas nu man te bija no tilta gala ko braukt!). Tad viņa pastiepa roku, taču pusceļā nez kāpēc nolaida. Vai viņa sniedzās ar mani sasveicināties? Vai vēlējās paņemt klēpī manu somu? Man atvainoties? Mani atvairīt? Pie manis pieturēties? Viņa ir novājējusi. Viņa ir novājējusi tik stipri, ka pat deguns kļuvis plāns kā nazis. Uz jautājumu, kā klājas, atbildēja ar nenoteiktu «paldies». Kāpēc bāla? Pavasara nogurums? Lai dzer dekamevitu. Irēna skumji klausījās manī, bet pēc tam sacīja, ka vienīgais, ko viņai gribētos, esot gulēt – tikai aizmigt un gulēt, gulēt... Kādus kalnus tad viņa gāzusi, ja viņai gribas tikai gulēt? Viņa vienmuļā balsī uzskaitīja: skates un sēdes... sēdes un sanāksmes... sanāksmes un semināri... semināri un lektoriji... lektoriji un metodiskās dienas... metodiskās dienas un olimpiādes... un vispār. Viņa pavīpsnāja. Un vispār? Viņa mazu brīdi klusēja, pēc tam atkal bezkrāsaini uzskaitīja: «Ķēru pati savu asti... šķiedos kā Krēziene.. vārījos provinciālās vides mietpilsoniskajā burzgulī... gāzos lauvu bedrēs...» Un negaidot viņas acs kaktiņā iemirdzējās asara. Autobuss jau bremzēja. Bet dzīvā asariņa, kas aizmigloja viņas antracīta skatienu, lūdza man kaut ko – nesapratu, ko. Uz atvadām satvēru un paspiedu viņas roku, kas bija auksta kā zivs. Nu, vai drīz man dos kaut ko izlasīt. Neesot uzrakstījusi ne rindu. Tiešām?! Viņa nepiebilda nekā.

Izkāpusi pagaidīju, kamēr autobuss aizbrauca, joprojām sajuzdama Irēnas plaukstas vēso un miklo pieskārienu. Ienāca prātā: vēsa un mikla kā paģirās! Ceļmalas krūmā sēdēja zilīte un grozīja uz mani spožu antracīta aci. Ko domāja zilīte, pievērsusi man savu dzīvo skatienu? Kāda es viņai likos? Vai iemiesoju mūžvecas briesmas? Vai viņa vēroja mani ar aizdomām jeb vai ar možu ziņkāri? Nesapratu. Un kā lai es saprastu putnu, ja nesapratu cilvēku? Vai Irēna man nebija tikpat neizdibināma kā šī zilīte zarā? Par ko sūdzējās... ko lūdzās Irēnas asara? Varbūt vajadzēja pateikt kaut ko labu, lai viņa stiprinās... lai viņa izraudas, asarās izkausējot savu biedējošo vienaldzību. Bet varbūt otrādi? Varbūt vajadzēja uzlaist atskurbtuves auksto dušu? Sacīt, ka jā, jā, jā, tās ir paģiras, likumsakarīgs sindroms pēc pirmo panākumu čarkas, ko viņa garšīgi izmeta līdz dibenam! Bija patīkami reibt, vai ne? Bija saldi, kad galvā iesita žvingulis? Tiksmīgi kņudinot, degunā ievijās rožu aromāts – kāpēc tad viņa tagad sūdzas par ērkšķiem? Vai tad viņa nenojauta, ka rozēm ir arī ērkšķi? Bet, kamēr viņa neklie dz, neviens nezina, ka viņas rozēm ir ērkšķi. Par kļūdām jāmaksā. Bet, kamēr viņa neklie dz, nevienam nav ne jausmas, ka tā ir kļūda. Vai tad jaunradi viņa bija iedomājusies kā Laba un Ļauna atzišanas koku, no kura pilnām saujām varēs plūkt (reizumis notriecot arī ar rungu!) ābolišus, sārtvaidzišus, ar ko iekārdināt, ieēdināt sabiedrības Ādamu?...

Vai es izdarīju kādu kustību? Kas notika? Kāpēc zilīte aizlidoja?

Kā lai es saprotu cilvēku, ja nesaprotu putnu? Kā lai saprotu putnu, ja nesaprotu pat puķi? Es nesaprotu vizbulītes steigšanos, bet vēl mazāk es saprotu mārtiņrozēs vilcināšanos.

Kā lai es saprotu cilvēku?

OTRĀ VĒSTULE

(Starp papīriem atrasts nepabeigts uzmetums)

Sveika, Irēna!

Vakar autobusā mani no slīdēm izsita Jūsu asara, bet šodien esmu jau atguvusies no šoka, un, zināt, Jūsu vārdi man nepavisam vairs nepatīk, jo sevišķi izteiciens «provinciālās vides mietpilsoniskā vērpete» (vai varbūt «burzgulis», taču tas nemaina būtību). Ūja, ūja! Un tad Jūs vēl grasāties rakstīt! Nesplaujiet katlā, no kura jāstrebji! Vai materiālu sūkāsiet no kreisās kājas iekšā?! Varbūt tieši šī «vide», kuru nolamājāt

par provinciālu, ir Jūsu Klondaika, Jūsu zelta ādere (ja vien galīgi nemetīsiet prozas plinti krūmos!). Lamājiet mani par romantiķi, ideālisti (ak, vienalga, par ko vien Jums tik!), taču svēti ticu, ka šodien nav mazāk kaislibu un jūtu, liktenīgas mīlestības un atriebīgas greizsirdības, šaubu un neprāta, nesavtīguma un plēsonības, cildenuma un varaskāres kā visos iepriekšējos gadsimtos, ka arī šodien ir Romeo un Džuljetas, Monteki un Kapuleti, Hamleti, karaļi Līri un lēdijas Makbetas, tikai ne no augstdzimušām aristokrātu ģimenēm, bet no sovhoza un PMK, no SCO un patērētāju biedrības, un, lai viņus padarītu nemirstīgus, ir vajadzīgs ļoti maz – ir vajadzīgs vienīgi Šekspīrs! Jūs sakāt «vide»... Taču tā nav tikai «vide» vai vismaz nav tikai «vide». Tā ir dzīve, un kā jebkura dzīve tā nav nedz provinciāla, nedz neprovinciāla, bet sāpīga un smieklīga, spīva un maiga, rijīga un saudzīga, zemiska un dižena kā jau dzīve. Un, ja Jūs nespēsiet to saskatīt sev blakus, tad neieraudzīsiet arī nekur citur pasaulē, lai ietu uz kurieni iedama un brauktu cik tālu braukdama. Ja pieķerat sevi pie baudas deficīta, pie dopinga kāres (pipars uz mēles!), tad dzeriet zvērīgi stipru kafiju vai smēķējiet cigaretes. Tas neapšaubāmi Jums kaitēs, jā, jo ar kofeīnu un nikotīnu Jūs sev sabojāsi sirdi, kuņģi, aknas... un sazin ko tur vēl! Tomēr tas Jums kaitēs mazāk nekā (stipri un strauji kā marihuāna!) apdullinošā un notrulinošā apziņa, ka esat labāka par citiem un stāvat kaut kam pāri. Jo tā, kam Jūs šķietami stāvēsi pāri, būs dzīve (zelta zivtiņa, kas augstsirdīgi piepilda vēlēšanās, bet cietsirdīgi atstāj pie sasistas siles ikvienu, kurš domājas esam varenāks par viņu!). Allaž esat pazemīga pret Viņas majestāti DZĪVI (vienalga, vai Jums nodrukāti trīs stāstiņi vai izdotas trīs... un trīsdesmit trīs grāmatas!). Tāpat kā vienmēr esat padevīga arī savam darbam. No Jūsu pirmās līdz pat Jūsu beidzamajai uzrakstītajai rindai lai Viņa majestāte DARBS ir Jums kungs un pavēlnieks (lai gan lāgiem lamāsi viņu par lietuvēnu, kas tup uz krūtīm un neļauj aizmigt, par vampīru, kas sūc asinis, par sātanu, kas plosa nervus!). Jūs esat pastiepusi mazo pirkstiņu, un pamazām viņš sagrābs ne tikai Jūsu roku. Pat būdama augsti titulēta, Jūs nekad nekļūsi kundze, bet vienmēr paliksi Pelnrušķīte, kalponīte, kas nakts klusumā, kamēr citi saldi gul, pacietīgi pārsijās pelnus, meklējama tajos kaņepju sēkliņās.

Literatūra ir nežēlīga. Cilvēka vienreizīgā garīgā pasaule uz laiku laikiem te materializējas burtu rindās, kur nekāda vara vairs nespēj neko sabojāt, taču arī nekāda nožēla vairs nevar neko uzlabot. Autora pārliecībai, autora sāpei un smieklam nav nekāda pašvērtības svara. Uz manuskripta nokritušai asarai nav lielākas vērtes kā no cauriem

griestiem nopilējušai ūdens lāsei. Un labiem nodomiem nav vairāk nozīmes kā brokastīs apēstai desai.

Literatūra ir nežēlīga. Viņas plaši atplestajā rīklē pazūd ilūzijas, apgrauzti zīmuļi, no modes izgājušas tēmas, piešņaukti kabatas lakati, aizperētas ieceres, iepelējuši domugraudi, pelnutrauki ar vēl kūpošiem izsmēķiem un dažkārt pat norauti skalpi. Un, aprijusi to visu, viņa nevainīgi saritinās zalkša sudrabainajiem likumiem. Individīda pašizteikšanos viņa pieņem tikai kā mākslas kategoriju, un viņai...

NO DIENASGRĀMATAS

1977. gada 4. aprīlis

«..un viņai?»

Kam vajadzēja sekot aiz «un viņai»? Jau izkūpējis... Un paldies dievam! Likteņa pirksts, ka vakar nebija laika pabeigt un nosūtīt – un tagad viss šis sprediķis laimīgi ieguls «arhīvā»! Ko tikai neesmu te sarakstījusi?! Brilljantmirdzošie salīdzinājumi no floras un folkloras, zooloģijas un mitoloģijas jau sašķīduši pudeļstikla lauskās. Retorikas uzraudzētais atziņu pīrāgs sakrities par vecu pastalu... Ko vērtā visa šī metaforām iespeķotā smukā teoretizēšana, kam pastarpināts sakars ar dzīvo dzīvi, kuru es tā cildināju, kuru tā sludināju ar putām uz lūpām, bet kura manā vēstulē ir maziska un atriebīga kā fūrija! Vai darbs (kuru godāju par Viņa majestāti!) patiesi nav iznācis kaut kāds despotsisks kungs ar vēršādas pletni, kuru sāpīgi šmikstina uz mūsu krustiem, un pat vēl ļaunāk, ar smagu čuguna važu, kurā kā vergus mūs pieķēdē pie rakstāmgalda kājas? Bet darbs ir arī svētki! Vai literatūra man neizskatās pēc plēsonīgas kurtizānes – un, ja jau tā, kāda joda pēc lai mēs izdabātu šai izkrāsotajai vellatai?! Bet literatūra ir arī burvestība, kas saldi apmāj! Aiz manām pamācībām un spārnotajiem saukļiem uz priekšu un (pa vertikāli un spirāli!) uz augšu nebija dzīvas sirds. Es gribēju labu... es cīnījos par taisnību, bet nē, nav – nav tādas taisnības: samīt pakritušo!

1977. gada 3. maijs

No pašas Rīgas atbraucu ar taksi! Taču vainīgs pie tā nepavisam nebija LIELAIS HONORĀRS (Guntara apzīmējums), bet «Baltijas dzelzceļš» (vai kā nu tur oficiāli sauc šo vareno iestādi, kas rīkojas ar

vilcieniem kā dievs ar debesu spīdekļiem!). Negaidot atcelta vesela strīpa... Iestrēgu stacijā bez izredzēm izkustēt «dotajā virzienā» tu-vāko triju stundu laikā (un vēl ar milzīgu kāpostgalvu!). Cik labi, ka izgudroti taksometri, kas paglābj no čābiskām situācijām! Iekāpju – pretim staro pazīstams vaigs! Jūs strādājat par taksistu, Guntar? Bet es domāju, ka... Nu, nu, nu, ko tad es tādu domājuši? Pielikta pie sienas, atzinos, ka neko. Sievietēm diezgan raksturīgi, viņš pavilka mani uz zoba un pašķielēja ar acs kaktiņu. Pastāstīju par ķibeli un apjautājos pretim, kā veicas viņam, uz ko viņš atbildēja, ka «šimbrīžam šķidri lillā!». Kāpēc šķidri lillā? Nepildoties plāns; kā jau pēc svētkiem, visiem kabatā svilpo vējš – iebraukta knapi puse, tik tikko violetais! Bet vispār? Vispār «okei, nekāda vaina!»! Nav grūti dzīvot Ošupili un strādāt Rīgā? Pierasta būšana! Turklāt «tā ripojošā grabaža» (Džeraldīne) padarot viņu neatkarīgu no sabiedriskā transporta, kam piemētot «niķis reizreizēm izviesiet no segliem» (mjā, kā šodien, piemēram, mani!). Protams, (viņa vārdiem) «katrai maiņai jāiztaisa klāt vairāk kā piecdesmit jūras jūdzes», bet kas nu tas esot (arī viņa vārdiem), «salīdzinot ar mūžību». (Neapstrīdams fakts!) Starp citu, viņš piebilda, ka esot jau strādāts arī tuvāk: gan «pie ugunsvīriem» (skaidrs, tālab jau mūžam drāžas kā uz ugunsgrēku!), gan «uz katafalka». Vai apbedīšanas birojā? Nē, viņš iesmējās, PMK, – vācis «liķus pa objektiem». Varējis dabūt robu pat pavisam tuvu un «patērētājos vizināt bumbas un citus spridzekļus», bet... Tālāk no grēka? Varot sacīt arī tā, lai gan viņam neesot «laikmetīgā iekāriena uz vien- un abrocīgo mešanu». (Likšu aiz auss!) Nejauši sastapies ar dienesta biedru, kas strādājis «uz takša», un arī pats pieķēries taksim pie ragiem». Bet agrāk, pirms dienesta? Pirms dienesta ar personisko pēcpusi ne pārāk citīgi trinis solu Politehniskajā institūtā. O, augstākā izglītība?! Daļēji! Ko nozīmē «daļēji»? Nepabeigta? Ja oficiāli (viņš pajokoja), tad «nepabeigta nepabeigtā» – izlingots no otrā kursa! Un par ko? «Par de-bi-li-tā-ti!» Mjā.. Par neklātieni nav domājis? Domājis esot, taču tālāk par domāšanu neticis. Izmantojot izdevību, atkodos: «Vīriešiem diezgan raksturīgi!» Pašķielēju: vai neskaišas? Nē, smējās. Pēc tam pieminēja, ka «zubrīties vēl sešus gadus, lai saņemtu uz pusi mazāk nekā tagad? Kaut kā neloģiski. Vai ne?» Es viņam atgādināju viņa paša vārdus, ka «atlīdzība var būt ne tikai naudā un graudā, bet arī baudā». Viņš to saprata pa savam (kā mājienu uz iespējamo karjeru) un atbildēja, ka nejutot «ieکشēju dziņu rāpties augšup pa stāvām un slidenām virsmām» jeb, kā viens viņa krievu kolēģis trāpīgi izsacījis: «Iz skromnogo inženera statj ņeskromnim direktoram». Tas taču kolosāls

izteiciens! Nu, nu, nu, vai es gadījumā negribot pirkt? Pirmajā mirkli nesapratu: ko pirkt... vai izteicienu?! Jā, varēšot «ar to iespeļot kādu romānu». Labi, lai notiek! Cik prasa? Prasija piecīti. Ūja, ūja, ādas plēsējs, rikļurāvējs – un vēl, blakusminot, nevis par savu, bet otram nočieptu domugraudu! Pēc mērenas kaulēšanās vienojāmieš par rubli. Uz karstām pēdām sadabūju monētu. Viņš neņēma: esot pajokojis! Es neatkāpos: kas līgts, tas līgts, kas pirkts, tas pirkts – un iesludināju naudu viņam svārku kabatā. Guntars gan izsaucās: «Darba laikā nekutīniet mani – es sūdzēšos!» – taču problēmu principiālos augstumos necēla, un monēta kaut kur padrēbes dziļumos nošķinda pret citām monētām.

Laidām auļiem. Vidējs riksīšs acīmredzami iet pāri Guntara spēkiem. No ātruma ierobežojumiem viņam uzreiz piemetas gremošanas traucējumi – seja saskābst kā svētajam lielmoceklim! Toties, o, slaidajos posmos vējš zvana ausis un kustība šalčoši nes devītā viņa galotnē. Ar cik kilometriem tad mēs pašlaik drāžam? Nekas sevišķs – ap simtu, viņš atbildēja un piemetināja, ka ne jau tāpēc es maksājos par taksoometru, lai brauktu lēni. Es sacīju: «Maksa par bailēm?» Zemeksts viņam nepielēca. Nu, skaidrs, viņš ir pārāk jauns, lai šī frāze viņam ko izteiktu! Un kas nu par bailēm!? Gluži otrādi, norāvusies no dikās gaidīšanas trulā mieta, ar katru nervu tiksmīgi izjutu ātrumu, grimdama bezdomu eiforijas smaržīgajās putās. Tikai jau pēc Ikšķīles beidzot iedomājos par Irēnu. Guntars atbildēja, ka «okei, kas vainas, dzīvo nost!» un sāka svilpot «Dziesmiņu par prieku». Pēc tam piebilda, ka Irēna taisījusies pie manis braukt, bet... Bet? Es it kā esot viņai apsolījusī kādu grāmatu. Bā! Nu kādu grāmatu tad es viņai būtu apsolījusī?! Mīlā skleroze! Un tanī mirklī... Vai tas nenotika jau agrāk? Nē, tas notika tieši tad – es sajutu savādu smaku. Kaut kas smirdēja. Guntars smējās, ka bagāžniekā kāds būšot «aizmirsis koferi ar sievasmātes liķi». Taču tā drīzāk bija tāda kā sviluma, kā gruzduma smaka, kuru Guntars nez kāpēc nesajuta un ironizēja par manām, kā viņš izteicās, «halucionācijām». Te nekā nevarot svilt, viņš paskaidroja un pavilka uz zoba: «Ja nu vienīgi kādam piedegušas pārāk stipras jūtas!» (mājiens? uz ko?) – un svilpoja tālāk. Starp citu, viņš svilpoja ļoti labi. Bet smaka joprojām nez no kurienes sūcās salonā un smagi strāvoja ap mums kā tvans.

Joprojām atceros to ar dzīvu un gandrīz vai vielisku spilgtumu, it kā manā degunā būtu ne tikai ožas, bet arī atmiņu šūnas. Un, jo vairāk domāju, jo vairāk šķiet, ka tā ir tā pati, ko sajutu Sloku ielā viens toreiz, «benīfices» vakarā, kad pāri pārgāja kafija un strauji sāka

izplūst gāze. Automašīnā? Taksometru parka volgā?! Neiedomājami! Jānudien tās ir kaut kādas «halucionācijas»!

1977. gada 7. maijs

Taisīju lielo tīrīšanu un – urrā: stāv grāmatplauktā viens otram blakus divi «bērsoni», oranžos sāņņus draudzīgi kopā saspieduši! Manu dienīņ, «bērsons» taču bija tas, ko apsolīju Irēnai. Ak debess, jau pusgads apkārt, un es neceļu ne ausi, kā deviņgalvu pūķene tupot uz veseliem diviem eksemplāriem, kamēr Irēna ir beša! Kolidz garām būs Uzvaras diena, uz karstām pēdām aizvedīšu.

Bet vai ērti otram uzgāzties uz galvas bez brīdinājuma? Iepriekš piezvanīt? Vai varbūt grāmatu nosūtīt bandrolē?

1977. gada 12. maijs

Bija slinkums aizbraukt uz pastu un piezvanīt un, lūdzu: galīga nereize! Mājās ne dzīvas dvēseles. Pagrozījos kāpņu telpā, kur mijkrēsli klievēja viens vienīgs puteklains gaismas stars. Ko nu? Nākamais autobuss pēc divarpus stundām. Nokāpju sētā. Arī te tukšs un kluss. Saulē balti mirdz Guntara garāžiņa. Paglūnu pa durvju spraugu: tukša! Tātad Nāburgs aizbraucis (un iespējams, ar visu «gaspažu»!). Pagalmiņš zolēm izmīts, riepām izmalts. Kokiem raisās lapas. Bet cik briesmīgi toreiz septembra vējš tos plēsa un dirāja dzīvus! Ap smaržīgiem kļavu pakariņiem zuz bites, atlidojušas sazin no kurienes, jo stropu tuvumā nav. Aiz simboliska žodziņa, kas nevar būt šķērslis pat vistai, sārti čumurojas rabarberi, cauri zemei duras narcises un tulpes. Un vienīgi aplupusī māja, akla un kurla pret LIELĀS ZIEDĒŠANAS jausmām, dirn šajā ainavā vienaldzīga pret visu. Beidzot pirmajā stāvā atsprāga logs, izkārās sievieškārtas būtne, ko es vēloties? Vai tad augšā neviena neesot? Vēl pavisam nesen dimšājies Daris. Ja es gadījumā atnesusi drēbi, varot atstāt pie viņas. Tā kā nekādu drēbi atnesusi nebiju, izgāju uz ielas un devos uz priekšu bez noteikta nolūka. Iegriezties «Dardedzē»? Paslipēties gar letēm? Aizstaigāt līdz skolai? Pasēdēt skvērā? Necik tālu netiku. Ar iepirkumu tikliņu pretim nāca Vineta. Irēnas tantei vecāku sapulce... Guntaronkulim vakara maiņa... mamma darbā... vecāmamma aiznesusi uzprovi... Tad jau tante Irēna laikam mājās būs pavēlu? Vineta paraustīja plecus. Lai es pagaidot! Ko abas iesāksim, darīsim? Viņa... viņa mani uzcienāšot!!! (O, Undīnes interpunkcija!) Vai es ēdot pankūkas ar ievārijumu? Iedama man blakus, viņa dzīvi pastāstīja, ka mīkla jau gatava, ka

sākuši cept pusdienās, bet aprūcies «marganīna», ka bijis jāiet uz veikalu un ka «marganīna» nebijis arī veikalā, tikai – re! (Saulsputu eļļas pudele.) Vai es zinot, kur glabājas atslēga? Vai es gribot, lai viņa to ierāda? Nē?! Kāpēc ne? Tad man citreiz nevajadzēšot stāvēt laukā un gaidīt – varēšot dzīvokļa durvis attaisīt pati! Hm, man bija lielas šaubas, vai jēkad Bobkovicu-Nāburgu durvis mēģināšu atdarīt saimnieku prombūtnē, taču Vineta palika pie sava. Šite! Kas «šite»? Šite atslēga! Vai es redzot? Nekādu atslēgu neredzēju. Iekšā! Kur «iekšā»? Žurku alā! Taču ala esot ĻOTI veca. Veca?! Jā, tajā roku varot bāzt iekšā pavisam droši. Lai gan tā bija ĻOTI veca un tādēļ pavisam droša žurku ala, roku iekšā nebāzu. Vineta izvilka pati («Re?!») – un telpas mijkrēsli atslēga zeltaini uzvismoja vienīgajā saules starā. Kāpēc man uzticēja šo noslēpumu? Vai es modināju paļāvību un ar ko? Vai Vinetas bērna sirds noskārš, ka man lemts ieiet viņu dzīvē (lai gan nekad to nedarišu viņu prombūtnē)?...

Ķērāties pie pankūku cepšanas. Taisnību sakot, cepa viņa, bet es tikai asistēju. Kādu ievārijumu es gribot klāt? Ābolu vai... vai ķiršu? Pie vārda «ķiršu» viņas sārtais mēles galiņš tiksmīgi pieskārs sārtajai augšlūpai. Bilde skaidra! Viņa palēcās priecīga, ka mūsu gaumes saskan, un atnesa burciņu. Ievārijums bija labi saglabājies, ogas piesūkušās ar sīrupu. Tikmēr gardi vicojām un paguvām krietni iztukšīt, kad noklaudzēja ārdurvis. Vineta uzreiz saausījās, aizvākoja burku un veikli nobāza aiz skapiša. Es nejauši noriju kauliņu...

Bet Janīna vai nu nemanīja mūsu nedarbus, vai arī izlikās nemanām. «Labs vakars» – un sāka apgaust situāciju. Vai dienī, kā man nepaveicies, Irēnīte (es jau laikam zinot) šovakar pa skolu, jo (un tā tālāk).. Kas paciņā? Grāmata? Vai manis pašas? Ak par rakstniekiem? Un ko es sēžot virtuvē – lai nākot dziļāk! Istabā viņa no somas izņēma puķainas kleitas pusfabrikātu un uzkāra uz pleciņiem. Tērps daļēji bija sadiēgts, daļēji sasprausts ar kniepatatām. Skaista drēbīte, vai ne? Janīna pārlaida pāri roku: ar tādām dzīvām margrietīnām un gandrīz neburzīga, labi valkāšoties, toties šujot irstoša, ka vai traks, ista nervu bende, nu rau, nu rau (rādīdama Janīna stāpīja vilēs atšāvušos diegus), nu rau! Vai viņa šuj arī svešiem? Kā es to domājos – svešiem? Nu, par piemēru, man pašūtu? Ko tad es gribot? Un ja nu arī vasaras kleitu? Vai drāna jau esot? Cik tad vajadzētu nopirkt? Nu, atkarībā no fasona un platuma. Ģērba vai auduma platuma? «Jēzus!» viņa uzjautrinājās (jo, kleitas allaž pērkot gatavas, šneiderbūšanās esmu stulbāka par stulbu!). Sākām apspriesties, kas pašlaik modē. Janīna bija laipna un valodīga, taču domās acīmredzami kavējās citur. Vairākkārt

viņa uzmeta īsu mirkli Vinetai. Beidzot slepšus (viņasprāt) pamāja ar pirkstu un izsauca meiteni priekšnamā. Saklausīju sarunas fragmentu.

Janīna: «... un paskaties, vai Sīpols vēl sēž.»

Vineta: «Tūlīt?»

Janīna: «Tūlīt,» – un atgriezās viena. Varbūt es traucēju? Vai nevadzētu prasties godu? Viņa sāka atrunāt: kur es skriešot? Lai apskatot modes žurnālus (un nokrāva priekšā veselu gubu!), kazi, kāds fasons iepatikšoties, tad varēšot noņemt mēru un varbūt šovakar pat «pie vienām sāpēm» nopirkt drēbi, kamēr veikals vaļā. Atzinos, ka man līdzī nav tik daudz naudas. Uz to viņa atbildēja, ka «Jēzus, netaisiet taču traģēdiju!», un piebilda, ka tieši šodien esot atradusi naudu. Tiešām?! Un, ļoti interesanti, kur? Sava ziemas mēteļa kabatā, Janīna teica un smējās. Kad viņa smējās, vaigos ievilkās bedrītes. Viņā vēl ir kaut kas no kādreizējā jaunības glītuma (Irēnas tumšo acu starojošais skatiens, Undīnes mīlīgās vaigu bedrītes), tikai augums nekādi vairs neatbilst ideāliem parametriem (ak, ko nu tur lāpīties ar aplinkiem!), skaidru valodu runājot, viņa ir resna un krietni vien, viņa ir īsta mučiņa bez vidukļa, bet (kā tur bija?): «Kas ir bez vainas, lai met pirmo akmeni uz viņu...» Kamēr šķirstīju žurnālus, aplūkodama modeļus, viņa attina «bērsonu» un savukārt lapoja to, apskatidama ģimenes. Pusbalsī (ne īsti man, ne īsti sev) viņa arī izteica piezīmes, un brīdi pa brīdim es sadzirdu gan atzinīgu purpināšanu, gan izbrīna saucienus: «..vai die-ni-iņ, cik tā veca kūka, jā, toties Nopelniem bagāta... un kas par krellēm, laikam importa... bet šī diezgan smukiņa... rau, kāds noēdies runcis, un tāds raksta dzejoļus?... bet tas... tas izskatās pēc profesora, ar brillēm un prātnieka pļešu... bet šitam šlipse šķiba... ū, un cik šitais smuks, īsts francūzis, deguns ar kūkumiņu... bet šitajam gan īsts gurķis...» (un tā tālāk). Manus kolēģus Janīna šķiroja pēc deguniem (turklāt vārda vistiešākajā nozīmē!). Ar fasona izraudzīšanos man negāja no rokas. Un pretēji Janīnai, kas grāmatas lappusēs jau bija izraudzījusies potenciālu upuri, iesaukdamās: «Nu pie šitā es gan ietu par sievu – un kaut vai nakts vidū!» – es ar savu izvēli vēl nebiju tikusi ne no vietas, kad jau pārnāca Vineta. Janīna pusbalsī pavaicāja: «Un kā? Vēl sēž?» Vineta klusēdama pamāja. «Dzer?» Vineta papurināja galvu. Janīna nez kāpēc nopūtās.

Un šajā brīdī es atkal sajutu to pašu smaku. No kurienes? Vai virtuves papīros iesviests degošs sērkokciņš? Vai uz gāzes liesmas karst tukša tējkanna? Nedz Janīna, nedz Vineta neko nemanīja. Pasacīt? Bet pagāja piecas minūtes un pēc tam pagāja vēl piecas. Nekādu dūmu nebija. Tomēr dvinga neizvējojās. Saodu to pavisam skaidri. Smaka

kņudināja nāsis tik stipri, ka es nošķaudijos. Janīna novēlēja «uz veselību!». Un es nošķaudijos vēl vairākas reizes. Man pat apsāpējās galva, cik šī smaka bija stipra.

Vai tā ir tiešamība vai tikai iedoma? Vai es patiesi kaut ko saozu vai tikai iztēlojos? Vairāk nekā miklaini...

1977. gada 16. maijs

Atkal VIŅA! Un viss ir vēl jo miklaināk...

Šodien autobusā braucu kopā ar Undīni. Tā kā tas bija nevis «ošupiliētis», bet «rūmnieks», apprasījās, kā no Rūmnieku pagrieziena viņa tiks tālāk līdz Ošupilij un vai pretim nebūs Guntars ar mašīnu. Gun-tars?! Lai Guntars brauktu pretim?! Guntars taču neesot galvu saspiedis!!! Viņa mēģināšot krustojumā kādu nobalsot, lai gan pavasarī, ha-ha-hā, bīstami kāpt pie svešiem! Nesapratu: kāpēc tieši pavasarī? Kāpēc? Pavasarī taču «visi tēviņi dulli», jo «sperma iesitusi galvā»!!! Un atkal: ha-ha-hā! Vai viņai brīvdiena? Kā tad! Pirmdienās un otrdienās «Dardedze» esot ciet. Lai es iegaumējot! Bet es jau tur nemaz nerādotes. Toreiz nebija garšīgi? Manu dienīņ, kāpēc tad ne! Garšīgi un pat ļoti garšīgi! «Vēžu mēles» un tā tālāk. Vai ir arī kādi jauni kulinārijas brīnumi? Undīne nopūtās (un diezgan demonstratīvi): reizumis notiekot «brīnumi ar tiem pašiem vecajiem brīnumiem!» Un kādā ziņā? Nu kad, piemēram, «vēžu mēles» jācepot no cūkgaļas vai kad, piemēram, otrajiem ēdieniem atvestas «caurcaurēm ziepes», tā ka «jāuzspļauj GOST-iem un kotletēm puse baltmaizes jāspēr klāt, lai viss neiztek skaidros taukos». Kādus «Pavasara salātus» varot uztaisīt bez lokiem, un, kad atsūtīt lokus, atkal neesot svaigu olu, bet «ar olu lociņš daudz maigāks, turpretim plīks, ha-ha-hā, sīvs kā dzērāja skūpst!»

Kāda neparasti dzīva seja! Un jau maķenīt iedegusi! Kur un pa kuru laiku Undīne paguvusi iedegt (pie plīts un katliem savā «Dardedzē»)? Cik viņai varētu būt gadu? Irēna ir jaunākā, tātad Undīnei, jādomā, tā ap trīsdesmit. Vai kādu drusku pāri. Viņa mani hipnotizēja kā trusi. Pie vārdiem «caurcaurēm ziepes» viņas apaļās lūpas sašķobija tāds pretīgums, ka es uz mēles tik tiešām sajutu veļas ziepju garšu. Kad viņa iesaucās, ka «jāuzspļauj GOST-iem», arī man, goda vārds, sagribējās spļaut. Bet teikuma daļu «ar olu lociņš daudz maigāks» viņa izrunāja tik gardi, ka mutē saskrēja siekalas.

Viņas valoda dzirksteļoja kā brīnumsvēcīte. Uzzināju, ka «Vēžu mēles» (smieklī!) «nemaz nav mana sūtība», jo «rajona galvaspilsētā»,

kur viņa strādājusi tūlīt pēc tehnikuma beigšanas, viņas «aicinājums bija krēmi, ķiseļi un uzpūteņi» (smieklī!) un tikai «Dardedzē» viņa pārgājusi uz otrajiem ēdieniem. Vai man nevajagot piparus? Ja esot «uz galīga sēkļa», viņa varot drusku palīdzēt. Ar kanēli draņķīgāk. Kanēlmaizītes, tāpat kā pārējos konditorejas izstrādājumus, «Dardedzei» vedot no ceha. Ja uznākot kāre mājās izcept pēc savas gaumes, tad jābraucot kanēli ubagot uz cehu, un, «cik jau nu beķeriši nozog, tik ir tās laimes!». Un bez šaubām: ha-ha-hā! Gāja makten jautri (tikai jānūdien rūdīts drūmiķis spētu noturēties pretim Undīnes smieklīem!).

Bet piepeši es vai salēcos: VIŅA! Degunā iesītās jau pazīstamā smaka. Kas tas atkal bija? Fantāzija vai nojauta? Vai neoda pēc kaut kādas draudošas nelaimes? Bet šoreiz smaku samaniņu ne tikai es. Kāds iesaucās, ka «šofer, pakaļā kaut kas svilst!» Šis iesākumā necēla ne ausu, taču beigu beigās autobusu apstādināja gan, izlēca no kabīnes, ārpusē kaut ko norībināja, kaut ko paķībināja, atgriezās. Un kustējām atkal. Tomēr smaka palika un plūsmoja pa salonu gaisa strāvās. Undīnes jutīgās nāsis iedrebējās. Smirdot «ne īsti pēc piķa, ne īsti pēc sēra», viņa sacīja, piemetināja, ka «vēl sadegsim zilām pekles ugunīm» (un visnotaļ ļaunu vēstījošai prognozei sekoja neiztrūkstošais: ha-ha-hā!). Gluži tik draudīgā virzienā notikumi vēl neattīstījās, un (kaut gan nelabi piedvakodami pasaulī!) joprojām tikām uz priekšu. Teicu Undīnei, lai sveicina Irēnu. Uz to viņa atbildēja, ka «nu jau sāk pamazām atgūties». Paliku vaļā muti: no kā?! Vai tad es nemaz nezinot? Irēnai bijušas nepatīkšanas. Vai par dibenā nolaisto drāmas pulciņu? Undīne paskatījās izbrīnījusies. Nē, par to rakstu. Par kādu rakstu?! Nu par to, kas bijis žurnālā! Beidzot es atgīdu, ka par stāstu. Irēna tajā esot «aprakstījusi (kā Undīne izteicās) savu «dirkšķi» un «dirkšķe» sacījusi «nu labi!», bet, ja «dirkšķe» sakot «nu labi!», tad neko labu tas nenozīmē, jo šī esot «sieva ar aknām, pie tam ar palielinātajām».) (Manu dieniņ, pirmais stāsts – un jau raganu medības!) Un ko Irēna? Ak, ko nu Irēna! Irēna jau esot «no tās sugas, kas ņem pie sirds katru mēslu!» «Kāda tumsonība, kādi viduslaiki!» Galīgi izsitusies no miega. Viennakt viņa (Undīne) izgājusi virtuvē padzerties. Jau stipri vēlu bijis, tā ap diviem. Irēna stāvējusi naktskreklā pie loga un skatījusies uz mēnesi. «Salēcies ar Guntaru?» Nē, neesot. «Bet ko tu te vispār dari?» Neko nedarot. Un patiesi neko – «pēc tā aborta gluži kā mēnes-sērdzīga». Un Undīne piebilda, rūgti atkārtodama: «Ak, kāds neģēlis... ak, kāds nelietis... ak, kāds riebeklis!» Kurš?! Bija neērti dzities pēc striktas skaidrības (un vēl jo vairāk autobusā, kur visapkārt dzirdīgas ausis!). Guntars?!

Kad pieturā izkāpu, no kabīnes atkal izlēca šoferītis un pēc pāris metriem mani panāca. Viņam bija spainis. Kur šeit esot tuvākā aka? Teicu, ka manējā. Kas tad īsti svilst? Viņš atmeta ar roku un tikai jautāja: tas tālu? Vai aka? Lai nāk man līdzi! Taču viņš aizsteidzās pa priekšu. Lūkoju panākt – kur nu! Vēl netikusi līdz laukmalei, jau dzirdu: grieztuve čīkst! Kad šoferis spaini stibija atpakaļ, es savu jautājumu atkārtāju, bet arī šoreiz paliku ar garu degunu. Sētsvidū pastāvēju: varbūt nāks vēl pēc viena nesiena? Nekā! Motors nošķaudījās, iekrācās, un autobuss aizbrauca.

1977. gada 17. maijs

Līst, list... list bez grāvieniem, bez šalkoņas, graboņas, smigucis klusi šķīdina gaisu nakts tumsā, karājas loga ailē kā slapja marle. Vai tad tā ir jālīst maijā? Vai tad tā drikst lit maijā? Bet lietum nav daļas par to, kā ir jālīst maijā, kā ir pareizi lit maijā, – miglina, rasina, sīsina, ar pilienu režģi atdala no pasaules, iemidzina ar rimtu, piesūcina ar bezmiegu...

Vai daudzi neguļ šajā naktī?

Neguļ dzemdētājas. Neguļ milētāji. Neguļ mirēji. Neguļ tie, kam miegu plosa sāpes. Neguļ tie, kam sirdi plosa šaubas. Neguļ ļoti laimīgie, neguļ ļoti nelaimīgie. Neguļ visu ieguvušie, un neguļ visu pazaudējušie. Neguļu es... un neguļ Undīne... Un Irēna neguļ...

Kāpēc es domāju, ka neguļ Undīne? Bet viņas smiekli klusi plivinās pa manu istabu, lidinās kā melni tauriņi, un es zinu: nē, neguļ – neguļ Undīne... Kas ir viņas smiekli? Ko viņa slēpj aiz saviem smiekliem? Aiz tādiem smiekliem nevar noslēpties nekas...

Kādēļ es jūtu, ka neguļ Irēna? Bet Irēnas nomods laidelējas gar maniem griestiem ar nedzirdamiem vakarlēpja spārniem, un es zinu: nē, neguļ – neguļ Irēna. Ko viņa dara, ja neguļ šajā vēlajā stundā? Varbūt kaut ko lasa, kaut ko raksta? Varbūt domā par savu nedzimušo bērnu? Varbūt vaļējām acīm skatās naktī un, brīnīdamās par Guntara mieru, par Guntara saskaņu ar sevi, klusi vēro šo apnicīgo lietu aiz loga, šo rudenīgo maija lietu, kas saindē ar grūtsirdību?

Vai Irēnai ir vismaz pele, ar ko draudzēties atsvešinātības sprostā – kā pele bija man, un, lai gan pele mani nekrietni pievīla un es viņai tikpat nekrietni atriebos, man bija vismaz pele.

Vai Irēnai ir vismaz muša, ar ko biedroties vientulības cietumā – kā muša bija man, liela melna muša, muša alkoholiķe, kas dzēra konjaku

un man par biedinājumu konjakā vienudien noslika. Cik labi būt bezdomu mušai! Vai nepiecelties un arī kaut ko neiedzert?

List, list... list.

1977. gada 18. maijs

Saule gāžas pa vaļā atrautiem debesu aizvariem! Tad nu uzrīkoju sev Jāņu nakti, ak manu tētīt, bez piecām desmit! Un joprojām plivinos naktskreklā, un pa smadzenēm plivinās kaut kādi sapņi... Ko es redzēju sapnī? Ak jā! Tas bija skaisti: sapnī krita sniegs un ābele aiz loga bija baltin balta. Bet īstenībā (vajag tikai uzvest aci, o!) – «dzidrā» aiz loga stāv baltin balta, jo es (cik žēl!) esmu nogulējusi ābeles uzdziedšanu. Mjā, esmu nogulējusi arī savas labākās darba stundas. Lai atgūtu nokavēto, svītrosim no repertuāra pusdienas... Vai dieniņ, un jāaiziet taču arī pēc pasta! Neesmu bijusi gandrīz veselu nedēļu. Ir skaidra nojauta, ka jābūt kādai vēstulei!...

Tā, par velti nositu vēl pusstundu! Te nu bija SKAIDRĀ NOJAUTA! Kastē tikai vesels žūksnis avižu!

TREŠĀ VĒSTULE

Sveika, Irēnīt!

Nojauta (tiesa, jau pirms pusotra mēneša!) man teica, ka no Jums jābūt epistulārai dzīvības zīmei, un vakar skatos: āreče, te tā beidzot ir! Taču jāatzīstas, tā man sagādāja ne tikai prieku, bet iedzina arī strupceļā. Jūtos priecīga, ka esat atsākusi «rušināšanos pa savu prozas mazdārziņu» (turu ikšķi, bet, starp citu, vēl viens, hm, Jūsu negantajai zobgalībai cik spēdama centīšos netrāpīties pa kājām!)... jā, un esmu arī nedaudz apjukusi. Sēžu un pārdomās graužu zīmuli. Vēstule bija sasodīti glaimojoša, taču... Vai tiešām es Jums liekos nekļūdīgu patiesību lāde, nemaldīgām atziņām piestūķēta desa? Ja visas gudrības, ko man piedēvējat, arī būtu manā rīcībā, vai es tik bieži šautu greizi, tik muļķīgi kļūdītos, tik sāpīgi sasistos? Es taču bezgrēcīgi staigātu pa ūdens virsu, negrimdama dziļāk par potītēm. Tāpēc visam, ko Jums rakstu, pieejiet kritiski. Nekad nevienu neatdariniet! Apzvēriet! Izdibiniet svešu pieredzi – un apšaubiet! Izpētiet – un pārkaipiet! Citas personas jaunrades tehniku vajag zināt, lai to aizmirstu

(gluži tāpat kā vajag zināt, bet mīlestības praksē aizmirst seksa teoriju!). Jaunradē nav nekā universāla un nekā nemainīga. Kas vienam drapes, otram ģifts. Kas vienu uzrauj no miroņiem, otram liek «atstiept pseidopodijas». Neapgūstiet svešu pieredzi! Sveša pieredze, tāpat kā sveša kleita, nekad Jums nebūs pa kaulam. Nepieslienieties nevienai skolai! Nekopējiet nevienu metodi! Ja esat pūce, rakstiet pa naktīm, bet nekad nerakstiet pa naktīm tikai tāpēc, ka pa naktīm rakstījis Balzaks. Ja sēdēšana Jūs atslābina, rakstiet stāvus, taču nerakstiet stāvus tikai tāpēc, ka stāvus rakstījis Hemingvejs. Vienīgais būtiskais padoms, ko varu Jums dot, ir rakstīt pēc iespējas katru dienu, jo Viljama Sarojana ironiskajiem vārdiem: «Kad raksta katru dienu, nav iespējams vismaz reizi gadā nepasacīt kaut ko vērtīgu.» Nemeklējiet brīnumlīdzekli! Ir gluži vienalga, kādā gadalaikā un diennakts stundā, kādā telpā un pozā, ar ko un uz kā Jūs rakstāt, vai plāns Jums ir galvā vai uz papīra, vai manuskriptu labojat daudz vai maz. Allaž atcerieties tikai vienu – nodrukātam stāstam jāož pēc tipogrāfijas krāsas, nevis pēc sviedriem. Visviens, vai strādājat gausi vai ātri, Jums jārada viegluma ilūzija. Ar vārdu Jūs nedrīkstat publiski cīnīties kā ar divpūru maisu. Vārds Jums jāizbur kā trusītis no cilindra, iedvešot pārliecību, ka trusīši dzīvo elegantās vīriešu galvassegās, – un lai tikai Jums vienai zināms, ka īstenībā tie mitinās alās (no kurām nereti izvilināma tikai ar pūlēm) un reizumis dzīvo pat aizrestotos sprostos uz piečurātiem pakaišiem! Lasītājam nav jāredz, kā piepūlē cilājas Jūsu diafragma un kā plakstu rausta nervu tiks. Viņam nav daļas par Jūsu paaugstināto asinsspiedienu vai kūtro vēdera iziešanu. Viņam nav jācieš par to, ka Jūs pametīs brūtgāns. Viņam nospļauties par Jūsu asarām. Viņam svarīgas nevis Jūsu, bet viņa paša asaras. Viņš ir egoists – tāpat kā egoiste esat Jūs, kad aizbraucat uz «Gulbju ezeru» un, nenieka nebēdājot, ka balerīna ir stāvoklī, vēlaties baudīt tikai bezsvara stāvokli.

Un mūsu mākslā, Irēn, uz to iet katrs pa savu ērkšķaino ceļu.

Jāatzīstas, arī es savulaik pārdzīvoju stadiju, kad šķita ļoti būtiski izzināt, kā kurš no maniem kolēģiem raksta (lai arīdzan atklātu Eldorado!), tomēr citu pieredze man nav noderējusi nevienā vienīgā gadījumā. Piemēram, zināmā attīstības etapā man traki kārojās izlūkot, kā tas vai cits no maniem rakstošajiem laikabiedriem nostāda dvēseli fokusā, iekams ķeras pie spalvas (vai zīmuļa), taču pa lielākai daļai es saņēmu vienīgi pretjautājumu, ko nozīmējot vārdi «dvēseli nostādīt fokusā»? Vai vēl viens piemērs. Reiz es pielipu kādam pārim, kas strādāja kopā. Bet ja vienam no jums sagribas uzkost un otru kaitina čāpstināšana, ja vienam rodas vēlēšanās pastaigāt pa istabu šurpu

turpu, kamēr otru tas dara vai traku, ja vienam patik čikstināt krēslu, kamēr otrs... Viņi smiedamies mani pārtrauca ar apgalvojumu, ka esot disciplinēti un darba laikā nedz ēdot, nedz staigājot, nedz čikstinot krēslus. Tomēr es neatlaidos un gribēju izdibināt, kā viņi (nepieciešamības gadījumā) var raudāt viens otra klātbūtnē. Viņi vispirms saskatījās un pēc tam platām acīm pavērās mani sirsnīgā neizpratnē, kālab gan rakstot viņiem vajadzētu raudāt.

Un kāda nozīme Jums manai pieredzei? Nulle! Par man pašas pieredze nav darbu darījusi vieglāku ne par mata tiesu. Divdesmit garos gados es tā arī neesmu ieminusi kaut cik drošu taciņu pārtiešām no dzīves uz grāmatu. Kāds lērums pūļu būtu aiztaupījis, bet nekā.. Lai cik labi pazīstu apdzīvoto vietu A., tas, ak vai, nekādi man nepalīdz, kad nokļūstu apdzīvotajā vietā B. Taustos bez ceļa pa jaunā opusa svešo apvidu, uz kūkuma stiepdama savas pieredzes maisu ar vienvietīgu telti, rezerves zeķu pāri un dažām pergamentā savīstītām sviestmaizēm. Tās ir noderīgas mantas, jā gan, bet par B. nepasaka neko. Tās paglābj no izsalkuma, nokrišņiem un iesnām, taču nepasargā no vadātāja.

Saņēmusi no Jums jau pašu pirmo vēstuli, tūlīt pazīnu mašīnas šriftu – «Kontinentāls», vai ne? – jo arī man sendienās bija vecs «Kontinentāls». Taču vēstules es ar to nerakstiju, un vispār es to nemilēju. Ak, kā es to nemilēju! Un «nemilēju» vēl ir maigi sacīts! Es necietu to savā tuvumā, jo ritmiskā klaboņa visas manas cēlās idejas un augstās emocijas kā pavāra nazis mehāniski sakapāja par frikasē! Mašīnu es neieredzēju tik ļoti, ka reiz (tiesa, netišām!) nolauzu tai pat kāju... Mani melnraksti bija tik tīri, ka tiem labprāt ķērās klāt mašīnrakstītājas. Tagad reizumis atrodu pa kādai sadzeltējušai lapai – pati brīnos par sevi: skaidrs, plašs... svešs rokraksts, ar tinti, bez labojumiem. Bet toreiz arī strādāju pavisam citādi. Katru domu valstiju un viļāju, gluudināju un līdzināju, līdz tur vairs nebija ne ko pielikt, ne ko atņemt – un uzreiz varēja šaut uz pannas kā kotleti! Katra zilbīte jau smadzenēs bija uztamborēta, katrs burtiņš istajā vietā pieķēries, katrs komatiņš piešūts pie teikuma vestes. Un tikai tad es to liku laukā uz papīra. Vai lai saku: dariet tāpat – un savus melnrakstus varēsiet ierāmēt un kārt pie sienas? Bet kā lai ieteicu Jums, ja pati esmu pārgājusi uz zīmuli un mazām piezīmju bloka vai pārlietamā kalendāra lapiņām, ja kricelēju sīksīkiem burtiņiem, ja dzēšu un stipoju – un pēc tam laužos cauri melnrakstiem kā caur džungļiem, plēsdama matus (kad nesaprotu savus labojumus!), slikdama variantos (kur «āži» sajukuši ar «avīm!»), krizdama panikā (kad juceklī nokļūduši taisni paši «šedevrīgākie

šedevri!»)? Un tikai tad, kad šis mičumačs ar portatīvās «Ērikas» starpniecību sakārtojies rātnās rindās uz standartformāta loksnes, man beidzot no sirds noveļas akmens. Rakstāmmašīnā es tagad milu tieši to, ko agrāk nevarēju ciest: bezkaislīgo ritmu (kas precīzi uzķer balsienu klibošanu!), salto tērauda aci (kas aizspriedumaini vēro katru vārdu un apšaubā katru teikumu!). Mašīna ir neradoša, bet uz viņu es varu paļauties, kamēr zīmulis ir sangviniķis: ātri sajūsminās, bieži maina uzskatus un kritiskos brīžos nodevīgi dezertē, visu pamzdams dzēšamās gumijas ziņā... Pēc pārrakstīšanas man patik mazās lapiņas saslaucīt uz liekšķeres, iemest krāsni, pielaist uguni un skatīties, kā sadeg. Tas ir tik skaisti, Irēn, skatīties, kā sadeg – vārdu spēles ar oranžu liesmu, atziņas ar zilu... Vai man sacīt – dariet arī Jūs tā, un arī Jūs gūsiet ugunīgo baudu, nolūkojoties, kā sadeg vārdi? Taču neiedrošinos apgalvot, ka šāds darba veids būtu kaut par mata tiesu labāks par iepriekšējo. Neesmu to izvēlējusies kā lietderīgāko, gluži vienkārši, rakstīšana ir izmainījusies kopā ar mani pašu. Mana uztvere ir cita, mana atmiņa ir cita, es pati esmu cita – kādēļ lai mana rakstīšana būtu tā pati? Arī mana rakstīšana ir cita.

Nemācieties no manis!

Jaunībā es simtprocentīgi paļāvos uz atmiņu, nešķirojot «prāta atmiņu» no «sirds atmiņas». Man nebija nevienas piezīmju grāmatiņas, toties bija dzelžaina ticība, ka viss īstajā reizē un īstajā brīdī no aizmirstības dzilēm kā pludiņš iznirs apziņas virspusē, ka es kā paleontologs spēšu no viena fosila stilba kaula un apakšžokļa fragmenta ar divarpus dzerokļiem visās dimensijās restaurēt sen mirušu, zem gadu kārtām apraktu būtni un vēl turklāt iepūst tai dzīvību. Vai lai Jums saku: uzticieties savai jaunības atmiņai, jo tas, ko mēs aizmirstam, nav pelnījis, lai mēs to atcerētos? Atļaujieties jaunības izšķērdību! Neapkraujieties ar kliniskās nāves stāvoklī gulošiem prototipiem, sižetu pusfabrikātiem un oksidācijas procesa vairāk vai mazāk skartām metaforām, nepārvērtiet savu darbnīcu par ledusskapi, noliktavu vai reanimācijas palātu – dzīvojiet putaina viļņa galotnē! Tā es Jums sacītu, ja man būtu pārliecība, ka, paļaudamās uz spējām restaurēt pārkmeņojumus, neesmu ļāvusi izmirt sugām, ja garāmtekošas upes ūdeni būtu varējusi saukt par savu, iekams esmu iesmēlusi savos spaiņos. Neiesmeltais nepielūdzami un neatgriezami jau aizplūdis man garām. Spaiņi garāmtekoša ūdens iesmēšanai ir piezīmju blociņi. Kad biju izdarījis šo atklājumu, sāku blociņus visur staipīt līdzī. Tie man bija klāt vilcienā, mežā, sapulcē, teātrī, tirgū, iestāžu uzgaidāmajās telpās un pat sabiedrības spīdekļu jubilejās. Blociņi kļuva par manu vajību,

ar kuru es lepojos, juzdamās ārkārtīgi radoša. Beidzot blociņš man bija līdzī arī mazajā mājā un visupēc vannā (kur dažkārt ilgi un tiksmīgi meditēju!) Vienreiz tas vannā arī iekrita. Sākumā izsamisu, bet pamazām (vērojot izplūstošās burtu zīmes) iegrimu pārdomās. Ko, cik un vai man izdevies saglabāt šajos pierakstos? Neparastus īpašvārdus – jā. Trāpīgus izteicienus... svešu sarunu fragmentus... āķīgus atgadījumus – jā, jā! Tos no garāmplūstošās upes es biju iesmēlusi savos spaiņos. Bet vai man bija kādreiz laimējies iesmelt arī viļņu spēli? Saules atspulgu? Kalmju smaržu? Un vai bez visa tā ūdens manos spaiņos nebija tikai H₂O? Vai biju aiz spārna notvērusi pāri upei lidojošu putnu un iesprostojusi blociņa būrī? Vai upmalā iekārtās šūpoles biju apstādinājusi lidojuma augstākajā punktā? Nekad! Mans ūdens sasmok spaiņos. Manas šūpoles pāriet kritienā. Manās piezīmēs ir tikai putnu gaļas konservi. Nespēju noturēt galveno, kas dzīves materiālu vērs par mākslu, – dvēseles svētkus.

Tādēļ centieties netaupīt ieceri priekšdienām – Jūs to nenoturēsiet. Sataisīsities uz lielu «cepšanu», bet (kādi nu tur dvēseles svētki?!) atradisiet tikai peļu spirām piebirušu miltu kuliti... un arī raugs jau būs sasmirdis. Pašai nenobrīnīties: «Kur es te redzēju smaržīgu kliņģeri?» Ja gatavā darbā jau iespundētai iecerei (tāpat kā alum ozola mucā!) nemaz nav par nāvi arī pastāvēt, tad neistenota stāvēt ātri novadējas – kā neaizkorķēts šampanietis. Kalorijas gan nezūd, taču vairs nedzirkstī emociju burbulīši, un bez tiem šampanietis ir tikai salkana susla. Nekādās piezīmēs Jūs nesaglabāsiet arī lidojuma sajūtu – šūpoles piezemēsies. Tādēļ neko neatlieciet uz rītu, kaut gan esat apskaužami jauna. Rīt Jūs būsiet jau cita, tālab Horācija teiciens «*Carpe diem!*» (1. grāmatas 11. oda) uz literātu attiecas vēl daudz lielākā mērā nekā uz jebkuru citu cilvēku...

Un tomēr un tomēr, un tomēr – man joprojām visur līdzī ar blociņš. Vainīga iecere? Vainīga skleroze? Varbūt runā tālredzība? Varbūt mostas siktulība? Varbūt tā ir tikai krājumu sagāde bada gadiem, izmisīga dziņa sagrābt nesagrābjamo, saglābt nesaglabājamo – smieklīga un veltīga cīņa par mirkļa apstādināšanu? Tādēļ nemācieties no manis, Irēn, nē, nemācieties! Apsoliet man, ka neapgūsiet manu pieredzi. Kad iegūsiet savējo... Vai dieniņ, brauc jau kaimiņš! Viņš solīja pa ceļam aizvest manu vēstuli uz pastu. Piedodiet, ka neiznāca elegantas beigas... (Viņš jau taurē!) Laimīgu ceļu, Irēnīt! Lai Jums Karēlijā labi klājas, lai mašīna paklausīga (un virs arīdzan)! Ne pūkas, ne spalvas!

1977. gada 3. jūlijs

CETURTĀ VĒSTULE

Nezinu, vai šis rindas vēl sasniegs Jūs tanī ciematiņā ar latviskai mēlei izmežģijamo nosaukumu, kurā ir gandrīz vienīgi patskaņi... Pag, kā tur bija? Vēlāk uz aploksnes izboksterēšu... Ja notikumam tālākajā attīstībā Jums cik necik veiksies, tad papīru būšu smērējusi veltīgi. Tomēr (jebšu Kaudzišu Tenis gudri sacījis: «Uz cita nelaimi izpleties, uz savu saraujies!») turēšu ikšķi, lai drīzāk salāpāt saplīsušo pakaļējo tiltu un tiekat prom, kazi, uz vēl skaistāku ezeru, pie kura tirpināt savas estētiskās jūtas un barot, kazi, vēl sadistiskākus odus. Izklausās gandrīz neticami, ka pie Jums tur (ziemeļos!) ir silti. Šeit pēc visiem maija lietiem un jūnija pērkoniem jūlijs debesis atkal ir galīgi aizšuvis ciet. Šodien 12.00 bija tikai +11°!

No Ošupils atgriezies galīgi pārsalusi. Jā, biju Ošupili. Cītīgi skroderējos. Ieraudzījusi atvesto drānu, mamma gan saķēra galvu, jo izvēles (vai iztēles?) trūkuma dēļ arī es nopirku «neburzīgu, bet traki irstošu» un «ar smukām margrietiņām», ar kādām viņai jau agrāk bija iznākusi klapata! Tikai šorīt «Pad. Latv. Sievietē» izlasīju, ka «lielajiem izmēriem nevajag izraudzīties audumu ar noteiktu ziedu rakstu». Par vēl! Esmu jau piegriezta un sasprausta ar kniepatatām. Izskatos pēc viļņojošās puķudruvas hektāra platībā! Starp citu, ar braukšanas dienu arī šoreiz bezmaz izgāja aplam. Tik tikko nedabūju griezt ilksis atpakaļ (vai list žurku alā pēc dzīvokļa atslēgas!), jo mamma bija Rīgā un bērni kaut kur pačibējuši. Par laimi, viss atrisinājās. Vineta ar Dari aizveda mani uz «Dardedzi» dzert kokteiļus. Kultmasu pasākuma laikā izdarīju secinājumu, ka diviņu pāri līderis ir Vineta (vai ne?), kamēr Daris (par izaicinājumu vārdam!) vairāk stumjams, bīdāms, ar sliecību saskaņot viedokli ar līderi (taču šos vīrieša pašcieņas noslīdējumus laiku pa laikam kompensē ar spītības lēkmēm!). Pēc izturēšanās Vineta ir īsta Undīne, bet pēc izskata... Zināt, es gandrīz vai sacītu, ka pēc izskata viņa drīzāk ir līdzīga Jums. Neesat ievērojusi? Pa ceļam uz «Dardedzi» gadījās drusku jancīga epizode. Mums pāri pārlaidās lidmašīna. Bērni uzreiz atgāza galvas. Vineta pavēstīja, ka gribot strādāt par stjuarti. Daris sita pušu, paziņodams, ka strādāšot par pasažieri. Vineta iebilda, ka par pasažieri nemaz nevarot strādāt. Bet Daris palika pie sava: viņš strādāšot par pasažieri – un cauri! Kā jau tipisks vīrietis, viņš gribēja paturēt pēdējo vārdu (lai tā būtu kauču pēdējā aplamība!).

Šis starpgadījums pavedināja mani uz mazu improvizāciju. Negribat paklausīties? Te ir šis, tā teikt, «tēmas izvērsums».

Ja dzīve būtu lidmašīna, VĪRIETIS gribētu tajā būt pasažieris, bet SIEVIETĒ vēlētos redzēt stjuarti.

Lidmašīnai paceļoties un nolaižoties, VIŅAI jāstaigā pa eju starp sēdekļiem un jāraugās, vai viss ir kārtībā, kamēr VIŅŠ sēž, droši piesprādzējies, lai varbūtējā kļūmē viņam nekas nenotiktu.

VIŅAI jāpasniedz VIŅAM karamele pret spiedienu ausīs un garākos lidojumos arī vieglas, garšīgas un gaumīgi servētas uzkodas, lai pozitīvi ietekmētu VIŅA fizioloģiskos procesus un labsajūtu, bet vajadzības gadījumā jāapgādā ar blīvu brūna papīra maisiņu, lai kritiskās situācijās VIŅŠ nezaudētu savu vīrieša cieņu.

VIŅAI jāpārvietojas augstpapēžu korpēs, jo šādos apavos kājas izskatās slaidākas un gaita graciozāka, un redzēt slaidas kājas un graciozu gaitu VIŅAM ir patīkami, kad, atgāzies vai sagumis mikstajā sēdekli, viņš paceļ acis un (atkarībā no garastāvokļa) garlaikoti vai ieinteresēti uzmet VIŅAI skatienu pāri periodiskā izdevuma augšējai malai.

VIŅŠ visai labprāt atstāj VIŅAI mājas mātes godu, ļoti patīkami juzdamies arī kā ciemiņš, kurš var brīvi izvēlēties, cik, kuros un kādos reisos piedalīties, kamēr VIŅAI jālido stingri pēc grafika.

VIŅA ir ārkārtīgi sievišķīga un vienlaikus spējīga staipīt lielus smagumus, kamēr VIŅAM čemodānu ved ar autokāru.

VIŅAI jāsmaida vienmēr un visos apstākļos, kamēr VIŅAM ir tiesības pašam uz savu garastāvokli.

VIŅAS svars nepārsniedz sešdesmit kilogramus, kamēr VIŅAM tiek svērta tikai bagāža.

VIŅAI aizvien jābūt izturētai un smalkjūtīgai, kamēr VIŅŠ var atļauties arī mērenas nekaunības...

Šo «Improvizāciju par mūžīgo tēmu» drīkstat brīvi papildināt un, notvērusi savu dzīvesbiedru atbilstošā garastāvokli (mašīnas remontdarbos un citās sadzīves ķībelēs ne pārāk aizkaitinātu!), parādīt arī viņam vai nolasīt priekšā. Jā, un, lūdzu, sveiciniet viņu! Ja līdz Jūsu odisejas noslēgumam mums vairs neiznāks «epistolāra saskare», tūlīt pēc atgriešanās izšaujiet virs Ošupils ražeti, vai, vēl labāk, atšaujiet pie manis personiski. Darbadienā vai nedēļas nogalē – vienalga, bet vēlams vakara pusē.

Brauciet šurp, kad iznāk vaļas un ir atbilstošs noskaņojums. Ja kārojat jautru patērēšanu, tad sestdienā, kad arī saime te ir pilnā sastāvā, – un ņemiet līdz Guntaru! Nokausim desu un uz uguns kura cepsim šašlikus! Bet, ja gribat aprunāties aci pret aci, aujiet kājas nedēļas vidū. Labi?

1977. gada 16. jūlijs

NO DIENASGRĀMATAS

1977. gada 17. jūlijs

Nosūtīju Irēnai vēstuli uz Karēliju – saskrūvēti optimistiskā tonī un uzspēlēti jautru no viena gala līdz otram. Tajā īsts nebija nedz taisītais amizieris, ar kuru attēloju piedzīvojumus Ošupilī, nedz nezinītes vientiesība, ar kādu aprakstīju brauciena iespaidus, jo kopīgā kokteiļu dzeršana «Dardedzē» neiznāca tik liksma, kā varētu spriest pēc mana izklāsta. Drīzāk jau otrādi. Ap sirdi diezgan draņķīgi... Taču vai man vajadzēja plāties ar patiesību? Palielīties, ko uzzināju no Janīnas? Atzīties nožēlā, ka neaplūkoju Sīpolu tuvāk (lai gan, atklāti sakot, nespēju pateikt, kādu dzenuļu šajā interesē ir vairāk: literāta profesionālās zinātkāres, kas tiecas visur izost visu, vai tikai tirpinoši saldās meitīša vēlmes ielūkoties «liktenīga vīrieša» sejā un ieraudzīt tur, o, kaut ko dēmonisku!)? Sulīgi attēlot, kā Vineta turpceļā raiti tarkšķēja, bet vēlāk, kafejnīcā, bija kā uz mutes kritusi? Un, ja viņai nebūtu pasprucis viens strups vārds, varētu domāt, ka viņa ir jānudien mēma. Starp citu, viņas līdzību ar Irēnu negaidīti atklāju tieši tad, kad viņa izrunāja šo vienīgo vārdu. «Jūdass!» viņa teica un cieti saknieba muti. Pazīnu Irēnas spīvo mutes sakniebienu un pārsteigta ieraudzīju, ka Vinetai ir Irēnas acis. Taču vajadzēja būt tik tuvu klāt, cik tuvu klāt biju es, lai redzētu arī acu izteiksmi, – tās bija vienlaikus degošas un nedrošas kā vilcēnam. Daris, kurš pēc Undīnes pamājienu jau bija strauji pietrūcies kājās (ar kokteili nolejot galdiņa zaļgano pseidomalahīta virsmu), par «Jūdasu» nosaukts, uzreiz sadurstījās un neizšķīrīgi palūrēja uz māsu, kas bikli un naidīgi lūkojās turp, kur Undīne sarunājās ar man nepazīstamu vīrieti. Kad Undīne pamāja vēlreiz, Daris tomēr gāja. Taču Vineta nepaklausīja arī trešajam uzaicinājumam, bet, stīvi un cēli kā angļu lēdija atšāvusi sīko Ansīti, nodzēra no glāzes dažus malkus. Izskatījās klirīgi un smieklīgi. Un vajadzēja būt tik tuvu klāt, cik tuvu klāt biju es, lai redzētu, kā šis pirkstiņš trīcēja. Pavaicāju, kas tas tāds (par vīrieti)? Tas esot Sīpols, Vineta īsi atbildēja. (Sīpols... Vai tā nesauca arī to mazgadīgo individu, kas pie skolas mūs apmētāja ar sniega pikām?) Vīrieša vaibstus atmiņā nav saglabājusī. Labi atceros, ka viņa lūpas savilkās vieglā smaidā, kad pienāca Daris, taču nevaru pateikt, vai lūpas bija biezas vai plānas. Neatceros nedz viņa deguna formu, nedz acu krāsu (un praktiski bija par tālu, lai saredzētu krāsu!). Nez kāpēc visskaidrāk atminos muguru, bet tā ir «bise, kas nešauj», jo tad, kad viņš gāja projām, mugura viņam nebija

sakumpusi. Sakumpusi mugura būtu detaļa, kas ļautu noskārst Sīpola dvēselē notiekošos procesus. Nu tas atkrit. No «Dardedzes» viņš izgāja taisns kā svece un neparaudzījās atpakaļ ne reizi. Viņam bija brūnganzaļš krekls, plecos nedaudz pabalojis un atrotītām piedurknēm. Kādu atziņu man sniedz plecos pabalojis brūnganzaļš krekls līdz elkoņiem atrotītām piedurknēm? Kādu secinājumu varu no tā izdarīt? Ka viņš daudz uzturas saulē? Un ko vēl? Vai lepni izslietā galva dod pamatu pieņēmumam, ka viņš ir paštaisns? Vai no tā, ka viņš ne reizes neatskatījās, lai spriežu, ka viņš aizmirsa bērnus, kolīdz bija tiem uzgriezis nekādā nožēlā nesagumušo muguru? Taču, sev par laimi vai nelaimi, esmu jau pietiekami veca, lai zinātu, ka sirdssāpju mērs nepavisam nav publiskā pašapsūdzībā izplūkti matu kušķi...

No kafejnīcas trijatā aizstaigājām uz autobusu sagaidīt Janīnu, kurai Daris uz karstām pēdām darija zināmu, ka «mēs satikām tēti» un ka «viņš man nopirks portfeli». Sīpola persona Janīnā izraisīja acimredzamu un strauju alerģiju: «Pīgu viņš tev nopirks! (Daris: bet viņš teica, ka...) Sūdu viņš tev nopirks! (Vineta: nu, vecomamm!) Un nekā mums no viņa arī nevajag! Lai viņš liek mūs svētā mierā, pircējs, devējs! Ar viņa došanu jau sen būtu nosprāguši! (Vineta: nu, vecomamm!)». Janīna attapās, ka jūtu izpausme izlauzusies par skaļu un stipru, un taisnodamās piebilda: kad tā izbaroties, izkļiedzoties, vismaz sirds paliekot vieglāka. (Vineta sacīja trešoreiz: nu, ve-co-mamm!) «Labi jau, labi,» Janīna atslāba un, juzdama pret meitu mātes solidaritāti, pagaudās, cik grūti ar meitām, vai ne, un ka abas viņai esot galīgi pretējas (viņas vārdiem): «Undīne uguns cilvēks, un Irēna atkal vēja cilvēks,» – bet, tā kā tobrīd degpunktā bija Undīne, pa ceļam uz mājām viņa man pastāstīja par Undīni. Nepavisam neesmu pārlicināta, vai visu vajadzēja stāstīt bērnu klātbūtnē, taču, jādodomā, ka viņi to jau bija dzirdējuši un, ļoti iespējams, ne tikai to, jo, iedami blakus, gan ausījās uz katru vārdu, tomēr bez sevišķa pārsteiguma noklausījās, kā šī (Undīne) «sacūkojusi sev dzīvi», sapīdamās «ar to kuili» (Sīpolu). Šeit Daris atkal iesprauda spārnoto saukli: «Bet man viņš nopirks portfeli!» (Janīna: «Kuš, tu! Apklusti vienreiz!») Kad Undīne palikusi stāvoklī, viņa (Janīna) meitai sacījusi: nu kur šī tagad likšoties – pievilta, pamesta? Šī: neviens šo neesot pievilis, pametis! Kā tad, kā tad?! Gan jau tikpat būšot solījis no sievas šķirties un precēt! Šī: nē, neesot solījis! Taču ielaidusies?! Jā! Un vēl piebildusi, ka viņš (Sīpols) izskatījies tik rātns, ka šai sagribējies viņu pavest. Nu tad lai tagad staigājot ar pilnu klēpi! Šī: nu staigāšot arī! Ja jau dabūt bērnu, tad no tāda kā viņš – skaista, lepna, godīga! Nevis no kaut kāda pļerzaka ar

atkārušos bikšu dibenu un mūžīgo vīniņu kabatā. GODĪGA! Saķibelējis šo, bet šai... šai godīga? (Daris: «Bet viņš man nopirks portfeli!» Janīna: «Vai tu neturēsi muti?!») Pa divi lāgi Undīnei bijusi izdevība apprecēties «arī ar visu pūru». Pirmais – atraitnis (Janīnas vārdiem) «gan ar bērniem, bet štrams vīrišķis», ukrainis pēc tautības, sacījis: «Tev divi, man divi, lai kaujas, kurš stiprāks!» Bet šī tikai: ha-ha-hā, neiešot kurināt tautību naidu – un atsacījusi! Otrreiz – tepat ziemu un šepat no Jelgaviņas, ar dārzu un siltumnīcu, par tulpēm vien ieņemot katru gadu pie divarpus tūkstoša, nebūtu Undīnei vairs jāsvīst «Dardedzē», pašam bērnu neesot, tā ka Vineta un Daris mantotu visu... Šis nopietni, bet šī tikai: ha-ha-hā! Aizbraucis, cilvēks, tīri apvainojies. Viņa (Janīna) pēc tam Undīnei pārmetusi: uz kādu paradīzi šī cerot, kādu debesbraukšanu gaidot? Ak, nekādu, Undīne sērīgi atbildējusi – šī tikai nevarot pievilt Sīpolu. Vai tā pasaule tik tiešām neesot galīgi ačgārņa?! Pie-vilt Si-po-lu?! Jēzus, ne, kurš te kuru pievilis un pieviļ?! (Daris: «Bet viņš man nopirks por...») Janīna: «Muti!» Daris: «Bet viņš tikpat man nopirks portfeli! Jūs redzēsiet!» Janīna: «Nu, paga, mājās tu man dabūsi ar siksnu! Kā es te stāvu, tu man dabūsi ar siksnu!» Daris: «Ja tu man sitīsi, es... es čurāšu biksēs!») Taču līdz mājām kaislibas paguva izvadēties, novadēties. Janīna, aplūkojusi drānu, drusku pagaudās gan, ka «debess, atkal irstoša!» – taču ķērās pie grieznēm, lai «pie vienām sāpēm» sagatavotu pirmo uzlaikošanu. Par Undīni vairs nerunājām (un pieņemt šajā darba kārtības punktā kādu rezolūciju tikpat nebija mūsu spēkos!). Kamēr šķēres šņakstot zibēja Janīnas mazajās rociņās, pārspriedām, kā diez pa Karēliju iet abiem Nāburgiem, citiem vārdiem sakot, kulstijām mēles, izteikdamas viena otrai no gaisa grābtus pieņēmumus, jo tiklab viena, kā otra zinājām tikai to, ka «tur simtiem ezeru un miljoniem odu», ka «mašīna ir čupā», un vēl šo to tādā pašā garā. Beidzot («Tikai uzmanīgi, kniepadatas! Nu, ko es teicu?!») iespraucos pusfabrikātā un sarunas aizvirzījās uz tēmu, kur ko «ieņemt šaurāk» un kur ko «palaist garāk», – tik tikko paguvu uz autobusu!

Ko viņa domāja, sacīdama, ka Irēna esot «vēja cilvēks»?

1977. gada 18. jūlijs

Iekodās doma, iezīdās kā ērce – un, lūdzu, visu pēcpusdienu nošķirstijos pa vārdnīcām, dzīdama pēdas «vēja cilvēka» semantiskajam skaidrojumam... Izrakos cauri tik pamatīgi, ka tagad jūtos spējīga izdarīt pat slēdzienus. Piemēram, izsecināju, ka saliekteņi, kuru pirmā daļa ir «vēja» un «vēj-», sadalāmi divās grupās:

pirmā, emocionāli indiferenti vārdi bez lietotāja personiskās attieksmes pret priekšmetu. Šai grupai pieder «vējlukturis», «vējjaka», «vējavas», «vēja rādītājs», «vēja šviga» u. c. (Vai «vēja cilvēks» no šī plauktiņa? Nav pārliecības.);

otrā, emocionāli iekrāsoti vārdi ar lietotāja personisku (parasti vairāk vai mazāk nievīgu) attieksmi pret objektu. Te ietilpst salikteni (mans dies, cik to daudz!), kas apzīmē tukšumu, vieglprātību, nepastāvīgumu, mānīgumu, veltīgumu utt.: «vēja cerības», «vēja ziedi», «vēja pākste», «vēja zaķis», «vējbiksis», «vējprāts» u. tml.

Vai šeit iebāzt «vēja cilvēku»?

Dažos gadījumos salikteņu piederība pie pirmās vai otrās grupas ir visai strīdīga. Piemēram, Milenbaha–Endzelīna vārdnīcas IV sējumā uzgāju «vēja desu» un «vēja pautus», pie kuriem ieliktais jautājuma zīmes lika saprast, ka šeit durstījušies arī abi valodniecības dižgari. Citētie piemēri neradīja skaidrību: «Vanags nenes cāļus pruožām, ja tiem ieduod izkaltētu un saberzītu... vistas vēja desu» un «..viņas vīram laikam ir tie vēja pauti, tālab viņai nav bērnu».

Visupēc, divi lingvistiski atklājumi mani saskumdināja.

Pirmkārt, nepatīkami pārsteigta, uzzināju, ka daiļskanīgais saliktenis «vēja kokle» (kurā mana auss līdz šim galīgi aplam bija uztvērusi poētisku saturu!) īstenībā ir sinonīms vārdam «pļāpa».

Otrkārt, izdibināju, ka latviešu valodā pastāv izsaukmes vārds «vēju, vēju!», kas nozīmējot to pašu, ko «vai, vai!». Taču «vēju, vēju!» man it nekādi nesaistās ar priekšstatu par vaimanām. «Vēju, vēju!»... Tie taču ir drīzāk buramvārdi! Tā ir maģisku spēku un garu piesaukšana!

– Vēju, vēju!

Un atskrien brīze, un saplīst klusums, un bura augšāmceļas, un vējauts izliecas kā lidojoša putna spārns, piebriest kā pierietējis ronienes tesmenis un... un... Un? Un nekā?! Klusums nesaplīst?! Brīze neatskrien?! Bura ļengani karājas mastā?! Ronienes vēders paliek neauglīgs kā tabakmaks?!...

Ak, nu, ko es te vandos pa svešas iztēles avotu, aizklīzdama arvien tālāk no tā, ko meklēju?

Vēja cilvēks...

Kāpēc šis vārds apmājis mani, nobūris un aplipinājis kā ar sērgu?

Kālab tas man neliek mieru, itin kā nebūtu vārds, bet atslēga uz Irēnas būtību?...

1977. gada 3. augusts

Nakts atpletusi izslāpušu rikli, bet joprojām nelist. Kāds savāds negaiss – ne pilītes, lāsītes, tikai dārza šalkoņa, tikai zibens uguņošana un pērkona smagā kanonāde, kas negribīgi attālinās, aizveldamās pār mežu. Svece klusi lipinās gaisa pūsmās. Aza guļ pagaldē man pie kājām un daļēji pat uz kājām, guļ rāmi, cieši un silti (kāpēc tas pirmīt gaudoja?). Atkal dunoņa! Guntars varēja nogaidīt, kamēr nelaiks pārīet. Pa ceļam no Rīgas ar steigu paķēra, ar skubu aizrāva Irēnu (ātrāk, drīzāk!), neļāvis ne lāgā atvadīties, piekūsis pēc vakara maiņas un mazliet idzīgs, un stunda vēla, elektrības nav (un nebūs, jādomā, līdz ritam!).

Atkal grand...

Kāds rēgains negaiss, sauss kā izraudāta acs, tikai kaislibu plosīšanās! Kur īsti zibens pirmīt iespēra? Vados? Transformatorā? Grāviens... vēl viens grāviens... un vēl! Aiz loga nez kas nodzinkstēja, uzšķilās zilas dzirkstis, un gatavs – palikām abas tumsā! Uzlūkoju Irēnu (nobijusies?) un sastapos ar viņas skatienu (kas droši vien to pašu vaicāja man). Un piepeši mani pārņēma savāda, gandrīz ireāla jutoņa, ka Irēna – tā esmu es pati. Virs Daugavas šķīda ugunis, ar drebošu starojumu piepildot arī istabu un ikreiz apšaubot manus nomaldus. Bet, gāzdamās atpakaļ grandoņas saārdītajā tumsā, no jauna slīgu dīvaini saldajā vīzijā, raudzīdamās uz savu jaunību, kas mēmi vērās pretim cauri divdesmit gadiem un divdesmit mūžībām...

Varbūt aiziet pēc sveces?

Viņa nenoteikti paraustīja plecus. Kāpēc viņa klusēja? Ko viņa manī pētīja? Ko viņa manī uzminēja? Ko viņa manī ieraudzīja? Varbūt savu nākotni? Un kāda tā viņai likās zibens baltajā, saplosītajā gaismā?

Pajautāt?

Labāk lūkošu sveci... Nebija jau nekur tālu (šepat skapī), bet ilgi taustījos kā pa sapņiem (sērkociņi... sērkociņi?), kamēr beidzot iegrabējās gan! Lūdzu, arī man būs svečošana (bet toreiz Sloku ielā ironizēju!), lūdzu, arī man ir negaisa vakars un pieliekamajā cīsiņi... un, pag, vai virtuvē nav pāri pārgājusi kafija? Cik viss sasodīti līdzīgi! Vai līdzīgums ķēris arī mūs abas kā zibens spēriens?...

Dakts negribīgi aizdegās, liesmas atspīdums sāka lodāt pa viņas seju. Vai viņa man līdzīga? Drīzāk ne. Tumšas acis, brūni, ar vidusceliņu pāršķirti mati... Gaismā tas uzreiz kļuva nebūtiski, jo gaismā būtiskais ir vaibsti, bet vaibsti viņai ir savādāki. Un vai nozīme nav vienīgi tam, ar ko atšķiramies? Tad kālab mazlietiņ žēl? Vai galvenais

nav tas, ar ko neesam vienādas? Vai tad es vēlos līdzinieci, vai tad man vajag dubultnieci, vai tad es aizvien neesmu gribējusi būt vienā eksemplārā? Tad kāpēc un kā ir žēl, kad svece gaismēnu plīvām gaiņā manu dvēseles mirāžu?

Mēs neesam līdzīgas, nē, šis vakars to apliecināja (un varbūt skaidrāk nekā agrākās tikšanās!). Mūs šķir gan gadi un raksturi, gan likteņi un laikmeti. Padalījusies ar mani Karēlijas iespaidos, viņa gribēja zināt, kur esmu bijusi es (un gaidīja, šķiet, kaut ko eksotisku!). Taču varēju pastāstīt tikai par Vāciju: ka šķērsojām vairāk vai mazāk sagrautas pilsētas, kuru nosaukumus vairs neatceros, ka Berlīne palikusi prātā kā nule uzšķērsts dinozaura vēders atsegtām iekšām, salnas rītā vēl silti kūpošām, ka atceļā no Vācijas bijušajā koncentrācijas nometnē Altengrabavā, kur bija vēl ir dēļu lažas, ir karātavas, cikstējos ar caureju un utīm un gāju zagt kartupeļus, ka, aizbraucot no Rīgas, mums par trim bija tikai aizskrūvējama alumīnija ciba ar vāritām plaušām, ka uz jūras mūs gandrīz torpedēja (un alti sāka spiegt soprānos!). Ļoti jāšaubās, vai Irēnai tas likās eksotiski. Viņa klausījās tā, it kā es viņai atstāstītu redzētas filmas saturu, un neko nevaicāja. Nē, aplam! Ar vienu jautājumu viņa mani tomēr pārtrauca: vai vāritas plaušas esot garšīgas? Sirsnīgi brīnīdamās, ka man tikpat kā nav cik necik spilgtāku atmiņu par studiju gadiem (es sakaunējos!), Irēna ļoti dzīvi notēloja, kā institūta meiteņu kopmītnē Baseina ielā viņas bumbierenēs spēlējušas futbolu, un (atvainodamās?) ļoti mīļi piebilda: «Ak, tad mēs bijām tik jaunas!» (un ar maigu un gleznu kustību atglauda savus skaistos matus). Bet kādām acīm viņa uz mani paskatījās, kad ieminējos, ka ceturtajā kursā pārdevu laulības gredzenu. «Un par naudu?!» viņa izsaucās. Vai nu tur bija vēl jājautā! Nu, protams, par naudu. Zinādama manas pirmās laulības likteni, viņa bija noskaņota manu rīcību uztvert, tā teikt, simboliski. Mēģināju ieskaidrot, ka tur nav nekāda simbola, ka es gluži vienkāršu nespēju līdz stipendijai savilkt kopā galus, ka negribējās ne no viena aizņemties, ka bērnam nebija ko ēst (un tā tālāk). Taču bez simbola viņa nesaprata. Viņa bija gatava saprast, ka bērna dēļ var ziedot dzīvību – bet laulības gredzenu!? Runādama viņa mehāniski virpināja savējo. Pirksti viņai slaidi. Riņķis viegli slidēja ap zeltnesi, brīdi pa brīdim blāvi iemirdzēdamies. Vai tiešām viņa to nepārdotu, ja viņas bērnam nebūtu ko ēst? Viņa to pārdotu! Viņa tikai nespēj iztēloties, kā ir tad, kad bērnam nav ko ēst...

Daudzējādā ziņā mums nesakrīt gaume, uzskati un viedokļi. Viņa, piemēram, nemil dzīvniekus un jo sevišķi (!) suņus. Milēt suņus es Irēnu nevaru piedabūt pat ar citātiem no dabaszinātnieku korifejiem

(tāpat kā ēst viņas iecienītos ķirbjus viņa nevarētu mani pielauzt pat ar citātiem no pavārmākslas klasiķiem!). Kamēr Irēna ciemojās, Aza visu laiku notupēja virtuvē aiz atslēgas (lai viņai «nenokostu deguna fragmentu!»). Varbūt tāpēc sāka gaudot? Man pārskrēja tirpas. Taču viņa... Vai viņa vispār dzirdēja? Viņa bija kurla... Bet vai es biju dzirdīga? Vai es saklausīju viņas kaislo pārliecību (un vai nenoturēju to vienīgi par untumu!)? Vai viņas jaunības maksimālisms (šī svētā uguns, kas manī jau apdzisusi!) man nešķita tikai pārejošs dullums? Vai es neironizēju par tiem «principiālajiem augstumiem», kādos viņa pacēlusi vienu nieka trijnieku, stūrgalvīgi iestādamās par pēceksāmenu (ar visām pēceksāmena ķibelēm un klapatām – un vēl piedevām karstā vasaras laikā!), lai gan ceturkšņa atzīmes (ja nemaldos, «4», «4», «4», «2») formāli deva viņai tiesības izlikt apmierinošu atzīmi šim... Šim? Bija kaut kāda izcila vīra vārds. Luciāns? Ludvigs? Spartaks? Es vēl pajautāju: «Un ko noziegusies šī ievērojamā vēsturiskā persona?» – un Irēna paskaidroja, ka vēsturiska persona vēl neesot, bet ievērojama diezgan (izpildkomitejas priekšsēdētājas dēļ!) un ka... Rokā ir: Cēzars! Cēzars bija puīša vārds! Direktore (avārijas kārtībā) izsaukusi pie sevis Irēnu, jo Cēzara mamma (PATI MAMMA!) zvanījusi uz skolu, izteikusi izbrīnu, kā tika apzīmēts, «par kuriozu» un direktore (PATI DIREKTORE!) apsoliījusi «pārpratumu novērst». Ja šajā notikumā esot kuriozs, Irēna sacīja, tad tikai tas, ka Cēzaram Vismantam Oktobra revolūcija notikusi 1905. gadā. «Bet jūs taču nemācāt vēsturi, Irēn!» es izsaucos (kā izrādījās, gluži tāpat kā bija izsaukusies direktore, teikumu vienīgi pabeigdama ar uzrunu «skolotāja Nā-ā-āburrga!»). Un Irēna ar uzvaru man atbildēja (tāpat kā pavasarī bija atbildējusi direktores kabinetā): «Arī literatūrā Vismantam Oktobra revolūcija notikusi 1905. gadā!» – «Bet ar ko tādā gadījumā izskaidrojami četrinieki pirmajos trīs ceturkšņos?» es teicu (sasodīts, no jauna akurāt tāpat kā toreiz esot vaicājusi direktore!). Un Irēna pastāstīja, ka pirmajos trīs ceturkšņos devītajai «a» literatūru mācījusi cita skolotāja, uzvārdā Rītapuķe, pēc iesaukas «Āda», un apprasījās savukārt man, vai tas neesot zīmīgi, ka skolotāju ar tik skaistu uzvārdu skolēni iedēvējuši par «Ādu»? Hā, vai šo jautājumu viņa uzstādījusi arī direktorei? Irēna paraudzījās manī platām acīm. «Bet tā taču ir patiesība!» Direktore? Vispirms centusies pievārdot (dodama gan miglainus, gan skaidrus «mājienus dotajā virzienā»), pēc tam izsakot pārmetumus par sliktu individuālo darbu, kamēr visupēc noskaitusies un izdarījusi sarunas kopsavilkumu ar iemīļoto frāzi «Nu la-abi!», kas nozīmējot... Ak, es jau no Undīnes zināju, ko tas nozīmē! Kāpēc man vajadzēja

Irēnu vēl izaicināt un vilkt uz zoba: un kādus secinājumus viņa no šīs sarunas izdarījusi? Un, joprojām lūkodamās manī ar savu spožo skatienu, kurā nekas nesadulķojās, viņa ļoti nopietni atbildēja, ka nākamreiz rīkošoties tieši tāpat. Nesacīju nekā. Un (droši vien notvērusi manā klusēšanā šaubas!) viņa strauji sakustējās un piepeši izdarīja kaut ko neprātīgu – viņa izstiepa roku un turēja plaukstu virs degošās sveces, dodama man (vai varbūt sev?) mēmu zvērestu. Viņas seja sakritās un dažās sekundēs novecoja, viņas deguns izstiepās, viņas acis apmiglojās. Šķita, ka viņa nesajuta sāpes. Virtuvē sāka gaudot suns. Pēkšņi nodomāju, ka cilvēki ar tādu apsēstību vai nu tiek tālu, vai mirst agri, un krūtīs man kaut kas iesmeldzās, rīkle aizžņaudzās. Saķēru viņas roku un atvilku nost. Viņas pirksti sīki trīsēja manā sauējā un bija auksti, aukstāki par manējiem...

Nu gan viņi abi ar Guntaru jau sasnieguši Ošupili. Un negaiss... negaiss tūlīt būs pāri. No sveces palicis mazs, degošs galiņš.

Vai man būtu tāds vezums pārlicības, lai, par spīti visam, paliktu pie sava? Vai es neatkāptos, paslēpusies aiz kāda droša vairoga?

Pag, kas tā par šalkoņu? Vai laukā nelīst? Nē, tās joprojām ir lapotnes...

Vai es nepiekāptos,

ja man liktu saprast, ka nav gudri plēsties ar cilvēku, no kura atkarīgs dzīvokļa jautājuma atrisinājums (bet es būtu nogurusi no biežības, šaurības!),

ja mana priekšniecība manu uzvārdu izrunātu tā, kā Irēnas uzvārdu izrunāja Irēnas priekšniecība (tādā tonī, itin kā sacītu kaut ko neķītru!),

ja man teiktu «nu la-abbi!» (un es skaidrāk par skaidru zinātu, ka turpmāk katru manu zilbi aplūkos ar mikroskopu kā bacili)?

Vai es nesāktu šaubīties, durstīties? Vai es nemeklētu puslīdz sausu taciņu? Vai es nepieņemtu puslīdz drošu laipiņu?...

Suns cieši guļ pie kājām, un vajadzētu būt siltai drošības sajūtai, bet... Sirds daudzās pārsitieniem. Varbūt iedzert korvalolu? Cenšos sev iestāstīt mieru, iedvest rimtu, bet zem rimta kā zem ledus vāka melna upe plūst, skrien, atvaros griezdamās. Vai man viņai neaizrakstīt? Taču – ko? Vēlreiz pieskarties šim vakaram? Taču – kā? Vai drīkstu iejaukties? Vai drīkstu neiejaukties... pamest viņu vienu? Bet kāpēc «vienu»? Viņai ir vīrs, māte, māsa. Kālab «vienu»?

Cauri! Svece tumst...

PIEKTĀ VĒSTULE

Labvakar, Irēn!

Vai tikāt kādreiz jau piedzīvojusi tādu negaisu kā aizvakar? Pat es, kā šķiet, mūžā tikai vienu vienīgu reizi, turklāt ļoti sen, kad biju vēl pavisam jauna, es biju jaunāka nekā Jūs tagad, savādi, vai ne, ka jekad esmu bijusi jaunāka par Jums? Ar šo dīvaino negaisu saistās tikpat dīvains notikums, kurš vēlāk man devis gan mācību, gan dažkārt, jāatzīstas, jaucis arī galvu. Daudzi dzīves procesi, kā ļoti labi apzinos, tagad man ir nesalīdzināmi skaidrāki, nekā bija pirms divdesmit gadiem. Taču savādi: arī nezināmā un nesaprotamā tapis vairāk, nekā bija pirms gadiem divdesmit! Piemēram, cilvēka dvēsele kļuvusi un kļūst par aizvien lielāku miklu. Jo vairāk to pētīju, jo noslēpumaināka un sarežģītāka, neapreķināmāka un neizdibināmāka tā atklājas. Vai cits piemērs. Jaunībā es būtu simtprocentīgi pārliecināta, ka, teiksim, oža ir kaut kas ļoti būtisks sunim, kamēr absolūti nebūtiska cilvēkam. Šobrīd tā apgalvot neuzdrošinos. Ožu, starp citu, nepiemīnēju nejausi. Tai ir tiešs sakars ar atgadījumu, kuru Jums tūlīt pavēstīšu, bez literāras uzskaitināšanas un izteles piedevām iespējami precīzi aprakstot detaļas un izjūtas.

Tas bija īsi pirms tam, kad pārdevu nelaimīgo gredzenu (par kuru – atceraties? – mēs viņvakar bezmaz sastrīdējāmies!). Labi cilvēki man izgādāja darbu (par ārštata tulkku), kur, strādādama pārvakarus, jau pirmajā mēnesī piepelnīju klāt turpat divu stipendiju tiesu. Un nākotne (diloņslimajam!) makam solīja vēl rožainākas izredzes. Bet cik daudzām spožām perspektīvām svītru pārvilcis īsais vārdiņš DIEMŽĒL! Arī manējām, jo – diemžēl, diemžēl un vēlreiz diemžēl – šim izdevīgajam un ienesīgajam darbam man trūka ķēriena! Nespēju izturēt velnišķīgo tempu, jo tulkot vajadzēja uzreiz mašīnrakstītājam. Tiešais priekšnieks (sauksim viņu... nu, teiksim, par Vulfu) iesākumā bija gatavs visnotaļ saprast un respektēt manu iesācējas neizdarību un pat laipni iedeva gausāko mašīnrakstītāju. Drīzumā izrādījās, ka galvenais āķis slēpjas dziļāk. Taisnību sakot, āķi bija veseli divi, jo man trūka godbijības, pirmkārt, pret stereotipu un, otrkārt, pret priekšniecību, citiem vārdiem, biju tajos gados, kad vēl šaubās, vai priekšniekam vienmēr taisnība (un, pats ļaunākais, neslēpu to!). Vulfs pacietīgi mocījās ar mani. Taču, vairāku nedēļu laikā tā arī nejaudājis ieskaidrot, kāpēc jālieto tikai un vienīgi «kāpēc» un kādēļ nedrīkst lietot «kādēļ», sāka uzskatīt mani par aprobežotu (starp citu, es viņu

tāpat!). Viņš apgalvoja, ka man trūkstot valodas izjūtas. No savas puses uzskatīju, ka valodas izjūtas trūkst viņam. Palikām katrs pie sava viedokļa. Viņa pozīcijas, kā viegli saprotams, bija stiprākas nekā manējās. Uzzināju, ka aiz muguras viņš par mani izsacījis: «Tā putrotāja, ar kuru liktenis nez kāpēc aplaimojis tieši mūs!» Pēc tam man ausīs nāca jauns apzīmējums – «ši pilnīgi bezperspektīvā persona». Un, kad viņš mani bija jau nokristījis par «pilnīgi bezperspektīvo personu», sapratu, ka manas dienas «šajā kantorī» skaitītas. Traki kārojās uzcirst asti un aiziet projām pašai. Ak vai, nevarēju sadūšoties! Atliku no reizes uz reizi, jo man nebija otra gredzena, ko pārdot. Pēc visa, šķiet, bilde ir skaidra: Vulfs nejuta pret mani simpātijas, turēja mani par zosi un tālab, loģiski, nevarēja būt noskaņots savus noslēpumus uzticēt tieši man. Jādomā, nejaušības pēc es viņu pieķēru iekšēja apjukuma brīdī.

Un tas norisinājās tā. Bija tveicīgs vakars vasaras sākumā, jau gandrīz nakts. Visā nama stāvā rāvāties tikai divi vien, es un Vulfs, aizķērušies aiz mana kārtējā tulkošanas nedarba, kas (Vulfaprāt!) mudžēja no kļūdām. Taisnību sakot, rāvās viņš, bet es, gan stāvēdama pie viņa rakstāmgalda miera stājā, bezatbildīgi pazagšus ķīķerēju uz vaļejo logu, aiz kura plosījās vienreizējs negaiss. Ik pa brīdim te tuvāk, te tālāk grāva pērkona smagā artilērija. Pēc kāda sevišķi tuva spēriena Vulfs pacēla galvu no papīra, atsvešinājās no teksta, arīdzan pievērsās logam un ieklausījās kanonādē. Un pēkšņi sacīja: «Cik briesmīgs pērkons!» Varu apzvērēt, tovakar tie bija pirmie vārdi, kas neattiecās tieši uz darbu. Viņš sēdēja un skatījās loga ailē. Pagāja vairākas minūtes. Nekad nebiju viņu redzējusi tik bezdarbīgu, jo, zināt, Irēnīt, parasti jau tur gāja kā pa kaujas lauku, ko garām ložmetēju kārtām apšaudīja ekstraklases mašīnrakstītāju vads. Jā, un kad viņš mani uzrunāja... Bet varbūt viņš skaļi domāja? Šā vai tā, taču vārdi bija pateikti. Uz tiem vajadzēja reaģēt, un, pielāgojusies tēmai, es izteicu izbrīnu par to, ka ārā tikai zibeņo un ducina, bet nelīst. Viņš pārjautāja: vai tiešām nelīstot? Piegāju pie loga. Un patiesi nelīdza. Siltajā – jānudien dienvidu nakts – vējā versmoja vienīgi smaržas. O, kas tā bija par nakti! No visvisādiem rūgtiem un saldiem aromātiem nakts bija pavisam dulla. Aizgrābta dvesu: ai un ak, un cik dievīgi, un kā smaržo – un tamlīdzīgi. Un piepeši izdzirdu, ka Vulfs aiz muguras saka «nē». Kas par «nē»? Kāpēc «nē»? Lai taču viņš pienāk klāt un pats pārliecinās. Vulfs vēl divaināk atbildēja, ka tam neesot nozīmes. Sakucies pie rakstāmgalda, lampas gaismā kaut kāds kuprains, ar ļoti gurdām un (kā es pārsteigta negaidot ieraudzīju!) ļoti gudrām acīm Vulfs uzmeta man tādu skatienu, ka... Ne īsti caurbjošu, ne īsti grūtsirdīgu, ne īsti apmulsušu... Vai

varbūt caurbjūšu, grūtsirdīgu un apmulsušu reizē? To grūti raksturot ar vienu vārdu. Viņš lūkojās tā, kā no krātiņa raugās iesprostots lauva. Es pat nodrebēju. Šis augstprātīgais kungs (šis «kantora zvēru karalis»), kas pret mani izturējās ar vāji slēptu nicināšanu kā pret aitu, atgādināja drupas. Pēc tam viņš teica, ka nevienam TO (viņa paša uzsvērums) neesot sacijis, un ļoti skumīgi piebilda: «Zināt, man nav ožas.» Pirmajā brīdī es gandrīz vai iesmējos, jo šie izteiktie vārdi šķita tik nesaderīgi ar dziļajām skumjām, ar kādām tika izteikti. Bija kurlie, bija mēmie, bija aklie – bet cilvēks bez ožas! Kaut kādā mērā tas likās pat, goda vārds, komiski. Bet viņš, nesajutis manu noskaņojumu un britiņu klusējis, paskaidroja, ka esot «smaržukurls jau kopš dzimšanas», ka nemaz nezina, kas ir smarža un pat nevarot iztēloties.

Gadus desmit vēlāk par šo gadījumu pastāstīju dažiem saviem kolēģiem. Reakcija? Jāsaka, visai atšķirīga. Romantiskā tipa dzejniece L. nopūtās un teica: vai tiešām Vulfs nesaostu pat viņas franču smaržas «Fidži»? (Nu, toties mēs skaidrāk par skaidru saodām, ka viņa ar «Fidži» salaistījusies jo bagātīgi!) «Kriminālists» K. izsaucās, ka eureka, te esot sižets, taču nesāka izklāstīt, lai mēs (kā viņš vaļsirdīgi atzinās!) viņam to nenozogot. Visbeidzot, kompānijas trešais – prozaīkis S., atsaukdami uz nesen lasītu populārzinātnisku brošūru, darīja mums zināmu interesantu faktu: ja cilvēkam aizsienot acis un aizspiežot degunu, pirmajās sekundēs tas nespējot noteikt, vai iekodis ābolā vai sīpolā. S. jautāja man, vai «šis tips» neesot man pastāstījis, kā... Bet es viņu pārtraucu, izsakot nožēlu, ka vairāk neko nezina.

Protams, tagad Jūs gaidāt atrisinājumu un morāli. Ja to var nosaukt par atrisinājumu, tad notikumu turpmākā attīstība bija šāda. Jau pēc dažām dienām Vulfs sausi paziņoja, ka es neesot attaisnojusi cerības, ka neuzrādot progresu, ka mana darba sliktā kvalitāte... (un tā tālāk). Īsi sakot, man tika iedota vilka pase ar augstsirdīgu atļauju nostrādāt dienu līdz beigām, lai varētu saņemt atlīdzību. Laipno atļauju neizmantoju. Pametu papīra lapu pusceļā (starp vīrs- un palīgteikumu neielikusi pat komatu!), uzvilku mēteli, uzliku galvā cepuri un noskrēju lejā pa kāpnēm, negaidīdama liftu. Iegriezos «Vecrīgā» un ar dīvaini plēsonīgu ēstgribu notiesāju veselus trīs napoleonus. Kad norēķinājos par tēriņu, viesmīle pieliecās un klusitēm aizrādīja, ka cepure galvā man uzlikta otrādi. Droši vien tā arī bija. Jutos galīgi apskurbusi – kā cilvēks lielā nelaimē vai lielā laimē.

Tiktāl par pagātni.

Nesen apavu labošanas centrā man sandales ievīstīja saburzītā un jau apdzeltējušā «Rīgas Balsī». Skatiens nejauši krita uz vārdu «Vulfs».

Mājās izlasīju biedru grupas parakstītu īsu nekrologu. Tas bija tas pats Vulfs – MANS VULFS, kā ar skumjām nodomāju. Uzzināju, ka viņš pasen pensionējies, miris pēkšņi un ka viņu «mūžīgā piemiņā paturēs ikviens, kas...» (un tā tālāk). Laikraksts bija jau vairākus mēnešus vecs. Tagad Jūs droši vien gaidāt intriģējošu vēstījumu, kā ožas trūkums kļuvis par bojāejas cēloni. Taču es nevaru apmierināt Jūsu ziņkāri. Vēl vairāk, sirds dziļumos stipri šaubos, vai nāvi izraisīja ožas trūkums. Un, kaut gan nekrologā melns uz balta stāvēja «pēkšņi», kas neizslēdz saindēšanos ar gāzi, tajā skaitā, teiksim, tvanu, tikpat labi tas var nozīmēt arī satiksmes negadījumu, sirdstrieku, insultu, aklās zarnas plīsumu (un tamlīdzīgi). Šajā notikumā nav sižeta. Vismaz – pretēji kolēģim K. – es to šeit nesaredzu. Toties te ir dzīves paradokss: cilvēkam nebūtiskais ožas trūkums darīja Vulfu nelaimīgu, kas cilvēkam vairs nav nebūtiski, vai ne? Arī es pieredu pie tiem, kas «paturēs viņu mūžīgā piemiņā», jo nekad neaizmirsīšu, kā viņš sēdēja sagumis un kā uzkumpusi mugura meta uz sienas melnu ēnas kupri... viņa skatienu, viņa saspriegumu, ar kuru viņš mokoši un veltīgi pūlējās uztvert smaržu. Vai minējumu tumsu, pa kuru viņš taustījās, vistrāpīgāk neizteica jocīgais apzīmējums «smaržukurlis»? Varbūt tieši «smaržukurlums» viņu darīja par lauvu krātiņā, neļaujot izrauties, atraisīties, uzdriktēties, nu, kaut vai pašu mazumiņu, kaut vai tik daudz, lai «kāpēc» vietā dažkārt lietotu «kādēļ», vismaz reizi pa reizei atļautos kaut vai atšķirīgu sinonīmu, kura dēļ nepavisam nevar pazaudēt galvu! Taču, neuzticēdamies savām maņām, viņš kā neredzīgais akli baidījās pāriet šauro laipiņu starp «kāpēc» un «kādēļ», lai, kazi, neiegāztos grāvī!

Pasaulē savstarpējās sakarībās un atkarībās viss savīts un sapīts ne tikai saskatāmām, bet arī neredzamām un pat gluži miklainām saitēm. Vulfa liktenis (vai, pareizāk, ARĪ Vulfa liktenis) man palīdzēja to saprast, kad es biju tik jauna kā Jūs un pat jaunāka par Jums. Jo vai tad smaržo tikai franču parfims? Smaržo arī labsirdība. Labsirdībai ir neaizmirstuļu naivā smarža, jo arī labsirdība ir naiva. Labsirdība vienmēr smaržo vienādi, jo arī pati labsirdība vienmēr ir vienāda. Toties ļaunums ož dažādi. Visbiežāk pēc Centrāltirgus gaļas paviljona īsi pirms slēgšanas, taču reizumis pēc galdnieka limes un šad tad pēc lili-jām. Bet ģenialitātei piemīt zirgu staļļa smaka. Žēl, vai ne? Ģenialitāte, kurai taču vajadzēja smaržot kā rasainai rozei, ož pēc putās nodzīta zirga...

Gara acīm es redzu Jūsu seju, Irēnīt, un ir grūti pateikt, vai tajā vairāk jautra pārsteiguma vai klusu šausmu! Redzu Jūsu skatienu... Neskatieties uz mani tā, jo Jūs lūkojaties uz mani, it kā man dīgtu ragi!

Nezoboļieties par mani, Irēn, nesmeļieties, Irēn, nesakiet: ak, ja pasaulē būtu iespējama tāda oža, mēs uzreiz apšņukātu visus, bet pašas iesvaīdītos ar ģenialitāti, kaut arī tā diemžēl, diemžēl un vēlreiz diemžēl ož pēc zirga. Mēs svētlaimē staigātu, turēdamas degunus pret vēju un turēdamās neaizmirstuļu virzienā, vairīdamās no liliju smagi saldās dvakas un... Neironizējiet par ožu, Irēn! Ir ļoti svarīgi – nebūt «smaržukurlam!»! Ir ļoti būtiski – nebūt «smaržukurlam!»! Reizumis (vismaz reizumis!) atļauties «kāpēc» vietā «kādēļ», uzdriktēties pāriet ielu starp «kāpēc» un «kādēļ», nebaidoties paslidēt uz brauktuves, pāriet laipiņu no «kāpēc» uz «kādēļ», nebaidoties iekrist grāvī, jo tur nevar laužt kaklu, – un, pat ja tur var laužt kaklu, nebaidoties! Starp «kāpēc» un «kādēļ» starpība ir nebūtiska. Bet vai, neuzdriktēdamās nebūtisko, mēs jebkad uzdrošināsimies būtisko?

1977. gada 5. augusts

P. S. Tā kā viņus neviņus esmu kļuvusi par pēceksāmena ķibeļu līdzzinātāju, neatstājiet tukšā manu sakairināto ziņkāribu!

NO DIENASGRĀMATAS

1977. gada 30. augusts

Ko nozīmē Irēnas rindas? «Pēceksāmens nenotika» (un bez paskaidrojuma!). «Esam pārcēlušies uz Kalna ielu 14» (dabūjuši dzi-vokli?). «Gaidām ciemos» (kad?). «Tuvākas ziņas no Guntara.» Izgāju laukā, lai saņemtu «tuvākas ziņas no Guntara», – pagalmā tukšpadsmit! Aizbraucis... Šajā reizē viņš bija gan nevis ar Džeraldīni (za-piņš esot «uz steķiem»), bet ar taksometru, tātad piestājis garāmbraucot vai kādu puslegālu likumu metot – un tomēr savādi... Vai viņš nezinaļa zīmītes saturu? Kādus secinājumus lai tad izdaru? Doties uz to Kalna ielu četrpadsmit vai ne? Un kur, vilks rāvis, tāda vispār atrodas? Žēl, ka puķainā kleita gatava un nav iemesla iegriezties pie Janīnas. Iespējams, dabūtu kādu informāciju. Bet varbūt arī Janīna vairs nedzīvo Sloku ielā? Šā vai tā, pagaidām nekustēšu nekur.

1977. gada 17. septembris

Ar lielām mokām sazvaniņu skolotāju istabas numuru. Divas reizes neviens neatbildēja. (Kas pie viņiem notiek? «Visi aizgājuši uz fronti»?)

Trešajā reizē atsaucās aizsaldēta balstiņa. Skolotāja Nāburga? Nāburga ar klasi kolhoza talkā. Kad atgriezīsies? Pī-pī-pī... Nolika klausuli? Vai centrālē kaut kas atvienojās? Zvanīt vēl ceturto reizi trūka entuziasma.

1977. gada 18. septembris

Kā sniegs uz galvas uzvēlās miļie kolēģi! Bijuši mūsu mežos sēņot (un, bez šaubām, ar pilniem groziem un tukšiem vēderiem!). Bez maz kritu kaunā, jo nebija ar ko pacienāt. Izdariju inventarizāciju: bēdīgi! Pusklaips (vietējās) rupjmaizes – turklāt saziēdējušas, dažas kūpinātas ribas (no Azas neaizskaramajiem fondiem), vārīto kartupeļu pārpalikums (pa vienam uz deguna), aizsākta sviesta paciņa (apšaubāma svaiguma), daži (jau drusku noskumuši) gurķi – un vēl šis tas tādā pašā garā! Par laimi, istajā brīdī mani ķēra ideja sakārdināt viņus ar «Dardedzes» kulinārijas jaukumiem (sulīgi attēlojot «Vēžu mēles»!). Visi vienlaikus norija siekalas. Vai tālu? Ar žiguli piecpadsmit, divdesmit minūtes. Turklāt kafejnicā blats! Braucam! Un sarežģījums atrisinājās ar ģeniālu vienkāršību! Izmantojot apstākli, ka atrodos Ošupilī (un vēl piedevām uz riteņiem!), lūdzu, lai aizvizona mani uz Kalna ielu. Viņi atkal gribēja zināt, vai tas esot tālu. Atzinos, ka man pašai nav ne jausmas, – bet kādi nu Ošupilī atstatumi?! Viņi piekrita tikai ar nosacījumu, ka tur neiestrēgšu, un, drusku saskābuši, visi reizē palūkojās rokas pulksteņos, taču uzreiz manāmi atdzīvojās, kad no garāmgājējiem noskaidrojām, ka šī Kalna iela atrodama Ošupils nomalē un faktiski ir mums pa ceļam. Ielu uzgājām bez misēkļiem, bet iesākumā īsti nenoticēju, ka esam uzgājuši to, ko meklējam. Biju gaidījusi, ka ieraudzīšu jaunuzceltus standarta dzīvojamos namus, bet šeit... Rudens rūsas jau nedaudz skartajā, tomēr joprojām krāšņajā dārzu zaļumā vidēja dažādu stilu, materiālu, lieluma, krāsas un rocības ģimenes mājiņas, ko apzeltīja vakara saule. Aizbraukuši līdz ielas galam, attapāmies, ka numuru 14 neesam pamanījuši. Griezām apkārt un atradām atpakaļbraucienā, jo emaljēto plāksnīti daļēji aizsedza efektīga košumkrūma (vai košumkoka?) platās, robainās lapas, turklāt visas acis jau bijām izskatījuši uz dārzu, kas akmens radžu pakāpieniem veda no mājas silti brūnās sienas līdz stieplu žogam, kurš atsedza visu, tai pašā laikā neatļaudams neko.

Izlidušu no mašīnas, mani apņēma ielas aristokrātiskais klusums. Piegāju pie vārītiņiem: ciet! Sāku spaidīt zvanu – ne skaņas! Pēc brīža dārza dziļumā sāka riet suns. Galu galā parādījās arī cilvēkbūtne, gadus divpadsmit veca pusaudzīte. Ievēroju, ka viņa kliboja. Skolotāja

Nāburga? Jā, dzīvojot, bet mājās gan neesot. Vēl kolhozā? Nē, ekskurzijā uz... (uz kaut kuriem). Lūdzu sveicināt. Viņa mēmi pamāja un pēc tam nolūkojās, kā aizbraucam. Nenocietos, neatskatījusies uz namu un dārzu: skaisti, kas ir, tas ir! Arī es te labprāt dzīvotu. Šeit būtu labi strādāt. Turklāt skaista māja ir mana vājība. Skaista māja ir mans sapnis, kas nekad nepiepildīsies, jo skaista māja prasa daudz laika un man nekad nebūs tik daudz laika, cik prasa skaista māja...

1977. gada 29. septembris

Eju uz vilcienu pāri stacijas laukumam – un piepeši balss kardinātāja (no Nekurienes!): «Nu, braucam uz Mežaini?!» Un «Nekurieni» nav nekas cits kā taksometru parka volga, pa kuras sānlodziņu pret mani laipni paslējies vīrišķīgi skaists knābis. Šodien man, goda vārds, nebija doma mājās doties ar taksi, vēl vairāk, doties uz mājām ar taksi man nebija arī nepieciešamības (jo vilcienu nav atcelti!). Bet vajadzēja tikai iztēloties, kā tūlīt uzsviedišu portfeli un tikliņu uz pakalējā sēdekļa, kā tiksmīgi atsligšu priekšējā, uzreiz ļaudamās komfortsūpām – un gatavs! Lai notiek: laižam uz Mežaini! Citādi visu mūžu nožēlošu garām palaisto izdevību! «Vai ne?» Guntars jautri pārvaicāja un, pasniedzies pretim, paņēma manas mantas.

Iekāpu bez kādiem blakus nolūkiem pratināt vai ņemt interviju, taču jau pirmajās desmit minūtēs saruna gluži dabiski aizvirzījās uz dzīvesvietas maiņām. Izskatīgā Kalna ielas katedža, kur Nāburgi ir tikai īrnieki, piederot kaut kādiem tur Baltmaņiem. Vai es neesot par viņiem dzirdējusi? Un kas man būtu par viņiem jādzird? Ar ko viņi ievērojami? Ar dārzu. Konkursos regulāri izpelnoties godalgotas vietas. Nu, dārzs patiesi brīnišķīgs! Šajā darba kārtības jautājumā arī es pamanījos iespraust pa kodolīgai atziņai, starp citu, vēl piebalsojot, ka māja tāpat nav peļama. Uz to Guntars atbildēja, ka māja neesot jauna, tikai pirms gadiem desmit, divpadsmit daļēji pārbūvēta, bet pēc saimnieka nāves atkal mazliet nolaista. Šobrīd pat, viņš piebilda, bagāzniekā viņam esot trīs bundžas baltās emaljas, kas visādā ziņā jāaizdabū līdz Ošupilij, lai «pirms sala vēl šo to piefrizētu». Cik tad viņiem tur ir to istabu – viena, divas? Faktiski viena, bet ar atsevišķu ieeju un piedevām tādu mazu bezlogu ūķīti – varēšot ielikt gāzes plīti un izmantot par virtuvi. Un kāda maksa tādai istabai ar atsevišķu ieeju un bezlogu ūķīti piedevām? Trīsdesmit pieci (o!), jā, jā, gandrīz Rīgas cena, taču ar tiesībām lietot garāžu, bet (Guntara lūpu kaktiņš nodrebēja) galvenais, ka viņiem ar Irēnu vairs nebūšot «jāsaskaņo sava personiskā

dzīve augstākajās instancēs». (Skaidrs!) Kalna ielā viņi, protams, nepierakstīšoties. Privātie pierakstot nelabprāt, lai «nebūtu saķēdēti uz visu mūžu» (atkal skaidrs!), kaut gan šajā gadījumā «ir džentlmeniska noruna», jo Malda (klibā pusaudzīte) esot Irēnas skolniece. Un arī viņi paši mūžu tur dzīvot netaisoties, «varbūt vēl līdz pensijai» (hm!) dzīvokli tomēr dabūšot, lai gan pagaidām viss vēl esot uz papīra. Vai sadale? Sadale?! Skolotāju māja! Džeraldīne «tik tikko velk dzīvību», ar skubu jādomājot par jaunu mašīnu, kas viņam esot nevis lepnības, bet pirmās nepieciešamības priekšmets, bez savas mašīnas Rīgā strādāt nevarot, tad jāejot no taksometru parka prom, taču prom iet viņš negribot, jo darbs viņam patikot. Bet, «kopš zaps remontā», tikšana turp un atpakaļ kļuvusi par veselu problēmu. Dabūjis riepas, lai «vismaz apautu Džeraldīni», bet pagaidām nācies nolikt pie kolēģa Imantā. Bez mašīnas – «kā bez rokām, kā bez kājām»! Pēc vakara maiņas jāpaliekot Rīgā pie radiem un jāpārģuļot uz saliekamās gultas virtuvē zem izlietnes... Un piepeši bez jebkādas pārejas, it kā turpinot vēl to pašu tēmu: «Varbūt izslēgsim skaitītāju?»

Es apmulsu. Es apmulsu tik ļoti, ka neattapu nekādu sakarīgu atbildi. Bet kāpēc es tik ļoti apmulsu? Sazin jods... Nevaru īsti pateikt. Vai aizskarta, ka no manis nekaunējās? Vai baidījies, ka izskatīšos smieklīgi dzelzsbetoniska, jo (ak, cik reižu to neesmu dzirdējusi!) «visi taču zog»? Zog, sākot ar spuldzēm kāpņu telpās un beidzot ar automašīnām... zog beķeriši kanēli un pavāres piparus... zog celtnieki ķieģeļus un žurnālisti virsrakstus... nozagti jau mākslas šedevri un pasta vilcieni... nozagtas ne tikai no lopkautuvēm cūkas, bet pat no zvērdārziem kobras... nozagtas ne vien cepures no galvām, bet pat galvas no pleciem... Kas gan salīdzinājumā ar visu to ir tie daži nieka rubļi, kas vēl turklāt nav izvilkti no manas personiskās kabatas, jo manai personiskajai kabatai ir viens pīpis, vai braucam ar ieslēgtu vai izslēgtu skaitītāju, tā ka nekas man nebija vieglāk kā uzdāvināt Guntaram šos dažus rubļus.

Manas sirdsapziņas neizšķirīgā mīņāšanās, protams, nenotika skaļi, bet, tā teikt, uz klusēšanas fona, un klusēšana izsenis ir piekrišanas zīme, tādēļ viņš skaitītāju izslēdza, pēc tam, apstādinājis taksometru, izkāpa, pasniedzās pāri vēja stiklam un... Ko viņš izdarīja? Un braucām atkal.

Tālākais norisa apmēram šādi.

- Ko jūs izdarījāt, Guntar?
- Firmas noslēpums.
- Pārdodiet noslēpumu!

– Kam tas jums vajadzīgs? Nāksiet strādāt taksometru parkā?

– Bet varbūt gribu ielikt kādā romānā?

Viņš klusēja.

– Nu, Guntar! Sakiet cenu!

Viņš klusēja.

– Guntar, nu! Došu veselu rubli!

Viņš klusēja.

– Labi – divi rubļi! Nu? Divi piecdesmit!... trīs! Guntar, veseli trīs rubļi! Guntar!

Viņš vēl vienmēr klusēja. Braucām aizvien ātrāk.

– Guntar, neskrieniet tā! Ja mēs nositīsimies, jūs nedabūsiet savu atlīdzību par noslēpumu! Nosaucu beidzamo cenu: pieci!

Samazināt ātrumu viņam nenāca ne prātā. Drāzāmieš pa vidējo joslu, apdzidami visus.

– Guntar, jūs esat zemisks izspiedējs! Nu labi, atkārtāju – nosauciet savu cenu!

Taču nosaukt cenu viņam vairs nebija izdevības, pat ja viņš būtu to gribējis, – jau griezāmieš ceļa galā. Paskatījos pulksteni: fantastiski – četrdesmit trijās minūtēs! Beidzot viņš ierunājās, sacīdams, ka man piemītot apbrīnojamas spējas sabojāt otram garastāvokli. Es iesmējos un sacīju, ka tas man nav nekāds jaunums un ka dzirdu to regulāri. Viņš paineresējās: un no kā? No sava personiskā vīra! Tagad iesmējās arī Guntars, pasniegto naudu nepārskaitīja, ar nevērīgu kustību iebāza ķešā un (sveiki!), mašīnu neapgriezis, atpakaļgaitā aizdrāzās šosejas virzienā.

Reizēm šķiet, ka viņš spētu braukt pat sāniski...

1977. gada 19. oktobris

Irēna atsūtīja vēstuli – stipri rezignētu, bet ļoti, ļoti cilvēcisku! Pēkšņā apskaidrībā pirmoreiz īsti sapratu, cik tuvs viņas sirdij ir skolo-tājas darbs. (Bet ko tad es biju domājis? Ak, kārtējo reizi acimredzot nebiju domājis nekā...) Teikums «Pedagoģija jau nav tikai zinātne, tā ir arī māksla un mīlestība, savstarpējo attiecību kultūra, ētika un estētika» varētu likties drusku uzskaidrinošs, ja dažas rindas tālāk nebūtu prokurora skadrais jautājums sev pašai: «Bet varbūt esmu atriebīga un maziska?» (vai viņai tas būtu pārmests?) – un vēl pēc dažām rindām rūgtais izsmiekls par savu sakāvi: «Donkīhotiene zaudējusi cīņā ar vējdzirnavām!» (jo Cēzars Vismants nedz uz konsultācijām, nedz uz pēceksāmenu demonstratīvi neesot ieradies, taču pedagoģiskās

padomes sēdē ar balsu vairākumu tomēr pārcelts desmitajā klasē...). Ari lepnajā savrupmājā, cik var spriest, viņai sevišķi lepni neiet. Galīgi netiekot galā ar darbiem. Kā no rīta aizejot, tā reizumis tikai krēslā pārnākot. Un mājās viss stāvot nedarīts. Iesākusi stāstu – pusotra mēneša apkārt, nevarot pabeigt. Virtuvē vēl aizvakardienas nemazgātie trauki... Mjā, kā smeijies, sievietes (un jo sevišķi skolotājas) liktenis!

SESTĀ VĒSTULE

Sveika, bēdīgā izskata bruņiniece!

Vai neesat vējdzirnavām jau nolauzusi kādu spārnu vai izdemoļjusi bīdeļgaņģi? Neklātienē es to izdarīju (jo neklātienē jau mēs visi esam varoņi!). Skolas dzīvi, atklāti sakot, zinu pavāji. Ja uzklausītu Jūsu oponentus, iespējams, izrādītos, ka notikuma varonim bez ietekmīgās MAMMAS ir vēl kādi citi sirdis mikstinoši apstākļi, ja jau pedagoģija, kā Jūs pati rakstāt, «ir arī māksla», bet mākslā nav nekā absolūta un viennozīmīga – kas vienam šedevrs, otram draņķis. Bet pat tad, ja Jums ir tikai 50% taisnības, sirds dziļumos esmu Jūsu pusē, jo stingri turos pie ieskata, ka dzīvē visam jābūt godīgi nopelnītam, un šobaltdien pirmais, ko cilvēks nopelna, ir atzīme. Vai ar nepelnītu trijnieku galu galā nesākas tā tikumu izlurkāšanās, par kuru šausmināmajos vēlāk, kad nevainīgais ziedīnš nogatavojies par indīgu odziņu? Un par apaļiem 100% ticu Jums, kad žēlojaties, ka nespējat «visu pagūt un apvienot», toties karsti iebilstu pret Jūsu pārliecību, ka «pagūt un apvienot» spējot es! Kas Jums teicis, ka es spēju «pagūt un apvienot»? No kā Jūs esat izdarījusi tik aplamu secinājumu?! Nekad (dzirdiet – nekad!) neesmu spējusi «pagūt un apvienot» to, kas man dzīvē bijis un ir pagūstams un apvienojams. Nekad neesmu bijusi sevišķi priekšzīmīga meita, sieva un māte. Pret saviem piederīgajiem bieži vien esmu izturējusies patmilīgi, un lai mani attaisno (ja vispār var būt attaisnojams!) tas, ka vēl biežāk un vēl nežēlīgāk esmu izturējusies pati pret sevi. Es tik ilgi, tik centīgi, tik apzinīgi un dažkārt, atzišos, pat varonīgi, bet cik ilgi, centīgi, apzinīgi un varonīgi, tik veltīgi pūlējos «pagūt un apvienot», ka man ir lielas un pamatotas šaubas pat par pašu iespēju «pagūt un apvienot», taču bez tā sieviete mākslā nevar sasniegt neko. Burvju aplis, kurā griežamies kā centrifūgā...

Jaunības dienās biju maksimāliste un dzelžaini ticēju iespējai «pagūt un apvienot». Pārliecinājusies, ka itin sekmīgi «pati māku sienu pļaut(i), pat' izkapti asināt», nolēmu spert nākamo soli un sāku «pati mest arī kaudzītē», kamēr vienudien atklāju, ka esmu iedzīvojusies trūcē. Pēc tam atturējos no pārāk lielu smagumu celšanas, velšanas, nešanas, mešanas (un citādas pārvietošanas), tomēr arī notikumu tālākā attīstība nekādi Jums nevar noderēt par atdarināšanas cienīgu paraugu. Kad uz viena riņķa vārijās zupa un uz otra – veļa, kad ar vienu roku rakstiju un ar otru lāpīju, vienlaikus pa radio klausīdamās arī vēl starptautiskos komentētājus, kad manuskripts bija jau tik stipri un sirsnīgi sadraudzējies ar mizojamiem kartupeļiem, ka sāku publiski plātīties ar spējām darīt septiņus darbus reizē, man uzkrita tāda melna depresija, ka sameklēju veļas auklu un lūkoju no tās iztaisīt cilpu. Bet arī šis pasākums beidzās ar čiku. Izmēģinājos visvisādīgi, taču vilusies atklāju, ka ekspluatācijā derīgu cilpu uzvest neprotu. (Nu Jūs, Irēn, redzat, ar ko Jums darišana!)

Virš rakstāmgalda pie sienas skaisti ierāmētas laiku pa laikam turēju tā saucamās

SAISTĪBAS

Dienas norma (izdarīt obligāti!).

Apravēt 3-4 krūmus.

Nomazgāt 2-3 logus (utt.).

Domājat, es to izpildīju? Lielākoties ne! Vajadzēja tikai paveikties ar rakstīšanu un labie nodomi bija vējā (krūmi palika neravēti, logi stāvēja nemazgāti utt.). Kaut cik atguvusies, šausminājos par nekārtību, kas valdīja apkārt, un apņēmīgi ķēros pie ģenerāltīrīšanas, kuras izskaņā ar lepnumu izstaigāju telpas, gandarīta par mirdzošajiem logiem, vizuļojošajiem katliem utt. Eiforija ilga divas līdz četras stundas un beidzās aizvien ar to pašu – kādubrīd man piepeši iešāvās prātā: pag, bet kad uzrakstīta beidzamā rinda? Un, spēji novadēdamās, es ikreiz atskārtu, ka ar lupatām un birstēm esmu aizslaucījusi veselu nedēļu no sava nesaudzīgi īsā literātes mūža, kur viss ir gaistošs un kur nekas nedod nekādas garantijas priekšdienām.

Tad es strikti nolēmu izvairīties no galējībām, iekļauties saprātīgā grafikā un (tāpat kā mani cienījamie kolēģi!) rakstīt dienā tikai lappusi – ne vairāk! Gada 365 dienās tas man solīja (atmetot valsts svētkus un pieļaujamo brāķa procentu) 15 līdz 17 loksnes teksta, proti, normālu grāmatu – un turklāt bez neirozēm un panikas! Par nožēlošanu, tur nekas nesanāca, jo ievērot grafiku man neizdevās. Kad

Vecā gada vakarā savilku kopā galus, atbirums iznāca tāds, ka stāvus sacēlās mati.

Kritušas nost bija

vīra, meitu, vecāku un manis pašas dzimšanas dienas un vārda dienas;
garīgi vai teritoriāli tuvu laikabiedru goda dienas (kāzas, bēres, kristības, jubilejas u. tml.);
dienas, kad braucu pie zobārsta;
dienas, kad notika plēnumi, sēdes, sapulces, lektoriji, semināri un citi obligāti pasākumi;
dienas, kad mājā taisīju ģenerāltīrīšanu;
dienas, kuras noslimoju ar gripu;
dienas, kad pārrakstīju tīrrakstus un laboju slejas;
dienas, kad mēģināju dabūt siltos ziemas zābakus;
dienas, kad lasīju recenzējamus manuskriptus;
dienas, kad notika remonts;
dienas, kad gatavoju referātu.

Ja šīm pieskaitīja klāt vēl tās, kuru zaudēšanai bija nejaušības raksturs (piemēram, dienas pirms ciemiņu ierašanās, dienas pēc ciemiņu ierašanās u. tml.), tad piesēdusies pie savas vienīgās lapiņas nebiju veselas 179 dienas! Un, tā kā, par spīti visam, vēl biju dzirdējusi ne mazumu pārmetumu par nekomunikabilitāti, neaktivitāti un citām smalki latīniskām «-ilitātēm» un «-ivitātēm», ar kurām tika raksturots mans nepietiekami rosīgais dzīvesveids, metu grafiku pie malas un metos uz galvas atpakaļ krācainajā anarhijas upē.

(Un Jūs, Irēnīt, cik jaušu, šajā ziņā esat man drusku līdzīga! Labi atceros Jūsu ironiskos vārdus, ar kādiem raksturojāt savu jaunrades stilu:

– Dienām ilgi nevaru atlicināt ne stundu, lai uzrakstītu vienu vienīgu rindu, bet tad pēkšņi:

*Vienā naktī sirmi mati
Mīlētājiem kļūst!*

Un sākāt smieties.)

Kopš Andrē Moruā grāmatā par Žoržu Sandu uztvēru autora apbrīnu par to, ka «Žorža varēja rakstīt četrpadsmit stundu, pēc tam apseglot zirgu un aiztraukt uz satikšanos», sāku sirgt ar mazvērtības kompleksiem, jo, šķiet, nekad mūžā neesmu strādājusi veselas 14 stundas no vietas, tāpēc ka allaž vajadzēja pārtraukt rakstīšanu agrāk, nekā pārtraukt gribējās, – lai izberztu kādu izlietni, izmazgātu kādu grīdu, izvāritu kādu zupu utt. Un, kad biju visu to aizgūtnēm apdarījusi,

seglot zirgu uz vēl kādiem varoņdarbiem man galīgi vairs nebija spēka. Vēlējos tikai likties slīpi un gulēt.

Kad sāka regulāri iznākt manas grāmatas, es, kritiski aplūkojusi savu garderobi, atminējos, ka «cilvēkā visam jābūt skaistam», un nopriedu, ka beidzot atļausos, o, kaut ko modernu! Izlasījusi žurnālā, ka «šogad katra sieviete, kas sevi ciena», valkā tāda un tāda piegriezuma tērpus, nevis šausmina pretimnācējus, izejot uz ielas iepriekšējās sezonas kleitā, sagrābu maku un drāzos uz tuvāko apģērbu veikalu, bet paliku ar baltu mēli! Mazpamazām apsitu vispirms tālākus, pēc tam tālus un visupēc ļoti tālus apģērbu veikalus, taču joprojām atgriezos tukšā. Beidzot devos uz ateljē, bet tur priekšā jau drūzmējās 34 sievietes, kas arī sevi cienīja un bija vai nu naudīgākas, apsviedīgākas, vai laikietilpīgākas par mani. No kaujas lauka mani iznesa uz vairoga, nesmejieties, vārda vistiešākajā nozīmē, jo rindā paģību. Tad, kārtējo reizi atteikusies no idejas «apvienot un pagūt», atkal samierinājos ar novecojušiem modeļiem, pie kuriem žāvājas pārdevējas. Un, kaut arī Jūs tos nepirksiet, Irēnīt, kādreiz ieejiet un paskatieties uz šīm kleitām. Viņās ir kaut kas skumjš. Jūsu mākslinieces sirds iedrebēsies. Viņās ir kaut kas bezcerīgs. Viņas apzinās savu neatvairāmo novecošanu, bet ne ar ko nespēj sev līdzēt. Pēc viņām nekāro neviens. Un tad es ieeju un iepiecinu kādu no viņām – un arī man ap sirdi ir priecīgi kā cilvēkam, kas izdarījis otram labu.

Ja man nekad nav bijis savas frizieres, savas manikīres, sava kurpnieka un savas šuvējas (ko es te melšu – tagad taču man ir Jūsu mamma!), ja nekad neesmu spērusi kāju kosmētiskajā kabinetā (un par to nezinu daudz vairāk kā par viriešu pirti!), ja tieku uz teātri, augstākais, divreiz gadā (un visumā pārtieku no kritiķu recenzijām!), ja mulstu erudītu cilvēku klātienē (jo atkal neesmu lasījusi to, ko lasījuši viņi!), ja svešas zemes redzu tikai naktīs (un nīlzirgi sprauslodami plunčojas manos sapņos!), ja neprotu svinēt svētkus (un no visām dzīrēm aizbēgu jau pirmajās divarpus stundās!), ja, vērojot saullēktu, nespēju rītausmā mierīgi pasēdēt ar makšķeri (lai jau piecpadsmit minūtēs nesaindētu sev prieku ar urdīšanos par nepadarītiem darbiem!), ja ķeru un grābju, atsakos un upurēju – un ja tik un tā visu nokavēju... tad nē, neesmu spējusi un nespēju «pagūt un apvienot». Pazīstu atteikšanās saldumu, taču nesalīdzināmi labāk pazīstu atteikšanās rūgtumu. Tālab nemācieties no manis! Vēlos, lai Jūs būtu laimīgāka par mani.

Jaunībā es gribēju stirnas grāciju apvienojumā ar vilka žokļiem, bet man sacīja: «Vai tu negribi piedevām ziloņa snuķi un divus kamieļa kuprus, ērgļa lidojumu un odzes indes zobu?» Tad es nokaunējos par

saviem tikojumiem pēc pilnības un izvēlējos būt tikai tiģeriene. Bet, izraudzījusies būt tiģeriene, es atgīdos, ka tad vajadzētu pārāk daudzus saplosīt, un beigu beigās izšķīros, ka būšu govs un došu pienu, gan tikai ar vienu norunu – lai «amatu apvienošanas kārtībā» man nevajadzētu art arī zemi. Diemžēl aizvien man nācies arī art zemi.

Nu, ko darīsim? Mācīsimies uzvest ekspluatācijā derīgu cilpu?

«Garlaicīgi, apnicīgi noņemties ar šiem nenozīmīgajiem sīkumiem, darbiem, bērniem, pīties gluži kā vistai pa pakulām. Dzīvot saistītai, piesietai pie bērniem, dienu dienā bez kādām pārmaiņām, darbā, rūpēs un tajos pašos sīkumos tā apriebies, ka, šķiet, ja varētu kaut kā atkratīties, tad mīļu prātu laistos projām, kur acis rāda...»

Vai ievērojāt, ka šī rindkopa likta pēdējās? Jo tā nav manējā, Irēnīt, lai gan daudzkārt vārds vārdā es būtu varējusi sacīt gluži tāpat! Šīs rindas savā «Autobiogrāfijā» ierakstījusi Jūlija Beņuševičūte-Žimantiene, ko mēs pazīstam kā lietuviešu klasiķi Žemaiti. Vai viņa jaudāja «pagūt un apvienot»? Domāju, ka vaicāta viņa to noliegtu. Taču viņai piemita «spēks, kas ļauj atrauties no zemes», viņas «kreklā bija talanta blusa» – un pat liktenis pret viņu aplauza zobus!

Ak jā, prātā palicis vēl kaut kas, ko Jūs rakstijāt vēstulē: «Mana diena nav bezizmēra (tie ir Jūsu vārdi), ar darbiem tā jau ir pilna kā muca ar akmeņiem. Es neko tur vairs nevaru dabūt iekšā.» Lasot es Jums piekritu un, kā šķiet, tikai muļķīgi smaidīju. Un vienīgi pēcāk – o, uzšķilās gluži kā balts zibens: ar akmeņiem pilnā mucā taču var vēl ieliet 2-3 spaiņus ūdens! Vai ne? Un tas tad lai ir optimistisks beigu akords pēc visām gaudām par dzīvi!

1977. gada 21. oktobris

P. S. Vairāk nekā divdesmit gadus es gandrīz nezinu, kas ir atvaļinājums, jo pa visu šo laiku esmu to izbaudījusi tikai divkārt un arī tad, taisnību sakot, drusku nosacīti – kad temperatūra sakāpa pāri 39°. O, kas tā bija par laimi! Negaidot atbrīvota gluži no visa, gulēju augšpēdus un dziedāju Grīga dziesmas!

NO DIENASGRĀMATAS

1977. gada 19. novembris

Atliku, atliku, atliku ciemošanos Kalna ielā, itin kā aizlaikus nojauzdama, ka atgriezīšos ar šo šķērmo jutoņu... Bet varbūt vainīga

gripa? Kvernu pie verdoši karstas liepziedu tējas. Kāds pretīgs drebulis! Varbūt ieņemt aspirīnu? Varbūt nokāpt pagrabā pēc ievāritām avenēm? Negribu slimot – turēšos pretim kā spēdama.

Cik muļķīgi iznāca! No sešpadsmit kilometriem pāri par pusi dabūju nokātot... Nejauši uzrakstījās «nokātot», kaut gan šis vārds skan krietni par brašu pārvietošanās veidam un tempam, kādā kūlos no Ošupils, blīvam un slapjam sniegam krītot aizvien blīvāk un slapjāk... Nu, ko es zūdos? Pati vainīga! Nevarēju pagaidīt, kamēr Guntars noskatās hokeju?! Un galu galā tā bija nevis Irēnas, bet mana personiskā ideja «kātot» pa šoseju Mežaines virzienā un pa ceļam nobalsot kādu braucamo, jo Irēna, gluži otrādi, vēl vispēdējā brīdī centās mani atrunāt, solidāma, ka «gan mēs Guntaru piespiedīsim». Uzsitu asti! Lai taču viņš tup pie sava hokeja! Aizdrasēju neatskatīdamās, liela savā garā, dzelžaini pārliecināta par paceltas rokas visspēcīgo varu! Taču pārdesmit dažādās markas mašīnu, kas padrāzās garām (jo vadītāji slapjdraņķi ir īgni!), jau ļoti drīz nolaida manai pašapziņai gāzi, un, mazpamazām aizvien vairāk paļaudamās uz kājām, es truli stupāju pa sniega žurgu, vairs necenzdamās nevienu apstādināt un tikai ieklausīdamās apavu ritmiskajā žļurkstēšanā.

Jau krietnā pusceļā līdzās nobremzēja bobiks-gaziks. Šoferis uzsauc, vai tālu ejams, un sāka mani ēvelēt: «A roku podņatj ti ņe možeš? Mņe ugadatj, kuda tebe nado?» (utt.) Vāģītis bija kā siets, vējš zēģelēja pa visām šķirbām. Jutos tā nobridusies un pārgurusi, ka iekšā piepeši kaut kas pārtrūka – un sāka birt asaras! Ne pielikt, ne atņemt, klasiska muļķe! Par laimi, tumsā viņš to neredzēja un vārijās gandrīz visu ceļu. Nezinu, no kurienes viņš brauca un kurp dzinās, un, vēl jo mazāk, no kā bija dabūjis pa kūkumu, jo, painteresējies: «Čto takoje «čamma»? – pusbalsī izgrūda kaut ko daiļrunīgi trīstāvīgu un pēc tam drūmi klusēja veselu bezgala garu minūti. Kad lūdzu pieturēt, viņš no jauna iekliedzās, ka šeit taču esot mežs! Sacīju, ka šeit nebūt nav tikai mežs un ka es te dzīvoju. Viņš apprasījās, vai tālu, un šķīroties piebilda: «A volki tebja ņe sjedjat? Nu smotri!»

Kamēr (vilku laimīgi nenorieta) rakstīju, tēja ir atdzisusi...

Diez ko abi Nāburgi runā, kad hokejs beidzies? Ko viņi saka viens otram istabas klusumā, kad aiz logiem joprojām vērpjas šis nevienam nevajadzīgais sniegs? Nez kāpēc man tēlojas, ka Irēna vēl aizvien sēž, salīgi vīstīdamās tumsajā lakatā, lai gan iekšā ir ļoti silti, iekšā ir gandrīz vai par siltu. Bet droši vien es kļūdos. Visticamāk, ka kļūdos... Tā nu šī sēž?! Varbūt viņi, cieši apskāvušies, jau gul? Varbūt, tāpat kā es,

inventarizē šo vakaru – atviegloti, ka, paldies dievam, tam var pievilkt ķeksi? Varbūt saskanīgi cērt iekšā uzsildītu kāpostu zupu ar cūkasmiesu, jo visu dienu nav dabūjuši kārtīgi paēst, gatavojot šo, atklāti sakot, nevienam nevajadzīgo smalkošanas?

Abi tik tiešām bija centušies.

Guntars atbrauca pakaļ ar svaigi safrizētu un kosmētiski atsvaidzinātu Džeraldīni, kura tagad izskatās, o, vismaz piecpadsmit gadus jaunāka! Irēna sagaidīja uz sliekšņa. Scenāriju nedaudz nojauca tikai «Baltmaņkundze», pārķerdama mani pusceļā. Uz galvas nobira komplimentu krusa, iekams es, murminādama kaut ko augstākā mērā stulbu (ne īsti pateikdamās, ne īsti atvainodamās), beidzot laimīgi patvēros Nāburgu mitekli – un tālāk viss jau gāja kā pa diedziņu. Dabūju pamieļot acis ar nesen iegādātu un svaigi samontētu sekciņu, kādas veikalā redzējusi neesmu. Guntars labprāt paskaidroja, ka mēbeļu salonā viņam strādājis... (Kas īsti viņam tur tāds strādāja? Rads ne rads, draugs ne draugs, kaimiņš ne kaimiņš? Kaut kas uz to pusi!) Irēna cēla galdā lielisku biskvītu. Undīnes meistardarbs? Nē, pašas, «autore» atbildēja un nedaudz pietvika. Uz gāzes plīts cepts vai parastajā plīskrāsnī? Elektriskajā, jo gāzes pavarda un balona palīgūķi vēl neesot, taču tikšot uzstādīti jau vistuvākajā laikā, kā stingri nozvērējies kaut kāds «Propāns-Butāns» (?!), turklāt apsolut poļu plītiņu. Kas tas tāds? Guntars paskaidroja, ka «gāzes Atis». (Pēdējais laiks arī man nokārtot «gāzes jautājumu»!) Jā, visbeidzot «gadsimta nagla» – Guntara «Anatomiskie brīnumi», kas... Bet varbūt tie nemaz neietilpa programmā? Varbūt viņš ar tiem tikai metās lāpīt neveiklo klušumu, kad mums piepeši vairs nebija par ko runāt, jo sekciņa bija aplūkota un biskvīts apēsts, bet filmu nerādīja un sniegs vēl nesniga? Taču nav izslēgts, ka viņš vienkārši apcēla mūs abas, jo, sadabūjis burtnīcu un palūkojies vispirms manī, pēc tam Irēnā ar neizdibināmu skatienu, pavēstīja, ka arīdzan nolēmis «pievērsties literārai jaunradei» (hm) un gribot mums kaut ko nolasīt, lai «saņemtu speciālistu vērtējumu» (vēl viens hm). Un kādā žanrā? Pēc žanra tie esot «izraksti no skolēnu domrakstiem», pēc nosaukuma – «Anatomiskie brīnumi».

Guntars stāvēja zem lustras, ar galvu gandrīz skardams to, un es ievēroju, ka viņš ir garāks, nekā man līdz šim šķita. Pārsteigta ieraudzīju, ka īstenībā viņš ir arī citāds, nekā man līdz šim šķita. Rūsganie mati nebija nedz «rozā», nedz «lašukrāsā» (kā pie gadījuma zobojas Undīne!), bet atsita kastaņu tumšo sarkanīgumu. Un, kad viņš lasīdams brīdi pa brīdim pacēla gaišās, gandrīz vienmēr pārdabiski garās skropstas, smejošās varavīksnenes bija nevis tēraudpelēkas (kā man

bija licies agrāk), bet atvizēja dienvidjūras ūdeņu ultramarīna tonī. Zobi balti mirdzēja kā zobu pastas reklāmā.

Vai tiešām viņš rakņāties pa Irēnas skolēnu sacerējumiem?

Satinusies lakatā, Irēna sēdēja, it kā nekas uz viņu neattiektos. Kas tas bija? Klusa piekrišana vai mēma pretestība?

«Brīnumu» burtnīcā valdīja neiedomājams juceklis. Tanī kā maisā bija jukjukām samestas tik drausmīgas stulbības, ka stāvus cēlās mati, ar vairākiem tik spožas fantāzijas paraugiem, ka man aizrāvās elpa. Guntars visu pasniedza ar vienlīdz lielu aplombu. Irēnas attieksme? Joprojām nekāda! Ne krunciņas pierē, nedz smaida mutē, nedz viņsnas lūpu kaktiņos – nemaz nerunājot par balsi izteiktu vārdu! Viņa gluži vienkārši NEBIJA KLĀT, atstājusi mani divatā ar Guntaru. Kad jau atkal grasījos piedāvāt «tirdzniecisku darijumu uz abpusēji izdevīgiem noteikumiem», Irēna pēkšņi ierunājās, sacīdama, vai «kungī ievērojuši, ka laukā snieg». Un tad arī «kungī» ievēroja, ka laukā snieg. Guntars uzreiz sarosījās – jāiebraucot mašīna garāžā – un (saīdzis? atvieglots?) atstāja mūs vienas. Vai viņiem šeit ir arī garāža? Irēna pamāja. Vai dienī, nu ko es brīnos? Guntars taču toreiz man stāstīja! Bet vispār – vai viņiem te patīk? Irēna sacīja, ka «jo sevišķi Guntaram, kas Sloku ielā vienmēr jutās iegātnis». Un pašai? Pašai (pēc pauzes), pašai arī. Nekad mūžā neesot dzīvojusi tik skaistā istabā. Toties līdz skolai no šejienes trīsreiz tālāk: tur (Sloku ielā) bijis «mūžīgais karš par kļusumu», toties šeit atkal «mūžīgais karš ar laika badu» – neviens vairs negaidot ar siltām vakariņām! Un viņa nenoteiktā toņkārtā pasmējās: «Reizēm pārņaku no darba – «viss tumšs un svešs, tikai ap kapsētu drūmi šalc mežs»,» (vēl piemetinādama, ka, starp citu, arī vārda vistiešākajā nozīmē, jo netālu esot kapsēta, tā sauktie Kalna kapi, kas droši vien devuši nosaukumu Kalna ielai). Bet ko viņa iesāktu un kā viņa tiktu galā, ja viņai būtu vēl arī bērni? Viņa nepaguva atbildēt, jo kaut kas nopaukšķēja pret rūti. Guntars no āra mums sauca (nedzirdējām, ko), rādidams kaut kādas zīmes (kuras nesapratām). Visbeidzot viņš sāka micīt saujās un mest logā nelielas pikas, kuras triecienā pret stiklu no tvirtiem sniega pumpuriem uzplauka par kuplām sniega krizantēmām. Viņš bija bez mēteļa un cepures (trakais, tādā puteni!) un apbira arvien baltāks. Viņā bija kaut kas puicisks (jo sevišķi mirdzošajos zobos). Irēna atsvešināti sēdēja, vēl aizvien satinusies pūkainajā lakatā, lai gan istabā bija silti, istabā bija gandrīz vai par siltu. Pēc katra trāpījuma viņa mazliet sarāvās, it kā pika būtu trāpījusi sejā.

Pēc tam skatījāmies televīziju. Uz filmas beigām paslepen sāku ķiķerēt pulkstenī – ka nenokavēju autobusu. Irēna sacīja, ka Guntars

mani aizvediņot arī atpakaļ. Taču Guntars, ļoti pazemīgi palūkojies, ļoti žēlīgi ieteicās, ka tūlīt rādīšot hokeju, ka no šīs spēles iznākuma atkarīgs, vai... (un tā tālāk). Ak debess, lai taču viņš neliekas trau-cēties – kas man ko neaizbraukt arī ar sabiedrisko transportu, ja... (un tā tālāk). Es neņemšot ļaunā, ka... (un tā tālāk). Nu zināms, ne, jo... (un tā tālāk). Un šķirāties vislielākajā saskaņā. Irēna nāca pavadīt. Diemžēl autobusa nebija. Atcelts? Vai nokavējām? Pieturas nojumē notricējam vismaz pusstundu (pārrunājot meteoroloģiskos apstākļus, kurus sajūtām uz personiskās ādas), iekams mani ķēra «ģeniālā ideja» pārvietoties pašas spēkiem. Kad šķirāties un mud-ināju viņu steigšus iet mājās un pārgērbties, Irēna sacīja, ka «tūlīt», un nez kāpēc piebilda, ka tikai noskatīšoties, kā es aizeju.

Jo vairāk par to domāju, jo skumīgāki man liekas viņas vārdi – un jo pretīgāka ir paģiru sajūta! Bet varbūt tā ir gripa? Būs tomēr jāiedzer aspirīns! Un ņemšu trieciendevu – divas tabletes uzreiz!

1977. gada 20. novembris

Bez garantijas ar precizitāti līdz vārdam izdevās atmiņā atvedināt veselus trīs no Guntara vakardienas «anatomiskajiem brīnumiem»:

1. «Naktī viņš gulēja tikai ar vienu aci, bet ar otru domāja.»

(Guntara komentārs: «Un pa dienu atkal otrādi!»)

2. «Mazais alnēns sastāvēja no divām milzīgām ausīm, divām lielām acīm un četrām bezgalīgām kājām.»

(Guntara komentārs: «Samontēts no pāri palikušajām rezerves daļām!»)

3. «Viņš noņēma brilles un paskatījās manī basām acīm.»

(Guntara komentārs: «Labi, ka vismaz kājas bija apautas!»)

4. «Viņa piekļāvēja, bet neviens neatsaucās. Tad viņa atgrūda durvis un pie galda ieraudzīja pakausi. Bet arī tagad pakausis nepaska-tījās uz viņu un lēnām strēba no bļodas.»

(Mans komentārs: «Kaut kur jau esmu lasījusi šīs rindas...»)

Guntara komentārs: «Ha-ha-ha-hā!»)

Ausis man vēl skan viņa smiekli. Guntars pieder pie tiem, kuriem domā vienīgi smadzenes, strebji vienīgi mute, apautas ir vienīgi kājas un skatās vienīgi acis. Viņš nav svaids sajūst kurlā pakauša žņau-dzošo vientulību. Tāpat kā daudziem pasaulē, viņam nav tēlainās domāšanas. Gudrākie slēpj šo trūkumu, dumjākie ne. Gudrākie slēpj šo trūkumu, dumjākie ar to lepojas... Stop! Vai pēc vakardienas «pār-gājiena» (piemetušās iesnas un pietaurēti jau trīs kabatas lakatiņi!)

neesmu pret Guntaru gluži vienkārši aizspriedumaina un... Debess, ne velti rindas par pakausi likās pazīstamas: tās taču ir no Irēnas stāsta!

1977. gada 1. decembris

Guntaru droši vien rāva žagas, kad abas ar Janīnu viņu aprunājām, kaut uz Sloku ielu nebūt nebiju aizbraukusi mazgāt svešus kauliņus, bet aizvedu pelēko krimplēnu, lai uz Jaungadu tiktu pie jaunas kārtas, un saņēmu solījumu sadiegt jau līdz mēneša vidum un vēl ar piebildi, ka «valdes sēdē paliks mēmas visas jūsu lepnās Rīgas dzejnieces, kas šujas tikai «Rīgas Modēs!»». No Janīnas mutes dieva ausī (lai gan viņa vāji iztēlojas mūsu dāmu limeni un apgriezienus)!

Dzīvoklītis šķita neparasti plašs, tukšs un savāds. Notikusi dekorāciju maiņa. Mēbeles pārvietotas. Kaut kas, jādodomā, arī aizvests prom. Nāburgi nav aizgājuši bez trača, starp citu, kā jau nojautu, jo vai tad neredzēju, kā zem mirdzošā ledus griežas melni atvari, jo vai tad nedzirdēju, kā lidzenais klajs sprēgāja? Un plaisas mazpamazām atvērās aizvien platākas. Guntars ar Undīni kopā nesaderējās – abi reizē vienādi (spīvi, lepni), reizē pretēji (viņa – traki kaitinoša, viņš – viegli aizkaitināms, viņš – naudas cilvēks, viņa – beznaudas cilvēks). Par naudas lietām abi visupēc arī galīgi sagājuši matos. Guntars paziņojis, ka te nepalikšot, jo viņam «līdz kaklam apnicis uzturēt svešus dabūteņus», uz ko Undīne atbildējusi, ka «no dabūteņa dzirdu», un izaicinoši smējusies. To stāstīdama, Janīna iesprauda mazās rociņas mucinānos un rādīja, kā Undīne smējusies. «Ha-ha-hā!» viņa smējās tik pazīstami, viņa bija tik līdzīga Undīnei, ka... Un negaidot es ieraudzīju, ka viņas acis pieskrēja asarām. Uzreiz sakaunējusies, Janīna ātri notrausa nelūgto slapjumu un (taisnodamās?) piebilda, ka tā nu Guntaram nevajadzējis teikt... nu, un Undīnei tāpat, jo (es jau laikam zinot) arī Guntars esot «meitas bērns». Tā man bija pirmā dzirdēšana. Jā, jā! Kopā ar vecāko māsu te dzīvojusi tāda Mirdziņa Nāburga, grāmat- vai rēķinvede, invalīde ar protēzi (pirmajā pēckara vasarā ogo-dama uzskrējusi minai), glīta no vaiga, bet «kam gan vajadzīga sieva ar vienu roku – un jo sevišķi uz laukiem?». Tur, kur tagad Ošupils sovhozs, agrāk bijuši divi kolhozi, un vienā no tiem (šķiet, Janīna teica «Sarkanajā rītā») par brigadieru strādājis tāds Dūrējs. Vēlāk skolā Guntars kaitināts «Dūrējs tevi uzdūra... Dūrējs tevi uzdūra!» Un arī pēc skata Guntars esot «mats matā Dūrējs», jo «visi Dūrēji tādi ruduļi», gan pats vecais, gan Guntars, gan Atis, pēcnieks no likumīgās laulības.

(Vai tas būtu tas «gāzes Atis»?) Vecais tagad ņemoties pa sovhozu, bet cik liels vīrs viņš tur pašlaik esot, vilks viņu zīnot. Nu jau tāds kā izbalējis, kā sīkāks sarāvis, kā gausāks kļūvis, taču agrāk bijis stalts, apsviedīgs, bet nu arī atkārpains vīrišķis, un Guntaram iedzimis tēva raksturs. Tomēr vienu viņa (Janīna) nekādi nespējot saprast, kāpēc viņš (Guntars), kurš taču esot «ak Jēzus, izbaudījis tādu pašu likteni!», izturoties pret Vinetu un Dari tik salti un gandrīz vai naidīgi. Reiz viņa znotam par to ieminējusies, bet satracinājusi vien: lai nesalīdzinot viņa māti ar Undīni! Viņa māte bijusi nelaimīgs cilvēks, kamēr Undīne esot tikai parasta padauza! Nu labi, lai būtu tā! Bet bērni?! Par ko bērni vainīgi?! Aizgājis un pat aizcirtis durvis! «Grēks radiem par kapeiku plūkties,» viņa ar uzsvaru sacīja, piebilda, ka Guntars tikai retu reizi no maiņas pārbraucot bez desmitnieka kabatā, arī Irēna nopelnot «ne slikti», un pat uzskaitīja pa punktiem: 133 rubļi – par slodzi, 10 rubļi – par klases audzināšanu, 10 rubļi – par burtnīcu labošanu, 5 rubļi – par pulciņa vadīšanu. (Ceru, ka neesmu neko saputrojusi!) Kas nu tur būtu Guntaram ko durvis cirst, ja viens otrs grasis arī atkrītot Undīnes bērniem?

Reiz bijām tiktāl aizrunājušās, atļāvos jautājumu, kāpēc Irēnai ar Guntaru pašiem nav bērnu. Negrib? It kā gribot. Bet abas reizes izputējies. Gadoties kāds nieks – un cauri! Pietiekot kājai kaut kur aizmesties – un cauri! Pirmajā reizē pat – kārusi gardīnes! Lai nu būtu cēlusi kādus smagumus, bet nē – aizkarus karot... Un otrreiz atkal nupat šopavas, aprīli. Abi ar Guntaru uz Ņekavas šosejas tumsā sabraukuši stirnu. Guntars dievojies, ka trieciens nemaz nebijis necik stiprs, jo ķertas vienīgi pakājkājas. Vāģim neesot pat nekas sabuktēts. Taču Irēnai sākusies asiņošana. Izsaukuši ātro palīdzību, bet... Bet? Bet par vēlu.

Starp citu, apvaicājos, kas galu galā notika ar stirnu.

«Mēs viņu apēdām,» Janīna sacīja.

1977. gada 19. decembris

Irēna neslēpa, ka gribējusi sastapt mani vienu. Droši vien manuskripta dēļ, lai iedotu bez aculieciniekiem, kaut gan pie šī fakta tuvāk nepakavējāties. Labi, es viņai teicu, pie izdevības izlasišu – un tikai pašķīru beidzamo lappusi, lai paskatītos stāsta apjomu. Nepilnas četrdesmit lappuses, tātad tuvu pie divām loksniem.

Bet varbūt sastapties divatā viņa gribēja cita iemesla dēļ? Varbūt arī viņai vēl bija dzīvā atmiņā, kā trijatā (ar Guntaru) mocījāties, nespēdami atrast kopīgu tēmu (un laime, ka sāka snigt)? Vai varbūt

viņa baidījās, ka šoreiz saruna varētu iznākt vaļsirdīgāka, kopš «mamma izstāstījusi VISU». To sacīdama, Irēna ieskatījās manī nedz īsti pētījoši, nedz īsti vaicājoši, tik cieši un dziļi, ka es pat nedaudz apmulsu, nezinādama, kā īsti saprotams vārds VISU un cik tālu drīkstu nodot Janīnu. Taču tūlīt pat Irēna nonāca ar sevi pretrunā, šo VISU nosaukdama par «mamma versiju». Jeb vai viņa teica «mamma redakcija»? Ne, tomēr «versija»...

Neesmu tik naiva, lai domātu, ka no Janīnas esmu uzzinājusi VISU. Kā jebkurš cilvēks, arī viņa man droši vien izstāstīja un varēja izstāstīt tikai to un tā, ko spēja saprast un kā saprata. Janīnas versija bija tāda pati, kāda bija Janīna pati.

Viņa ir dzīvīgs un dūšīgs sievišķītis, kas pazīst darbu no visām kantēm un līdz pašam mielēm, taču viņas pasaulē nav nedz vārda «izaicinājums», nedz vārda «aicinājums». Tādēļ viņai ir vienlīdz neizprotama tiklab Undīnes grēcīgi saldā dziņa milēt, kā Irēnas mokoši saldā dziņa rakstīt. Pārāk labi Janīna zina, ka vissīvāk knābj melnos, baltos un zilos zvirbuļus, tādēļ viņa grib, lai viņas meitas būtu tādas pašas, kādas ir viņas kaimiņu un viņas paziņu meitas. Bet viņas Undīne nav tāda kā viņas kaimiņu meita. Un viņas Irēna nav tāda kā viņas paziņu meita. Un tas viņai sagādā raizes. Viņa ir ar mieru ziedoties, lai tikai meitām dzīvē veiktos – lai Undīnei būtu vīrs un Irēnai būtu bērni (ko gan sievietei vajag vairāk?!). Viņa ir ar mieru upurēties arī tad, ja meitām dzīvē neveicas. Viņa ir gatava jūgties meitu dzīvē un vilkt. Viņa ir jau iejūgusies Undīnes dzīvē un velk. Viņa gribētu iejūgties arī Irēnas dzīvē un vilkt... viņa tikai nezina, uz kuriem vilkt Irēnas dzīvi. Viņa prot vārīt un šūt. Viņa prot zāgēt un pļaut (ak, viņa mākot par art!). Viņa bijusi laba aukle savam vīram. Viņa bijusi laba aukle savām meitām. Viņa bijusi laba aukle Undīnes bērniem. Viņa kļūtu laba aukle arī Irēnas bērniem. Viņai ir zelta rokas un zelta sirds. Taču kālab viņai uztic naudas makus, bet neztic noslēpumus, kādēļ viņai lūdz pakalpojumus, bet nelūdz padomus, kāpēc pie viņas iet salāpīt drēbes, bet neiet salāpīt dzīves?...

Hā, vai es varbūt iztēlojos, ka Irēna bija atbraukusi salāpīt dzīvi pie manis? Pie manis pieķerties aukstiem pirkstiem? Vai tad es esmu gatava tik cēlai misijai? Vai tad es deru tik augstai sūtībai, lai pie manis pieturētos? Un galu galā vai tad man viņa uzticēja VISU? Un vai es VISU sapratu? Vai es spēju ielīst viņas izjūtās, kad viņa man stāstīja SAVU versiju?

«Mamma domā, tas noticis tāpēc, ka es kāru aizkarus. Bet tas nenotika aizkaru dēļ, lai gan notika, aizkarus karot. Biju uzkāpusi uz

galda un nejauši apgāzu lampu. Kad lampa krita, no sienas atdalījās ēna un arī krita. Milzīga, melna ēna krita tieši virsū. Kad spuldze sašķīda, iekšā man sāpīgi sažņaudzās, nevaru pateikt – krūšu kurvī vai vēdera dobumā. Stāvēju uz galda, tumsā neredzējama neko, un mani kaut kas izmisīgi sitās. Un atkal nevaru pateikt – sitās sirds vai sitās bērns? Tā ir nāve, es pēkšņi nodomāju, tā ir nāve! Es nekļūdijos – tā bija mana bērna nāve...»

Viņas seja novājēja un novecoja tikpat spēji kā tovakar, kad viņa dedzināja roku uz sveces.

Vai es atceros tādu atgadījumu pērnāgad aprīlī, kad viņi ar Džeraldīni pabraukuši man garām un nepaņēmuši? Mašīnā viņiem bijusi stirna ar salauztām pakaļkājām, kura pa brīdim brēkusi bērna balsi. Mājās Guntars stirnu nokāvis. Kad Irēna iegājusi garāžā, rokas viņam bijušas līdz elkoņiem asinīs un dažas lāsītes spīdējušas arī uz krekla krūtīm. Uz grīdas stāvējusi stirnas galva ar vēl neapdzisušu skatienu, bet bļodā gulējuši... Pirmajā brīdī viņa pat nesapratusi, kas tas ir. Un pēkšņi attapusies: divi embriji! Un atkal viss atkārtojies. Sākušās stipras sāpes, pēc tam asiņošana... Stirnas gaļu Guntars aiznesis viņai uz slimnīcu. Viņa skatījusies uz Guntaru, un Guntars smiedamies sacījis, ka viņa skatoties tā, it kā viņai būtu bail.

«Pēc mammas domām, vainīgs trieciens. Bet triecienu es neatceros. Un ne tāpēc tas notika... nē, ne tāpēc... ne tāpēc, nē...»

Šos vārdus viņa atkārtoja aizvien klusāk, līdz tie beidzot izdzisa viņas lūpās.

Nekad neesmu dzirdējusi, kā sāpēs brēc stirna. Un vispār stirnas balsi esmu, šķiet, dzirdējusi tikai reizi, kad viņa sauca savus kazlēnus, lai, bēgot no manis, izkustu rieta degošajā pamalē, kuras žilbums darīja mani aklu, tā ka mazuļus lāgā nesaredzēju, tikai saklausīju, kā čabēja zāle.

SEPTĪTĀ VĒSTULE

Labvakar!

Kura no mums atcerējās «Annas Kareņinas» ievadrindas: «Visas laimīgās ģimenes ir līdzīgas cita citai, katra nelaimīgā ģimene ir nelaimīga savā veidā.»

Kura no mums nocitēja Konstantīnu Paustovski: «..tāpat kā nevar vienlaicīgi divatā un trijatā spēlēt vienu un to pašu vijoli, nav iespējams kopīgi rakstīt vienu un to pašu grāmatu.»

Tobrid, kad abas runājām, starp šiem citātiem it kā nebija nekāda tieša sakara (vai ne?), taču vēlāk, kad bijāt jau prom, tie man sajūdzās kopā, un es pusskumīgi, pusironiski nodomāju, ka literāts ar savu varbūt pašu savrupāko un neatkarīgāko darāmo vairāk nekā citi cilvēki ir atkarīgs no citu cilvēku žēlastības, jo daudzējādā ziņā ir vieglāk ievainojams un ātrāk izsitams no segliem nekā daudzi citi cilvēki. Viņam ir lielāka nepieciešamība pēc klusuma (ko tik lēti sapostīt!), augstāka vienatnes norma (ja jau «šo instrumentu var spēlēt tikai vienatnē!»), viņam ir zemāks sāpju sliekšnis (tādēļ nav grūti izbradāt viņa dvēseli!) un nenoturīgāks psihiskais stāvoklis – ar vārdu sakot, viņam ir tērauda stiegrojums un papīra nervi. Viņš ir siksts kā zirgs un apvērš velēnas, bet viņš kā govš norauj pienu, tiklīdz viņam iekož dažī dunduri.

Mūžā man tik maz nācies redzēt šajā ziņā «laimīgās ģimenes», ka uzskatu tās drīzāk par izņēmumiem nekā likumībām. Katrā nelaimīgajā ģimenē, kas ir «nelaimīga savā veidā», arī nelaimju cēloņi, protams, ir atšķirīgi, taču samērā viegli klasificējami:

a) vīros,

kam nav nekādas daļas, kā «tas top», un kas ir stingri pārliecināti, ka grāmatas rakstīšanu (kad raksta viņa) var pārtraukt jebkurā laikā, kamēr grāmatas lasīšana (kad lasa viņš) ir liktenīgs process, kas nav traucējams;

b) sievietēs,

kas ar burvīgu valšķīgumu lieto apzīmējumus «mūsu ROMĀNS» un «mūsu MŪZA», it kā tie būtu nevis viņas vīra daiļrades atribūti, bet abu kopīgos pūliņos radīti pēcnācēji;

c) bērnos,

kas ar piedzimšanas brīdi jūtas saņēmuši gatavu kapitālu, kuru var noguldīt uz procentiem, lai no tiem bezrūpīgi dzīvotu visu mūžu, jo galu galā viņi ir zinājuši, kam piedzimt;

d) vecākos,

kuri kādudien pamostas tikamā apziņā, ka nejauši noķēruši zelta zivtiņu, kas turpmāk izpildīs visas viņu vēlēšanās, jo viņi, dabiski, uz priekšu vairs nevarēs dzīvot tā, kā tika dzīvojuši, kamēr vēl nebija «radījuši rakstnieku» (lai gan bija radījuši tikai cilvēku un nereti garus gadus jo cītīgi, taču, par laimi, nesekmīgi apkarējuši tieši to, kas visu pēc viņu padarija par rakstnieku);

e) onkuļos un tantēs,

kam grāmatas rakstīšana šķiet kaut kas līdzīgs krējuma putošanai ar elektrību – pietiek tikai nospiegt pogu! Un, kamēr mikseris «kuļ manuskriptu», var doties uz jūrmaal sauloties vai uz polikliniku, lai izrautu sāpošu zobu.

Taču arī literāts (literāte) ģimenē, es Jums teikšu, ir viens diezgan neciešams tips un viena vairāk nekā apgrūtinoša persona, kas nepārtraukti gāžas ārā no pieņemtas uzvedības un vesela saprāta rāmjiem (un var novest līdz baltkvēlei pat flegmatīki!). Viņas vīram pastāvīgi jāstaigā ar nepiešūtām pogām un nemazgātām kājām, dienām ilgi jāsamierinās ar makaronu diētu (reizumis pat piedegušu!) un naktīm ilgi jāpacieš vientulība gultā (un vēl piedevām tieši tad, kad viņam, sacīsim, ir pavisam pretējs noskaņojums!). Viņa sievu nokaussē viņa garstāvokļu maiņas un pastāvīgā nenoteiktība, jo tas, kas viņu apmierina, kad darbs veicas, dara viņu traku, kad darbs neveicas, un to, kad darbs viņam veiksies un kad neveiksies, viņa sieva nekad nezina, vēl ļaunāk, to nekad nezina arī viņš pats. Viņa dzīvi nenosaka nedz dievs, nedz liktenis, nedz saules aktivitāte, nedz starptautiskais stāvoklis un pat ne paša sieva, bet žūksnītis ar rakstāmmašīnu apdrukātu vai greiziem kriceljiem klātu un krustu šķērsu sašvikotu papīra lapu (kas dažkārt ir topošs šedevrs, taču nesalīdzināmi biežāk der tikai uzspraušanai uz naglas!). Ja viņam darbs sokas, nopelnus viņš pieraksta visam kam, tikai ne piederīgajiem, kas pašai dziedīgi rūpējušies par viņa nerviem, kuņģi un pārējiem orgāniem, turpretim sakāvē vienmēr vainīga viņa sieva. Ātri un labi uzrakstījis romāna nodaļu, viņš nonāk ekstāzē – viņš skūpst bērņus, dzied muļķīgas, nepieklājīgas un visnotaļ nepedagoģiskas dziesmiņas un šķiežas ar naudu, pērkot nevienam nevajadzīgas un nekam nederīgas mantas, turpretim grīstē sagājīs stāsta fināls viņu padara par pulvermucu, kas gatava uzlaist gaisā visu māju (kā tas reizi reizumis arī notiek!), tā ka dzīvot ar viņu savā ziņā ir pat bīstami.

Literāti ir neapreķināmi vīri, kas vienmēr nenoteikti svārstās starp apkārtējo vidi apdraudošu šturmešanu un apkārtējo nervus bendējošu dikstāvi, no sievietes ideāla ļoti tālas un nepieļaujami maskulinizētas sievas, kuras sagrābušas stiprā dzimuma priekšrocību uzskatīt darbu par savas dzīves dominanti, jaunībā nepaklausīgi un vecumā nepateicīgi bērņi, kas nebaidās nedz no tēva, nedz mātes (un reizumis tikai no kritikas!), un mūžam nevaļīgi un nelīdzsvaroti vecāki ar zemu autoritāti (jo regulāri un publiski dabū pa mizu!).

Plašākā nozīmē «literāta piederīgie» ir arī visi tie, kas veicina un aizliedz, vērtē un vēti, kas raksta apceres un monogrāfijas, recenzijas

un uzziņas. Šeit tāpat «laimīgās ģimenes» ir retas un vienādas, kamēr nelaimīgajās arī te ir vīri, kam vienalga, «kā tas top», sievas, kas saka «mūsu ROMĀNS» un «mūsu MŪZA», veciši, kuri izvilkuši zelta zivtiņu, un vecenītes, kuras jūtas par to pārākas, onkuļi un tantes, kuriem talants šķiet iedzimtu dotību sekrets, kas izdalās pats no sevis, un kuri jaunradi uzskata par elektromikseri, ko var iedarbināt ar pogas piespiedienu un kas darbojas arī sanāksmju, lektoriju un semināru laikā, citiem vārdiem, dažādu rangu un marku ierēdņi, kuriem mākslinieks eksistē tālab, lai viņi varētu saņemt algu.

Kāpēc tik grūti ar mums? Un kādēļ mums pašiem ir tik grūti? Kālab mums tik ļoti vajadzīgs cilvēks, kas ļautu pieturēties pie sevis, kad slikstam (pat ja tādējādi varam noslīcināt viņu), kas nolaistu no mums «lieko gāzi» (kad piepumpējamies ar nemaldības sērūdeņradi), bet kas nebakstītu mūsu brūcēs (kad tās jau tāpat asiņo)? Šāds cilvēks man bija tikai viens, kas neapšaubīja mani jau tad, kad es vēl šaubījos par sevi, kas ticēja man jau tad, kad es vēl neticēju pati sev, kas ticēja man tik ļoti, ka es iespēju neiespējamo – es pārkāpu pāri pati sev... Bet kālab es saku «viņš»? Tā bija «viņa», veca lauku sieva, kas par literatūru nezināja nenieka un, starp citu, ir jau mirusi. Kad viņa nomira, es atjēdzos pamesta, kaila un bezpalīdzīga. Neviens, kam lūkoju izstāstīt savu bēdu, nesaprata tās būtību. Un galu galā ar savām žēlabām es visiem noriebos tā, ka tikai suns bija ar mieru klausīties mani! Es grimu grūtsirdībā kā melnā rāvā, mazpamazām kļūdama par radošu invalidu, cik neprātīgi ilgojos pēc cilvēkbūtnes, no kuras varētu dzirdēt saldus melus, ka manai esamībai pasaulē ir kāda jēga. Un tad kādurīt atvēru acis un atskārtu, kas man darāms (it kā naktī būtu to nosapņojusi), – es taču varu sev izdomāt cilvēku, pie kura pieturēties! Kas, jods parāvis, es būtu par literāti, ja nespētu izdomāt cilvēku? Starp citu, varu Jums, Irēnīt, sacīt, ka tas ir ļoti vienkārši.

P. S. Nr. 1. Savā ziņā arī tandēms «rakstnieks – lasītājs» ir «ģimene», un tā var būt laimīga un var būt nelaimīga. Nu, dzīvosiet, pati redzēsiet! Kolīdz gūsiet pirmos panākumus, uzreiz radīsies vesels bars «ģimenes locekļi», kam daudz svarīgāk par to, ko Jūs rakstāt, būs zināt, kādā krāsā ir Jūsu zeķturi (ak, pasaulē pietiekami daudz tādu vokālās mākslas cienītāju, kam šķiet, ka dziedātājam galvenais ir kājas!).

P. S. Nr. 2. Mākslinieks ir ēzelītis, kas sļauj zelta dukātus. Esat lasījusi tādu pasaku? Visi gribēja šo ēzelīti dabūt savā īpašumā – bet vai jēlkādam jēlkad ienāca prātā, kā dukāti tiek ēzelīti iekšā? Nevienam nekad par to nebija nekāda priekšstata. Nevienam nekad par to nebija nekādas bēdas un daļas. Un tas varētu likties pat gluži

aizvainojuši, ja vien šis noslēpums nebūtu ēzeliša pati galvenā bagātība (jo dukātus, tos jau viņš izspļauj!).

P. S. Nr. 3. Jūsu stāstu esmu jau nolikusi pa rokai. Mēģināšu izlasīt vēl šovakar.

NO DIENASGRĀMATAS

1977. gada 19./20. decembris

Gatavs – izlasīju! Kādas svētas ciešanas viņu ārdējušas, kāds balts zibens viņu ķēris, kādām šķīstīšanās ugunīm viņa ir cauri gājusi, ka pēkšņi sākusi rakstīt tik sevi un sāpīgi... un tik labi? Jau pats virsraksts – «Lēti pārdodu mazlietotu mīlestību»!... Žēl, ka nedz viņai, nedz man nav tālruņa, uzgrieztu ripu, piezvanītu, jo ar labām ziņām drīkst zvanīt arī nakts vidū. Ja prozu var salīdzināt ar šķidrumu, tad tas vairs nav nedaudz pasaldināts kompotūdentīnš, tas jau ir – buljons! Stiprs, sāpīgs, sāļš... (dažam, hm, varbūt jau būs par sāļu?!). Liriskā Irēna?! Bet kāpēc «liriskā»? Vai tālab, ka līdz šim viņas darbos pārliecinošāk čivināja putniņi, nekā rūca traktori? Par dažām vietām puslīdz droši varu apgalvot, ka tās redakcijā izsvītros kā «nemākslinieciskas», piemēram: «Katram mājlopam ir sava specializācija, un vienīgi sieva ir tā, kuru vienlaikus var slaukt un cirpt, jāt un jūgt arklā, lai apstrādātu ģimenes dārziņu. Viņu drīkst nesodīti kaut, viņu vienīgi nedrīkst nesodīti nokaut – un tas ir liels civilizācijas sasniegums!» (Cerams, viņa to nenesīs uz sieviešu žurnāla redakciju!) Kā sitiens pa virsdeguni – un vispār pārlieku neparasti! Goda vārds, arī pati neņemos spriest, ir vai nav mākslinieciski (kaut arī, nu labi, personāža valodā!). Vai atkal: «Kā Afrodīte no jūras putām esmu izkāpusi no dezoksiribonukleīnskābēm. Tikai biostrāvas, tikai ķīmiskas reakcijas un fizioloģiski procesi – bet kāpēc tik ļoti sāp?» Jānūdien, kā saka, «manā laikā tā nerakstīja!» Ja viņu drukās, tad viņu nikni un bieži kritizēs, jo viņa ir pārāk atšķirīga – un to nevienam nepiedod (un nepiedos arī viņai!)...

Irēnas atvestās rozītes jau nokārušas gleznās galvas līganajos gulbjū kaklos. Pusviens. O, un, ja pusviens, tad taču oficiāli ir nevis 19., bet jau 20. decembris (tādēļ datuma ieraksts steidzami labojams!). Un, ja divdesmitais (tad vēl viens «o!»), ir iestājusies mana dzimšanas diena. Nu, Aziņ, nāc, dod ķepu un apsveic mani! Viņš to arī izdara – bet, mans dies, cik formāli! Bez mazākā entuziasma! Galīgi apmiegojies

vecais zēns... Arī man pašai, atklāti sakot, sanācis miegs. Vēl nule taisījos Irēnas manuskriptam uz karstām pēdām pievienot kādu lapiņu ar svaigiem iespaidiem, bet... Lai šovakar paliek! Iešu gulēt. Un es saku istabas klusumā: «Arlabunakt visapkārt!» Bet neatbild pat atbalss. Un es saku vēlreiz un skaļāk: «Arlabunakt visapkārt!» Un atkal – ne skaņas. It kā mājai būtu uzlikts vāks.

1977. gada 27. decembris

Sākumā biju domājusi ar taksi braukt tikai līdz stacijai un tur pārēsties vilcienā, bet, kad pieturā liktenis atkal mūs saveda kopā, šķita gatavā apgrēcība ar slapju muguru stibīt grāmatu saiņus, laižot garām izdevību, un nešaut līdz pašai Mežainei. «Visas labas lietas ir trīs!» – tā vai apmēram tā iesaucāmieš ar Guntaru vienā mutē, jo šī bija trešā reize, kad sagadījāmieš viņa taksometrā. Guntars apjautājās: vai atkal transporta ķibeles? Nu šoreiz drīzāk pretēji, es viņam sacīju, šodien ir gandrīz vai tādi kā mazi svētki, tāpēc ka «beidzot, beidzot, beidzot ir izsviesta mana grāmata!». Viņš dzīvi painteresējās, kur izsviesta, un es iesmējos, ka, par laimi, pagaidām vēl nevis makulatūrā, bet pārdošanā. Par sastapšanos abi bijām vienlīdz priecīgi. Guntaram esmu izdevīga pasažiere, jo pie viena viņš ikreiz puslegāli aizlaiž līdz mājām, un savukārt man viņš šodien nāca kā saukts!

Tad kāda velna pēc es kašķējos? Kam tas bija vajadzīgs? Ko es ar to gribēju panākt? Vai es vēlējos pārbaudīt viņu – bet uz ko? Vai es tīkoju pārbaudīt sevi – un uz ko? Vai es alku viņam atmaksāt par toreizējo drebināšanos bažās no kontroles? Vai man kārojās atriebties par pazeļojumu, ka viņš nekaunējās no manis par savām blēdībām – kā nekaunas no otra (vismaz tikpat liela!) blēža? Bet viņš? Vai viņam likās ļoti būtiski iziet no aizsāktās spēles katrā ziņā kā uzvarētājam, padarīt mani smieklīgu šajā nervu kaujā, kur viņu biju ievilkusi? Cenšoties viens otru pārtrumpot, mēs taču varējām nosisties! Kā gan no abpusējām laipnībām nonācām līdz tik karstam neprātam, līdz tik melnām kaislībām, ka bijām gatavi maksāt kaut vai dzīvības cenu? Vai arī tas patiesi bija tikai «mazs kaskadiera triks»?...

Gaisotne nokaitējās ap Salaspili pēc mana jautājuma: «Un kā tad brauksim šoreiz – ar vai bez skaitītāja?» – kurā viņš uztvēra indi (un, neteiksim, ka aiz pārklaušanās!) un skaisti man atsēdināja: pagājušajā reizē viņš esot gribējis vienkārši paeksperimentēt! Paeksperimentēt? Ar mani?! Jā, vai dzīvē es esot «tikpat principiāla kā savās vēstulēs». Tas jau bija bezmaz kara pieteikums, un es zobgalīgi

painteresējos, vai viņš okškerē Irēnai sūtītās vēstules un vai viņa savuties plēš vaļā viņam adresēto pastu. Viņš ne ar vienu nesarakstoties! Tiešām? Cik skumīgi! Un neviens, it neviens viņam neraksta? Nē, viņš īsi atteica un ar zemtekstu piebilda, ka «par lielu atvieglinājumu, ne...». Skaidra bilde, manas vēstules Irēnai viņš ir lasījis, un kaut kas viņam tajās kodis kaulā. Ak, nu ko es brīnos? Beidzamajā taču sarakstiju arī šo to dzēlīgu par «vīriem, kas..., utt.» (un, kazi, būšu trāpījusi naglai uz galvas!). Man vajadzēja būt aklai, lai neredzētu, cik strauji viņš uzreiz pārvērtās un cik spēji no viņa izvirda naidis – brūnās kurpes uzspiedienā akseleratoram, kuru viņš samina kā indīgu kukaini, gandrīz vai plēsīgajā kustībā, ar kādu viņa roka satvēra ātruma pārslēgu, galvas agresīvajā piešķiebiņā, asajā profilā, kurā deguns kļuva ar katru acumirkli smailāks. Spidometra sarkanā šautra (deviņdesmit... simts...) aizvien vairāk liecās pa labi (simtdesmit... simtdivdesmit...). Beidzot volgu sāka dīvaini mētāt, it kā mēs brauktu pa viļņotu ūdeni. Un pēkšņi es sapratu. Viņš tikoja pēc mana izbīļa! Viņš kāroja pēc manām šausmām! Viņš gribēja izspiest no manis baiļu iekliedzienu. Es varonīgi pieņēmu viņa spēles noteikumus. Es vairs neraudzījos nedz uz viņa profilu, nedz uz viņa spidometru. Iekrampējusies somiņā kā slicējs glābšanas riņķī, skatījos tikai uz priekšu – uz diviem milzīgiem, zvērojošiem starmešiem, uz kuriem neprātīgā ātrumā lidojām kā apdulluši tauriņi. Esmu lasījusi, ka tādos brīžos cilvēka acu priekšā ar lielu paātrinājumu aizjoņojot visa viņa dzīve. Nekas tamlīdzīgs! Tanīs nedaudzajās sekundēs, kad man vēl bija izdevība kaut ko vispār domāt, cauri smadzenēm izšāvās tikai zibenīga nožēla: «Nu, redz, romānu tā arī nepabeigšu!» (it kā svarīgāk par visu pasualē būtu pabeigt kaut kādu tur romānu, kas, iespējams, nevienam nebūs pat vajadzīgs!).

Kad starmešu kūļi sakrustojās kā floretes, es apslāpēti iekliedzos. Un volga aizšalca garām (nepaguvu saredzēt, kam) kaut kādam rēcošam nezvēram, kaut kādam rēgainam moloham, kaut kādam milzīgam tehnikas mastodontam, kas apžilbušo acu priekšā aizzibēja kā murgs. Guntars iesmējās un noņēma ātrumu tik spēji, ka bez drošības jostas es būtu sabadījusies ar vēja stiklu. Viņš nesmējās nedz ļauni, nedz atriebīgi, drīzāk ar jautru puicisku negantību, it kā mans iekliedziens uzreiz būtu izlādējis spriegumu.

«Nobijāties?» viņš painteresējās gandrīz vai draudzīgi. «Tas bija tikai mazs kaskadiera triks! Un to es jums dāvinu – pilnīgi par velti!»

Vai tagad viņš jūtas gandarīts? Vai tagad man justies sakautai?

Nezin kāpēc ir dziļš kauns...

1978. gada 3. janvāris

Pastā divas Jaungada kartītes arī no Kalna ielas: pirmā no «Baltmaņkundes» – ar skanīgiem aicinājumiem uz «baltmirdzošām kalnu gālēm», otra no Nāburgiem – un ne tikai ar Irēnas, bet arī ar Guntara pašrocīgo parakstu. Stāvi, pat mazliet atgāzeniski, stūraini burti, īpatnēji, pat nedaudz manierīgi veidots lielais G. Ja taisnība, ka rokraksts atspoguļojot raksturu, tad apmēram tādu (ja vien būtu sākusi apercerēt šo problēmu) es arī iztēlotos Guntara rokrakstu... Interesanti, vai tāpat vērtētu Guntars, konfrontējot manu rokrakstu ar manu raksturu? Un kāds vispār viņam varētu likties mans raksturs, teiksim, pēc mūsu beidzamā brauciena? Vai es viņam šķitu paragana vai tikai nožēlojama diegadvēsele? Ak, nu kāda velna pēc es par to laužu galvu, ja, visticamāk, galvu par to nelauza viņš! Un paldies dievam! Pietiek viņa «eksperimentu» un «kaskadiera triku!» Taisnību sakot, šodien jau ir žēl visa, kas notika toreiz, – žēl viņa, žēl sevis un, cita starpā, žēl vājā izsviesto rubuļu! Prasi, kad izdevniecībā vēl būs galīgais aprēķins un, kad būs galīgais aprēķins, vai būs arī nauda utt. Dabūšu kārt zobus vadzi, jo izdošana izdošanas galā. Jāsamaksā par elektrību. Jāiemaksā par malku. Un kaut kas jāēd arī. Un, reiz sākts, līdz galam jāatrisina gāzes jautājums, – ar vārdu sakot, tūri, mīļā, maku vaļā!

1978. gada 13. janvāris

Urā – gāze ir klāt! Šodien to ievilka (vai, pareizāk sakot, ienesa!). Negaidot sapazinot ar «Propānu-Butānu» jeb «gāzes Ati» (vai vienkārši – «Ati»). Jau pirmajā minūtē viņš man likās tik redzēts, ka nevarēju novērst skatienu, klusībā minēdama, kur un kādā sakarībā esam sastapušies. Un, kad arī viņš ik pa brīdim uzmeta man smaidīgu aci, beigu beigās apjautājos, vai neesam pazīstami. Mēs – ne, bet savulaik viņš bijis pazīstams ar manu meitu. Ilzi? Nē. Aiju? Arī ne. Galu galā izrādījās, ka «Liepājas laikos» viņš pazinies ar Inesi. Liepājnieks? Neesot vis. «Dzimis un rūdīts ošupīletis, kas Liepājā bijis tikai dažas reizes», kā viņš pastāstīja, vienā laidā smaidīdams, ko visnotaļ var arī atļauties ar tik brīnišķīgiem zobiem, kurus, tāpat kā Guntaram, varētu patentēt zobu pastas reklāmai... Gatavs! Pietika nejauši abus sašķēt, lai nokristu kā zvīņas no acīm – šis «gāzes puisis» taču ir apbrīnojami līdzīgs Guntaram! Tikai augumā drusku mazāks un plecos krietni plātāks, mēreni vasarraibumains, matu krāsa par toni gaišāka, tipisks

(kā Janīna apzīmēja) «rudulis»! Taču galvenā atšķirība laikam ir Ata uzpērkošajā smaidīgumā, kas abu pusbrāļu vienādajiem vaibstiem piešķir dažādu izteiksmi.

1978. gada 16. janvāris

Nesenā gāzes akcija atmiņā vēl bija tik svaiga un spilgta, ka šodien, sastapusies ar Irēnu autobusā (pirmdienās viņai ir metodiskā diena), visu pastāstīju viņai, turklāt ar nelieliem jautriem piepušķojumiem. Viņa klausījās pavēsi un par asprātībām mani neatalgoja pat ne ar smaidu. Tikai tad, kad pajautāju, vai «tas ir tas pats Atis, kas...» (domādama radniecību ar Guntaru), viņas sejai pārslidēja vispirms spēja mulsa un pēc tam kvēls pietvikums. «Jā,» viņa atbildēja un piesarka vēl tumšāk. Droši vien (bez ļauna nodoma) biju iebraukusi aizliegtā tematā...

1978. gada 3. marts

Pēc pusotra mēneša klusuma dzīvības zīme no Irēnas – vēstule! Iemesta kastītē šosejas malā pie avīzēm, taču pa pastu acīmredzot nav sūtīta, jo bez markas. Kam pietrūcis laika (vai vēlēšanās) nobraukt vai noiet nieka divsimt metrus no lielceļa līdz mājai? Prasi! Ticamāk, Guntaram. Bet varbūt Irēna baidās no izvaicāšanas? Kas mani toreiz vilka aiz mēses?! Vai ar savu jautājumu izdariju kādu nāves grēku? Vai biju netaktiska? Sevišķu vainu neapzinot, bet, protams, par to var būt atšķirīgi ieskati, un Irēna jau vispār pieder pie tiem, kas personisko dzīvi vismiļāk glabātu aiz priekšskaramās atslēgas. (Rakstura izpausme? Slikta pieredze? Profesijas zīmogs?) Brīnums, ka vispār ko pastāstīja par abiem nelaimīgajiem spontānajiem abortiem, taču pat šajā vaļširdības brīdī tikai «... ne tāpēc, ne tāpēc... ne tāpēc... ne tāpēc...» – un vairāk gandrīz neko. Viņa vienlaikus it kā tiecas pie manis un vairās no manis. Un es nevaru pateikt, vai stiprāks viņā ir tieces- vai bēdzes- spēks. Vai viņa pati to varētu pateikt? Viņa ir kā stirna, kas ziemas spelgoņā reizumis ienāk manā pagalmā, meklēdama patvērumu no sala, bet, bīdamās no maniem dzinējsuņiem, uzreiz aizbēg no nejaušas ēnas...

Ar pilnu pārliecību es sacītu, ka viņas vēstulē ir vienīgi informācija (esot uzaicināta uz Jauno autoru semināru) un galīgi nav emociju, ja pašās beigās nebūtu aizkustinoši bērnišķīgais (ak, tikpat smieklīgs kā nazis viņas somiņā, kad viņa kājām nāca no «Branda»!) jautājums:

«Bet kas īsti ir Jauno autoru seminārs?» Te jānūdien der vienīgi Marģera Zariņa ģeniālais izsauciens: «Še tev, Liberson, vasarsvētki!» Jādomā taču, ka mērķtiecīgi vēlējusies seminārā nokļūt, bet tagad vaicā man par to kā grēciniece ceļu uz elli...

Mans dies, cik viņa jauna!

ASTOTĀ VĒSTULE

Laba diena, Irēnīt!

Vai pagājušajā svētdienā pa televīziju skatījāties īsfilmu par lieliem bruņurupučiem? Pieļaujot, ka ne (jo «Dzīvnieku pasauli», cik zinu, parasti neskatāties), ļoti īsi atstāstīšu saturu. Kad bruņurupucienēm pienāk olu dēšanas laiks, viņas no okeāna dodas uz vientuļām salām (kuru ģeogrāfiskie nosaukumi Jums laikam neko neizteiks!). Tikai ar ārkārtīgām pūlēm milzu ķermeņi pārvietojas uz priekšu, strupajām kājām stiegot karstajās, irstošajās smiltīs, kur jāizrok padziļinājumi – prāvas, lēzenas bedres. Viņām, kas tik tikko var panest pašas savu svaru, tie ir titāniski pūliņi. Joprojām dzirdu, kā rokot viņas smagi stenēja gluži kā dzemdību mokās. Izkašņatajās iedobēs katra izdēja olas (starp citu, filmā nespēju noteikt skaitu, bet vēlāk no drukātiem avotiem noskaidroju, ka 300 līdz 400). Bedres tikai aizraustas, bruņurupucis atgriezās okeānā, tālāko darbu atstājot karstajai saulei, – un nu zem kveldām dienvidu debesīm baloja tikai sarakņātais salas liedags. Un piepeši šajā baltajā tuksnesī parādījās dzīvība! Vizošo smilšu virspusē iznira maza, dīvaina būtne, kaut kas vidējs starp vēzi, zirnekli un drašu mačalku, un, dūšīgi airēdamās ar sīkajām kājelēm, uzņēma virzienu uz okeānu. Bija sākusies bruņurupucēnu izšķilšanās. Ik pa brīdim te šur, te tur smiltīs sakustējās un, pieteicot eksistences tiesības, izlīda aizvien jauni un jauni sparīgi radijumi – lielais, labestīgais saules inkubators laida pasaulē «gatavo produkciju»! Taču ar to pašu brīdi sāka darboties tikpat lielais, bet nežēlīgais atlases likums. Nepareizs virziens – un nāve! Nepietiekams ātrums – un nāve! Retajos, ķeburainajos un gandrīz bezlapainajos kokos tupēja neglīti, liknābaini, apbrīnojami acīgi putni, kas gandrīz nemaldīgi ievēroja ikkatru kustību. Par katru kustību – nāve! Taču līdz ūdenim varēja aizvest vienīgi kustība. Un pat ūdenī gaidīja plēsīgu zivju atplestās rīkles... Manu acu priekšā knābji un zobi iznīcināja desmitus un simtus

dzīvotgribošo un dzīvotspējīgo radību. Krastmala kļuva aizvien tukšnesīgāka un bezcerīgāka – pasaule izmira! Manu sirdi sāpīgi žņaudza šī bezjēdzīgā bojāeja, šī absurdā nolemtība, kad negaidot ievēroju dažus niecīgus rāpulišus (kas joprojām sasodīti atgādināja kaut ko vidēju starp vēzi, zirneklī un drāšu mačalku) aizpeldam prom no salas okeāna safirzilajos ūdeņos. Viņi bija plaukstas lielumā, viņu centieni spītēt liktenim šķita smieklīgi. Taču viņiem nebija nekādas daļas par mūsu smiekliem. Viņi aizpeldēja, lai atgrieztos kā centnerīgi milzeņi, kurus viņos vēl nekādi nevarēja jaust...

Tas ir cilvēka ceļš uz mākslu, Irēnīt. Kad māte daba, stenēdama radību mokās, ir izdējusi olu ar apauglotu talanta iedīgļi, kad saules inkubators ir izperinājis mazu, kustīgu dzīvību, atveras likumsakarību knābji un atplešas nejaušību rīkles – un knābj un grābj, un retina, un nogalina! Nāve, nāve, nāve... Un tomēr daži, izaicinot nenovēršamību, aizpeld safirzilajos ūdeņos. Esmu to redzējusi, jā, – un ne tikai televizorā! Pirms apmēram divdesmit gadiem trīsreiz piedalījos Jauno autoru seminārā kā «upuris» un pēc tam reizes sešas vai septiņas – kā «soģe» (referente). Manu acu priekšā vairāki desmiti dzīvotgribošu un vairāk vai mazāk dzīvotspējīgu bruņurupucēnu, nokaitētājās smiltis strupajām kājām slidot, skrēja uz okeāna ūdeņiem. Cik no tiem ir sasnieguši vismaz krastmalu? Cik no tiem ir iegremdējušies dzelmē? Cikiem ir izredzes izaugt par bruņurupučiem? Un pagaidiet, Irēn, pagaidiet, neapdomīgi un karsti uzreiz netiecieties būt par lielo bruņurupucieni pārliecībā, ka tad visas briesmas būs garām un visas grūtības būs tikai dēt olas! Pacitēšu Jums Brēmu:

«Ceilonas tirgos... var novērot, kādas neticamas mokas bruņurupučiem jāpārcieš. Gaļas pārdevēji vai nu grib to uzglabāt pēc iespējas svaigu, vai arī nevēlas sevi apgrūtināt ar dzīvnieka nokaušanu, tam vienkārši noņem krūšu bruņas un uz pircēja vēlēšanos no dzīvā bruņurupuča miesām izgriež norādīto gaļas gabalu. Pie visas bruņurupuča pazīstamās lielās izturības galīgi sašutušais eiropietis redz, ka šiem dzīvniekiem, kas vēl nav atraduši sev pircējus, šausmīgās mokās izspiežas acis uz āru, mute lēni atveras un aizveras un sirds, kuru parasti izņem beigās, visu laiku pukst un uztur miesas pie dzīvības.»

(27. sēj., 82. lpp.)

Ja Jūs gadījumā šokē mani salīdzinājumi no bruņurupuču valsts, lūdzu, te Jums būs Fjodors Dostojevskis:

«Cik grūti būt rakstniekam, cik sūrs ir tāds liktenis.»

Nu, esat pietiekoši nobijusies? Ļoti ceru, ka jā, tādēļ paskatīsimies uz radušos stāvokli tagad no otras puses. Jūs man vaicājat, kas ir Jauno autoru seminārs. Ja gribētu būt nešpetna, es Jums atbildētu, ka šis jautājums, mīļā sirds, bija jānoskaidro, iekams semināram iesniedzāt savus gara ražojumus! Taču, tā kā viņus neviņus (kaut arī dziļā slepenībā!) esmu kļuvusi Jūsu «darbaudzinātāja», centīšos nevis izvairīties un atjokoties, bet godīgi atbildēt pēc būtības (un ar maksimālu zinātniski teorētisku precizitāti!).

Sava dzimuma dēļ (jo esat sieviete un, kā pati zināt, vēl turklāt glīta un diezgan efektīga!) seminārā dabūsiēt šo to izbaudīt un izciest vairāk, nekā izbaudītu un izciestu vīrietis. Lielākā daļa referentu un citu jauno talantu «bīdītāju» un «dīdītāju» ir stiprā dzimuma pārstāvji, un daudziem Jūs neapšaubāmi patiksiet. Vieni, lai tiktu atalgoti ar Jūsu žilbinošo smaidu, dos Jums ne tikai «grēku atlaides» par slaidajām kājām, bet sarunās vezumu skaistu muļķību, piemēram: «Atmiņieties manus vārdus, dienās Jūs uzrakstīsiet romānu» (it kā uzrakstīt romānu būtu varoņdarbs, un it kā nebūtu iespējams uzrakstīt gan labu, gan sliktu romānu – un galu galā sliktu romānu labāk ir neuzrakstīt nekā uzrakstīt, vai ne?). Otri sacīs, ka nevajag pārāk orientēties uz šodienu, jo tikai uz šodienu vien orientēti darbi biedējoši drīz kļūst par vakardienu un nekad nav iegājuši mūžībā, – un viņiem būs taisnība. Trešie teiks, ka tikai caur šodienas sietu dzīve Jūs iekratis rītdienā un vienīgi caur rītdienu Jūs iespiedīsieties parītdienā, ka, visu liekot uz mūžības kārts, Jūs mūžībā nekad nenonāksiet, – un arīdzan viņiem būs taisnība! Un visupēc ceturkie stingrā pārlicēbā, ka «proza nav sieviešu darbs» un ka tālabad sieviete nesaistītā valodā nevar dabūt uz papīra neko sakarīgu, atradīs Jūsu sacerējumos ne tikai esošas, bet arī neesošas kļūmes, pa starpām iesprauzdami kodolīgus atklājumus, ka no sieviešu vidus nav nācis neviens Ļevs Tolstojs, tādējādi automātiski juzdamies par Jums pārāki ar piederību pie dzimuma, pie kura piederējis Tolstojs, un nepavisam nemulsdami, ka paši, ak, nepavisam nav Tolstoji! Izcils talants sievietēm, protams, ir reti sastopams... starp citu, tāpat kā vīriešiem.

Ja gribat īsu definīciju, tad no savas pieredzes sacīšu, ka Jauno autoru seminārs ir reizē skola, siltumnīca, inkvizīcijas sols un diskusiju klubs. Saostīsiet ar «amata brāļiem» (un, kazi, kādu pat paņemsiet uz kārā zoba!), dabūsiēt pa kūkumu (un varbūt pasāpīgi!), tiksiet apkalta ar jauniem pakaviem (un kaut nu tie nebūtu «spāniešu zābaki!»), atklāsiet, ka nav iespējams būt labai visiem (jo vieni pārmetīs, ka rakstāt tā, kā pirms Jums kāds jau rakstījis, kamēr otri sašutīs, ka

rakstāt tā, kā pirms Jums neviens nav rakstījis!)... Taču nekritiet stāvā izmisumā un nezaudējiet no sajūsmas galvu. Turiet acis vaļā, un Jūs ieraudzīsiet arī galveno – gan viduvējību ģeniālās spējas izspiest no sevis visu, gan ģēniju ģeniālās spējas pārkāpt sev pāri, gan tos, kas uzkurina savu talantu, gan tos, kas nokurina savu talantu, gan jaunekļus, kuriem pagātne ir zivs, kas sāk smirdēt jau trešajā dienā, gan vecus, kuriem unikāla liekas pat viņu impotence. Vecie domās, ka jaunie neko nejēdz no mākslas, jaunie domās, ka no mākslas neko nejēdz vecie. Un tikai pati Māksla (drusku smīnēdama) kā saule staros pāri vecajiem un jaunajiem.

Es nebrīdināšu Jūs no tiem, kuri raudzīsies Jums nevis sejā, bet metīs acis aiz dekoltē, jo sieviete ir sista ār neskaitāmām vainām, toties apveltīta ar nemaldīgu nojautu – un šajā ziņā, ceru, intuīcija Jūs nevil! Toties gribu biedināt no dažām tik izplatītām, tik kaitīgām parādībām un padarīšanām, kuras, ļoti iespējams, redzēsiet un dzirdēsiet seminārā.

Vispirms, viena no bīstamākajām ir pamācība: «Rakstiet tikai tad, kad nevarat nerakstīt!» Izklausās visai cildeni, vai ne? Bet, ja ņemsiet to par pilnu, tad gaužām drīz ar liksmu gandarījumu atklāsiet, ka nerakstīt varat gandrīz vienmēr. Jo nekas nav vieglāk kā nerakstīt. Un nekas nav tikamāk kā laisties lejup pa straumi (un vēl, urrrā, uz teorētiskās bāzes!). Un nekas nav grūtāk kā dabūt uz papīra pirmās rindas un lappuses, jo tikai vēlāk cauri pirmo rindu un lappušu mokām Jūs pamazām apmās iekšējas brīvības, dvēseles svētku un visavārēšanas sajūta. Ja bezdarbīgi gaidīsiet, kamēr «nevarēsiet nerakstīt», iedvesma Jūs nekad neķers kā balts zibens (un tikai pāri lidojošs putns uzķēzis uz galvas!).

Tādēļ vairāk ļaujieties uz sevi un pārlietu nepalaidieties uz mūzu. Pārāk nerēķinieties ar to, ka dzīvē Jums izdosies ar viņu sastapties bieži. Par sevi puslīdz droši varu sacīt, ka ar viņu mūžā satikos tikai reizi, turklāt nevaru likt galvu ķilā, vai tas tiešām bija viņš... Nebrīnieties, tas tiešām bija VIŅŠ, jo es galu galā esmu sieviete un mani iedvesmot var tikai pretējā dzimuma persona. Tas notika trešajā vai ceturtajā vasarā, kopš sāku dzīvot Mežainē. Pastaiģā gar Daugavu galvā iešāvās dažas derīgas domas, un, tā kā līdzī bija blociņš, uzliku uz ceļgala un sāku šo to pierakstīt. Pēkšņi izdzirdu baritonu: «Ko jūs rakstāt?» Jautājums ķēra mani nesagatavotu. Trūka īstas pārlicības, ka man vajadzētu baritonam izklāstīt savas ieceres (lai cik ģeniālas tās būtu!).

«Kundzīt, nerakstiet! Es jūs ļoti lūdzu – nerakstiet!» viņš sacīja, žēli smaidot, un palēnām lūkoja pienākt tuvāk, taču suns lika viņam ievērot distanci. Es lūkojos uz baritonu, un baritons savukārt raudzījās uz mani. Nezinu, ko viņš izlasīja manā skatienā, tikai piepeši kļuva

priecīgs. «Mēs tūdaļ brauksim projām!» viņš mundri izsaucās un pazuda aiz alkšņiem, kur divi īpatņi Daugavā mazgāja moskviču, kas brīdi vēlāk nozuda putekļu vērpetēs lielceļa virzienā.

Un pēkšņi es atgīdos. Vai baritonā nebija iemiesojusies mana saprāta balss? Varbūt viņš bija brīdinoši pacelts likteņa pirksts? Varbūt ar mani nule runāja mans jau pagalam nokausētais, tikliņkreklā tērptais mūzīs? Kā Jūs domājat, Irēn? Kas ir «mūzīs»? Neattapīgā! Viriešu kārtas mūza, nu! Piezīmju blociņā man ir palicis automašīnas numurs, Bet automašīnas numurs diemžēl nav tālruņa numurs – piezvanīt uz to es nevaru, lai noskaidrotu, vai viņš negribēja dot man draudzīgu padomu, turklāt no sirds, jo, kad viņš teica «nerakstiet!», viņa acī pamirdzējā asara. Taču es viņu neuzklausīju un stūrgalvīgi turpināju rakstīt, darīdama to līdz šai baltajai dienai un par sodu nereti saņemdama ciešanas. Mjā, tikai nav gluži skaidrs, kāpēc viņš nerunāja grieķiski...

«Labāk lēnāk, bet labāk, labāk retāk, bet labāk, labāk mazāk, bet labāk!» Nepavisam nav izslēgts, ka dzirdēsiet arī šos skaistos saukļus, kas ir caurcaurēm pareizi, ja tie attiecināti uz publicēšanās jaudu, – un ir caurcaurēm aplami attiecībā uz jaunrades intensitāti, jo arī kvantitāte (kā labi zināms no dialektiskā materiālisma) dzemdina kvalitāti. Teorētiski vien grasoties un pošoties, taisoties un vīkšķijoties uzrakstīt šedevru, praktiski nekad to neuzrakstīsiet. Jūsu pūliņi būs kā peldēšanas treniņi uz sauszemes, ar kuriem varat iegūt vairākas upes pārpeldēšanai derīgas iemaņas, taču, ja nemetīsieties upē peldus, nekad to nepārpeldēsiet. Ja metīsieties upē peldus, katru reizi riskēsiet noslikt, bet, ja neriskēsiet noslikt, nekad to nepārpeldēsiet.

Tālāk. Apšaubiet apgalvojumu: «Rakstīt daudz un ātri nozīmē rakstīt slikti, rakstīt maz un lēni nozīmē rakstīt labi.» Daudzos gadījumos tas tā arī ir, un tikpat daudzos gadījumos tas tā nav, jo augsts ražīgums var būt tiklab ģenialitātes, kā grafomānijas pazīme (un literatūras zelta fondā ir gan gadu desmitos, gan dažās nedēļās uzrakstīti šedevri!). Taču, par spīti faktiem, labrakstīšana ir tik cieši sajūgta ar lēn- un mazrakstīšanu, ka neviens, nevēlēdamies lēkt gluži uz ecēšām, neiedrošināsies atzīties, ka grāmata tapusi pāris mēnešos, jo tas varētu izklausīties pēc plātības, reklāmas, vieglprātības, paviršības, literārā huligānisma utt., lai gan drīzāk liecina par titānisku spēku sasprindzinājumu īsā laika sprīdī, kā tas notiek, piemēram, atlētam ceļot rekordsvaru, kad dažās sekundēs saslēdzas daudzi mēneši un pat gadi un daudzu pārsteigtu acu priekšā griba un muskuļi izdara šķietami neiespējamo! Un vai tas nav tikpat apbrīnojami kā noskriet 42,195 kilometrus garo

maratondistanci? (Man jau pēc pārsimt metriem piemetas sirdsklauves! Un Jums?)

Tālāk. Neiekrītiēt uz tādām frāzēm, kā, piemēram: «Pat Upīts to neatļāvās!» Atcerieties, ka Šekspīrs neatļāvās staigāt peldbiksēs, taču mēs to darām (un, kā šķiet, bez sevišķi bistamām sekām!).

Tālāk. Tā kā seminārā piedāvā (mudina, lūdz, spiež) vērtēt arī «bēdubrāļu» sacerējumus, pavisam negaidot varat nonākt kritiķes lomā. Kad proza būs bāla un plakana kā cērme, bez aplinkiem, domājams, to arī pateiksiet. Turpretim spilgtāka talanta tiešais tuvums ķers Jūs kā augstsprieguma strāva (un, Ēvalda Vilka vārdiem, Jūs uzreiz «pazīsiet drēbi!»). Grūtāk – kā aizvien – būs ar «literārajiem konserviem», jo tajos viss ir tik labi sasmalcināts un pamatīgi sasutināts, ka, goda vārds, uz rāviena nav īsti, kam piesieties: gāz tik, kā saka, uz šķīvja un ēd! Ne tur kaulu, ne sēklu, ne asaku, kas apgrūtinātu gremošanas procesu. Viss ir tik miksts, ka nekas nav pat jākož un bez piepūles ātri un sekmīgi dabūjams dibenā! Citi ir kāvuši lopu, citi ķēruši zivis, citi pie bulļa veduši govi, šķiedušies pa zviņām, pērušies pa dūņām, smirdējuši pēc mēsliem, dunduru sakosti, ērkšķiem sadurti – un tagad baltā uzsvārcī tērpusies būtne ar tīru karoti (vai pat pinceti!) to visu saliek pa žanru bundžām un sterilizē autortiesību autoklāvā. Tas ir kondensētais piens – kaitīgu sīkbūtņu tur nav, taču diemžēl tur nav arī DZĪVES PUPA smaržas. (Bet ej nu, tā teikt, un pierādi, ka tur nav kaut kādas smaržas!) Tās ir desas kotletes, kas... Pag, tūlīt grāmatplauktā sameklēšu recepti. Jā, rokā ir! Citēju:

«Desu samaļ gaļas mašīnā, pievieno olas, pienā izmērcēto baltmaizi, sāli pēc garšas. Veido mazas kotletes, apvārta rīvmaizē un cep sakarsētos taukos gaiši brūnas. Pasniedz ar rīsiem vai kartupeļu biežputru.»

Lai Jūs nemulsina fakts, ka piemērs ņemts nevis no literatūras sējuma, bet pavārgrāmatas! Tā cep ne tikai desas kotletes. Pēc šī deskotlešu principa diezgan bieži cep arī literārus sacerējumus...

Tālāk. Noteikti būs nebeidzamas runas arī par formu un saturu, proti, ka saturs ir primārs un ka forma... utt. Formas atdalīšana no satura man šķiet tikpat pret dabiska kā miesas atdalīšana no gara jeb vai, citiem vārdiem, ar saturu un formu ir tāpat kā ar kaisli: ja tās kaisles nav, tad grozi dibenu, cik gribi, viņas kā nav, tā nav, bet, ja viņa ir, tad viņa izpaužas patvaļīgi!

Tālāk. Lai Jūsu visupirmais lozungs ir dzelžaina pārlicība, ka prozaiķis sākas un beidzas ar atbildību par katru uzrakstīto vārdu! Un esiet skeptiska, ja tas tiek apšaubīts – un pat visspožākās metaforas

veidā, piemēram, ka «rakstnieks nomirst scenāristā, scenārists nomirst režisorā, režisors nomirst aktierī utt.» – un pēcgalā paši sirsniņi brīnāmie, kāpēc radusies nevis māksla, bet iznācis tikai masu kaps, pie kura dzīvs ir vienīgi skatītājs – un tas pats ir knapi dzīvs! (Bez šaubām, Jūs labi saprotat, ka šeit kino pievilks aiz matiem vienīgi skaistas līdzības labad. Taču, ja par kino runājam bez skaistām līdzībām, tad lieciet, dārgā, aiz auss, ka prozā Jūs kā literāte esat pavārs, bet kinematogrāfijā – tikai kotlešgaļa.)

Tālāk. Ar lielāko piesardzību izturieties arī pret avīžniekiem, kuri grozīsies visapkārt. Negribu Jūs sarūgtināt, bet simtkārt vairāk par Jūsu personu un Jūsu darbu viņus interesē viņu pašu raksts (tik un tik rindiņu apjomā) vai raidījums (kam «jāiet gaisā» tad un tad). Žurnālistu vairums ir apzinīga tauta. Viņi pieraduši naivi neticēt mājienu un aplinkiem un visu grib aptaustīt ar roku, tādēļ arī ieceri tiecas izdibināt kā izdarīta nozieguma lietisko pierādījumu. Jo precīzāk Jūs pūlēsieties izteikt patiesību (piemēram, sacīdama, ka «šī doma mani pamodināja naktī un īstenībā to vēl nemaz nevarēja saukt par domu, tāpēc ka es vēl nezināju, kas tas ir, tikai mani pārņēma neskaidrs savīļņojums» vai arī: «Stāsts, protams, vēsti par divu pusaudžu traģisko mīlestību, taču nebūt nav radies Šekspīra «Romeo un Džuljētas» iespaidā. Ja to vispār ietekmējusi kāda mākslas parādība, tad visdrīzāk Večelio Ticiāna glezna «Kristus apraudāšana»; ilgi nevarēju atrast stāsta finālu, bet, kolīdz ieraudzīju Ticiāna reprodukciju, viss uzreiz nostājās savā vietā!), jo vairāk viņiem liksies, ka Jūs, gluži otrādi, patiesību cenšaties noslēpt un visu mudžināt, turklāt nepiedodami velkot sarunu garumā, bet raksts (vai raidījuma teksts) jānodod jau rīt no rīta. Taču, bīdamās kļūt daudzvārdīga, dievadēļ, nekad neatbildiet uz jautājumiem vienzilbīgi: «jā» vai «nē». Un vispār izturieties ļoti piesardzīgi pret jautājumiem, uz kuriem var atbildēt vienīgi ar «jā» vai «nē», piemēram: «Nesen biedrs X sarunā ar korespondenti Y izteicās, ka rakstot viņam tirpst kreisā kāja. Vai arī jums rakstot tirpst kreisā kāja?» – u. tml.

Avīžnieki visā visumā grib dzirdēt par prototipiem. Un, ātri uzķērusi šo āderi, Jūs vairs nemocīsiet nedz viņus, nedz sevi ar savām zemapziņas nojaušmām un sirdsapziņas jausmām, bet sakarīgi, tekoši un pa punktiem klāsiet vaļā, ka esat aprakstījusi bijušā kaimiņa šķirtās sievas brālēna mirušo pusmāsu, noklusēdama, ka īstenībā esat viņu izgudrojusi, taču noklusēšana, mana dārgā, ir melu sākums – bet meli ir mākslas nāve (kaut arī pirmie simptomi liekas nebūtiski!). Tā ka ar žurnālistiem esiet uzmanīga!

Tikai tad, kad kļūsiet slavena, Jūs iegūsiet tiesības arī uz paradoksiem un, piemēram, tāpat kā Sezanns, driekstēsiet teikt: «Es gleznoju to, ko domā mana redze.» Un neviens Jūs neapstridēs. Visi uzreiz tvers pēc rakstāmrikiem, lai iemūžinātu katru Jūsu vārdu un neapšaubītu nevienu Jūsu zilbi. Un, lai tas notiktu, nevajag nemaz tik daudz – ir vienīgi jākļūst par Sezannu... Taču, kamēr vēl neesat Sezanns, cik spēdama atturieties dot intervijas (vēlāk Jūs tajās sevi nepazisiet!), bet sliktākajā gadījumā (kad esat galīgi piespiesta pie sienas!) tikpat lielā mērā vairieties kā no pašpārlicinātības, tā no pašironijas. Lai Jums, diespas, nepasprūk izteicieni: «Es jau vēl neko nezinu!» vai «Ak, kāda es esmu muļķe!» u. tml., jo pārāk daudzi uzreiz iztēlosies, ka Jūs patiesi esat muļķe, kas neko nezina, un vēlāk Jums vajadzēs nesamērīgi daudz pulvera, lai apgāztu šo priekšstatu par sevi un savām spējām. Ja kļūsiet rakstniece, nākotnē, bez šaubām, daudz kas būs pavisam pretēji. Gluži tāpat kā laba aktrise, ja vien to prasa viņas loma, nogrimējas neglītāka, nekā ir īstenībā, savas lomas labad Jūs dažkārt izlikšities dumjāka, nekā esat īstenībā, vairāk uzzināsi par cilvēkiem, kuri, uzreiz zaudējuši piesardzību, ko sasprindzina gudrības tuvums, izgāzīsies Jūsu priekšā ar visām ķidām, nekaunēdamies no Jums, kā nekaunas no dzīvnieka. Bet tas, mana mīļā, Jums vēl tālu priekšā. (Paprīkš būs jāpierāda, ka esat gudra!) Tādēļ pagaidām, cik vien ilgi varat, esiet noslēpumaina, neko nestāstiet par sevi un neatklājiet savas kārtis. Visam savs laiks. Ja Jūs sacīsiet, ka labprātāk ejat kājām nekā braucat ar automobili, tas šodien to uztvers par maka un gara nabadzību, bet varbūt jau rīt uzskatīs par īpašu šiku! Netēlojiet ne Aspaziju, ne Ķempi, ne Elksni (lai cik burvīgas viņas arī būtu) – visur un vienmēr «tēlojiet» tikai pati sevi!

Un visupēc. Jums daudz, gudri un pareizi stāstīs par pasaules uzskata un zināšanu nozīmi literāta darbā – par to, ko ar diviem vārdiem varētu apzīmēt «smadzeņu banka». Bet ir vēl otra «banka» ar tikpat būtisku nozīmi, par kuru runā nesalīdzināmi retāk, – tā ir «jūtu banka». Un vēl trešā, par ko nerunā nemaz, – un tā ir «sāpju banka». (Paradoksāli, vai ne, ja ņemam vērā, ka viens no literatūras pašiem pirmajiem uzdevumiem – un varbūt no visiem visupirmais! – ir izpētīt, kālab cieš cilvēks, kādēļ viņam jācieš un kā novērst viņa ciešanas?)

Tikai visas trīs «bankas» kopā veido garīgo bagāžu, no kuras viņš atbilstoši savam amatam visu mūžu dāļā pa labi un pa kreisi. Atkarībā no dotībām un meistarības viņš uz papīra dabū lielāku vai mazāku daļu no sevis, taču nekad, nekad viņš nespēs uz papīra dabūt vairāk,

nekā viņā ir, lieciet aiz auss – nekad! Nekad viņš nevarēs atklāt citiem to, ko papriekš nav atklājis pats sev, nekad viņš nespēs apmāt otru ar pasaules krāsām, pats būdams daltoniķis, nekad viņš nejaudās trāpīt cita sirdī ar bultu, ja viņa rīcībā būs tikai karote. Ļoti lielā mērā jautājums par literāta talanta lielumu ir jautājums pat viņa personības lielumu. Varbūt draņķīgs cilvēciņš var būt, nu, sacīsim, izcils ķīmiķis, nezinu, taču būt izcilam rakstniekam un draņķīgam cilvēciņam ir GANDRĪZ neiespējami. (Pasvītroju «gandrīz», jo, tāpat kā visur, arī šeit ir izņēmumi, un, tāpat kā citur, arī te izņēmumi nevis noliedz, bet apstiprina likumības!). Par spīti tam, ka ar pārāk intensīvu un neliegtīgi veltīgu valkāšanu šī metafora nodeldēta līdz pliekanībai, tā joprojām paliek spēkā, proti, ka acis ir dvēseles spogulis un literatūra, kaut arī izsakās vārdiem, drīzāk ir nevis sabiedrības mute, bet acis, un šīs acis ir vai nu gudras, vai tukšas, vai asaru pilnas (un bieži vien neatkarīgi no tā, ko saka mute un vai mute smejas!). Tuvplānā viss redzams ar lielu skaidrību un nežēlību, jo mākslas darbs ir tuvplāns, un, kad tas nav tuvplāns, tad nav nekāda pamata runāt par mākslas darbu, bet tikai par sacerējumu, kas izpildīts tādā vai citādā žanrā. Tā ir ielasmeitas mīlestība, kurā nav jūtu un ir tikai iemaņas. Tā ir torte no olu pulvera ar sārtām maģarīna rozēm. Tas ir kailais karalis, kurš sava kailuma visdiskrētāko vietu tikai piesedzis ar «ejošas tēmas» viģes lapiņu.

Pēc visa augšminētā Jums varbūt radies priekšstats, ka mākslinieka dzīves un jaunrades attiecības ir, tā teikt, tieši proporcionālas, kur noteikti cēloņi automātiski izraisa noteiktas sekas. Taču, ak, nepavisam tā tas nav! Un, kazi, vai izņēmumu te nav vairāk nekā likumu... Varbūt kāda valdzinoša vīrieškārtas īpatņa dēļ Jūs pametīsiet vīru (tfū, pipars uz mēles!), taču uz papīra aizgrābjoši attēlosiet, kā vēl daudz valdzinošāka īpatņa dēļ Jūsu varone tomēr varonīgi neatstāj savu otro pusi, – un turklāt nebūt nerakstīsiet to tādēļ, lai maksātu meslus skaistajam principam par... Nu, par klausīšanos vārdos un neskatīšanos uz darbiem, bet, drīzāk gan otrādi, – izjuzdama savu varoni kā ideālu un mokoši apzinādamās, ka esat par vāju, lai sekotu viņas cildenajam paraugam. Varbūt nodzīvosiet ar vīru ilgi, saskanīgi un uzticīgi, lai tieši tad, kad viņš kļūs impotents, radītu savus skais-tākos donžuānu tēlus, kuru prototips pie tam nebūs Jūsu (kā varētu domāt) mīļākais, bet tas pats ne uz kādiem varoņdarbiem vairs nespējīgais laulenis. Varbūt, inventarizējot dzīvi, ar izbrīnu atklāsiet, ka gandrīz nekad Jums nav bijusi jānožēlo enerģiska, noteikta un pat nesaudzīga rīcība, kamēr žēlums, iecietība un līdzjūtība pārāk bieži Jūs

atstājusi pie sasistas siles, ka biežāk Jūs vadījīs neprāts nekā prāts, acumirkļa impulsi nekā labi izsvērtā darbības programma, ka labsirdība taisnāk vedusi pie sakāves nekā triumfa – un ka tālabad neesat dzīvojuši pareizi! Taču, tiklīdz sāksiet labot šīs acīmredzamās kļūdas, lai dzīvotu pareizi, drīz vien atklāsiet, ka ne tikai savus piederīgos, bet arī savus varoņus mākat vienīgi tiesāt un galīgi esat zaudējusi spējas viņus arī žēlot. Bet, pārorientējusies uz žēlošanu vien, kādā skaistā dienā atskārtīsiet, ka literatūra tomēr ir cīņa un, ja Jūs laiku pa laikam neparādīsiet zobus, pārāk daudzi iztēlosies, ka Jums ir tikai aste, ko ieraut kājstarpē. Literātam ir viens vienīgs pareizas dzīves modelis – strādāt saskaņā ar savu sirdsbalsi un vienmēr ļoti tuvu savu fizisko un garīgo iespēju galējai robežai!

Turēšu par Jums ikšķi, bruņurupucēn! Gribu Jums palīdzēt, bet uz ūdeni jāskrien pašai. Varu Jūs izperēt, taču jāriskē būs Jums pašai, bruņurupucēn...

P. S. Nr. 1. Tā jau tas ir, mana mīļā, kā Jums rakstu pāris rindkopu augstāk (ka ne vienmēr jaudājam atbilst pašas savam ideālam!). Un tomēr mūžam spēkā ir jautājums sev: vai tad, kad lamāju brāķi, to neražoju arī pati, vai, citu taisnumu vai šķībumu mērodama ar olekti, es neuzskatu, ka maniem apaļumiem vajadzīgs smalkāks mērs, – un galu galā, vai, noslēdzot mūža bilanci, man būs tiesības teikt, ka sabiedrībai esmu devusi visu, cik bijis manos spēkos, ka vismaz par miljondaļu milimetra esmu veicinājusi cilvēces progresu, ka ikreiz esmu atradies tur un darījusi to, kas bijis nevis ērtāk, bet gudrāk? Esmu ar mieru nomirt vēža mokās, bet lai liktenis mūs pasargā no nāves nožēlas mokās!

1978. gada 3. marts

P. S. Nr. 2. Vēstule jau bija gatava (un pat ar visu P. S. Nr. 1), kad iegriezās garāmbraucošs kolēģis. Pasēdējām pie kafijas tases un literārām klačām. Sarunā izrādījās, ka «Mednieku veikalā» viņš nesen nopircis brīnišķīgu aļņa ādu. Tas neliktos nekas sevišķs (arī es tādu gribu!), ja vien šajā pasākumā viņš nebūtu ieguldījis honorāru, ko saņēma par stāstu, kurā nosodīja meža dzīvnieku nogalināšanu. Un tagad netieku gudra, kā man pašai vērtēt vakardien rakstīto vēstuli...

1978. gada 4. marts

NO DIENASGRĀMATAS

1978. gada 30. marts

Padzirdusi, ka veikalā pievesti visu izmēru zābaki, aizjozu uz Ošupili (jo nākamo ziemu vecie vairs neizturēs – un tas, vai dieniņ, beidzamajās dienās jau kļuvis redzams visai uzkrītoši!). Diemžēl paliku tukšā. Apavu nodaļā saskrējāmie ar Undīni, kura tā paša iemesla dēļ bija izsprukusi no darba, bet, tāpat kā es, palika bešā. Man likās par spicu un košu (spilgti sarkani un ļoti augstiem papēžiem!), viņai atkal bija par šauru. Nozākājušas (taisnību sakot, diezgan izskatīgos) apavus – viena par «stārķa kājām», otra – par «spiļarkliem», reizē izgājām uz ielas. Nu, kā viņai klājas? Debešķīgi – un ha-ha-hā! «Debešķīgi»... Bet pati kopš mūsu pēdējās redzēšanās itin kā izbalojusi. Pēc auguma joprojām tā pati taukloдите (un varbūt pat vēl resnāka!), taču sejai vairs nav nedz nesenējā apaļuma, nedz rožābola burvīgā sārtuma, kas piešķīra viņai neatvairāmu pievilcību. Pa starpām slimojusi? Vai uzkritušas kādas bēdas? Novērojumus paturēju pie sevis, jo kurai sievietei gan patīk mājieni par čābisku izskatu?! Labāk pajautāju par Irēnu: kā veicas pa semināru? Tur nu Undīne, par nožēlošanu, nebija tā persona, no kuras es varētu saņemt informāciju pēc būtības, – sāka vētrāinī apcerēt «apģērba problēmu». Pilns skapis (viņas vārdiem) «ar pieklājīgam kleitām», bet uz Rakstnieku savienību braukalējot melnā džemperī ar augstu apkakli. «Meln džemperis, melni svārki, melni mati – melna kā vārna.» Es iebildu, ka vārna jau nemaz nav melna, taču ornitoloģiskajam precizējumam, protams, nebija būtiskas nozīmes. Mamma esot gluži apskaitusies uz Irēnu. Kam Irēna gribot ko pierādīt – ka ir nabaga? Ko vēloties parādīt – ka ir nesmuka? Pat klasēs uz stundām ejot «daudz šikāka, lai meiteņu acīs (Undīnes vārdiem) nezaudētu autoritāti», bet tagad seminārā tēlojot mūķeni. Taču nesot izslēgts, ka «te iejaukts Guntara pirksts». Prasi, vai šis nebaidoties, ka Irēna «nenocopē kādu naudīgu klasiķi, ha-ha-hā!». Vai tad par to bijusi kāda runa? Nē, drīzāk otrādi, jo Irēna teikusi: «Negribu, lai manam izskatam būtu kaut jel mazākā nozīme!»

Hm... Varbūt te iejaukts nevis Guntara, bet mans pirksts? Vai manu brīdinājumu viņa būtu sapratusi tik burtiski?

1978. gada 10. aprīlis

Šodien, būdama RS-ā, neuzkrītoši (slēpjot personisko paziņanos) apprasījos par Irēnas odiseju seminārā un dabūju dzirdēt jautru

atstāstu, kā referenti par viņu saplūkušies: viens bijis par un otrs bijis pret – abi vienlīdz kategoriski un kareivīgi. Un tāpat kā tālajos Meļņa – Krauliņa laikos oponentam tēmētie belzieni visbiežāk un vis-sāpīgāk trāpījuši pa upura galvu. Ak, un nabaga Irēnai jau vēl nav ne pašas mazākās imunitātes! Galīgi sašauta! Šķiet, tieši Irēnas valodai tik neraksturīgais žargonvārds «sašauta», kas lietots vējtvera durvis iespraustajā lapiņā, vispilnīgāk apliecina, cik viņa satriekta. Bet varbūt otrādi? Varbūt tieši šajā vārdā pirmo asnu izdzinis beidzamā teikuma negantais spīvums: «Un, par spīti tam, ka proza nav sieviešu darbs, es tomēr rakstīšu!»

Kamēr uz sliekšņa lasīju viņas zīmīti, nāca dzērves. Putni sasaukdamiē lidoja tieši pār mājas jumtu. Kāsis ātri izkusa debesu zilgmē virs Daugavas plašumiem, bet balsis vēl ilgi skanēja un skanēja. Ap sirdi bija reizē skumji un gaiši.

DEVĪTĀ VĒSTULE

Sveicināta!

Hā, atzišos, ka informācija, ko pazagšus ievācu par Jums no kāda laba kolēģa, galīgi nesakrīt ar faktiem, kurus savā zīmītē citīgi cenšaties man iegalvot kā visnotaļ dokumentālus, jo pēc iegūtajām ziņām Jūs esot drīzāk nevis «nikni pērta», bet, pavisam pretēji, puslīdz oficiāli atzīta «par vienu no cerīgākajām prozaiķēm» (kā vārds vārdā tika raksturota Jūsu persona, jā gan, mana dārgā!). Vai tad naivi orientējāties uz nebeidzamām slavas dziesmām?! Pasaulē tā nenotiek! Tas, ka referenti ņēma Jūs priekšā gari un sīvi un savā starpā sagāja ragos, liecina, ka viņi ņēma Jūs nopietni. Jūs rakstāt savdabīgi, un, atklāti sakot, rakstošu īpatņu biežībā un pārāpdzīvotībā tikai savdabība var nodrošināt vietu zem saules, taču pie savas īpatnības sabiedrība jāpie-radina, – un tas nenotiek uz rāviena! Nav izslēgts, ka pēc gadiem desmit vai piecpadsmit Jūs slavēs tieši par to, par ko tagad knābj. Taču visumā rēķinieties, ka tie, kam Jūs nepatiksiet, vienmēr brēks skaļāk nekā tie, kuriem patiksiet. Un vispār, sākot jau ar pašu pirmo brīdi, kad tikai tverat rokā spalvu (vai zīmuli), allaž rēķinieties ar knābšanu un esiet gatava, ka sāpēs (lai gan mums visiem to gribas vīzdegunīgi noliegt!). Cik vien ilgi būsiet dzīva, Jums sāpēs, un, kad Jums vairs nesāpēs, Jūs nebūsiet vairs arī dzīva...

Kopš Ādama un Ievas laikiem rakstnieks un kritika vienmēr ir vil-
lojušies kā divi salaulāti pretējo dzimumu īpatņi vidusmēra ģimenē,
kur savstarpējām prasībām nav un, domājams, nekad nebūs gala. Viņš
vēlas, lai viņa būtu maiga, prasībās pieticīga un viņam gādīgi pakalpo-
joša. Toties viņa pastāvīgi sūdzas, ka viņam trūkst vēriena, iztēles un
potences un ka viņš neattaisno viņas cerības; katru dienu viņa urdās
un čikst, būdama ar kaut ko nemierā, un ar caurspīdīgiem mājiem
un necaurspīdīgiem aizrādījumiem, ka citi ir pārāki, brīžam padara
viņam dzīvi par elli, taču visvairāk viņai nepatīk atgādinājums, ka viņa
radīta no ribas un ka viņš pasaulē bijis agrāk, nekā bijusi viņa.
Daudzkārt viņš viņas priekšā džentlmeniski piekāpjas un cieš klusu,
samierinādamies ar viņas pastāvīgajiem untumiem un ļaudams viņai
domāt, ka klusēšana ir piekrišanas zīme, savuties viņa, būdama labā
garastāvoklī, reizumis ir noskaņota atzīt, ka starp neskaitāmajiem trū-
kumiem viņam piemīt arī dažas labas īpašības. Bet, jāteic, ka tas no-
tiek reti un, patiesību sakot, ir netipiski. Daudz biežāk no savstar-
pējiem apvainojumiem viņi noriebjas viens otram līdz kaklam, un abi
publiski paziņo, ka šķiroties, jo spējot pastāvēt arī viens bez otra.

Iesākumā viņš jūtas patikami atbrīvots no viņas nemītīgās tark-
šķēšanas un bauda svētlaimi, kamēr vienudien uzmostas no saviem
krācieniem un, ieklausījies klusumā, ar dziļu izbrīnu pats par sevi at-
skārst, ka viņam trūkst viņas un ka bez pastāvīgās jezgas, ko līdz šim
sacēla viņa, klusajā mājā viņam sāk uzmākties klaustrofobija. No
savas puses viņa drīz atjēdzas, ka palikusi bez iztikas līdzekļiem, un
dziļi nožēlo, ka metusi viņam acīs salikteni «gaisagrābslis», jo prot gan
gatavot ēdienus no pusfabrikātiem, bet nespēj no gaisa slāpekļa sinte-
zēt neilonu. Nonākuši pie augšminētajām atziņām, viņi no jauna saiet
kopā, lai tālāk turpinātu nebeidzamo plūkšanos. Jau nākamajā dienā
viņa atsāk savus pārmetumus, ka gadiem ilgi viņš iziet uz ielas ar
vienu un to pašu seju, un no viņas zāģēšanas viņam atkal pampst
galva – un tas turpinās bezgalīgi. Abi ir kā Sokrats un Ksantipe. Viņa
pastāvīgi indēja viņam dzīvi, taču indes kausu viņš tomēr neizdzēra
viņas dēļ.

Rakstnieks literatūrā nevar būt vecpūsis. Viņš ir un kā katolis līdz
mūža galam neglābjami salaulāts ar kritiku, un līdz mūža galam
viņam jāreķinās ar šo divsavienību, kur patiesi daudz kas atgādina
laulību, tāpēc ka ir spēkā vairāki tie paši mierīgās līdzāspastāvēšanas
noteikumi, un kur, starp citu, sadzīvošanu veicina pretējā dzimuma
īpatnību izpratne, jo, kā zināms, «neviens parādība nav tik briesmīga,
ja mēs to izprotam». Visu neganti vulgarizējot, varētu sacīt, ka kritika,

kā jau sieviešu dzimuma būtne, visur un vienmēr grib paturēt pēdējo vārdu, pārrunāt viņu pušu praktiski nav iespējams, tādēļ ir gudrāk nespārdīties pret dzeloņiem un, diespas, neatļauties izteicienus, piemēram, «novecojusi», «nemoderna», «ar zemu gara lidojumu» u. tml., kādus neciestu neviena daļā dzimuma būtne. Taču tas viss nepavisam nenozīmē, ka vajadzētu viņai izdabāt. (Īsts vīrietis reizumis ir uzticīgs arī sievietei, taču daudz biežāk viņš ir uzticīgs tikai pats sev!)

Ja līdz šim (uzskatot, ka otram personai tā ir par 80 līdz 95% nedēriģa) sargājos iedīdīt Jūs savā «jaunrades režīmā», tad par kritiku Jums jāzina viss, ko divdesmit gados esmu izdībinājusi un atklājusi (jo tas ir apmēram tas pats, kas zināt pretējā dzimuma anatomiju un fizioloģiju, – un to zināt nekad nav par ļaunu!). Mēģināšu iespējami pārskatāmāk klasificēt raksturīgos tipus un sagrupēt atziņas.

Ir divu PAMATIEVIRŽU kritiķi:

A – pūlas saprast nesaprotamo (un, ņemot par vienīgo mērauklu pašī savu intelektu, mūžīgi uzbrūk ar pārmetumiem, ka sacerējumā viss esot pārlietu bāzts ar karoti mutē).

B – cenšas nesaprast saprotamo (un, diez ko nepāļaudamies uz cilvēka intelektu kā tādu, par nepārlicieņošu dēvē gluži visu, kas vien ar karoti nav iebāzts mutē vismaz līdz ūkai).

Divas kritiķu grupas ir arī no DIALEKTIKAS viedokļa:

A – progresīvistī (atzīst tikai to, kas vēl nav bijis, bet, tā kā pasaule ir jau pārāk veca, lai tajā varētu atrast sevišķi daudz tāda, kas vēl nebūtu bijis, tad viņi pieliek milzu pūles, lai to atrastu, – un, kārstoties pēc jaunā, neganti izmīnā veco!).

B – konservatorī (atzīst tikai to, kas jau bijis, bet, tā kā pasaule vēl ir pietiekami jauna, lai tanī gandrīz vai katru dienu rastos kaut kas tāds, kura līdz šim vēl nav bijis, tad viņi neganti nocikstas, lai to neredzētu, – un, rakņājoties pēc vecā, galīgi sabradā jauno!).

Arī pēc TEMPERAMENTA tie dalās divās grupās:

A – gaļēdāji.

B – zālēdāji.

A GAĻĒDĀJI

Kā jau to norāda nosaukums, gaļēdāju grupā ietilpst tie, kas pārtiek no gaļas (un, starp citu, kā zināms no zooloģijas), ir īpaši kārī uz siltām asinīm, taču (izņemot sikos kaķveidīgos plēsējus, kam patīk upuri tiksmīgi mocīt) gaļēdāji nonāvē ātri un samērā žēlsirdīgi.

B ZĀLĒDĀJI

Zālēdāju uzturā ir gandrīz vienīgi augu barība, kuru, ņemot vērā zemo kalorītāti, viņi toties patērē ievērojamos daudzumos. Daļa no

viņiem pieder pie *Ruminantiae* (atgremotājiem). Visumā tie ir miermīlīgāki un mazāk bīstami par gaļēdājiem, taču ir sastopami arī izņēmumi, piemēram, agresīvs stirnu āzis ar mazo, bet kā tutentiņš aso raģeli ir spējīgs uzšķērst vēderu, kamēr bifelis reizumis nogalina pat tīģeri (lai gan daudz biežāk to tikai sakropļo).

Klasificējot pēc TIPA, ir veselas 3 grupas: a) «gruzīniskais», b) «latviskais» un c) «sievišķais».

A «GRUZĪNISKAIS TIPS». («Šis ir tik labs darbs, ka es pats gribētu būt tā autors, bet, reiz es neesmu tā autors, vismaz vēlos, lai tā autors būtu gruzīns.»)

B «LATVISKAIS TIPS». («Šis ir labs darbs, un es pats vēlētos būt tā autors, taču, ja es neesmu tā autors, tad vismaz gribu, lai tā autors nebūtu latvietis.»)

C «SIEVIŠKAIS TIPS». («Kolēģi apgalvo, ka šis ir labs darbs, bet, tā kā man nepatīk autora deguna forma un krāsa, tad ļoti šaubos, vai tas varētu būt labs darbs.»)

Šajās grupās un tipos, protams, vēl ir vairākas apakšgrupas un apakštipi, piemēram,

«CITĀTNIEKI» (savas domas pierāda ar svešām atziņām un savus rakstus izpušķo ar svešām metaforām),

«LIETPRATĒJI» (eksekūcijas izdara tik spoži un estētiski, ka es izjūtu baudījumu, kaut gan nekad netieku par sevi gudra, vai apmierinātas manas skaistuma alkas vai sadisma dziņas, jo man nesalīdzināmi labāk patīk, kad viņi pievēršas citai, nevis manai personai),

«LĒJĒJI» (kas apcer, kurš klasīķis klasīķiskāks),

«ABSURDISTI» (kuri gatavi bērnam noisināt rociņas, ja par īsām ir piedurknes),

«PROBLĒMISTI» (kas hamletisko «būt vai nebūt» noreducējuši uz «būt vai nebūt veikalā cīsiņiem» un stingri turas pie ieskata, «ka nav vajadzīga nekāda dvēseļošana, iekams nav kārtībā meliorācija»),

«BLUSINIEKI» (kas ķer un skaita pat drukas kļūdas un saturu konfrontē ar satura rādītāju) utt., taču visi tie, par laimi, ir ar aprobežotām iespējām savīļņot sabiedrību un kaut cik ietekmēt literāro procesu.

Un mums ik dienas jābūt gatavām, ka šie daudzie cilvēciski tik atšķirīgie un pretrunīgie cilvēki – gudrie un negudrie, entuziasti un sīkmaņi, rūcēji un eiforisti, apsēstie un remdenie, rakstītvarošie un rakstītnevarošie, ar absolūto dzirdi apveltītie un ar aklumu sistie – nedos mieru, cik ilgi vien rakstīsīm pašas, biežāk nesaprotot mūs nekā saprotot, biežāk sarūgtinot nekā iedvesmojot (un reizumis izsitot no segliem tik pamatīgi, ka ilgi nejaudājam salāpīt kaulus!).

Ko tagad darīt? Cīnīties pret kritiku? Samierināties ar kritiku? Galvenais ir izprast kritiku. Jo kritika ir vilks, kurš gādā par stirnu populācijas veselību un visā visumā noplēš vārgākos īpatņus, kaut gan pastarpām saplosa arī augstvērtīgus eksemplārus (savukārt stirna, teorētiski ļoti skaidri saprazdama, ka arī vilkam kaut kas jāēd, savā dzīves praksē tomēr cenšas saglabāt dzīvību!). Jo kritika ir gailis, kurš uzlec uz cita žanra žoga, lai nodziedātu gaiļa dziesmu, kas pavēsti rīta iestāšanos, (taču nekad to neizraisa!).

Starp mums runājot, kritika ir arī māksla. Tas, ka nereti tā ir vāja, neapstrīd faktu, ka tā ir māksla, tāpat kā vāji prozas darbi neapstrīd faktu, ka proza ir māksla. Man dažkārt jautāts, vai kritika mani ir ietekmējusi. Kā nu ne! Reizēm divas līdz trīs naktis neesmu gulējusi. Vēl vairāk (tikai, lūdzu, nestāstiet nevienam!) dažkārt esmu pat nobirdinājusi divas līdz trīs asaras. Bet allaž ceturtajā rītā esmu attapusies, ka notikušais nedz pasaulē vispār, nedz manā personiskajā dzīvē, atsevišķi ņemot, nav izmainījis gluži neko. Un jau piektajā rītā mani atkal ir vilinājušas «zilās tāles» – un šis acumirkļis aizvien bijis tik neizsakāmi skaists, ka ar uzvijām izpircis visu iepriekšējo četru dienu ciešanas.

Es negaidu no kritikas, lai tā mani apliecinātu, es gribu, lai tā mani izaicinātu – kā mani izaicina balets! Skaidrāk par skaidru es saprotu, ka mans augums salīdzinājumā ar balerīnas stāvu ir suņa ķepa salīdzinājumā ar juveliera roku, taču balets mani nepazemo. Cilvēka ķermeņa aizgrābjošais skaistums rada manī ticību vārda aizgrābjošajam skaistumam. Pozas īslaicīgums modina manī alkas pēc prozas mūžīguma. Tas, ko es nespēju panākt ar sava stāva lokanību, man ir jāpanāk ar savas frāzes lokanību – jo man nav citas izejas, kā pastāvēt! Baleta māksla ir eksotiska un smaržīga kā orhideja, un, pielūdzot viņas viendienītes mūžu, es lūdzos savam liktenim, lai mana māksla kļūst par egli, jo negribu novīst kā orhideja, gribu zaļot gadiem ilgi un palikt zaļa arī ziemā. Bet varbūt baletā mani visvairāk valdzina nosacītība, ka noteiktā leņķī pacelta kāja var izteikt milas uzvaru pār naidu? Bet varbūt mani vēl daudz vairāk apmāj šķietamība, ka neeksistē zemes pievilksanas spēks? Vismaz divas līdz četras sekundes es svēti ticu, ka gravitācijas nav, un, kaut gan piektajā sekundē viņa smejas par mani maldiem, esmu paguvusi pārlēkt pāri bedrei, kurā man bija lemts iekrist...

Es vēlos, lai kritikas māksla mani apžilbina – tāpat kā apžilbina diriģenta māksla, par kuru es vienmēr brīnos un nekādi nesaprotu, kā

viens ar nelielu zizlīti vāji apbruņots cilvēks var pakļaut sev vairākus desmitus fiziski daudz spēcīgāku vīru, kuriem rokās turklāt ir daudz smagāki ieroči, jo ne tikai ar kontrabasu, bet pat ar čellu un varbūt pat ar altu (nemaz nerunājot par mežragu vai bazūni!) viņam it viegli varētu sadragāt galvu. Taču ar savu zizlīti viņš tos apmāj. Un arī es vēlos, lai kritika mani apmāj ar zizlīti – nevis iedur to man krūtīs.

Es vēlos, lai kritikā būtu kāds neatminams mākslas noslēpums, tāpat kā mākslas noslēpums ir mūzikā, jo, ļoti skaidri iztēlodamās, kā var izdomāt cilvēku, nespēju iztēloties, kā var izdomāt melodiju. Un vēl es gaidu no kritikas, lai tā neuzskatītu (ja jau esam sākuši lietot metaforas no mūzikas novada!), ka Bēthovena un Mocarta cildināšanai katrā ziņā nepieciešams nogalināt Ravēlu vai Debisī. Ja Bēthovena mūzika ir kā saule, kas var izraisīt magnētiskās vētras, darbināt turbīnas un ražot elektrību, tad Debisī mūzika ir kā mēnessgaisma, kas nespēj iedarbināt nekādus mehānismus, izņemot vāras nervu stīgas, kuras klusi trīs manī kaut kur starp krūšu kaulu un diafragmu. Es gribu, lai kritika redz ne tikai ar prātu, bet arī ar sirdi, lai līdztekus loģikai tai piemistu arī emocija. Gan tiesa – palaizdamās tikai uz emociju, kritika reizumis savāra pašas lielākās ziepes, taču es neapgalvošu, ka, paļaudamās vienīgi uz loģiku, tā nesalaistu visu grīstē tikpat bieži. Piemēram, ieraudzījusi sēnē divus izgrauztus caurumus, tā uzreiz izdara šķietami vienīgo loģisko secinājumu, ka tārps vispirms ielīdis sēnē un pēc tam izlīdis atkal laukā no sēnes, lai gan tikpat loģisks ir secinājums, ka sēnē ielīduši divi tārpi un abi nav izlīduši ārā. Es gribu, lai kritika, kas atzīst, ka dzīvē ir nepieciešama pretrunu cīņa kā attīstības dzinulis, uzreiz nejustos sašutusi par pretrunu cīņu starp rakstnieku un kritiķi. Es gribu, lai kritika... Bet varbūt es gribu pārāk daudz? Varbūt es prasu neiespējamo? Taču nodzīvotajos vairāk nekā četros gadu desmitos man ir bijusi iespēja daudzkārt pārlicināties, ka vienā skaistā dienā neiespējamais kļūst par pašsaprotamību, bet pašsaprotamība tikpat spēji pārtop par absurdu.

Kad biju tik jauna kā tagad Jūs, Irēn, es loloju ilūzijas uzrakstīt kaut ko tik neizmērojami labu, ka tas patiktu visiem. Pamazām gan no savas, gan citu pieredzes neskaitāmas reizes pārlicinājos, cik šādas ilūzijas ir bērnišķīgas, jo tāda darba pasaulē nav, nekad nav bijis un droši vien nebūs arī nākotnē. Mākslā allaž bijušas, ir un būs atšķirīgas pieejas un pretēji vērtējumi – ko viens uzskata par saulrietu, otrs uztver par omleti! Aizvien pastāvējušas, pastāv un pastāvēs nesalīdzināmas kategorijas, izraisot nebeidzamus strīdus, kurš skaistāks –

zirgs, mākonis vai knīpstangas? Un diskusijas par mūžīgo tēmu, kas svarīgāks – vista vai ola, biežāk risinātas nevis no dialektikas, bet no ēdienkartes viedokļa. Literatūra ir godināta kā dieviete, kuras lūpās, pasdies, nedrīkst būt rupjš vārds, un literatūra ir pirkota par naudu kā prostitūta, kuras pienākums ir tikai apkalpot kārtējo klientu. Un nesakiet, ka tas jau pieder pagātnei. Arī šodien mākslu nereti uzskata par vērtību apmaiņas līdzekli: «Es tev gaļu, tu man mākslu!» – kas sasodīti atgādina: «Es tev naudu, tu man milu!»

Bet literatūra, pirmām kārtām, ir sirdsapziņa. Un, otrām kārtām, tā ir ideja. Un, trešām kārtām, – filozofija. Un, ceturtām kārtām, – šķīstīšanās. Un, piektām kārtām, – bauda. Un, sestām kārtām, – rotaļa. Un, septītām kārtām, – noslēpums. Tikai visu šo sastāvdaļu summa ir mākslas darbs, tāpat kā septiņas krāsas rada varavīksni. Vienas trūkst – un nav varavīksnes! Cik reizes mūžā mums izdosies stāvēt zem zvīlā septiņkrāsu loka? Un vai visbiežāk tā nemirdzēs vienīgi iztālēm, kaut kur priekšā, lai izgaistu, kad tai tuvojamies... Es jau sen zinu, ka nekad neuzrakstīšu darbu, kas patiks visiem, – un es joprojām ceru, ka tādu uzrakstīšu, jo man bail no brīža, kad vairs necerēšu. Kā es dzīvošu necerot? Kas ar mani notiks šajā baltajā pasaulē?

P. S. Nr. 1. Morāle: uzklausīsim citus, bet klausīsim tikai savu sirdsbalsi! Jebkurā slavinājumā un jebkurā nopelnumā (vienalga, vai tas mūs sāpina, vai tas mūs kaitina) centīsimies šķirt būtisko no nebūtiskā, jo priekšstati par būtisko un nebūtisko nereti nojūk tiktāl, ka par galveno rozē sākam uztvert kātu, nevis ziedu, jo no kāta garuma taču atkarīga cena, kamēr zieds... Hā, vai tad rozē svarīgs arī zieds?!

P. S. Nr. 2. Kritiķus daudzkārt esmu apcēlusi presē (ak, varbūt biežāk un niknāk, nekā viņi to pelnījuši!), un tikai vienu vienīgu reizi mán viņus izdevās izāzēt arī dzīvē. Viņi atbrauca pie manis (3 gab.), taisnību sakot, piestāja pa ceļam uz kaut ko liktenīgu, nopirkuši sardeles, ko atveda mazai furšetei latvju gaumē (sēdus). Sacīju, ka esmu cēlusies no katoļiem un piektdienās nedrīkstu desu ēst. Viņi palika vaļā mutēm un, tikai apēduši visu kilogramu, attapās, ka ir nevis piektdiena, bet otrdiena.

P. S. Nr. 3. Vēl pirms pusstundas biju svēti pārliecināta, ka «mākslas patērētājam» ir tiesības vērtēt mākslu atbilstoši uztverei. Un pēkšņi mani sagrāba bailes, vai neredzīgie neierosinās, ka likvidējams kino...

NO DIENASGRĀMATAS

1978. gada 25. aprīlis

Ķeros pie rakstāmgalda atvilkņu atslogošanas no ziemas balasta – un iestrēgu līdz ausīm! Ar laukā sviežamo (kvītis, ielūgumi, kino-biļetes, teātra programmas, novecojušas garantijas utt.) gāja no rokas: saslaucīju uz liekšķeres, krāsniņā iekšā, guni klāt – un problēma atrisināta! Par nelaimi, salasījās arī vesela kaudze glabājamu papīru. Sadūros ar parasto ķezu, ka nav kur likt. Nocēlu no antresola galīgi apputējušos «arhīva koferus», labi zinādama, ka pasākums gandrīz bezcerīgs, jo visiem jau tāpat tik tikko dabūti ciet rāvēj- un citi slēdži. Lai izbrīvotu kādu vietīņu, revīziju vajadzēja taisīt čemodānos. Darbs bija sākt – un gatavs, bezmaz nosliku šajā piņķerī! Ko sviest ārā un ko paturēt? Uzslavas par nopelniem, kurus vairs neapzinos. Diplomi par uzvarām, kuras vairs neatceros. Fotogrāfijas, kurās smaidu (vairs tikai jupis zina – kādos?) pasākumos. Uzmetumi darbiem, kuri nekad netiks uzrakstīti. Avīžu izgriezumi, kuros tieku strostēta par savām kļūdām. Anonīmas vēstules, kurās esmu lamāta ne tikai par saviem, bet arī svešiem grēkiem. Un tā tālāk un tā joprojām, un tamlīdzīgi... Piemiņas albumiņš brūnos vākos vēl no pamatskolas laikiem, kad mēs cītīgi rakstījām cits (cita) un citam (citai), laikam taču ticot, ka tam visam būs nozīme. Bet palikuši tikai sausi vārdi pelni, un tos pašus izvējojis laiks.

*Cīnies un ceri,
Lai dzīvē kam deri!*

Kā mēs iztēlojamies šo «cīņu», un ko mēs sapratām ar vārdu «cerības»? Vai kādai no mums tās arī piepildījās? Viss ir jau nogrimis tik tālu, it kā būtu noticis nevis šajā, bet kādā no manām iepriekšējām dzīvēm, par kuru tikai signalizē neskaidri zemapziņas impulsi.

*Bērnība ir agr(i)s rīts,
kamēr viss vēl miglā tīts,
uzaust diena, izgaist migla,
paliek dzīves īstenība.*

No kādiem avotiem pasmelta šī dzejas pērle ar skaidri jaušamu nostalgisku zemtekstu? Jādomā, tā nebūs bijusi rakstītājas personiskā atziņa, jo mēs visas, ak, cik neprātīgi kārojām, lai bērnība beidzas ātrāk, tāpat kā to kāro visu laiku padsmitnieces, taču mūsu laikā dažā ziņā «migla bija izgaisusi» ātrāk, nekā pašas apjautām, jo karā asāk

izpaužas tiklab cietsirdība, kā cēlsirdība, bērzi uzplaukst ne tikai no saules siltuma, bet arī no ugunsgrēku svelmes – un mēs bijām tikai trīspadsmītgađīgi, okupācijas maizē drusku izstīdzējuši bērziņi.

*Kas to raksta, tas to zin,
kas grib zināt, tas lai min.*

Z.

Un blakus milzīga, starojoša sirds! O, cik pašapzinīgs Z.! Rakstītājs (rakstītāja?) acimredzami bijis (-usi) nešaubīgi pārliecināts (-a), ka viņu atcerēšos līdz kapa malai... Bet es vairs nespēju pateikt, vai aiz tā slēpjas «Zigurds» vai «Zigrīda». Tā kā sirds skaitās romantisku attiecību simbols, ieraksts, domājams, izdarīts ar Zigurda roku. Taču nē, kur nu – Zigurds nesāktu ķēpāties ar sirdi! Tā ir Zigrīda! Un ja nu tomēr Zigurds? Nevaru izšķirties... Vai tas ir skumīgi vai uzjautriņoši? Vai laiks ir nežēlīgs vai saudzīgs? Vai man vainot savas smadzenes par nepilnību, ja jau tās tik dziļi aizmirstībā nogremdējušas notikumus un sejas, jeb vai, gluži pretēji, būt pateicīgai liktenim, ka tas žēlīgi apveltījis mani ar spēju aizmirst, bez kuras mana apziņa būtu ne tikai krāmu bode, bet arī liela kapsēta ar nebeidzamiem krustiem?

Lūdzu, nobraucu uz galīgi elēģisku noti...

Droši vien nevajadzēja pārāk burties pa vecajiem papīriem, it sevišķi jau nu atkal pārlasīt Ineses vēstules, pedinstitūta laikos sūtītas no Liepājas. «Noliku ieskaiti pie Otiņa»... «pasniedzēja teica, ka man – iedomājies, mammīt! – esot čigāniska kritošās intonācijas izruna»... «masku ballē Irēna bija Sniegbaltīte, bet es biju nēģeris, grimam izlietoju divas bundziņas zābaksmēra!»... «uz Tallinu braucam jaunredē!»...

Cik viss neatgriežami pagājis – un cik viss joprojām dzīvs! Cilvēks ir miris, bet vārdi vēl nevar nomirt. Un vai līdzīga pārbaude nebūs arī tiem vārdiem, kurus esmu rakstījusi, rakstu un rakstišu es? Neko neizdosies mākslīgi noturēt. Paliks tikai tas, kas iekritis kādam sirdī, uzdīgs un iesakņosies. Viss pārējais sabirzīs pelnos – un agrāk vai vēlāk tos izgaiņās vējš.

Veci kabatas kalendāriši...

1973. gada – baltos vākos.

30. decembris. Piezvanīju uz reanimācijas nodaļu. Joprojām bez pārmaiņām.

31. decembris. Sagaidot Jaungadu, katram uzdedzu pa svecītei – arī Inesei. Viņas svecīte nedega. Liesma noslika stearīnā un apdzisa.

1974. gada – pelēkos vākos.

1. janvāris. Zvanīju uz reanimāciju – joprojām tāpat...

2. janvāris. Pustrijos naktī – pēkšņa šķindoņa! Meitu istabā neizprotamā kārtā nokritis un saplīsis viens no lustras stikla kupoliņiem.

14.10 – MIRUSI INESE

3. janvāris. No slimnīcas atveda Ineses drēbes. Aza tās apostija un sāka luncināt asti. Viņam viņa vēl ir dzīva.

4. janvāris. Atveru acis. Pretim tahtai pustumsā stāv balts tēls. Klusu skatāmies viena uz otru. Attopos – tā ir uz vadža pakārta Ineses kāzu kleita, kurā viņu apbedīs.

5. janvāris. Viņa jau ir kapličā. Brīdi pa brīdim ieklausos: kas tā par skaņu? Bet laukā šalko priedes. Viņa aizvien tik ļoti baidījās no tumšas, un cik savādi, ka tagad viņai nav bail ne no kā.

8. janvāris. Šodien Ineses bēres. Tikai neizgāzties no eņģēm! Tikai nezaudēt līdzsvaru!

Varbūt tāpēc aizvien vairāk pieķeros Irēnai, ka viņa ir itin kā manas DZĪVĀS Ineses daļa?...

1978. gada 27. aprīlis

«Barometrs» iet uz augšu un sāk rādīt skaidru laiku. Drūmais noskaņojums palēnām izvējojas. Atgriezās spēja šo to uztvert arī ar humoru, piemēram, aizvakar Ineses vēstulē lasītos vārdus: «..un bija arī Irēna ar savu Ati. Mēs gandrīz vai saplūcāmies par ģenitīvu: Ata vai Aša?» Tagad skaidrs, kālab autobusā Irēna tā samulsa, kad es pajautāju, vai tas ir tas pats Atis, kas...

1978. gada 10. maijs

Tā kā laiks turas, vai dieniņ, cik auksts, iekūrām pat krāsni un, sēdēdamas kurtuves priekšā uz bluķīšiem, trinām mēles ap pedagoģiskām problēmām un jaunākajām prozas parādībām. Dažos jautājumos mūsu uzskati sakrita, citos atkal bija galīgi pretēji (visnotaļ normāli!). Un piepeši – viņa gribot man nolasīt priekšā mazu brāķa stāstiņu. Kāpēc nolasīt priekšā? Un kālab brāķa? Esot tā salabots, ka es nesaburtošot. Bet ka brāķa... Nu to es pati redzēšot. Esot aprakstījusi patiesu dzīves notikumu, kurā «jūtams stāsts, tomēr stāsts nav iznācis», kā viņa sacīja, stīvēdama no rokas somiņas četrām kārtām salocītu melnrakstu, kas patiesi bija salabots, ka bail, un atlocījusi sāka balsi lasīt.

Kāds viņai iegalvojis (semināra gudriība?), ka «stāsts ir pierakstīts dzīves notikums». Uz savas ādas pārlicinājusies, ka tas tā nav, viņa jutās pagalam apmulsusi un gribēja, lai uzstādu neveiksmes diagnozi.

«Varbūt vai ir tā, ka notikums pārlieku ož... nu pēc naturālisma?» beigusi lasīšanu, viņa jautāja un apjuka vēl vairāk, kad es smiedamās atbildēju, ka stāsts pārlieku ož pēc dzīves, lai gan, skaidru valodu runājot, tas patiesi ož arī pēc naturālisma – un turklāt krietni vien! Zēni no Irēnas audzināmās klases piekakājuši pamestās lauku mājas aku ar apbrīnojami tīru un garšīgu ūdeni. Šī aka it kā nevienam nepieder, šis ūdens ir kā nevienam nav vajadzīgs, šo aku it kā paredzēts pat aizbērt... Gadījumu abas dedzīgi apkomentējām, papildinādamas viena otru, ka «nevar piekakāt skaidru dzili, nepiekakājot arī savu dvēseli», jo «pasaulē jābūt kaut kam svētam» un «ūdens ir viens no pasaules svētumiem», ka «cilvēce jau pieķēzījusi pārāk daudz, kas šķita nevajadzīgs», ka... un... jo... (utt.). Atkal un atkal no jauna gandārtas atklājām, ka no šī dzīves notikuma patiesi var izlobīt visu, par ko tik gudri runājām, un atkal un atkal no jauna atdūrāmies pret faktu, ka, par spīti visam, stāsta tomēr nav. Mēs staigājām ka divas kaķenes ap karstu biezputru, kamēr Irēna jūsmīgi izsaucās: «Bet ja nu zēni tanī akā iesviestu nosprāgušu kaķi?!»

Izteicu šaubas, vai tas kaut ko izmainīs, ja viņa stāstā iekšā nedabūs filozofiju (visu šo «ka»..., «un»..., «jo»..., par ko nule runājām). Tikai, kā dabūt to stāstā iekšā, es viņai pasacīt priekšā nevarēju. Un, starp citu, šķiet, ka viņa bija pārāk aizņemta ar savu «sprāgušā kaķa ideju»... Bistos, ka viņai tur nekas neiznāks, jo viņa pārlieku sasapņojusies uzcept stāstu pēc pankūkas principa (vienā kārtā!). Neizdevās viņai iedvest, ka jācep pēc tortes principa (kārtā uz kārtas!). Un parasti viņa ir tik apķērīga!

DESMITĀ VĒSTULE

Dārgā Irēna!

Joprojām man neliek mieru mūsu vakardienas saruna...

Esat redzējusi skudru pūzni ziemā? Nemaz nemežģijiet smadzenes – neesat redzējusi, vismaz neesat varējusi iedomāties, ka zem maza, balta uzkalniņa, kas mats matā līdzīgs neskaitāmiem citiem tādiem pašiem maziem, baltiem uzkalniņiem, varētu tverties dzīvība. Un tad

kādureiz... Jūs ejat aprīļa dienā, un Jūsu skatiens aizķeras un paklūp sniega baltumā aiz sazin kāda melnmirdzoša ņudzekļa, kurš vārās mutuļiem kā darva. Ar prātu Jūs vēl neaptverat, kas tas ir. Bet Jūsos iesitas ne īsti izbailes no tā, ne īsti prieks par to, ko Jūs redzat, – vēl neapzinādamās, kas tas ir. Jūs apstājaties, nesaprazdama pati sevi, līdz piepeši atjēdzaties: «Ak dies, nu ko es brīnos? Skudru pūznis ir pamodies!» Bet vai šī dzīvība nemita arī zem baltā pauguriņa? Tā tur mita – tikai neapjausta, tikai aizsnigusi, aizmigusi. Un vai gluži tāpat, vienīgi neapjausti, aizsniguši, aizmiguši līdz pamošanās stundai, mūsos neguļ mūsu stāsti?

Stāsts nebūt nav pierakstīts dzīves notikums (kā dažreiz uzskata), bet principiāli jauna un attieksmē pret dzīves notikumu nereti pat paradoksāla substance (tikpat paradoksāla kā «slapjais» ūdens, kas sastāv no divām gāzēm, no kurām viena deg, bet otra veicina degšanu!). Ja dzīves notikumu salīdzināsim, teiksim, ar burtu i, tad stāsts bieži vien ir punkts no i. Taču nesakiet, ka tās ir zudības. Pirmām kārtām tās ir pārveidības. Punkts ir nokāpis no i un kļuvis patstāvīgs. Starp dzīves notikumu un stāstu nereti, es gandrīz pat sacītu, ka parasti, ir milzīga starpība.

Likloču ceļu no viena uz otru tūlīt pacentīšos Jums attēlot ar drusku jocīgu paralēli. Pirms dažiem gadiem, stāvot pie autobusa pieturas, dzirdēju divu svešu sieviešu sarunu par to, ka patālākās mājās, tādos «Krāgos», pagājušonedēļ nozagti deviņi zoslēni. Tas mani saintrīģēja. Precīzāk, ieinteresēja ne tik daudz zādzības fakts, cik zādzības virtuozā tehnika, bez kuras nekādi nevar nozagt kustīgus un bļaurīgus zoslēnus – un vēl piedevām veselus deviņus! Nedaudz vēlāk, apmierinājusi savu ziņkāri pie kaimiņienes, uzzināju, ka nevis «Krāgos», bet «Knaģos», nevis deviņi, bet septiņi, nevis zoslēni, bet tītarēni, nevis nozagti, bet pārdoti... Un tādām pašām pārvērtībām cauri iziet arī dzīves fakts, pārtopot par mākslas faktu. Arī prozā no septiņiem pārdotiem tītarēniem Jums var iznākt deviņi nozagti zoslēni. Un, vai iznākumā būs mākslas patiesība vai mākslas meli, visbiežāk atkarīgs tikai no, tēlaini izsakoties, «zagšanas tehnikas virtuoziatētes». Ar prātu vien tas nav izskaidrojams. Gluži tāpat kā ar prātu ir pilnīgi neaptverami, ka Pētera Čaikovska 1. stīgu kvarteta klusas smeldzes un baltas mēnessgaismas pilnā ANDANTE CANTABILE melodija (ko klausoties esot raudājis Ļevs Tolstojs) nākusi no jancīgas amatnieka dziesmas, kuru reiz nejauši dzirdējis komponists:

*Sidit Vaņa na divaņe,
V rjumku romu naļivajet.*

Ja dzīves notikums ir grauds, tad stāsts ir ola. Mūsu vista (redz nu, esam metušās uz salīdzinājumiem no dzīvnieku valsts!) pārtiek no dzīves graudiem, bez kuriem drīz vien apveltos augšpēdu un izlaistu garu, taču vistas būtība (vistības misija) ir spēja izdēt mākslas olu. Talanta bite, lidojot no zieda uz ziedu, savāc dzīves nektāru, taču medus nav tikai no ziediem savākts un kārēs vienuviet mehāniski sapildīts nektārs, bet nektārs, kas izgājis bitei CAURI (fermentēts nektārs). Un arī dzīve, vienīgi izgājusi māksliniekam CAURI, kļūst par mākslu (ja vēlaties, «fermentētu dzīvi!»). Attiecības starp dzīvi un mākslu vienmēr bijušas strīdu priekšmets. Neskaitāmi autori aizbildinājušies, ka «mats matā tieši tā notika dzīvē!», it kā tas nemākslu varētu padarīt par mākslu! No savas puses lasītājs kāri krīt uz «patiesiem gabaliņiem iz dzīves». Un nekas viņu neatsaldē tik ļoti kā atzišanās, ka «viss ir izdomāts», jo viņš baidās, vai viņam neiešmugulē erzacu. Kā patērētājs viņš ir ieinteresēts neiepirkties viltotā mantā. Turpretim māksliniekam ļaunāk par nāvi ir taisīt «pases bildes» (dzīves noģimjus bez retušas), par ko ar apbrīnojamu precizitāti reiz izteicās gleznotājs Boriss Bērziņš, sacīdams: «Es varu uzzīmēt no dabas pat atbaidoši līdzīgi.» Un visa šī pretrunīgā jucekļa un daudzo domstarpību galvenais cēlonis ir tas, ka māksla gan atspoguļo dzīvi, taču dara to nevis pēc burta, bet pēc gara. Ja mākslas darbs būtu tikai dzīves kopija, tad kādam jodam mums kopija, kad varam baudīt oriģinālu – pašu dzīvi?!

Manos piezīmju bloknotos ir lauzums konkrētu dzīves vērojumu (tātad visnotaļ «patiesu gadījumu iz dzīves»!), bet tie ir kā balti uzkalniņi, visi apsniguši tik vienādi, ka es šobrīd vēl nevaru pateikt, zem kura tveras dzīvība, kas vienudien pamodīsies un sāks vārtīties melnmirdzošiem mutuļiem. Gadījās būt Rīgas nomales zivju veikalā kā pēdējai pircējai jau īsi pirms slēgšanas. Mani apkalpoja sieviete vidējos gados – sauksim viņu par Pirmo pārdevēju – un darīja to tik negribīgi un nelaipni, ka man no mēles gala jau grasījās norauties kāds indīgs vārds. Bet tad es ieskatījos pārdevējas sejā un redzēju, ka viņa ir ļoti nogurusi. Viņas seja bija bez krāsas un acis bez dzīvības tāpat kā saldētajām mencām, ar kurām viņa tirgojās. Ieteicos, ka te laikam ir ko turēt pa visu garo dienu. Ak, lai es nemaz nerunājot, viņa, drusku atplaukusi, atbildēja, no rīta līdz vakaram kājās un no rīta līdz vakaram viens un tas pats: zivis, zivis un zivis! Ko viņa pasaulē redzot kā tikai un vienīgi zivis?! Zivis viņai esot jau līdz ūkai un beidzamajā laikā rādoties pat sapņos! Negaidot mūsu sarunā iejaucās Otrā pārdevēja, kas bija sākusi novākt preces. «Ko tu runā?!» viņa ar pārmetumu sacīja. «Te strādāt, es tev teikšu, ir ļoti interesanti. Visu laiku kaut kas

jauns... Šodien pat. Veca, veca tantiņa lūdz kaut ko priekš kaķīša. Varbūt viņai visā pasaulē ir tikai kaķītis? Vai angoras, es pavaicāju. Nē, viņa atbild, plikais. Iedomājies, «plikais»!... Un tad nupat, kad tirgojām žāvētās reņģes. Mūsains puisēlis prasa: «Dodiet par četrdesmit kapeikām!» Teicu, ka reņģes ir par rubli divdesmit, nevis par astoņdesmit kapeikām, bet šis tikai savu: «Dodiet par četrdesmit kapeikām!» Es prasu: «Nu un cik tad man jānosver?» Skatās grīdā. Es saku: «Tev laikam matemātikā divnieks?» Šis noburkšķ, ka esot trīs. Es saku: «Laikam aiz žēlastības?» Skatās grīdā. Nu, vai nav jāsmej? Un redzēt zivis sapņos nepavisam nav ļauni, miļā! Tu zini, ko nozīmē, ja sapnī redz zivis? Tas nozīmē, ka būs nau-da! Dabūsim prēmiju!» Bet Pirmā pārdevēja gurdi atteica, ka «tu jau arvien esi bijusi dulla!». Viņas seju neskāra ne smaida atblāzma. Viņai gribējās tikai uz mājām, viņai kārojās vienīgi gulēt (lai, kazi, atkal sapņos rādītos jau līdz ūkai noriebušās zivis!).

Mājās visu vakaru laužiju galvu, aizvien dzīvāk iztēlojamās, ka varbūt Pirmā slimo ar paplašinātām vēnām vai radikulītu un ka tāpēc viņai ir grūtāk visu dienu nostāvēt kājās nekā Otrajai, ka varbūt viņai vajag iet kur citur un strādāt ko citu, bet ka varbūt arī citur viņa redzētu tikai zivis, tāpēc ka viņai trūkst spēju aiz zivīm redzēt sejas un likteņus un ka ne tikai zivju veikalos, bet arī daudz kur citur strādā cilvēki, kuri spējīgi redzēt tikai un vienīgi zivis un aiz zivīm nejaudā saskatīt gluži neko! Jo vairāk par to domāju, jo skaidrāk sajutu stāsta tuvumu. Bet nu jau pagājuši vairāki mēneši, un stāsta kā nav, tā nav. Joprojām tas ir tikai dzīves notikums, bet stāsts vēl guļ aizmidzis manī.

Vai atkal cits atgadījums. Kapsētā man klāt pienāca večukiņa, tieva kā vaska svečīte un viscaur melnā, turēdama niecīgā podiņā mazītiņu samtenīti. Viņa painteresējās, kas man šeit aprakts, un savukārt pastāstīja, ka arī viņai tepat netālu apbedīta meita. Vai sen, es apprasījos. Pirms četrdesmit septiņiem gadiem. Viņas vaskainajā sejā neietrīsējās nekādu ciešanu atspulgs, tā palika vienaldzīga, un caur acu zilitēm vidēja aukstos pelnos sadegusi pasaule, kuru vairs nesatrauca un nesāpināja nekas. Brītiņu uzkavējusies pie manis, viņa teica: «Iešu nu pati uz savu kapiņu,» – sikiem solišiem aiztipināja pa kājcelīti un... Un piepeši viņas nebija! Apjukusi stāvēju... Nē, nevis spoku stundā isi pēc 24.00, bet maija dienas vidū, kuras krāsas spilgtināja spožumspoža saule un aprises asināja ziemeļvējš. Vai vispār biju ko redzējusi un ko īsti? Es stāvēju apzīmogota ar viņas apdzisušo skatienu, mana āda sajuta viņas ādas saltumu kā sen nekurinātas krāsns sānu, viņas balss vēl šķindēja manās ausīs kā plistoši stikli. Kas tas bija? Atgādinājums?

Brīdinājums? Vai žēlsirdīgi piešķirta iespēja palūkoties «aiz», ko zināmu laiku daudzkārt biju vēlējies un ko diemžēl man, kā Jūs labi zināt, bija pamats vēlēties? Nevaru pasacīt, bija brīnumaini vai baigi, biju gandarīta vai pārbijusies.

Noskāršu, ka atkal tuvumā ir stāsts, taču arī šis vēl ir aizsnidzis. Un tikai nervos dzīvo divaina trauksme, par ko smejas mans prāts, bet ne vienmēr prāts ir tas, kas apjauš stāsta tuvumu. Un varbūt būtiskais nemaz nav vecenīte ar mazu samtenīti niecīgā podiņā, bet šis apziņā iestrēgušais brīnumaini baismais mirklis, kad es kā bezdibenī ielūkojos tur, kur dzīvajiem ielūkoties nav ļauts? Vai varbūt galvenais ir brīdinājums par dzīves īslaicīgumu? Vai biedinājums nesadegt par aukstiem pelniem? Vai atgādinājums, ka arī nāve ir dzīvības forma? Kas būs tas spermatozoīds, kas reiz apaugļos dzīves notikuma olšūnu? Kas būs stars, kas nodzīs sniegu apsnigušam skudru pūznim, kurš uzreiz sāks ņudzēt, vārīties un mutuļus mest?...

Pavisam nesen (9. aprīļa vakarā) Daugavā pamanīju sešpadsmit gulbjus, kuri vai nu tikko bija nolaidušies un starp sliķšņaino krastu un divām zaļām saliņām meklēja patvērumu naktsguļai, vai varbūt barojās, lai drīzumā aizlidotu uz vientulīgāku un drošāku ūdensaci. Viņi peldēja četrreiz pa četri, saskanīgi kā ansambļa izrādē, un, ja, sasniedzot bezmaz jau pašu krasta malu, pirmais četrinieks griezās pa kreisi, tad otrais griezās pa labi un trešais atkal pa kreisi... Un, paklausot neredzama režisora mājienam, katrs nākamais četrinieks peldēja aizvien klātāk, kāpinot tuva brīnuma sajūtu (viņu gludās spalviņas rieta saulē vizēja rožainas kā sārtajiem flamingiem!). Viss bija dabiski – un viss bija pārdabiski. Un visu laiku netiku vaļā no jutoņas, ka tas nav pašas dabas, bet lielas mākslas mānīgais un dievišķais skaistums. Šajā notikumā ir stāsts, es nodomāju un pēc pāris dienām iepaidos apmaiņijos ar kolēģi S., kurš arī nesen bija redzējis gulbjus. Pūlēdamās iespējami tēlaini izteikt savu pārdzīvojumu, diezgan jūsmīgi un visai detalizēti atainoju viņam, kā peldēja gulbju baltās karavelas, kā tuvojās krastam un atkal attālinājās no krasta, brīžam aizslidot no niedola un brīžam pazūdot tajā, kā es stāvēju neelpodama, lai neizjauktu pasakaino izrādi, zemapziņā jau bīdamās no mirkļa, kad aizvērsies priekškars un vajadzēs joņot uz garderobi, kur kļūmīgi nostāšos nepareizā rindā un nokavēšu vilcienu, dziļo mākslas brīnumu tādējādi izšķīdinot sadzīviskajā ķezā... Šajā stāstījuma etapā S. pārtrauca mani ar jautājumu, cik – cik īsti gulbju es esot redzējusi? Izdzirdis, ka sešpadsmit, viņš iesmējās un ar uzsvaru pavēstīja, ka pats (Engurē? Lubānā? Īsti neatceros...) nesen redzējis vienlaikus vismaz savus divsimt seš-

padsmīt! Es gandrīz vai salēcos: mans dies, te taču bija piedevām arī vēl novele! Bet arī novele pagaidām guļ manī un diemžēl nemostas...

Vēl viens atgadījums... Tikai papriekš man jāizdara neliela atkāpe un jāapgaismo notikuma priekšvēsture, kas ienesīs skaidrību arī dažos blakusapstākļos. Tas notika 1958. vai 1959. gada oktobra mēneša beidzamajos (vai varbūt novembra pašos pirmajos?) datumos, ar vārdu sakot, jau pavēlā rudenī. Kopā ar meitiņām mitinājos lauku mājās Daugavas kreisajā krastā iepretim Jumpravai. Vīrs no Rīgas brauca uz turieni nedēļas nogalē, pa nedēļas vidu nakšņodams gan pie darbabiedriem, gan uz redakcijas dīvāna, jo mums nebija dzīvokļa. Tā kā satiksme pa Daugavas kreiso krastu tolaik bija ļoti slikta (divi autobusi diennaktī), tad visbiežāk viņš brauca pa labo krastu un ziemā pāri Daugavai nāca pa ledu, bet vasarā es pārairēju viņam pretim, jo mums, precīzāk, māju saimniecēm, piederēja smaga, neveikla un jau drusku pacaura, taču visumā stabila enkurnieku laiva. Kad vasara vai ziema sasniedza apogeju, šāda upes šķērsošana bija parocīga, droša un savā ziņā pat romantiska, taču agri pavasaros un vēl rudenos nereti saistījās ar lielāku vai mazāku risku, kā pati redzēsiet arī pēc gadījuma, kuru tūlīt aprakstīšu.

Stiprs ziemeļrietenis sacēlās jau ceturtdienā, lai gan par vētru to vēl nevarētu saukt. Cerēju, ka līdz sestdienai vējš rimsies, taču notika pretējais. Piektdien tas vēl pieņēmas, un sestdien dūmvadi jau gaudoja grēcinieku balsis. Aizstaigāju izlūkos līdz krastmalai, kur vējš man aizsita elpu un sāka plosīt drānas. Daugava izskatījās draudīga. Pāri sabangotajiem ūdeņiem, kas verda kā milzīgu zivju nārstā, stiepās baltas putu sīpas. Uz upes plosījās x balles (no cik ballēm vējš saucas par vētru?). Nebija ne zvejnieku, ne pāribraucēju. Vienīgi neliela laivele, uzvilksusi nenosakāmas krāsas buru, aizjoņoja ar ekspreša ātrumu un pāris minūtēs izzuda skatienam. «Tur aiznesās kaut kādi trakie, kuriem apnikusi dzīve,» kā vēlāk izsacījās vecākā no manām saimniecēm, kas laiviniekus bija redzējusi pa logu.

Par sevi ar pilnu pārliecību varu apgalvot, ka dzīve apnikusi man nebija, taču nebija arī izvēles – vajadzēja braukt, lai tur vai kas! Abas saimnieces viena caur otru metās atrunāt (es tiši lienot kapā!) un bezmaz ar varu turēt ciet: lai domājot par bērniņiem, kurus atstājot bāreniņš! Bērniņus bāreniņš atstāt netaisījos. Bez izpušķojumiem un pierakstījumiem varu teikt, ka biju tikpat laba airētāja kā peldētāja un šāds brauciens nekādu «tišu lišanu kapā» man nenožīmēja. Vīrsvidusmēra airētprasme deva pārliecību, ka labākajā gadījumā sasniegšu mērķi, savukārt zināmas dotības peldēšanā deva cerības, ka arī sliktākajā gadījumā nenoiešu pa burbuli pat pie +10° pēc Celsija. Simtprocentīgu

garantiju, protams, nedeva nekas. Apģērbos un apāvos, lai kļūmīgā situācijā spētu arī peldēt (paplatās, plecos ērtās drēbēs, kas netraucēja roku kustības, un kurpēs, no kurām ūdenī viegli varētu atbrīvoties, kamēr piesmēlušies zābaki velk dibenā). Visu tik sīki izklāstu tāpēc, ka brauciens patiesi bija drusku bīstams un ka es visnotaļ apjēdzu briesmas. Un līdztekus fiziskajai pārpūlei tieši zemapziņā gruzdošās bailes, saspringti trisošā kailā dzīvība, domājams, bija cēlonis fantastiskajai ainai, ko piepeši ieraudzīju mēnessgaismā, kad...

Bet par to turpmāk.

Kad no Daugavas pietekas (par upīti uzplūdināta strauta, kur ķēdē parasti stāvēja enkurniece) lūkoju iebraukt Daugavā, ūdens plašumos ieskrējušies smagi viļņi spieda laivu atpakaļ grīvā, mētādami vienlaikus augšup un lejup, pa labi un pa kreisi tā, ka sagriezās galva. Upsmute bija kā aizdarīti vārti, kas no maniem pūliņiem tikai smilkstēja virās. Vairākas minūtes ar mainīgām sekmēm cikstējos ar stihijas spēku, iekams izdevās ielauzties Daugavā, kur plīstošās bangas manu enkurnieci uzreiz sagrieza sāniski, draudēdamas piegāzt vai apgāzt. Airēt bija grūtāk nekā jebkad. Apdullusi ūdens šūpās, centos laivu noturēt ar priekšgalu pret vēju, kas nesa atpakaļ krastā, kurš manu noreibušo acu priekšā lēkāja viļņos, kā šķīta, nevis attālinādamies, bet tikai palēnām izšķīzdams mijkrēslī. Daugavu man vajadzēja šķērsot pa diagonāli uz ziemeļrietumiem, taču negantajā pretvējā par to nevarēja būt ne runas. Pat iroties ar kreiso roku vien, tik tikko jaudāju ieturēt ziemeļu virzienu, jo satrakojušies dabas spēki dzina uz dienvidaustrumiem. Airēju kā automāts, nedrīkstēdama ne par sekundi izkrist no viļņu ritma, lai brāzmas tūlīt nesagrieztu laivu šķērsām un nesāktu svaidīt no sāna uz sānu kā izēstu oļu. Pamazām satumsa. Nebija skaidra priekšstata, cik tālu pretējais krasts. Pūlējos uztvert kādas skaņas, kas vēstītu par tā tuvumu, bet dzirdēju vienīgi vēja svilpšanu un kreisā aira elsas slapjajā dullī.

Beidzot viļņi kļuva laiskāki un sāka velties čalodami, kā rit pāri sēkļiem. Vējš bija aiztriecis laivu tālāk, nekā varēja domāt. Ieraudzīju kārkliem un doņiem apaugušu pussalu, kas, stiepdamās paralēli krastam, atdala to no Daugavas ar lagūnai līdzīgu seklu līci. Vienlaikus biju un nebiju sasniegusi otru krastu. Lai nokļūtu līdz vietai, kur parasti sagaidīju vīru vai arī viņš gaidīja mani, vajadzēja apirties vēl apkārt zemesmēlei, veicot kādus sešsimt vai varbūt septiņsimt metrus, atklāti sakot, nieku pēc nule pārciestās elles, jo tagad varēju izmantot daļēju aizvēni. Taču es nespēju pakustināt ne pirksta. Airi abpus laivas bija nevis ūdenī iemērkti, bet iesaluši ledū. Sūrstēja plaukstas, it īpaši

kreisā. Kreisais plecs truli smeldza, taču sajūtas, vāji skardamas apziņu, mita kaut kur ārpus manis un man blakus, nevis manī, kur kā pulksteņa mehānismā bija saplīsusi zvana atspere un vienmuļi tikšķēja vienīgi pulss. Redzēju, kā pa šoseju aizriboja autobuss, uz kuru biju ar tādām mokām atkūlusies un ar kuru man vairs nebija nekāda sakara. Uzlēca milzīgs mēness, vērsdamas apkārtni vēl tuksnesīgāku. Viss šķita kā sapnī. Ūdens limenim ceļoties, atstraume sāka laivu nest atpakaļ Daugavā. Bet es tikai truli vēroju, it kā arī tam nebūtu nekāda sakara ar manu personu. Un joprojām kā sapnī mēnessgaismā rēgaini iznira burinieks ar saplēstu zēģeli un ūdeņu melni nolaizītu korpusu, kurš te ieslīga viļņu ieplakās, te uzlidoja bangu virsotnēs. Tas bija «Klejojošais holandiešis», dreifējošais vraks, nāves vēstnesis, kas jau divus gadsimtus piekopa savu amatu, aizvien jaunus un jaunus likteņa biedrus mēmi brīdinādams par drīzu bojāeju. Un es lūkojos pretim savai nāvei, vēl nezinādama tās atveidu, bet jau zinādama tās tuvumu un locekļos pat sajuzdama tās stingumu, kamēr spoku kuģis, dejojot viļņos ar čaumalas vieglumu, nāca tuvāk un tuvāk, pretēji perspektīvas likumiem aizvien sarukdams. Un piepeši apmātība nolija kā migla: tā bija buru laiva! Sajūtas uzreiz iegruva manī ar asu spilgtumu: plecs sāpēja kā izmežģīts, plaukstas dega, jo sevišķi kreisā, airi smagi novilka rokas, taču es spēju tos pakustināt, es biju dzīva, dzīva... dzīva!

Tā bija tā pati laiviņa, kura pusdienlaikā ar piepūstu buru aizdrāzās pa vējam kā ātrvilciens un kuru divi vīri ar tauvu un kārti tagad mocīja atpakaļ pret vēju. Pa daļai stumdami, pa daļai vilkdami man garām savu sili, viņi apjautājās, vai neesot kas atgadījies un vai nevajagot palīdzības. Atbildēju noliedzoši un, jāsaka, diezgan ciešami turējos viņiem līdzī nopakaļ līdz pussalas galam, kur pēc abpusējām ķezasbiedru laipnībām un labiem novēlējumiem draudzīgi šķīrāmies, – es iegriezios licī, kamēr viņi, turēdamies krasta aizvējā, pa strūdzinieku modei kūlās uz savu «izejas punktu» (ja nemaldos, Lielvārdi). Tā ka, taisnību sakot, tas bija drīzāk komisks nekā dramatisks piedzīvojums, vai ne? Nekad nedomāju, ka šis notikums (vai varbūt drīzāk redzējums, vai varbūt tuvās bojāejas reizē karstā un stindzinošā atskārta?) manī nogulēs veselus septiņpadsmit gadus, lai miglainā pavasara naktī apsvilinātu dvēseli manai Veldzei dažas sekundes pirms tam, kad, sarāvusies čokurā no izbailēm un nolemtības, viņa ar kafijkrāsas volgu ietrieksies mana Voicehovska lupatvāģīti. Es pazīnu šīs reizē saltās un svēlās šausmas. Toreiz uz Daugavas biju sastapusies ar savu nāvi un spēju to attēlot, bet vai tad, kad būšu pārdzīvojusi isto, es vairs spēšu vispār kaut ko attēlot? Hā!

Un visupēc... tas notika pagājušogad, tā saucamajā Pretsaunā, pie Daugavas pietekas Ķoņupītes, kur vasarās peldos. Vietumis avoksnainais krasts visgarām apaudzis ar koku un krūmu sugām, tā teikt, visplašākajā sortimentā. Daudz ir arī lazdu. Staigādama uz turieni katru dienu (bula laikā pat pa divi un treji lāgi), ievēroju sistemātiskus posta darbus, kas iesākumā nelikās nedz īpaši uzkrītoši, nedz pārāk briesmīgi, jo nelielie lapainie lazdu zariņi, karstumā ātri savīstot, drīz vien ne ar ko vairs neatšķīrās no citiem sakrišņiem, kādu netūka kā visur, kur koku cilts īpatņi spiesti sīvi cīnīties savā starpā par vietu zem saules. Pēc neilga laika zemē mētājās jau daudz lielāki zari, jo bija griezti ar nazi. Un tad ar dziļu izbrīnu atklāju, ka griezts bija bez jebkādas vajadzības, jo nogrieztie zari turpat arī gulēja, bet riekstiem kodoli nebija pat aizmetušies. Es jutos gatava ja ne attaisnot, tad vismaz saprast darbošanās jēgu, ja šie zaļie, riekstu čemuriņiem pilnie zari būtu nošņāpti vienalga kādam praktiskam nolūkam. Un visvairāk mani satrieca tieši izdarības absurds! Tad es vēl nezināju, kas mani gaida jau vistuvākajās dienās, jo pasaulē ir kaut kas stiprāks par nazi. Tas ir cirvis. Zaudējuši cīņu ar šo civilizācijas riku, krustu un šķērsu gulēja zari gandrīz rokas resnumā, vietumis aizšķērsodami taciņu. Te bija plosījies kāds no psihiatriskās slimnīcas izbēdzis postīšanas maniaķis, kāda fūrija šeit bija svinējusi atmaksas stundu, kāds divdesmitā gadsimta Herostrats te bija alcis ieiet vēsturē.

Un pēkšņi es viņu noķēru, pareizāk sakot, viņus, jo viņi bija divi, starp citu, ļoti kārtīgi kaimiņu zēniņi, no kuriem vecākajam ir knapi desmit. Aizturēti nozieguma vietā, viņi gauži apmulsā un, nepaceldami uz mani acis, taisnojās, ka «spēlējuši karu». Viņi izskatījās tik aizkustinoši nevainīgi, bet noslepkavotās lazdas tik baismīgi klājās ap viņiem, ka es nezināju, vai atbilstoši «kara likumiem» man viņus ņemt vai neņemt gūstā, jo viņi galu galā bija godam uzvarējuši šajā kaujā, šie abi mazuļi no Homo sapiens cilts. Vai gluži tāpat visa cilvēce kopumā jau nav godam gandrīz uzvarējusi dabu? Vai taisni tāpat, iznīcības rīkiem pilnīgojoties, aizvien bezjēdzīgāka nekļūst «kara spēlēšana»? Aiz visa tā guļ stāsts – guļ vēl aizmidzis manī...

Varbūt gluži tāpat Jūsos vēl aizmidzis guļ Jūsu stāsts, Irēn, un nevajag viņu priekšlaikus traucēt?

1978. gada 12. maijs

P. S. Maza piebilde pie vakardienas teksta. Reiz medicīnas avotā atradu izziņu, ka sapnis – tā esot «bijušu elementu nebijusi kombinācija». Apmēram to pašu es sacītu par stāstu: tā ir bijušu dzīves elementu nebijusi kombinācija mākslas darba vienreizīgumā.

1978. gada 13. maijs

NO DIENASGRĀMATAS

1978. gada 11. jūlijs

«Vai tas ir te?» Irēna jautāja, kad ar peldkostīmiem un dvieļiem izgājām Ūdensrozes krastā. Uz rāvienu neuzķēru, ko viņa domā ar šo «te», jo biju, ak, jau laimīgi aizmirsusi, ka (un kā) tiku viņai rakstījusi par Pretsaunu! Ar stāvu krunciņu pierē viņa aplaida apkārt plašu skatienu, gatava, kā šķita, uz visai bīstamu ainu, un ar atvieglinājumu izsaucās, ka «šeit taču ir drīzāk skaisti nekā briesmīgi!». Pēc manas vēstules viņa laikam bija gaidījusi postažu ar krusteniski un šķērse-niski, atsprākliski un plaudeniski gulošiem nomaitātas floras pārstāvjiem un par saviem nomaldiem jutās tik priecīga, ka neievēroja nedz dažādos līmeņos slīpi izcirsto lazdu stumbenišus, nedz ūdensaci pusnogramušo galošu, nedz nārбуļos iesviestu «Russkaja vodkas» pudeli, bet, apžilbusi no saules atspulga, vairākkārt apliecināja sajūsmu par Pretsaunas trakulīgo audzēlību, ko avoti kā uzvilkti slazdi darija nepieietamu vismaz ritošajām riepām. Kamēr ģērbām nost kleitas, mums garām aizpeldēja aerosola flakoniņš. Taču arī šis rekvizīts, ko straume nesa no pavisam citas izrādes un kas acīmredzami nebija savā īstajā elementā, necik manāmi viņai nesabojāja garastāvokli. «Un kas tur ir?» viņa ik pa brīdim apprasījās. «Un kas ir tas?» viņa gribēja zināt. «Un kāds tur gaišums starp kokiem?» viņa vēlējās izdibināt. Un es rādīju un stāstīju, kas ir kur un kas ir kas, skaidrodama, ka «gaišums starp kokiem» ir Ūdensrožu līcis (Irēna: «Cik burvīgi! Un vai tur aug arī ūdensrozes?» Nācās viņu sarūgtināt.)... un ka tas, kura malā pašlaik abas stāvam, iedēvēts par baltā Kaķa līci (Irēna atkal: «Cik interesanti!») – bet, par laimi, šoreiz necentās izdibināt vietvārda izcelsmi, diespas, vēl nelīstu ūdenī, bīdamās uzduroties kādam sliķonim!).

Kamēr es vēl tūlājos, knapi iebridusi līdz pusgurniem, viņa dažiem vēzieniem, vilcieniem bija upītei pāri. Un viņai jau arī ir īsts peldētājas augums – straujš kā lidakai, līgans kā tulpes kāts. Pašā galvvidū jocīgā pušķī sasietie mati slaiko stāvu darija vēl slaidāku. Viņa esot atsitusies tēvā. Tobrīd, kad vēroju viņu pāri upītei, es to vēl nezināju. Starp citu, līdz pat šai dienai nez kāpēc domāju, ka Irēnas tēvs ir miris. Varbūt tāpēc, ka, retumis pieminēts, viņš vienmēr eksistēja pagātnes formā. Taču tēvs nepavisam nav miris, turklāt dzīvojot netālu (Stučkas rajonā), kā Irēna to man vēlāk pastāstīja (apmēram tādā tonī, kā būtu sacījusi, ka tēvs guļ Ošupils Kalna kapos!). Viņa neesot to redzējusi četrpadsmit gadus, lai gan, iespējams, ka pagājušosiem abi

braukuši kopā vilcienā un pat vienā kupejā. Pavisam droši galvot viņa nevarēja. Viņa paslepen vērojusi, nespēdama izšķirties, vai tas ir vai nav viņas tēvs, brīžam licies, ka jā, brīžam atkal, ka nē. Un bijusi kaut kāda pavisam ērmota jutoņa, itin kā viņa raudzītos uz cilvēku, kas miris jau pirms četrpadsmit gadiem, tomēr (viņas vārdiem) «brīnumainā kārtā izrāda dažas dzīvības pazīmes».

Kad viņa, pētijot apvidu, veikli kāpaļāja pa Ķoņupītes pretējo krastu, staru un ēnu spēlē ievizēdamās te balta, te zeltaina, es jaunumu nezinaju arī par Undīni, jo par mammas un Undīnes labklājību apjautājos krietni vēlāk, jau mājās. Un Irēna, mazu brīdi klusējusi, atbildēja, ka «tur jau tikpat nekas nav nedz noslēpjams, nedz slēpjams», un pastāstīja, ka augusta beigās Undīne ejot dekrētā. Mamma iesākumā sataisījusi lielu traci, taču apbrīnojami ātri samierinājusies. Un vakar piepeši gandrīz vai jūsmīgi sacījusi, ka «es jau tagad viņu mīlu». Irēna to pateica maigi un skumji – un viņas skatiena spožums apdzisa.

1978. gada 28. jūlijs

Acīmredzot nekas tik tiešām nav noslēpjams ne no viena, kas tikai vēlas tur iebāzt savu degunu... Šodien autobusā nepilnas pusstundas laikā par Undīni uzzināju vairāk nekā visā savā līdzšinējā dzīvē! No aizmugures sēdekļa pāri atzveltnei gāzās informācijas pali, piesūcinot mani ar pretrunīgām, toties krāšņām un, galvenais, caurcaurēm patiesīgām detaļām, jo abas kompetentās personas pakaļējā sēdekli zināja par Undīni visu un vēl vairāk nekā visu – tās bija izsekojušas katru Undīnes soli un iztaustījušas katru viņas drēbju vīli, bija stāvējušas pie gultas, kad viņa milējās, un pa izzāģēto sirsniņu vērojušas, kā viņa izdara savas vajadzības, tām piemita ne tikai prasme dzirdēt vairāku kilometru atstatumā teiktus vārdus, bet arī uzminēt visdziļākajā slepenībā turētas domas, ne tikai dievišķīgā māka ieiet pa aizkrampētām durvīm, bet arī velnišķīgā spēja iekļūt telpās pa atslēgas caurumu. Un, lai gan tādējādi par Undīni tām, protams, bija zināms viss un vēl krietni vairāk par visu, abas nekādi nespēja vienoties pašā būtiskākajā jautājumā, vai «bandubērns atkal būs sīpolēns» jeb vai «šoreiz elektrīkim pogas izgriezis kāds švāģeris». Katra pārstāvēja atšķirīgu viedokli un sava uzskata pierādīšanai viena otru sita pušu gan ar ētiskiem un estētiskiem, gan ar psiholoģiskiem un pat ginekoloģiskiem trumpiem, taču, iekams tika panākta galīga vienošanās vai kauču kompromisa variants, mūsu busiņš ieripoja autoostā, diskusijai pieliekot dabisku punktu – abām pusēm par dziļu sarūgtinājumu.

1978. gada 31. jūlijs

Viņš vēl nav piedzimis, bet jau mātes miesās zākāts, bet jau mātes miesas mīlēts, ar mātes dzīvību barots, ar stronciju kaulos. Viņa acis ir vēl aizvērtas, viņa ausis vēl ir kurlas, viņa plaušas vēl necilā elpa – bet sirds jau sit...

Vai Undīne ir stipra? Vai Undīne ir vāja? Kā lai uzvedas, kur lai liekas cilvēks, kurš svaidīts tikai uz vienu mīlestību mūžā (šo svēto un nolādēto apsēstību!)? Undīnes un Sīpola attiecības ir tik nedrošas un tik pastāvīgas, tik nosodāmas un tik apbrīnojamas, tik grēcīgas un tik romantiskas... Vai viņi ir nelaimīgi? Vai viņi ir laimīgi? Grūti pateikt. Tikai Undīne ir gatava atkal laist pasaulē ārļaulības bērnu, lai gan dzemdēt ārļaulības bērnu vienmēr nozīmē tracināt sabiedrību, izaicināt tradīciju, apstrīdēt morālo robežu starp «nedrīkst» un «drīkst» – un, ak, trīskārt vairāk tas to nozīmē Ošupilī...

Pag, kas tur tāds pie griestiem? Debess, tas ir sienāzis! Ienācis pa logu iekšā, kur izdzīvot nav ne mazāko izredžu, karājas ar galvu uz leju, rauj vaļā do mažoru – un pat nedomā gāzties zemē, velns tāds!... Vai tā nav Undīne, kas no augšas noskatās, kādas ģeķības es šeit par viņu skrīvēju? Un pēc tam brīnīšos, no kurienes viss zināms Sīpolam?...

Atklāti sakot, arī man sienāža zaļajā ādā gribētos pakarāties ar galvu uz leju kaut kur pie griestiem. Ko uztvertu manas sienāža ausis? Undīnes laimes nopūtas – vai smieklus, pārtapušus elsās? Ko izvalbītais sienāža skatiens ieraudzītu Sīpolā? Stiprumu vai vājumu, pašaieliedzību vai glēvumu, cildenumu vai zemiskumu? Vai viņus ar Undīni joprojām saista liela kaisle jeb vai gadu gaitā viss pamazām kļuvis par rutīnu, par neprasmī – un varbūt jau nevēlēšanos – atraisīt sapīņķētās attiecības? Varbūt viņi ir iesprūduši ciešanās kā cirvji slapjā blukī? Kuģis sen uzskrējis sēklī, bet motora puksti vēl rada kustības ilūziju. Lokomotive bez tvaika vēl skrien pa ieraduma sliedēm. Sen apdzisušo ugunskuru vēl reizumis uzpūš četrās debespusēs nomaldījies vējš. Un garāmskrējiēnā tam nejauši izkritusi dzīvības sēkliņa...

Kur tad sienāzis? Pazudis... Nē, rau, kur ir! Nekur viņš nav izčībējis, tikai pavirzījies kādu metru tālāk – un čīgā atkal. Vai tas nav Sīpols, kas no griestiem vēro, kā es te saceru savas mēlnesības?

Un pēc tam brīnīšos, ka Undīne ar mani nerunā...

1978. gada 28. augusts

Undīne jau esot dekrēta atvaļinājumā (ar ceturtdienu), kā mani informēja Irēna, kad šodien necerēti satikāties rajona galvaspilsētas «Kulināros». Kamēr stāvējām rindā pēc galerta un pastētes, viņa man pastāstīja arī par (viņas apzīmējums) «šīs vasaras varoņdarbiem», proti, ka abiem ar Guntaru nesaskanējuši atvaļinājumi (viņam iekritis jau maijā), tādēļ kopā bijuši tikai divu dienu ekskursijā uz Sāmsalu (un tās pašas divas dienas nežēlīgi lijis!), ka diezgan daudz nostrādājuši dārzā, (arī viņas vārdi) «apvienojot lietderīgo ar patīkamo», ka uzrakstījusi pāris stāstiņu, bet ka to, kas man kādreiz visvairāk patīcis, noraidījušas jau trīs redakcijas: vienai – «par garu», otrai – «tematika neatbilst izdevuma profilam», trešajai... Stāstot Irēna sāka smieties, ar smejošu muti piebilda, ka «tādējādi trīsreiz nolikta nokdaunā», un negaidot puiciski pameta man ar aci. Tas izskatījās burvīgi, taču nepavisam neizskatījās pēc viņas! Nu, vismaz «nolikta nokautā» viņa nejutās – un paldies dievam!

Nejaušā sastapšanās kulinārijas veikalā vainagojās ar kopīgu braucieni Ošupils virzienā, jo pie «Gastronoma» Irēnu gaidīja Guntars ar Džeraldini. Vai mēs varēšot saspīesties? Jautājums bija vietā. Gandrīz visu aizmugures sēdekli, manai pēcpusei atstājot visai skopu vietīņu, aizņēma nekaunīgi iepleties milzīgs kurvis, kas ceļa pagriezienos vairākkārt draudīgi slīdēja virsū kā izkustināts kalns. Uz kuriem tad viņi ved šo ābolu lēveni? Vedot uz mājām. Ūja, vai tad Ošupili trūkst ābolu?! Un vēl jo sevišķi Baltmaņu dārzā! Varbūt izklausoties neticami, tomēr tieši tā esot. Ošupils apkaimē šajā gadā āboli nepadevušies, «visi tādi tārpaini, kraupaini un kārpaini». (Vai tas gadījumā nebija čiepts no Dreslera?) Turklāt Baltmaņi audzējot gandrīz vienīgi (Guntars: «brīnumpupas un debesu cigoriņus!» Irēna: «nu, Guntar!») košumaugus un puķes, starp citu, vairākas visai retas šķirnes, kā viņa pastāstīja, pēc tam uzskaitidama arī sortimentu: «-pijas», «-fijas», «-tijas», «-mijas» utt., kuras, par nozēlošanu, man neizteica tikpat kā neko, bet kurās abi Nāburgi tātad ieguldījuši daļu savas vasaras (nekļuva tikai īsti skaidrs – labprātīgi vai spaidu darbos, jo Guntars vairāk nekā zobgalīgi sacīja, ka «toties Irēna drikst plūkt puķes, cik var panest», uz ko viņa atkal noreagēja ar izsaucienu: «Nu, Guntar!»).

Kad supergrozs, vai dieniņ, šosejas likumā atkal nāca man virsū kā miegs un es kārtējo reizi sāku ar to cīkstēties, Nāburgi attapās, ka pieklājība prasa mani pacienāt, un piedāvāja kādu ābolu apēst, ja vien nebīstoties «riskēt un apēst kādu bacili», jo augļi neesot mazgāti. Ar

vienu bacili nolēmu noriskēt. Ābols bija ārkārtīgi garšīgs, diemžēl no vasaras šķirnes, un «vasarnieki» ilgi neglabājas. Tie arī neesot domāti ilgai glabāšanai, tiekot vesti uz Ošupili (Guntars: «Cēlam mērķim!») Irēna: «Nu, Guntar, es tevi lūdzu!»), tālab ka pirmajā septembrī Irēnai griboties aiziet uz skolu par visiem agrāk un katram savam audzēknim nolikt pa diviem āboliem un vienai puķītei. Mācību gada sākumā viņa saņēmot ziedus klēpju klēpjiem, taču draudzība, cieņa un mīlestība neesot «vienpusīgs (viņa aplūsa, meklējot isto vārdu, un, tādu neatradusi, neveikli piebilda) akts». Šoreiz Guntars nesacīja neko, tikai viņa pakausis smīnēja tā, ka man kārojās iemest pa to ar serdi!

Viņi apvaicājās, kā klājoties man. Paldies, labi – un neielaidos detaļās! Visu laiku pretīgi lija. Džeraldīnes stiklos sitās pelēkas lāses. Šo faktu Irēna diezgan asprātīgi apkomentēja ar šādu teikumu: «Šovakar list tik stipri, ka izšķīdušas ne tikai šķirtnes starp žanriem, bet arī robežas starp dikdienību un darbu un starp darbu un varoņdarbu.» Kad viņa to sacīja, mani sagrāba vēlēšanās atvieglot sirdi. Par laimi, noturējos.

Taisijos kāpt ārā jau pie šosejas. Nāburgi negribēja ne dzirdēt. Bet man šeit ir tikai trīs minūtes, ko iet! Taču slajpa līdz ādai es būšot jau pirmajās divās, Guntars atbildēja un pāri lāmām lepnī aizvizināja līdz pašam namdurvīm kā princesi (uz drēbēm pat lāga pilīte neuzkrita!).

1978. gada 29. augusts

Vakar Nāburgu priekšā tik braši izdižājos, ka man klājas labi... Bet ko citu bija teikt? Arī citus apšļakstīt ar skābo garastāvokli kā ar sarūgušu ķīseli?! Sūkstities, ka darbs galīgi neiet no rokas, ka romānam vajadzētu būt jau pusē, bet ka uzčubināts knapi prologs, ka, eh, utt.? Palīdzēt tik un tā nevar neviens. Un, ja galvenais ir izkratīt sirdi, tad sirdi izkratīt galu galā var arī sunim (pēc tam vismaz nav kauns par publisku striptīzu!)...

Beidzas augusts, tātad beidzas arī vasara. Kāda neauglīga vasara, ak dies! Lija un list atkal, list bez mitas, bez gala, bez jēgas, list bez kauna un goda. Arī es esmu piemirkusi, veldrē sakritusi, buksējošiem riteņiem samalta, izdangāta. Cik pasakaini ir rakstīt, kad laukā pāri visam aumaļam gāžas saule, visiem viss šķiras un man arīdzan! Kad kombinieri ņemas melnās miesās, arī es spārnojos, jo man ir kauns vaļoties, kad citi plēšas pušu, – arī es raujos melnās miesās un plēšos pušu. Un arī man iznāk ražena vasara, un arī man ir gaudi klētī. Kad «zaķīši» cits aiz cita ved garām stipras un ugunīgas malkas sterus, arī

es saslimstu ar alkām pēc stipras un ugunīgas prozas! Bet šovasar manām šķilām ir slapji atļekusi miza, mani baļķi neizvesti trūd dūkstīs un nepārtop lietaskokos. Un arī pati esmu stignī pusnogrīmī baļķis, vagā pusnoslicis tupenis, kas nevis balti un smaržīgi kūp galdā, bet beczerīgi pūst dubļos. Kad plāvēji, kratot dūres pret piemirkušajām debesīm, aiz izmisuma sit zolīti un dzer šņabi, arī es lādu šo nebeidzamo duršlāgu un arī man, velns parāvis, prāts nesas nevis strādāt, bet tikai trumpas sist un stiept gumiju... Diezgan! No šī nāves punkta ir jātiek nost! Braukšu prom – un uz veselu mēnesi!

1978. gada 5. septembris

Vai es tomēr būtu drusku izplāpājusies todien mašīnā (kad viņi uz Ošupili veda ābolus)? Nav palicis prātā. Bet laikam taču jā, jo no kurienes tad Irēnai būtu zināms, ka taisos doties, kā viņa raksta, «uz ļoti dziļiem mežiem»? Starp citu, savā vēstulē viņa mazliet ironiski jautā: «Vai tad Mežaines meži vēl nav pietiekami dziļi?» Un vēl – vai un kā uz turieni varot man aizrakstīt? Ko lai atbildu? Teorētiski, protams, var, tikai stipri šaubos, vai kādubrīd jutīšu iekšēju aicinājumu kājām mērot piecarpus kilometrus līdz pastam – un vēl pa šarudens skrīnēm un dangām!

1978. gada 8. oktobris

Knapi mājās – Irēnas vēstule jau priekšā! Un šoreiz tik jokaina, hm... Socioloģiska aptauja? Un, kā šķiet, rakstīts nevis vienā paņēmienu, bet cepts pa gabaliņam: katrā rindkopā sava tēma – un milzīga jautājuma zīme galā. Un intonācija neizdibināma! Jupis zina, ko lai es te ņemu par pilnu un ko lai uztveru ar humoru?

VIENPADSMITĀ VĒSTULE

Sveicināta!

Kas nu atkal, miļā sirds: pirmkārt, otrkārt, treškārt, ceturtkārt... un, vai dienī, skatos, pat astotkārt? Intervija? Vismaz ceru, ka ne publikācijai... Vai tad mēs vēl nebūtu līdz galam izrunājušas šo problēmu, pielikušas skaistu punktu tēmai (un, ja nemaldos, vienreiz turklāt pat

rakstiski!), ka, pirmkārt, neesmu, diespas, kāda supergudriķe, kas zina visu, ka, otrkārt, tikpat bieži kā Jūs, ja ne vēl biežāk, svārstos, kļūdos, šauju pār strīpu un krītu izmisumā, kad kārtējo reizi atkal kaut ko esmu salaidusi grīstē un bezcerīgi slīdu lejup pa slidenu virsmu, ka, treškārt... Nu, lūdzu, jau esat mani aplipinājusi ar savu – pirmkārt, otrkārt, treškārt un tā tālāk! Un ar dažu jautājumu iedzināt tik tiešām strupceļā, piemēram, neaizmīgu līdz pulksten diviem, laužot galvu, ko lai atbildu uz: «Kas dzīvē Jūs visvairāk pārsteidzis?» Tā kā visumā piederu nevis pie cilvēku cilts skeptiskā, bet drīzāk naivi jūsmīgā atzara, tad dzīvē, dārgā, mani pārsteidzis ļoti daudz kas. Kad biju pusaudze, mani ļoti pārsteidza, kā ne no šā, ne no tā var rasties bērns. Un nemaz nesmejieties! Kad kļuva profesionāla literāte un kvalifikācijas celšanai sāku studēt arī medicīniska rakstura grāmatas, šis jautājums mani pārsteidza vēl vairāk, jo es uzzināju tik daudz nosacījumu un atviržu, kaišu un līdzekļu, ka, šķīta, bērni nekādi nevarēja rasties, taču bērni dzima joprojām – un neticamākais bija tas, ka viņi dzima man pašai! Un, kad bērns kā cālis olā klauvēja manī, viss notika tik ļoti tuvu (jo es taču sajutu pat locekļu maigās kustības!) un vienlaikus šķīta ļoti tālu – kā laiva pie apvāršņa. Tomēr pats neparastākais bija tas, ka starp šo tuvumu un šo tālumu nebija pretrunas.

Apmēram ap to pašu laiku periodikā uzdūros (protams, aptuveinai) aplēsei, cik grāmatu sarakstīts pasaules literatūrā (skaitli toreiz nepierakstīju un, par nožēlošanu, esmu jau aizmirsusi, bet, kā it viegli saprotams, tie bija tik tiešām miljonu miljoni!). Tas mani pagalam samulsināja. Ja jau tā (kā es loģiski nospriedu), tad nav nedz nepieciešams, nedz, vēl ļaunāk, iespējams kaut ko jaunu vispār vairs uzrakstīt – šajos daudzajos miljonos sējumu taču sensenis par visu jau uzrakstīts viss! Bet, tā kā joprojām es vismaz lasīju, tad drīz vien ar jūsmīgu izbrīnu atklāju, ka, par spīti visam, urā, nepavisam nav uzrakstīts viss par visu!

Šo brīnīšanos savuties nojaucā zooloģija, proti, dabaszinātņu kori-feju pētījumos uzīts fakts, ka tā saucamais plātņvalis jeb «bārdainais valis» (*Mysticeti*), kas ir lielākais dzīvnieks, kurš jebkad mitis zemes virsū un sasniedz 30 metru garumu un 200 tonnu svaru, pārtiek no vissīkākajiem okeāna iemītniekiem. Šāda milzeņa dzīvības uzturēšanai savākt nepieciešamo diennakts devu no peldošām sikaļām, no kurām vienas nav garākas par dažiem centimetriem, bet citas nav pat saredzamas ar neapbruņotu aci, man likās tik fantastiski un prātam neaptverami, ka es uz rāviena sapratu: viss, par ko tiku brīnījusies līdz šim, ir jānūdien nieks, un nekas un nekad mani nepārsteigs vairāk kā «bārdainā vaļa fenomens»!

Īsi pēc tam mani izbrīnīja, kāpēc izmiruši dinozauri. Par viņiem es domāju tik cieši, ka viņi man sāka rādīties pat sapnī. Sapnī viņi luncinājās man gar kājām kā lieli suņi, lūkodamies sejā milzīgām, glāsmainām suņu acīm, un sacīja: «Vai tiešām mums bija jāizmirst kaut kāda tur muļķīga progresa vārdā?» Un sapnī es to noliedzu. Taču pamodusies sapratu, ka viņiem BIJA jāmirst progresa vārdā. Sapnī es glaudīju viņus un viņi spiedās man pie kājām tik tuvu klāt, ka es samanīju viņu ādas gludumu, sapnī man bija viņu žēl – bet nomodā es nekad nesapratu, kālab man sapnī ir bijis viņu žēl, un brīnījos pati par sevi.

Tomēr samērā drīz, karsti nodevusies psiholoģijai, es, liekas, daudz vairāk sāku brīnīties par to, kāpēc gudrie vienmēr šaubās, vai zina visu, kamēr muļķi allaž ir pārliecināti, ka visu zina. Drusku vēlāk es apjēdzu, ka dalījums muļķos un gudrajos ir vienkāršots, jo arī gudrie nav vienā maisā bāžami un savukārt dalās trejās grupās:

a) gudri cilvēki, kas saprot Einšteina laika relativitātes teoriju,

b) gudri cilvēki, kas relativitātes teoriju nesaprot, taču saprot, ka Einšteins pie tā nav vainīgs,

c) gudri cilvēki, kas Einšteina teoriju nesaprot un apsūdz viņu, ka viņš nekaunīgi atļāvies atklāt kaut ko tādu, ko tie nesaprot, kaut gan ir gudri.

Un par ko es brīnos tagad?

Pēdējā laikā, kā šķiet, visvairāk par to, ka dzīvoju pasaulē. Un vēl es brīnos par likumsakarībām, kas notur un satur mūsu planētu, lai trakajā debesu skrējienā tā neizšķīstu kā rūgušpiens un nenospruktu no trajektorijas kā no kājas nomaukusies galoša. Bet tikpat lielā un varbūt pat lielākā mērā es brīnos par izņēmumiem, jo tieši izņēmumi apstiprina likumības. Es lādos par nejaušībām, tāpēc ka taisni viņas ir tās, kas izjauc vislabākos nodomus, taču vēl karstāk es brīnos par viņām, jo nevis labie nodomi, nē, bet gan šīs dievišķās vellatas piešķir burvīgo noslēpumainību manai nākotnei un Jūsu nākotnei, un (izaicinot zinātnisko prognozēšanu!) pat nākotnei vispār. Es brīnos par cilvēka svētumu un cilvēka sātaniskumu. Brīnos par... Redzu, ka Jūs jau sākat smaidīt! Un, stingri ņemot, Jums ir pilnas tiesības smaidīt, jo, ļoti iespējams, tā ir manas literārās darbošanās pamatklūme, tāpēc ka vārdamāksla ir aicināta iemācīt un pamācīt, noskaidrot un izskaidrot, kamēr es visu mūžu tikai brīnos. Piemēram, par fotosintēzes procesiem (bet arī zinātnieki, atklājuši tās būtību, varen brīnījās, un piedevām – kā nesen lasīju – veselu gadsimtu, pat trakāk, precizēdami detaļas, viņi brīnījās vēl otru gadsimtu!). Arī es brīnos par acīm-

redzamo ačgārnību, ka ar koku kaut kas vairāk un kaut kas būtiskāk notiek tad, kad tas tikai stāv un zaļo, nekā tad, kad tas ar saknēm gaisā peld pa straumi uz leju. Mjā... Nu, vai varam uzskatīt, ka esmu atbildējusi uz Jūsu «pirmkārt»? Drusku apšaubāmi, vai ne? Turklāt nepagalam nav izslēgts, ka uz šo jautājumu varētu būt vēl desmitiem citu atbilžu, – un, pats divainākais, ka visas tās būtu pareizas!

Pārejām pie «otrkārt». Tātad – no kā es visvairāk baidos? Ļoti un ļoti žēl, Irēnīt, ka no konteksta neizdevās pilnīgi droši izlobīt Jūsu domas pamatvirzienu, proti, vai, Jūsaprāt, manu lielbaiļu subjekts ir fizisks vai morāls, fizioloģisks vai psiholoģisks, reāls vai nosacīts. Godīgi atzišos, īsti neuzķēru pat toni (nopietns vai ironisks? Un kādā toņkārtā tālabad būtu jāatbild man?!). Šī nenoteiktība minējumus svārstīja diezgan plašā amplitūdā: nāve? Kritika? Liktenis? Vecums? Spokī? Vilki?

Ja esat domājusi NĀVI, tad pret viņu man ir uz mata tāda pati attieksme kā lielum lielajai daļai, proti, kamēr viņa vēl krietnā gabalā, visi par viņu uzjautrinās, toties, nonākuši viņai zobu galā, vieni uzreiz krietnā panikā un svaidās kā žurkas degošā slazdā, kamēr otri stoiski tveras pie Epikūra: «No nāves nav ko baidīties, jo, kamēr mēs dzīvojam, nāves nav, bet, kad tā atnāks, mūsu vairs nebūs.» Iepriekš to nekad nevar pilnīgi skaidri zināt. Līdz tam brīdim, kad sastapta viņas kaulainā acs, viss ir vienīgi teorija.

Gudras KRITIKAS nopelumi mani sarūgtina, aprobežotas cildinājumi smidina, tā ka, Jūs pati redzat, nedz vienā, nedz otrā gadījumā vārds «bailes» šeit laikam nebūs tas īstais vārds. Un, ja mēs, visu mūžu stāvot krustcelēs, klusi lūdzamies, lai mūs nesaplosa, ja mēs stāvam salā un tveicē ar trim vārdiem uz lūpām: «Lūdzu, nesaplosiet mūs!» – labi zinādami, ka viss veltīgi un ka mūs tik un tā saplosīs, tad mēs nelūdzamies kritikai, bet savam liktenim, un ne jau kritika būs tā, kas mūs saplosīs, bet mūsu pašu iekšējās pretrunas starp iespējām un ideālu.

Taču arī no LIKTEŅA es nebīstos un pret likteņa muļķībām necīnos, skaidrāk par skaidru zinādama, ka tas ir stiprāks par mani (toties dzelzaini ticu, ka cilvēku muļķības cilvēks spēj arī novērst!).

Arī no vecuma nebūt nebaidos. Es nemokos novecojot. Es neuzskatu bērnību par savas dzīves skaistāko laiku. Es nekāroju atgriezties savā jaunībā. Es nealkstu pirmās mīlestības atkārtojuma. Es nenozēloju aizritējušos gadus. Es nevēlos laiku pavērst atpakaļ. Dzīvot man ir tikpat viegli un tikpat grūti, tikpat rūgti un tikpat skaisti, kā bija astoņu, astoņpadsmit, divdesmit astoņu un trīsdesmit astoņu gadu vecumā. Un pēdējā mīlestība mani atstājusi nesalīdzināmi dziļākas

pēdas nekā pirmā, lai gan pirmās mīlestības man bija veselas četras (pirmajā, piektajā, astotajā un divpadsmitajā klasē). Bet, kamēr vēl esmu dzīva, nepavisam nav izslēgts, ka arī pēdējās mīlestības man būs veselas četras. Debess, kāpēc lai es būtu no vecuma?!

SPOKUS, atklāti sakot, allaž esmu nevis baidījies, bet, gluži otrādi, kārojusi redzēt un reizu reizēm atbilstošā garastāvoklī pat skumīgi apcerējusi, kāpēc spoks staigā apkārt, kādēļ nerod miera spoka dvēselīte, u. tml. Taču šīs problēmas tā arī palikušas retorisku jautājumu formā, jo pagaidām man nav laimējies nonākt nepārprotamā konfrontācijā ar bezmiesas būtnēm, vai, citiem vārdiem, kolīdz rādījās, ka redzu spoku, drīz vien izrādījās, ka diemžēl tas tomēr ir nespoks.

Dzīvus VILKUS brīvā dabā esmu sastapusi tikai vienu vienīgu reizi, pie tam notikumi risinājās tik strauji, ka nepaguvu pat kārtīgi iztrūkties. Iekams sapratu, ka tie taču vilki (!!!), abi lielie, glāsmainie zvēri jau bija nozuduši eglainē, sniegā atstājot tikai raksturīgās pēdas, ko es pazīnu pēc Jāņa Kronīša grāmatas «Medību saimniecība».

Bet, ja runājam ļoti nopietni, tad es

a) tiklab vārda tiešā, kā pārnestā nozīmē vairāk par vilkiem baidos no blaktīm,

b) vairāk nekā no paļām es būtos no slavas, jo tas, kas pa gabalu atgādina lauru vainagu, nereti ir slazds, kurā pie mazākās neuzmanības varu ieegrūst roku vai kāju, pati to nemaz nemanot, tāpēc ka slava ir laba anestēzija, un vēl bīstami ilgi man liksies, ka es turu slazdu, nevis slazds tur mani (un no šī pašapmāna, no šī intelekta snaudas komforta varu arī nepamosties!),

un

c) vēl es būtos no brīža, kad vairs nespēšu rakstīt, taču pilnīgi neapzināšos, ka nespēju, jo jau daudzkārt pirms šīs liktenīgās šķirtnes mokošos šaubu brīžos man liksies, ka vairs nespēju, un vēl ilgi aiz šīs būtiskās robežas svēti ticēšu, ka spēju (klukstēšu kā veca perene – un neviens neuzdrīkstēsies aizbāzt man muti!). Bet kas pateiks priekšā isto brīdi, kad jāmet miers? Un vai tam, kurš to pasacīs, būs nemaldības patents? Tā ka šis bīstamais jautājums vienmēr būs jāizšķir pašai – un es, neslēpšu, baidos... Savā ziņā te ir arī atbilde uz Jūsu «ceturtkārt», proti, – ko es visvairāk vēlos? Visvairāk es vēlos, lai mana dzīve neievilkto par ilgu, lai mans fiziskais mūžs neizstieptos garāks par radošo (jeb vai, smalki izsakoties, zīmuli vēlos nolikt reizē ar karoti).

Kā šķiet, vismaz daļēji ar to ir atbildēts tāpat uz Jūsu «piektkārt» (par pretrunām), jo šo jautājumu pilnībā izsmelt nekādi nav iespējams nedz teorētiski, nedz praktiski, tāpēc ka, atskaitot dominantes

(esam par tām runājušas!), jaunradē pārlietu daudz kas ir gaužām relatīvs – kas vienam der, otram ne, kas vienreiz der, otrreiz ne utt. (arī par to esam runājušas!), tādēļ mākslinieks ir pastāvīgās šķērēs starp ticību sev un šaubām par sevi. Pēc viduvēja darba viņu pārņem vilšanās sajūta, ka viņš ir izšāvis tik daudz pulvera un tomēr nav trāpījis mērķī, savukārt pēc izcila darba viņu pārņem šausmu sajūta, vai viņš nav izšāvis visu pulveri, jo viņam kā māksliniekam vēl negribas mirt. Viņš ir allažīgās sprukās starp antipodiem, mokošā pārrāvumā starp elektrodiem (kur Volta lokā temperatūra kāpj līdz vairākiem tūkstošiem grādu!). Augu mūžu viņš staigā pa stiepli, bīdamies zaudēt līdzsvaru un pārsvērties uz vienu vai otru pusi, jo tad neizbēgami sekos kritiens. Un, lai gan ne katrreiz tas beidzas ar lauztu sprandu un, jānūdien, pat ne ar smadzeņu satricinājumu, bet nereti, gluži otrādi, ar «miksto piezemēšanos» skanīgā amatā... Jūs smīnat! Nu labi, Jums nepatīk karjeristi?! Bet vai tad Jums labāk patīk oportunisti, kuri aiz citu mugurām vienīgi mīņājas, kā bikses pietaisījuši? Mākslas vezumā sakāpušie kājāmgājēji, kas netiek uz priekšu bez sveša vilcējspēka? Žigulisti, kas spējīgi pārvietoties tikai pa asfaltu? Vai neatlaidīgie karotāji par «emancipāciju» un «humānismu», kuri cīnās, lai iekārtā, kur valda vienlīdzība starp šķirām, tautībām, vienādas tiesības būtu arī talantam un beztalantīgumam, kuri, sekmīgi apguvuši lielo mākslu apelēt pie līdzjūtības, tiklīdz viņiem kaut kas drusku iesāpas, ļoti drīz iemanās apelēt pie līdzcietības, kolīdz viņiem tikai kaut kas drusku ieniezas?

Drūmu atbildi esmu Jums uzmālējusi... Taču, jo drīzāk Jūs sapratīsiet, ka literatūra nav Ēdenes dārzs, kur vilki pārtiek no augu barības un maigi meņģējas ar jēriem, nenodarot tiem miesas bojājumus, jo labāk. (Un pat tur, kā dzird, taču bijusi čūska!)

Pārlasīju uzrakstīto...

Cik žēl, ka neko vairs nevaru iespiest vēstules tekstā starp ciešajām rindām taisni atbilstošajā vietā, jo tikai nule kā zibens spēriens mani ķēra atbilde uz Jūsu (kurokārt tas bija?) jautājumu... nu, par bailēm? Visvairāk es taču baidos no jaunrades nežēlīguma. Pietiekoši agri un pietiekami sāpīgi atklāju, ka tas ir mākslinieka nežēlīgums pašam pret sevi, kas taptu sodīts ar kādu no kriminālkodeksa pantiem, ja vien būtu vērsti pret citu personu, jo bendēt otra cilvēka veselību un īsināt otra cilvēka mūžu mūsu sabiedrībā ir kategoriski aizliegts, kamēr literāts (kā ar tēlaino un plaši pazīstamo izteicienu šo posta darbu trāpīgi apzīmējusi kāda man nepazīstama persona!) «savu dzīvības sveci dedzina no abiem galiem». Un, vai Jums tas patīk vai ne, mana

dārgā, visnesaudzīgākais žanrs ir mūsu – proza! (Varbūt tāpēc tik grūti ieiet prozā? Varbūt cilvēki pārlietu agri pieradinās sevi saudzēt? Varbūt ir pietiekami daudz citu jomu, kur sevi apliecināt ātrāk, upurējot mazāk?) Un, kaut arī pat miljonus grāmatu nav pasacīts viss par visu (jo ikviens atminējums tūlīt uzdod trīs miklas!), šie grāmatu miljoni tomēr sedzas mums pāri kā asfalta vāks – un mums jāizbadās tam cauri ar savām šampinjonu pierēm; starp klasikas granīta grēdām mums jāizdzen sava zaļā vasa ar trim lapām. Teorētiski tas ir neiespējami, tāpat kā «bārdainajam valim», izlaižot «sev cauri» tonnām okeāna ūdens, savākt uztura diennakts devu dzīvības uzturēšanai. Taču praktiski tas notiek katru gadsimtu un katru dienu.

Pagaidām pat es vēl jūtos Jums pāri kā asfalta vāks – un neslēpšu, brīžam, hā, nemaz nekāroju, lai Jūs izbadāties man cauri ar savu šampinjona pieri! Ir tikai viens vājš punkts – Jūs esat mana meita, un pret meitu es nespēju sajust nedz nenovīdību, nedz skaudību. Tāpat kā jebkura mamma, kas mūžā nav uzrakstījusi ne rindu, es neskaidri ceru, ka Jūs būsiet pārāka par mani, ka Jūs sasniegsiet to, kas nav bijis manos spēkos. Kā jebkura mamma, kas nav uzrakstījusi ne rindu, es gribu Jūs pasargāt no mokām, kuras esmu pārcietusi pati. Bet kā mamma, kas ir kaut ko uzrakstījusi, es Jūs svētīju šīm mokām.

Nelasiet «Veselību!» Medicīnas atziņas, kas balstītas ilgos un godprātīgos pētījumos, neapšaubāmi ir pareizas, piemēram, par uzņemtajām kalorijām, par nepieciešamajām miega stundām vai arī, piemēram, par optimālo atpūtas režīmu, par pasākumiem mūža pagarināšanai (un, velns parāvis, turklāt tas taču ir mūsu vienīgais mūžs!), tomēr tās pielietot dzīves praksē Jums būs maz izdevības. Mēs abas ar Jums piederam pie atšķirīga ķermeņa uzbūves tipa. Es esmu resna, Jūs savukārt esat no kalsnajām, un nav izslēgts, ka mūža otrajā pusē kļūsiet pat pārlietu vāja. Man vajag ierobežot kalorijas (jo es, kā jau sievietē, gribu būt arī glīta sievietē), taču ikreiz, kad saduršos ar izvēli starp lieku sviestmaizi, kas palielina ķermeņsvaru, un izsalkuma sajūtu, kura traucē strādāt, ikreiz izšķiršos par labu sviestmaizei (gluži tāpat kā, nelauzot galvu par ķermeņsvaru, dūšīgi vicoju iekšā, kad zīdīju bērnus un krūtīs sāka apstrūkt piena!). Domāju, ka Jūs darīsiet tāpat, proti, ikreiz izvēlēsieties nevis savam ķermeņsvaram, bet savam darbam un savam bērnam vajadzīgo variantu.

Nelasiet «Veselību!» Tur Jūs uzzināsiet, ka sievietei jāguļ astoņas stundas. Bet, ja Jūs atļausieties gulēt astoņas stundas, literatūrā Jūs nerasnēsiet neko... Starp citu, paeksperimentējiet, pie cik stundām ir Jūsu kritiskā miega robeža, un centieties dzīvot tuvu tai. Man,

piemēram, šī robeža ir kaut kur ap piecām, piecarpus stundām. Bez šaubām, tas ir ārkārtīgi individuāli. Mēģinājums ļuksit līdz dažu dižgaru piemēram (ar viņu 2 līdz 3 miega stundām diennaktīm) man beidzās ar apkaunojošu čiku (neiropatologa pakalpojumiem!). Un, ja sekosiet manam paraugam, viss var būt, ka drusku arī kaitēsiet savai veselībai, bet, ja veselība Jums būs svarīgāka par literatūru, literatūrā Jūs neko nerasniegsiet. Starp citu, literatūrā Jūs neko nerasniegsiet, ja jēlka pasaulē Jums būs svarīgāks par literatūru. Un ir ļoti būtiski pašai būt skaidrībā par savu fizisko iespēju galējo robežu, vai, tā teikt, no vienas puses, tišuprāt nekļūsim par Aptiekas (vai Tvaika) ielas pacientēm, bet, no otras puses, gan jau izgulēsīmies uz nebēdu arī Mežaines vai Ošupils kapos...

Nelasiet arī «Padomju Latvijas Sieviete!» Tur Jūs uzziņāsiet pārāk daudz ko tādu, kas ir jādara un jāmāk sievietei, kā ir jāuzvedas un jāriķojas sievietei. Ja Jūs darīsiet visu, kas jādara un jāmāk sievietei, ja Jūs uzvedīsīties un riķosīsīties, kā ir jāriķojas un jāuzvedas sievietei, Jūs neko neuzrakstīsiet. Jums pietrūks vai nu laika, vai prasmes, vai degsmes... vai, ļoti iespējams, Jums nemaz neliksies diez cik svarīgi kaut ko vispār uzrakstīt...

Vai mēs maz piederam pie sieviešu dzimuma? Jeb vai esam kaut kādi perversi nošķiebumi, aplamas mutācijas? Vai mēs, «ieprogrammētas būt par govīm» (dzemdēt teliņus un dot pienu), neuzņemamies arī «zirgu lomas» – un no visiem lopiem zirgs ir tas, kam allažiņ klājas visgrūtāk: viņš iet pa ceļu, bet, ja nepieciešams, iet arī bez ceļa; viņš iet ne tikai pats, bet, ja nepieciešams, velk arī pajūgu; viņš velk ne tikai pajūgu, bet, ja nepieciešams, arī iekšāsēdētājus; viņš velk arklus un izkaptis, jo pārtiek no zāles un auzām, bet, ja nepieciešams, velk arī medību ieročus, lai gan pats gaļu neēd; viņš atvēsinās ūdenī, bet, ja nepieciešams, atvēsinās arī svīstot; viņš tiek cauri tur, kur cauri tiek mašīna, bet, ja nepieciešams viņš tiek cauri arī tur, kur mašīna netiek cauri; viņš ir uzticams vilcējspēks, bet, ja nepieciešams, arī laba barība lapsām...

P. S. Nr. 1. Ak, jā, vēl «septītkārt»... Kad izlasīju: «Kādu īpašību Jūs cilvēkā vērtējat visaugstāk?» – pirmbrīd nodomāju, ka šis nu beidzot būs tas jautājums, uz kuru spēšu atbildēt bez sevišķas svārstīšanās, turklāt ar vienu vienīgu vārdu, un jau grasījos uzrakstīt periodikā tik populāro, bet sadzīvē tik deficīto «labestību», kad atskārtu, ka pārāk augstu taču vērtēju intelektu, lai man bez iebildumiem būtu pieņemams, teiksim, labsirdīgs muļķis. Tad es pildspalvu tvēru vēlreiz, lai uzrakstītu «gudrība», taču uzreiz atcerējos Sokrata rindas:

«..un jebkuras zināšanas, kas šķirtas no taisnīguma un citiem tiku-
miem, izskatās pēc blēdības, nevis pēc gudrības,» – un sapratu, ka
pārāk augstu vērtēju arī godīgumu, lai savā atbildē varētu to apiet, bet
diemžēl tanī pašā brīdī apķēros, cik neskaitāmas reizes pasaules vēsturē
ar mērķtiecīgu enerģiju neapbruņots, glēvs godīgums sekmējis asins-
izliešanu un citas nekrietnības, ka pietiekami neatšifrētām jēdzienam
«godīgums» pārāk tuvu stāv pieticība, vienaldzība un bailība, ka godi-
gumam jābūt gudram, drosmīgam, labestīgam un spārnotam, – un
piepeši attapos, ka to visu tomēr varu apzīmēt ar vienu vārdu. Šis
vārds ir ENTUZIASMS.

Un Jūsu beidzamais jautājums, dārgā, jau ir stāva demagoģija: «Ko
es glābtu, ja degtu mana māja un es tajā varētu ieiet tikai vienreiz?»

Noskaitos!

Bet, ja uzdotu arī Jums dažas miklas, tomēr izšķīros par atbildē-
šanu:

- a) māzdēlu,
- b) aizsākto manuskriptu,
- c) partijas biedra karti,
- d) Milenbaha-Endzelīna vārdnīcu,
- e) Jāņa Jaunsudrabiņa «Aiju»,
- f) suni.

Un, kaut gan Jūs man atļaujat mājā ieiet tikai vienreiz, es tomēr
ieietu vēl otru reizi – lai iznestu šo to ēdamu bērnam, sunim un sev.

P. S. Nr. 2. Un tagad viens pretjautājums Jūsu vēstules stilā un
garā: «Vai kādreiz esat bijusi laimīga? Reti? Bieži? Ļoti bieži? Katru
dienu? (Vajadzīgo pasvītrot!)»

Nu labi jau, labi – nedusmojieties...

1978. gada 10. oktobris

NO DIENASGRĀMATAS

1978. gada 17. oktobris

Steidzama telegramma! Kājas kļuva aukstas: atkal kāda nelaime!
Biju kļūdijusies – un vēl par veseliem 180°! Atplēšu: «Šorīt pusčetros
Undinei piedzima dēls – Irēna.» Atvieglinājums nāca tik spējš un
dziļš, ka piepeši ne no šā, ne no tā apbira asara. Pastniecei izteiksmīgi
atkārās apakšžoklis. Esmu gan – vai dieviņ, tētiņ – aita! Pasaulē nācis

berns, bet es... Taču vai Irēna ir gudrāka?! Pārbiedēja līdz nāvei! Nemūžam nebūtu domājusi, ka viņa visu uztvers tik burtiski. Kad beidzamoreiz tikāmies, es viņai sacīju: kolīdz Undīnei kas piedzimst, lai tūdaļ sūta vēsti! «Vai telegrammu?» Guntars ķircinoši apprasījās. Un es viņa tonī atsaucos: kaut vai telegrammu! «Vai steidzošu?» Jā, jā, jā, obligāti steidzošu! Būs aptiecinā jāsameklē zeļeņins. Nu muļķe, nu muļķe! Piedzimis cilvēks, bet es... Es dzeru zeļeņinu!

1978. gada 27. oktobris

Sloku ielas dzīvoklītī šodien pulcējas ģimenes padome, lai izlemtu vārda izvēli jaunpiedzimušajam. Šajā pasākumā piedalījos arī es, uz kuru (kā notikuma vietā uzreiz atklājās) mantinieka autori un citi piederīgie bija likuši vislielākās cerības, jo «rakstniekus taču sauc par vārda meistariem, vai ne?» (es piesarku), un vienbalsīgi ievēlēja par priekšsēdētāju. No šī goda visiem spēkiem lūkoju atkratīties, izteikdama šaubas, vai no manis būs kāds sevišķs labums, – un taisni tā arī notika: liela labuma no manis nebija! Galvenais varonis pret notiekošo izturējās ar pārsteidzošu bezatbildību un liktenīgo procesu iesākumā pat manāmi traucēja, tā ka Undīne bija spiesta atpogāt blūzi un pielikt viņu pie (kā pati apzīmēja) «piena cisternas», kaut arī likumīgais barošanas laiks vēl neesot pienācis. Pēc dzemdībām viņa ir atguvusi rožābola sārtumu. Irēna viņai blakus izskatījās tik moderni vāja, ka man sažņaudzās sirds. Jānūdien, kā no koncentrācijas nometnes vai vācu modes žurnāla «Burda»!

«Tikai ne, dievadēļ, jāņus, imantus vai valžus, ar kuriem pilna jau visa pasaule!» Undīne mani nobrīdināja, kad šķīru vaļā kalendāru, tādēļ liku to nost un vispirms tvēru somā pēc blociņa ar žilbinošākajiem burtu savienojumiem, kuri gadu gaitā salasīti pa drukātiem avotiem (gan vairāk literārajai nekā sadzīves praksei). Katram ieteikumam sekoja piezīmes, smieklī un izsaucieni, uzskati krustojās kā zobeni, sabiedrības uzmanība ciešāk neaizāķējās ne aiz viena ierosinājuma, ar vārdu sakot, bija pārāk daudz trokšņa un pārāk maz nopietnības (un, ļoti iespējams, ka vainīga tur bija slīpēta stikla karafīte!).

Akots. (Tad jau, kā likts, būs slavens kombainieris! Varbūt pat Sociālistiskā Darba Varonis! Kāpēc kombainieris? Agronoms! Ne vella – zvērkopis!)

Benedikts. (Vai tas, mīļie, nav kaut kāds grādīgs dzēriens?)

Ligonis. (Paldies par kūkām – mūžīgi būs nedrošs uz kājām! Tāds vārds der tikai alkoholiķim! Sadzersies krūmos tecinātu «benediktu» un... Ha-ha-ha-hā! Kuš, vai jūs nevarat palikt mierā!)

Sotars. (Tā ir suņu suga!!! Tā nav «suņu suga» – suņi ir «seteri». Vienalga! Kā var būt vienalga, ja tas ir pavisam kas cits?! Mier-rā!)

Palms. (Es ģibstu!!! Nu jau taisās dot bulļa iesauku! Kalendāri pilnum pilni labu labiem vārdiem, bet... Bet vai tev pašai kāds bija diezgan labs? Uz brāķēšanu jau visi meistari!)

Pienāts. (Ūja, kas tad tas par vārdu? Tas taču ir uzvārds! Tas nav uzvārds... Bet es saku, ka tas ir uzvārds!... Tas nav uz... Bet es saku, ka... Ak dieva dēļ, rimstieties!)

Laimutis. (Pelnis naudu ar muti – kā mācītājs! Kādēļ mācītājs – lektors! Speciālists sekā jautājumos! Publika skries plūdkdamās! Ej nu zini, varbūt sekss tad būs jau atmiris? At-mi-ris?! Gaidi ar maisu... Jēzus, vai jūs nevarat vienu brīdi nevārties! Tā mēs viņu nekad nenokristīsim! Vai tad mēs viņu kristām?! Te ir radoša diskusija!)

Zemvalds. (Kādu zemi tad šis valdīs? Savu piemājas zemi, nu! Nulle, komats, piecus hektārus? Nu! Turēs trīs govīs un divas... Sievas! Izbeidziet muldēšanu! Gatavie āksti!)

Uno. (Īss un skanīgs... Bet nelokāms! Kā tu viņu ikdienā sauksi? Kaut vai par «Uni»! «Uni, aizej uz uni, ha-ha-hā!»)

Marjānis. (Es taču sacīja – nekādus jāņus!! «Marjānis» jau arī nav nekāds «Jānis»! Tā ir vīriešu kārtas «Marija»!) utt. u. tml.

Izķemmējām cauri grieķu dievus un romiešu karavadoņus un jau ķērāmiešus pie senajiem fenīķiešiem, kad Daris, pa logu ieraudzījis, izsaucās, ka esot atvesta gāze. Tādā reizē kā šī Atim nebija ļauts aprobežoties ar sērskoku raušanu virtuvē. Vajadzēja ienākt raudzībās, uzmet aci jaunpiedzimušajam un izteikt «vismaz vienu ģeniālu priekšlikumu». Un viņš teica, ka viņa priekšlikums patiešām būšot ģeniāls. Nu, nu, nu, nu? «Atis»! (Te nu bija! Tev tak galīgi trūkst fantāzijas. Ģe-ni-āls?! Tādu vārdu mēs paši sen zinām! Jau vismaz simttūkstoš gadus!!!) Visi runāja cits pār citu, tikai tas, kuram vajadzēja būt visvairāk ieinteresētam «radošās diskusijas» iznākumā, bija bezrūpīgi un saldi aizmidzis pie Undīnes krūts. Es metos vidū ar savām priekšsēdētājas tiesībām («Klusssumu!») un sacīju, ka vārdam nav nekādas vainas, ka tas ir īss, skanīgs un... «Pats galvenais, viegli lokāms!» piebalsoja Guntars, un es viņa tonī turpināju, ka grūtības tikai ar ģenitīvu: Ata vai Aša? Irēna mani ātri uzlūkoja. Atis pavēstīja, ka viņam esot vēl divdesmit vai divpadsmit (vai cik tur?) izsaukumu. Istabas durvīs viņš parādījās vēlreiz, tagad jau ar tukšo «propānu-butānu» uz pleca. «Nu tad sveiki visapkārt!» – bet neraudzījās ne uz vienu un pagrieždamies neveikli piegrūdās ar balonu durvju stenderei,

noskandinādams to kā dobjū zvanu. Tumšā atbalss dzisa ilgi un negribīgi. Mans skatiens nejauši skāra Guntaru. Viņa sejā bija tikai zobi, bet tas nebija smaids (un, ja tas tomēr bija smaids, tad tas bija vilka smaids).

Kamēr viņš garāžā, kā pats apzīmēja, «kurbulēja ekipāžu», abas ar Irēnu notikumu tālāko attīstību gaidījām pagalma tumsā. Negaidot viņa ieteicās, ka es esot sevi nodevusi. Un ar ko?! Viņa sacīja, ka «ar ģenitīvu» un ka tā tad man zināms par viņu un par Ati... ka viņa un Atis... bet ka apprecējusies ar Guntaru, jo... Jo? No mana «jo» viņa satrūkās (taču vai es iesāku šo tematu?) un piebilda, ka no malas, ak, viss izskatoties tik banāli, bet ka patiesībā... Bet ka patiesībā? Viņa izbijās arī no mana «ka patiesībā?» (taču vai es sāku to noskaidrot?). Patiesībā (un vēl viens «ak»!) tas varbūt esot vēl daudz banālāk, tāpēc ka... Tāpēc ka? Bet mans «tāpēc ka» palika gaisā karājamies, jo garāžas durvis iezvērojās Džeraldīnes dzeltenās acis.

– Dāmas!

Un dāmas sasēdās ekipāžā...

Interesanti, kā viņi galu galā puišeli nosauks? Un kuram būs izšķirēja lēmējbalss? Par vienu gan ne mirkli nešaubos – Sīpola balss tā nebūs. Tagad pat jāsmejas, cik dedzīgi savulaik kāroju ielūkoties viņa sejā un ieraudzīt tajā ko iztēli kutinošu un dēmonisku. Dē-monis-ku! Bobkovicu dzīvoklī viņš sēdēja ar tādu izskatu, it kā viņam spiedīgi vajadzētu sevispēc. Bet, starp citu, arī es tā sēdētu – uzdurta uz Janīnas skatienu kā nožēlojama ķida! Izvēlēties bērnam vārdu Sīpols atļāva Undīnei. Vai viņš negribēja liegt viņai šo mazo prieku par tām grūtībām, ko viņa bija iznesusi viena un ko arī turpmāk vienai vajadzēja vienai nest? Vai arī sirds dziļumos viņam bija vienalga, kādā vārdā sauksies zēns, ja jau tas nesauksies viņa uzvārdā? Tikai par Undīni ņemos apgalvot par visiem simt procentiem, ka viņa ar lielu apņēmību ceļ plecos šo jauno nastu – un stieps nekurnēdama. Šo jauno nastu cels plecos un stieps arī Janīna – Janīna to stieps lādēdamās, taču stieps un nekur nenosviedīs pa ceļam...

1978. gada 6. novembris

Pavisam negaidīti iznāca gandrīz tāds pats gājiens kā divus gadus atpakaļ decembra pusnaktī, kad Irēna panāca mani uz aizsprosta un pielipa kā pastmarka...

Šodien, atgriežoties no Rīgas, tikai jau pie ārā kāpšanas atklājām, ka abas esam braukušas vienā vilcienā un pat vienā vagonā, viena

otru tā ir nepamanījušas, jo svētku sestdienā «električka» (Irēna: «Strāvonis!») bija piebāzta līdz lūpai. Vēl pilnāks atripoja autobuss. Ar visu mērķtiecīgo spiešanos un laušanos uz priekšu un uz augšu palikām gariem deguniem. Durvis aizvērās un... Neatlika nekas cits kā pāri tiltam iet kājām un aiz pagrieziena noķert kādu vāģi (Irēna: «Spēkratu!»). Taču ar spēkratiem mums neveicās. Pirms svētkiem visi bija steidzīgi, tikai garām, garrām, garrām – un neapžēlojās neviens! Pa ceļam apvaicājos, kā tad Undīnes atvasīte galu galā iesaukta. Atbildējusi, ka par Ati, Irēna steidzīgi manīja tematu, droši vien bīdamās, ka man radīsies asociācijas ar... Un kas, starp citu, uzreiz arī radās! Labs ir, mainīsim tematu!

Runājām par skolu. Runāja, protams, vairāk viņa nekā es (iespraudu biežāk izsaukšanas vārdus nekā domugraudus!). Mēs gājām un gājām, un mūsu dialogu kā dziesmas piedziedājums ik pa brīdim pārtrauca garām, garrām un garrām ritošas automašīnas. Direktore Irēnu joprojām lāgā neciešot, bet konfliktos ar priekšniecību (smieklī!) taisnība vienmēr esot priekšniecībai, vai ne? Varot uz ceļiem lūgties atskaņotāju, aptumšošanas aizkarus, vienādus krēslus, kādu sekciju – nekā! Lai sadarbojoties ar vecākiem! Bet viņai kauns prasīt, lai vecāki nopērk, piemēram, aizkarus vai sekciju. Viņas audzēkņi iztaisījuši neparastu sienas avīzi un uzlikuši pirms Izglītības ministrijas un rajona partijas komitejas kopīgi organizētā reida. Direktorei toņi likušies pārāk drūmi. Pavēlējusi tūlīt noņemt: «Mums nav sēras! Pie tam avīze neatbilst nedz formātam, nedz tradīcijai!» Bet Irēnai avīze likusies laba, un viņa paasi uzstājusies pedagoģiskās padomes sēdē. Daži kolēģi aizstāvējuši, taču sekas esot tādas, ka (smieklī!) vismaz vēl gadu vajadzēšot iztikt ar salasītiem, dažādas nokrāsas krēsliem un bez aptumšošanas aizkara. Kad būšot atklātā stunda, viņa kārtējo reizi to aizņemšoties lai «nodemonstrētu, ka arī strādāju moderni» (smieklī! Kādi rūgti smieklī! Kādi... jau nelabi smieklī!). Par laimi, tanī brīdī izdzirdām gulbjus! Atgāzušas galvas tik tālu, ka vai cepures krita nost, vērāmies augšup, tikai pašus putnus tā arī neieraudzījām. Skaņa izdzisa dienvīdu pusē – un mēs sakārtojām cepures.

– Man vēl nekad nav laimējies redzēt gulbjus, – viņa teica.

– Jā? – es pārvaicāju.

– Un šoreiz tas vēl bija tik tuvu, – viņa sacīja.

– Tas bija tālu, – sacīju es.

– Jā? – šoreiz pārvaicāja viņa. – Vai taisnība, ka gulbji aizlido pēdējie?

Neturot sveci zem pūra, klāju vaļā, ka pašas beidzamās aizlido sīkās pīlītes, kuras nekad neesmu redzējusi, bet allaž vienīgi dzirdējusi, jo

viņas vienmēr laižas pa tik dziļu nokrēslu, ka nekas vairs nav saskatāms, ka viņas laižas tik ātri, ka spārnu svelpoņa brīžam pāriet ultra skaņā, un ka viņām ir pilns pamats tā steigties, jo... Ievēroju, ka manu «ornitoloģiju» Irēna nemaz neklausās, kavēdamās kaut kādās savās domās. Viņas acis bija tik dziļas skumjas, ka... Kāpēc? Par ko, Irēn? Ak, par to pašu, viņa nopūtās un piebilda, ka dažreiz viņai jau uznākot neatvairāma dziņa nestrīdēties pretim, vēlēšanās padoties, samierināties ar visu un nemaz nelauzties laukā no «formātiem un tradīcijām». Viņa grimstot kā siltā ūdenī. Tā esot tik patikama jutoņa... Un pēkšņi viņa nobīstoties no savām izjūtām!

– Kas ar mani notiek?! Vai es atkal esmu gatava nodevībai?! – viņa iesaucās un vaicājoši palūkojās mani...

Beidzot viena mašīna pieturēja, jo šoferītis (no Ošupils) Irēnu bija pazinis. Šaurajā kabīnē viņi par abiem mēģināja ielocīt arī mani, taču kilometra dēļ man nebija vērts tā žmiegties (piedevām spaidot vēl arī citus!). Gan jau aiziešu un pa ceļam paņemšu piena kannu, lai nav jānāk otrreiz... Ak tu piķis, cik žēl, ka neattapos apjautāties, vai Janīna vēl šuj. Tagad jau viņai būs maz laika šūt, bet ej nu sažini.

1978. gada 12. novembris

Nebiju kļūdijsies. Janīna, protams, šuj. Skroderējot gan vairāk pa naktīm, tāpēc ka «pa dienu jānokaujas ar tiem velna rupučiem». Visur karājas veļa. Māja veca, telpas mitras, rudens laiks, gausi žūstot, viņa sacīja, ne īsti žēlodamās, ne īsti taisnodamās, kad staigājām zem autiņu baltajiem karogiem. Un kas cits atliekot kā šūt? Ar ko tad uzturēšot ķiparus? Ar tiem rublēniem no sociālās nodrošināšanas? Viss dārgs, ka bail. Un no «Dardedzes» tikai stiept un stiept... Arī tur jāzinot mērs un jāprotot gods, lai, (viņas vārdiem) «sperdams cūkgaļu, pats galu galā nepaliec par cūku!».

Bet vai tad Sīpols...?

Sī-ī-īpols?! Janīna uzreiz palēcās, jo viņai tas esot «tikpat kā slejas zem astes». Viņa NEKO negribot dzirdēt «par to bries-mo-ni, kurš pat savu miesīgo sievu novedis jau līdz trakomājai un kurš tagad...». Es pārtraucu viņu, sacīdama, ka Sīpolam droši vien daudz ko var pārņemt, taču, ja gribam būt objektīvas, vainot viņu par sievas slimību ir muļķīgi, ka viņam nepavisam nav saldi vērot, ak, varbūt viņam ir gluži izmisīgi vērot, kā palēnām mirst cilvēks, kuram viņš ne ar ko nespēj līdzēt, mirst nenovēršami un mirst mokoši gausi, un ka... Tālāk netiku, jo šoreiz savukārt Janīna mani apstādināja – un vēl ar tik

treknu punktu, ka neviļus satrūkos (lai gan vispār no stipriem vārdiem īpaši nebistos!).

Viņa nekāro pēc objektivitātes! Viņai uzspļaut svešām bēdām! Viņai nav gar citiem daļas! Viņa ir gatava bradāt pa citu sirdīm! Pēkšņi ievēroju, ka viņas nagi nav tīri un ka viņai sataukojušies mati... un ka viņai ir neglīta dzimumzīmīte uz vaiga. Bet, kad mazais ieraudājās un viņa, tūlīt nometusi šķēres, piekļāva bērnu sev klāt, no viņas kā no altāra gleznas sāka strāvēt gaisma, kas izpirka nule izspļautos vārdus. Ja viņa kādu nīst – tad līdz nāvei, un, ja mīl, – arī tad laikam līdz nāvei. Viņu vajag ņemt par labu, kāda viņa ir. (Bet kuru gan es jaudāju pārtaisīt šajā baltajā pasaulē? Visi mani agrāk vai vēlāk jāņem par labu, kādi viņi ir.)

Mazais Atis jau sākot smaidīt, Janīna pavēstīja.

Atvieglota, ka pa godam esam tikušas nost no «Sīpola tēmas», iesaucos, ka puika būs atsities lielajā vārdabralī, kas ir īsts smaidišanas ģēnijs, bet tik balts un žilbinošs smaids ir vesela bagātība, jo ar tādu var dabūt visas deficitpreces un, kazi, pat bez jebkādiem blatiem... Ak, atkal greizi! Janīna no jauna mani pārtrauca: bet Irēnīti viņš tomēr nedabūjis! Guntars nocēlis kā ogu! Ko līdzot, ka «pelna vairāk, ja toties sīkst kā āda. Papriekš viņu vajagot nokaut, lai izrautu no zobiem piecus rubļus, bet laikam pat mirdams viņš vēl nelaistos vaļā un pagūtu nokost kādu stūri!» Būtu Irēna sagaidījusi Ati no dienesta... Sapinās ar to gnīdu! Tēva meita. Nekad nevarot paredzēt, kādu numuru nostrādās. Vienmēr tikai tās fantāzijas! Guntars esot licies «kā Ata dubultnieks» un «kā Ata atspulgs spogulī», Guntars esot šķītis «kā viena un tā paša cilvēka miesa», bet Atis – «kā šī paša cilvēka gars», ka «pats dīvainākais un varbūt briesmīgākais bija nodevības sajūtas trūkums» utt. Janīna teikusi: «Vai galva tev nav karsta?!» Bet šī tikai: «Tu mani nesaproti, mamma...» It kā tur būtu kaut kas ko saprast vai nesaprast... Ak Jēzus, citām meitas kā meitas, tikai viņai viens vienīgs debesu sods, Janīna teica, silti kļaudama pie krūtīm mazuli, kura pasaulē nebūtu, ja tie, ko viņa gribēja pārtaisīt, būtu tādi, kādus viņa tos gribēja redzēt.

1978. gada 25. novembris

Vakar biju uz pielaikošanu un no Janīnas uzzināju «šausmu lietas» – Irēna iesitusi skolniekam! Un par ko? Par slidināšanos. Kopgaldā bijusi miežu biezputra. Un vai nu šķīvis netišām apgāzies, vai tišām izgāzts, ej nu tagad sažini, bet sākuši pa grīdu uz putras slidināties.

Irēna ēdamzālē dežurējusi, piegājusi un iecirtusi pļauku! Puikām, kā Janīna teica, «samazinās uzvedību», bet laikam arī Irēna netikšot cauri sveikā. Prātīgākais būtu atvainoties. Nevarot pielauzt! Tas esot pret viņas principiem! Vai tad grūti atvainoties? Viss nokārtotos... Janīna žēlīgi pavērās manī: varbūt, ja es ar Irēnu aprunātos? Uz karstām pēdām bezmaz jau gandrīz aizskrēju, bet pusceļā apķēros, ka nedrīkstu kavēties, jo neesmu atstājusi atslēgu. Piektdienas vakars. Varbūt kāds ieradies no Rīgas. Nolēmu aizbraukt šodien. Bet šodien nav pārlicības, ka vajadzētu braukt. Pierunāt, lai atvainojas? Pie joda! Kālab man Irēnu vārdot, lai rīkojas pret saviem principiem?! Nebraukšu nekur – un cauri!

1978. gada 5. decembris

Katru dienu ir sajūta, ka jābūt vēstulei no Irēnas. Un šoreiz es to vēl tik skaidri nojautu, vēl vairāk, es zināju, ka vēstule ir, es pat redzēju šo vēstuli acu priekšā, bet... Aizgāju uz pasta kasti – un atkal nekā! Un, ja līdz šim biju puslīdz sekmīgi aizsargājusies no skumjām, tad atpakaļceļā iegrimu tajās pāri galvai. Vai varbūt vainīgs laiks? Visapkārt tāds stingi vienmuļš pelēkums, ka skatiens atpūšas tikai saltmirdzošajos zvaigznājos... Nu, ko es fantazēju?! Pastis būs rītvakar!

1978. gada 14. decembris

Izbraukāju Ošupili, bet neveiksmīgi pa visām līnijām. (Vienīgais praktiskais ieguvums ir balta plastmasas liekšķere, ko nopirku «Saimniecības precēs»!) Janīnu nesastapu, Undīne viņai esot iedevusi vienu brīvdienu, lai «vecā izplivinās». Būšot atpakaļ tikai rīt ap pusdienlaiku. Vai es nevarot atbraukt rīt? Taču rīt man ir redkolēģijas sēde. Kā ar Irēnu? Nule izgulējusi gripu. Undīne pat īsti nezināja, vai slimības lapa jau noslēgta. Bet ceturkšņa beigās ilgi vaļoties nevarot, kā Undīne pastāstīja, piebilstama, ka «pie tam Irēna jau mums vienmēr ir ļoti apzinīga!». Hm... Jā, jā, bez ironijas! Kad abas vēl gājušas skolā, Undīne mūžīgi skaitījusies «gurķis, kurai māsu stādīja par priekšzīmi», lai ņemot piemēru, jo lai nu vēl citur šā vai tā, bet matemātikā viņa (Undīne) allaž bijusi «galīga zoss», piespieties arī necik negribēties – un, rau, šitie abi slamsti arī atsitušies viņā! «Abi slamsti» tostarp cītīgi skrivēja burtnīciņās, ar savu uzvedību nekādi neapstiprinot mātes vārdus.

Par notikumu ar biezputru Undīnei bija pilnīgi pretējs viedoklis nekā Janīnai. Atvainoties? Viņu varētu pakārt, lai viņa atvainotos!!! Viņa «tam zeņķim vēl ne tā iekrautu», viņa «iegāztu, ka tas šmurgulis apveltos!». (Starp citu, «zeņķis» un «šmurgulis» ir no vienpadsmitās klases un «apmēram tā – Guntara augumā»... Viņa ir viens velns no sievišķa!)

Aizstaigāju arī līdz Kalna ielai, bet tur tāpat čiks vien iznāca. Viss pēc notim atkārtojās kā pirmajā reizē. Piegāju pie vārtniem... Kāds dziļš klusums! Cik balti piesnīdzis! Bija pat vēl skaistāk nekā toreiz rudenī. Piespiedu zvana pogu. Skaņu nedzirdēju, tikai kaut kur aiz ēkām uzreiz sāka riet suns. Pēc pāris minūtēm parādījās klibā pusaudzīte. Skolotāja Irēna? Nē, logi tumši, neesot mājās, laikam vēl skolā, bet savukārt biedrs Guntars... Noskaidrot, kur atrodas un ar ko nodarbojas «biedrs Guntars», man nebija pārāk dedzīgas vēlēšanās. Un tā brauciens uz Ošupili iznāca galīgi par velti!

1978. gada 16. decembris

Pusseptiņos viņu aizveda. Kad viņu aizveda, sāka gaudot suns. Neteikšu, ka tas būtu bijis sevišķi patīkami. Joprojām neesmu aizgājusi gulēt. Vēl vairāk, nupat biju uz «Ozoliem» otrreiz, lai atkal zvānītu pa tālrūni. Pirmīt «ātrās palīdzības» ārstam pastāstīju par Irēnas gripu, bet par mežu ne. Likās, ko tur var pastāstīt divos trijos teikumos, taču, uzgriezusi skolas numuru, es visu notikušo ļoti sekmīgi izteicu pat vienā vienīgā teikumā. Iestājās gara pauze. Pēc tam balss vada viņā galā (nezinu, kas bija īpašniece) uzreiz toņkārtu zemāk apjautājās: «Vai... dzīva?» Un es (tagad brīnos pati par sevi!) ar saldu sadismu atbildēju, ka «man jūs jāsarūgtina, bet viņa IR dzīva». Iestājās vēl garāka pauze. Lūdzu paziņot piederīgajiem, ka ievietota slimnīcā, un klausuli noliku. (Vai dienī, kam es tur sarunāju rupjības!)

Sals tāds, ka acis sprāgst no pieres laukā (–26°!). Vakar, kad pārrados no Rīgas, bija deviņpadsmit, īsi pēc pusnakts – divdesmit divi, trijos – divdesmit četri... Cik ilgi cilvēks spēj izturēt pie –22° un pēc tam pie –24°? Jādomā, ka ne pārāk ilgi. Katrā ziņā ne līdz rītam. Vēl pirms uzaustu gaisma, būtu noticis tas, par ko es vēl aizvien cenšos un nespēju nedomāt...

Cik stundu viņa jau bija nosēdējusi uz celma? Grūti pateikt. Zināmu laiku viņa acīmredzot mīņājusies pagalmā. Durvju priekšā sniegs nopēdīts tā, it kā te būtu dejojusi vesela jautra kompānija smailpapēžu zābakos. Kāpēc viņa nepalika uz soliņa pie mājas? Es

būtu viņu atradusi, kolīdz pārrados. Kāds spēks viņu iedzina mežā, kāda vara aizrāva, kādas melnas izjūtas vadīja? Viņa taču tik ļoti baidās no meža nakts tumsā! Un ja, atgriezusies mājās, es nebūtu izgājusi laukā ar suni? Un ja viņš nebūtu sācis iet pa viņas pēdām? Un ja... Viņa vienmēr tik ļoti baidījās arī no Azas. Bet, kad viņš mežā pieskrēja klāt un sāka laizīt viņas seju, viņa pat nesatrūkās. (Un viņš? Ko domāja viņš, kāds spēks, kāda vara, kādas jūtas vadīja viņu, kad viņš sāka laizīt Irēnas seju? Vai gadu tūkstošu senais cilvēka līdzbiedra instinkts viņam pateica priekšā, ka cilvēks nokļūvis nelaimē?) Kad apspīdināju Irēnu ar lukturīti, viņa gurdi pacēla plakstus. Redzokļi bija tukši kā pūcei dienas gaismā. Varbūt viņa bija apžilbusi no lukturīša? Likās, ka tūlīt viņa man jautās, kur atrodas un kā šeit nokļuvusi, it kā būtu atvesta aizsietām acīm. Viņa bija ļoti auksta – rokas, kājas un it sevišķi deguns. Baidījos, ka viņa būs nosaldējusi degunu. Bet, kad viņa zem segas sāka sasilt, pirmais sasila tieši deguns un kļuva sarkans. Apsēdos uz tahtas malas viņai blakus. Piepeši viņa strauji satvēra manas rokas, iespieda manās plaukstās kaistošo seju – un es sajutu viņas asaras. Stipri saraustīti (balss viņai reizumis aizkrita) viņa izstāstīja, kas bija noticis, – ka «incidents ar biežputru» apspriests pedagoģiskās padomes sēdē, ka vieni viņai uzbrukuši, bet citi viņu aizstāvējuši, taču, kad vārds dots viņai pašai un viņa pateikusi, ka savu rīcību nenožēlojot un ka līdzīgā situācijā arī turpmāk darišot tāpat, sacēlies milzīgs troksnis. Direktore likusi viņai pagaidīt aiz durvīm. Bet Irēna paņēmusi mēteli, apģērbusies un izgājusi uz ielas. Tobrīd skaisti snidzis. Viņa bijusi netālu no pieturas, kad nācis autobuss. Iekāpusi nedomādama, uz kurienu brauks, paņēmusi biļeti līdz galam, bet pusceļā atcerējusies par mani un izkāpusi. Atrodot durvis aizslēgtas, sākumā bijusi gluži satriekta, bet vēlāk viss kļuvis vienalga. Viņa bridusi starp apsnigušajiem kokiem, viss noticis kā sapnī, bezvējā gurkstējis tikai sniegs. Brienot viņai kļuvis smagi un saldi un gribējies kaut kur apsēsties.

Naktī Irēna vairākkārt iesnaudās un uzreiz sāka pa miegam runāt. Ko viņa teica, nebija saprotams. Skaidri varēja saklausīt tikai vienu vārdu, ko viņa atkārtoja: «Nē, nē, nē... nē...» Kam viņa nepiekrita? Ko viņa noliedza ar savu «nē»? Šis nē bija iespiedies viņā, iespiedies zemapziņā un palika nomodā pat tad, kad apziņa iemiga...

Aizdomas uz abpusējo plaušu karsoni, temperatūra 39,7° – un vēl piedevām stāvoklī... Vai viņi tur skolā zina, ka Irēna stāvoklī? Vai arī viņiem tas liekas nebūtiski?

1978. gada 17. decembris

Ar terapeitisko nodaļu sazvānīties neizdevās, tikai ar «uzņemšanu», tāpēc par Irēnu nekā nenoskaidroju, vienīgi uzzināju, kurās dienās un stundās atļauti slimnieku apmeklējumi. Arī derīga informācija! Vēlāk biju aizbraukusi uz slimnīcu, taču pasākums nevainagojās necik spožiem panākumiem. Palātā pie katra slimnieka vienlaikus drīkstot atrasties tikai divas personas, un šīs divas jau bija priekšā: Janīna un iesirma dāma no skolas (mācību daļas vadītāja). Tomēr durvis man netika parādītas, mūsu diezgan nesaskanīgā četrrotne pat varonīgi mēģināja atrast kopīgu valodu, lāpīdamās ar atziņām par «mūžīgajām tēmām», taču katra no mums gaidīja, lai pārējās divas protas. Es padevos pirmā. Bet, ja tās divas bija cerējušas, ka tādējādi sāks sekmīgi atbrīvoties no konkurences, tad viņas sagaidīja vilšanās. Promejot saskrējos ar veselu pulku puķēm apbruņotu jauniešu, kas (izmantojot skaitlisko pārsvaru pār nodaļas personālu!) lauzās pie Irēnas. Beidzot viņi samierinājās ar sakāvi un sāka izvēlēties delegāciju. Es saskaitīju: bija 12 meitenes un viens jauneklis. Nomēriju viņu ar skatienu: pasīks, nekādā gadījumā jau nu ne Guntara augumā, tā ka, jādomā, Irēnas «upuris» tas nebija...

1978. gada 20. decembris

Atkal biju slimnīcā un patrāpījos brīdī, kad nebija neviena cita, tā ka dabūjām parunāties. Irēna man sacīja, tagad zinot «recepti, kā izpirkt grēkus». Vajagot nomirt! Es vai satrūkos. Jā, jā! Kopš ar manu palīdzību plaši zināmi tās nakts notikumi, viņa jūtoties «kā traģēdijas aktrise, kas izrādes finālā nokrīt bez dzīvības ar dunci krūtīs, lai pēc maza brīža iznāktu proscēnijā un ar smaidu paklanītos, pateikdamās par aplausiem un ziediem». Sēdēju pie viņas gultas sakauta. Viņa pastiepa roku un pieskārsās pie manējās dzīviem pirkstiem. Tas bija ļoti jauki, taču nemainīja būtību. Varu iedomāties, cik raibs karuselis tagad sagriezies ap viņas personu! Kaut nu tikai atkal kādam neienāktu prātā sarīkot izmeklēšanu un pratināšanu! Bet es taču toreiz gribēju labu... Ak, ko es melšu! Gribēju tikai iedzelt! Irēna bija augstsirdīga. Redzēdama, ka jūtos satriekta, viņa vēlējās mani uzjautrināt un parādīja savu muguru: nu, kā man patīkot šis «apzīmogotais kautķermenis»? «Kautķermenis» bija apzīmogots ar ziliem banku ripuļiem.

1978. gada 26. decembris

Tā, gatavs – arī man ir gripa! Mežs tik fantastiski skaists, bet es tupu ieslodzījuma režīmā uz sulfadimetoksīna diētas...

1978. gada 28. decembris

Uz automašīnas taurēšanu sākumā nereaģēju, neizrādot dzīvības zīmes, jo esmu kā nekā slima. Par velti! Taurētājs bija neatlaidīgāks par mani. Galu galā līdu laikā no migas un gāju skatīties – Guntars! Seja asinīs. Džeraldīnei izbiris vēja stikls. Kur tad ietriecies?! Nekur! Uz šosejas, kad apdzinis kamazu... No kamaza riepiem kaut kas ielidojis priekšējā rūtī – izsitis stiklu un trāpījis pierē. Uzreiz sākušas plūst asinis, tā ka nesaskatījis pat numuru. Bet lai raujot velns visus numurus! Lai jods sasper visu! Lai kaut vai visa mašīna čupā, ja jau visa dzīve esot čupā!

Kas noticis?

Irēna paziņojusi, ka no slimnīcas pie viņa vairs neatgriezīsoties. Bet kāpēc?! Kādu brīdi viņš klusēja (asinis joprojām sūcās no pieres un tecēja lejup gar uzaci), pēc tam sacīja, ka «miljoniem vīriešu to katru dienu dara un miljoniem sieviešu ar to katru dienu samierinās», un gribēja vēl turpināt tādā pašā garā, taču es teicu, ka man viss jau skaidrs. Bet vajagot saprast arī viņu, Guntars strauji piebilda, Irēna slimnīcā, viņam neesot viegli! Pārsteigta ieraudzīju, ka varavīksnenes viņam nebija nedz tēraudpelēkas, nedz ultramarīna tonī, bet mēļas kā vijolītes. Tās mainīja krāsu kā hameleons! Un pēkšņi es sapratu – kādēļ. Acis bija asaras. Manī uzreiz kaut kas saplīsa. Un, satvērusi viņu ne īsti aiz ausīm, ne īsti aiz deniņiem, sirdij un balsij lūstot, es aizgūt-nēm čukstēju viņam, ka viss būs labi, ka viss, viss būs labi, ka viss, viss, viss būs labi, neskaidri juzdama, ka tie ir tikai vārdi, ka tie ir vienīgi vārdi, vārdi, bet man nebija nekā cita, ar ko viņu mierināt, kā vien šie saldie vārdi. Ar pirkstu galiem es sajutu viņa pulsu deniņos, bet varbūt tas bija mans pulss, ko sajuta viņš?...

Kamēr tīrīju viņa seju un apstrādāju ar jodu, viņš lūdza, lai Irēnai aizrakstu. Vai viņš ticēja vārdu suģestijai? Viņš atbraukšot vēstulei pakal pēc pāris dienām. Ak, ja viņš zinātu to čūsku, kas Irēnai piensesus! Tā noteikti esot «kāda no Ošupils bābām», jo «tikai sievietē spējīga uz tādu nodevību», viņš izsaucās, un vijolīšu krāsa baloja viņa acīs, līdz tās atguva skadro pelēkumu. Un es manīju, kā mēs abi, kas vēl nule bijām tik tuvi, ka sajutām viens otra pulsu, atkal attālināmies

viens no otra, it kā peldētu uz diviem ledus gabaliem, kurus straume vienubrīd sanesa kopā, bet atstraume izšķīra un nu atkal nes katru uz savu pusi.

Bet kāpēc gan es viņu iztēlojos par svēto lielmocekli?! Viņš ir parasts un, starp citu, tipisks vīrietis: papriekš visu salaiž grīstē un pēc tam metas lāpīt avārijas situāciju!

Ko lai Irēnai rakstu? Ko lai apsūdzu? Ko lai attaisnoju? Un vai viss, ko es varu sacīt arī viņai, nav tikai vārdi, vienīgi vārdi, vārdi?...

DIVPADSMITĀ VĒSTULE

Sveika, dārgā māsa!

Vai kādreiz esat kopā ar gaisa guldienu ierāvusi rīklē mušu? Droši vien. Un ko tādās ķibelēs darāt? Mēģināt izklepot vai rijat nost? Domājams, gadījies abējādi – kā nu kuro reizi, vai ne? Tad jau zināt arī to, ka norīt ir vieglāk nekā izklepot, – un ar klusām šausmām (cenzdamies negudrot, ko īsti apēdat), rijat tik dibenā, jo norīt allaž ir vieglāk (ja vien īpaši neapcer – ko!). Un tā tas ir arī sievietes privātajā dzīvē. Bez spējas šo to norīt nav iespējams dzīvot pat ar milamu vīrieti, bet tūkstoškārt vairāk ar nemilamu (kaut gan dzīvot ar nemilamu vīrieti oficiāli skaitās ārkārtīgi tikumiski, ja viņš ir Jūsu vīrs!).

Nezinu, vai esmu Jums stāstījusi, taču līdz apmēram 17 gadu vecumam tiku audzināta stingrā katolicisma garā un par lielāko netikumu uzskatīju laulības šķiršanu. Taču, kopš sadumpojos un par daudz spožākām autoritātēm nekā Matejs, Jānis un Lūkass sāku uzskatīt marksisma-ļeninisma klasiķus, daudz lielāka netikumība par laulības šķiršanu man aizvien šķitusi laulība bez mīlestības. Neuzskatiet to par padomu. Rikojieties tikai un vienīgi pēc savas sirdsbalss, jo Jums būs jādzīvo sava dzīve, nevis manējā, jāpiedzīvo savas vilšanās, nevis manējās, jāpanes savas ciešanas, nevis manējās, jāizbauda sava laime, nevis manējā. Jūs varat kļūdīties, taču es varu kļūdīties vēl trīsreiz vairāk. Un visu Jūs izlemsiet arī bez manis, labāk par mani zinādama, kas vajadzīgs Jūsu laimei, lai gan, atklāti sakot, sieviete to nekad nezina. Viņai sagādā ciešanas gan dzīve ar apnikušu vīru, gan laulības pārkāpšana. Nomocījusies ar donžuānu, viņa izmisumā sāk ilgoties pēc debesu miera par jebkuru cenu, taču, dabūjusi impotentu, ļoti ātri

ātgūstas, ka simtkārt saldāka ir elle kopā ar donžuānu. Izvēlēdamās dzīvesbiedru, viņa vispirms atzinumus smeļas no latviešu parunām, proti, ka «labāk zem veca vīra bārdas nekā zem jauna pātagas», bet apprecējusies drīz vien sāk dziedāt krievu romanci «Starij muž, groznij muž», allaž par vēlu nonākdamā pie secinājuma, ka «labāk zem jauna vīra bārdas, nekā zem veca pātagas», – un pat šī gudriba nedod simtprocentīgas laimes garantiju, jo, ļoti iespējams, ka par «raksturu nesaderības» cēloni kļūs nevis vīra vecums, bet gan viņa bārda!

Ja VIŅAI ir divdesmit gadi un VIŅAM trīsdesmit pieci, tad viņa raizējas, vai VIŅŠ VIŅU nepametīs ar bērniem tikpat viegli, cik viegli jau pametīs iepriekšējo sievu ar bērniem.

Ja VIŅAI ir trīsdesmit pieci gadi un VIŅAM divdesmit, tad viņa baiļojas, kas notiks ar viņu laulību jau nākamajā desmitgadē.

Ja VIŅAI ir četrdesmit gadi un VIŅAM piecdesmit, un VIŅŠ ir jau piecas reizes šķīries, tad VIŅA vispirms jūtas glaimota, ka pēc tik lielas brāķēšanas VIŅŠ pievērsies tieši VIŅAI, taču ļoti drīz satraucas, vai VIŅŠ nešķirsies arī vēl sesto reizi.

Ja viņa ir četrdesmitgadīga šķirtene un VIŅŠ ir četrdesmitgadīgs vecpuišs, tad VIŅA dibināti bažījās, kāpēc VIŅŠ tik ilgi palicis neprecējies.

Ja VIŅAI ir trīsdesmit gadi un VIŅAM sešdesmit, tad viņa visai drīz sāk apcerēt, ko VIŅŠ pārdod un ko VIŅA pērk un ko pārdod VIŅA un ko pērk VIŅŠ, – līdz nonāk pie atziņas, ka cenas ir nesamērīgi augstas.

Un pat visideālākajā gadījumā, kad VIŅAI ir astoņpadsmit gadu un VIŅAM ir divdesmit viens, VIŅA jau ļoti drīz pēc kāzām lauza galvu, kurš viņus abus uzturēs.

Ar vārdu sakot, sievietei vienmēr ir par ko uztraukties un baiļoties, ar ko nebūt mierā un ko pārdzīvot, par ko erroties un ko vēlēties.

Kas īsti vajadzīgs sievietes laimei, zina... hm, vienīgi vīrietis.

Vīrieša priekšstatam par sievietes laimi piemīt tikai divi būtiski trūkumi:

a) viņš domā, ka ir iespējama beztermiņa laime, bet sievietes laime (gluži tāpat kā vīrieša laime) ir īslaicīgs dvēseles stāvoklis, emociju smaile, eiforijas brīdis, kuram nenovēršami seko atslābums, ko nevar aizkavēt nekādi nosacījumi vai apdrošinājumi,

b) viņš uzskata, ka ir iespējama bezizmēra laime, kas derīga sievietei vispār, taču pasaulē nav sievietes vispār – Grietiņas laime ir važas Malvai, un Karmena mīlāk iet nāvē, nekā dzīvo Solveigas mūžu, kas pašai Solveigai, kā zināms, «bija skaists dziedājums». Lūdzu, ņemiet un pēc visa tā nodefīnējiet, kas īsti ir sievietes laime! Izšķīriet, kura no

augšminētajām ir sievišķīgākā? Kura vīrietim vajadzīgākā? Kura pati laimīgākā? Sievietes laime ir tikpat dažāda, cik dažāda ir sieviete pati. Piemēram, ja pusmūža pesimiste vienīgi skābst no apziņas, ka vairs netiek milēta tik karsti kā jaunībā, tad pusmūža optimisti dara liksmu atmiņas, cik karsti viņa jaunībā milēta.

Bet kāpēc, pašas būdamas tik pretišķīgas, mēs viennozīmīgu grībam redzēt vīrieti?

Pat dzīvnieku pasaule ir tik pretrunīga, ka te nav iespējamās viennozīmīgas atbildes. Cik aizkustinoša ir alnene ar alnēnu pāri – un par kādām kapsētām šie burvīgie bandīti pārvērš jaunaudzes! Vai tik daudzkārt zaimotā dzeguze ir kaitīga, tāpēc ka olas dēj gluži svešās ligzdās, tādējādi kaitēdama citiem, vai, gluži pretēji, ļoti derīga, jo iznīcina bīstamākos meža kaitēkļus, kurus citi neaiztiek, tādējādi rūpēdamās par visas putnu cilts kopīgām mājām? Vai spāre arī nav plēsoņa tāpat kā vilks? Un cik sāpīgi kož dievgosniņa! Un vai čūskas inde nespēj gan nonāvēt, gan dziedināt? Vai mums atņemt lauvam zvēru karaļa titulu, jo, no malas raugoties, viņš jānudien liekēdis, kas pašus grūtākos un bīstamākos lauvu dzimtas pūliņus visnotaļ uzkrāvis lauves pleciem?

Kā lai iztēlojamies, ka viennozīmīgas atbildes iespējamās tikai cilvēku pasaulē, kur līdzās pastāv instinkts un intelekts, saprāts un neprāts, idioti un ģēniji, filozofija un pornogrāfija, demogrāfiskais sprādziens un demogrāfiskā krīze, cerība uzcelt nākotnes iekārtu un bailes, ka vispār nebūs nekādas nākotnes?

Un vai tikpat pretējību pilna nav arī cilvēka laime?

Mirkļi, kad pirmoreiz pieliku bērnu pie krūts, atmiņā saglabājies kā dziļākais saviņņojums, ko grūti salīdzināt ar jelko pasaulē. Pirmais smaids, pirmais vārds, pirmais solis – tās ir kā mazas zvaigznes, kuras sen apdzisušas, bet kuru gaisma vēl plūst cauri gadu tālēm. (Varbūt bez šīm zvaigznēm es nekad neskatītu debesis un vienmēr paliktu akla?) Taču es nebūtu patiesa, ja noklusētu, ka noņemšanās ar vannām un pannām, kannām un mannām nereti saduļķoja mani ar tikpat rūgtām izšķiesta laika mielēm, ka arī tās ir grūti salīdzināt ar jelko citu pasaulē. (Varbūt pārāk agri es atskārtu, ka pirmdien zaudēto nekad neatgūšu otrdien un ka otrdien būs vienīgi vieglāk visu atlikt uz trešdienu?) Vai toreiz es biju vairāk laimīga nekā nelaimīga jeb vai vairāk nelaimīga nekā laimīga? Nevaru pateikt. Kad nesen (dažādu iemeslu dēļ) gandrīz gadu nodzīvoju tikpat kā viena, es jutos vientuļa, es jutos pamesta, es jutos nevajadzīga un brīžam pat izmisusi, kā sieviete es biju cietusi sava mūža lielāko sakāvi, bet šajā gadā uzrakstīju

savu labāko grāmatu. Vai es biju vairāk nelaimīga nekā laimīga jeb vai vairāk laimīga nekā nelaimīga? Nezinu pasacīt. Tikai atmiņās vējo mūža virsotnes sajūta. (Ak, varbūt, mīļā, tas nemaz nav izdevies piemērs, tāpēc ka daudz biežāk esmu ļoti skaidri zinājusi, kad ir manu zvaigžņu stunda?)

Un kā lai definē laimi vispār? Laimei ir tik viegli paiet garām, jo tik grūti viņu atpazīt vaigā... mana mātesmāte Anna stāstīja, (bet varbūt viņa bija to izdomājusi?), ka reiz kaimiņmājās esot dzīvojis vīrs, kam nozagts zirgs. Viņš apjājis vairākas sādžas, taču pēdas nesadzinis. Beidzot kādā sestajā vai septītajā (vai sazin kurā tur) sādžā viņam vaicājuši: «Bet kāds bija tavs zirgs?» Viņš pastāstījis, ka zirgs bijis gandrīz balts, tikai ar plankumiņu pierē. Visi sākuši saukt: «Tu taču pats uz tā sēdi!» Un viņš izbrīnā ieraudzījis, ka patiesi uz tā sēž. Un arī mēs nereti abbraucam sādžu sādžas, sēžot uz sava nozagtā baltā laimes zirga ar mazu plankumiņu pierē. Taču tas nenozīmē, ka pasaulē nebūtu zirga saimnieku, kas nevar atrast savus nozagtos zirgus, un ka pasaulē nebūtu zirgu, kas maldās, nokļūduši no saviem saimniekiem...

Kādā vārdā lai nosaucu Jūsu laimi?

Un kā lai saformulēju pati savējo? Vai man dziļi jākaunas, ka nesmu ideāla sieviete, jo ideālai sievietei pirmajā vietā ir bērni, kamēr man, baidos (bet kāpēc «baidos?»), pirmajā vietā laikam ir «pamatdarbs» (bet kāpēc es to lieku pēdējās?). Vai te ir mans ieguvums? Vai te ir mans zaudējums? Ja tā mana malduguns, kurai nesaprātīgi esmu sekojusi, vai man jāatsakās no šīs personiskās malduguns, dodot priekšroku dzelzsbetona stabam ar daudzvatu kriptonu spuldzi? Vai manām meitām jāmacās no mana parauga jeb vai jābīstas no maniem maldiem? Un visupēc – kā manu dzīvi vērtētu vīrietis, kas nekļūdīgi zina, kādai jābūt pareizai sievietes laimei, un kas gaida sievieti pie Bastejkalna un nevar sagaidīt, un mīņājas, un nervozē (un ziedi savist, un dzīve aizrit!), jo sieviete, kuru viņš gaida, nesteidzīgi sūc kokteili kafejnīcā «Luna», bet sieviete, kuru viņš sagaidījis, savuties gaida viņu mājās un nespēj sagaidīt (un dzīve aizrit, un zupa atdziest!). Un tā viņi mulķīgi paiet viens otram garām un nesastopas...

Ko gan mēs vipār zinām par ideālo sievieti, kuru gaidām (un galu galā – ko viņa pati zina par sevi?). Tikai retu reizi, vēlu atgriežoties no teātra, viesībām vai restorāna, pēkšņi ieraugām, ka viscaur tumsā grimušajā daudzstāvu namā joprojām spīd gaisma viņas logā, lai gan ne katrreiz uzminam, ko viņa dara aiz šī vēl joprojām apgaismotā loga – sēž pie slima bērna vai gultā aplaimo savu vīru, vai raksta disertāciju... vai gluži vienkārši aiz dziļa noguruma ir tik ļoti, tik neizsakāmi

un tik cilvēciski piekususi, ka klusi guļ pie degošas naktslampiņas, kuru iemiegot aizmirsusi nodzēst.

Kopš «mātes tiesību gāšana bija sieviešu dzimuma pasaulvēsturiskā sakāve» (Fr. Engelss. «Ģimenes, privātīpašuma un valsts izcelšanās», 1884.), gadu simtiem ilgi «radības kronis» ir pielāgojis sievieti savām vajadzībām, ērtībām, vēlmēm un baudām. Ja par vīrieti nekad neviens nav šaubījies, ka tas ir cilvēks, tad par sievieti domas reizumis krasi dalijušās, turklāt vieni apstrīdējuši sievietes piederību pie Homo sapiens, kamēr citi uzskatījuši, ka sieviete tāds pats vīrišķis vien ir (tikai anatomiski drusku citādi uzbūvēts!).

Varbūt tik tiešām bijuši gadījumi, kad viņa ne tikai pieprasījusi, lai viņam nocērt galvu, bet to arī dabūjusi, taču nesalīdzināmi biežāk galva tomēr nocirsta viņai, lai viņu varētu iemest viņam līdzī kapā tāpat kā viņa zirgus un viņa suņus. Un sociālisms ar abu dzimumu līdztiesību dažā labā ziņā ir, es sacītu, «vīrieti pārsteidzis nesagatavotu». Taču būsīm patiesas, dārgā, arī sievieti dažā labā ziņā tas ir «pārsteidzis nesagatavotu» (vienādas tiesības ar vīrieti daudzas saprot tikai kā vienādas tiesības dzert šņabi un kā – piedodiet! – vienādas tiesības čurāt stāvus). Sieviešu vairākums ir vītenozes – pīlnvērtīgi augt un ziedēt viņas spēj, pieturoties pie balsta vai tīnoties ap balstu, bet neskaitāmi pārpratumi un ķīviņi sākas tad, kad viņa vīrieti sāk uzskatīt par vertikālu priekšmetu, ap kuru tīties, taču vīrietis (vai nu mums tas patīk vai ne!) ir arī cilvēks, turklāt ar stipri izteiktām īpatnībām. Un, kaut gan (kā tas tagad pierādīts!) mums «nav lemts izprast vīrieša dabu», tas acīmredzamais fakts, ka stiprā dzimuma būtība nepavisam neglabājas aizslēgotā, ar karamo atslēgu aizdarītā un zirnekļu tīmekļiem aizvilkta krēslainā ūķī, bet ik dienas un stundas tiek publiski demonstrēta vispārējai aplūkošanai, šo visnotaļ noslēpumaino substanci tomēr dara pieietamu arī dažiem mūsu kusalā meitīšu prāta secinājumiem.

Tātad, pirmkārt.

Ja sieviete ir mājas pamati, tad vīrietis ir mājas jumts: tas slienas augstāk par pamatiem, un no tā redzams tālāk, bet tas ir arī vairāk pakļauts meteoroloģisko apstākļu postošajai ietekmei, to ātrāk bojā nokrišņi un biežāk aiznes vētras. Bez jumta ēka pūst, bez pamatiem – brūk kopā.

Otrkārt.

Vīrietis ir «ieprogrammēta» sugas uzlabošanas funkcija, tālab pēc dziļākās būtības viņš ir poligāms. Vienalga, vai viņš to atzīst vai ne,

apzinās vai ne, viņam piemīt sliecība uz punaluālo (grupu) laulību, tieksme uz pārmaiņām un jaunatklājumiem, cīņu un risku. Olimpā uguni, protams, nozaga viņš, taču šī uguns atkal ļoti driz būtu apdzisusi, ja diendienā tai sausus žagarus pacietīgi nepiemestu sieviete, kamēr vīrietis atkal kārtējo reizi bija kaut kur bezvēsts prombūtnē, lai vēl kaut ko atklātu, vēl kaut ko nospertu vai vēl kādam norautu galvu.

Treškārt.

Būt vīrietim – tā nedz pirmām, nedz galvenām kārtām nav spēja parādīt sevi no labākās puses gultā, bet pirmām un galvenām kārtām tā ir piederība pie noteikta domāšanas un pasaules uztveres tipa. Vīrietim balts ir balts un melns ir melns neatkarīgi no tā, vai viņam ir labs vai slikts garastāvoklis, vai viņš ir izgulējies vai paģirains, saņēmis apbalvojumu vai dabūjis pa kūkumu, ir svaigs kā rasains gurķis vai jūtas kā piebradāts kājslauķis utt., kamēr mums, mīļā sirds (ja gribam būt atklātas!), atkarībā no augšminētajiem noskaņojumiem, apstākļiem un stāvokļiem melns un balts dod visas krāsas un nokrāsas un, hm, dažreiz pat pāriet savos pretmetos. Ja vīrietim acs ir maņu orgāns redzēšanai, tad mums nereti tas ir tikai maņu orgāns krāsošanai.

Ceturtkārt.

Jebkurās tuvākās vīrieša–sievietes attiecībās viņa vienmēr ir drusku māte un viņš allaž ir drusku bērns, tādēļ ir tik bīstami viņu atstāt bez uzraudzības – viņš uzreiz sāk spēlēties ar sērkokļiem.

Piektkārt.

Vīrietis ir ļoti pretrunīgs. Viņš ātrāk sadūšojas uz lēcieni ar izpletni nekā uz zoba izraušanu. Viņš ir drosmīgs lielās kataklizmās, bet apjūk sīkās ķībelēs. Viņš pārspēj sievieti mākslā (un pat pavārmākslā!), ja vien viņam ir atbilstošs talants, taču, ja vien viņam ir atbilstošs talants, viņš sievieti pārspēj arī ziņkārībā, pļāpībā un tenkošanā. Vīrietis ir reizē ļoti pašapzinīgs un ļoti naivs – viņam šķiet, ka viņš sievieti ļoti pagodina, atzīdamas pats savu bērnu par savējo un tādējādi juzdamies suverēns. Īstenībā suverēnāka ir sieviete, kas pagodina vīrieti ar vēlēšanos laist pasaulē viņa bērnu (un galu galā tikai viņai zināms, vai tas ir viņa bērns!). Vīrietis var sievieti nešpetni piekrāpt, taču vēl negantāk sieviete var piekrāpt viņu, jo parasti diezgan ātri atklāj, kad ir pievilta, tāpēc ka apveltīta ar nemaldīgāku intuīciju, kamēr viņš reizumis nodzīvo līdz mūža galam, visu laiku tikai svēti brīnīdamies, kālab galva kļuvusi tik smaga, itin kā tanī būtu uzlikts kronis, un tā arī līdz kapa malai neattapdamies, ka viņam nebūt nav uzlikts kronis, bet tikai pāris visparastāko ragu.

Sestkārt.

Tandēmā vīrietis – sieviete viņš arvien vēlas būt tas, kurš, iekrampējies stūrē, ir abu dzimumu kopīgās pārvietošanās līderis, kas nosaka virzienu (visai labprāt atstājot sievietei pedāļu apnicīgo mišanu!). Gadu tūkstošiem ilgi viņa nomedītais mamuts nozīmēja svētkus, kamēr viņas izkašņātās saknītes bija tikai ikdiena, kas nodrošināja pieticīgu dzīvības vilkšanu. Kad būtiskais bija muskuļu spēks un viņa kāju ātrums, viņš bija priekšgalā, jo viņa muskuļu spēks un viņa kāju ātrums ir lielāks nekā viņas spēks un ātrums. Kad priekšplānā izvirzījās talants un intelekts, viņš atkal bija priekšgalā, jo, kamēr viņš gleznoja freskas un izgudroja dzinējus, viņa mazgāja viņam veļu, dzemdēja bērnus un berza kastroļus. Tā tas droši vien būtu turpinājies vēl ilgi, ja civilizācijas progress un it sevišķi revolūcijas iekarojumi arī viņai nebūtu pavēruši iespējas gleznot freskas un izgudrot dzinējus; taču pārāk daudzas uzreiz jūsmīgi iztēlojās, ka tie devuši viņām tikai tiesības nemazgāt veļu, nedzemdēt bērnus un neberzt kastroļus. Savuties viņš vēl aizvien palika jo stingrā pārliecībā, ka viņas pienākums joprojām ir mazgāt viņam veļu un berzt viņam kastroļus arī tad, kad viņa glezno freskas un izgudro dzinējus, bet viņš pats nav spējīgs izgudrot pat muguras kasāmo! Vīrietim ir nepieciešams sajust savu pārkumu pār sievieti, tāpēc tik daudziem nepatīk gudras sievietes. Ja vīrietim pagadās ievērojama sieva, tad viņš nomokās pastāvīgās pretrunās starp lepnumu, ka spējis sev piesaistīt šo sevišķo sievišķi (jo, loģiski, tāpat arī viņā pašā ir kaut kas sevišķs!), un pilnīgo nespēju viņas labad nest kaut mazāko upuri, vēl vairāk, sadzīves praksē viss viņas sevišķums kļūst par nulli salīdzinājumā ar globālo uzdevumu apkalpot viņa personu.

Šajā krustpunktā, Irēnīt, ir visu pašreizējo domstarpību un savstarpējo pretenziju epicentrs – pretējo dzimumu mēs tiecamies pielāgot savām ērtībām, praktiskajā laikmetā arī ideālu mēs gribam praktisku, ekspluatācijā ērtu un ne pārāk augstu (lai aiz tā būtu parocīgi aizbāzt karoti!). Abi dzimumi kā divas naidīgas karojošas nometnes pavērsuši viens pret otru piķus, cenšoties pretējo pusi saņemt gūstā un iekalt važās. Taču vīrietis nav drellis. Un sieviete nav dzemdējamā mašina – kaut arī viņā «sēž» māte. Vīrietī toties «sēž» ģenerālis – un pat tad, ja viņš ir vienīgi staršina. Tā kā esam sievietes un nekas mums nav vieglāk kā vēlamo iztēloties par esošo, tad ļoti viegli spējam arī savu staršinu iztēloties par ģenerāli. Ļaunākais tikai tas, ka, līdzko staršinu esam iztēlojušās par ģenerāli, viņš tūdaļ sāk mūs iztēloties par savas armijas vienīgo zaldātu...

Vai mēs savus vīriešus milētu kaut par mata tiesu vairāk, ja viņi darītu to, ko mēs no viņiem prasām (mazgātu traukus, berztu grīdas, skalotu autiņus utt.)? Baidos, ka ne. Nu, ko es te pinu Jūs klāt (mēs, mūsu)? Nu, ko es te slēpjos aiz Jums (mēs, mūs)? Man ir tiesības runāt tikai savā vārdā un personā, nepārstāvēt nedz dzimumu, nedz sociālo slāni, nedz profesiju, neko un nevienu, atskaitot tikai un vienīgi sevi. Es nedrīkstu spriest citu vārdā, jo varbūt citām vajag ko citu nekā man? Varbūt citām manas prasības ir par nekaunīgām? Varbūt citām mani upuri ir par nežēligiem?

Jo es gribu, lai mans vīrietis ir mans bruņinieks, taču pirmām un galvenām kārtām es vēlos, lai viņš ir manas tautas bruņinieks.

Jo es gribu, lai mans vīrietis atbild par mūsu ģimeni, taču pirmām un galvenām kārtām es vēlos, lai viņš atbild par mūsu sabiedrību.

Jo es gribu, lai viņam rūp dzimtas nākotne, taču pirmām un galvenām kārtām es vēlos, lai viņam rūp dzimtenes nākotne.

Jo es gribu, lai viņš man palīdz nevis sacelt, bet novērst paniku mūsu mājā, taču pirmām un galvenām kārtām es vēlos, lai viņš man palīdz nevis sacelt, bet novērst paniku uz mūsu planētas.

Savam vīrietim esmu gatava upurēt visu, jo, būdama sieviete, esmu «ieprogrammēta» upurēt. Esmu gatava dziedot visu, ko vien drīkst dziedot. Kā Agnese savam Brandam esmu gatava dziedot pat vairāk, nekā drīkst dziedot. Esmu gatava upurēt visu, itin visu viņa idejai – un neesmu gatava neko upurēt viņa ērtībai.

Ar sirsniņiem sveicieniem Jaungadā, ko, tāpat kā Jūs, sagaidu nevis stateniski, bet līmeniski.

1978. gada 31. decembris

P. S. Nr. 1. Pie Bābeles esot sajaukušās valodas... Var jau būt. Lai gan es personiski domāju, ka tā ir tikai skaista alegorija un ka tur būs atgadījusies daudz būtiskāka ķeza: likumsakarība sajukuši ar nejaušību, pieņēmums ar izņēmumu, tradīcija ar mutāciju. Un vēl šodien mēs staigājam drusku apmulsuši, netikdami īsti skaidrībā, pie kāda dzimuma pieskaitīt, piemēram, Rihtera rokas un Pliseckas kājas, bet Rihtera rokas nav tikai vīrieša rokas, un Pliseckas kājas nav tikai sievietes kājas – jo mākslas brīnumam nav dzimuma.

P. S. Nr. 2. Vai bieži pasakām: «Mūsu mīļie un dārgie, daudz kritizētie un peltie, nekur neliekamie un nekam nederīgie, taču joprojām ne ar ko neaizstātie un neaizstājāmie vīrieši...» Mjā, vienīgi bīstos, ka viņi uzreiz nesāk piesardzīgi ausīties: «Ko tad nu atkal vajag? Kas tad nu atkal jāizdara? Kur tad nu atkal jāaiziet? Cik tad nu atkal jāiedod? Nevar mierīgi palasīt pat avīzi!»

P. S. Nr. 3. Savā vēstulē es tik pašpārliecināti esmu abus dzimumus salikusi pa plauktiem un sabāzusi pa atvilktņēm: sieviete – vīrietis (pazīmes šādas un pazīmes tādas!). Taču īpatņu vairākums, kā norāda psihologi (esat lasijusi?), atrodas kaut kur pa vidu starp abu dzimumu pamattipiem (ar pamattipam būtiskām īpašībām), citiem vārdiem, starp vīrišķīgo vīrieti un sievišķīgo sievieti ir vēl neskaitāmi vīrišķīgā sievišķa un sievišķīgās vīrietes paveidi ar visai atšķirīgu uzvedību vienādās situācijās, piemēram, ja vīrišķīgais vīrietis uzreiz attapsies, ka par traucējumiem transformatora darbībā nekādi nav vainojama sieva un ka lāsti jāraida kaut kur elektriķu virzienā, tad sievišķīgais vīrietis savas dusmas izgāzīs pāri tuvākajai galvai, un visbiežāk tā būs sievas galva; ja viņa piederēs pie sievišķīgās sievietes tipa, tad paslepen nobirdinās asaru un samierināsies, ka gludināšana jāatliek uz rītu, kamēr vīrišķīgā sieviete izdzīs dzīvesbiedru sniegpuiteni ar pavēli uz karstām pēdām sagādāt viņai elektrību, lai viņa varētu noskatīties hokeju.

P. S. Nr. 4. Ak, vīrieša un sievietes attiecībās ir tik grūti izšķirt, kas pareizi un kas ne, kas pieklājīgi un kas ne, kas pieļaujami un kas ne. Piemēram, stingri ņemot, vīrietim jāpieceļas, kad es stāvu, taču bieži vien, kad es ienāku un viņš sēž – un grasās piecelties, es viņam saku: «Sēdi, sēdi, sēdi!» – jo ir tik brīnišķīgi stāvēt zem spraišlota loga, aiz kura mirdz zvaigznes, kad viņš sēž lēnkrēslā dziļi lejā pie manām kājām un skatās uz mani augšup. Tiklīdz viņš pieceltos, izgaistu visa burvība... Ja Jūs piederētu pie stiprā dzimuma, tad šajā vietā izsauktos: tebe nu bija! Pašas neļaujam vīrietī attīstīties džentlmeniskumam – un vēlāk gaužamies, ka viņam tas nepiemīt! Taču būt džentlmenim nepavisam nenozīmē sievietei paturēt mēteli vai aizpogāt krūšturi, bet pirmām un galvenām kārtām vismaz reizu reizumis uzņemties dzīves smagāko daļu.

Visi četri postskripti, kā redzat, ir savstarpēji diezgan nesaskanīgi, jo jau vakar uzrakstītajai vēstulei krasi atšķirīgos garastāvokļos tos piešķrivēju klāt šodien kā Jaungada pirmos atzinumus par tematu «Vīrietis un sieviete».

1979. gada 1. janvāris

NO DIENASGRĀMATAS

1979. gada 2. janvāris

Ar taksometru piestāja Guntars un atveda zīmīti no Irēnas. Tikai dažas rindas un tās pašas šķības, greizas, redzams, rakstīts neērtā pozā, jādomā, guļus. Viņš dzīvi paineresējās, ko Irēna man rakstot (tātad pats uz savu roku okšķerējis nebija!). Saciju, ka no terapeitiskās nodaļas pārvietota uz ginekoloģisko (to viņš jau zināja). Un vēl ko? Un vēl? Ka «mīlestība nav ričuračs», es atkārtāju Irēnas vārdus, taču no savas puses vēl pievienoju nelielu tirādi, ka «reizumis arī Montekarlo spēļu elle, kur var likt bankā visu kapitālu un tomēr zaudēt, – un pēc tam atliek viens no diviem: vai nu iešaut lodi galvā, vai dzīvot tālāk». Negaidot viņš iesmējās. Varbūt viņš bija pieķēris mani blēdībā, bet varbūt gluži vienkārši ir dūšīgs puisis, jo ne katram, ciešot sakāvi, vēl pietiktu spēka smieties...

1979. gada 12. janvāris

Atbraucis Guntars ar jaunu vēja stiklu zaporožecam un pašlaik piedarbā labo savu Džeraldīni. Pāris reižu bija ienācis arī pie manis, lai apprasītos, vai ko nevajagot. Ieraudzījis, ka esmu piesēdusies pie manuskripta un jau šo to čabinu, iejautājās, vai rakstīt esot grūti. Atbildēju apstiprinoši. Viņš vaicāja: «Tāpēc ka nedrīkst rakstīt par visu, ko grib?» Es atjautāju: «Vai šofera darba galvenais grūtums ir autoinspektora eksistence?» Zemtekstu viņš neuztvēra un piekritoši atsaucās, ka «tik tiešām!» Nolasīt lekciju par jaunrades īpatnībām nejutu īpašu degsmi, turklāt droši vien nebūtu viegli viņam iestāstīt to, ko viņš pats nav sapratis kopdzīves gados ar Irēnu... (Bet vai, tūkstošiem reižu sēdēdama blakus šoferim, es biju iemācījusies vadīt automašīnu?!)

Tā kā laiks ir silts (list pat neliels lietus!), uzvilku mēteli un izgāju laukā paskatīties, kā veicas viņam. Viņš pastiepa uz manu pusi delnu («Redzat?»), uz kuras bija, kā man pirmajā brīdī likās, no triecien-spēka deformējusies lode. Arī viņam tas bija ienācis prātā. «Gandrīz kā lode, vai ne?» viņš sacīja. Bet ieskatījusies redzēju, ka tas ir tikai svina vai varbūt alvas gabaliņš, ko toreiz kamaza riteņi ietrieca zapiņa stiklā, savainojot viņam pieri. (Vēl tagad viņš staigā ar plāksteri.)

1979. gada 17. janvāris

Ieeju – no Irēnas gultas pretim raugās svešs skatiens! Nāburga? Nāburga – ginekoloģiskajā! Manu dieniņ, nu kur es biju iemaldījusies! Es taču zināju, ka viņa pārvietota, jo sākusies asiņošana. Man pasaka palātas numuru. Ieeju – bet arī te Irēnas nav... un piepeši mani uzrunā viņas balss. Pelēka seja, pelēkas lūpas... Šķiet, ka vispār nav sejas, tikai pāri segas malai vertikāli izsliets deguns. Nav pat acu – tikai divi blāva stikla gabali zem uzacu melnajiem puslokjiem. Un to, ko nespēj pateikt viņas citkārt tik lielās un izteiksmīgās acis, tagad pasaka viņas lielais, izteiksmīgais deguns, kas ir kļuvis tik svešādi smails, it kā viņa gulētu zārkā. Steigšus sakārtoju savu sejas izteiksmi, iekams eju klāt un saku uzmundrinošas frāzes. Taču mans optimisms viņai nepielip. Viņa grimst dziļā grūtsirdībā. Ārsti gan vēl dodot cerības, bet gan jau arī trešoreiz būšot atkal tas pats – viņai sasodīti neveicoties! Slimnīcā viņa jutusies kā cietoksnī, bet, izrādās, viņu nespējot pasargāt pat cietoksnis. Vai viņa runāja par Guntaru? Droši vien, jo, tiklīdz par Guntaru ieminējos, Irēna uzreiz jūtami satraucās un sacīja, ka «nekad» un «ka viss veltīgi». Un pēkšņi dīvaini piebilda:

– Mēs esam tik sveši! Un varbūt pats dīvainākais ir tas, ka pirmoreiz es to atklāju sapnī: es biju ūdenī un sliku, un Guntars bija laivā; es viņu saucu, bet viņš aizbrauca smiedamies. Pēc tam šo sapni redzēju katru nakti, kamēr atklāju, ka tas nemaz nav sapnis. Patlaban man ir tā, it kā būtu zaudējusi roku, kas ļoti sāpēja. Tagad roka ir amputēta un sāpju gandrīz nav, taču nav arī pašas rokas.

Pēc šiem viņas vārdiem es neiedrošinājos runāt ne par ko tādu, kas viņu varētu uzbudināt. Viņa gribēja zināt, kā man veicas ar darbu. Bet slimības laikā esmu padarījusi maz. Un tad viņa vēlējās dzirdēt par manu slimību. Kādu brīdi mēs runājām arī par to (un tas, bez šaubām, bija neizsakāmi aizraujošs temats!).

1979. gada 28. februāris

Šodien sēdējām ginekoloģiskās nodaļas atpūtas istabā zem palmas un runājāmies apmēram stundu. Slimnīcā Irēnai uz saglabāšanu būšot vēl kādu laiku jāpaliek. Un viņa arī palikšot, cik ilgi vien vajadzēsot, – kaut vai līdz pašām dzemdībām! Viņa runāja tik vieglā tonī, ka šis vieglums trīskārt mani pievila. Pirmoreiz, kad viņa gandrīz vai jautri sacīja, ka iešot projām no skolas un strādāšot bibliotēkā, un es neuzmanīgi jautāju, vai tā ir nespēja samierināties jeb vai, gluži otrādi,

samierināšanās. Un viņas kaklā kaut kas nodrebēja. Cenzdamās izlīdzināt pateikto, steigšus piebildu, ka varbūt viņa patiesi nevar strādāt skolā, ja iedrošinās iecirst pļauku, bet ka viņa var strādāt prozā, ja iedrošinās iecirst pļauku, – un viņas kaklā kaut kas nodrebēja vēlreiz. Viņa gribēja man uzsmaidīt, taču ietrīsējās arī viņas lūpu kaktiņi, un iznāca nevis smaids, bet drīzāk vīpsna.

Taču vispār viņa ir pilna apņēmības «sākt jaunu dzīvi» un to pat izplānojusi pa punktiem un detaļām – apgūstot zināšanas (pagaidām gan tikai teorētiski!), kas būs nepieciešamas darbam bibliotēkā, kur alga gan mazāka nekā skolā, toties vairāk brīvā laika (un tas esot ļoti būtiski, vai ne, ja ir mazs bērns!), ka ar māsu un mammu jau izlēmušas, kā turpmāk sadalīt istabas Sloku ielā: Undinei – lielākā, viņai – mazākā, mammai – skabūzis, kur reizumis vienatnē nolist arī Irēnai, jo šujmašīnai kakts izbrīvots virtuvē. Šajā jaunajā dzīvē viņa bija izdomājusi un paredzējusi gandrīz visu, pat vietu šujmašīnai, viņa tur nebija paredzējusi tikai vietu Guntaram, un es uzdriktējos to atgādināt. Viņa pārtrauca mani ar izsaucienu: «Man ir tāda sajūta, ka es kā jauna Marija esmu ieņēmusi no svētā gara (smieklī!) un ka Guntaram tur nav nekādas lomas» (un viņas kaklā kaut kas nodevīgi noraustījās vēlreiz!).

Un tagad es sēžu un mulstu pretrunās. Vai Guntaram nekādas lomas nebūs arī bērna dzīvē? Vai es darīju pareizi, pat nemēģinādama viņus samierināt? Ļaudama viņiem šķirties savu acu priekšā – un pat nepakustinādama ne pirksta, lai to aizkavētu... Varbūt pēc pārdesmit gadiem Guntara meita brauks vienā kupejā ar viņu un, pāri grāmatas vai žurnāla malai pētīdama joprojām stalto, kaut arī ne gluži jauno blondo vīrieti (jo sirmojot sarkanmatainie vispirms kļūst blondi), skumīgi minēs, vai tas ir jeb vai nav viņas tēvs, – un brīžam liksies, ka «jā» un brīžam, ka «nē»? Un vai Guntara dēls visu mūžu necietis no tā, ka viņam nav bijis tēva un ir bijuši vienīgi pasta pārvedumi? Varbūt man būtu izdevies salāpīt šo ģimeni? Un es varu likt galvu ķīlā, ka šajā salāpītajā ģimenē dēls neiemācītos nedz smēķēt, nedz dzert un meita iemācītos sievietes pienākumu, bet vai es varu apzvērēt, ka dēls neiemācītos lielo izlikšanās māku un meita – spēju gulēt ar nemilamu vīrieti? Varbūt arī Irēnai man vajadzēja atgādināt, ka miljoniem vīriešu to katru dienu dara un ka miljoniem sieviešu to katru dienu pacieš, un ka miljoniem vīriešu un miljoniem sieviešu tas ir pašsaprotami, ja vien es nezinātu, ka citiem miljoniem vīriešu un sieviešu tas ir nesaprotami (un, ja vieni sadeģ paši savās ugunīs, tad otri noasiņo, sadūrušies paši pret saviem ērkšķiem!), jo katrs atsevišķs cilvēks ir

spējīgs tikai uz savu uzvedības modeli, uz savu priekšstatu par labu un ļaunu, uz savu šķirtni starp vēl pieļaujamo un vairs nepieļaujamo, uz savu patiesību un savām kļūdām – un neatkarīgi no tā, ko dara citi? Vai man bija pasmieties, ka neturu neuzticību par tādu nāves grēku, par kādu to uzskata viņa, bet varbūt es to neuzskatu par nāves grēku tikai tālab, ka šoreiz tā neskāra mani un nenodarija sāpes manai sirdij? Vai man vajadzēja teikt, ka jāprot ne tikai nosodīt, bet arī piedot, – un varbūt es to būtu darījusi, ja vien «piedot» nenozīmētu īsu izligšanas mirkli, aiz kura var skaisti aizvērt priekškaru un doties uz garderobi, un ja tam nesekotu nebeidzami garais «dzīvot» un «nodzīvot», nepārvērtot dzīvi par elli? Vai demogrāfiskās krīzes hipnozē man bija viņu lemt mūžīgai katorgai, kāda sievietei ir laulība bez mīlestības? Vai man bija viņai iestāstīt, ka Guntars viņu mīl – un vienīgi cilvēku priekšstati par mīlestību ir atšķirīgi tāpat kā cilvēki paši un ka Guntaram ir diezgan, ka viņš ir tikai «miesīgā daļa»? Bet varbūt es maldos, un kādudien viņš atskārstu, ka Irēnas sirds viņam nepieder, – un vai arī viņam laulība nekļūtu par mūža katorgu? Un, ja tā nekļūtu par katorgu, vai tā nekļūtu par varietē teātri, kur galvenais ir izklaidējoša mūzika, gremošanas sistēmu neapgrūtināošs sižets un kārdinoši plikumi? Vai lai es vainoju Irēnu, ka viņa baidās audzināt bērnu tik tuvu kaisles saldajai peklei un tik tālu no jūtu baltās saules? Vai lai es, kas viņai reiz rakstīju, ka ne katrreiz savā dzīvē literātam izdodas atbilst savam ideālam, tagad apgalvoju, ka literāta dzīvei vispār nav nekāda sakara ar viņa ideālu?

Un tā es sēžu un jautāju... jautāju sev bez gala – un ne uz vienu jautājumu man nav viennozīmīgas atbildes. Varbūt pārlietu teoretizēju, kamēr dzīvē viss norisa daudz vienkāršāk: pārtrūka beidzamais matiņš, uz kura turējās viņu laulība, glāzē iekrita pēdējais piliens, – un tā uzreiz pārgāja pāri...

BEIDZAMĀ VĒSTULE

Mīlais bērns!

Apsēdos pie dienasgrāmatas un jau uzrakstīju pirmos vārdus, kad pie rūts kāds piekļauvēja. Paskatījos logā, bet neko neredzēju, jo iekšā bija gaišāk nekā ārā. Tad es lampu apdzēsu, un nu ārā bija gaišāk nekā

iekšā, jo spīdēja mēness. Tagad es redzēju, ka ābeles galotne slienas nekustīga, tātad valdīja bezvējš, un klauvētājs nevarēja būt zars. Sikspārnim gadalaiks bija par agru, cilvēkam pārlietu vēla bija diennakts stunda – un turklāt es taču sēdēju augšā, otrajā stāvā! Kas varēja grabināties pie mana loga? Un vai tie nebija tikai dzirdes maldi? Bet ausīs joprojām skanēja maigie piesitieni, ir kā pie stikla būtu vāri klauzīnājuši mēnesstari. Vai arī tā drīzāk bija švikstoņa, putnam skarot rūti ar spārna galu? Vai varbūt, hā, gar manu logu lielā ātrumā aizdrāzās slota?..

Man ļoti sakārojās ar kādu aprunāties, taču mājās nebija neviena. Un tad es nolēmu, ka neklātienē parunāšos ar Jums, – liku nost dienasgrāmatu un ķēros pie vēstules.

Esmu Jums stāstījusi, kā vienreiz Jūs raksturoja mamma? Vēja cilvēks... Un kā es ilgi un veltīgi dzenāju šī salikteņa nozīmi pa vārdnīcām, līdz kamēr pērniem beidzot... Smieklī nāk: vai tad tonakt es «noskaidroju šī salikteņa nozīmi»?! Neko es nenoskaidroju! Tā bija tikai teiksmaini skaista un draudīgi baisma – un, kazi, pat gluži ireāla? – sajūta. Atminējums pieskārs man tikpat viegli kā nule pie loga šis miklains klauvējiens (vai varbūt tas tomēr bija šviksts?)... Arī toreiz spīdēja pilns mēness. Pretēji paradumam (jo pēc tam ilgi mocos, nevarēdama aizmigt) strādāju vēl vakarā, un bija noticis tas, kam vajadzēja notikt, – vēl pēc pusnakts man miega nebija nevienā acī, turklāt, kā jau nedēļas vidū, mājās nebija arī neviena, ar ko, bezmiegu īsinot, patarkšķēt. Un es paņēmu suni pavadā, lai apmestu kādu likumu pa mežu, taču mežā netikām gluži nekur. Ceļi un stigas grima sniegos līdz acīm, un tikai dienu krācainā, bet tagad ar gludu ledu aizsalusī šoseja droši veda cauri kuplajam baltumam. Galu galā mums bija vienalga, kurp iet. Nogriezāties pa šoseju un devāties uz priekšu pa spelgoņā gurdstošo lielceļa malu. Cik tālu sniedza auss, nekur nedzirdēja ne skaņas. Arī mēness kā ūpis visu laiku bez trokšņa pārlaidās no galotnes uz galotni un no zara uz zaru, vērojot mūs ar apaļo, tikai naktī redzīgo ūpja aci. Laiks stāvēja rimts un auksts kā nereti pēc puteņa, kad izplosījušās kaislības un atkal pieņemams sals. Koku galotņu krastos pāri mums lēni plūda Piena Ceļš, kam nebija kurp steigties kā visam, kas ir mūžīgs. Kājas nesa viegli un labprāt. Retās mājas, kurām gājām garām, sagaidīja un pavadīja mūs bez ugunīm, tikai ar pusnakts blāznumu logos. Neierējās neviens suns, neiebrēcās zaķis. Debesu lākturis visam pāri lēja tādu starojumu, ka bija gaišs kā dienā. Šķersojām Naģes tiltu un izgājām klajumā, kas vasarā, kā droši

vien būsiet ievērojuši, ir tikai tādi druvu un pļavu ielāpi, taču, grimuši sniegos, mēnesnīcā šķīta bezgalīgi. Apkārt klājās dziļš, vizmojošs un svētsvinīgs miers, taču piepeši... kas tas bija? No kā? Kāpēc? Dzirkstošajā klaidā nezin no kurienes uznira spokainas ēnas un, apduļķojot mirdzumu, klusi aizslidēja pāri sniegiem, lai tikpat noslēpumaini un mēmi izgaistu. Tās likās kā neskaidras atmiņas par kaut ko jau zudušu, bikls atgādinājums par kaut ko sen pagājušu, kas nenoturami attālinājās un aizvien dziļāk grima nebūtībā viņpus mēnessgaismā zaigajošajam klajumam, kur, iespējams, sākās Daugavas gāle... bet varbūt ar svērtenu krauju spēji izbeidzās Visums!

Es nezināju, ko domāt, ko ne.

Bet tad nejauši pacēlu skatienu un sapratu, ka tas, par ko biju brīnījies, īstenībā ir lielā augstumā skrejošu mākoņu ēnas. Tomēr rēgainības sajūta mani nepameta, drīzāk otrādi – pastiprinājās, jo apkārt valdīja stings bezvējš, kamēr augšā, nezin no kurienes nākdami un sazin kur izzuzdami, aizgūtnēm traucās viegli un caurspīdīgi, paši pelēkām ēnām līdzīgi mākoņi, pāri debesīm joņodami tieši uz mēnesi. Tie virzījās ar augošu paātrinājumu, un tiem vajadzēja sašķīst pret mēness sfērisko sānu kā viļņiem pret klinti. Kad neprātīgajā tiecībā tie tuvojās mēnesim, es nevilus saspringu, gaidot plīstošu bangu dunoņu. Taču mākoņi, garām- un pāriskrējienā vairāk vai mazāk apduļķodami spīdekļa spožumu, aizplīvoja garām kā vaļā palaisti zīda karogi.

Bet vai tie bija un varēja būt mākoņi? Vai mākoņi spēja traukties bezvējā kā atgādinājums vai atmiņas? Vai mākonis sajuta mēness gravitāciju – kā izslāpusi dvēsele? Un tanī brīdī manā apziņā uznira vārds, kuru veltīgi biju meklējusi vārdnīcās. Vēja cilvēks... Jo galu galā arī Jūs aiztraucāties tik tuvu garām griezīga sala uztrītajam mēness sēnam, ka gandrīz sašķīdāt pret to kā vilnis pret klinti... Vai, to atceroties, Jūsu atmiņa asiņos arī pēc divdesmit gadiem? Jeb vai laika jau izbalinātais, aizmirstības jau atšķaidītais izmisums tikai izretis pārslidēs apziņai kā skrejoša mākoņa ēna? Kāda kļūsiet pēc divdesmit gadiem? Tad Jūs vēl nebūsiat tik veca, lai būtu jau vienalga, kāda esat...

Varbūt «vēsture» atkārtosies? Pusnaktī nosēdīsieties pie galda, lai rakstītu vēstuli jaunai sievietei, kas sacerējusi pirmos stāstus, uzsītīsiet uz mašīnas uzrunu: «Mīļais bērns!» – un pēkšņi kāds klusi piekļāvēs pie rūts. Jūs palūkosieties ārā, bet aiz stikla neko neredzēsiet, jo iekšā būs gaišāks nekā ārā! Tad Jūs izslēgsiet elektrību, un ārā uzreiz kļūs gaišāks nekā iekšā, tāpēc ka spīdēs mēness. Koki un krūmi stāvēs

nekustīgi, un ne jau zars būs piebungojis pie Jūsu rūts. Ar saspringtu dzirdi Jūs ieklausīsieties, vai troksnis neatkārtojas, taču ikreiz, kad skaņa šķietami atkārtosies, tās būs tikai skaņas atbalsis Jūsu dzirdē – tikai atmiņas par skaņu Jūsu bungādiņās. «Kas tas bija?» Jūs sev jau-tāsiet. «Klauvējiens? Vai varbūt šviksts?» Jo brīdis jo vairāk Jums lik-sies, ka tas bijis drīzāk šviksts nekā klauvējiens, un Jūs sāksiet pārlikt prātā, ka sikspārnim gadalaiks ir par agru un putnam atkal par vēlu ir diennakts stunda... un ka pie loga grāvējies, visticamāk, cilvēks. Un šādi (it loģiski!) nospriedusi, ar klusām šaušalām atskārtīsiet, ka esat taču otrajā stāvā. Pēc tam vairākas minūtes saspringti sēdēsiet, gaidī-dama kaut ko briesmīgu, taču nekas briesmīgs nenotiks. Tāpat kā iepriekš, viss grims bezvēja nakts dziļajā mierā. Galu galā Jūs sa-dūšosieties pieiet pie loga un paraudzīties uz leju, vai lejā kāds nestāv, bet lejā nestāvēs neviens. Un tad beidzot Jūs pacelsiet acis arī uz augšu, un tur kā vaļā palaisti zīda karogi trauksies gari, plandoši mākoņi. Un, lai cik ērmati un pat mazliet baismīgi Jums tas liksies, ka mākoņi var tā joņot, kad nav ne pūsmas, ne dvesmas, ne gaisa dvasas, Jūs tomēr nopratīsiet, ka ne jau šie mākoņi pirmīt klauvējuši pie rūts. Nebīstieties – vainīgā būšu es, kad, jānot gar Jūsu logu, lai iemestu tajā kaulaino aci, neuzmanīgi pieskaršos stiklam ar savas slotas zaraino daļu! Un jebšu es tagad Jūs visādi drošinu, lai neiztrūkstieties, atskār-tusi patiesību, Jūs ļoti pārbīstieties (kaut arī šobrīd tas liekas neticami, ka Jūs varētu būties no manis, vai ne?). Dzīva būdama, esmu vēlējusi Jums vienīgi labu. Kāpēc lai vēlētu ļaunu pēc nāves? Droši pakāpieties uz manis, lai... Vienīgi, ai, nespiediet tik sāpīgi ar zābaku smailajiem papēdišiem! Jūs iesiet tālāk par mani. Un tam tā arī jābūt. Jums jāiet tālāk par mani – mani sāpinot un mani gandarījot...

Jā, un zināt, ko es šodien izdarīju? Kaut ko tik tiešām neprātīgu! Es uzkāpu Spicajā Ūsā! Vai esmu Jums stāstījusi, kas ir Spicā Ūsa? Vai-rākus gadu desmitus vecs koka tornis mežā, šaušalīgs grausts, sastu-tēts no balķiem – tagad jau apglumējušiem! Un turklāt sākumā – trīs vai pat veselus četrus metrus – ir jārāpjas pa ārpusi, kur uz godavārda turas (un vietumis diemžēl vairs neturas!) par pakāpieniem savulaik pienagloti un tagad drausmīgi ļogani sprunguļi. Un Jūs taču pazīstat manas paniskās augstuma bailes! Kāds velns mani piepeši uzdzina gandrīz divdesmit metrus augstu?! Sitiet nost, nevaru pateikt... vai es cerēju, ka no vaļējās platformas pāri galotnēm ieraudzīšu kaut ko tik aizgrābjošu, ko nekad un nemūžam neredzēšu no zemes? Vai es gri-bēju pārvarēt pati sevi, pārkāpt pāri savām bailēm, pārveikt savu

neuzdrikslēšanos? Jeb vai revanša kārē mani tur uzvilināja Leontīnes nešpetnais gars (jo, iespējams, ka viņa tā arī man nepiedeva «Riska sliekšni»)? Varbūt viņas kaķes dvēsele spkojās apkārt un nespēja norimt, iekams par mani nevarēja pateikt to pašu, ko biju reiz sacijusi par viņu: «Kā apburta no priēžu vainagu vienmuļajām kustībām, viņa rāpās un rausās augstāk un augstāk, aizraudamās jau pavisam sportiskā kāpšanas azartā...» vai: «Tālāk vairs nebija kur kāpt. Vēl augstāk... bija plaši atvērušās tikai debesis», vai arī: «Uz visu viņa tagad varēja nolūkoties no augšas, taču tas nedarija viņu laimīgu.» Jo tas patiesi nedarija mani laimīgu! Kad, uzkāpusi tornī, pirmoreiz paraudzijos lejup, galva man apreiba tik stipri, ka dibināti sāku šaubīties, vai pašas spēkiem jaudāšu atkal norāpties, jo kāpt uz augšu vienmēr ir ievērojami vieglāk nekā uz leju – uz leju vieglāk ir tikai krist! Torņa pakājē piesietais suns, pacēlis galvu, klusi vēroja mani. Jutos pārsteigta par viņa skatiena dzīvo spožumu. Gluži tāpat mani izbrīnīja varaskrāsas čiekuri sūnas pelēcīgajā baltumā un graudaina sniega plankumi. It kā tas viss vairs nepiederētu pie pasaules, pie kuras tagad piederēju es un kurā cēli valdīja priēžu virsotnes. Ja ar kādu zemapziņas stūrīti biju neskaidri cerējusi, ka no augšienes redzēšu tām pāri un varbūt tālumā pamanišu pat zilgu Daugavas strēlīti, tad tas nebija piepildījies – visapkārt viņoja koku galotnes, un tām pāri pletās debesis, kurām tagad biju par dažiem metriem tuvāk, bet kuru neaizsniedzamais dziļums joprojām palika tikpat tālu un mirdzēja varbūt vienīgi zilāk nekā no zemes. Es biju pārvarējusi sevi un nu stāvēju uz torņa platformas starp galotnēm. Augstāk vairs nebija kur kāpt. Vai es sajutu gandarījumu? Vai drīzāk vilšanos? Vai mani stindzināja bailes no lejupkāpšanas vai žņaudza vientulība? Man pāri planēja putns, lidodams tik lielā augstumā, ka varēju saskatīt vienīgi siluetu. Jau neredzamas saules apspīdētajās debesīs viņš bija pilnīgi viens, ap viņu nebija pat priēžu vainagu. Attālinoties viņš saruka par melnu magones sēkliņu un beidzot izgaisa izplatījuma plaši atvērtajos, starojošajos vārtos, kuros gribējās ieiet un izgaist arī man...

Es stāvēju tornī, pūlēdamās novilcināt lejupkāpšanas brīdi un cenzdamās atvairīt lejupkāpšanas šausmas – es stāvēju tik ilgi, līdz kamēr pēc visām poētiskajām jutoņām man diezgan prozaiski sāka salt. No līganā torņa platformas «izgaist izplatījuma plaši atvērtajos, starojošajos vārtos» (lai cik vilinoši tas arī liktos!) tiešā ceļā man nebija ne mazāko izredžu, tālab nolēmu noskaidrot līdz simtam un tad spert kāju uz pirmā pakāpiena. Taču aizskaitīju līdz diviem simtiem un pēc tam

lidz trīssimt, tomēr notikumumu attīstība nezina kāpēc spītīgi sprūda. Un tikai, šķiet, jau pie kāda pustūkstoša (krampjaini tverdamās pie vecajām margām, kas vislaik draudīgi briksķēja!) sadūšajos varonīgajam iesākumam. Redzēt, kā ar izslietu lielgabalu un drebošiem ceļiem es tur, augšā, neveikli mīcijos, daudziem, jādomā, būtu neizsakāmi uzjautrinoši, bet, par laimi, to redzēja viena vien dzīva četrkājaina būtne, kura turklāt aizvien izcēlusies ar bruņniecisku klusēšanu... Un, jo lejāk nācu, jo vairāk pieauga veikliba un ātrums, pašcieņa un pašapziņa, un kļūme gadījās jau pašā apakšā, beidzamajos trīs metros. Viss notika tik pēkšņi un strauji, ka, goda vārds, vairs nepateikšu, vai lūza pakāpiens jeb vai kāja aizslidēja garām, bet šā vai tā – nācu lejup kā divi deviņi un torņa pakājē paliku atsprākliski guļam, kamēr krusotos sazin kas nejauki smeldza. Gulēdama minēju, vai neesmu sa-lauzusi kādu kaulu un kuru īsti.

Pāri jumās pavasara debesis, cauri priežu vaināgiem mirdzēdamas tikpat aicinoši un izaicinoši zilas un tikpat bezgalīgi dziļas kā vēl pirms nedaudzām minūtēm, kad es vēl nebiju no tām nogrūsta atpakaļ pie vecā torņa kājām (lai te gulētu, kazi, ar sadragātu asteskaulu!). Vai-cādams, kas man kaiš, suns pieskārās manam vaigam ar miklo purnu: «Dzīva?» – «Dzīva?!» arī es jautāju sev, pati par to sirsnīgi brīnīdamās. Dzīva! Kā gan citādi?!

Sāpju skaudrums mazpamazām mitējās, un iepriecināta es sapratu, ka acīmredzot lauzusi neesmu neko un ka būšu tikusi cauri ar pāris zilumiem (bet, mans dies, kas gan literātam ir pāris zilumi?!). No smilšainās pakājes Spicās Ūsas augstumi vairs nemaz nelikās tik augsti, kā bija likušies no augšas. Un es nodomāju: hā, nepavisam nav izslēgts, ka es tur neuzrāpjos vēl kādu reizi!

P. S. Vai atceraties, bija tāda Jūsu vēstule ar neskaitāmiem «pirm-kārt», «otrkārt», «treškārt» utt., kura, atzišos, mani nokaitināja? Starp citu, es Jūs mazliet piešmaucu, mīļā sirds, jo tur bija vēl arī «devīt-kārt», taču izlikos, ka tur nav nekāda «devītkārt», proti: «Kas ir galve-nais, ko Jūs uzskatāt par savas prozaiķes darba pamatvērtību?» Tā kā ar savu (Jūsu smalkajiem vārdiem) «prozaiķes jaunradi» parasti ne-ganti tērēju tiklab laiku, kā nervus, neiemantojot nedz īpašas morālas, nedz (vēl jo mazāk!) sevišķas materiālas vērtības, tad izgudrēm toreiz izvairījos no atbildes. Bet varbūt pašai trūka istas skaidrības, jo reizēm ķeros pie rakstāmrika aiz iekšēja dzenuļa un citkārt vienīgi aiz inerces, nekad nelauzīdama galvu, vai radu kādas vērtības un vai kādas vērtības gūstu pati? Un tikai šodien tur, Spicajā Ūsā, kad bija vairāk

šaubu nekā izredžu, ka lejā nokļūšu pa godam, ar gaišu redzību sapratu galveno, ko man devusi (atkal Jūsu vārdiem) «prozaiķes jaunrade», – iespēju allaž dzīvot divas dzīves reizē, Irēnīt! Jo dzīvot divas dzīves reizē – ne vienmēr tie ir meli. Tā ir arī katarse. Tas ir arī patvērums. Un varbūt galvenokārt katarse un patvērums. Kad man bija vienīgi sile (un reizēm pat sasista), es uzvilku tai sudraba buru, un vējš nesa manu sili pāri putainiem viļņu galiem.

Joprojām un vienmēr

Jūsu R.

1979. gada 14. aprīlis

Ak jā, vēl vispēdējais P. S. Kad būsiet izlasījusi šo «Beidzamo vēstuli», lūdzu, izlasiet «Pašu beidzamo vēstuli» vēlreiz!

SATURS

SAULES ATSPULGS 5

NAKTS BEZ MĒNESNĪCAS 133

Pati ar savu vāju

1. grāmata. VARMĀCĪBA 221

2. grāmata. NODEVĪBA 391

Regīna Ezera

RAKSTI

3 sējumos

1. sējumā:

Romāns «AKA»

Fantasmagorija «ZEMDEGAS»

Regīna Ezera

RAKSTI

3 sējumos

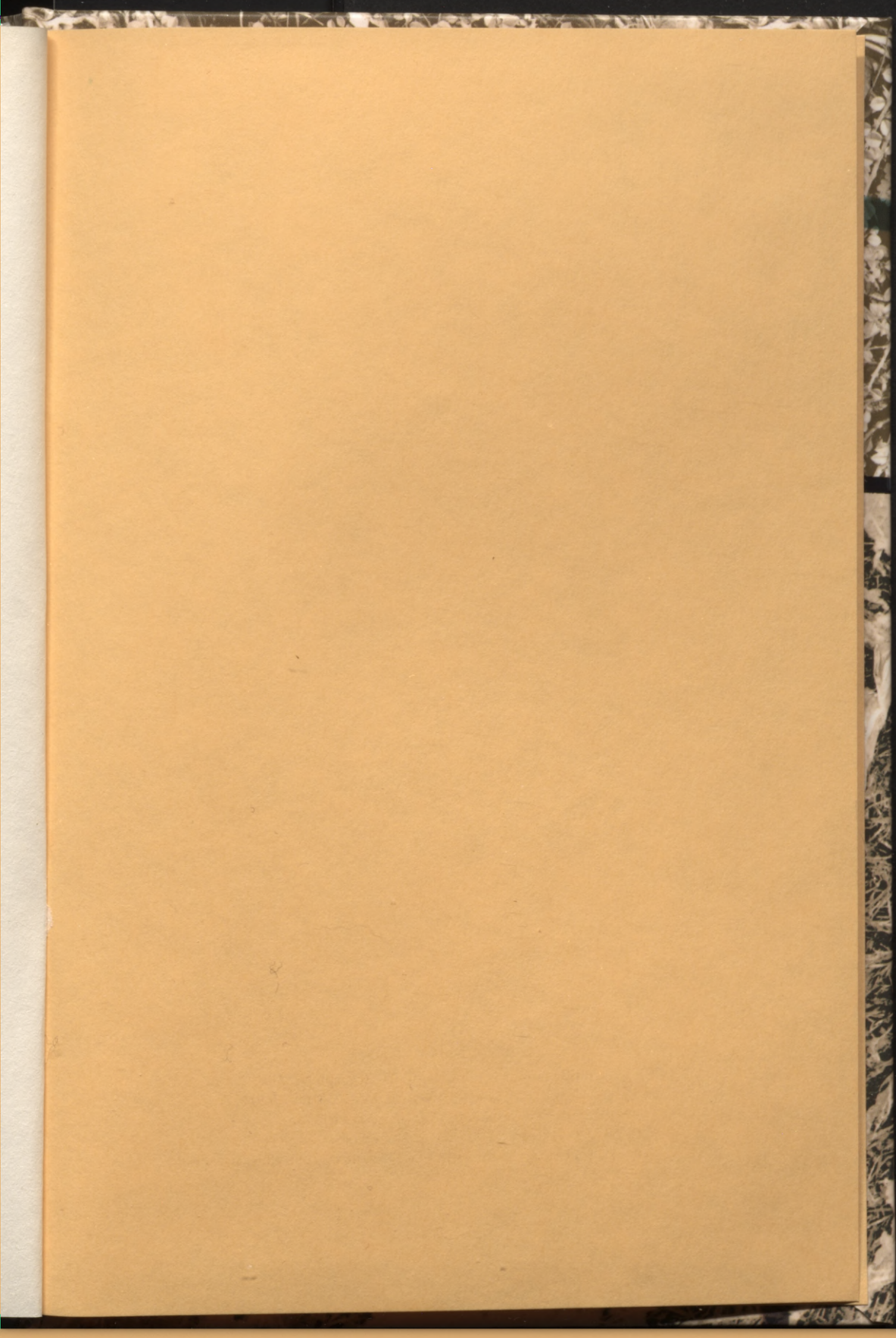
3. sējumā:

Stāstu izlase no grāmatām
«SLAZDS», «PRINCESES FENOMENS»,
«PIE KLUSIEM ŪDEŅIEM», «PŪKA OLA»
un citi stāsti

*Guntis Berelis. Regīnas Ezeras grāmatas
Īss daiļrades pārskats par katru izdevumu atsevišķi*

Regina Ilze
R. ALDSTAR
3. sējums
4. sējums
SIA «Nordik»
«SLAIDS» PUBLISHERS FINLANDIA
THE KLUSSIM TULIEM... POKA OJA
on all sides
Civiltiesības
Izdevuma projekts par daļu no Latvijas valsts
budžeta

Sagatavota iespiešanai SIA «Nordik». Reģ. apl. Nr. 2-0792.
Adrese – Daugavgrīvas ielā 36–9, Rīgā, LV–1050, tālr. 7602672.
Noliktavas adrese – Jēzusbāzņīcas ielā 7a,
Rīgā, LV –1050, tālr. 7225669.
Iespiesta un iesieta a/s «Preses nams» poligrāfijas grupā «Jaņa sēta».

LĀTVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0301029975

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPLĀRS**

3.58

2001-4

L50II

ISBN 9784-675-36-X

9 789984 675367